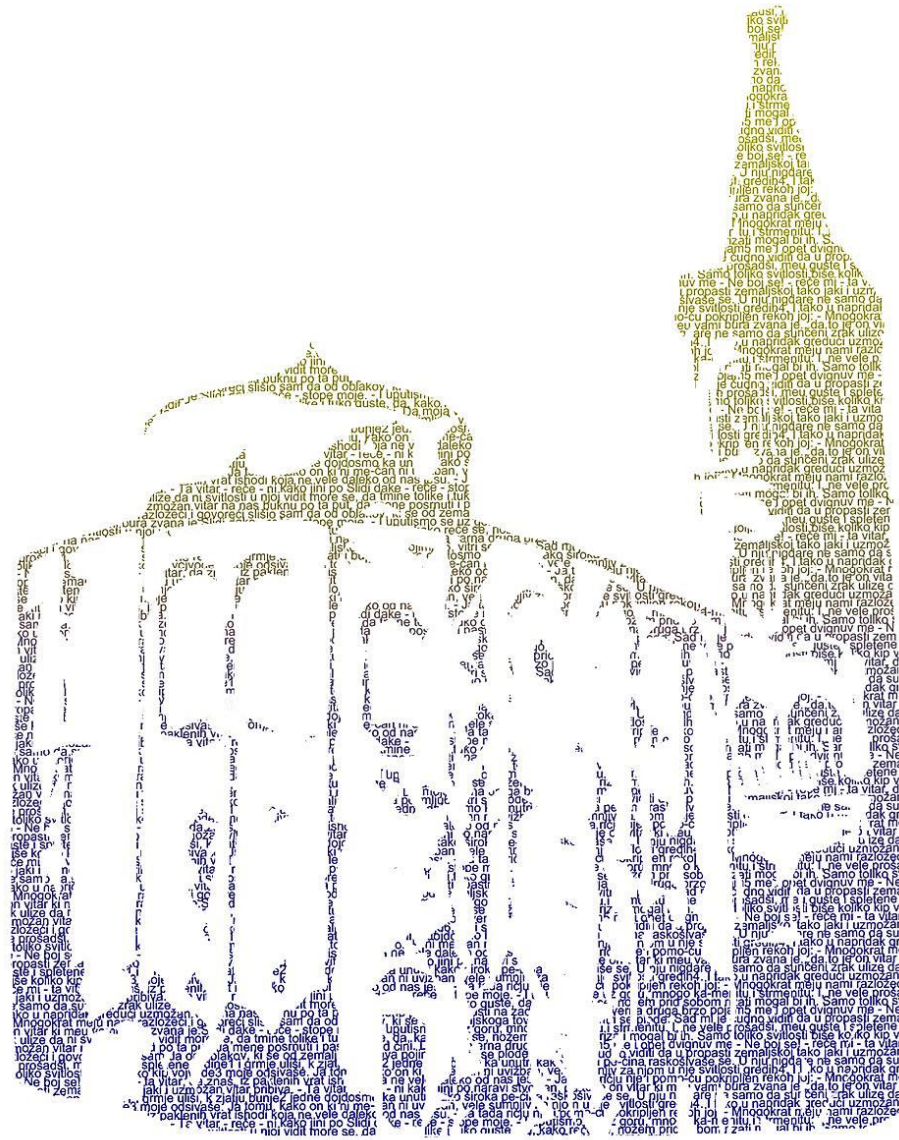

Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2016. – 2020.

Zadar, listopad 2016.

IMPRESSUM

Izdavač

Zadarska županija

Izrađivač

Agencija za razvoj Zadarske županije – ZADRA NOVA

Uredništvo

Sanja Peričić, dipl.oec.

Marica Babić, dipl.oec.

Vanjsko vrednovanje (ex ante evaluacija)

Prof. dr. sc. Nenad Starc, Ekonomski institut Zagreb

Naklada

Broj primjeraka

Priprema za tisak

ILLECONCEPT

Tisak

Ime firme koja će to raditi

SADRŽAJ

Uvodna riječ župana Zadarske županije	1
SAŽETAK	3
1. OSNOVNA ANALIZA.....	9
1.1. Prostorna obilježja.....	9
1.1.1. Položaj i osnovne karakteristike Zadarske županije	9
1.1.2. Površina i teritorijalno ustrojstvo	10
1.1.3. Prostorno-razvojne cjeline Zadarske županije.....	11
1.1.4. Reljefna i hidrološka obilježja prostora	12
1.1.5. Klimatska obilježja Zadarske županije.....	13
1.2. Stanovništvo: sociodemografska obilježja	14
1.2.1. Analiza broja, gustoće naseljenosti i etničkog sastava stanovništva na području Zadarske županije.....	14
1.2.2. Osnovne značajke prirodnog kretanja stanovništva na području Zadarske županije....	16
1.2.3. Migracijska kretanja na području Zadarske županije	17
1.2.4. Dobna struktura.....	17
1.2.5. Obrazovna struktura.....	18
2. PAMETAN RAST	22
2.1. Gospodarstvo	22
2.1.1. Institucionalno i strateško upravljanje sektorom gospodarstva	22
2.1.2. Pregled gospodarske situacije	24
2.1.3. Vanjskotrgovinska razmjena.....	32
2.1.4. Malo i srednje poduzetništvo.....	35
2.1.5. Radna snaga i zaposlenost.....	38
2.1.6. Konkurentnost regionalnog gospodarstva.....	44
2.2. Istraživanje, tehnološki razvoj i inovacije	49
2.2.1. Institucionalni i strateški okvir upravljanja sektorom istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija	49
2.2.2. Primjena znanja i razvoja inovacija u gospodarstvu.....	50
2.3. Turizam.....	55
2.3.1. Institucionalni i strateški okvir upravljanja turizmom	55
2.3.2. Analiza turističkih pokazatelja Zadarske županije.....	56
2.3.3. Ugostiteljski objekti u Zadarskoj županiji.....	59
2.3.4. Atrakcijska osnova turizma u Zadarskoj županiji	61
2.3.5. Javna turistička infrastruktura i prioritetni turistički projekti Zadarske županije	64
2.3.6. Profil i stavovi turista Zadarske županije	68
2.3.7. Utjecaj turističke aktivnosti na Zadarsku županiju.....	72
2.4. Poljoprivreda	73
2.4.1. Institucionalni i strateški okvir upravljanja poljoprivredom	74
2.4.2. Struktura poljoprivrednih površina u ARKOD sustavu.....	75

2.4.3. Struktura poljoprivrednih gospodarstava	76
2.4.4. Struktura državnog poljoprivrednog zemljišta na području Zadarske županije.....	78
2.4.5. Biljna proizvodnja	79
2.4.6. Ekološka i integrirana poljoprivreda	83
2.4.7. Stočarstvo	84
2.4.8. Šumarstvo.....	85
2.4.9. Lovstvo.....	86
2.4.10. Poljoprivredne zadruge	87
2.4.11. Zaštita autohtonih proizvoda Zadarske županije.....	88
2.4.12. Gospodarska analiza sektora poljoprivrede.....	89
2.5. Ribarstvo	90
2.5.1. Institucionalni i strateški okvir upravljanja ribarstvom.....	91
2.5.2. Ribolovno područje Zadarske županije	91
2.5.3. Karakteristike ribolovne flote i statistika morskog ulova Zadarske županije	92
2.5.4. Akvakultura	95
2.5.5. Prerada.....	96
2.5.6. Ribarska infrastruktura	97
2.5.7. Ribarske zadruge	98
2.5.8. Gospodarska analiza sektora ribarstva	99
3. ODRŽIV RAST.....	101
3.1. Zaštita okoliša	101
3.1.1. Vegetacija.....	101
3.1.2. Fauna	101
3.1.3. Prirodna baština.....	102
3.1.4. Vode	103
3.1.5. Tlo.....	106
3.1.6. Zrak.....	107
3.1.7. Biološka raznolikost.....	108
3.1.8. Natura 2000.....	108
3.1.9. Buka	111
3.1.10. Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša od katastrofa i velikih nesreća.....	112
3.2. Komunalna infrastruktura.....	122
3.2.1. Vodno gospodarstvo	122
3.2.2. Odvodnja otpadnih voda	124
3.2.3. Gospodarenje otpadom.....	125
3.2.4. Pošta.....	126
3.2.5. Elektroničke komunikacije.....	127
3.2.6. Digitalna zemaljska televizija	127
3.3. Energetska učinkovitost	128
3.3.1. Plinifikacija	130
3.3.2. Obnovljivi izvori energije.....	130
3.4. Prometna infrastruktura.....	135
3.4.1. Cestovni prometni sustav.....	135

3.4.2. Zračni promet	138
3.4.3. Željeznički promet	139
3.4.4. Pomorski promet	140
3.4.5. Luka Gaženica	140
4. UKLJUČIV RAST	145
4.1. Obrazovanje	145
4.1.1. Predškolski odgoj	145
4.1.2. Osnovnoškolsko obrazovanje	147
4.1.3. Srednjoškolsko obrazovanje.....	148
4.1.4. Visoko obrazovanje.....	151
4.1.5. Cjeloživotno učenje.....	155
4.2. Kultura i sport	158
4.2.1. Kulturna baština	158
4.2.2. Muzejska djelatnost.....	162
4.2.3. Kazališna djelatnost.....	165
4.2.4. Knjižnična i arhivska djelatnost	168
4.2.5. Audiovizualne djelatnosti i novi mediji.....	168
4.2.6. Kulturne i kreativne industrije.....	170
4.2.7. Civilni sektor	170
4.2.8. Sportske djelatnosti	172
4.3. Zdravlje i zdravstvena zaštita.....	174
4.3.1. Strukturna obilježja sustava zdravstvene zaštite	174
4.3.2. Stanje zdravlja.....	180
4.4. Socijalno blagostanje i socijalna skrb	183
4.4.1. Socijalni status stanovništva	183
4.4.2. Stanje socijalne zaštite.....	184
4.4.3. Strukturna obilježja sustava socijalne skrbi	186
5. UPRAVLJANJE RAZVOJEM.....	192
5.1. Struktura državne administracije	192
5.2. Ured državne uprave u Zadarskoj županiji.....	193
5.3. Zadarska županija.....	194
5.4. Agencije za razvoj Zadarske županije.....	198
5.5. Lokalne akcijske grupe Zadarske županije	199
5.6. Gradovi i općine	200
5.7. Privatni sektor	203
5.8. Civilni sektor	204
5.9. Institucije javnog sektora i ostali subjekti	204
6. REZULTATI PROVOĐENJA PRIJAŠNJIH STRATEGIJA	206
6.1. Regionalni operativni program Zadarske županije 2004. – 2010.....	206
6.2. Županijska razvojna strategija 2011. – 2015.....	212
7. PREPOZNAVANJE RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA.....	214

7.1. SWOT	215
8. STRATEŠKI OKVIR.....	227
8.1. Vizija.....	230
8.2. Ciljevi.....	231
Cilj 1: Gospodarski konkurentna i inovativna Zadarska županija.....	231
Cilj 2: Resursno učinkovita Zadarska županija	232
Cilj 3: Povećana i uravnotežena kvaliteta života stanovništva Zadarske županije	233
8.3. Razvojni prioriteti i mjere	236
8.3.1. Prioriteti razvoja županije	236
8.3.2. Mjere za razvoj županije.....	260
9. POLITIKA ŽUPANIJE PREMA TERITORIJALNOM I URBANOM RAZVOJU.....	313
10. PROVEDBA ŽUPANIJSKE RAZVOJNE STRATEGIJE ZADARSKE ŽUPANIJE.....	320
10.1. Financijski okvir za provedbu Strategije.....	320
10.2. Provedbeni mehanizmi.....	322
10.3. Popis strateških projekata Županije	324
11. PRAĆENJE I VREDNOVANJE STRATEGIJE.....	331
12. ŽUPANIJSKO PARTNERSKO VIJEĆE.....	333
13. HORIZONTALNA NAČELA.....	335
14. ODNOSI PRIORITETA ŽRS-a, SRUP-a I MJERA SRRRH-a.....	337
15. IZVJEŠĆE O PROVEDENOM PRETHODNOM VREDNOVANJU – SAŽETAK... ..	340
16. IZVJEŠĆE O PROVEDENOJ STRATEŠKOJ PROCJENI UTJECAJA NA OKOLIŠ - SAŽETAK.....	341
ZAKLJUČAK.....	342
POPIS KRATICA.....	343
POPIS TABLICA.....	346
POPIS GRAFOVA	350
POPIS SLIKA.....	352
IZVORI PODATAKA.....	353

Uvodna riječ župana Zadarske županije

Utemeljenjem Zadarske županije u upravno-teritorijalnom ustroju Republike Hrvatske dobili smo priliku upravljati vlastitim razvojem u izravnoj komunikaciji sa središnjim tijelima državne vlasti, kao i s ostalim sudionicima sveukupnog razvoja, a novim pozicioniranjem Zadra kao ravnopravnog regionalnog središta Hrvatske dobili smo uspješnu okupljališnu točku za područje Sjeverne Dalmacije i Like i Krbave. Dakle, dobili smo dobar temelj za strateško promišljanje svoga razvoja.

Strateško planiranje je sustavan proces kroz koji se izgrađuje povjerenje, suglasnost i obvezatnost među ključnim dionicima o prioritetima koji su bitni za njihovu misiju (zadaću) i prihvatljivi za okolinu u kojoj djeluju.

Županijska razvojna strategija temeljni je planski dokument strateškog planiranja društveno-gospodarskog razvoja Zadarske županije do 2020.

Na području naše županije strateško planiranje razvoja sustavno se provodi od 2003. godine kada je započela izrada Regionalnog operativnog programa koji je usvojen 18. prosinca iste godine. Dugoročni cilj ROP-a bio je postizanje kompatibilnosti politike regionalnog razvoja s Europskom unijom, a kratkoročni ciljevi uspješno raspoređena financijska sredstva koja su nam tada stavljena na raspolaganje, razvoj kapaciteta lokalnih sudionika za planiranje i vođenje regionalne politike u skladu s principima EU te unaprjeđenje kvalitete ROP-a kao instrumenta planiranja.

Prva Županijska razvojna strategija trebala je obuhvatiti razdoblje 2011. – 2013., no ostala je na snazi do danas (2016.) kada će ju zamijeniti nova.

Županijsku razvojnu strategiju, kao temeljni strateški dokument, slijedila je izrada sektorskih strateških dokumenata usklađenih s ciljevima, prioritetima i mjerama postavljenim u ŽRS, a koji su za cilj imali usklađivanje s europskim standardima, kao i jačanje vlastitih kapaciteta.

Izradom nove Županijske razvojne strategije napravljena je revizija u prethodnom dokumentu definiranih komparativnih prednosti, jedinstvenih obilježja, kao i potencijala razvoja naše županije, te su definirani strateški ciljevi usklađeni s razvojnim prioritetima navedenim u temeljnom strateškom dokumentu Europske unije Europa 2020. Vizija Zadarske županije u programskom razdoblju uključuje razvoj konkurentnog gospodarstva utemeljenog na znanju i inovacijama; promicanje zelenijeg, konkurentnijeg gospodarstva temeljenog na učinkovitom korištenju resursa te poticanje ekonomije visoke stope zaposlenosti, uz rezultat ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije.

Povlačenje sredstava iz EU fondova zahtijeva postojanje kvalitetnih strateških dokumenata na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, stoga je izrada i usvajanje, a osobito primjena Županijske razvojne strategije *conditio sine qua non* za svaki daljnji razvoj našega područja.

Ova Županijska razvojna strategija nastala je konsenzusom te kroz partnerstvo svih ključnih institucija, organizacija i pojedinaca koji su sudjelovali u njezinoj izradi te kao takva predstavlja zajedničku inicijativu u realizaciji postavljene vizije razvoja županije do 2020. godine. Više od 250 osoba iz javnog, civilnog i privatnog sektora sudjelovalo je u njezinoj izradi dajući svoj doprinos kvaliteti dokumenta te dokazavši da postoji visoka razina razumijevanja i slaganja oko temeljnih vrijednosti i vizije, kao i potreba za razvoj Zadarske županije, što upućuje na činjenicu da će i provedba u ŽRS definiranih ciljeva biti olakšana.

Vjerujem da će Zadarska županija kao jedinica područne (regionalne) samouprave čija temeljna zadaća (misija) jest upravo upravljanje razvojem, a u suradnji s gospodarskim i obrazovno-znanstvenim sektorom kao generatorima ukupnog društveno-gospodarskog razvoja, u programskom razdoblju biti u mogućnosti provesti u ovom dokumentu definirane aktivnosti i mjere kako bi učinila značajne korake prema

konačnom cilju, postavljenom još 1993. kada je ustrojena, a on je podizanje kvalitete života svih svojih žitelja.

Stipe Zrilić, mag. iur.

SAŽETAK

Županijska razvojna strategija (ŽRS) temeljni je strateški planski dokument za društveno gospodarski razvoj županije u skladu s načelima održivog razvoja. Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2016. – 2020. izrađena je sukladno Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14) te prema Smjernicama za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe (Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, rujan 2015.). Također je usklađena sa Strategijom regionalnog razvoja RH, a strateški ciljevi ŽRS-a s razvojnim prioritetima na razini NUTS 2 regije za Jadransku Hrvatsku.

Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2016. – 2020. naslijediti će Županijsku razvojnu strategiju koja je pokrivala razdoblje 2011. – 2013., uz naknadno produljenje primjene do kraja 2015. godine (sukladnu naputcima Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije). Županijsku razvojnu strategiju donosi Jedinica područne samouprave u skladu s načelom partnerstva i suradnje.

Županijska razvojna strategija Zadarske županije izrađena je sukladno sljedećim zakonskim odrednicama planiranja i provedbe politike regionalnog razvoja Republike Hrvatske:

- Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14);
- Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine (Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije);
- Smjernice za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe (Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, rujan 2015.);
- Odluka o osnivanju Županijskog partnerskog vijeća (Službeni glasnik Zadarske županije br. 18.);
- Imenovanje članova radnih skupina za izradu Županijske razvojne strategije Zadarske županije (na 1. sastanku ŽPV-a od 23. srpnja 2015. godine)

Pri izradi Strategije razvoja Zadarske županije poštovalo se načelo partnerstva i participativnosti. U svim fazama izrade, uz radni tim, sudjelovali su članovi Županijskog partnerskog vijeća, članovi tematskih radnih skupina i veliki broj ostalih ključnih dionika. Stoga strategija, u konačnici, uključuje i potrebe i doprinose svih zainteresiranih strana. U cilju poboljšanja kvalitete ŽRS, a time i kvalitete cjelokupnog procesa programiranja, prethodno vrednovanje (ex ante evaluacija) provodilo se tijekom svih faza izrade ŽRS, a završeno je prije njenog usvajanja. Prethodno vrednovanje proveo je prof. dr. sc. Nenad Starc sa Ekonomskog instituta Zagreb.

Agencija za razvoj Zadarske županije započela je izradu strategije u srpnju 2015. godine kada je održan i prvi sastanak Partnerskog vijeća na kojem se predstavila metodologija izrade ŽRS i imenovali članovi radnih skupina za izradu iste. Osnovane su četiri radne skupine koje su činili predstavnici gospodarskog, javnog i civilnog sektora (radna skupina za gospodarstvo, inovacije i turizam; radna skupina za okoliš, energetska efikasnost, promet i infrastrukturu; radna skupina za obrazovanje, kulturu, socijalnu uključenost i zdravstvo te radna skupina za poljoprivredu, ribarstvo i ruralni razvoj). Uz Partnersko vijeće i radne skupine, u izradi strategije sudjelovala su i sljedeća tijela koje je formirala Agencija za razvoj Zadarske županije:

- Radni tim - sastavljen od predstavnika Agencije za razvoj Zadarske županije i djelatnika županije za izradu strategije;
- Savjetodavni odbor - sastavljen od užeg tima stručnjaka iz Agencije za razvoj Zadarske županije, Zadarske županije, Zadarskog sveučilišta, Zavoda za prostorno planiranje, Grada Zadra itd.

Savjetodavni odbor je kontrolirao rad Radnog tima, davalo savjete o procedurama izrade, ključnim dionicima i općenito usmjeravao proces izrade;

- Implementacijsko tijelo - koordinator provedbe; tijelo oformljeno za vrijeme izrade strategije koje će po načelima integriranog upravljanja razvojem biti odgovorno tijelo za koordinaciju provedbe strategije, monitoring i izvještavanje;
- Fokus grupe – osnovano je 13 fokus grupa u kojima su sudjelovali prepoznati stručnjaci pojedinih sektora iz Zadarske županije, pozvani da iznesu svoje viđenje razvoja Županije. Obuhvaćeni su bili sljedeći sektori: poduzetništvo, gospodarstvo, turizam, okoliš i energetska efikasnost, infrastruktura i promet, odgoj i obrazovanje, kultura, sport, socijalna skrb, zdravstvo, poljoprivreda i ruralni razvoj, ribarstvo te institucionalno upravljanje.

S ciljem dobivanja smjernica za izradu Županijske razvojne strategije Zadarske županije do 2020. godine, od rujna do studenog 2015. godine pristupilo se istraživanju podataka o stanju na području općina i gradova Zadarske županije kao i na području čitave županije. Podaci su se prikupljali anketnim upitnikom na kojem su intervjuirana 33 predstavnika jedinica lokalne i regionalne samouprave. Izrađena „Analiza upitnika za razgovor s predstavnicima jedinica lokalne i regionalne samouprave Zadarske županije“ nije obavezan dio ŽRS, ali je poslužila kao pomoć u ispunjenju zajedničkih strateških ciljeva, lokalnih razvojnih planova i projekata jedinica lokalne i regionalne samouprave.

Sredinom rujna 2015. godine održali su se i sastanci svih fokus grupa čiji su zaključci ugrađeni u dijelove analize stanja, te su služili kao osnova za izradu SWOT – analize. Ista je finalizirana na prvim sastancima radnih skupina koje su se održale 9. i 10. studenog 2015. godine. Na navedenim sastancima sudjelovalo je preko sto sudionika.

21. prosinca 2015. godine održan je 2. Sastanak Županijskog partnerskog vijeća na kojem su prezentirane i predstavljene Analiza stanja Županijske razvojne strategije do 2020. i SWOT analiza. Iste su jednoglasno na istom sastanku i usvojene.

Nakon usvojenih analiza Agencija za razvoj Zadarske županije nastavila je voditi cjelokupni proces izrade Županijske razvojne strategije te se pristupilo izradi i definiranju svih ciljeva, prioriteta i mjera razvoja županije, definiranje financijskog okvira, institucionalnog okvira te baze projekata. Ujedno su se radila i poglavlja o Rezultatima provođenja prijašnjih strategija, Politici županije prema teritorijalnom i urbanom razvoju, Praćenju i vrednovanju strategije, Županijskom partnerstvu i Horizontalnim načelima. Započela je i izrada Komunikacijske strategije.

S ciljem formiranja vizije, ciljeva i prioriteta, u veljači 2016. godine održan je drugi sastanak radnih skupina na kojem su se isti i definirali. Na sastanku radnih skupina sudjelovalo je preko 60 sudionika. U travnju 2016. godine održan je treći sastanak radnih skupina s ciljem definiranja mjera radi postizanja strateških prioriteta i ciljeva. U svrhu što boljeg formiranja konkretnih mjera i aktivnosti, u svibnju 2016. godine ponovno se sastala i fokus grupa Turizam.

3. sjednica Županijskog partnerskog vijeća održana je 09. lipnja 2016. godine. Na toj sjednici su se, uz predstavljanje napretka u izradi ŽRS, predstavile te ujedno usvojile mjere i strateški projekti Županijske razvojne strategije do 2020. Usvojene mjere bile su temelj za izradu Akcijskog plana koji sadrži ključne aktivnosti potrebne za ostvarenje ciljeva strategije.

U studenom 2016. godine održana je javna rasprava koja je trajala mjesec dana. Nacrt Strategije objavljen je na mrežnim stranicama Zadarske županije.

Na 4. sjednici Županijskog partnerskog vijeća predstavljena je zadnja verzija Strategije. Obzirom da su svi prisutni članovi imali uvid u kompletiranu verziju Strategije prije održavanja sjednice i da su uvaženi svi

komentari, prijedlozi i dopune, strategija je jednoglasno usvojena. Partnerskom vijeću predstavljani su i Komunikacijska strategija te Studija o strateškoj procjeni utjecaja na okoliš, koji su također jednoglasno usvojeni.

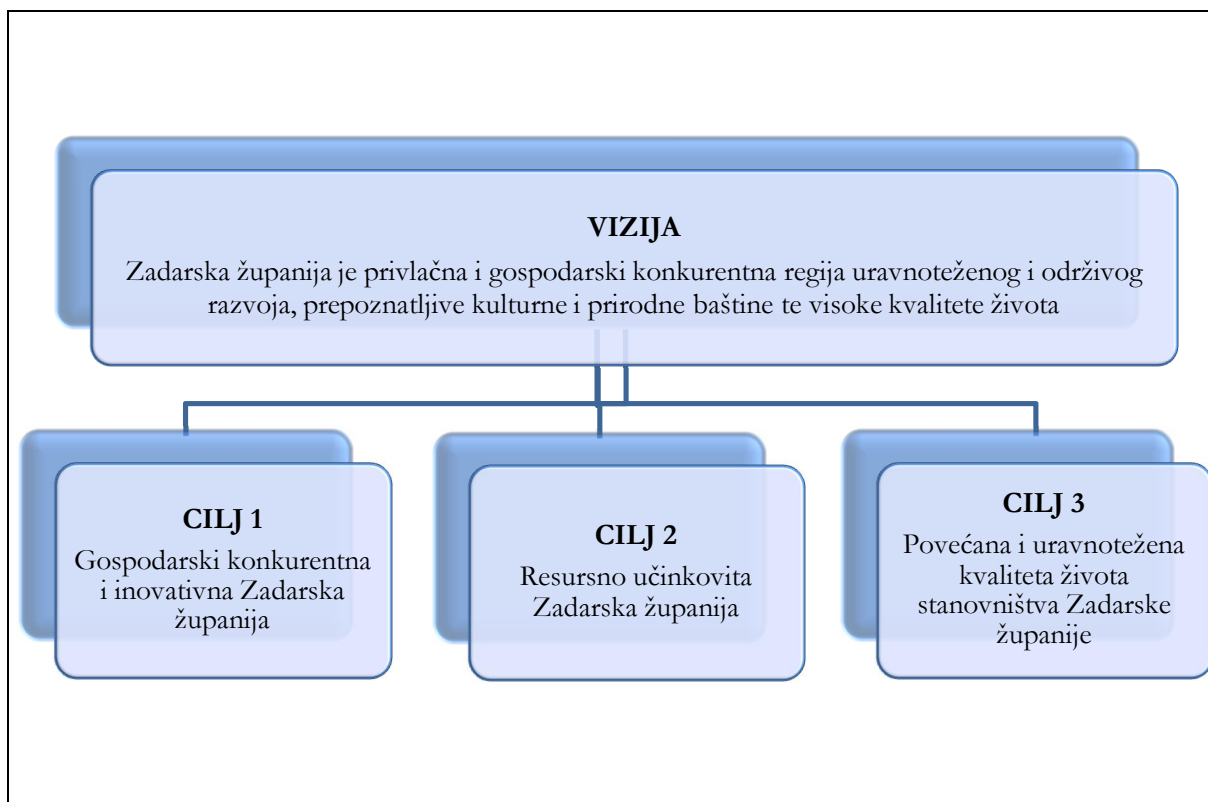
Županijska razvojna strategija sadrži sljedeća relevantna poglavlja:

U sažetku **analize stanja** (cjelokupna analiza stanja je dodatak ŽRS) promatraju se specifičnosti Zadarske županije. Analiza stanja bazira se na kvantitativnim i kvalitativnim podacima i informacijama prikupljenim na nacionalnoj razini, županijskoj i lokalnoj razini, a u obzir su se također uzimale i različite studije i istraživanja. Provedena je i usporedba s drugim sličnim područjima (županijama) Hrvatske i EU i/ili s nacionalnim prosjekom kako bi se otkrile razlike u razvoju. Analiza stanja kao dio glavnog dokumenta bazirala se na opsežnim, relevantnim i ažuriranim podacima koji ukazuju na gospodarske, demografske, socijalne i prostorno-ekološke izazove s kojima se županija suočava. Ovo poglavlje sadrži pregled najvažnijih razvojnih karakteristika, trendova, problema i potreba relevantnih obilježja Županije. Sveobuhvatni pregled najvažnijih obilježja Zadarske županije ponudio je temelj za sve daljnje razrade Županijske razvojne strategije.

Osim analize okruženja i resursa, u ovoj strategiji sagledane su i provedbe prijašnjih strategija. Poglavlje **Rezultati provođenja prijašnjih strategija** sadrži opis i ocjene ostvarenja i provedbe ciljeva, prioriteta i mjera utvrđenih u prethodnim generacijama razvojnih strategija (Regionalni operativni program Zadarske županije 2004. – 2010. i Županijska razvojna strategija 2011. – 2015.). U rezultatima provođenja tih strategija analizirali su se materijalni pokazatelji rezultata, pokazatelji izlaznih rezultata, financijski pokazatelji te financijska ostvarenost prioriteta i mjera. Iskustva iz provedbe navedenih strategija bila su vrlo korisna za izradu Županijske razvojne strategije 2016. – 2020..

Prepoznavanje razvojnih potreba i potencijala prikazano je SWOT analizom koja sadrži ocjenu snaga i slabosti unutar županije te prilika i prijetnji koje se nalaze izvan županije, a koje su bitne za razvoj svakog od ključnih društveno-gospodarskih područja županije, kao i županije u cjelini. Analiza stanja bila je temelj za izradu SWOT analize koja daje pregled stvarnih čimbenika razvoja i potencijala za razvoj, ali i ograničenja i prepreka razvoju.

U poglavlju **Strateški okvir** opisani su vizija, ciljevi, prioriteti i mjere za razvoj županije. Vizija razvoja županije je sažeta i jasna zamisao o željenom i predvidljivom postignuću u razvoju županije. Vizija razvoja Zadarske županije za razdoblje 2016. – 2020. s glavnim strateškim ciljevima:

Strateški ciljevi su nadalje razrađeni kroz 14 razvojnih prioriteta, a prioritete kroz mjere za razvoj. Mjere za razvoj donose aktivnosti u pojedinim područjima koje predstavljaju okvir za pripremu i izradu konkretnih razvojnih projekata.

Politika županije prema teritorijalnom i urbanom razvoju - prepoznavanje potreba područja s razvojnim posebnostima prikazano je u ovom poglavlju, koje sadrži opis i obrazloženje politike županije prema različitim područjima u županiji:

- **Urbana područja** - navedeni su prioritete i mjere kroz koje je zastupljen razvoj urbanog područja Zadar. Veliko urbano područje čine gradovi Zadar i Nin te općine Vrsi, Posedarje, Ražanac, Novigrad, Sukošan, Zemunik Donji, Poličnik, Bibinje, Galovac, Škabrnja, Preko, Kali i Kukljica. Zadarska županija uvažava urbana područja kao važnog aktera regionalnog razvoja.
- **Potpomognuta i ruralna područja** - Zadarska županija spada u pretežito ruralnu županiju, primjenjujući kriterij OECD-a koji definira ruralna područja kao područja koja imaju gustoću naseljenosti manju od 150 stanovnika po km². Obzirom da se 11 jedinica lokalne samouprave sa područja Zadarske županije nalazi u kategoriji potpomognutih područja te da županija spada u pretežito ruralnu regiju, posebna je pozornost usmjerena na ravnomjeren razvoj svih dijelova županije tj. poboljšavanje onih pokazatelja koji su izrazito negativni.
- **Otoci** - obalno područje i otoci zauzimaju 30% površine županije. Otočni prostor Zadarske županije je jedan od najosjetljivijih i najugroženijih dijelova Županije kojeg karakteriziraju kontinuirano raseljavanje, starenje stanovništva i odumiranje gospodarskih aktivnosti. Analizom stanja utvrđena su brojna ograničenja u razvoju otoka te će se posebna pažnja otocima posvetiti provođenjem svih **prioriteta i mjera navedenih u ovom dokumentu.**
- **Minski sumnjiv prostor** - ograničavajući čimbenik razvoja Zadarske županije još uvijek predstavljaju minski sumnjiva područja. Krajnji rok za razminiranje minski sumnjivog teritorija je 2019. god., a do tada će minirana područja i dalje predstavljati ograničavajući faktor razvoja. Razminiranje u ovom

dokumentu postavljeno je kao jedan od horizontalnih prioriteta obzirom da se žele osigurati uvjeti za normalan i siguran život i poslovanje na svim područjima Zadarske županije.

U poglavlju **Provedba Županijske razvojne strategije Zadarske županije** dan je pregled provedbe ŽRS Zadarske županije koja je oblikovana razradom:

- **Financijskog okvira za provedbu Strategije** - financijski okvir sadrži procjenu potrebnih sredstava i izvora financiranja na razini strateških ciljeva i razvojnih prioriteta.
- **Provedbenih mehanizama** - nositelj provedbe Županijske razvojne strategije je Zadarska županija, sa svojih 6 gradova i 28 općina, odnosno njihovim upravnim tijelima preko kojih se oblikuje i provodi razvojna politika. Mehanizam provedbe ŽRS-a sastavljen je od ključnih aktera, koji imaju definirane provedbene uloge. Ključni akteri su Županijska skupština Zadarske županije koja je odgovorna za usvajanje i provedbu ŽRS, Županijsko partnersko vijeće koje ima ulogu savjetodavnog tijela koje nadzire provedbu, upravni odjeli Zadarske županije koji su nositelji provedbe određenih mjera unutar strateškog okvira ŽRS-a te Agencija za razvoj ZADRA NOVA koja je zadužena za praćenje provedbe, koordiniranje izrade Akcijskog plana i poslova vezanih uz središnju bazu razvojnih projekata te sudjeluje u radu Partnerskog vijeća i pripremi te provedbi županijskih strateških projekata. Važnost u provedbi imaju i druge institucije na nacionalnoj, županijskoj i lokalnoj razini te također i subjekti civilnog i privatnog sektora.
- **Popis strateških projekata Županije** - popis strateških projekata opisuje 10 najvažnijih projekata koji se planiraju provesti u razdoblju provedbe Županijske razvojne strategije Zadarske županije do 2020. godine. U popis se unose podaci o strateškim projektima čiji su nositelji javno-pravne, privatne i civilne organizacije. Popis je objedinjeni pregled projekata s područja županije koji omogućuje uvid u razvojni smjer županije za sljedeće programsko razdoblje. Za opisane projekte, ali i za sve ostale projekte koje se nalaze u bazi županijskih projekata, na godišnjoj bazi izrađuju se izvješća o statusu pripreme i provedbe.

Praćenje i vrednovanje Strategije daje pregled o relevantnim odrednicama praćenja i vrednovanja Strategije kroz programsko razdoblje. Sustavno praćenje i vrednovanje provedbe ŽRS omogućuje transparentnu i učinkovitu provedbu strategije. Bez odgovarajućeg praćenja i izvještavanja nije moguće pratiti učinke provedbe ŽRS te rezultate različitih mjera i projekata. Praćenje provedbe ŽRS-a obavlja se kontinuirano tijekom čitavog razdoblja provedbe, a o rezultatima provedbe najmanje jednom godišnje izvješćuje se Županijsko partnersko vijeće.

Sustavno praćenje provedbe politike regionalnog razvoja određeno je Zakonom o regionalnom razvoju te Pravilnikom o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija. Praćenje provedbe od velike je važnosti također i zbog akumulacije novog znanja, odnosno unapređenja razumijevanja o tome što na koji način funkcionira i u kojim uvjetima te kako poboljšati učinke različitih mjera i programa.

Županijsko partnersko vijeće savjetodavno je tijelo s ciljem definiranja strateških ciljeva i prioriteta održivog društveno gospodarskog razvoja županije. Vijeće sudjeluje u svim fazama izrade i provedbe Županijske razvojne strategije. Ovo poglavlje daje pregled osnovnih obilježja Županijskog partnerskog vijeća: datum osnivanja, načela rada i sastav te se u njemu navode održane sjednice te njihov značaj i sadržaj.

Bitno poglavlje ŽRS odnosi se na **Horizontalna načela** koja su utkana u strateški okvir razvoja Zadarske županije, a to su Promicanje jednakih mogućnosti i ljudskih prava, Održivi razvoj, Razminiranje te Usklađenost s načelima prostornog uređenja. Zbog svoje dodane vrijednosti razvoju, horizontalna načela imaju ključnu ulogu u ostvarenju vizije Zadarske županije kao privlačne i gospodarski konkurentne regije uravnoteženog i održivog razvoja, prepoznatljive kulturne i prirodne baštine te visoke kvalitete života.

Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2016. – 2020., Strategija razvoja urbanog područja Grada Zadra do 2020. te Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine najvažniji su strateški dokumenti na temelju kojih se planira razvoj Zadarske županije. U poglavlju **Odnosi prioriteta ŽRS-a, SRUP-a i mjera SRRRH-a** na jasan je način predložen odnos između prioriteta ŽRS-a i SRUP-a te mjera SRRRH-a i vidljivo je kako su svi prioriteti ŽRS-a, ali i SRUP-a, u skladu s mjerama krovnog strateškog dokumenta - Strategije regionalnog razvoja RH.

Sažetak Izvješća o provedenom prethodnom vrednovanju - Izvješće o provedenom prethodnom vrednovanju izradio je prof. dr.sc. Nenad Starc sa Ekonomskog instituta u Zagrebu. Prethodno vrednovanje provodilo se kontinuirano tijekom svih faza izrade ŽRS i sažetak navedenog Izvješća nalazi se u ovom poglavlju.

Sažetak izvješća o provedenoj strateškoj procjeni utjecaja na okoliš - Stratešku procjenu utjecaja na okoliš izradilo je Dvokut-ecro d.o.o. i u ovom poglavlju dan je sažetak iste. Cjelokupno Izvješće biti će dodatak Županijskoj razvojnoj strategiji Zadarske županije 2016. – 2020..

1. OSNOVNA ANALIZA

1.1. Prostorna obilježja

Važnost kvalitetne analize prostornog obilježja je u tome što povoljan geografski položaj predstavlja preduvjet gospodarskog razvoja. Stoga se u ovom poglavlju detaljno analiziraju položaj i osnovne karakteristike Zadarske županije, površina i teritorijalno ustrojstvo, prostorno – razvojne cjeline, reljefna i hidrološka obilježja prostora te klimatska obilježja.

1.1.1. Položaj i osnovne karakteristike Zadarske županije

Zadarska županija proteže se na prostoru ukupne površine 7.276,23 km², a smještena je na središnjem dijelu hrvatske obale Jadrana. Najvećim se dijelom prostire u Južnoj Hrvatskoj (Dalmacija), a manjim u Gorskoj Hrvatskoj, gdje obuhvaća istočni dio ličko-krbavskog prostora s Pounjem. Geografski, županiju okružuju cresko-lošinjska, kornatska, žutsko-sitska, te murterska otočna skupina. S kopnene strane okružena je planinskim lancem Dinarida, odnosno masivom Velebita, Ličkim sredogorjem, Plješivicom, Ujilicom (BiH) te sjeverno-dalmatinskom zaravni. Administrativno, graniči sa Šibensko-kninskom i Ličko-senjskom županijom, a na sjeverozapadu ima morsku granicu sa Primorsko – Goranskom županijom. Na istoku graniči s Bosnom i Hercegovinom, dužina granice je 24 km, a međunarodna morska granica s Italijom, prema zapadu, iznosi 83,43 km.

Slika 1: Položaj, gradovi i općine Zadarske županije

Izvor: Prostorni plan Zadarske županije

Zadarska županija po svom geoprometnom položaju zauzima veoma značajno mjesto u Republici Hrvatskoj. Određena svojim središnjim prirodnim položajem, Zadarska županija ima veliki značaj i ulogu u prometnom povezivanju sjevera i juga Hrvatske, kako u cestovnom, tako i u željezničkom prometu. Prometna povezanost odlikuje se povezanošću državnim cestama i autocestom A1 Zagreb – Split – Dubrovnik (tzv. Dalmatina), zračnim linijama (Zračna luka Zadar), trajektnim vezama s Anconom u Italiji (iz grada Zadra), te željezničkim pravcem kojim su preko Knina povezani Zadar- Šibenik- Split sa središnjom Hrvatskom (tzv. Lička željeznička pruga).

1.1.2. Površina i teritorijalno ustrojstvo

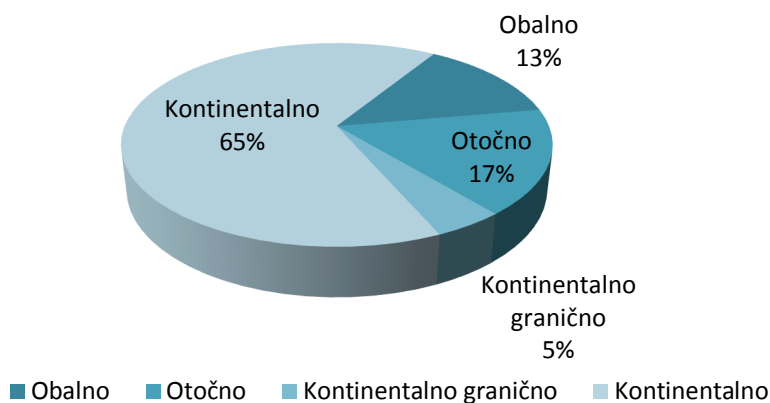
Ukupna površina Zadarske županije iznosi 7.276,23 km² (8,3% ukupne površine Hrvatske) od čega kopneni dio zauzima 3.643,33 km² (6,4% površine RH), a morski dio 3.632,9 km² (11,6% teritorijalnih voda Hrvatske). Prema površini kopnenog dijela, Zadarska županija je 5. županija po veličini u Republici Hrvatskoj.

Zadarska županija ima veliki značaj i ulogu u prometnom povezivanju sjevera i juga Hrvatske.

Zadarska županija teritorijalno je ustrojena u 34 jedinice lokalne samouprave, od čega je 28 općina (Bibinje, Galovac, Gračac, Jasenice, Kali, Kolan, Kukljica, Lišane Ostrovičke, Novigrad, Pakoštane, Pašman, Polača, Poličnik, Posedarje, Povljana, Preko, Privlaka, Ražanac, Sali, Stankovci, Starigrad, Sukošan, Sveti Filip i Jakov, Škabrnja, Tkon, Vir, Vrsi i Zemunik Donji) i 6 gradova (Zadar, Benkovac, Biograd na Moru, Obrovac, Pag i Nin). Administrativno središte Zadarske županije je grad Zadar, peti grad po veličini u Hrvatskoj. Listu površinom najvećih gradova u županiji predvodi Benkovac sa 514 km², zatim Obrovac sa 352,73 km² i Zadar sa 191,71 km². Od ukupno 28 općina u Zadarskoj županiji površinom je najveća općina Gračac (955,45 km²) koja je ujedno i površinom najveća općina u Republici Hrvatskoj. Prema Prostornom planu Zadarske županije 70% površine Zadarske županije spada u kontinentalno područje, dok obalno područje i otoci zauzimaju 30% površine županije, što je prikazano na Grafu 1. S ukupno 1.300 km morske obale (22,3% RH) Zadarska županija smjestila se na prvo mjesto po duljini obalnog područja.

Zadarska županija ima najduže obalno područje u RH.

Graf 1: Udio kontinentalnog, obalnog i otočnog područja Zadarske županije

Izvor: Prostorni plan Zadarske županije

Ograničavajući čimbenik razvoja Zadarske županije još uvijek predstavljaju minski sumnjiva područja. Minski sumnjivo područje u Zadarskoj županiji na dan 28. lipnja 2016. godine¹ zauzima 39,4 km², tj. 1,08% kopnenog teritorija, a zahvaća područja gradova Benkovca i Obrovca te općina Gračac, Jasenice, Novigrad, Pakoštane, Polača, Posedarje, Stankovci, Sukošan, Škabrnja i Zemunik Donji. Najveće područje zagađeno minama nalazi se na području grada Benkovca (11,35 km²) te općina Stankovci (8,71 km²), Jasenice (7,68 km²) i Pakoštane (5,69 km²). Krajnji rok za razminiranje minski sumnjivog teritorija je 2019. godine, a do tada će minirana područja i dalje predstavljati ograničavajući faktor razvoja Zadarske županije, kako gospodarskog tako i društvenog, zbog smanjenja kvalitete života stanovništva koje živi u neposrednoj blizini.

¹ Hrvatski centar za razminiranje- područnica jug

1.1.3. Prostorno-razvojne cjeline Zadarske županije

S obzirom na osnovna prirodno-geografska obilježja, Prostornim planom Zadarske županije izvršena je podjela prostora na sedam geomorfoloških i prostorno-razvojnih cjelina, a to su:

Zadarska urbana regija

Obuhvaća obalni prostor od općine Pakoštane na jugoistoku do općine Vir na sjeverozapadu uključujući i relativno uski zaobalni pojas Zadarske županije. To je prostor koji gravitira regionalnim centrima Zadru i Biogradu na Moru te predstavlja urbano najjače eksploatiran prostor. Površina ove regije je 526,63 km² sa 110.739 stanovnika, što iznosi 14,45% površine, odnosno 66,11% stanovništva Županije. Gustoća naseljenosti ovog područja je 210 st./ km².

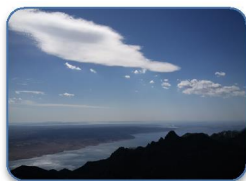
Zadarski otoci

U prostorno-razvojnom i demografskom kontekstu otočni prostor Zadarske županije jedan je od najosjetljivijih i najugroženijih dijelova županije kojeg karakteriziraju kontinuirano raseljavanje, starenje stanovništva i odumiranje gospodarskih aktivnosti. Iznimku predstavljaju otoci Ugljan i Pašman koji se razvijaju kao prigradske zone obalnih gradova Zadra i Biograda na Moru. Gustoća naseljenosti ovog područja je 27 st./ km².

Ravnokotarski zaobalni prostor

Ravnokotarski zaobalni prostor obuhvaća 6 općina i broji 18.385 stanovnika. Na hrvatskom primorju malo je tako prostranih i plodnih krajeva kao što su Ravni kotari koji zbog svojih geomorfoloških obilježja i klimatskih uvjeta predstavljaju izniman razvojni resurs Zadarske županije. Područje Ravni kotara koje graniči s Bukovicom, točnije šire benkovačko područje, poznato je i po eksploataciji pločastog vapnenca koji se koristi u graditeljstvu i iznimno je cijenjen. Gustoća naseljenosti je 31 st./km².

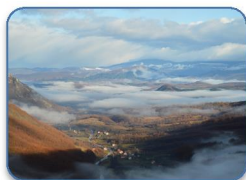
Prostor Podvelebitskog kanala

Ovu regiju Zadarske županije čini pet općina smještenih sa sjeverne i južne strane Podvelebitskog kanala te uz Novigradsko more i Karinsko more. Glavni razvojni resurs ovog područja je turizam koji se prije svega naslanja na značajnu prirodnu baštinu ovog kraja – Nacionalni park Paklenica, Park prirode Velebit, zaštićeni kanjon rijeke Zrmanje i druge prirodne znamenitosti od najšireg značenja. Gustoća stanovništva ovoga područja je 24 st./km².

Bukovica

Bukovica zauzima prostor triju jedinica lokalne samouprave smještenih na području južnog velebitskog pogrđa. To je kraj s oskudnim površinama poljoprivrednog zemljišta, tradicionalno orijentiran na stočarstvo. Bukovica je ujedno i među najslabije nastanjenim područjima Zadarske županije s gustoćom naseljenosti koja je tek 10 st./km².

Ličko-pounski prostor

Ovu regiju Zadarske županije čini tek jedna općina (općina Gračac) koja geografski predstavlja sastavni dio Like sa svim problemima i razvojnim teškoćama tog dijela države. No, iako geografski pripada Lici, Zadar je uvijek bio i dugoročno će ostati gravitacijsko središte ovog područja kao lokalni gospodarski, administrativni i kulturni centar. Ovaj prostor je najslabije nastanjeno područje Zadarske županije s tek 5 st./km².

Otok Pag (dio)

Otok Pag je jedini hrvatski otok koji je podijeljen između dvije županije. Sjeverni dio otoka (Grad Novalja) nalazi se u Ličko-senjskoj, a južni (Grad Pag, Općina Kolan i Općina Povljana) u Zadarskoj županiji. U granicama Zadarske županije je 70% površine otoka i pripadajući otoci (Maun, Škrda). Otok Pag obilježava izrazita dinarska morfostruktura koja odgovara morfostrukтури Ravni kotara. Površina Otoka Paga u Zadarskoj županiji je 200,17 km².

Geografski položaj opisanih prostorno-razvojnih cjelina prikazan je na Slici 2.

Slika 2: Prostorno-razvojne cjeline Zadarske županije

Izvor: ZADRA NOVA

1.1.4. Reljefna i hidrološka obilježja prostora

Prostor Zadarske županije karakterizira kontrast različitih geomorfoloških cjelina: niskih ravnokotarskih udolina i ličkih polja s brežuljkastim, brdovitim, gorskim i planinskim krajevima Bukovice, Velebita i Like. Obala je vrlo razvedena s ukupno 200 otoka od kojih je Dugi otok najveći. Izražen paralelizam formiranih reljefnih cjelina, u dinarskom pravcu, znakovito je obilježje ovog prostora koje ponajviše dolazi do izražaja u horizontalnoj razvedenosti zbog koje je ušao u sve svjetske oceanografske i geografske radove pod pojmom dalmatinski tip obale. Velika različitost prostora Zadarske županije predstavlja, prvenstveno, značajnu resursnu osnovu za razvoj mediteransko-planinske poljoprivrede, ribarstva i marikulture, a posebno je značajna za razvoj selektivnih oblika turizma koji se temelje na ruralnom i aktivnom turizmu.

Dalmatinski tip obale – karakterističan je za područje županije i kao takav ušao je u sve svjetske oceanografske i obalno – geografske radove županije.

Vodno bogatstvo Zadarske županije čine dvije glavne sastavnice, more te nadzemne i podzemne vode:

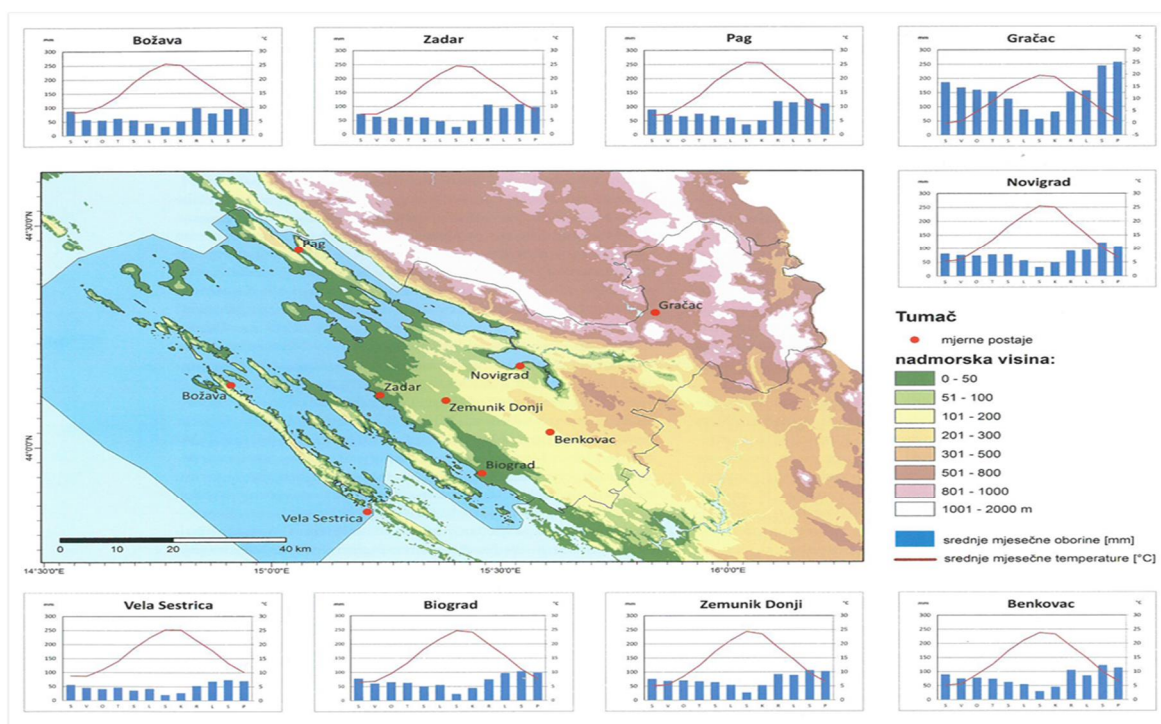
- Nema značajnih razlika oceanoloških svojstava zadarskog akvatorija i preostalog dijela jadranske obale. Kakvoća mora je visoka, prosječni salinitet je 38‰, a morska voda je prozirna. Zimi temperatura morske vode iznosi približno 11°C, dok je ljeti temperatura oko 26°C. Visoka kakvoća i ugodna temperatura morske vode svakako pogoduje razvoju kupališnog turizma u Zadarskoj županiji.
- Najistaknutije tekućice u Zadarskoj županiji su: Zrmanja, Una, Otuča, Ričica, Miljašić Jaruga, Bašćica i Kotarka, a od jezera najistaknutije je Vransko jezero površine oko 30 km². Zbog svojih

atraktivnih izvora i slapišta turistički vrlo atraktivne su Zrmanja i Una. Osobitu pozornost potrebno je posvetiti zaštiti ovih prirodnih znamenitosti od daljnega onečišćenja.

1.1.5. Klimatska obilježja Zadarske županije

Klimatska obilježja u pojedinim dijelovima Zadarske županije značajno se razlikuju što je posljedica velike reljefne raznolikosti te morskog utjecaja modificiranog brdsko-planinskim barijerama. Primorje karakterizira sredozemna (mediteranska) klima s pretežno toplim i suhim ljetima te blagim i kišovitim zimama. Unutrašnjost županije, tj. područje Ravnih kotara, Bukovice i Podvelebitskog kanala karakteriziraju oštrije zime s nešto većim dnevnim i godišnjim kolebanjima temperatura nego na otocima i obali, što je karakteristično za submediteranske klimatske zone. Ličko-krbavsko područje s Pounjem, dijelove Bukovice te Velebitsko područje obilježava umjerena toplo vlažna klima s toplim ljetom. U višim planinskim predjelima nailazimo na vlažnu borealnu klimu za koju su karakteristična ugodna ljeta s toplim danima i svježim noćima te hladne i snježne zime. Tipični vjetrovi u Zadarskoj županiji su bura (osobito na području otoka Paga i Velebitskog kanala) i jugo (vlažan vjetar popraćen velikim valovima na obalnom području) koji su karakteristični u zimskim mjesecima. Za ljetno je karakterističan vjetar maestral (sjeverozapadni vjetar koji ublažava ljetne vrućine).

Slika 3: Klimatski dijagrami za odabrane meteorološke postaje u Zadarskoj županiji (1981. - 2011.)

Izvor: Faričić J., Marelić T.: Potencijali društveno-gospodarskog razvitka Zadarske županije, Prirodno geografske osnove razvitka Zadarske županije, str. 56.

Na temelju 30-godišnjeg niza podataka (1981.-2011.) o ukupnim mjesečnim i godišnjim količinama oborina meteorološke postaje Zadar, prosječna godišnja količina oborina je iznosila 915 mm, pri čemu je u prosjeku 107 dana s kišom ($\geq 0,1$ mm) te jedan dana sa snijegom (≥ 1 cm). Najmanja količina oborina javljala se u srpnju (27,5 mm). Srednja godišnja temperatura na meteorološkoj postaji Zadar za navedeni period iznosila je 15,3°C. Najhladniji mjeseci su bili siječanj i veljača s prosječnom temperaturom od 7,3°C. Prema toplinskim oznakama riječ je o umjereno toploj klimi.

Prema prosječnoj vrijednosti relativne vlage zraka od 72% tijekom 30-godišnjeg razdoblja, ali isto tako i prema mjesečnim vrijednostima, područje Zadarske županije spada u kategoriju sa suhim zrakom. Prosječni godišnji broj sunčanih sati za područje Zadra je iznosio ukupno 2.475 sati godišnje što je iznad prosjeka Hrvatske. Najveći broj sunčanih sati u prosjeku je imao mjesec srpanj (356 sati), dok je mjesec s najmanje sunčanih sati bio prosinac (109 sati).

Zaključak

Geografski raznoliko područje kao i središnji položaj koji Zadarska županija ima u Republici Hrvatskoj preduvjeti su za dugoročan gospodarski razvitak. Ograničavajući faktor razvoja predstavljaju minski sumnjiva područja koja, uz ograničavanje daljnjeg gospodarskog razvitka ugroženih područja te samim time i cijele Zadarske županije, predstavljaju i prijetnju odvijanju regularnog društvenog života. Stoga je prioritet lokalne zajednice što skorije razminiranje preostalih sumnjivih područja kako bi se smanjio rizik od stradavanja i stvorili preduvjeti za gospodarski prosperitet bilo kroz razvoj turizma ili nekih drugih djelatnosti.

Upravo u svrhu uravnoteženog i komplementarnog razvoja prostora Faričić (2014) ukazuje na potrebu uravnoteženog razvoja među susjednim županijama te upozorava na potrebu funkcionalnoga bližeg povezivanja sjeverno-dalmatinskoga i ličkog prostora, naglašavajući pritom poštivanje značenja i posebnosti drugih gradskih, ali i drugih manjih, središta te mogućnosti raspršivanja ili realokacije pojedinih funkcija.

Ruralni dijelovi Županije, prema Erstiću i sur. (2011), zaostaju u socioekonomskom smislu za urbanim dijelovima te bi upravo oni mogli biti mjesta obogaćena dodatnim turističkim sadržajima temeljenim na domaćim poljoprivrednim proizvodima i tradiciji.

1.2. Stanovništvo: sociodemografska obilježja

Stanovništvo je nezamjenjivi faktor u planiranju društvenog, gospodarskog i kulturnog razvoja svake društvene zajednice. Temelj je napretka svake zajednice te pokretač društvenih, kulturnih i gospodarskih promjena. Analiza ovog sektora obuhvaća sljedeća područja i pokazatelje: analiza broja, gustoće naseljenosti i etničkog sastava stanovništva na području Zadarske županije, osnovne značajke prirodnog kretanja stanovništva na području Zadarske županije, migracijska kretanja na području Zadarske županije, dobna struktura te obrazovna struktura stanovništva Zadarske županije.

1.2.1. Analiza broja, gustoće naseljenosti i etničkog sastava stanovništva na području Zadarske županije

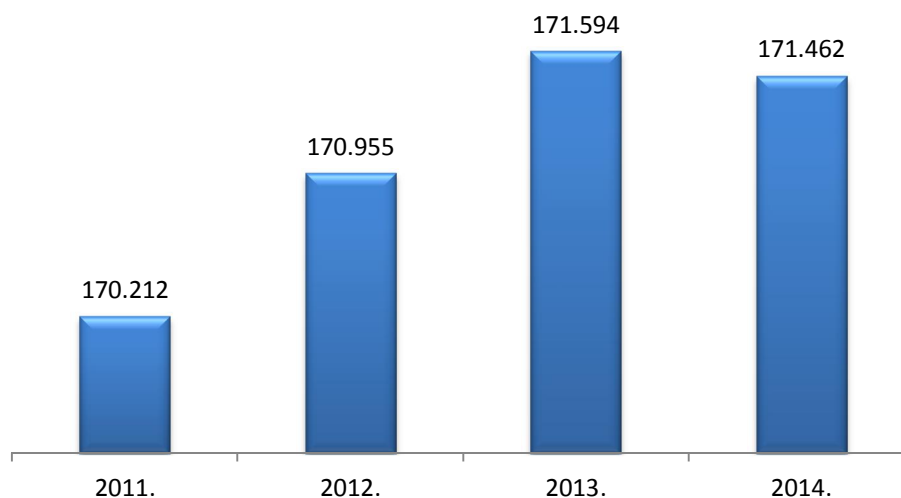
Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine Zadarska županija imala je 170.017 stanovnika, od toga u većem broju sudjeluje ženska populacija sa 86.513 stanovnica, dok je muškaraca 83.504. U odnosu na Popis 2001. godine, stanovništvo se povećalo za 7.972 stanovnika ili 4,92%.

Prema procjeni broja stanovnika, izračunatoj na temelju podataka Popisa 2011., prirodnoga kretanja i migracijskog salda, u 2014. godini

Zadarska županija ima pozitivan trend kretanja broja stanovnika te je pri samom vrhu županija u Republici Hrvatskoj.

na području Zadarske županije živjele su 171.462 osobe. U Grafu 2 uočava se porast broja stanovnika od 2011. godine, s laganim padom u 2014.

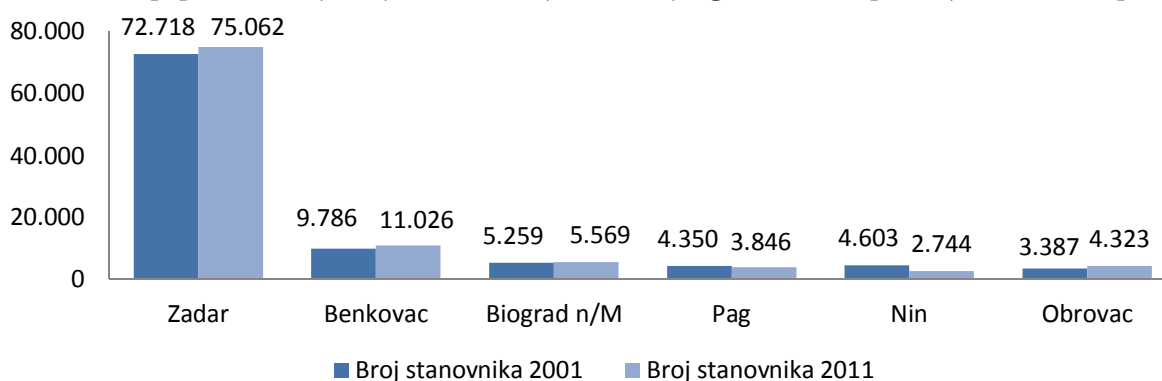
Graf 2: Procjena broja stanovnika Zadarske županije od 2011.- 2014. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku; Procjene stanovništva RH u 2014. godini²

Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine uočeno je kako većina gradova Zadarske županije bilježi porast broja stanovnika, što je vidljivo u Grafu 3. Grad Zadar bilježi rast od 3,12% u desetogodišnjem razdoblju, dok manji gradovi bilježe rast u većem postotku - Benkovac (11,25%), Biograd na Moru (5,57%) i Obrovac (21,65%). Grad Pag također ima porast broja stanovnika u odnosu na Popis stanovništva 2001., ali to nije vidljivo iz razloga što su se Općina Povljana i Općina Kolan odvojile od grada Paga te u Popisu stanovništva 2011. čine zasebne jedinice lokalne samouprave.

Graf 3: Među-popisno kretanje broja stanovnika (2001.- 2011.) u gradovima na području Zadarske županije

Izvor: Državni zavod za statistiku

Porast broja stanovnika bilježi se i u Gradu Ninu, iako u Grafu 3 to nije uočeno i dovodi do krive slike o rastu stanovništva. Naime, slično kao i u navedenoj situaciji grada Paga, i od Grada Nina su se u međupopisnom razdoblju odvojila naselja Vrši i Poljica, koja su osnovala samostalnu općinu Vrši. Općina Vrši je prema popisu iz 2011. godine brojila 2.053 stanovnika, što je uz druge faktore uzrokovalo smanjenje broja stanovnika grada Nina za 40% u odnosu na popis stanovništva 2001. godine.

² Procjene broja stanovnika sredinom 2011., 2012., 2013. i 2014. godine izračunate su na temelju Popisa 2011.

Od 28 općina Zadarske županije utvrđeno je kako 4 općine imaju manje od 1.000 stanovnika (Kolan, Kukljica, Tkon i Lišane Oštrovičke), dok 7 općina ima manje od 2.000 stanovnika. Međutim, 17 općina broji više od 2.000 stanovnika što predstavlja porast u odnosu na Popis stanovništva iz 2001. godine. Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine, od ukupnog broja stanovnika Zadarske županije njih 92,6% se izjasnilo Hrvatima, što znači da je Zadarska županija po svom nacionalnom sastavu vrlo homogena iako su u nacionalom sastavu Zadarske županije zastupljene i 22 nacionalne manjine. Najbrojnija je srpska nacionalna manjina koja čini 4,81% stanovništva Županije, zatim slijede albanska 0,53%, i bošnjačka manjina 0,32%, dok slovenska manjina participira u ukupnom broju stanovništva Županije s 0,16%.

60,3% stanovništva Zadarske županije živi u njenim gradovima. Gustoća naseljenosti u gradu Zadru, središtu Županije, je 387 stanovnika po km². Gustoća naseljenosti u Zadarskoj županiji je 46,66 stanovnika/km², što je ispod prosjeka Republike Hrvatske (75,71 stanovnika/km²). Prema kriteriju OECD³-a na regionalnoj razini, Zadarska županija spada u značajno ruralne regije⁴ s 15-50% stanovništva koje živi u lokalnim ruralnim područjima.

1.2.2. Osnovne značajke prirodnog kretanja stanovništva na području Zadarske županije

Prirodno kretanje stanovništva podrazumijeva omjer broja rođenih i umrlih u nekom razdoblju, a dinamika tog omjera u nekom razdoblju predstavlja prirodno kretanje stanovništva. Kad se promatra prirodno kretanje stanovništva, obično se analizira vitalni indeks te stope nataliteta i mortaliteta.

Tablica 1: Prirodno kretanje stanovništva u Zadarskoj županiji od 2004.- 2015. godine

God.	Rođeni ŽŽ			Umrli ŽŽ		Prirodni prirast ŽŽ	Vitalni indeks	Prirodni prirast RH	Vitalni indeks RH
	Ukupno	Živorodeni	Mrtvo rođeni	Ukupno	Od toga dojenčadi				
2004.	1.550	1.543	7	1.594	5	-51	96,8	-9.449	81,0
2005.	1.798	1.791	7	1.714	4	77	104,5	-9.298	82,0
2006.	1.676	1.672	4	1.641	13	31	101,9	-8.932	82,3
2007.	1.683	1.676	7	1.794	8	-118	93,4	-10.457	80,0
2008.	1.789	1.784	5	1.784	4	0	100	-8.393	83,9
2009.	1.836	1.828	8	1.867	6	-39	97,9	-7.837	85,0
2010.	1.784	1.776	8	1.751	8	25	101,4	-8.735	83,2
2011.	1.681	1.676	5	1.704	9	-28	98,4	-9.822	80,7
2012.	1.775	1.766	9	1.889	5	-123	93,5	-9.939	80,8
2013.	1.694	1.688	6	1.787	5	-99	94,5	-10.447	79,3
2014.	1.642	1.635	7	1.933	5	-298	84,6	-11.273	77,8
2015.	1.573	1.568	5	2.072	7	-504	75,7	-16.702	69,2

Izvor: Državni zavod za statistiku; Zavod za Javno zdravstvo Zadar - Zdravstveno-statistički ljetopis za 2014.

Zadarska županija prati trend negativnog nacionalnog prirodnog prirasta broja stanovnika, međutim znatno manjim intenzitetom od razine RH. Vitalni indeks Zadarske županije u razdoblju od 2004. do 2015. godine bolji je u odnosu na vitalni indeks Republike Hrvatske i to u prosjeku za 14,8% godišnje, što je vidljivo u Tablici 2. Stopa nataliteta u Zadarskoj županiji u 2011. godini iznosila je 9,9% te bila veća u odnosu na 9,4% u Republici Hrvatskoj. U istoj godini stopa mortaliteta u Zadarskoj županiji bila je nešto veća od stope nataliteta i iznosila je 10,1%, dok je u Republici Hrvatskoj bila 11,6%.

³ Kriterij prema gustoći naseljenosti odnosno definicija OECD-a - najčešći je međunarodno priznat i korišten kriterij za razlikovanje ruralnih i urbanih područja. Na lokalnoj razini područja se klasificiraju kao ruralna ili urbana temeljem praga od 150 stanovnika po km².

⁴ Program ruralnog razvoja Zadarske županije 2012.-2014.

Gradovi u Zadarskoj županiji, prema podacima Državnog zavoda za statistiku za 2015. godinu, imaju negativan prirodni prirast, s time da najmanji ima Biograd na Moru (-1), a najveći Benkovac (-66). Od općina najveći prirodni prirast ima općina Sukošan (21), a najveći negativni Sali (-40).

Zadarska županija nastoji proaktivno djelovati na području populacijske politike, pa je tako od 2014. godini uvela pravo na naknadu od 400 Kn za novorođenčad čiji su roditelji (ili roditelj) trajno nastanjeni u Zadarskoj županiji⁵.

1.2.3. Migracijska kretanja na području Zadarske županije

Zadarska županija je od 2006. do 2013. godine imala pozitivan migracijski saldo, što se vidi u Tablici 3. Zbog primjene novog Zakona o prebivalištu (NN 144/12 i 158/13) podaci od 2013. uključuju osobe koje su napustile prebivalište u trajanju duljem od godinu dana radi privremenog odlaska izvan Republike Hrvatske i svoj privremeni odlazak prijavile Ministarstvu unutarnjih poslova. Stoga, a izbog pristupanja Hrvatske Europskoj Uniji, što je olakšalo ekonomsku migraciju, u 2014. godini dolazi do velike negativne promjene u migracijskom saldu. On se u 2015. godini smanjuje za 12,2%, što je naznaka pozitivnog trenda.

Tablica 2: Migracijska kretanja u Zadarskoj županiji 2009. - 2013. godine

Godine	Doseljeni		Odseljeni		Saldo ukupne migracije
	Iz druge županije	Iz inozemstva	U druge županije	U inozemstvo	
2006.	1.896	1.526	1.022	330	2.070
2007.	1.790	1.376	1.134	404	1.628
2008.	1.611	1.368	1.019	504	1.456
2009.	1.480	669	923	477	749
2010.	1.460	373	796	368	669
2011.	1.643	563	931	533	742
2012.	1.749	473	949	546	727
2013.	1.577	561	1.059	718	361
2014.	1.600	534	1.255	1.248	-369
2015.	1.571	612	1.259	1.542	-324

Izvor: Državni zavod za statistiku

1.2.4. Dobna struktura

Stanovništvo Zadarske županije u posljednjih 20 godina doživljava značajne promjene u smislu starenja stanovništva te povećanja broja stanovnika starijeg od 65 godina i smanjenja broja mladog stanovništva. Obilježje cjelokupnog stanovništva Zadarske županije jest zastupljenost starijih od 85 godina koji u skupini 65+ u Zadarskoj županiji čine oko 8,56% stanovnika. Zadarska županija je u skupini sedam županija s najvišim udjelom ovog stanovništva (Dubrovačko-neretvanska s 9,68%, Splitsko-dalmatinska s 8,85%, Grad Zagreb s 8,83%, Istarska s 8,78% te Primorsko-goranska s 8,67%). U usporedbi sa svim drugim županijama Zadarska županija je jedina uz Grad Zagreb (1,4%), Zagrebačku županiju (2,6%) i Istarsku županiju (0,8%) imala pozitivnu međupopisnu razliku (2001. – 2011.) i ima najveće povećanje od 4,92% u porastu broja stanovnika.

⁵ Službeni glasnik Zadarske županije, Broj 2, 10. veljače 2016. godine

Tablica 3: Stanovništvo prema starosti, spolu i tipu naselja na području Zadarske županije u 2011. godini

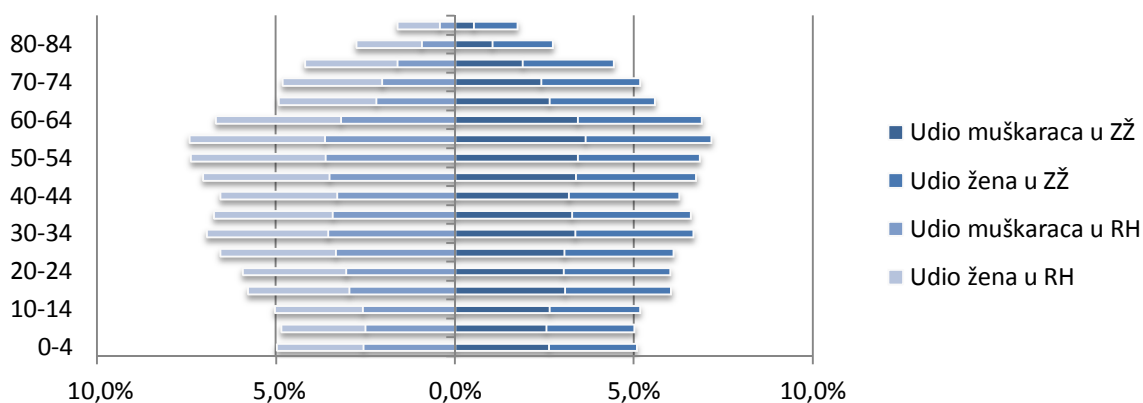
Tip naselja	Spol	Ukupno	Starost										
			0-4	5-9	10-14	15-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85-89	90-94	95+
Ukupno	sv.	170.017	8.736	8.342	9.759	111.652	8.392	8.836	7.297	4.305	2.050	543	105
	m.	83.504	4.474	4.224	5.040	56.272	3.961	4.037	3.102	1.615	608	142	29
	ž.	86.513	4.262	4.118	4.719	55.380	4.431	4.799	4.195	2.690	1.442	401	76
U gradskim naseljima	sv.	98.198	5.404	4.965	5.807	66.177	4.454	4.467	3.590	2.022	1.005	249	58
	m.	47.184	2.790	2.519	2.956	32.233	2.003	2.020	1.517	757	292	79	18
	ž.	51.014	2.614	2.446	2.851	33.944	2.451	2.447	2.073	1.265	713	170	40
U ostalim naseljima	sv.	71.819	3.332	3.377	3.952	45.475	3.938	4.369	3.707	2.283	1.045	294	47
	m.	36.320	1.684	1.705	2.084	24.039	1.958	2.017	1.585	858	316	63	11
	ž.	35.499	1.648	1.672	1.868	21.436	1.980	2.352	2.122	1.425	729	231	36

Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva 2011.

Prosječna starost stanovništva u Zadarskoj županiji, prema Popisu stanovništva iz 2011. godine, bila je 41,9 godina te malo veća od državnog prosjeka koja je bila 41,7 godina. Od Popisa stanovništva iz 2001. godine došlo je do negativnih promjena te je prema tadašnjim podacima prosječna starost u Zadarskoj županiji bila 38,9 godina te ujedno manja od državnog prosjeka (39,3). Od gradova, Grad Pag bilježi najveću prosječnu starost u Zadarskoj županiji sa 45,9 godina. Od općina, općine Sali sa 52,5 i Preko sa 50,4 godina bilježe najveću prosječnu starost što je posljedica iseljavanja mladih ljudi sa otočnih područja.

Analizirajući dobne skupine prema spolu, iz Grafa 4 vidljivo je da je veći udio žena u starijim dobnim skupinama, dok je veći udio muškaraca u mlađim dobnim skupinama, isto kao i na nacionalnoj razini.

Graf 4: Dobno spolna struktura Zadarske županije u RH u 2013. godini

Izvor: Državni zavod za statistiku

1.2.5. Obrazovna struktura

Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine, 53,15% radno sposobnog stanovništva Zadarske županije ima završeno srednjoškolsko obrazovanje, 19,37% radno sposobnog stanovništva ima završeno

osnovnoškolsko obrazovanje i 7,87% radno sposobnog stanovništva ima završene razrede osnovne škole od 4.-7. razreda, što je vidljivo u Tablici 4.

Tablica 4: Obrazovna struktura radno sposobnog stanovništva u Zadarskoj županiji 2011. godine

Spol	Ukupno	Bez škole	Visoko obrazovanje							
			1.-3. Razred	4.-7. Razred	Osnovna Škola	Srednja škola	Ukupno	Stručni studij ²	Sveučilišni studij ³	Doktor znanosti
sv.	143.180	4.153	2.145	11.266	27.742	76.097	21.179	8.102	12.854	223
m	69.766	770	441	3.727	12.110	42.067	10.258	4.260	5.854	144
ž	73.414	3.383	1.704	7.539	15.632	34.030	10.921	3.842	7.000	79

Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva 2011. godine

Usporedbom obrazovne strukture radno sposobnog stanovništva Zadarske županije s Republikom Hrvatskom iz 2011. godine u odnosu na 2001. godinu, vidljiv je kontinuirani porast visoko obrazovanog stanovništva na području Zadarske županije i Republike Hrvatske, što je vidljivo iz statističkih podataka prikazanih u Tablici 5.

Tablica 5: Udio radno sposobnog stanovništva prema stupnju obrazovanja Zadarske županije i RH, 2011./2001. godina

2001. godina	Bez škole	1.-3. Razred	4.-7. Razred	Osnovna škola	Srednja škola	Stručni studij	Sveučilišni i studij	Doktor znanosti	Nepoznato
Republika Hrvatska	2.86%	4.51%	11.24%	21.75%	47.06%	4.07%	7.27%	0.20%	0.67%
Zadarska županija	5.12%	6.62%	9.07%	19.69%	47.90%	3.98%	6.38%	0.08%	1.08%
2011. godina									
Republika Hrvatska	1.70%	0.95%	6.85%	21.29%	52.63%	5.83%	10.22%	0.32%	0.16%
Zadarska županija	2.90%	1.49%	7.86%	19.37%	52.65%	5.65%	8.97%	0.15%	0.41%

Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva 2001. godine, Popis stanovništva 2011. godine, obrada ZADRA NOVA

Udio stečenog tercijarnog obrazovanja u Jadranskoj Hrvatskoj kod osoba od 25 do 64 godine starosti u 2015. godini iznosio je 24,5%, dok je u kontinentalnoj Hrvatskoj bio nešto niži 21,8%⁶. Promatrajući 2002. godinu, udjeli su kontinuirano rasli kad su bili 17,2% u Jadranskoj te 15,2% u Kontinentalnoj Hrvatskoj. Uspoređujući se s drugim regijama u Europi, Jadranska i Kontinentalna Hrvatska nalaze se negdje u sredini, obzirom da najveći udio ima regija Prov. Brabant Wallon u Belgiji sa 54,1%, a najmanji regija Severozapad u Češkoj sa 13,4%.

Promatrajući i uspoređujući udio stečenog tercijarnog obrazovanja osoba od 30 do 34 godine u Hrvatskoj i EU, dolazi se do zaključka da se ti udjeli kontinuirano povećavaju kroz godine te je ostvaren ogroman napredak. U Hrvatskoj u 2015. godini navedeni udio iznosio je 30,9%, što je veliko poboljšanje u odnosu na 2002. godinu kad je iznosio 16,2%. U EU-28⁷ isti udio također raste te je sa 23,6 % u 2002. godini narastao na 38,7% u 2015. godini⁸. Obzirom na ostvareno, pretpostavka je da će se ostvariti glavni cilj strategije Europa 2020. koji iznosi 40%.

Na području Zadarske županije 60%⁸ osoba s invaliditetom nema završenu osnovnu školu ili ima samo osnovnoškolsko obrazovanje, 33% ima srednju stručnu spremu dok je 3% osoba s visokom ili višom

⁶ <http://ec.europa.eu/eurostat/igm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=igs00109&plugin=1>, (01.09.2016)

⁷ EU-28 (od 1.sipnja 2013): EU-27 + Croatia (HR)

⁸ Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, ožujak 2015. godina

stručnom spremom. Specijalno obrazovanje je zastupljeno kod 4% osoba s invaliditetom. U Registar osoba s invaliditetom s područja Zadarske županije, 2014. godine pristigla su rješenja o primjerenom obliku školovanja za 931 osobu, uglavnom za veći broj muških osoba (69%).

Poremećaji kao što su poteškoće u govorno-glasovnoj komunikaciji te specifične poteškoće u učenju najčešći su specificirani uzroci koji određuju potrebu primjerenog oblika školovanja, a potpuna odgojno obrazovna integracija redovnim nastavnim postupcima uz individualizirani pristup najčešći oblik njezinog specificiranog provođenja.

Tablica 6: Osnovni razvojni problemi i potrebe u vezi sa stanovništvom

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Starenje stanovništva • U ukupnom broju stanovnika u Zadarskoj županiji udio starijih od 65 godina viši je od nacionalnog prosjeka • Neravnomjerna raspoređenost stanovništva na području Županije; velika koncentracija stanovništva u gradovima • Iseljavanje mladih ljudi s otočnih područja • Gustoća naseljenosti Županije je ispod prosjeka Republike Hrvatske • Po udjelu visoko obrazovanog stanovništva Županija zaostaje za nacionalnim prosjekom • 60% osoba s invaliditetom na području Zadarske županije nema završenu osnovnu školu ili ima samo osnovnoškolsko obrazovanje 	<ul style="list-style-type: none"> • Kreirati proaktivan sustav pronatalitetne politike temeljen na povećanju životnog standarda stanovnika Županije • Unaprijediti socio-ekonomske uvjete na područjima Zadarske županije koja su slabije ekonomski razvijena radi ravnomjernijeg i uravnoteženog razvoja Županije • Unaprijediti obrazovne infrastrukture i poticati mlađe populacije na visokoškolsko obrazovanje • Strukturirati obrazovne programe kojima će se poboljšati obrazovna struktura osoba s invaliditetom

Izvor: ZADRA NOVA

Zaključak

Analiza statističkih podataka sociodemografskih obilježja stanovništva Zadarske županije prati demografske procese kroz dva obilježja općeg kretanja stanovništva; pozitivnog i negativnog prirodnog prirasta te pozitivnog migracijskog salda u periodu od 2006. do 2013. godine. Prirodni prirast Zadarske županije bio je pozitivan 2006. i 2010. godine, a 2008. je iznosio 0. Negativan prirodni prirast pojavio se 2007. i 2009. godine i kontinuirano nastavio od 2011. na dalje. Migracijski saldo je u razdoblju 2006. do 2013. godine bio pozitivan, ali sve manji iz godine u godinu. U 2014. godini došlo je do negativnog migracijskog salda, koji se u 2015. godini ipak smanjio. Starenje stanovništva, iseljavanje mladih ljudi te smanjenje rodnošći tijekom zadnjeg desetljeća u konačnici je dovelo do negativnih demografskih procesa.

Kako je aktivno stanovništvo osnovni preduvjet gospodarskog rasta, jasno je da ovakva kretanja mogu imati itekako nepovoljne gospodarske i društvene učinke te da odgovarajuće prognoze ne mogu biti dobre. Uz to, u kontekstu ekonomske migracije, županiju napušta uglavnom mlado, radno sposobno i visokoobrazovno stanovništvo. Stoga smanjivanje broja stanovnika i negativne trendove u tom kretanju najviše treba promatrati u kontekstu kretanja broja i kvalitete radne snage. S time se slažu i stručnjaci. Nastavak ovako negativnog demografskog trenda, smatraju Graovac Matassi i Bacalja (2014), vodi u društveno-gospodarsko nazadovanje, posebice demografski ugroženih područja Zadarske županije, odnosno otočnog dijela te pojedinih dijelova zaobalja, udaljenih od obale i regionalnog središta (dio Bukovice, Ravnih kotara i ličko-pounskog prostora).

Stav o kretanju stanovništva Zadarske županije, kroz razmatranje odnosa prirodne promjene i migracijskog salda u periodu od 2001. do 2011. godine, iznose Klempić Bogadi i Lajić (2014). Županije na području Republike Hrvatske dijele u tri grupe: prvu grupu karakterizira negativno prirodno i migracijsko kretanje; drugu negativna prirodna promjena, ali pozitivan migracijski saldo, a treću pozitivno prirodno kretanje, ali negativan migracijski saldo. Uzimajući u obzir ove kriterije, Zadarska županija uvrštena je u prvu grupu, što znači da se moraju implementirati odgovarajuće mjere za suočavanje s nepovoljnim demografskim trendovima. Opasnost prije svega prijete demografski ugroženim područjima gdje će, dugoročno gledano, stagnacija prijeći u ukupnu depopulaciju. Demografski razvoj ovisit će o snazi i učinkovitosti pronatalitetne populacijske politike županije te selektivna imigracijska politika na županijskoj i nacionalnoj razini.

Zadarska županija mora poraditi i na obrazovnoj infrastrukturi, mjerama kojima će se unaprijediti visoko obrazovanje te kojima će poticati mladu populaciju na visokoškolsko obrazovanje. Udio terciarnog obrazovanja u regiji Jadranska Hrvatska kod osoba u dobi od 25 do 64 godine veći je od udjela u Kontinentalnoj Hrvatskoj, ali se ipak još uvijek zaostaje za najboljim europskim regijama.

2. PAMETAN RAST

2.1. Gospodarstvo

Svrha analize je odrediti osnovne gospodarske karakteristike Zadarske županije i kroz usporedbu s drugim županijama te nacionalnom razinom odrediti problemska područja na koje je potrebno usmjeriti pažnju u planskom razdoblju provedbe Strategije. Za potrebe izrade analize sektora gospodarstva Zadarske županije u nastavku se razmatraju gospodarska pitanja koja uključuju pregled institucionalnog i strateškog okvira, pregled gospodarske situacije, radne snage i zaposlenosti, stanja vanjskotrgovinske razmjene, malog i srednjeg poduzetništva te konkurentnosti regionalnog gospodarstva u pogledu razvijenosti poslovnog okruženja i razvijenosti poslovnog sektora.

2.1.1. Institucionalno i strateško upravljanje sektorom gospodarstva

Institucionalni okvir za upravljanje sektorom gospodarstva na **nacionalnoj razini** čine Vlada Republike Hrvatske te više razine središnjih tijela državne uprave, od kojih su najvažniji **Ministarstvo gospodarstva (MINGO)** i **Ministarstvo poduzetništva i obrta (MINPO)** te agencije u njihovoj nadležnosti. MINGO obavlja upravne i druge poslove koji se odnose na razvoj i unapređenje konkurentnosti hrvatskog gospodarstva, instrumente i mjere gospodarske politike, industrijsku politiku te strategiju olakšavanja i poticanja ulaganja i izvoza. MINGO u suradnji s Agencijom za investicije i konkurentnost radi na privlačenju i realizaciji investicijskih projekata velikih poduzetnika te unaprjeđenju konkurentnosti hrvatskog gospodarstva na globalnoj razini. MINPO je odgovorno za malo gospodarstvo u smislu osiguravanja odgovarajućega zakonodavnog okvira te oblikovanja politika radi pružanja potpore malog gospodarstvu. U nadležnosti MINPO-a je Hrvatska agencija za malo gospodarstvo i investicije HAMAG INVEST, agencija odgovorna za provedbu politika te investicija u malo gospodarstvo. Potporu gospodarskim subjektima na nacionalnoj i regionalnoj razini pružaju tijela i pravne osobe s javnim ovlastima i njihove podružnice, kao što su Hrvatska gospodarska komora, Hrvatska obrtnička komora te druge institucije, poput Hrvatske udruge poslodavaca, Hrvatskog saveza zadruga te Hrvatske banke za obnovu i razvitak.

Na županijskoj razini Odjel za gospodarstvo Zadarske županije poduzima niz aktivnosti u cilju konkurentnog i održivog razvoja gospodarstva Zadarske županije. Osim Odjela za gospodarstvo, na županijskoj razini djeluje javna ustanova Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA kao glavna potporna institucija za razvoj malog i srednjeg poduzetništva. Ujedno, na županijskoj razini djeluju specijalizirane razvojne agencije, i to Agencija za ruralni razvoj Zadarske županije AGRRA sa ciljem podrške poduzetničkim aktivnostima u poljoprivredi i Ustanova za razvoj kompetencija, inovacija i specijalizacije Zadarske županije INOVAcija koja potiče inovacije i inovativnost poslovnog sektora.

Javna ustanova Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA osnovana je 2013. godine sporazumom Zadarske županije i Grada Zadra. ZADRA NOVA je pravni slijednik Razvojne agencije Zadarske županije ZADRE d.o.o. koja je djelovala u razdoblju od 2006. do 2013. godine. Temeljna uloga ZADRE NOVE je uloga regionalnog koordinatora sa svrhom učinkovite koordinacije i poticanja regionalnog razvoja. Kao potporna institucija malog i srednjeg poduzetništva, doprinosi unapređenju poduzetničkog okruženja u Zadarskoj županiji putem podrške pokretanju i daljnjem razvoju poduzeća, kroz ključne aktivnosti:

- *Podrška u provođenju kreditnih i jamstvenih programa:* ZADRA NOVA pruža savjetodavnu podršku o mogućnostima korištenja kreditnih i jamstvenih programa lokalne, regionalne i nacionalne razine (Hrvatska banka za obnovu i razvitak, HAMAG INVEST, nadležna ministarstva i institucije).

Posrednik je u provođenju kreditne linije Grada Zadra „Gradski projekti razvoja“ za poduzetnike koji ulažu na području Grada Zadra te potporna institucija za provedbu jamstvenih programa za prerađivačku industriju i inovacije u prerađivačkoj industriji u nadležnosti Ministarstva gospodarstva.

- *Podrška malim i srednjim poduzetnicima u pripremi projekata za prijavu na EU i nacionalne izvore financiranja:* ZADRA NOVA kontinuirano pruža usluge informiranja poduzetnika, pronalaženja adekvatnog izvora financiranja za poduzetničke projekte te pruža podršku u procesu prijave projekata malih i srednjih poduzetnika na nacionalne i EU izvore financiranja sa ciljem učinkovite apsorpcije EU sredstava od strane privatnog sektora s područja Zadarske županije
- *Poduzetničko savjetovanje i organizacija edukativnih aktivnosti:* Uloga ZADRE NOVE je pružati savjetodavne usluge poduzetnicima početnicima te malim i srednjih poduzetnicima u razvoju vezano uz osnivačke aktivnosti, razvoj poslovanja, aktivnostima umrežavanja te povezivanja s drugim poduzetnicima radi zajedničkog nastupa na tržištu. U okviru poduzetničkog savjetovanja organiziraju se edukativne aktivnosti za male i srednje poduzetnike s područja Zadarske županije, u skladu s njihovim potrebama, a sve u funkciji razvoja poduzetništva i poduzetničkih vještina.

S ciljem poboljšanja investicijske klime, porasta investicija i zaposlenosti u Zadarskoj županiji ZADRA NOVA kroz rad „One stop service“ centra obavlja aktivnosti privlačenja investitora te pruža podršku investitorima u bržoj realizaciji projekata u Zadarskoj županiji. „One stop service“ centar osnovan je 2011. godine u okviru projekta „Razvoj investicijskog okruženja“. Riječ je o proaktivnoj usluzi sa ciljem podrške investitorima u razvoju poslovanja uz što manje birokratskih prepreka, problema i kašnjenja. Ujedno, ZADRA NOVA u suradnji s jedinicama lokalne samouprave provodi aktivnosti promocije poduzetničkih zona i pružanje informacija potencijalnim investitorima o postojećim poduzetničkim zonama na području Zadarske županije.

Zadarska županija, u području svog djelovanja, donosi i strateško plansko programske dokumente za učinkovitije i uspješnije upravljanje razvojem gospodarstva Zadarske županije. Planski dokumenti koji sadrže strateške smjernice te realno ostvarive i mjerljive ciljeve, prioritete i mjere za razvoj gospodarstva Zadarske županije su sljedeći:

- Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2011. – 2013.
- Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014. – 2020.

Strateški dokumenti nacionalne razine koji imaju utjecaj na pojedine aspekte gospodarskog razvoja Zadarske županije su:

- Industrijska strategija Republike Hrvatske 2014. - 2020.
- Strategija pametne specijalizacije Republike Hrvatske za razdoblje 2016. - 2020.
- Strategija razvoja klastera u Republici Hrvatskoj 2011.- 2020.
- Strategija razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013. - 2020.
- Strategija razvoja poduzetništva žena u Republici Hrvatskoj 2014. - 2020.
- Nove boje znanja - Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije
- Strategija razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2015. - 2020.

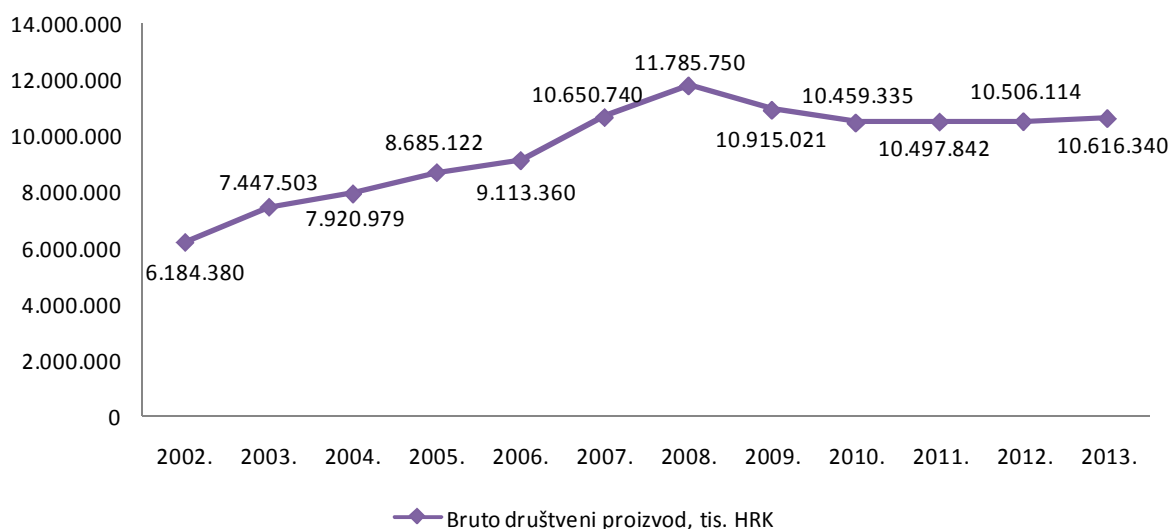
te **strateški dokumenti Europske unije**, kao što su Strategija Europa 2020, EU Akt o malom gospodarstvu, Akcijski plan 2020 za razvoj poduzetništva, EU smjernice za zapošljavanje za razdoblje 2010. - 2020.

2.1.2. Pregled gospodarske situacije

Za karakterizaciju općih gospodarskih kretanja u Zadarskoj županiji analizirano je kretanje bruto domaćeg proizvoda (BDP) – ukupnog BDP-a jedinica lokalne samouprave kao i BDP-a po stanovniku. BDP je najčešći makroekonomski pokazatelj gospodarskog stanja i kretanja koji se koristi za usporedbu među različitim prostornim jedinicama. On predstavlja mjeru ukupne proizvodnje dobara i usluga neke prostorne jedinice, a najčešće se mjeri kao vrijednost kupljenih finalnih proizvoda. Radi usporedbe prostornih jedinica različite demografske veličine koristi se BDP *per capita* ili BDP po stanovniku (BDP pc) kao relativni, usporedivi pokazatelj gospodarskog stanja. Za analizu je značajniji pokazatelj BDP-a po glavi stanovnika od ukupnog BDP-a za županiju jer pokazuje jačinu županijskog gospodarstva. S obzirom da podaci o BDP-u u Hrvatskoj nisu raspoloživi za lokalnu razinu, korišteni su podaci na razini županija. Treba napomenuti da su navedeni podaci dostupni do 2013. godine dok će podaci za 2014. biti dostupni tek početkom 2017., a za 2015. godinu dana kasnije stoga analize nisu obuhvatile podatke nakon 2013. godine.

Zadarska županija je osma hrvatska županija po iznosu bruto društvenog proizvoda (BDP). U 2013. godini BDP Zadarske županije iznosio je 1,402 mil. EUR, što predstavlja **3,22% ukupnog BDP-a Hrvatske, te 10% BDP-a Jadranske Hrvatske.** Prema podacima DZS-a (Kiš i Krunić, 2015) Zadarska županija je prije 2008. godine kad je nastupila gospodarska kriza bilježila najveći rast među županijama Jadranske Hrvatske, s prosječnom godišnjom stopom rasta od 10,3% (SRGZ, 2013). Promatrano u prethodnom razdoblju, uočava se pozitivan rast nacionalnog BDP-a u razdoblju od 2002. do 2008. godine, kada je BDP porastao za 60,85%. Isti trend rasta BDP-a zabilježen je i na regionalnoj razini, te se u promatranom razdoblju BDP Zadarske županije povećao za 52,47%. Ulaskom Hrvatske 2009. godine u gospodarsku krizu bilježe se negativni gospodarski trendovi, te stagnacija BDP-a na nacionalnoj i regionalnoj razini. U razdoblju od 2009. do 2013. godine BDP Zadarske županije smanjen je za 2,81%, prikazano u Grafu 5.

Graf 5: Kretanje bruto domaćeg proizvoda Zadarske županije u razdoblju 2002. do 2013. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku

Usporedno s BDP-om po stanovniku u Hrvatskoj, koji iznosi 77.465 kn u 2013. godini, **Zadarska županija bilježi ispodprosječnu razinu BDP-a po stanovniku (indeks 79,91).** U odnosu na ostale županije u Jadranskoj Hrvatskoj, Zadarska županija se u 2013. godini prema razini BDP-a po stanovniku nalazi na četvrtom mjestu, iza Primorsko-goranske, Istarske i Dubrovačko-neretvanske županije.

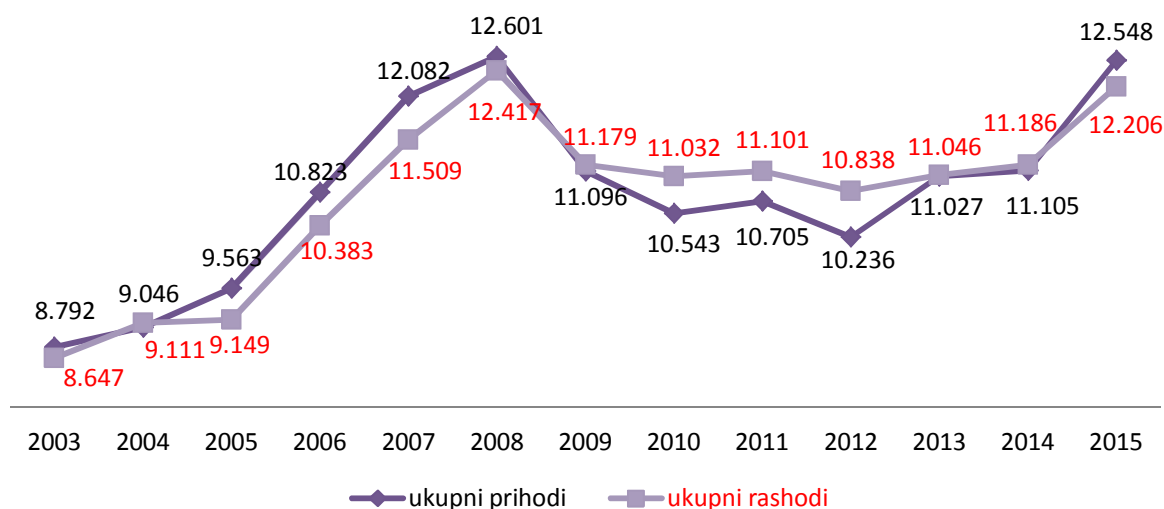
Tablica 7: BDP po stanovniku u RH i po županijama, 2013. godine

	BDP tis. HRK	BDP po stanovniku, HRK	INDEKS (HRV=100)
Republika Hrvatska	329.571.343	77.465	100
Kontinentalna Hrvatska	224.407.280	78.805	101,73
Grad Zagreb	109.236.357	137.321	177,27
Zagrebačka županija	18.780.296	58.930	76,07
Krapinsko-zagorska županija	6.327.640	48.321	62,38
Varaždinska županija	11.116.029	63.734	82,27
Koprivničko-križevačka županija	7.592.282	66.404	85,72
Međimurska županija	7.284.756	64.231	82,92
Bjelovarsko-bilogorska županija	6.050.257	51.785	66,85
Virovitičko-podravska županija	3.799.519	45.764	59,08
Požeško-slavonska županija	3.503.369	46.214	59,66
Brodsko-posavska županija	6.913.660	44.366	57,27
Osječko-baranjska županija	18.502.323	61.503	79,39
Vukovarsko-srijemska županija	8.018.742	45.629	58,9
Karlovačka županija	7.381.857	58.792	75,89
Sisačko-moslavačka županija	9.900.192	59.390	76,67
Jadranska Hrvatska	105.164.063	74.751	96,5
Primorsko-goranska županija	28.856.434	97.924	126,41
Ličko-senjska županija	2.924.101	59.384	76,66
Zadarska županija	10.616.340	61.899	79,91
Šibensko-kninska županija	6.485.586	60.975	78,71
Splitsko-dalmatinska županija	27.044.330	59.444	76,74
Istarska županija	19.999.706	96.268	124,27
Dubrovačko-neretvanska županija	9.237.566	75.501	97,46

Izvor: Državni zavod za statistiku

Razdoblje od 2009. do 2013. godine obilježeno je negativnim gospodarskim kretanjima na nacionalnoj razini što je rezultiralo prelijevanjem negativnih kretanja na lokalna gospodarstva. Zadarska županija u tom je razdoblju zabilježila negativne rezultate BDP-a po stanovniku, s padom od 4,2% (2009: 64.632 kn; 2013: 61.899 kn). Kretanje ukupnih prihoda gospodarstva Zadarske županije karakterizira pad i stagnacija u razdoblju od 2008. do 2012. godine. Najveći pad prihoda zabilježen je u 2009. godini kada su se ukupni prihodi smanjili za 11,9% u odnosu na prethodnu 2008. godinu. Hrvatska je tada osjetila najveći udar gospodarske krize. Od 2013. godine ukupne prihode gospodarstva karakterizira pozitivan trend i približavanje vrijednostima iz pretkriznog razdoblja, prikazano iz Grafa 6. U prostornom pregledu uočljiva je polarizacija između Istarske, Primorsko-goranske i Splitsko-dalmatinske županije s jedne te Dubrovačko-neretvanske, Šibensko-kninske, Zadarske i Ličko-senjske županije s druge strane. Relativno jači središnji položaj i gravitacijsko značenje Zadra kao regionalnog centra u odnosu na ostale regionalne centre Jadranske Hrvatske nije se odrazio u značajno većem udjelu u nacionalnom BDP-u. Razlog velikog odstupanja triju županija s velikim udjelom BDP-a je njihovo snažnije gospodarstvo uslijed veličine i snage svojih urbanih središta (Rijeke i Splita) te policentričnog društveno-gospodarskog razvoja u kojem posebnu ulogu imaju turizam, poljoprivreda i industrija (Istarska županija).

Graf 6: Kretanje ukupnih prihoda i rashoda gospodarstva Zadarske županije od 2003. do 2015. godine (mil. kn)

Izvor: HGK – Županijska komora Zadar

Daljnja analiza poslovanja gospodarstva Zadarske županije dana je na temelju podataka iz godišnjih financijskih izvještaja predanih FINA-i. Obuhvaćeno je poslovanje poduzetnika, obveznika poreza na dobit, čije je sjedište na području Zadarske županije.

U 2015. godini došlo je do zaokreta višegodišnjih uglavnom negativnih trendova gospodarstva Zadarske županije.

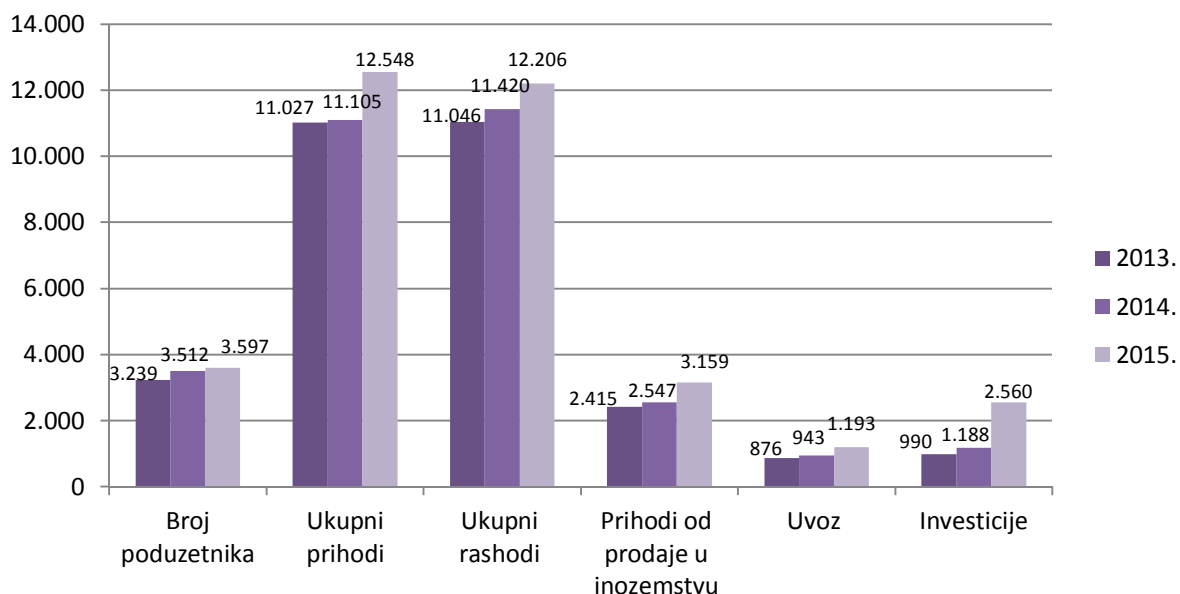
U 2015. godini došlo je do zaokreta višegodišnjih uglavnom negativnih trendova gospodarstva Zadarske županije. Pravne osobe ostvarile su ukupne prihode u iznosu od 12.547,9 mil.

kn, što je za 13% više nego u prethodnoj 2014. godini, te je najveći rast prihoda ostvaren kod velikih poduzetnika. Ukupni rashodi su iznosili 12.206,2 mil. kn. te su rasli sporije od ukupnih prihoda, tj. veći su za 9,1% u odnosu na 2014. godini. Time je prvi put nakon šest godina gospodarstvo Zadarske županije ostvarilo agregiranu dobit prije oporezivanja i to u iznosu od 341,7 mil.kn. Tvrtke koje su iskazale dobit (agregirana dobit prije oporezivanja iznosila je 928,4 mil. kn) imale su povećanje dobiti za 45% u odnosu na ukupnu dobit tvrtki koje su u 2014. godini iskazale dobit poslovanja. I u 2015. godini bilo je poduzetnika koji su ostvarili gubitak te ukupni gubitak iznosi 586,7 mil. kn. i bio je za 18,7% manji od cjelokupnog gubitka poduzetnika iskazanog u 2014. godini. U 2015. godini porastom gospodarske aktivnosti rasli su prihodi od prodaje u zemlji za 8,5%, prihodi od prodaje u inozemstvu za 23,2%, vrijednost aktivne za 5,9% a vrijednost kapitala i rezerve za 8,4% u odnosu na prethodnu 2014. godinu. Najveći skok zabilježen je u iznosu ostvarenih investicija, koje su porasle za 115,5% u usporedbi s 2014. Godinom, kao što je vidljivo u Grafu 7. Gore navedeni podaci govore kako se gospodarstvo Zadarske županije počelo oporavljati u 2014. godini nakon pet godina negativnih gospodarskih kretanja, međutim, trebat će još neko vrijeme da se gospodarstvo vrati na predrecesijsko razdoblje.

Po navedenim pokazateljima, gospodarstvo Zadarske županije je prvi put u 2015. godini nakon kriznih godina ostvarilo bolje rezultate od nacionalnog gospodarstva, gdje su u 2015. godini u odnosu na prethodnu 2014. godinu prihodi povećani za 5,2%, prihodi od prodaje u inozemstvu za povećani su za 10,2%, aktiva je povećana za 3,9%, kapital i rezerve za 8,7% te rast vrijednosti investicija za 14,3%.

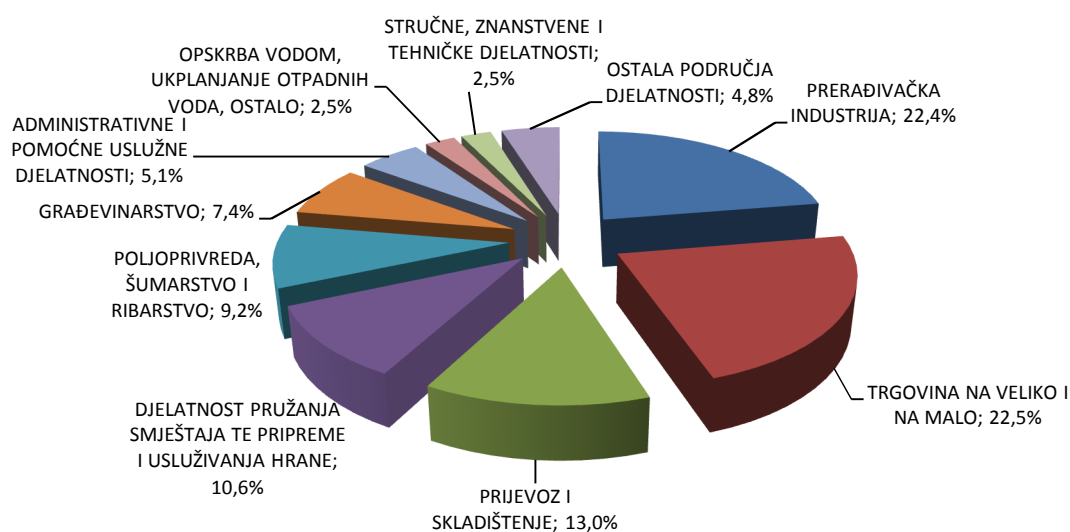
Graf 7: Pokazatelji razvijenosti županijskog gospodarstva 2015. u usporedbi s prethodnim godinama (mil. kn)

Izvor: HGK – Županijska komora Zadar

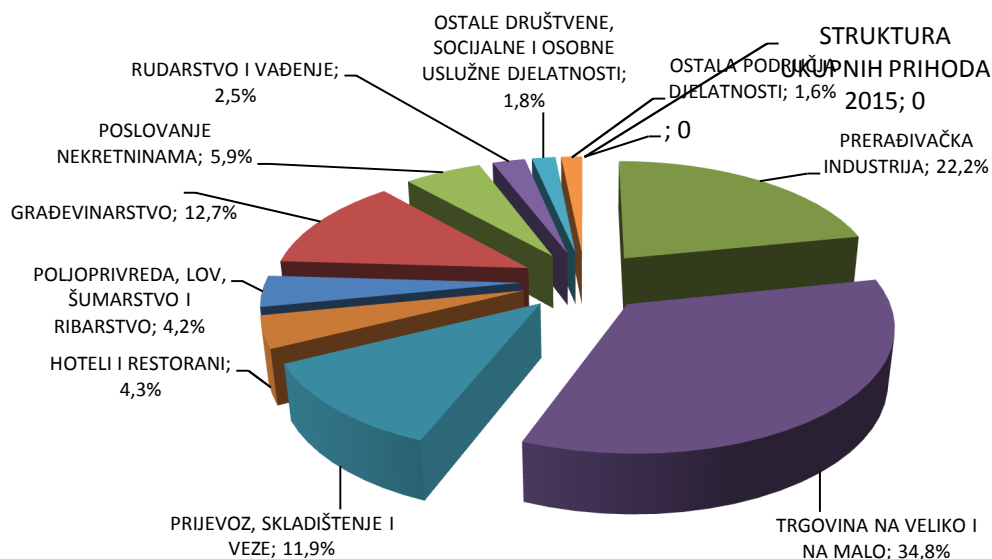
Tradicionalno, u sektorskoj strukturi Zadarskog gospodarstva u 2015. najveći udio u prihodima i rashodima pripada djelatnosti trgovine (22,5% ukupnih prihoda i 22,6% ukupnih rashoda) i prerađivačkoj industriji (22,4% ukupnih prihoda i 22,9% ukupnih rashoda) koje zajedno sudjeluju u gotovo polovici svih ukupnih prihoda i rashoda Zadarske županije. Na trećem mjestu nalazi se djelatnost prijevoza i skladištenja s 13% u ukupnim prihodima i 12,9% u ukupnim rashodima, kao što je vidljivo u Grafu 8. Ostala područja djelatnosti koja zauzimaju značajan udjel u strukturi prihoda gospodarstva Zadarske županije su pružanje smještaja te pripreme i usluživanja hrane, poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo te građevinarstvo. Potrebno je napomenuti kako je povećanje ukupnih prihoda ostvareno u gotovo svim područjima djelatnosti, dok su negativan omjer ukupnih prihoda i ukupnih rashoda ostvarila područja djelatnosti Građevinarstva, Financijskih djelatnosti i djelatnosti osiguranja, Poslovanja nekretninama, Rudarstva i vađenja, kao i neki odjeljci Prerađivačke industrije.

Graf 8: Struktura ukupnih prihoda gospodarstva Zadarske županije u 2015. po područjima djelatnosti

Izvor: FINA, Obrada: ZADRA NOVA

Graf 9: Struktura ukupnih prihoda gospodarstva Zadarske županije u 2007. po područjima djelatnosti*

*djelatnosti su u 2007. godini bile razvrstane prema NKD-u 2002

Izvor: FINA, Obrada: ZADRA NOVA

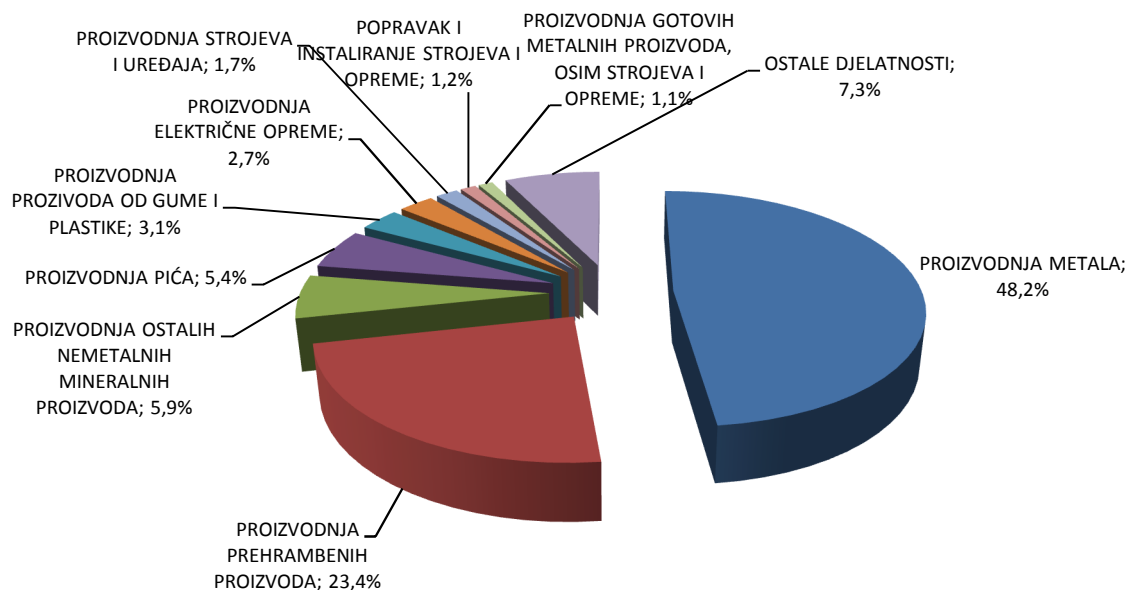
Višegodišnje poslovanje u razdoblju gospodarske krize u Hrvatskoj utjecalo je i na prilagodbu gospodarstva Zadarske županije, što se može vidjeti iz Grafa 8 i Grafa 9 u usporedbi strukture ukupnih prihoda prerađivačke industrije po područjima djelatnosti u 2007. i 2015. Godini. Osobito je značajna stabilizacija i blagi rast prerađivačke industrije, većinom radi veće orijentacije na inozemna tržišta. U strukturi ukupnih prihoda 2015. godini prerađivačka industrija dostigla je udjel Trgovine na veliko i malo, koja je kontinuirano kroz krizne godine smanjivala obujam poslovanja, sa 34,8% u strukturi 2007. pala je na 22,5% u 2015. godini. Posljedica je to i otvaranja trgovačkih centara čije sjedište nije u Zadarskoj županiji i povećanja njihovih prihoda na štetu domicilnih privatnih subjekata u sektoru trgovine na veliko i malo. Relativno najveći gubici su u djelatnosti Građevinarstvo (sa 12,7% u 2007. na 7,4% u 2015.) te Poslovanje nekretninama (sa 5,9% u 2007. na 1,1% u 2015.). Najveći rast zabilježila je turistička industrija, sa 4,3% udjela u 2007. na 10,6% udjela u 2015. godini.

Gospodarstvo Zadarske županije temelji se na sektorima trgovine, prerađivačke industrije, turizma, pomorskog prometa, građevinarstva, ribarstva i poljoprivrede, te obrtništva.

Prerađivačka industrija je najvažniji segment sektora industrije, te je dugi niz godina po ostvarenim prihodima i broju zaposlenih na drugom mjestu, iza sektora Trgovine, u gospodarstvu Zadarske županije. Smanjenje obujma industrijske proizvodnje, smanjenje finansijskih rezultata i nedostatak kapitalnih investicija kroz pet kriznih godina (2009.-2013.) dovelo je do blagog pada prihoda poduzetnika u području prerađivačke industrije. Krizne godine ograničile su potražnju, poglavito na domaćem tržištu. Međutim, u 2014. godini započinje, a u 2015. godini se nastavlja trend ostvarenja pozitivnih poslovnih rezultata. U 2015. godini prerađivačka industrija je u odnosu na 2014. godinu povećala broj zaposlenih za 2,5%, aktivu za 1,5%, ukupne prihode za 16,1% (uz ostvarenje agregirane dobiti, što prethodne godine niti u ovom području djelatnosti nije bio slučaj), investicije u novu dugotrajnu imovinu za 8,9% te prihode od prodaje u inozemstvu za 17,3%.

U 2015. godini bilježi se oporavak prerađivačke industrije, gdje prednjači odsjek Proizvodnje metala.

Graf 10: Struktura ukupnih prihoda prerađivačke djelatnosti gospodarstva Zadarske županije u 2015. godini – po odsjecima djelatnosti

Izvor: FINA, Obrada: ZADRA NOVA

U apsolutnim iznosima najveći rast ukupnih prihoda pojedinih sektora gospodarstva Zadarske županije zabilježen je u području Prijevoza i skladištenja i to u iznosu od 472,8 mil. kn, najviše zbog poslovnih rezultata tvrtke Tankerska Next Generation d.d. te Prerađivačke industrije u iznosu od 390,9 mil. kn, gdje prednjači odsjek Proizvodnje metala s rastom prihoda od 306,8 mil. kn, prvenstveno radi povećanja izvoza, s najznačajnijim predstavnicima Aluflexpack novi d.o.o. Murvica i LTH Metalni lijev d.o.o. Ako se promatra visina ukupnih prihoda po odsjecima djelatnosti prerađivačke industrije najveći udio zauzima Proizvodnja metala, koja je ostvarila 1.356,6 mil. kn ukupnih prihoda te zauzima 48,2% ukupnih prihoda Zadarske županije. Također, odsjek proizvodnje metala je najznačajniji investitor u 2015. godini, s obzirom da je u novu dugotrajnu imovinu uloženo 115,1 mil. kn što je 34,9% više nego prethodne 2014. godine. To predstavlja čak 76,7% svih ulaganja Industrijskog sektora u 2015. godini. Potrebno je napomenuti kako unatoč oporavku ukupnog prerađivačkog sektora, određeni odjeljci sektora bilježe negativne rezultate, kao što su proizvodnja ostalih nemetalnih proizvoda, proizvodnja pića, proizvodnja strojeva i uređaja, proizvodnja namještaja, proizvodnja papira i proizvoda od papira.

Proizvodnja prehrambenih proizvoda druga je tradicionalno važna industrijska grana u Zadarskoj županiji, te zauzima udjel od 23,4% ostvarenih prihoda u ukupno ostvarenim prihodima prerađivačke industrije. U 2015. godini ukupni prihodi povećani su za 10,8% u odnosu na 2014. godinu, ostvaren je značajan rast dobiti prije oporezivanja (porast od 298%) ali je primjetno smanjenje investicija u novu dugotrajnu imovinu (za 40,2%) te povećanje kratkoročnih obveza (za 11,5%). Glavni predstavnici ovog odjeljka vezani su uz preradu sirovina iz mora (Ostrea d.o.o. Stankovci, Mardešić d.o.o. Sali), proizvodnju pekarskih proizvoda (Tvornica kruha Zadar d.d. Zadar), proizvodnju sira (Sirana Gligora d.o.o. Kolan), proizvodnju soli (Pag 91 d.o.o. Pag). Druge značajne grane prerađivačke industrije su Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda s 5,9% te Proizvodnja pića sa 5,4% ostvarenih prihoda u ukupnim prihodima prerađivačke industrije, međutim tvrtke u ovim odjeljcima su ostvarile slabije rezultate u 2015. u odnosu na 2014. godinu. Najznačajniji predstavnici odjeljka Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda su Maraš d.o.o. Vrsi, Lignum d.o.o. Poličnik, Mineral IGM d.o.o. Zapužane i Kamen Benkovac d.o.o. Benkovac. Proizvodnja pića s najznačajnijim predstavnikom Maraska d.d. Zadar ostvarila je 7,2%

manje prihode u 2015. u odnosu na 2014., investicija praktički nije ni bilo, te je odsjek poslovao negativno u 2015. godini, s 8,8 mil. kn gubitka.

Posljedice gospodarske krize vidljive su još uvijek u nepovoljnoj strukturi izvora sredstava ukupnog gospodarstva Zadarske županije, a da bi se moglo govoriti o definitivnom oporavku gospodarstva, dobri poslovni rezultati moraju se ponoviti i u narednim godinama. U 2015. godini omjer vlastitih i tuđih izvora sredstava je nepovoljan u velikoj skupini značajnih područja djelatnosti, kao što su ugostiteljstvo, prerađivačka industrija, turizam, graditeljstvo i trgovina, dok je struktura izvora sredstava najbolja u sektoru Prijevoz i skladištenje. Udjel tuđih izvora sredstava u gospodarstvu Zadarske županije se značajno povećao prethodnih godina, osobito kratkoročne obveze. Na kraju 2015. godine dugoročne obveze zauzimaju 31,5% te kratkoročne obveze čak 40,7% u strukturi pasive. I u prerađivačkoj industriji zabilježena je nezadovoljavajuća struktura pasive, uz dominaciju kratkoročnih obveza te relativno mala vlastita sredstva. Poduzetnici u prerađivačkom sektoru ne investiraju dovoljno, iako su ukupni rezultati sektora pozitivni, što je posljedica oporavka određenih dijelova prerađivačke industrije (proizvodnja metala zauzima 76,9% svih investicija). Iako je zadnje 3 godine došlo do blagog povećanja udjela vlastitih sredstava gospodarstva Zadarske županije, ovakva struktura izvora sredstava dugoročno može ugroziti poslovanje gospodarstva Zadarske županije.

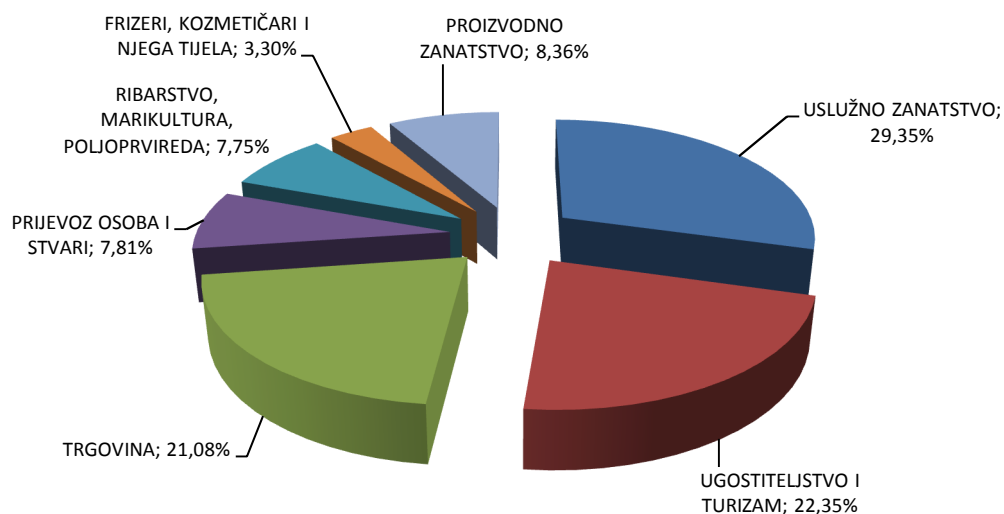
Prema podacima Državnog zavoda za statistiku⁹ Zadarska županija je u 2015. godini imala 10.463 registriranih pravnih osoba od kojih je 6.137 bilo aktivno. U razdoblju od 2010. do 2015. godine Zadarska županija bilježi trend rasta broja aktivnih pravnih osoba, s izuzetkom 2011. godine, kada je broj aktivnih osoba u odnosu na prethodnu godinu smanjen za 10%. U 2015. godini povećao se broj aktivnih pravnih osoba za 10,84% u odnosu na prethodnu 2014. godinu, dok je na nacionalnoj razini u istom razdoblju broj aktivnih pravnih osoba porastao za 8,33%. U 2015. godini za 60,96% više je osnovanih nego zatvorenih poslovnih subjekata (zatvorena 333, otvorena 536 poslovnih subjekata). Za razliku od pozitivnog trenda u porastu broja pravnih osoba, tijekom godina zabilježen je negativan trend u broju fizičkih osoba, što obuhvaća obrte i slobodna zanimanja. U 2015. godini bilo je 4.258 registriranih obrta (broj obrta je smanjen za 14,03% u odnosu na 2010. godinu). Negativan trend je u skladu s negativnim kretanjima na nacionalnoj razini, gdje se u razdoblju od 2010. do 2015. godine broj obrta smanjio za 15,16% (2010: 93.723; 2015: 78.580).

Posljednjih godina bilježi se pozitivan trend u otvaranju novih pravnih subjekata te izrazito negativan trend u obrtništvu – 14,03% manje obrta u 2015. u odnosu na 2010.

Obrtništvo u Zadarskoj županiji, osim kontinuiranog smanjenja broja obrtnika tijekom godina, karakterizira uslužno obrtništvo s niskom dodanom vrijednosti. Kao što je vidljivo iz Grafa 11, obrtnici u Zadarskoj županiji tradicionalno se bave uslužnim zanatstvom (31,0%), ugostiteljstvom i turizmom (27,5%) te trgovinom (14,7%). Svega 6,5% obrtnika se bavi proizvodnim zanatstvom te 7,1% posluje u području ribarstva, marikulture i poljoprivrede.

⁹ Priopćenje DZS-a, Broj i struktura poslovnih subjekata, po županijama (2010.–2015.)

Graf 11: Struktura obrtništva u Zadarskoj županiji po djelatnostima za 2015. godinu

Izvor: Hrvatska obrtnička komora

Prostorna raspodjela poduzeća u Zadarskoj županiji ukazuje na povećanu koncentraciju poduzeća na području i oko Grada Zadra. Gustoća poduzeća u Zadarskoj županiji iznosi 2,7 poduzeća po km², što je manje u usporedbi s nacionalnom razinom koja iznosi 5,3 poduzeća po km², što ukazuje na nisku razinu poduzetničke aktivnosti, posebice u ruralnim područjima (otoci i unutrašnjost županije). Za razliku od županijskog prosjeka, Grad Zadar bilježi veliku gustoću poduzeća, koja iznosi 10,8 poduzeća po km².

Najveći broj poduzetnika u 2015. godini zabilježen je u Gradu Zadru (58,83%), koji su zapošljavali 60,8% svih zaposlenih u gospodarstvu Zadarske županije, ostvarili 55,4% ukupnog županijskog prihoda te čak 63,8% ukupne županijske aktive, što ukazuje na značajnu centralizaciju gospodarstva. Grad Zadar gospodarsko je središte Zadarske županije i u gotovo svim kategorijama dominira s preko 60% doprinosa gospodarskom životu Zadarske županije. Značajan je podatak da su poduzetnici s područja Grada Zadra ostvarili bolje rezultate od cjelokupnog gospodarstva Zadarske županije, što je vidljivo iz usporedbe podataka u 2015. u odnosu na 2014. godinu: vrijednost aktive povećana je za 7,2%, prihodi od prodaje u inozemstvu povećani su za 27,2%, investicije u novu dugotrajnu imovinu povećane su za čak 206,52% te dobit prije oporezivanja za 73,52%. Iz podataka se može zaključiti kako se oporavak gospodarstva Zadarske županije temelji prvenstveno na oporavku gospodarstva Grada Zadra. Osim u Gradu Zadru zamjećuje se trend povećanja broja poduzetnika u jedinicama lokalne samouprave u ruralnim područjima koje su ulagale u razvoj poduzetničkih zona, poput općina Stankovci i Poličnik. Ujedno, veća poduzetnička aktivnost zabilježena je u većim županijskim gradovima, Biogradu na Moru i Benkovcu. Najveći broj zaposlenih u 2015. godini zapošljavaju poduzetnici registrirani u Gradu Zadru, ukupno 60,8% što je razumljivo s obzirom na prisutnu koncentraciju poduzetništva u Gradu Zadru. Nakon Grada Zadra slijede grad Benkovac, grad Biograd na Moru, te općine Kali i Poličnik gdje poduzetnici zapošljavaju najveći broj ljudi u županiji.

Tablica 8: Osnovna razvojna ograničenja i potrebe vezano uz konkurentnost regionalnog gospodarstva

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Županija i dalje bilježi ispodprosječnu razinu razvijenosti (mjereno BDP-om po stanovniku) • Niska razina poduzetničke aktivnosti, posebice u ruralnim područjima (otoci i unutrašnjost županije) • Značajne unutar županijske razlike u razvijenosti gospodarstva, pristupna koncentracija poduzetništva u Gradu Zadru • Propadanje obrtništva, uz dominaciju uslužnog obrtništva s niskom dodanom vrijednosti • Zastupljena tradicionalna proizvodnja, nedovoljno razvijeni sektori s proizvodima više dodane vrijednosti • Unatoč oporavku ukupnog prerađivačkog sektora, negativne rezultate bilježe sektor proizvodnje ostalih nemetalnih proizvoda, proizvodnje pića, proizvodnje strojeva i uređaja, proizvodnja namještaja, proizvodnja papira i proizvoda od papira • Nepovoljna struktura izvora sredstava ukupnog gospodarstva Zadarske županije, uz dominaciju kratkoročnih obveza 	<ul style="list-style-type: none"> • Odrediti prioritetne sektore razvoja gospodarstva te iste sustavno poticati (institucionalna, zakonodavna i financijska podrška) • Izraditi program i provoditi mjere za slabije razvijena područja Zadarske županije (s naglaskom na otoke i unutrašnjost županije) • Osigurati poticajno i privlačno okruženje za prerađivačke tvrtke visokih tehnologija (adekvatna infrastruktura, savjetodavna podrška, uključivanje obrazovnih i znanstvenih institucija). • Pružati potporu postojećim proizvodnim tvrtkama za izgradnju i proširenje proizvodnih kapaciteta te nabavu novih tehnologija • Poticati osnivanja novih proizvodnih tvrtki visokih tehnologija

Izvor: ZADRA NOVA

2.1.3. Vanjskotrgovinska razmjena

Gospodarstvo Zadarske županije ostvaruje pozitivnu bilancu robne razmjene u kriznom razdoblju sve od 2009. godine, što se uvelike razlikuje od nacionalne razine, gdje je zabilježen deficit vanjskotrgovinske razmjene u svim promatranim godinama. Dodatno, u odnosu na ukupnu hrvatsku robnu razmjenu izvoz Zadarske županije zauzima 2% udjela u nacionalnom robnom izvozu, što predstavlja povećanje od 0,8% u odnosu na 2014. godinu) dok robni uvoz zauzima 1,3% udjela u nacionalnom robnom uvozu.

Tablica 9: Robna razmjena Zadarske županije i udio u RH 2009. - 2015. godine

ROBNI IZVOZ	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Zadarska županija	194,6	192,6	225,0	216,0	171,2	182,2	234,9
Republika Hrvatska	10.473	11.807	12.288	12.343	9.589	10.345	11.531
Udio u RH%	1,9	1,6	1,8	1,7	1,8	1,8	2,0
ROBNI UVOZ	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Zadarska županija	183,9	183,9	185,4	178,7	160,0	179,4	231,4
Republika Hrvatska	30.728	21.202	20.023	20.396	16.527	17.095	18.481
Udio u RH%	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	1,3

Od 2009. do 2012. godine u USD; * od 2013. godine u mil. EUR

Izvor: HGK – Županijska komora Zadar

U 2015. godini gospodarstvo Zadarske županije ostvarilo je prihode od prodaje u inozemstvu u visini 3.158,8 mil. kn ili 23,2% više nego u 2014. godini. Istovremeno, gospodarstvo je uvezlo 1.193,3 mil. kn ili 31,6% više nego prethodne 2014. godine. Vanjskotrgovinsku razmjenu Zadarske županije karakterizira visok udjel izvoza usluga u prihodima od prodaje u inozemstvu, s ukupnim udjelom od 43,3% u 2015. godini. Međutim, bilježi se smanjenje udjela nerobnog izvoza u ukupnom izvozu Zadarske županije, što je vidljivo iz podatka kako je u 2010. godini nerobni izvoz zauzima 57,2% ukupnog izvoza, dok u 2015. godini 43,3% izvoza Zadarske županije otpada na nerobni izvoz. Smanjenje udjela nerobnog izvoza nije posljedica pada nerobnog izvoza, već značajnog povećanja robnog izvoza Zadarske županije, prvenstveno radi rasta izvoznih aktivnosti prerađivačke industrije. To je vidljivo iz sljedećih podataka: u 2015. godini izvezeno je robe u vrijednosti od 1,79 mlrd. kn, što je povećanje od 28,92 % u odnosu na 2014. godinu te čak 63,11% u odnosu na 2010. godinu.

Gospodarstvo Zadarske županije ostvaruje pozitivnu bilancu robne razmjene u kriznom razdoblju (od 2009. godine nadalje).

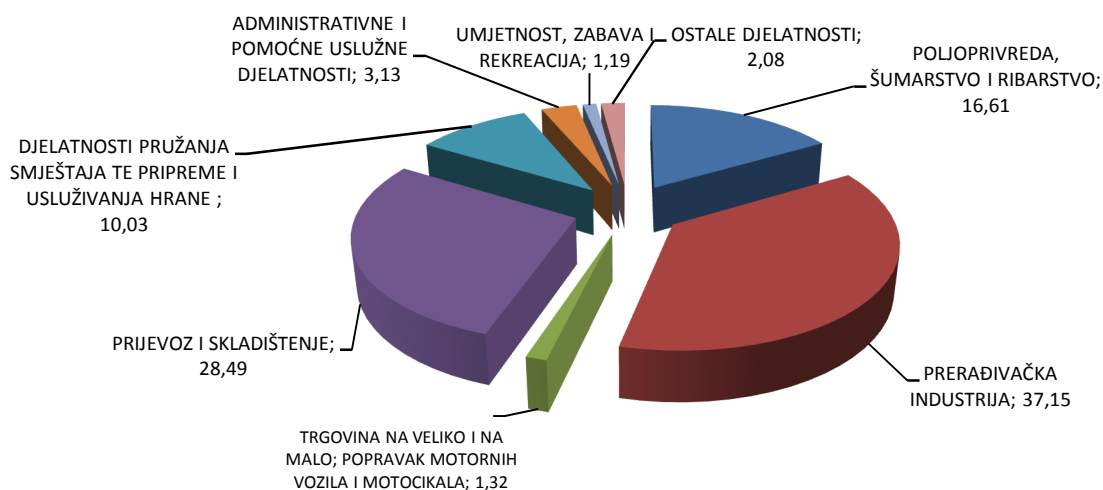
Tablica 10: Izvozni rezultati Zadarske županije 2010. – 2015. godine

Stavke	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Ukupni prihodi (mil. kn)	10.542,6	10.705,1	10.235,9	11.027,4	11.354,7	12.547,9
Prihodi od prodaje u inozemstvu (mil. kn)	2.470,1	2.607,0	2.349,2	2.415,7	2.547,3	3.158,8
Udjel u ukupnim prihodima	23,4%	24,4%	23,0%	21,9%	22,4%	25,2%
Robni izvoz (mil. kn)	1.097,7	1.301,8	1.269,9	1.295,7	1.388,8	1.790,5
Nerobni izvoz - izvoz usluga (mil. kn)	1.372,4	1.305,2	1.086,3	1.120,0	1.158,5	1.368,3
Udjel izvoza roba	42,8%	49,9%	53,8%	53,6%	54,5%	56,7%
Udjel izvoza usluga	57,2%	50,1%	46,2%	46,4%	45,5%	43,3%

Izvor: FINA, HGK – Županijska komora Zadar

U strukturi izvoza Zadarske županije po djelatnostima u 2015. godini najveći udio zauzimaju sektori prerađivačka industrija sa 37,5%, prijevoz i skladištenje sa 28,49%, poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo sa 35,63% te djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane sa 10,03%, kao što je vidljivo na Grafu 12 u nastavku. U usporedbi s prethodnom 2014. godinom značajno povećanje izvoznih aktivnosti bilježi sektor prerađivačke industrije za 17,3%, sektor poljoprivrede šumarstva i ribarstva za 42,4% te sektor prijevoza i skladištenja za 38,4%.

Graf 12: Struktura izvoza po djelatnostima u 2015. godini

Izvor: FINA, Obrada: ZADRA NOVA

Izvoz usluga u prvom redu otpada na brodske vozarine tvrtke Tankerska plovdba d.d. i TNG d.d. te turističke usluge fakturirane stranim kupcima, te su među 20 najvećih izvoznika u Zadarskoj županiji u 2015. godini 5 tvrtki iz područja hotela i ostalog smještaja te zabavnih i rekreacijskih aktivnosti (Punta skala d.o.o., Borik d.d., Ilirija d.d., Marina Dalmacija d.o.o. te Pakoštane d.d.), što je vidljivo u Tablici 11. Ovo pokazuje kako se gospodarstvo Zadarske županije još uvijek u velikoj mjeri oslanja na turizam i poslovanje nekih od najvećih tvrtki – Tankerske plovdbе d.d. i TNG d.d. U izvoznim aktivnostima dominiraju srednje velike i velike tvrtke u prerađivačkom sektoru, poput tvrtki Aluflexpack novi d.o.o., LTH Metalni lijev d.o.o. te SAS Strojogradnja d.o.o. te HSTEC d.d. Iz sektora uzgoja i prerade ribe, poput Kali tuna d.o.o., Jadran-tuna d.o.o., Cromaris d.d., Arbacommerce d.o.o. te Ribarske zadruge Omega 3. Najznačajniji izvozni proizvodi prerađivačke industrije su: sirova riba i riblje prerađevine, aluminij i proizvodi od aluminiija, strojevi i laki metali, plastične mase i proizvodi od plastičnih mase te hrana.

Tablica 11: Podaci 20 najvećih izvoznika u Zadarskoj županiji u 2015. godini

Broj	Naziv poslovnog subjekta	Mjesto	Djelatnost	Izvoz u kn
1.	Tankerska plovdba d.d.	Zadar	Pomorski i obalni prijevoz robe	720.935.628
2.	Aluflexpack novi d.o.o.	Poličnik	Proizvodnja aluminija	691.253.743
3.	LTH Metalni lijev d.o.o.	Benkovac	Lijevanje lakih metala	262.265.836
4.	Cromaris d.d.	Zadar	Morska akvakultura	242.683.382
5.	Tankerska Next Generation d.d.	Zadar	Pomorski i obalni prijevoz robe	133.127.902
6.	Punta skala d.o.o.	Zadar	Hoteli i sličan smještaj	127.817.748
7.	Kali Tuna d.o.o.	Kali	Morska akvakultura	107.568.061
8.	Borik d.d.	Zadar	Hoteli i sličan smještaj	83.353.220
9.	Jadran tuna d.o.o.	Biograd n/M	Morska akvakultura	70.778.794
10.	Ribarska zadruga Omega 3	Kali	Morski ribolov	39.982.998
11.	HSTEC d.d.	Zadar	Proizvodnja elektromotora, generatora i transformatora	39.258.126
12.	Arbacommerce d.o.o.	Zadar	Prerada i konzerviranje riba, rakova i školjki	36.280.900
13.	ILIRIJA d.d.	Biograd n/M	Hoteli i sličan smještaj	35.790.202
14.	MARINA DALMACIJA d.o.o.	Sukošan	Ostale zabavne i rekreacijske djelatnosti	31.991.032
15.	Zračna luka Zadar d.o.o.	Zemunik Donji	Uslužne djelatnosti u vezi sa zračnim prijevozom	26.323.178
16.	SAS strojogradnja d.o.o.	Zadar	Proizvodnja ostalih alatnih strojeva	25.224.407
17.	Pakoštane d.d.	Pakoštane	Hoteli i sličan smještaj	20.755.326
18.	Maraska d.d.	Zadar	Destiliranje, pročišćavanje i miješanje alkoholnih pića	20.450.996
19.	Tvornica mreže i ambalaže d.o.o.	Tkon	Proizvodnja gotovih tekstilnih proizvoda, osim odjeće	19.941.734
20.	INTERMOD d.o.o.	Zadar	Trgovina na malo namještajem, i ostalim proizvodima za kućanstvo	19.232.964

Izvor: FINA

U strukturi uvoza u 2015. godini po djelatnostima najzastupljeniji su sektori prerađivačka industrija (59,01%), poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (21,15%) te trgovina na veliko i malo (12,78%). Potrebno je napomenuti kako većina važnijih sektora, odnosno prerađivačka industrija, poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, te djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane bilježe pozitivan trgovinski saldo u poslovanju s inozemstvom, dok negativne rezultate u poslovanju sa inozemstvom bilježi sektor trgovine na veliko i malo.

Tablica 12: Osnovna razvojna ograničenja i potrebe vezano uz vanjskotrgovinsku razmjenu

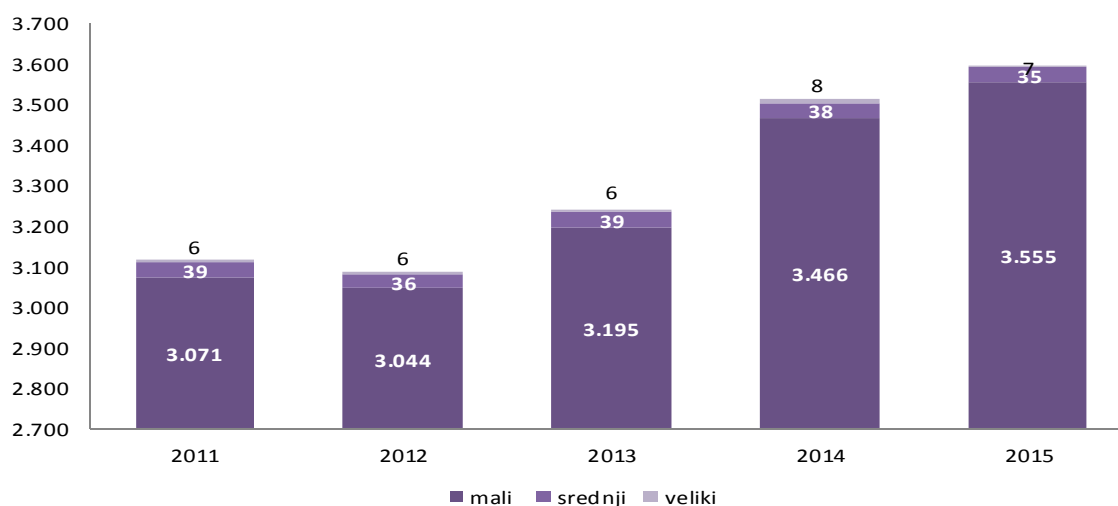
RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Visok udjel izvoza usluga u ukupnim prihodima od izvoza Zadarske županije –što znači da se gospodarstvo Zadarske županije još uvijek u velikoj mjeri oslanja na turizam i poslovanje jedne od najvećih tvrtki – Tankerske plovidbe • U izvoznim aktivnostima slabo su zastupljene mikro i male tvrtke, većina izvoza otpada na velike tvrtke • U izvoznim aktivnostima nedovoljno zastupljeni inovativni proizvodi i usluge visoke dodane vrijednosti 	<ul style="list-style-type: none"> • Poticati umrežavanje malih i srednjih poduzetnika radi kreiranja cjelovitih finalnih proizvoda konkurentnih za izlazak na inozemna tržišta • Poticati individualne nastupe kao i udruženja poduzetnika za zajednički nastup na inozemnim tržištima – sajmovi, izložbe i slične manifestacije (institucionalna i financijska podrška) • Daljnje obrazovanje i savjetovanje poduzetnika o planiranju i provedbi izvoznih aktivnosti • Pružati podršku aktivnostima / projektima MSP-ova orijentiranih na izvoz

Izvor: ZADRA NOVA

2.1.4. Malo i srednje poduzetništvo

Mala i srednja poduzeća pokretači su gospodarskog rasta kako na području Zadarske županije tako i u Hrvatskoj. Kako bi se pokazala struktura poduzeća po veličini, promatra se uzorak od 3.597 pravnih subjekata u Zadarskoj županiji koji su do kraja ožujka 2016. godine predali godišnja financijska izvješća u FINA-u¹⁰. U gospodarstvu Zadarske županije svojom brojnošću dominiraju male tvrtke, njih ukupno 3.555 u 2015. godini, što predstavlja 98,83% od ukupnog broja tvrtki. Srednje velikih tvrtki je bilo 35 (0,97%), a velikih tvrtki svega 7 (0,19%). Broj poduzetnika u Zadarskoj županiji je rastao u posljednjih pet godina (2011. – 2015.). Najveći rast je ostvaren u broju malih poduzetnika, čiji broj je uvećan za 15,76% u navedenom razdoblju.

Graf 13: Struktura tvrtki Zadarske županije po veličini u razdoblju od 2011. do 2015. godine

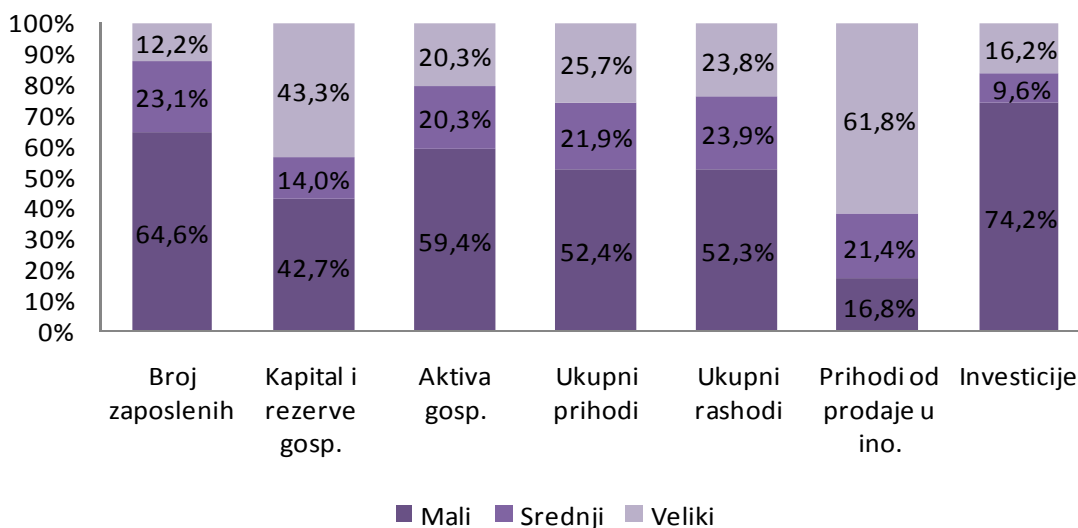
Izvor: FINA, Obrada: HGK – Županijska komora Zadar i ZADRA NOVA

Prema uzorku poduzeća, odnosno podacima dostavljenim u FINA-u do kraja ožujka 2016. godine, u 2015. godini mala i srednja poduzeća zapošljavala su 18.511 radnika, što ukupno predstavlja 87,75% od ukupnog broja zaposlenih osoba u županiji, od čega su mala poduzeća zapošljavala 13.630 osoba (64,61%)

¹⁰ Obuhvaćeno je poslovanje poduzetnika, obveznika poreza na dobit, čije je sjedište na području Zadarske županije.

te srednja poduzeća 4.881 osoba (23,13%). Iz ovog proizlazi da je 12,25% osoba zaposleno u 7 velikih poduzeća, koji su zastupljeni sa 0,19% u ukupnom broju poduzetnika u županiji. Ujedno, mala i srednja poduzeća su ostvarili ukupno 9,3 mlrd. kn prihoda (74,29%) te 9,2 mlrd. kn rashoda (75,58%). Najveći rast ukupnih prihoda (3,2 mlrd. kn) ostvaren je kod velikih poduzetnika, bio je čak 28,5% veći nego u 2014. godini. Jedini segment gdje velika poduzeća zauzimaju veći udio su prihodi od prodaje roba u inozemstvo sa udjelom od 61,8% te značajan udio zauzimaju u području kapitala i rezervi sa udjelom od 43,3%. Podaci iz 2015. godine pokazuju kako velike tvrtke imaju dobru pokrivenost vlastitih sredstava u pasivi (50,12%), dok male tvrtke sa 16,09% te srednje tvrtke sa 16,52% imaju nepovoljnu strukturu pasive, sa malim udjelom vlastitih izvora financiranja. Mali i srednji poduzetnici iz Zadarske županije ostvaruju slabije rezultate od nacionalnog prosjeka, gdje je zastupljenost vlastitih izvora financiranja u pasivi za male poduzetnike 23,27% te srednje poduzetnike 38,37%. Samim time, kao jedan od problema u poslovanju malih i srednjih poduzeća je nepovoljna struktura izvora financiranja, što uzrokuje nedovoljno ulaganja u dugotrajnu imovinu te posljedično nedovoljnu konkurentnost tvrtki te slabe izvozne rezultate. Nedovoljna konkurentnost je uzrokovana i nedostatkom inovacija i ulaganja u istraživanje i razvoj te nedovoljnim aktivnostima umrežavanja. Mala i srednja poduzeća u Zadarskoj županiji, ali i na nacionalnoj razini nisu spremna za izlazak na zahtjevno i dinamično EU i globalno tržište.

Graf 14: Udio MSP-a u gospodarskoj aktivnosti Zadarske županije 2015. godini

Izvor: HGK Županijska komora Zadar

Strategija Europa 2020 veliku važnost pridaje razvoju poduzetništva i povećanju ženske samozapošljivosti. Prepreke koje otežavaju rješavanje problema u jačanju poduzetništva žena na nacionalnoj razini su dominacija žena u nezaposlenosti, postojani jaz u poduzetničkoj aktivnosti između muškaraca i žena, te izrazita nezastupljenost žena u upravljačkim aktivnostima. Ako se promatraju pravni subjekti u Zadarskoj županiji, u 2014. godini žene su bile zastupljene s 15,40% vlasništva u ukupnom broju tvrtki. Usporedno s nacionalnom razinom, Zadarska županija bilježi manju uključenost žena u poduzetništvo, s obzirom da je na nacionalnoj razini 19,44% svih tvrtki u vlasništvu žena. Na razini RH u 2015. godini žene su bile zastupljene s 32,8% kao vlasnice obrta, dok su na razini Zadarske županije bile zastupljene s 30,7%, što je manje za 2,1% u odnosu na nacionalnu razinu. Promatrano kroz godine, broj žena poduzetnica, vlasnica obrta u Zadarskoj županiji smanjio se za 8% u razdoblju od 2010. do 2015. godine, što je posljedica krize na nacionalnoj razini i negativnog trenda u zatvaranju obrta. U razdoblju od 2010. do 2015. godine broj aktivnih obrta u Zadarskoj županiji smanjio se za 14,03%.¹¹ Promatrajući obrtništvo u cjelini, glavni

¹¹ Broji struktura poslovnih subjekata po županijama, Državni zavod za statistiku

problemi s kojima se susreću obrtnici su sezonalnost poslovanja, s obzirom da se veliki udio obrtnika oslanja na turizam, ugostiteljstvo i popratne uslužne djelatnosti i siva ekonomija što stvara nelojalnu konkurenciju.

Kao što se može vidjeti mali i srednji poduzetnici zauzimaju važnu ulogu u gospodarstvu Zadarske županije, međutim još uvijek postoje barijere koje usporavaju ostvarivanje njihovih punih potencijala. Od najvećih prepreka to su velik broj fiskalnih, parafiskalnih i poreznih nameta koje karakteriziraju brojne izmjene i spore reforme što negativno utječe na poslovno okruženje, što je naglašeno u izvješću Europske komisije za Hrvatsku za 2015. godinu. Međutim, godišnje izvješće Svjetske banke „*Doing Business 2016*“¹² koje prati napore država na jačanju pravnih institucija te smanjenju složenosti i troškova regulatornih procesa stavlja Hrvatsku na 40 mjesto od 189 zemalja što predstavlja napredak u odnosu na prethodnu 2015. godinu kada je Hrvatska zauzela 65 mjesto, ponajviše zahvaljujući lakšem ishodu građevinskih dozvola i nižim troškovima osnivanja poduzeća. Iako Hrvatska zaostaje za drugim državama Europske unije, u razdoblju od 2013. do 2015. godine Hrvatska je provela reforme na području otvaranja tvrtki, podmirivanja poreznih obveza, prekogranične trgovine, ostvarivanja prava iz ugovornih odnosa i rješavanja pitanja nesolventnosti. Međutim, postoji znatno područje za napredovanje, pogotovo u području sustava oporezivanja, npr. smanjenje stope doprinosa za zdravstveno osiguranje i pojednostavljenje zahtjeva prema kompanijama vezano za podnošenje prijave PDV-a. Pristup financijama predstavlja veliko ograničenje za razvoj mikro i malih poduzeća na razini županije, dok se većina njih susreće s problemom dostupnosti stručnog kadra i iskusnih menadžera. U narednom razdoblju malim i srednjim poduzetnicima su na raspolaganju znatna sredstva iz Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija 2014-2020“ što bi poduzetnici s područja županije trebali znati iskoristiti. U Europskom fondu za regionalni razvoj na raspolaganju je 7,37 milijardi kn za ulaganja u nove tehnologije, izgradnju kapaciteta, stručno osposobljavanje, marketing i ostale aktivnosti za jačanje konkurentnosti malih i srednjih poduzetnika na tržištu.

Tablica 13: Osnovna razvojna ograničenja i potrebe vezano uz malo i srednje poduzetništvo

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Slaba izvozna orijentiranost mikro i malih poduzeća te nedovoljno konkurentni proizvodi za izlazak na inozemna tržišta • Usitnjenost, nedovoljna povezanost, suradnja i opredijeljenost poduzetnika za udruživanje • Veliki broj fiskalnih, parafiskalnih i poreznih nameta koje karakteriziraju brojne izmjene i spore reforme što negativno utječe na poslovno okruženje • Slaba iskorištenost EU fondova namijenjenih privatnom sektoru i nedovoljna ponuda specijaliziranih konzultantskih usluga • Velika sezonalnost poslovanja u obrtništvu i pojava nelojalne konkurencije (siva ekonomija) • Nedostatak inovacija i ulaganja u istraživanje i razvoj • Slabija uključenost žena u poduzetništvo u odnosu na nacionalnu razinu 	<ul style="list-style-type: none"> • Poticati aktivnosti umrežavanja poduzetnika i njihov zajednički nastup na tržištu – stvoriti prepoznatljive tržišne brendove • Podržati programe koji pridonose integriranju malih i srednjih poduzeća u gospodarske tokove Europske unije • Financirati sektore i područja koji su od strateškog značaja za razvoj regionalnog gospodarstva, a koji nisu financirani iz nacionalnih i EU izvora financiranja • Razvijati nove usluge poduzetničkih potpornih institucija (PPI) za potporu MSP-ovima u svim fazama poslovanja • Poboljšanje i stvaranje nove poslovne infrastrukture za MSP • Poboljšati pristup financijskim sredstvima MSP (bespovratna sredstva, kreditna sredstva, jamstvene sheme, tehnička pomoć)

Izvor: ZADRA NOVA

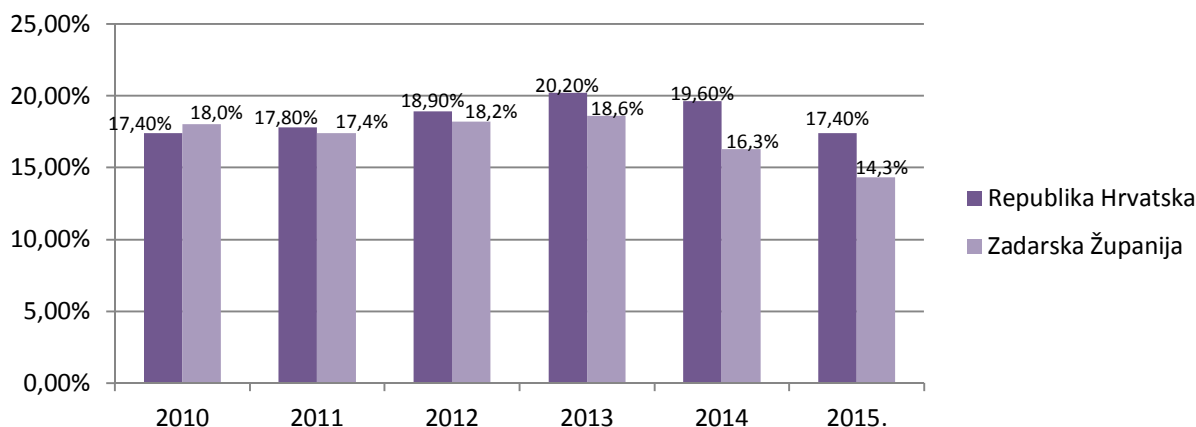
¹² Izvješće o lakoći poslovanja za 2016 Razumijevanje propisa za mala i srednja poduzeća (Doing Business 2016 Understanding Regulations for Small and Medium-Size Enterprises).

2.1.5. Radna snaga i zaposlenost

Trend kretanja nezaposlenosti u Zadarskoj županiji karakterizira sličnost s kretanjem na nacionalnoj razini. U razdoblju od 2010. do 2013. godine stope nezaposlenosti dosežu svoj vrhunac, u 2013. godini stopa nezaposlenosti u Zadarskoj županiji je bila 18,6% (RH 20,2%), u 2014. godini tržište rada počinje davati znakove oporavka s obzirom da je broj nezaposlenih u prosincu 2014. godine bio manji za 20,81% u usporedbi s istim razdobljem prethodne godine. Krajem prosinca 2015. godine broj nezaposlenih bio je 8.895. Promatrajući razdoblje od 2011. do 2015. godine stopa nezaposlenosti na županijskoj razini je manja u odnosu na nacionalni prosjek, te se u 2014. godini u Zadarskoj županiji ostvaruje stopa nezaposlenosti od 16,3%, što je za 3,3% manja stopa nezaposlenosti u odnosu na državni prosjek. Trend smanjenja stope nezaposlenosti se nastavlja i u 2015. godini, kada je Zadarska županija (14,3%) imala nižu stopu od prosječne državne (RH 17,40) za 3,1%.

Zadarska županija bilježi niže stope nezaposlenosti u odnosu na nacionalnu razinu.

Graf 15: Stopa registrirane nezaposlenosti RH i Zadarske županije 2010.-2015.

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje

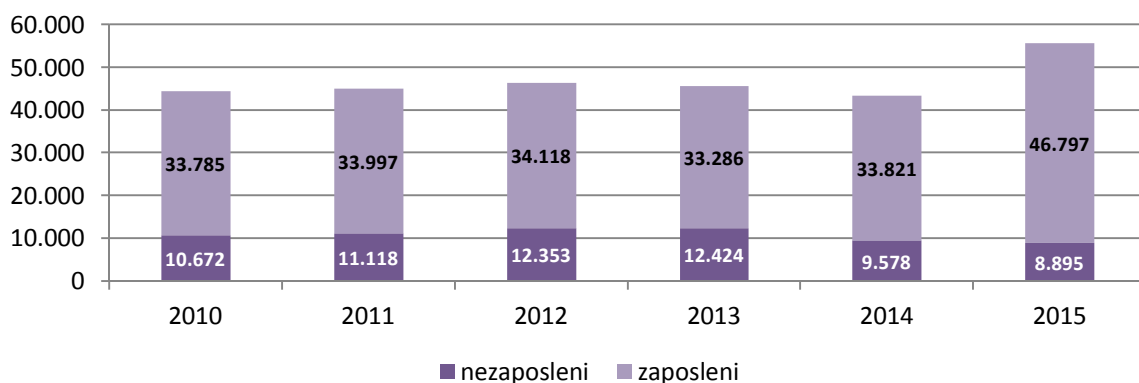
Hrvatski zavod za zapošljavanje – Područni ured Zadar provodi niz mjera aktivne politike koje se ujedno provode i na nacionalnoj razini. Spomenutim mjerama aktivne politike zapošljavanja potiče se zapošljavanje, samozapošljavanje, obrazovanje, stručno osposobljavanje za rad te uključivanje u programe javnih radova specifičnih ciljanih skupina i očuvanje radnih mjesta kod poslodavaca koji su u poteškoćama. Stoga u skladu s navedenim Hrvatski zavod za zapošljavanje – Područni ured Zadar provodi sljedeće pakete mjera:

- paket mjera za mlade „Mladi i kreativni“
- paket mjera za posebne skupine „I posebnost je prednost“
- paket mjera za osobe s invaliditetom „Uključeni“
- paket mjera za starije osobe „Važno je iskustvo“
- paket mjera za dugotrajno nezaposlene „I mi smo za novi posao i učenje“
- paket mjera za nezaposlene osobe romske nacionalne manjine
- paket mjera „Važno je očuvati radno mjesto“
- paket mjera za žene.

Radni kontingent Zadarske županije čine 111.652 osoba te prema Popisu stanovništva iz 2011. godine ekonomski aktivnog stanovništva na području Zadarske županije bilo je 45,24% (64.548 osoba), a ekonomski neaktivnog stanovništva bilo je 54,76% (78.136 osoba) što je posljedica velikog broja

umirovljenika na području Zadarske županije (41.652 osoba). Veliki broj umirovljenika¹³ na području Zadarske županije je rezultat složenih demografskih, socijalnih i gospodarskih tokova koje je nemoguće jednoznačno objasniti. Bitno je istaknuti kako je Zadarska županija od 1991. godine prošla jedan od najtežih tranzicijskih prijelaza u Republici Hrvatskoj, razdoblje velike ekonomske stagnacije na području Zadarske županije, sa znatnim udjelom ratnih razaranja na postojeće proizvodne kapacitete i infrastrukturu. Značajni sektori županijskog gospodarstva koji su zapošljavali veliki broj osoba, poput metaloprerađivačke i tekstilne industrije znatno su se smanjili ili su gotovo sasvim nestali s posljedicom opadanja broja zaposlenih ispod 37.000. Posljedično, broj nezaposlenih porastao je sa 9.400 iz 1990. godine na 16.500 u 2002. godini sa svim karakteristikama strukturalne i dugotrajne nezaposlenosti. Jedan od načina neutraliziranja ovog stanja su bila i rana umirovljenja. Promatrajući razdoblje 2010. – 2015., u 2015. godini zabilježena je najveća registrirana radna snaga (55.692) te u odnosu na 2010. godinu radna snaga je porasla za 25,27%.¹⁴

Graf 16: Registrirana radna snaga u Zadarskoj županiji 2010.-2015.

Izvor: HZZ - Područni ured Zadar

Kretanje nezaposlenosti po gradovima u razdoblju od 2009. do 2013. u Zadarskoj županiji karakterizira prelijevanje negativnih trendova s nacionalne razine. U promatranom razdoblju najveći rast nezaposlenosti zabilježen je u Biogradu n/M u 2013. godini s porastom od 22,02% s obzirom na prethodnu godinu. Međutim, u 2014. godini u svim gradovima Zadarske županije zabilježen je pad broja nezaposlenih osoba što je rezultiralo time da je u 2014. godini stopa registrirane nezaposlenosti za Zadarsku županiju iznosila 16,3%¹⁵ dok je za 2013. godinu iznosila 18,6%. U 2015. godini se nastavlja pad broja nezaposlenih u svim gradovima Zadarske županije te je prosječna stopa nezaposlenosti iznosila 14,3%.¹⁶ Trendovi nezaposlenosti, kad je u pitanju dobna struktura obilježava visok udio nezaposlenosti mlađe populacije od 20 do 29 godina, što je trenutno jedan od glavnih problema ne samo Zadarske županije i Hrvatske već i mnogo zemalja EU. Broj nezaposlenih krajem prosinca 2015. godine dobne skupine 20-29 godina iznosio je 2.349 osoba (stanje na dan 31.05. 2016.: 1.472 nezaposlenih).

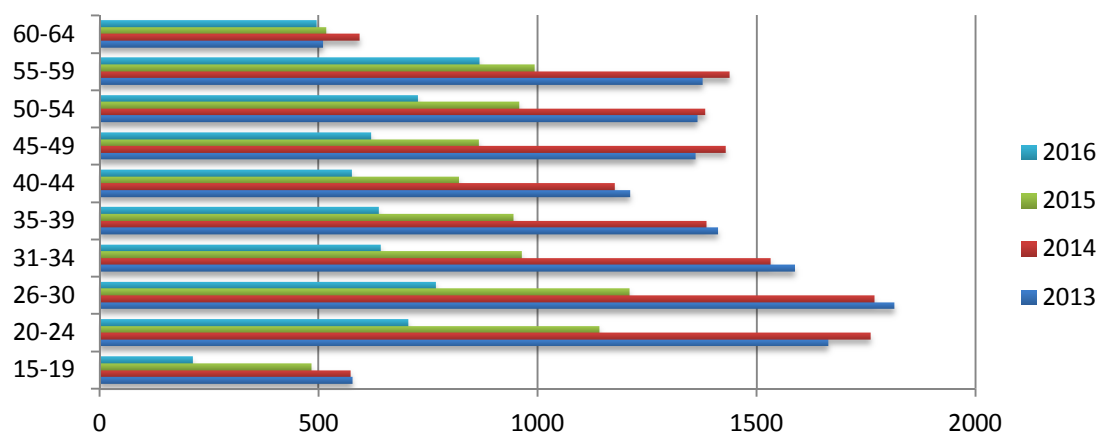
¹³ Hrvatski zavod za zapošljavanje – Područni ured Zadar, Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014.-2020.

¹⁴ Hrvatski zavod za zapošljavanje; Područni ured Zadar

¹⁵ Hrvatski zavod za zapošljavanje, Analitički bilten, 2014. godina

¹⁶ Hrvatski zavod za zapošljavanje, Godišnjak 2015. godina

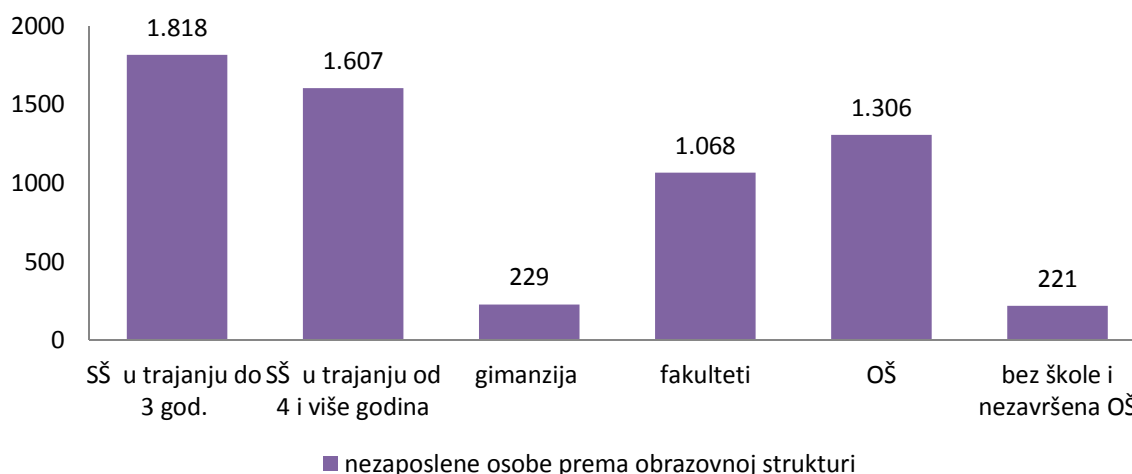
Graf 17: Registrirana nezaposlenost po dobi u Zadarskoj županiji 2013.-2016.* (svibanj 2016.)

Izvor: HZZ PS Zadar

Kao što je slučaj na nacionalnoj razini, u strukturi nezaposlenosti po spolu veći je broj žena, te je u svibnju 2016. godine stopa nezaposlenosti ženske populacije bila veća za 13,64% u odnosu na stopu nezaposlenosti muške populacije.

Graf 18: Struktura nezaposlenosti po obrazovnoj strukturi u Zadarskoj županiji (svibanj 2016. godine)

Izvor: HZZ - Područni ured Zadar, Mjesečni statistički bilten, svibanj 2016. Godine

U strukturi nezaposlenosti po razini obrazovanja krajem svibnja 2016. godine registrirano je najviše nezaposlenih osoba sa završenom srednjom školom za zanimanja u trajanju od 3 godine i škola za KV i VKV radnike (1.818), potom slijede osobe za završenom srednjom školom za zanimanja u trajanju od 4 i više godina (1.607), osnovna škola (1.306), fakulteti, stručni studij i viša škola, akademije, magisteriji i doktorati (1.068), gimnazija (229) i bez škole i sa nezavršenom osnovnom školom (221). Najviše nezaposlenih žena prema razini obrazovanja je sa završenom srednjom školom za zanimanja u trajanju od 4 i više godina (941), potom sa završenom srednjom školom za zanimanja do 3 godine i škola za KV i VKV radnike (754) te za završenim fakultetom, stručnim studijem, višom školom, akademijom, magisterijem i doktoratom (719).

Od ukupnog broja osoba s invaliditetom koji žive na području Zadarske županije, 7.861¹⁷ osoba (52%) je u radno aktivnoj dobi. U Zadarskoj županiji, prema podacima novoformirane baze zaposlenih osoba s

¹⁷Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, travanj 2016. godina

invaliditetom tijekom 2015. godine je bilo zaposleno 60 osoba (27 žena, 33 muškarca). U prvih 6 mjeseci 2016. godine zaposleno je 46 osoba s invaliditetom (21 žena, 25 muškaraca). Prema podacima iz 2015. godine najviše je zaposleno osoba sa završenom srednjom školom (108) i završenom osnovnom školom (19).

Struktura zaposlenosti po djelatnostima pokazuje da je gospodarstvo Zadarske županije okrenuto radno intenzivnim djelatnostima uslužnog i sezonskog tipa poput turizma i ugostiteljstva, trgovine, te javnom sektoru. Gospodarstvo Županije u velikoj mjeri ovisi o turizmu stoga je potrebno jačanje ljudskih potencijala za obavljanje turističkih djelatnosti koji zapravo čine osnovu Županijskog gospodarstva. Zabrinjavajući je podatak da je u sektoru prerađivačke industrije zaposleno 8,8% svih zaposlenih, što je ispodprosječni rezultat u odnosu na nacionalni prosjek koji iznosi 17,6%, što ukazuje kako je prerađivački sektor slabije zastupljen u gospodarskoj strukturi Zadarske županije. Međutim, potrebno je napomenuti kako ovih 8,8% zaposlenih ostvaruje skoro petinu ukupnog prihoda gospodarstva Zadarske županije (22,2%), što znači da je radna snaga u tom sektoru produktivnija u odnosu na ostale sektore. U 2012. i 2013. godini zaposlenost žena je bila najzastupljenija u djelatnosti Trgovine na veliko i malo (2012.: 3.570, 2013.: 3.494), potom slijede Obrazovanje (2012.: 3.288, 2013.: 3.340) i Djelatnost zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (2012.: 2.237, 2013.: 2.261). U 2014. godini zaposlenost žena je bila najzastupljenija u djelatnosti Obrazovanja (3.401), potom slijedi Trgovina na veliko i malo (3.399), te djelatnost zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (2.226). U 2015. godini zaposlenost žena u Zadarskoj županiji je najzastupljenija u djelatnosti Obrazovanja (3.473), potom Trgovine na veliko i malo (3.402) te djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (2.411).

**Radna snaga u
prerađivačkom sektoru
produktivnija u odnosu na
ostale sektore gospodarstva.**

Tablica 14: Zaposlenost po područjima djelatnosti u Zadarskoj županiji i RH stanje 31. ožujka 2015. godine

		Zadarska županija		Žene	Republika Hrvatska		Žene
		n	%		n	%	
A	Poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo	1.216	3,5%	304	21.841	1,9%	5.855
B	Rudarstvo i vađenje	263	0,8%	43	4.960	0,4%	620
C	Prerađivačka industrija	3.039	8,8%	962	198.744	17,6%	70.448
D	Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	412	1,2%	64	14.578	1,3%	3.145
E	Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelat. sanacije okoliša	1.106	3,2%	186	21.072	1,9%	4.190
F	Građevinarstvo	1.737	5,0%	249	68.753	6,1%	7.603
G	Trgovina na veliko i na malo	5.487	15,8%	3.402	173.874	15,4%	93.358
H	Prijevoz i skladištenje	1.622	4,7%	488	58.056	5,2%	14.389
I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanje hrane	2.031	5,6%	987	46.155	4,1%	24.497
J	Informacije i komunikacije	313	0,9%	105	33.106	2,9%	12.613
K	Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	1.062	3,1%	738	36.243	3,2%	24.874
L	Poslovanje nekretninama	185	0,6%	63	6.762	0,6%	3.146
M	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	1.275	3,7%	576	58.862	5,2%	28.370
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1.893	5,5%	758	39.575	3,5%	16.506
O	Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	4.078	11,8%	1.601	102.061	9,1%	46.811
P	Obrazovanje	4.496	13,0%	3.473	112.432	9,9%	87.037

Q	Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	3.079	8,9%	2.411	91.392	8,1%	71.637
R	Umjetnost, zabava i rekreacija	916	2,6%	432	21.738	1,9%	11.914
S	Ostale uslužne djelatnosti	450	1,3%	244	16.847	1,5%	9.727
	TOTAL	34.660		17.086	1.127.051		536.740

Izvor: Državni zavod za statistiku

Pri analizi statističkih podataka o tržištu rada Zadarske županije prema Popisu stanovništva iz 2011. godine 30,45% stanovništva Zadarske županije na mjesto zaposlenja putuju izvan mjesta svog stanovanja. Međutim, na temelju podataka iz Popisa stanovništva 2011. godine grad Zadar kao veliko urbano središte Županije u odnosu na ostale gradove i općine bilježi najmanji broj dnevnih i tjednih migranata zbog zaposlenja (11%).

Tablica 15: Dnevni i tjedni migranti

Spol	Dnevni migranti – zaposleni					Tjedni migranti				
	zaposle ni-svega	rade u drugom naselju	rade u drugom gradu/općini	rade u drugoj županiji	rade u inozemstvu	zaposle ni-svega	rade u drugom naselju	rade u drugom gradu/općini	rade u drugoj županiji	rade u inozemstvu
sv.	15.968	2.424	12.473	1.071	-	1.617	64	620	844	89
m	9.287	1.363	7.173	751	-	1.144	37	397	652	58
ž	6.681	1.061	5.300	320	-	473	27	223	192	31

Izvor: Državni zavod za statistiku

Ono što je bitno istaknuti za tržište rada u Zadarskoj županiji jest da je potrebno proaktivno djelovati u obrazovanju na način da se osposobljava radna snaga koja će usvajati znanja i vještine prema zahtjevima tržišta rada i tako generirati nova radna mjesta i gospodarski razvoj Županije. Naime, unatoč postojanju različitih zanimanja na tržištu rada na području Županije potražnji za određenim zanimanjima bilo je nemoguće udovoljiti u mjeri u kojima je za njima postojala potražnja na tržištu rada. Razlog takvog stanja jest u nepovezanosti obrazovnog sustava s tržištem rada te nepostojanje kontinuiranog planskog i sistematskog osposobljavanja postojeće neadekvatne kvalifikacijske strukture zaposlenih kao trajnog načina poboljšanja ponude radne snage.

Na području Zadarske županije djeluje Partnersko vijeće za tržište rada i razvoj ljudskih potencijala Zadarske županije kojim se nastoji povezati tržište rada s potrebama gospodarstva. Naime, članovi ovog Partnerstva jesu predstavnici javnog ili upravnog sektora, privatnog sektora i drugih socijalnih partnera - gospodarskih komora, sindikata, udruga poslodavaca te nevladinih organizacija koji kroz rad ovog Partnerstva različitim inicijativama i projektima nastoje koordiniranim pristupom poboljšati politiku zapošljavanja i razvoj ljudskih potencijala na području Županije.

Hrvatski zavod za zapošljavanje – Područni ured Zadar uz koordinaciju Središnjeg ureda proveo je analizu i projekciju potreba tržišta rada za određena zanimanja i izradili preporuke za obrazovnu upisnu politiku. Slijedom provedene analize došlo se do sljedećih podataka koji mogu poslužiti kao smjernice za približavanje obrazovnog sustava potrebama gospodarstva.

Tablica 16: Obrazovni programi u kojima treba povećati broj upisanih i stipendiranih učenika ili studenata

Trogodišnji srednjoškolski	Tokar/tokarica; Bravar/bravarica Kuhar/kuharica Mesar/mesarica
Četverogodišnji srednjoškolski	Medicinska sestra/ medicinski tehničar Tehničar/tehničarka za brodogradarstvo Poljoprivredni tehničar/tehničarka
Stručni studij	Sestrinstvo; Strojarstvo

Sveučilišni studij	Medicina*; Matematika* Informatika*; Rehabilitacija* Fizika*; Biologija* Kemija*; Likovna kultura* Glazba*; Strojstvo*; Građevinarstvo*
---------------------------	---

Izvor: HZZ – Područni ured Zadar, Preporuke za obrazovnu upisnu politiku, prosinac 2015. godine

Tablica 17: Obrazovni programi u kojima treba smanjiti broj upisanih i stipendiranih učenika ili studenata

Trogodišnji srednjoškolski	Frizer/frizerka; Cvjećar/cvjećarica Instalater/instalaterka grijanja i klimatizacije Automehaničar/automehaničarka Prodavač/prodavačica
Četverogodišnji srednjoškolski	Ekonomist/ekonomistica Komercijalist/komercijalistica Administrativni službenik/administrativna službenica Upravni referent/upravna referentica Veterinarski tehničar/veterinarska tehničarka Grafički tehničar/grafička tehničarka Ekološki tehničar/tehničarka Grafički dizajner/dizajnerica
Stručni studij	Upravni studij*; Ekonomija*
Sveučilišni studij	Ekonomija; Komunikologija Cestovni promet*; PT promet* Kulturna baština i turizam

Izvor: HZZ – Područni ured Zadar, Preporuke za obrazovnu upisnu politiku, prosinac 2015. Godine

Grad Zadar je jedini grad na području Zadarske županije koji svojim programom stipendiranja financira studente deficitarnih zanimanja na području Grada Zadra. Deficitarna zanimanja prema kriterijima programa stipendiranja koji provodi Grad Zadar jesu doktor medicine, magistar informatike, magistar biologije, studij matematike, studij fizike, studij kemije, studij elektro-tehnike i računarstva, studij farmacije i edukacijsko-rehabilitacijski studij. Na razini općina, jedino općina Vrsi stipendira studente deficitarnih zanimanja (tehnički i medicinski studij). Većina gradova i općina na području Zadarske županije provode program stipendiranja studenata i učenika na temelju redovitog upisa godine, određenog prosjeka ocjena, postignutog uspjeha u znanju, socijalno-imovinskog statusa te ako se radi o djeci hrvatskih branitelja.

Tablica 18: Osnovni razvojni problemi i potrebe u vezi s radnom snagom i zaposlenošću na području Zadarske županije

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Veliki udio ekonomski neaktivnog stanovništva u radno sposobnom stanovništvu Županije • Visok udio nezaposlenosti mlađe populacije od 20 do 29 godina • Veća stopa nezaposlenosti žena u odnosu na muškarce • Osobe s invaliditetom u radno aktivnoj dobi teško dolaze do zaposlenja • Nepovezanost obrazovnog sustava s tržištem rada • Radna snaga na tržištu rada ne dolazi s određenim stupnjem primjenjivog operativnog znanja • Nepostojanje strukturiranih programa 	<ul style="list-style-type: none"> • Povezati ključne dionike iz područja obrazovanja i gospodarstva kako bi se producirala radna snaga sukladno zahtjevima tržišta rada • Strukturirati prijedloge mjera za učinkovito zapošljavanje mladih, žena i osoba s invaliditetom • Poticanje gradova i općina za izradu programa stipendiranja deficitarnih zanimanja • Pokrenuti projekt obrazovne tvornice koja bi bila u vlasništvu javnog sektora kako bi radna snaga na području Zadarske županije stekla operativne vještine za obavljanje određenih zanimanja • Sustavno provoditi analize lokalnog tržišta rada

stipendiranja na razini gradova/općina za poticanje deficitarnih zanimanja na području Zadarske županije	<p>kako bi škole i sveučilište provodili upisne kvote i nastavne planove i programe sukladno potrebama tržišta rada i smanjila se produkcija suficitarnih zanimanja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osvremenjivanje postojećih znanja i vještina nezaposlenih osoba kroz strukturiranje programa prekvalifikacije/dokvalifikacije kako bi bili kompetitivniji na tržištu rada
--	---

Izvor: ZADRA NOVA

2.1.6. Konkurentnost regionalnog gospodarstva

Konkurentnost regionalnog gospodarstva analizirano je sukladno dokumentu Regionalni indeks konkurentnosti za 2013. godinu, s obzirom da će analiza radi svake tri godine, te stoga će se sljedeća analiza napraviti u 2017. godini za tekuću 2016. godinu. Prema Regionalnom indeksu konkurentnosti Hrvatske za 2013. godinu¹⁸ Hrvatska je u 2013. godini zauzimala 75. mjesto među 148 zemalja svijeta po konkurentnosti gospodarstva. Dugogodišnja prisutnost mnogih prepreka u poslovnom okruženju, prvenstveno u pogledu pravosuđa, korupcije, javne uprave, sposobnosti usvajanja novih znanja, tehnologija i inovacija te efikasnosti tržišta rada, otežava ili čak onemogućuje jačanje konkurentnosti gospodarstva Hrvatske na globalnoj razini. Promatrano na EU razini, između 262 regije u 28 EU zemalja po konkurentnosti gospodarstva Kontinentalna Hrvatska zauzima nisko 213 te Jadranska Hrvatska 225 mjesto, dok su slabije jedino regije iz Rumunjske, Bugarske i Grčke. Na razini Hrvatske, Zadarska županija u 2013. godini zauzima visoko šesto mjesto po ukupnom rangju konkurentnosti gospodarstva. U odnosu na 2007. godinu kada se prvi put mjerila razina konkurentnosti, Zadarska županija se s 9. pomakla na 6. mjesto. Bolje rezultate ostvarile su već tradicionalno najrazvijenije županije, a to su Grad Zagreb, Varaždinska, Istarska, Međimurska i Primorsko-goranska županija, dok Zadarska županija zauzima prvo mjesto među dalmatinskim županijama.

Tablica 19: Regionalni indeks konkurentnosti (2007; 2010; 2013)

Ukupni rang konkurentnosti			Županije	Rang poslovnog okruženja (2013)	Rang poslovnog sektora (2013)
2013	2010	2007			
1	2	1	Grad Zagreb	2	3
2	1	4	Varaždinska	1	2
3	3	3	Istarska	9	1
4	4	2	Međimurska	6	4
5	7	6	Primorsko-goranska	8	6
6	6	9	Zadarska	3	8
7	5	5	Zagrebačka	4	5
8	12	7	Koprivničko-križevačka	5	7
9	8	8	Splitsko-dalmatinska	7	11
10	9	10	Dubrovačko-neretvanska	10	10
11	13	14	Osječko-baranjska	13	9
12	11	15	Krapinsko-goranska	12	12
13	14	12	Karlovačka	11	13
14	10	13	Šibensko kninska	16	15
15	15	11	Bjelovarsko-bilogorska	15	16
16	16	18	Brodsko-posavska	14	14
17	18	19	Ličko-senjska	18	20
18	17	17	Virovitičko-podravska	17	17
19	19	16	Sisačko-moslavačka	19	19

¹⁸Regionalni indeks konkurentnosti temelji se na definiciji konkurentnosti koju koristi Svjetski gospodarski forum: konkurentnost je skup institucija, politika i faktora koji određuju razinu produktivnosti u nekoj zemlji i na definiciji EU-a prema kojoj je regionalna konkurentnost sposobnost kreiranja atraktivnog i održivog okruženja za poslovanje i življenje.

20	20	21	Vukovarsko-srijemska	21	18
21	21	20	Požeško-slavonska	20	21

Izvor: Nacionalno vijeće za konkurentnost

2.1.6.1. Razvijenost poslovnog okruženja

U 2013. godini, ako se promatra **razvijenost poslovnog okruženja**, Zadarska županija zauzima visoko 3. mjesto, prvenstveno radi lokacijskih prednosti (privlačnost zemljopisnog položaja županije za ulagače, klimatski uvjeti, itd.) te razvijenosti fizičke infrastrukture (lučki objekti i vodeni putovi, zrakoplovna povezanost). Prostor za napredak postoji u području razvijenosti poslovne infrastrukture, s obzirom da po broju poduzetničkih zona po stanovniku koji iznosi 12,9 u 2013. Zadarska županija zauzima osmo mjesto u Hrvatskoj. U 2015. godini od 90 registriranih zona svega 27,78% je aktivno djelovalo (25 zone u funkciji; 65 zona van funkcije). Poslovna zona Crno, veličine 400 ha, najveća je poslovna zona u županiji, no do sada još nije započela gradnja infrastrukture. Ova zona je prostornim planom predviđena na širem prostoru Grada Zadra, a odlikuje ga odlična povezanost s autocestom A1, pomorskom lukom i zračnom lukom. Ujedno, bilježe se visoke komunalne naknade za poslovne subjekte te visoke cijene vode i odvodnje. Najveći broj poduzetnika te zaposlenih u zonama krajem 2015. godine bilježi Općina Poličnik, u čijim zonama Murvica Donja i Grabi posluje 33 poduzetnika koji zapošljavaju 439 ljudi (Tablica 20.). Ostale veće zone u Zadarskoj županiji su Industrijska zona Biograd na Moru (15 aktivnih poduzetnika, 179 zaposlenih), zona Novi Stankovci u Općini Stankovci (7 aktivnih poduzetnika, 300 zaposlenih) te zona Vela Lamjana u Općini Kali (4 aktivna poduzetnika, 174 zaposlena).

Tablica 20: Pregled aktivnih poduzetničkih zona u Zadarskoj županiji u 2015. godini

Br.	Naziv poduzetničke zone	Jedinica lokalne samouprave	Broj aktivnih poduzetnika	Broj zaposlenih
1.	Šopot	Grad Benkovac	4	50 (u turističkoj sezoni do 100)
2.	Benkovačko selo	Grad Benkovac	3	60
3.	Komunalno servisna zona Bučina	Grad Biograd na Moru	4	41
4.	Industrijska zona Biograd na Moru	Grad Biograd na Moru	15	179
5.	Zona poljoprivrednih gospodarstava "Jankolovica"	Grad Biograd na Moru	1	128
6.	Zona poljoprivrednih gospodarstava "peradarska"	Grad Biograd na Moru	1	17
7.	Mirila	Grad Nin	3	7
8.	Poljica Brig	Grad Nin	1	7
9.	Bivši Bagat	Grad Nin	2	35
10.	Karlovac 1 i 2	Grad Obrovac	3	6
11.	Sridnjak	Općina Bibinje	1	30
12.	Lonići	Općina Bibinje	1	10
13.	Vela Lamjana	Općina Kali	4	174
14.	Novigrad 1	Općina Novigrad	1	2
15.	Servisna zona Pakoštane	Općina Pakoštane	6	83
16.	Primat	Općina Polača	1	18
17.	Murvica Donja	Općina Poličnik	16	261
18.	Grabi	Općina Poličnik	17	178
19.	Posedarje - Slivnica	Općina Posedarje	2	12
29.	Vrdijan	Općina Preko	1	10
21.	Ugljan-Fortaščina-Strihine	Općina Preko	2	5
22.	Lokardenjak	Općina Sali	1	70
23.	Dumboka	Općina Sali	1	4
24.	Zaglavski vršak	Općina Sali	1	6
25.	Novi Stankovci	Općina Stankovci	7	300

Izvor: Jedinice lokalne samouprave

Analiza poslovnog okruženja napravljena u sklopu Regionalnog indeksa konkurentnosti Hrvatske 2013. je ukazala na nedostatak kvalitetnih i educiranih kadrova za potrebe gospodarstva s obzirom da prema kriteriju ulaganja poduzeća u obrazovanje i razvoj zaposlenika županija se nalazi na niskom 15. mjestu, po dostupnosti i kvaliteti poslovnih škola na 9. mjestu te po dostupnosti znanstvenika i inženjera na tržištu rada na 8. mjestu.

Izravna strana ulaganja u Zadarskoj županiji također su pokazatelj razvijenosti poslovnog okruženja. Analiza izravnih inozemnih ulaganja u Zadarsku županiju pokazuje da je u razdoblju od 1993. do travnja 2016. godine na području Županije uloženo oko 653 mil. eur, što je 2,21% ostvarenih izravnih inozemnih ulaganja u Hrvatskoj u istom razdoblju. Struktura ulaganja u promatranom razdoblju ukazuje da je najveći interes ulagača bio u području financijskog posredovanja (55,8% svih izravnih ulaganja), te poslovanje nekretninama i vlasnička ulaganja u nekretnine, prvenstveno radi poslovanja OTP banke d.d. Ostali sektori s vrlo malim udjelom izravnih stranih ulaganja su turistički sektor i prerađivački sektor (izuzev sektora proizvodnje metala), što ukazuje na izrazito nepovoljnu strukturu izravnih stranih ulaganja u Zadarskoj županiji.

2.1.6.2. Razvijenost poslovnog sektora

Ako se promatra **razvijenost poslovnog sektora** Zadarska županija je u 2013. godini zauzela 8. mjesto. Dobre rezultate županija ostvaruje već godinama u području porasta broja registriranih pravnih osoba, te je u 2015. godini ostvaren rast od 10,84% u odnosu na 2014. godinu, dok je na nacionalnoj razini u istom razdoblju broj aktivnih pravnih osoba porastao za 8,33%. Promatrajući rezultate ostvarenih **investicija u dugotrajnu imovinu** po županijama Zadarska županija ostvaruje pozitivne rezultate u razdoblju od 2008. - 2015. godinu te u 2015. godini sa iznosom investicija od 1.69 mlrd. kn sudjeluje s 4,4% u ukupnim investicijama na području Hrvatske koje su iznosile 38,4 mlrd. kn. To Zadarsku županiju svrstava na visoko peto mjesto u državi po udjelu ostvarenih investicija, iza Grada Zagreba (48,3%), Primorsko-goranske županije (6,9%), Istarske županije (6,7%) te Zagrebačke županije (4,9%). Potrebno je napomenuti kako su investicije u dugotrajnu imovinu važan pokazatelj prilika promatranog područja, a njihov iznos i trend ukazuje na trenutno poslovno okruženje kao i sklonost poduzetnika za daljnje ulaganje u razvoj poslovanja. U 2015. godini, potaknuti pozitivnim ekonomskim kretanjima u gospodarstvu nastavlja se trend rasta investicija, te je poduzetnici iz Zadarske županije investirali 115,5% više sredstava nego u prethodnoj 2014. godini. Po broju poduzetnika investitora u 2015. godini Zadarska županija nalazi se na 7. mjestu, sa 647 poduzetnika investitora (17,99% udjela u ukupnom broju poduzetnika), sa prosječnim iznosom investicije po investitoru od 2,6 mil. kn, što znači da još uvijek mali broj poduzetnika investira u dugotrajnu imovinu, gdje prednjače velike i srednje velike tvrtke. Međutim, po udjelu investicija u opremu u ukupnim investicijama prema lokaciji objekta sukladno Regionalnom indeksu konkurentnosti za 2013. poduzetnici u županiji zauzimaju pretposljednje 20. mjesto što ukazuje na činjenicu kako najveći broj poduzetnika koji investiraju se nalaze u urbanim područjima u Zadarskoj županiji.

Poduzetnici u Zadarskoj županiji su ostvarili slabije rezultate od nacionalnog prosjeka kad se promatra **pokazatelj produktivnosti**, i to mjeren ukupnim prihodom po zaposlenom te po ostvarenoj neto dobiti razdoblja po zaposlenom. U 2015. godini ukupni prihodi poduzetnika po zaposlenom iznosili su 594.824 kn što je za 28,23% manje u odnosu na nacionalnu razinu (762.771 kn prihoda po zaposlenom), što svrstava Zadarsku županiju na 7. mjesto u odnosu na ostale županije. Ako se promatra produktivnost mjerena neto dobiti razdoblja po zaposlenom zaposleni u Zadarskoj županiji nalaze se na 11. mjestu, sa iznosom od 11.424 kn, što je za 124,56% manje u odnosu na nacionalnu razinu (20.434 kn neto dobiti razdoblja po zaposlenom). Slabe rezultate u 2015. godini poduzetnici su ostvarili u mjerenju ukupne **ekonomičnosti poslovanja**, gdje se nalaze na 12. mjestu u odnosu na poduzetnike u ostalim županijama,

iako je gospodarstvo ostvarilo neto dobit razdoblja. Najbolju ekonomičnost imali su poduzetnici u Istarskoj županiji, koji su na 100 kn rashoda ostvarili 111,3 kn prihoda, dok su poduzetnici u Zadarskoj županiji ostvarili na uloženi 100 kn rashoda ostvarili 102,8 kn prihoda.

Jedan od problema s kojima se susreće gospodarstvo Zadarske županije je nedostatak proizvoda visoke dodane vrijednosti i zastarjelost proizvodne opreme što je potvrdila analiza napravljena u sklopu Regionalnog indeksa konkurentnosti 2013. godine. Po kriteriju korištenja sofisticirane proizvodne tehnologije poduzetnici u Zadarskoj županiji nalaze se na 8. mjestu te po zastupljenosti proizvoda više dodane vrijednosti na 14. mjestu u odnosu na ostale županije u Hrvatskoj. Loši rezultati poduzetnika ostvareni su i u području marketinga, s obzirom da se po korištenju suvremenog marketinga u poduzećima tvrtke u županiji nalaze na 10. mjestu te u području umrežavanja u proizvodne klustere se nalaze na 13. mjestu, što pokazuje kako poduzetnici ne prate svjetske trendove u oglašavanju i promociji proizvoda/usluga te ne komuniciraju i surađuju međusobno, udruživanjem u proizvodne klustere.

Tablica 21: Osnovna razvojna ograničenja i potrebe vezano uz konkurentnost regionalnog gospodarstva

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nekoordinirani razvoj tijekom godina, bez strateških usmjerenja • Veliki broj potencijalnih poduzetničkih zona u županiji od kojih tek 27,78% aktivno djeluje, dok je većina bez potrebne infrastrukture • Nedostatak kvalitetnih i educiranih kadrova za potrebe gospodarstva • Nedostatak proizvoda visoke dodane vrijednosti i zastarjelost proizvodne opreme • Unatoč pozitivnim kretanjima investicija u dugotrajnu imovinu, radi se o malom broju velikih i srednje velikih tvrtki u urbanim područjima • Niska produktivnost i rentabilnost poduzetnika • Nedovoljno korištenje suvremenog marketinga u poduzećima • Slaba razvijenost i raširenost proizvodnih klastera 	<ul style="list-style-type: none"> • Sustavno poboljšavati poslovno okruženje u županiji i jedinicama lokalne samouprave za razvoj poduzetništva i privlačenje investicija • Završiti sve predviđene poslovne zone i omogućiti njihovo poslovanje korištenjem EU fondova • Poticati umrežavanje poduzetnika i osnivanje proizvodnih klastera • Poticati suradnju privatnog i obrazovnog sektora radi primarnog i cjeloživotnog obrazovanja kvalitetnih i stručnih kadrova • Smanjivati sve administrativne zapreke u županiji i jedinicama lokalne samouprave u svim fazama ciklusa poduzetničkoga pothvata • Izraditi regionalnu strategiju razvoja • Jačati investicijsku klimu – privlačenje inozemnih ulagača u poduzetničke zone s ciljem otvaranja novih radnih mjesta

Izvor: ZADRA NOVA

Zaključak

Opća gospodarska kretanja u Zadarskoj županiji tijekom proteklog desetljeća karakteriziraju gospodarski rast u periodu do nastupanja gospodarske krize 2008. godine, kad je Zadarska županija bilježila najveći rast među županijama Jadranske Hrvatske te razdoblje od 2009. do 2013. godine koje je obilježilo negativno gospodarsko kretanje na nacionalnoj razini, rezultirajući prelijevanjem negativnih kretanja na lokalna gospodarstva. Zadarska županija u tom razdoblju bilježi ispodprosječne rezultate BDP-a po stanovniku, s padom od 4,2% u 2013. u odnosu na 2008. Međutim, u 2014. i 2015. bilježi se pozitivan trend kretanja gospodarstva u Zadarskoj županiji, ukazujući na njeno oporavljanje od krize i približavanje vrijednostima iz pretkriznog razdoblja. U 2015. došlo je do zaokreta višegodišnjih, uglavnom negativnih trendova gospodarstva Zadarske županije, gdje su u usporedbi s prethodnim godinama rasli ukupni prihodi gospodarstva, ostvarena je agregirana dobit, povećanje aktive, rasli su prihodi od prodaje u inozemstvu te investicije u dugotrajnu imovinu. Posljedice gospodarske krize vidljive su još uvijek u nepovoljnoj strukturi

izvora sredstava ukupnog gospodarstva Zadarske županije, a da bi se moglo govoriti o definitivnom oporavku gospodarstva, dobri poslovni rezultati moraju se ponoviti i u narednim godinama. Ujedno, prostorna raspodjela poduzeća u Zadarskoj županiji ukazuje na izrazitu koncentraciju poduzetničke aktivnosti na području i oko Grada Zadra te nisku razinu poduzetničke aktivnosti u ruralnim područjima Županije.

Gospodarstvo Zadarske županije temelji se na djelatnostima tercijarnog sektora, odnosno trgovine, prerađivačke industrije, pomorskog prometa, građevinarstva, ribarstva i poljoprivrede, obrtništva te turizma. Prerađivačka industrija je najvažniji segment sektora industrije Zadarske županije, te se u 2015. bilježi njen oporavak, najviše zahvaljujući oporavku sektora Proizvodnje metala. Međutim unatoč oporavku ukupnog prerađivačkog sektora, negativne rezultate bilježi sektor proizvodnje ostalih nemetalnih proizvoda, proizvodnje pića, proizvodnje strojeva i uređaja, proizvodnje namještaja te proizvodnje papira i proizvoda od papira. Prerađivačku industriju karakterizira tradicionalna proizvodnja, s nedovoljno razvijenim sektorima s proizvodima više dodane vrijednosti. U narednom razdoblju naglasak će biti na stvaranju povoljnih uvjeta i dugoročno usmjeravanje razvoja prerađivačke industrije visokih tehnologija na temelju postojećih potencijala (tradicija prehrambene i metaloprerađivačke industrije) te zaštiti postojeće proizvodnje u prioritetnim proizvodnim granama.

Pregledom gospodarske situacije u Zadarskoj županiji uočena je i izrazita važnost malih i srednjih poduzeća za koje se može konstatirati da su pokretač gospodarskog rasta. Broj poduzetnika u posljednje četiri godine se unatoč gospodarskoj krizi i stagnaciji gospodarstva povećao. Potrebno je napomenuti kako za razliku pozitivnih trendova u otvaranju novih pravnih subjekata bilježi se izrazito negativan trend u obrtništvu, gdje je u 2015. za 14,03% manje obrta u odnosu na 2010. Kao jedan od problema u poslovanju malih i srednjih poduzeća je nepovoljna struktura izvora financiranja, što uzrokuje nedovoljno ulaganja u dugotrajnu imovinu te posljedično slabe izvozne rezultate. Pristup financijama predstavlja veliko ograničenje za razvoj mikro i malih poduzeća, dok se većina njih susreće s problemom dostupnosti stručnog kadra. Glavni problemi s kojima se susreću obrtnici su sezonalnost poslovanja, s obzirom da se veliki udio obrtnika oslanja na turizam, ugostiteljstvo i popratne uslužne djelatnosti i siva ekonomija što stvara neloyalnu konkurenciju. S obzirom na definirane glavne probleme u narednom razdoblju naglasak će biti na poboljšanju pristupa povoljnim financijskim sredstvima, poticanju izvoznih aktivnosti te udruživanja poduzetnika, stvaranju povoljne klime za ulaganja, kao i stvaranju uvjeta za očuvanje tradicijskih obrta.

Neizostavan faktor u pregledu gospodarstva je analiza stope nezaposlenosti. U tom kontekstu, Zadarsku županiju u razdoblju od 2010. do 2015. karakterizira prelijevanje negativnih trendova s nacionalne razine, međutim valja istaknuti kako od 2011. Zadarska županija bilježi niže stope nezaposlenosti u odnosu na nacionalnu razinu. Glavni problem unutar slike nezaposlenosti na nacionalnoj i županijskog razini predstavlja dobna struktura nezaposlenih s visokim udjelom mlađe populacije od 20 do 29 godina. S tim se slaže Bilić i Jukić (2014) konstatirajući kako je nezaposlenost mladih jedan od najvećih problema današnjice koji pogađa ne samo pojedinca, nego i čitavu zajednicu. Ono sa sobom nosi negativne ekonomske, socijalne i političke implikacije koje se potom manifestiraju na cjelokupno društvo. Uz problem visoke stope nezaposlenosti javlja se i nedostatak kvalificirane radne snage, stoga bi u narednom vremenskom periodu trebalo poduzeti mjere za usklađivanje obrazovnih programa sa stvarnim potrebama na tržištu rada, čime bi se unaprijedio odnos potreba poslodavaca i radnika, a posljedično i stanje lokalnog gospodarstva.

2.2. Istraživanje, tehnološki razvoj i inovacije

Za potrebe izrade analize sektora istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija u Zadarskoj županiji u poglavlju je dan pregled institucionalnog i strateškog okvira, pregled primjene znanja i razvoja inovacija u gospodarstvu, s analizom nacionalne i županijske razine te pregled znanstveno-istraživačke dimenzije poslovnog sektora, s naglaskom na razvoj centara kompetencije i specijaliziranih poduzetničkih inkubatora.

2.2.1. Institucionalni i strateški okvir upravljanja sektorom istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija

Institucionalni okvir upravljanja aktivnostima istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija **na nacionalnoj razini** čine više razine središnjih tijela državne uprave: 1. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2. Ministarstvo gospodarstva, 3. Ministarstvo poduzetništva i obrta te 4. Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova EU koji su odgovorni za donošenje i programiranje politika. Nadalje, svako od uključenih ministarstava obuhvaća veoma raznolik skup dionika koji daju podršku u procesu konzultacija i stručnih savjetodavnih tijela. Niža razina provedbe, praćenje i financiranje uključuju različite posrednike u formi vijeća i agencija za financiranje, kao što su: Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije HAMAG BICRO; Nacionalno vijeće za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj; Agencija za znanost i visoko obrazovanje; Državni zavod za intelektualno vlasništvo te Hrvatska zaklada za znanost.

Na županijskoj razini Odjel za gospodarstvo Zadarske županije zadužen je za provedbu strateških mjera RH za područje istraživanja i inovacija koje su u nadležnosti područne samouprave. Institucionalnu podršku sektoru istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija na regionalnoj i lokalnoj razini čine još sljedeće institucije:

- Ustanova za razvoj kompetencija, inovacija i specijalizacije Zadarske županije INOVAcija: jedna od temeljnih aktivnosti INOVAcije je koordinacija i vođenje poslova vezanih uz projekte za razvoj centara kompetencija i specijaliziranih poduzetničkih inkubatora, poticanje inovacija i inovativnosti poslovnog sektora te njegovo povezivanje s obrazovnim, istraživačkim i znanstvenim institucijama te poticanje tehnološkog transfera i komercijalizacije rezultata istraživanja.
- Inovativni Zadar d.o.o. za poticanje i razvoj poduzetništva, informacijskih i komunikacijskih tehnologija: nastavlja poslove koje je dosad obavljao Poduzetnički inkubator Zadar, ali također potiče ICT sektor i tvrtke s visokom dodanom vrijednošću. U planu je modernizirati i informatizirati postojeći Poduzetnički inkubator, ali i pokrenuti izgradnju novog Inkubatora sa naglaskom na poticanje ideja i razvoja poduzetništva s visokom dodanom vrijednošću tj. informatičkih i visokotehnoloških tvrtki.

Strateški okvir za razvoj inovacija te poboljšanje tehnološkog razvoja na području Zadarske županije čine **Strategija pametne specijalizacije Republike Hrvatske za razdoblje od 2016. do 2020. godine** te **Nacionalna strategija inovacija Republike Hrvatske 2013. – 2020.** Strategija pametne specijalizacije je obvezujući preduvjet za povlačenje sredstva iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova, odnosno Operativnog programa konkurentnost i kohezija 2014.-2020. usmjerenih na poticanje znanstvene izvrsnosti i jačanje konkurentnosti hrvatskog gospodarstva kroz istraživanje, tehnološki razvoj i inovacije.

2.2.2. Primjena znanja i razvoja inovacija u gospodarstvu

Hrvatska značajno zaostaje za prosjekom EU u području istraživanja i razvoja, s obzirom da bruto izdaci za sektor istraživanja i razvoja kao postotak BDP-a u 2015. godini iznose svega 0,79%, u usporedbi s prosjekom zemalja EU-28 od 2,03%, što je rezultiralo manje konkurentnim istraživačko-razvojnim (IRI) sektorom u Hrvatskoj. U pogledu globalne konkurentnosti¹⁹ Hrvatska se u 2015. godini nalazi na 77. mjestu od 140 zemalja koje su obuhvaćene analizom (što je pad za jedno mjesto u odnosu na prethodnu 2014. godinu kada smo bili na 76. mjestu), po pitanju inovacija smo na 92 mjestu (pad za 3 mjesta u odnosu na prethodnu 2014. godinu), po pitanju poslovne sofisticiranosti na 84 mjestu (porast za 2 mjesta u odnosu na prethodnu 2014. godinu) te po pitanju makroekonomskog okruženja na niskom 107 mjestu. Zaključak je kako inovacije nisu dovoljno prepoznate na našem području, a gospodarski subjekti najčešće su zaokupljeni trenutnim poteškoćama vezanima uz opstanak na tržištu.

Prema rezultatima analize Europske komisije o inovacijama za 2015. godinu, Hrvatska se smatra „umjerenim inovatorom“ i nalazi se na 23. mjestu u odnosu na ostale države članice EU, te se po učinku inovacija nalazi u trećoj od četiri skupina zajedno sa Ciprom, Mađarskom, Češkom, Estonijom, Italijom, Litvom, Maltom, Poljskom, Portugalom i Španjolskom. Skupina se sastoji od država članica gdje je učinak inovacija ispod prosjeka EU na relativnoj stopi učinka između 50% i 90% prosjeka EU. Učinkovitost inovacija se u Hrvatskoj poboljšala u 2015. u usporedbi sa 2014. godinom, ali po stopi nižoj od stope EU. 44% svih tvrtki u Hrvatskoj su klasificirane kao aktivne u pogledu inovacija, dok prosjek Europske unije iznosi 52%. Osim nepovoljne strukture ulaganja u inovacijske aktivnosti poduzeća te posljedično tome njihove stagnacije u stupnju konkurentnosti, u Hrvatskoj nije dovoljno razvijeno okruženje koje omogućuje i pogoduje razvoju i rastu inovativnih poduzeća. To se poglavito odnosi na činjenicu da ne postoji razvijeno tržište poduzetničkog kapitala.

Zadarska županija bilježi izuzetno loše rezultate po broju registriranih patenata, posljednjih 4 godine (2012.-2015.) nije registriran niti jedan patent

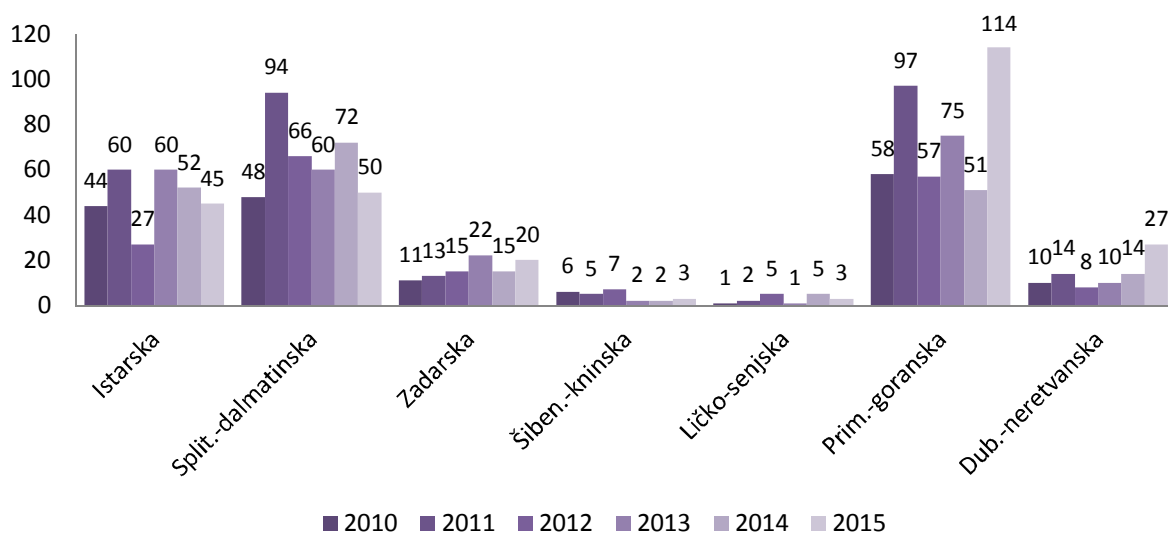
Patent je isključivo pravo priznato za izum koji se odnosi na proizvod, postupak ili primjenu u bilo kojem području tehnike ili tehnologije te nudi novo rješenje nekog tehničkog problema. U Hrvatskoj se izumi štite patentom prema odredbama Zakona o patentu. Sveukupna razina patentne aktivnosti u Hrvatskoj je niska u usporedbi s ostalim državama članicama EU, primjerice prijava patenata na razini Hrvatske čini tek oko trećinu prosjeka EU. Zadarska županija bilježi izuzetno loše rezultate po broju registriranih patenata, gdje posljednjih 4 godine (2012.-2015.) nije registriran niti jedan patent. U 2015. godini u Jadranskoj Hrvatskoj još Šibensko-kninska i Ličko-senjska županija nemaju registriran niti jedan patent, dok po broju registriranih patenata prednjače Primorsko-goranska i Splitsko-dalmatinska županija.

Žig (“trademark“ ili “brand“ - kako se u pojedinim izvorima naziva ovaj oblik intelektualnog vlasništva) označava jedinstveno pravo na znak koji služi za razlikovanje proizvoda i/ili usluge jednog gospodarskog dionika naspram ostalih. Iako se broj registriranih žigova u Zadarskoj županiji povećao za 33,3% u 2015. godini u odnosu na 2014. godinu (sa 15 na 20 registriranih žigova) te za 81,8% u odnosu na 2010. godinu (sa 11 na 20 registriranih žigova), Zadarska županija se nalazi tek što na 5. mjestu u Jadranskoj Hrvatskoj od 7 županija, iza Istarske, Primorsko-goranske, Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko-neretvanske županije.

¹⁹ Dokument „Global Competitiveness Report 2015-2016“

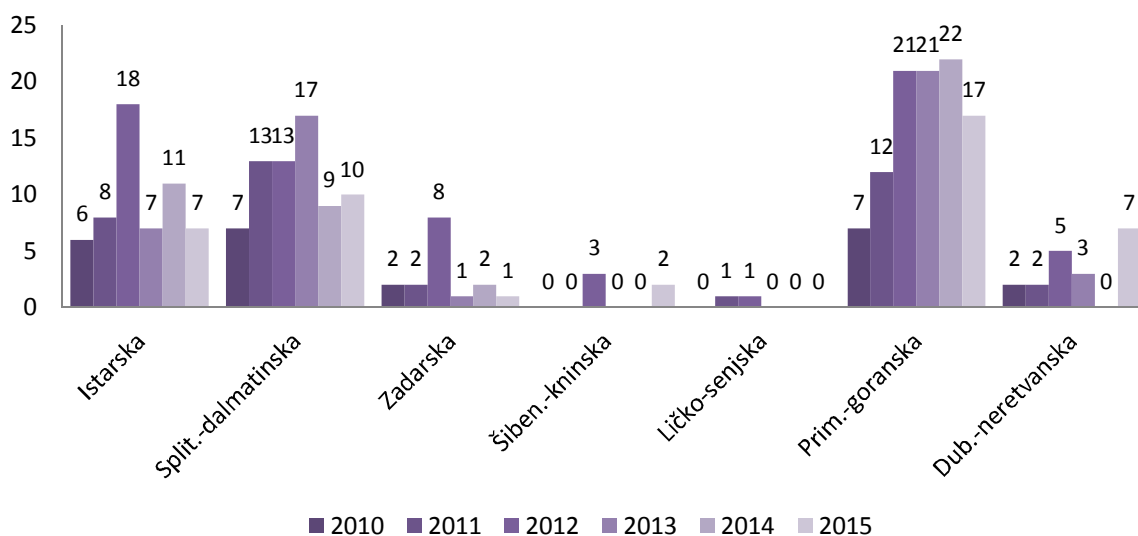
Graf 19: Registrirani žigovi u županijama Jadranske Hrvatske (2010.-2015.)

Izvor: Državni zavod za intelektualno vlasništvo

Jedno od ključnih objašnjenja za slabe rezultate privatnog sektora na području istraživanja i razvoja nalazi se u nedovoljnoj razvijenosti veza između poslovnog sektora i sustava obrazovanja i istraživanja. Nedostatak poduzetničkih vještina i ograničeno razumijevanje poslovnih potreba ispriječili su se stvaranju veza između znanosti i industrije. Hrvatska ima slabe rezultate u pogledu broja zajedničkih javno-privatnih publikacija na milijun stanovnika, 27,4 u odnosu na 52,8 u EU. O slaboj aktivnosti poduzeća u Zadarskoj županiji u području istraživanja i razvoja svjedoči i podatak kako je u 2015. godini prijavljen i registriran samo jedan **industrijski dizajn** u Zadarskoj županiji, te su ostvareni izrazito slabiji rezultati nego u 2012. godini kada je registrirano 8. industrijskih dizajna. Kao i u pogledu registriranih žigova, u Jadranskoj Hrvatskoj prednjače Splitsko-dalmatinska i Primorsko-goranska županija, te ih u stopu slijedi Istarska i Dubrovačko-neretvanska županija.

Graf 20: Registrirani industrijski dizajni u Jadranskoj Hrvatskoj (2010.-2015.)

Izvor: Državni zavod za intelektualno vlasništvo

Regionalni indeks konkurentnosti mjerjen u 2013. godini pokazuje da tvrtke u Zadarskoj županiji nisu konkurentne u odnosu na ostale županije u pogledu inovativnosti i korištenja novih tehnologija, s obzirom

da se po ulaganjima poduzeća u istraživanje i razvoj tvrtke iz Zadarske županije nalaze na 9. mjestu u odnosu na ostale županije, po samostalnosti i spremnosti u kreiranju ukupnog izvoznog proizvoda (inovativnost u pogledu dizajna proizvoda i marketinga) nalaze na 13. mjestu te po tehnološkom razvoju temeljenom na vlastitom istraživanju na 8. mjestu. Tvrtke u Zadarskoj županiji su za razvojne aktivnosti u 2015. godini izdvojili jedva primjetnih 0,17% te u 2014. godini 0,20% od ukupno ostvarenih prihoda gospodarstva. Trend nedovoljnih ulaganja u aktivnosti istraživanja i razvoja je prisutan i na nacionalnoj razini, gdje su poduzetnici u 2015. godini izdvojili 0,16% za razvojne aktivnosti.

2.2.3. Povezanost znanosti i poslovnog sektora

Na razini Hrvatske utvrđena je potreba industrije za izgradnjom novih i unaprjeđenjem postojećih inovacijskih kapaciteta, te će se pružati daljnja podrška sustavnom razvoju inovacijske infrastrukture s naglaskom na centre kompetencije i specijalizirane poduzetničke inkubatore. Zadarska županija započela je proces pametne regionalne specijalizacije opredjeljujući se za sektore koji su u županiji tradicionalno zastupljeni i za koje se pokazao potencijal za daljnji razvoj. Ulaganje u znanje, istraživanje i razvoj ključan je čimbenik u podizanju dodane vrijednosti, povećanju produktivnosti i učinkovitosti poslovanja gospodarstva. Proces sustavne specijalizacije u Zadarskoj županiji započeo je tijekom 2011. godine, identifikacijom perspektivnih sektora u gospodarstvu. Trenutno su u razradi tri projekta centara kompetencija: **Centar novih tehnologija** - specijalizirani poduzetnički inkubator za metaloprerađivačku industriju visokih tehnologija, **“Plavo zeleni centar”** - centar kompetencija za preradu ribe i voća i **Centar kreativne industrije Zadar**. Procjenjujući raspoložive ljudske potencijale te s obzirom na inicijative gospodarskih subjekata, osnivanjem centara kompetencija i specijaliziranih poduzetničkih inkubatora osigurat će se optimalni uvjeti za rast poslovanja u Zadarskoj županiji jer su to poslovni subjekti usmjereni na razvojna i primijenjena istraživanja potaknuta od strane poduzetništva i njihovu komercijalizaciju. Riječ je o projektima kojima je dodijeljena oznaka „Projekt od nacionalnog interesa“ od strane Hrvatskih klastera konkurentnosti

Centri kompetencija dio su inovacijske infrastrukture i jedan od glavnih instrumenata za jačanje inovacijskog lanca vrijednosti u RH i poticanje inovativnosti poslovnog sektora i njegovo povezivanje sa znanstveno-istraživačkim institucijama.

<p>Centar novih tehnologija (CeNT) – specijalizirani poduzetnički inkubator za metaloprerađivačku industriju visokih tehnologija</p>	<p>Centar predstavlja partnerstvo između javnoga, gospodarskog sektora te znanstvenih i akademskih zajednica u Zadarskoj županiji i široj regiji. Koncept rada CeNT-a osmišljen je na temeljima ideje "Obrazovne tvornice" koji je rasprostranjen diljem Europe s ciljem bržeg prevladavanja jaza između gospodarstva i znanstvene zajednice, tj. bržeg prijenosa novih tehnologija na tržište.</p> <p>Cilj projekta je uspostaviti Centar za nove tehnologije (CeNT) koji će kao centar kompetencije i inkubator za tvrtke unaprijediti konkurentnost gospodarstva omogućavanjem razvoja i transfera novih tehnologija s težištem na primjenu metalne industrije s visokom dodanom vrijednošću u području razvoja sustava za prilagodljivu, individualiziranu proizvodnju (“<i>custom made manufacturing</i>”) i autonomne sustave. Projektom se planira izgradnja i opremanje objekta CeNT ukupne neto površine 3.000 m², koji je predviđen za izgradnju u poslovnoj zoni Murvica jug (Općina Poličnik) udaljenoj svega 1 km od Zadra.</p>
---	---

<p>„Plavo-zeleni centar“ – centar kompetencija za preradu ribe i voća</p>	<p>Plavo zeleni centar kompetencije će biti specijalizirani poslovni subjekt koji će provoditi projekte istraživanja i razvoja te razvijati kompetencije u preradi ribe (plavi dio) i preradi voća (zeleni dio). Centar kompetencije će biti usmjeren na razvojna i primijenjena istraživanja pokrenuta od strane industrije i/ili znanstvene zajednice i njihovu komercijalizaciju te potporu i jačanje intelektualnog vlasništva unutar navedenog područja.</p> <p>Cilj projekta je uspostaviti Centar kompetencija za preradu ribe i voća (Plavo zeleni centar) koji će unaprijediti konkurentnost prehrambeno – prerađivačke industrije Jadranske regije. Centar će kontinuirano provoditi edukacije za gospodarski sektor i stanovništvo te će pružati konzultantske usluge industriji. Projektom se planira izgradnja i opremanje objekta PZC ukupne neto površine 2.400 m², koji je predviđen za izgradnju u poslovnoj zoni Lonići (Općina Bibinje).</p>
<p>Centar Kreativne industrije Zadar – specijalizirani poduzetnički inkubator</p>	<p>Projekt Centar kreativne industrije pokrenut je iz razloga što je sektor kreativne industrije prepoznat kao sektor koji ima znatan potencijal za razvoj u Zadarskoj županiji i RH. Opći cilj projekta je uspostaviti specijalizirani poslovni inkubator za kreativnu industriju s težištem na filmsku industriju i IT industriju koji će omogućavanjem razvoja i transfera znanja podići konkurentnost navedenog sektora gospodarstva i povećati zaposlenost.</p> <p>Centar će istodobno obrazovati radnu snagu sukladno zahtjevima tržišta rada te kapitalizirati sinergije tehnološke platforme kreativne industrije RH i EU. Planirana lokacija objekta Centra ukupne površine 1.562 m² je u gradu Zadru na području Relje, pokraj buduće Prirodoslovno-grafičke škole Zadar.</p>

S obzirom da na prostoru Zadarske županije djeluje Sveučilište u Zadru, za očekivati je da postoji značajan potencijal za povezivanje znanosti i poslovnog sektora, do čega, međutim još uvijek nije došlo u značajnoj mjeri, a razlog je prvenstveno usmjerenost sveučilišta kroz obrazovne programe na društvene i humanističke znanosti. Uz to, na Sveučilištu djeluju samo četiri znanstveno-istraživačka centra, premda su dva interdisciplinarnog karaktera (Centar za istraživanje krša i priobalja i Centar za interdisciplinarno istraživanje mora i pomorstva) s potencijalom povezivanja s poslovnim sektorom. Infrastruktura za prijenos znanja i razvoja tehnologija na Sveučilištu u Zadru počela se razvijati osnivanjem Ureda za znanost i Ureda za infrastrukturne projekte koji su omogućili početak formiranja odgovarajuće administrativne podrške za prijenos znanja i tehnologija u privatni sektor. Sveučilište u Zadru posljednjih desetak godina učinilo iskorak u području prirodnih, tehničkih, biotehničkih i biomedicinskih znanosti nastojeći u većoj mjeri pratiti potrebe regionalnoga i nacionalnog tržišta rada. Rezultat tih nastojanja je osnivanje novih studijskih programa i istraživanje s ciljem primjene znanosti u različitim sferama društva i gospodarstva (npr. u području marikulture, pomorstva, turizma i dr.) te podizanja kvalitete života stanovništva Zadarske županije. Jedno od mogućih rješenja je pokretanje istraživanja i nastave na onim znanstvenim poljima koja su kompatibilna s lokalnim gospodarstvom.

Tablica 22: Osnovna razvojna ograničenja i potrebe vezano uz istraživanje, tehnološki razvoj i inovacije

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> Slab tehnološki razvoj temeljem vlastitih istraživanja i ulaganja poduzeća u istraživanje i razvoj (2015. nije registriran niti jedan patent, registriran samo 1 industrijski dizajn) Nedovoljna suradnja između poslovnog sektora i sustava obrazovanja i istraživanja Nespремnost poduzetnika u kreiranju ukupnog izvoznog proizvoda 	<ul style="list-style-type: none"> Regionalna specijalizacija u smjeru novih tehnologija i inovacija u funkciji proizvodnje Dovršiti projekte centara kompetencija i specijaliziranih poduzetničkih inkubatora : 1. Centar novih tehnologija; 2. Plavo-zeleni centar; 3. Centar Kreativne industrije Podržavati poduzeća koja svoje poslovanje i rast zasnivaju na primjeni znanja, razvoju tehnologija i inovacija i koja su usmjerena na proizvodnju proizvoda više dodane vrijednosti

<p>(inovativnost u pogledu dizajna proizvoda i marketinga)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak inovacija malih i srednjih poduzetnika te mali broj inovativnih proizvoda na tržištu • Nedovoljno razvijena tehnološkijska i razvojno-istraživačka infrastruktura i usluge 	<ul style="list-style-type: none"> • Poboljšati kapacitete Sveučilišta u Zadru kao jednog od nositelja gospodarskog razvoja i znanstveno-istraživačkih djelatnosti • Pružati podršku projektima malih i srednjih poduzetnika sa obrazovno-znanstveno zajednicom
---	---

Izvor: ZADRA NOVA

Zaključak

Značaj inovacija i inovativnosti nije dovoljno prepoznat u Hrvatskoj pa tako ni u Zadarskoj županiji. Hrvatska značajno zaostaje za prosjekom EU u području istraživanja i razvoja, s obzirom da bruto izdaci za sektor istraživanja i razvoja kao postotak BDP-a u 2015. iznose svega 0,79%, u usporedbi s prosjekom zemalja EU-28 od 2,03%, što je rezultiralo manje konkurentnim istraživačko-razvojnim sektorom u Hrvatskoj. Inovacije nisu dovoljno prepoznate na našem području, a gospodarski subjekti najčešće su zaokupljeni trenutnim poteškoćama vezanima uz opstanak na tržištu.

Nedovoljno ulaganje u istraživanje i razvoj rezultiralo je nedovoljnom gospodarskom konkurentnošću na globalnom tržištu kako nacionalnih tako i tvrtki na području Zadarske županije. O slaboj aktivnosti poduzeća u Zadarskoj županiji u području istraživanja i razvoja svjedoči i podatak kako je u 2015. prijavljen i registriran samo jedan industrijski dizajn, te u posljednje četiri godine (2012.-2015.) nije registriran niti jedan patent. Stagnaciji u globalnoj konkurentnosti doprinosi i nepostojanje razvijenog tržišta poduzetničkog kapitala. Bečić i Dabić (2008) smatraju kako je ulaganje poslovnog sektora u istraživanje i razvoj usmjereno na stvaranje inovacija koje se moraju potvrditi na tržištu čime izravno pridonose gospodarskom rastu i nacionalnoj konkurentnosti. Tvrde kako bi poslovni sektor u Hrvatskoj morao, ukoliko RH želi biti konkurentna na globalnom tržištu, prihvatiti ova polazišta, dok bi Vlada, u tu svrhu, morala poticati razvoj inovativnosti i tehnologije.

Može se zaključiti kako su jedini projekti vezano uz povezanost znanosti i poslovnog sektora u Zadarskoj županiji centri kompetencija i specijalizirani poduzetnički inkubatori, iako u Županiji djeluje Sveučilište u Zadru koje bi trebalo biti izvor znanja i tehnologija primjenjivih u lokalnom gospodarstvu. U narednom razdoblju jedan od prioriteta je razvoj potencijala Sveučilišta u Zadru za transfer tehnologija i znanja u poslovni sektor. Potrebna je daljnja izgradnja kapaciteta postojećih i uspostava novih platformi suradnje znanstveno-istraživačkog sektora i poslovnih subjekata, edukacija poduzetnika i podrška za razvijanje projekata istraživanja i razvoja za poslovni sektor te potpora uvođenju informacijsko-komunikacijskih tehnologija u poduzeća.

Osnivanjem Ustanove za razvoj kompetencija, inovacija i specijalizacije Zadarske županije INOVAcije i razradom projekata centara kompetencija i specijaliziranih poduzetničkih inkubatora: Centar novih tehnologija, "Plavo zeleni centar" - centar kompetencija za preradu ribe i voća te Centar Kreativne Industrije Zadar, Zadarska županija pokazala je kako je prepoznala problem i spremno krenula u rješavanje istog. Realizacijom ovih, ali i još nekoliko projekata u pripremi, planira se postići veća konkurentnosti Zadarske županije i tvrtki na njenom području, kako u odnosu na ostale županije i tvrtke u Jadranskoj Hrvatskoj tako i na tvrtke na otvorenom globalnom tržištu.

2.3. Turizam

Za potrebe izrade analize turističkog sektora Zadarske županije ponuđen je pregled institucionalnog upravljačkog okvira, strateškog okvira, turističkih pokazatelja, ponude smještajnih kapaciteta, atrakcijske osnove turizma, javne turističke infrastrukture, karakteristika turističke potražnje, utjecaja turizma na prostor Zadarske županije te stavova ključnih dionika iz područja turizma Zadarske županije.

2.3.1. Institucionalni i strateški okvir upravljanja turizmom

Institucionalni okvir upravljanja razvojem turizma na području Zadarske županije čine državna, društvena, gospodarstva i strukovna razina.

Državnu razinu upravljanja razvojem turizma obavljaju:

- Ministarstvo turizma;
- Ured državne uprave u Zadarskoj županiji, Služba za gospodarstvo i imovinsko pravne odnose, Odjel za ugostiteljstvo i turizam;
- Zadarska županija, Upravni odjel za more i turizam te
- gradovi i općine posredstvom svojih turističkih zajednica.

Glavno tijelo zaduženo za promicanje i unapređenje turizma RH temeljem Zakona o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma (NN 152/08) su turističke zajednice koje ujedno čine i društvenu razinu upravljanja razvojem. Osim Hrvatske turističke zajednice kao krovne nacionalne organizacije sustav turističkih zajednica u Zadarskoj županiji čine:

- Turistička zajednica Zadarske županije te
- 31 turistička zajednica gradova i mjesta:
  - ✓ Turistička zajednica grada Zadra
  - ✓ Turistička zajednica grada Biograda n/M
  - ✓ Turistička zajednica grada Paga
  - ✓ Turistička zajednica grada Nina
  - ✓ Turistička zajednica grada Obrovca
  - ✓ Turistička zajednica grada Benkovca
  - ✓ Turistička zajednica Bibinje
  - ✓ Turistička zajednica Jasenice
  - ✓ Turistička zajednica Kali
  - ✓ Turistička zajednica Kolan
  - ✓ Turistička zajednica Kukljica
  - ✓ Turistička zajednica Novigrad
  - ✓ Turistička zajednica Pakoštane
  - ✓ Turistička zajednica Pašman
  - ✓ Turistička zajednica Poličnik
  - ✓ Turistička zajednica Posedarje
  - ✓ Turistička zajednica Poveljana
  - ✓ Turistička zajednica Preko
  - ✓ Turistička zajednica Privlaka
  - ✓ Turistička zajednica Ražanac
  - ✓ Turistička zajednica Sali
  - ✓ Turistička zajednica Starigrad
  - ✓ Turistička zajednica Sukošan
  - ✓ Turistička zajednica Sv. Filip i Jakov
  - ✓ Turistička zajednica Tkon
  - ✓ Turistička zajednica Vir
  - ✓ Turistička zajednica Vrsi
  - ✓ Turistička zajednica Zaton
  - ✓ Turistička zajednica Ugljan
  - ✓ Turistička zajednica Silba
  - ✓ Turistička zajednica Božava

Uz županijsku turističku zajednicu, općinske i gradske turističke zajednice, utjecaj na turistički razvoj imaju i Hrvatska gospodarska komora, Sektor za turizam te Obrtnička komora Zadarske županije, kao i Ceh ugostitelja i turističkih djelatnika. Ove institucije čine ekonomsku razinu upravljanja turističkim razvojem.

Posljednja razina upravljanja turističkim razvojem je strukovna razina, a ona obuhvaća razna udruženja na nacionalnoj, regionalnoj te lokalnoj razini. Na području Zadarske županije, na dan 1. srpnja 2016. godine, djeluju sljedeće udruge regionalnog, odnosno lokalnog karaktera:

- Udruga za održivi razvoj, promicanje turizma i zaštitu okoliša "Kotlač"
- Udruga iznajmljivača apartmana i soba grada Paga
- Udruga „Napredak“
- Udruga turističkih vodiča Zadar - "Donat"
- Udruga Pažana „Cvit soli“
- Udruga za zaštitu okoliša, promicanje ekološke proizvodnje i održivog razvoja „Volim Vlačići“
- Udruga domaćina obiteljskog smještaja Sv. Filip i Jakov
- Udruga „Za školj“
- Udruga iznajmljivača privatnog smještaja Zadar

Strateški okvir za razvoj turizma Zadarske županije čine Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine te Glavni plan razvoja turizma Zadarske županije 2013. – 2023. Ovi temeljni dokumenti određuju strateški i operativni koncept razvoja turizma uključujući proizvodne, institucionalne, organizacijske i ljudske te druge pretpostavke za uspostavljanje trajne privlačnosti Hrvatske, odnosno Zadarske županije kao prepoznatljive i konkurentne turističke destinacije na međunarodnom turističkom tržištu. Njihova je uloga određivanje smjernica s kojima se moraju uskladiti turističke politike na svim razinama – nacionalnim, županijskim i lokalnim. Ostali nacionalni dokumenti koji imaju utjecaj na pojedine aspekte turističkog razvoja Zadarske županije su:

- Akcijski plan razvoja cikloturizma
- Nacionalni program razvoja malog i srednjeg poduzetništva u turizmu
- Nacionalni program razvoja socijalnog turizma - Turizam za sve
- Akcijski plan razvoja kulturnog turizma
- Nacionalni program - Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma
- Nacionalni program upravljanja i uređenja morskih plaža - Akcijski plan.

Od regionalnih strateških dokumenata koji imaju posredan ili neposredan učinak na razvoj turizma Zadarske županije svakako valja istaknuti Regionalni program uređenja i upravljanja morskim plažama Zadarske županije.

2.3.2. Analiza turističkih pokazatelja Zadarske županije

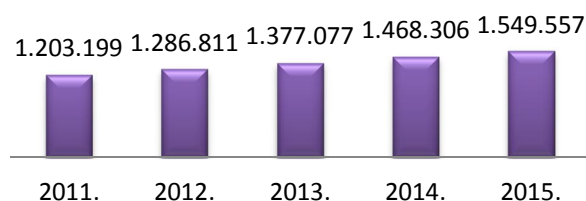
Turistički sektor, odnosno Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, u Zadarskoj županiji od 2008. godine bilježi stalan rast fizičkih pokazatelja poslovanja (broj turističkih dolazaka i noćenja), stalan rast broja zaposlenih te rast prihoda. Glavnina turističkog prometa Republike Hrvatske koncentrirana je na sedam primorskih županija, i to: Primorsko-goransku, Ličko-senjsku, Zadarsku, Šibensko-kninsku, Splitsko-dalmatinsku, Istarsku i Dubrovačko-neretvansku županiju. Ove su županije u 2015. godini ostvarile ukupno 76.790.043 noćenja, što čini čak 95,97% turističkog prometa RH. U Zadarskoj županiji u 2015. godini zabilježeno je 10.716.935 noćenja, što ju svrstava na četvrto mjesto u odnosu na ostale primorske županije. Na vodećem mjestu nalazi se Istarska županija sa 23.600.908 noćenja, a slijede Splitsko-dalmatinska županija sa 14.647.619 te Primorsko-goranska županija sa 13.210.999 noćenja.

U razdoblju od 2011. do 2015. godine, Zadarska županija bilježi **rast u broju turističkih dolazaka, kao i u broju noćenja** (Graf 21). Prema podacima DZS-a, stopa rasta broja noćenja u promatranom razdoblju za Zadarsku županiju iznosi 4,9%, što ju svrstava na peto mjesto u odnosu na ostale primorske županije. Ukupna stopa rasta broja noćenja za sve primorske županije iznosi 4,2%, što ukazuje da su **rezultati koje Zadarska županija ostvaruje nešto veći od prosječnih**.

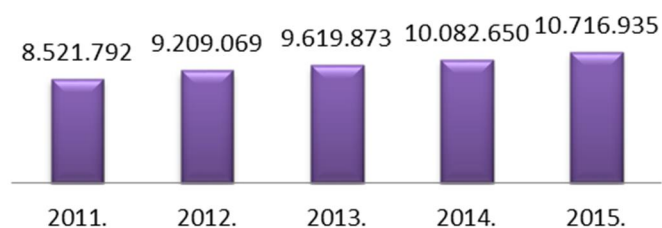
Zadarska županija bilježi kontinuirani rast u broju turističkih dolazaka i noćenja.

Graf 21: Dolasci i noćenja u Zadarskoj županiji za razdoblje 2011.-2015.

Dolasci

Noćenja

Izvor: Turistička zajednica Zadarske županije²⁰

Mjesečna dinamika turističkog prometa ukazuje na **izrazitu sezonalnost turizma Zadarske županije**, sukladno čemu u ukupnom broju dolazaka i noćenja Zadarske županije mjeseci srpanj i kolovoz sudjeluju najviše kao što je i prikazano u Grafu 22. Ni **razmještaj turističkih dolazaka i noćenja nije ravnomjeran** stoga je *Glavnim planom razvoja turizma Zadarske županije 2013.-2023.* Zadarska županija podijeljena na 8 turističkih, prostorno-razvojnih prepoznatljivih cjelina. Prostorno-razvojne cjeline turizma Zadarske županije prikazane su u Tablici 23.

Turizam Zadarske županije karakterizira izrazita sezonalnost.

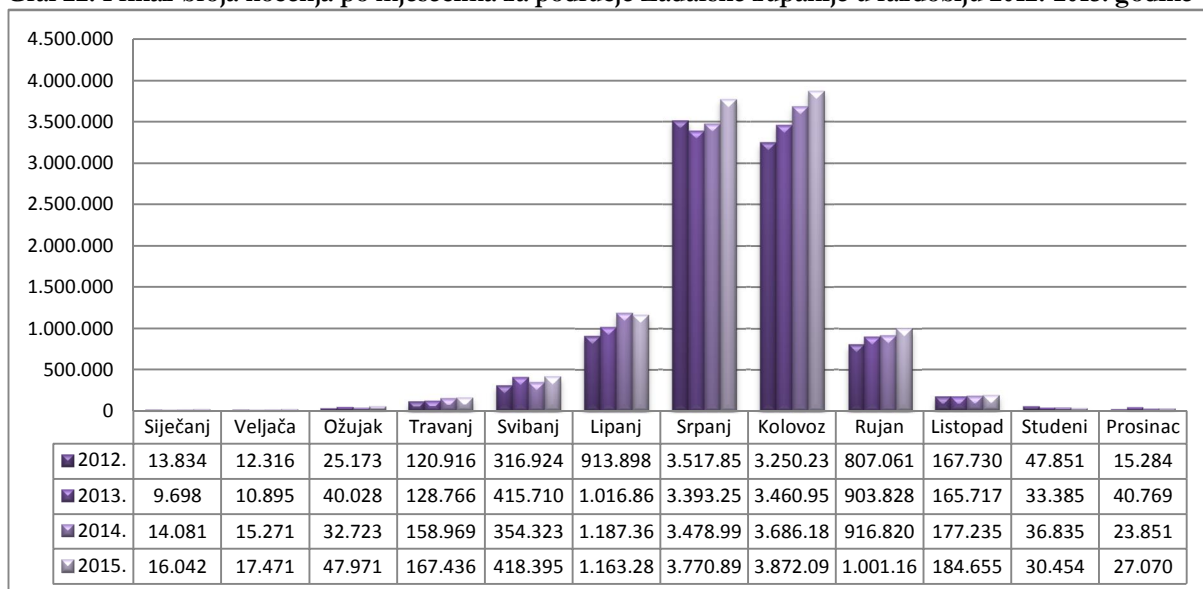
Iz Tablice 23 vidljivo je kako turističke statistike ukazuju na **najveću koncentriranost turističkih aktivnosti na priobalju** Zadarske županije, za razliku od ostalih prostorno-razvojnih cjelina. Područje zadarske rivijere bilježi najveći broj dolazaka i noćenja, no ukoliko se promatraju podaci o turističkoj gustoći (broj noćenja/površina u km²), najveći broj noćenja po km² ima područje Rivijere Biograd. Ovakav razmještaj turističkih aktivnosti proizlazi iz usmjerenosti dosadašnjeg turističkog razvoja Zadarske županije na kupališni turizam s obzirom da je primarni motiv dolaska turista u županiju

Glavnina turističke aktivnosti koncentrirana je na priobalju Zadarske županije.

²⁰ Podaci o dolascima i noćenjima Turističke zajednice Zadarske županije uključuju podatke iz nautike i nekomercijalnog smještaja te se razlikuju od podataka Državnog zavoda za statistiku, čije su brojke dolazaka i noćenja nešto manje, ali je rast veći.

upravo sunce, more i plaža (detaljnije obrađeno u poglavlju 2.3.6.). Gradovi Zadar i Biograd na Moru najveća su urbana središta Zadarske županije stoga je najveća koncentracija turističkih dolazaka i noćenja zabilježena upravo na ovom području. Najveća turistička intenzivnost s čak 213 dolazaka po stanovniku zabilježena je na području Rivijere Pag. Rivijera Pag je po broju dolazaka i noćenja odmah nakon zadarske i biogradske rivijere dok je po broju stanovnika jedno od najrjeđe naseljenih područja Zadarske županije.

Graf 22: Prikaz broja noćenja po mjesecima za područje Zadarske županije u razdoblju 2012.-2015. godine

Izvor: Turistička zajednica Zadarske županije

Tablica 23: Prikaz prostorno-razvojnih cjelina u turizmu za područje Zadarske županije

Prostorno-razvojna cjelina:	Površina km ²	Br. Stanovnika	Dolasci	Noćenja	Turistička gustoća	Turistička intenzivnost
Zadarska rivijera	385,82	93.719	714.887	4.925.400	12.766,06	52,55
Biogradska rivijera	165,73	14.124	322.656	2.209.940	13.334,58	156,47
Ugljansko-pašmanska	134,19	9.083	60.272	614.799	4.581,56	67,69
Dugootočna rivijera	124,47	16.961	24.004	175.882	1.413,05	10,37
Rivijera Pag	200,17	5.556	156.320	1.188.627	5.938,09	213,94
Podvelebitski kanal	491,16	12.163	116.631	816.969	1.663,35	67,17
Ravni kotari*	830,4	24.699	4.099	36.254	43,66	1,47
Bukovica i Pozrmanje	352,73	4.333	11.165	114.779	325,40	26,49
Lika i gornje Pounje	955,45		nisu poznati podaci za ovo područje			

*U ovu prostorno-razvojnu cjelinu spadaju općine Galovac, Lišane Ostrovičke, Polača, Poličnik, Stankovci, Škabrnja te Zemunik Donji (no podaci se prikupljaju samo za grad Benkovac)

Izvor: Turistička zajednica Zadarske županije; obrada ZADRA NOVA

U ukupnom broju gostiju u 2015. godini najveći udio u strukturi svih dolazaka pripada hrvatskim državljanima koji sudjeluju sa 15,5% u ukupnim dolascima i 20,1% u ukupnim noćenjima. Od stranih gostiju u 2015. godini prevladavaju njemački državljani s ukupno 221.375 dolazaka, slijede gosti iz Slovenije (181.426), Austrije (112.970) i Češke (105.624). Promatrajući trend dolazaka stranih gostiju u razdoblju 2011. do 2015. godine, najveće stope rasta bilježi dolazak njemačkih gostiju sa stopom rasta od prosječno 8,3% godišnje.

Prosječna duljina boravka gostiju u 2015. godini iznosila je 6,9 dana. Domaći gosti ostaju dulje u destinaciji (prosječno 8,9 dana) u odnosu na strane goste. Od stranih gostiju najdulje u destinaciji ostaju gosti iz Njemačke (8,3 dana), Slovenije (7,9 dana) te Nizozemske, Slovačke i Češke (7,4 dana). Prema istraživanju Instituta za turizam (TOMAS Ljeto 2014.), prosječna dnevna potrošnja turista u 2014. godini na području Zadarske županije iznosila je 78 eura, dok je prosjek dnevnih izdataka turista u svih sedam primorskih županija iznosio 66 eura.

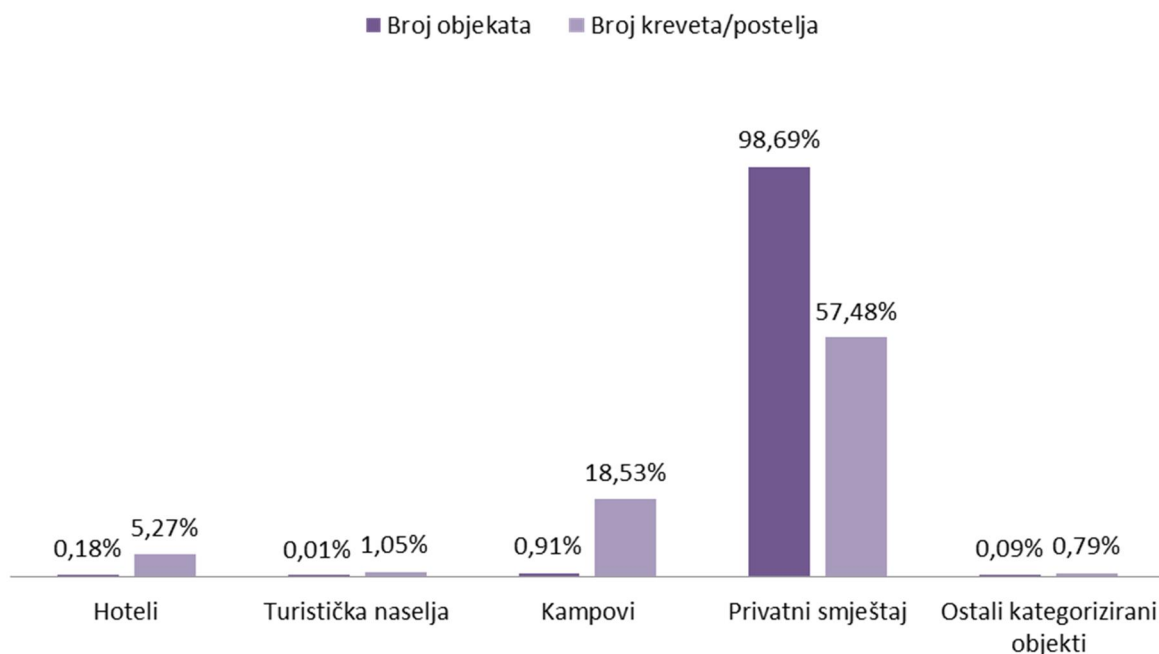
Prihodi od turizma u Zadarskoj županiji su u 2008. godini iznosili 497,2 mil. kuna, dok su se u 2013. popeli na čak 1.268,1 mil. kuna.²¹ Sa 3,9% ukupnih prihoda u strukturi gospodarstva Zadarske županije 2008. godine, ova djelatnost je narasla na 10,6% u 2015. godini. Sve navedeno predstavlja objektivne pokazatelje turizma kao jednog od glavnih pokretača razvoja ovog područja.

2.3.3. Ugostiteljski objekti u Zadarskoj županiji

Prema Zakonu o ugostiteljskoj djelatnosti (NN 85/15) ugostiteljska djelatnost je pripremanje i usluživanje jela, pića i napitaka te pružanje usluga smještaja²². Turistička ponuda smještaja gostiju na području Zadarske županije uključuje hotele i turistička naselja, kampove, privatni smještaj, odmarališta, marine i vikend-kuće. Na području Zadarske županije 2015. godine registrirano je ukupno 27.143 smještajnih objekata, odnosno 130.577 kreveta/mjesta u kampovima. U strukturi smještajnih objekata prevladava privatni smještaj s čak 98,69% registriranih smještajnih objekata, odnosno 57,48% kreveta.

U strukturi smještajnih objekata Zadarske županije prevladava privatni smještaj s čak 57,48% registriranih kreveta.

Graf 23: Prikaz broja kategoriziranih kreveta/mjesta u kampovima po kategorijama smještajnih objekata u Zadarskoj županiji 2015. godine

Izvor: Turistička zajednica Zadarske županije

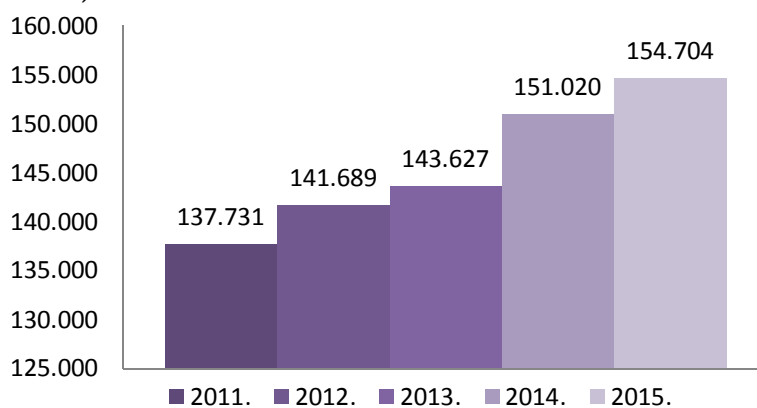
²¹ Izvor: FINA, Obrada: HGK Županijska komora Zadar (Gospodarska kretanja Zadarske županije br. 32)

²² Prema članku 8, stavku 1. Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti (NN 85/15), ugostiteljski objekti s obzirom na vrstu ugostiteljskih usluga koje se u njima pružaju razvrstavaju se u skupine: hoteli, kampovi, ostali ugostiteljski objekti za smještaj, restorani, barovi, catering objekti i objekti jednostavnih usluga.

U strukturi hotelskih smještajnih kapaciteta prevladavaju hoteli s tri zvjezdice. Općenito, najveći udio u svim vrstama smještajnih kapaciteta imaju smještajni objekti s tri zvjezdice, a iznimka su kampovi u kojima su najbrojniji kapaciteti s jednom zvjezdicom. Pozitivan pomak u podizanju razine kvalitete smještaja predstavlja hotel s pet zvjezdica otvoren 2011. godine.

Prema podacima DZS-a o kapacitetima i poslovanju luka nautičkog turizma u 2015. na datum 31. prosinca 2015. u RH se nalazila 121 luka nautičkog turizma, od kojih se najveći broj (36) nalazio u Zadarskoj županiji, zatim 27 u Primorsko-goranskoj, 20 u Splitsko-dalmatinskoj, 17 u Šibensko-kninskoj, 14 u Istarskoj i 7 u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Zadarska županija ima **najveći kapacitet luka nautičkog turizma**, s ukupnom površinom akvatorija od 1.015.499 m² i ukupnim brojem vezova 3.820. Prema istom izvoru, u Zadarskoj županiji posluju četiri suhe marine, četiri marine druge kategorije i četiri marine treće kategorije.²³ Na Grafu 24 se može vidjeti kako su prihodi od luka nautičkog turizma u Zadarskoj županiji u stalnom porastu od 2011. godine, što ukazuje na izrazitu važnost ovog oblika turizma unutar cjelokupnih turističkih prihoda.

Graf 24: Ostvareni prihodi luka nautičkog turizma bez PDV-a u Zadarskoj županiji od 2011. do 2015. (u tisućama kuna)

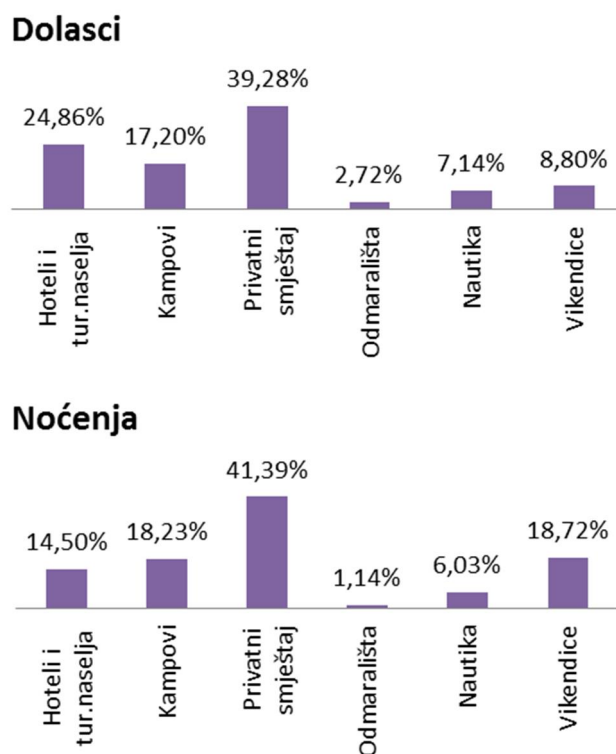

Izvor: Državni zavod za statistiku

Razmatrajući strukturu dolazaka i noćenja u 2015. godini, zabilježeno je kako je najveći broj istih u privatnom smještaju, gdje je ostvareno ukupno 41,39% svih noćenja. U kampovima je zabilježeno 18,23% svih noćenja, a u hotelskom smještaju 14,5% dok je u vikendicama ostvareno 18,72% ukupnih noćenja. Kad se promatra iskorištenost kapaciteta u smještajnim objektima na području Zadarske županije, najveća je ostvarena u hotelima i turističkim naseljima sa 188 dana, zatim slijede kampovi s iskorištenošću od 81 dan, dok je privatni smještaj na posljednjem mjestu sa 58 dana iskorištenosti kapaciteta.

²³ Prema Pravilniku o razvrstavanju i kategorizaciji luka nautičkog turizma (NN, br. 142/99, 47/00, 121/00, 45/01. i 108/01.) u Zadarskoj županiji posluje pet marina druge kategorije koje raspolažu sa 4.625 vezova (1.300 suhih i 3.325 vezova u moru) te tri marine treće kategorije koje raspolažu sa 423 veza (od toga 100 suhih i 323 veza u moru).

Graf 25: Dolasci i noćenja u Zadarskoj županiji prema vrstama smještajnih objekata

Izvor: Turistička zajednica Zadarske županije

Na području Zadarske županije na dan 27. studenoga 2015. godine pri Uredu državne uprave u Zadarskoj županiji registrirana su ukupno 1.883 ugostiteljska objekta iz skupine restorani, barovi, catering objekti i objekti jednostavnih usluga. Najviše ugostiteljskih objekata iz ove skupine registrirano je na području Zadra, odnosno čak 67,05%, zatim na području Biograda na Moru sa 20% te Paga sa 10% registriranih objekata. U ukupnom broju registriranih objekata prevladavaju objekti iz skupine barovi sa 50,85%, a slijede restorani sa 35,73%. Značajno je istaknuti relativno visok udjel registriranih objekata brze prehrane (fastfood) u ukupnom broju registriranih objekata iz skupine restoran. Navedeni udio iznosi čak 42,44%.

2.3.4. Atrakcijska osnova turizma u Zadarskoj županiji

Turističke atrakcije predstavljaju temeljni turistički resurs. Kod planiranja razvoja turizma neophodno je identificirati i evidentirati turističke atrakcije, vrednovati ih te, s druge strane, zaštititi ih od uništenja, degradacije i neracionalnog korištenja. Turističke atrakcije mogu biti motiv dolaska turista izvan sezone te time smanjiti izrazitu sezonalnost turizma u Zadarskoj županiji.

Najznačajnije vrste turističkih atrakcija u Zadarskoj županiji:

- + **vode** – more je osnovni turistički resurs Zadarske županije i kakvoća mora je, na više od 98% mjesta na kojima je mjerena, ocijenjena odličnom. Morska voda ima mnoštvo ljekovitih i terapijskih svojstava i pozitivno utječe na zdravlje ljudi. Uz more, veliko bogatstvo predstavljaju i jezera – Vransko jezero, Jezero Mir u PP Telašćica te močvarna jezera Veliko, Malo i Kolansko blato koja su sva zaštićena područja u Zadarskoj županiji. Cijelo područje planine Velebit također obiluje izvorima vode i potocima, a rijeka Zrmanja s svojim kanjonima već je prepoznata kao turistička atrakcija i odredište za aktivni, sportski, avanturistički, robinzonski, izletišni i ruralni turizam.
- + **geomorfološke značajke prostora** – Zadarsku županiju karakterizira niska i razvedena obala s plitkim morem i mnoštvom uvala te raznovrsnih plaža kao i velikim brojem otoka. Uz priobalno

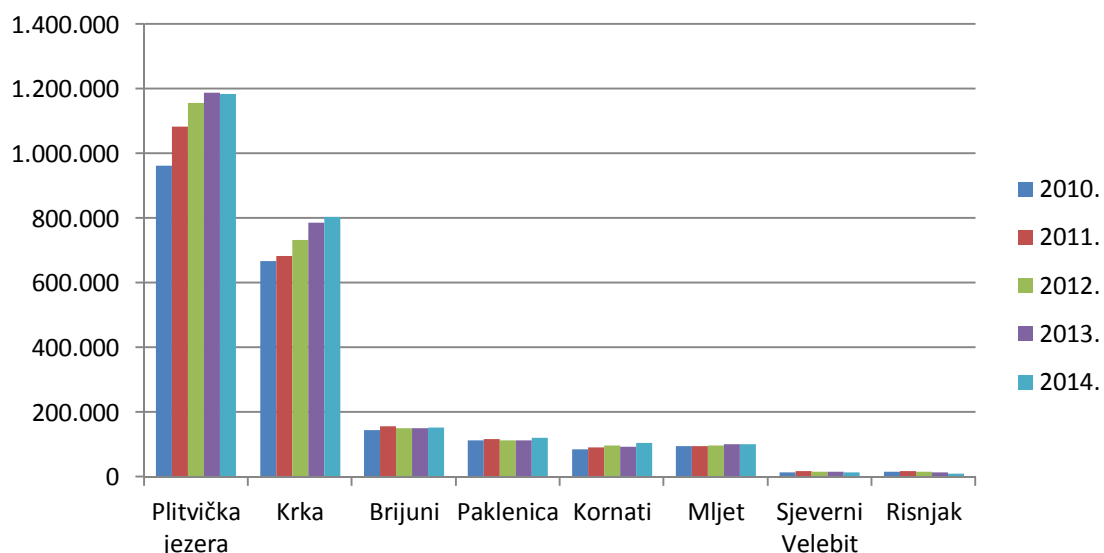
područje, atraktivna područja nalaze se i na kopnenom dijelu – najpoznatije je područje Južnog Velebita gdje se nalaze mnogi krški fenomeni (špilje i jame) te brojni prirodni vidikovci na planinskim vrhovima. Prostor Ravnih kotara također je vrlo zanimljiv krajobraz s mnogim potencijalnim atrakcijama kao što su ostaci povijesnih utvrda i kula, razne špilje i jame te vidikovac na brdu Kamenjak s kojeg se vidi cijelo Vransko jezero, otoci Zadarskog arhipelaga i Kornatsko otočje.

✚ **zaštićena prirodna baština** - na području Zadarske županije nalazi se:

❖ nacionalni park:

- **NP Paklenica**, po proglašenju drugi nacionalni park u Hrvatskoj, proglašen je još 1949. godine. Godišnje ga posjeti više od 110.000 posjetitelja te je po posjećenosti, kao što je razvidno u Grafu 26, na četvrtom mjestu u RH. Od 2010. godine broj posjetitelja kreće se od 112 do 122 tisuće, s godišnjim oscilacijama do 6,7% u dolascima. Ista situacija može se primijetiti i u ostalim nacionalnim parkovima, izuzev NP Plitvička jezera i NP Krka, gdje su dolasci u stalnom porastu.

Graf 26: Posjetitelji nacionalnih parkova u RH 2010.-2014. godine

Izvor: Ministarstvo turizma, Statistika

❖ tri parka prirode

- **PP Velebit** - najznačajnije endemsko čvorište flore i kopnene faune u Hrvatskoj;
- **PP Vransko jezero** - najveće prirodno jezero u Hrvatskoj, posebni ornitološki rezervat gotovo netaknutih prirodnih staništa ptica vodarica, rijetkog močvarnog sustava, velike bioraznolikosti, izuzetne znanstvene i ekološke vrijednosti
- **PP Telašćica** sa svoja tri temeljna fenomena: uvala Telašćica - najveća i najsigurnija prirodna jadranska luka, strnci Dugoga Otoka – uzdižu se do 200 m nad morem i spuštaju u dubinu od 90 m te slano jezero Mir, ljekovitih svojstava)

U Zadarskoj županiji nalazi se također i veliki broj zaštićenih područja (posebni rezervati, spomenici parkovne arhitekture, spomenici prirode, značajni krajobrazi) koji su značajan turistički resurs, a predstavljaju i veliki potencijal za razvoj izvansezonskog turizma.

✚ **kulturna baština** - Zadarska županija bogata je kulturno-povijesnom baštinom te arheološkim lokalitetima i spomenicima. Neki od najpoznatijih spomenika različitih povijesnih vremena i kultura su crkva sv. Donata, Forum, Katedrala sv. Stošije u Zadru, Crkva sv. Križa u Ninu, poznatija kao najmanja katedrala na svijetu, a uz to postoji mnoštvo drugih vjerskih građevina i ostataka koji mogu privući veliki broj turista. Veliki potencijal leži i u tradicijama koje se poštuju i njeguju, kao što su procesije Gospi od Zečeva u Ninu te Gospi od Sniga u Kukljici. Kulturnu baštinu u Zadru predstavljaju i najvažniji zadarski muzeji. Za godinu početka organiziranoga muzejskog djelovanja u Zadru uzima se 1832. godina. Tada je utemeljen prvi pokrajinski muzej općeg tipa Museo Nazionale proglasom austrijskog carskog namjesnika u Dalmaciji Vettera von Lilienberga koji poziva stanovništvo Dalmacije da se u Zadru, kao sjedištu pokrajine, prikuplja građa radi osnivanja Narodnog muzeja. Muzej je trebao obuhvaćati uzorke iz prirodnih znanosti, starina, te narodne i industrijske djelatnosti. Kroz vrijeme Museo Nazionale ukidao je i osnivao te mijenjao imena odjela, a danas su najznačajniji muzeji Zadarske županije:

- **Narodni muzej** - organizator, suorganizator ili domaćin povremenih izložbi koje se organiziraju uglavnom u Gradskoj loži, izložbenom paviljonu Narodnog muzeja Zadar te stručnih i znanstvenih skupova, kulturnih manifestacija, koncerata, promocija knjiga, radionica i sl..
- **Arheološki muzej Zadar** - nalazi se u samome srcu povijesnoga Zadra te zanimljivim i edukativnim izložbama upoznaje Zadrane i njihove goste s bogatom prošlošću Zadra i okolice. U sastavu Muzeja se nalaze i Muzej ninskih starina te sklop bivšeg samostana sv. Nikole. U okviru muzeja postoje stalne izložbe – stalni postav antičke zbirke, stalni postav srednjovjekovne zbirke te stalni postav prapovijesne zbirke, a redovito se održavaju razne manifestacije, programi, izložbe.
- **Stalna izložba crkvene umjetnosti** formirana je u građevnom sklopu crkve i samostana sv. Marije 1972. godine, a u sklopu nje i stalni postav jedne od najvrjednijih izložbi u Hrvatskoj, popularno nazvane "**Zlato i srebro Zadra**". Stalna izložba crkvene umjetnosti svrstava Zadar uz bok velikih kulturnih metropola jer samo se u najvećim europskim središtima može na jednom mjestu vidjeti mnogo vrijednih i lijepih crkvenih umjetnina.
- **Muzej antičkog stakla** je specijaliziran sa svojim postavom i predstavlja jedinstvenu zbirku od preko 2000 različitih staklenih predmeta iz doba antike, nađenih na lokalitetima u Zadru, Ninu, Starigradu podno Velebita i Asseriji kod Benkovca. Osim stalnog postava, tijekom cijele godine u Muzeju antičkog stakla djeluje staklarska radionica u kojoj se metodom ručnom puhanja izrađuju replike antičkog stakla te radionica izrade staklenog nakita metodom rada na plameniku i izrade suvenira metodom fuzije.

Bogatu kulturnu baštinu predstavljaju i ustanove koje su se obnovile ili se obnavljaju u sklopu ranije navedenih projekata. Najpoznatija je **Kneževa palača**, čija je rekonstrukcija u okviru projekta Obnova i turistička valorizacija kulturno povijesnog kompleksa Kneževe palače započela u 2014. godini, a završit će 2016. godine. U tijeku je također obnova **Palače Cedulin** u koji će se smjestiti Turističko-informativni centar (TIC). **Maškovića han** je najveći spomenik osmanskog graditeljstva u RH i u sklopu projekta „Obnova Maškovića hana i gospodarska revitalizacija mjesta Vrana“, njegova je rekonstrukcija završila 2015. godine. Projekt izgradnje Arheološkog parka **Asseria Nova** u Podgrađu kod Benkovca također će biti jedan od ključnih kulturnih okosnica za daljnji razvoj turizma benkovačkog kraja.

✚ **kultura života i rada** – atraktivnosti temeljene na kulturi života i rada također su velik potencijal za produženje turističke sezone. Folklor (narodne nošnje, ples, pjevanje, klapsko pjevanje), tradicijska gradnja (kamen, suhozid), tradicijski obrti (tkanje, pletenje, izrada tradicionalnih instrumenata, keramičke posude, pribor za kuhanje), vinogradarstvo (kušaonice), gastronomija (peka, sir, janjetina,

pršut, prisnac), legende i priče (pastiri, vile, štrige) predstavljaju mogućnosti za daljnje razvijanje turističkih aktivnosti tijekom i izvan sezone.

- ✚ **manifestacije**– manifestacije se najvećim dijelom odvijaju tijekom ljetne sezone i s njima se nastoji obogatiti turistička ponuda. Uglavnom se radi o kulturnim, zabavnim i sportskim manifestacijama koje se tradicionalno održavaju i kojima je cilj privlačenje velikog broja turista i time promocija mjesta u kojem se manifestacija održava. Kulturne i zabavne manifestacije uglavnom su sezonskog karaktera, dok se nekoliko sportskih manifestacija odvija i izvan sezone poput Škrapinga na otoku Pašmanu, maratona i trekkinga na području NP Paklenica i PP Velebit te Tradicionalnog susreta penjača i natjecanja u brzom penjanju velikih stijena u NP Paklenici.
- ✚ **prirodna lječilišta**– ljekovitost mora je već spomenuto, a isto se odnosi i na morski zrak čije udisanje povoljno utječe na imunitet i zdravlje općenito. Posebnu vrijednost ima i ljekovito blato, koje se već desetljećima koristi za liječenje raznih tegoba. Po ljekovitom blatu najpoznatiji je Ninski zaljev, odnosno Kraljičina plaža, u čijoj se neposrednoj blizini planira izgraditi moderni zdravstveno turistički centar. Ljekovito blato nalazi se također i na području jezera Mir u PP Telašćica, u blizini grada Paga u predjelu Lokunje te na području Karina Donjeg. U budućnosti bi se trebala provesti detaljna istraživanja o ljekovitosti tih blata te potom komercijalizirati taj vrijedni resurs s kojim bi se iskoristio potencijal za razvoj lječilišnog turizma te time proširila turistička ponuda, produžila sezona i stvorila nova radna mjesta.

2.3.5. Javna turistička infrastruktura i prioritetni turistički projekti Zadarske županije

Javnom turističkom infrastrukturom, u smislu Pravilnika o turističkoj infrastrukturi (NN 131/09), smatra se javna infrastruktura koja na području turističke destinacije izravno ili neizravno utječe na razvoj turizma i turističke ponude. Prema podacima dobivenim od TZ gradova i općina Zadarske županije te temeljem Glavnog plana razvoja turizma Zadarske županije 2013.-2023., na području županije zabilježeno je sljedeće stanje turističke infrastrukture:

- ✚ **Turistički informativni centri:** Na području Zadarske županije aktivno je 29 turističkih zajednica pri kojima djeluju i Turistički informativni centri (TIC). Turistička zajednica Grada Zadra, uz središnji TIC koji djeluje u centru grada Zadra na adresi Mihovila Klaića 1, raspolaže s još 5 turističkih ureda (Puntamika, Diklo, Petrčane, Kožino i Veli Iž).
- ✚ **Kongresni centri, koncertne i kino dvorane:** Prema podacima TZ gradova i općina najveći broj kongresnih centara na području Zadarske županije je u privatnom vlasništvu, najčešće u sklopu hotelskih objekata. Ističe se općina Kukljica koja u sklopu prostorija Općine raspolaže multimedijalnom dvoranom sa 100 sjedećih mjesta. Prema DZS-u, 2015. godine na prostoru Zadarske županije registrirana su ukupno 2 kinematografa ukupnog kapaciteta 1.834 sjedala te dvije kazališne dvorane, Hrvatsko narodno kazalište kapaciteta 643 sjedala te Kazalište lutaka Zadar kapaciteta 204 sjedala. Za potrebe održavanja kazališnih predstava i koncerata koristi se i dvorana Športskog centra Višnjik u Zadru, kapaciteta 6.503 sjedećih mjesta.
- ✚ **Sportsko-rekreacijske građevine i tereni:** Većina sportsko-rekreacijskih sadržaja koja se koristi u turističke svrhe nalazi se na priobalnom urbanom području Zadarske županije. Tijekom turističke sezone broj navedenih sadržaja se povećava otvaranjem sportskih terena u sastavu hotela, turističkih naselja, kampova, kao i sportsko-rekreativnih sadržaja na plažama. Većina je sportsko-rekreacijskih sadržaja na otvorenom prostoru te ih nije moguće koristiti izvan turističke sezone zbog ovisnosti o vremenskim uvjetima. Na području Ravnih kotara, Bukovice i Donjeg Pozrmanja te Ličko-pounskog prostora postojeće sportsko-rekreacijske građevine i tereni (košarkaška igrališta, nogometna igrališta,

boćališta i sl.) pretežno zadovoljavaju potrebe lokalnog stanovništva te nisu planirani za turističku ponudu, ali kako su to javni prostori turisti ih mogu neometano koristiti.

- ✚ **Turističke staze i šetnice:** Gotovo sva mjesta smještena uz priobalje Zadarske županije imaju uređenu šetnicu uz more „lungo mare“, međutim većina ih nije povezana sa susjednim naseljima. Na području Zadarske županije postoje obilježene biciklističke i pješačke staze kao i brojni poljski putovi koji se, iako turistički neobilježeni, koriste za šetnje, planinarenje ili vožnju brdskim biciklom. Problem nepovezanosti među susjednim naseljima uočen je i u korištenju biciklističkih staza.
- ✚ **Kupališta:** Regionalnim programom uređenja i upravljanja morskim plažama Zadarske županije evidentirano je ukupno 229 morskih plaža u Zadarskoj županiji. Morske plaže Zadarske županije karakterizira prisutnost različitih tipova plaže (sitni šljunak, šljunak, stijene, kamen, beton) uz naglasak na očuvanosti prirodnih komponenti na što ukazuje visoka kakvoća mora i prirodnog okoliša. Razmatrajući bazenski sadržaj, većina istih je namijenjena turistima i nalazi se u sastavu hotela i turističkih naselja, a u gradu Zadru postoji zatvoreni bazen otvoren za sve korisnike. Većina je sportsko-rekreacijskih sadržaja na otvorenom prostoru i nije ih moguće koristiti izvan turističke sezone zbog ovisnosti o vremenskim uvjetima.

Razmatrajući ostalu turističku infrastrukturu koju je potrebno posebno istaknuti za područje Zadarske županije, najviše se ističu prioritetni turistički projekti javne infrastrukture čija će realizacija imati značajan utjecaj na turističku ponudu Zadarske županije. Istaknuti projekti su u različitim fazama realizacije te se odnose na različite niše turističkog tržišta Zadarske županije. Projekt HERA, obnova i turistička valorizacija Kneževe palače, arheološki park Asseria nova, Maškovića han, palače Cedulin te Citadele imaju za cilj dodati novu vrijednost kulturnoj baštini Zadarske županije kroz turizam.

- ✚ Posebni cilj projekta „Održivo turističko upravljanje jadranskom baštinom“ – **HERA** je unutar jadranskog područja razviti zajedničku prekograničnu platformu za upravljanje održivim turizmom zasnovanim na zajedničkom kulturnom nasljeđu i njegovu promidžbu koji će se ostvariti međusobnom suradnjom čak 20 partnera iz 8 različitih država. Unutar projekta HERA izrađen je pilot projekt za Zadarsku županiju, koji obuhvaća obnovu gradskih bedema, a obnovljene su i predstavljene tri zanemarene građevine koje su integralni dio sustava bedema – Mali arsenal, Prolaz cara Augusta i Vrata sv. Krševana (Slika 4).

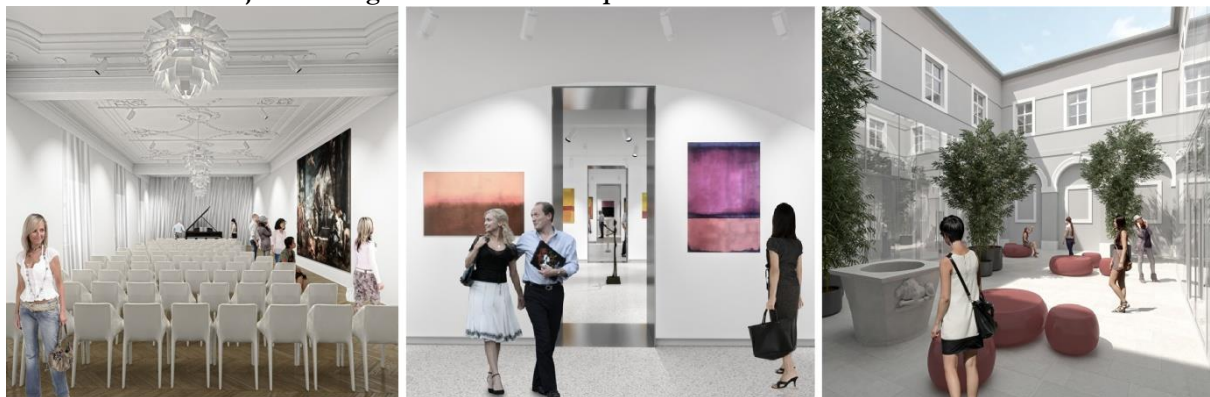
Slika 4: Obnovljena vrata sv. Krševana u Zadru

Izvor: Zadarska županija

- ✚ U sklopu projekta **Obnova Maškovića hana i gospodarska revitalizacija mjesta Vrana** obnovljen je taj najznačajniji i najveći spomenik osmanskog graditeljstva u RH te su se njegovom obnovom revitalizirali sadržaji potrebni za ekonomski oporavak mjesta Vrana.
- ✚ Projekt **Obnova i turistička valorizacija kulturno povijesnog kompleksa Kneževe palače** odobren je za financiranje na natječaju za razvoj poslovne infrastrukture, iz Operativnog programa Regionalna konkurentnost 2007. - 2013. Uz infrastrukturne zahvate i obnovu Kneževe palače, sredstva su iskorištena i za jačanje kapaciteta za upravljanje Kneževom palačom, međunarodnu ljetnu školu, izradu marketing plana te kompletnog vizualnog identiteta Kneževe palače (Slika 5).

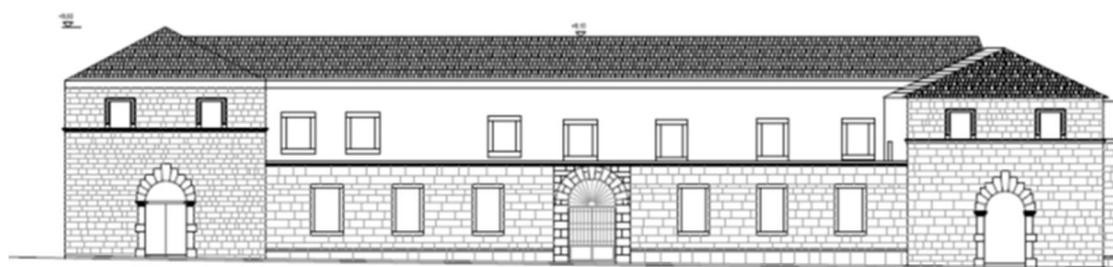
Slika 5: Foto simulacije vizualnog identiteta Kneževe palače nakon obnove

Izvor: Grad Zadar

- ✚ Projekt **Izgradnje turističko-informativnog centra (TIC) u palači Cedulin** omogućit će raspolaganje TIC-om s otprilike 1.300 m² unutarnjeg i vanjskog prostora. Osim TIC-a, u sklopu palače će se urediti i jedna moderna prezentacijska dvorana, a bit će predstavljeni i arheološki nalazi pronađeni u podzemlju palače Cedulin tijekom arheoloških istraživanja, poput kamenog zdenca iz kasne antike, antičkih spolija te srednjovjekovne podnice slagane u obliku riblje kosti.

Slika 6: Turističko-informativni centar Zadar, palača Cedulin

Izvor: Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA

- ✚ Projekt **izgradnje Arheološkog parka Asseria Nova** u Podgrađu kod Benkovca postat će okosnica za razvoj prvog arheološko-turističkog parka na području Zadarske županije. Projektom će se obogatiti turistička karta Zadarske županije sa specifičnom ponudom spoja ruralnog turizma i tradicija s arheološkom baštinom. Projektom je predviđena izgradnja recepcije, lapidarija - galerije, suvenirnice, ugostiteljskog objekta, prostorija za predavanja i projekcije, male klesarske radionice te dormitorija u kojem bi bili smješteni arheolozi, predavači i studenti iz cijelog svijeta. Zamišlja se kao kompleks sa 16 malih prizemnih apartmana s atrijem.

- ✚ Prema idejnom projektu **Rekonstrukcija i prenamjena I, II i III Magazina soli**, prostor I magazin prenamijenit će se u prostor izložbe solarstva uz turistički info pult "Pag na dlanu" i prigodnu suvenirnicu. Prostor II magazina preuredit će se u multimedijalnu dvoranu koja će se koristiti za različite manifestacije: predstave, seminare, konferencije, prikaze filmova, dok će III magazin biti prostor za male i srednje poduzetnike s područja Grada Paga uz degustacijski prostor naziva "Paška kuća". Cilj samog projekta je izgradnja i obnova turističke infrastrukture čime će se obogatiti kulturno-turistička ponuda grada Paga, a posljedično i Zadarske županije.
- ✚ Tijekom 2016. godine pokrenut će se aktivnosti na osmišljavanju i realizaciji projekta **Turističke valorizacije ornitoloških rezervata i staništa ptica na području Zadarske županije – BIRDWATCHING**. Ideja ovog projekta je povezati sva tijela koja upravljaju navedenim područjima sa znanstvenim i stručnim sektorom kako bi se kroz jedinstveni projekt istovremeno osigurala adekvatna zaštita ovih područja, realizirale investicije potrebne za učinkovito upravljanje te valorizirao potencijal istih u turističkom smislu. Kroz projekt bi se stvorio novi turistički proizvod koji bi dodatno obogatio turističku ponudu na području Zadarske županije.
- ✚ Projektom **Speleološki park Crnopac (SPARC)**, koji uključuje zaštitu, očuvanje i održivo gospodarenje prostorom JI Velebita (šire područje masiva Crnopac) doprinijet će se razvoju speleo turizma te pustolovnog turizma. Osnovna ideja programa SPARC je zaštita, očuvanje i održivo gospodarenje dijelom prostora Jugoistočnog Velebita i Bukovice, koji se nalazi u NATURA 2000 mreži te je izuzetno i svjetski vrijedno područje s koncentracijom špiljskih objekata.
- ✚ U naselju Diklo, u gradu Zadru, projektom **Uređenja obalnog pojasa Diklo** unaprijedit će se postojeća javna turistička infrastruktura izgradnjom sportsko-rekreacijske infrastrukture (kupališta, pješačkih staza iznad mora-pasarela, sunčališta, staza za rolere i bicikliste) i uređenjem višenamjenskog prostora za manifestacije na otvorenom te na taj način dodatno obogatiti ponuda kupališnog turizma.
- ✚ Uz infrastrukturne turističke projekte na području Zadarske županije značajne su i različite inicijative te projekti koji imaju za cilj unaprijediti prepoznatljivost turističke ponude Zadarske županije te su u nastavku opisani samo neki od njih.
- ✚ U svibnju 2015. godine pokrenut je, a u 2016. godini nastavit će se rad na realizaciji projekta **Razvoj i promocija biciklističkog turizma u Zadarskoj županiji – ZADAR BIKE**. To je projekt izrađen i pokrenut u suradnji Zadarske županije s Turističkom zajednicom Zadarske županije, a radi se o programu razvoja Zadarske županije kao cikloturističke destinacije koja svojim resursima i potencijalom područja za razvoj cikloturizma predstavlja ozbiljnu konkurenciju na tržištu. Cijeli projekt razvoja cikloturističke destinacije donijet će značajan promet gospodarstvenicima (ugostiteljima, pružateljima drugih usluga), kao i kulturnim ustanovama i objektima, te tako dati značajan gospodarski uzlet i priliku, a posebno turistički nerazvijenim dijelovima Zadarske županije.
- ✚ **Projekt Označavanja kvalitete (Labelling)** - u obiteljskom smještaju je projekt Turističke zajednice Zadarske županije u suradnji sa sustavom lokalnih turističkih zajednica. Osnova projekta Labelling je standardizacija kvalitete usluge pružatelja usluga smještaja u privatnim objektima, koja će rezultirati diferenciranim proizvodom prepoznatljivim na tržištu. Riječ je o skupini standarda i mjerila kojima se želi stvoriti nova osnova za kvalitetu. Radi se o nadopuni postojećem sustavu kategorizacije s ciljem povećanja konkurentnosti i razine kvalitete apartmana, soba, kampova ili kuća koje se privatno iznajmljuju. Ciljevi i očekivani učinci projekta Labelling su povećanje kvalitete turističke ponude obiteljskog smještaja, organizacija zajedničkih programa edukacije i pokretanje zajedničkih programa obuke, postizanje bolje tržišne prepoznatljivosti te pojačana promidžba obiteljskog smještaja.

Slika 7: Oznaka kvalitete projekta Labelling

Izvor: TZ Zadarske županije

- ✚ **Projekt Ryanair**- Turistička zajednica Zadarske županije nositelj je kandidature u promotivnoj kampanji koja se odnosi na udruženo oglašavanje te sufinanciranje zračnog prijevoznika Ryanair. Projekt se provodi od 2007. godine, a od početka provedbe projekta zabilježeno je povećanje broja putnika u iznosu od 600% (u 2006. godini Zračna luka Zadar ostvarila je 65.423 putnika, dok je 2015. godine u Zračnoj luci Zadar zabilježeno 487.652 putnika što je 7 puta više nego 2006. godine).
- ✚ **Zadar Travel** - Zadar Travel je mobilna aplikacija koja posjetiteljima grada Zadra omogućava jednostavno pretraživanje dostupnog privatnog smještaja u gradu Zadru te u obližnjim mjestima. Aplikacija obuhvaća: Zadar, Petrcane, Kožino te mjesta: Ist, Veli Iž, Mali Iž, Molat, Olib, Brgulje, Premuda, Zapuntel i Rava. Svi objekti privatnog smještaja predstavljeni su na mapi Zadra i okolice, a klikom na pojedinu oznaku smještaja otvaraju se detaljni podaci o objektu, fotogalerija, broj trenutno dostupnih ležajeva, te kontakt podaci: web-stranica, e-mail, telefon. Pored smještaja, na mapi se nalaze i drugi korisni podaci o dostupnim hotelima, hostelima, autobusnom prijevozu, turističkim agencijama, info centrima te javnim službama.
- ✚ **Feel Zadar/Discover Zadar** - Turistička zajednica Grada Zadra je u svrhu brendiranja i promidžbe izdala film pod nazivom „Feel Zadar“ koji je obuhvatio turističke proizvode destinacije Zadar, usmjerene na kulturu, wellness/zdravstveni, gastronomiju i aktivni/outdoor turizam.

Projekti „Labelling“ i „Travel Zadar“ usmjereni su jačanju tržišne prepoznatljivosti obiteljskog smještaja.

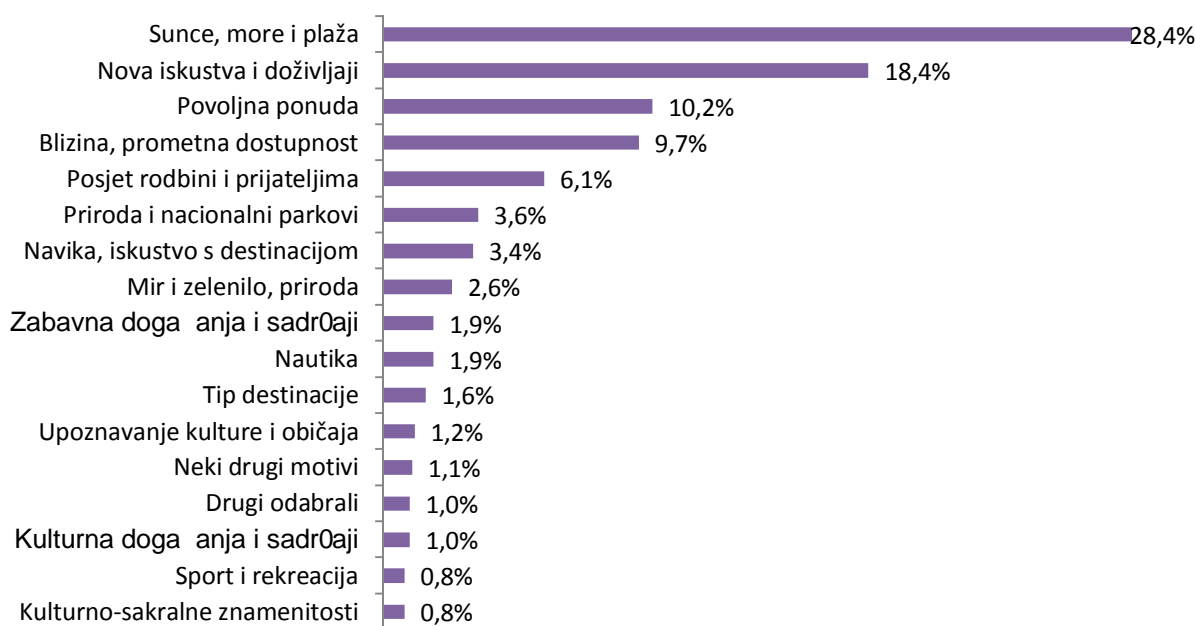
2.3.6. Profil i stavovi turista Zadarske županije

Kako bi se utvrdio profil i stavovi turista koji su odabrali Zadarsku županiju kao odredište turističkog putovanja, tijekom izrade *Glavnog plana razvoja turizma Zadarske županije 2013.-2023.* provedeno je anketno istraživanje na stratificiranom uzorku od 1.697 ispitanika. Za potrebe ove osnovne analize iznose se samo glavni zaključci:

- ✚ **Dob:** najčešće su turisti koji dolaze u Zadarsku županiju starosne dobi od 26-35 godina (30,3%) potom je po brojnosti skupina starosti od 36 do 45 godina (25,7% ispitanih), a 24,6 % ispitanika je u skupini mlađoj od 25 godina.
- ✚ **Obrazovanje:** turisti u Zadarskoj županiji su najčešće visoko obrazovani. Magisterij ili doktorat posjeduje 9,3% anketiranih gostiju, dok ih je 59,1% završilo određeni stupanj visokog obrazovanja (VŠS, prvostupnik i VSS).
- ✚ **Osobni mjesečni prihodi:** 43,8% ispitanika navelo je osobne mjesečne prihode do 1.000,00 eura, daljnjih 32,4% imaju prihode od 1.000,00 do 2.000,00 eura, dok više od 2.000,00 eura mjesečno zarađuje 23,9% ispitanika. Iz ovog podatka je vidljivo da su turisti Zadarske županije relativno slabije platežne moći.
- ✚ **Način dolaska u destinaciju:** najčešće korišteno prijevozno sredstvo je automobil (60,2%). Specifičnost je relativno visoki udjel turista koji koriste niskotarifne zrakoplovne prijevoznike (11,4%).
- ✚ **Primarni motiv dolaska u destinaciju:** ispitanici su kao temeljni motiv dolaska odabrali sunce, more i plažu (28,4%), potom nova iskustva i doživljaje (18,4%) te povoljnu ponudu (10,2%) i blizinu destinacije (9,7%). Motiv dolaska nije povezan s razinom osobnih primanja – sunce, more i plaža su najčešći motiv dolaska u destinaciju kod svih dohodovnih razreda.
- ✚ **Dodatni motiv odabira destinacije:** kao dodatni motivi najčešće se navode sunce, more i plaža (71,8%), slijede nova iskustva i doživljaji (41,1%) te blizina i prometna dostupnost (28,6%). Čak 30,4% ispitanika navelo je kao dodatni motiv uživanje u jelu i piću. Ljepotu prirode i nacionalne parkove kao motiv dolaska navodi 28,6% turista, a uz to još 22,5% ispitanika kao motiv navode mir, zelenilo i priroda iz čega se zaključuje da su prirodne ljepote iznimno značajna atrakcijska osnova za županiju.
- ✚ **Aktivnosti turista u destinaciji:** po dolasku u destinaciju turisti najčešće prakticiraju kupanje u moru (89,4%), odlazak u restorane (57,3%), potom odlazak u slastičarne, kafiće (49,8%). Šetnja u prirodi (35,0%) i razgledavanje prirodnih ljepota te izleti u nacionalne parkove (31,9%) predstavljaju istu skupinu aktivnosti koje turisti konzumiraju.
- ✚ **Zadovoljstvo gostiju destinacijom:** gosti su najzadovoljniji ljepotom prirode i krajolika, mogućnostima za obiteljski i kratki odmor, ljubaznošću osoblja u smještajnim objektima i lokalnog stanovništva te sigurnosti destinacije. Izraženo je i visoko zadovoljstvo kvalitetom smještaja i usluga u smještajnom objektu. Istovremeno su turisti iskazali nezadovoljstvo kvalitetom informacijama i označavanja koje dobivaju o ponudi (kulturnoj, zabavnoj, plažama i sl.) u destinaciji. Nezadovoljni su raznolikošću ponude sportskih, zabavnih, avanturističkih i dr. sadržaja.
- ✚ **Kada nema kupanja goste bi u destinaciju privukla** zabavna događanja 33,6%, gastronomija 28,1%, kulturna događanja 26,5%, poboljšanje sportskih i rekreacijskih sadržaja 23,7% i posebne cijene smještaja 23,3%. U destinaciju u periodu kada nema kupanja 12% turista ništa ne bi moglo privući.

**Temeljni motiv dolaska
turista u Zadarsku
županiju je sunce, more i
plaža.**

Graf 27: Primarni motivi dolaska u destinaciju za područje Zadarske županije

Izvor: Glavni plan razvoja turizma Zadarske županije

Prema navedenim analizama turističkih pokazatelja, objekata, infrastrukture, atrakcija te stavova i profila turista, nameće se zaključak kako potencijali razvoja turizma postoje u sljedećim oblicima turizma:

- ruralni turizam** s njegovim pripadajućim specifičnim oblicima – Zadarska županija iznimno je bogata resursima za razvoj tog oblika turizma. U uvjetima globalizacije i standardizacije ponude na turističkom tržištu, ruralni turizam svojom diferenciranošću i personaliziranošću, radi mira i zelenila te radi doživljaja posjetitelja ima odlične potencijale. A kako bi se ti potencijali ostvarili, potrebna su ulaganja, marketing, usavršavanja i ostale aktivnosti koje će unaprijediti kvalitetu ruralnog turizma.
- kulturni turizam** – kulturna ponuda u Zadarskoj županiji vrlo je dobro razvijena, kako tzv. opipljiva kultura (muzeji, galerije, povijesni lokaliteti) tako i neopipljiva (običaji, tradicije, manifestacije), ali još uvijek nije dovoljno implementirana u turistički proizvod. Nužno je poraditi na inventarizaciji kulturnih i sakralnih atrakcija, poboljšati njihovu prezentaciju i kvalitetu označavanja te prilagoditi radno vrijeme posjetiteljima. Kulturni resursi u Zadarskoj županiji su odličan temelj za još bolji razvoj kulturnog turizma, kojim turisti naposljetku konzumiraju i sam način življenja destinacije.
- gastro turizam** – sastavni je dio kulturnog turizma i može pridonijeti revitalizaciji i diverzifikaciji turizma te promociji lokalnog gospodarskog razvoja. Motiv dolaska u tom obliku turizma je uživanje u lokalnoj hrani i piću i Zadarska županija može, radi svojih domaćih poljoprivrednih proizvoda, domaćih sastojaka, vina, maslinovog ulja, sira i drugih proizvoda, stati uz bok najboljima na svijetu. Daljnji razvoj i promocija Cesta maslinovog ulja, vina, sira, maraške i pršuta te poticanje posluživanja autohtonih jela i pića dovest će do stvaranja zasebnog turističkog proizvoda, ali i do poboljšanja ponude ostalih.
- cikloturizam** – oblik turizma koji bilježi pozitivan trend već dugi niz godina. Zadarska županija ima vrlo atraktivan pejzaž koji ima iznimne komparativne prednosti za razvoj ciklo turizma. Najčešće su ciklo turisti dobri potrošači, zanima ih cijela turistička ponuda destinacije čime se razvijaju i ostali oblici turizma. Ranije opisani projekt ZADAR BIKE pridonijet će razvoju cikloturizma, izrazito popularnom trendu koji donosi prednosti za cijeli turistički sektor na destinaciji.

- ✚ **MICE turizam**²⁴ – ovaj oblik turizma ima slab sezonski utjecaj te vrlo povoljno utječe na produženje turističke sezone, a pozitivan efekt ogleda se i u razvoju ostalih oblika turizma (avanturistički programi u okolici za „team building“, kulturna i povijesna baština, gastronomija). Temeljna prednost Zadarske županije kod ovog oblika turizma je kvalitetna prometna povezanost destinacije, a za razvoj MICE turizma potrebna je nadalje suradnja svih subjekata koji djeluju u okviru tog turizma te jedinstvenost ponude županije.
- ✚ **speleo turizam** – područje Južnog Velebita poznato je po mnogim krškim fenomenima poput špilja i jama, a veliki broj raznih špilja i jama nalazi se i na prostoru Ravnih kotara. Potencijal postoji i u ovom obliku turizma, ali za njegov razvoj potrebna su mnoga ulaganja, kako u same špilje tako i u propagandu, a velika se pažnja mora pritom usmjeriti i na zaštitu od posljedica ljudskog djelovanja.
- ✚ **ronilački turizam** – ronilački turizam svoj procvat je doživio sredinom 90-ih godina prošlog stoljeća. Otvorilo se niz ronilačkih centara i škola duž cijelog Jadrana. I u Zadarskoj županiji postoji značajan broj ronilačkih centara, a bogatstvo i raznolikost podmorskog biljnog i životinjskog svijeta, monumentalni zidovi i grebeni, čistoća mora, olupine brodova i zrakoplova te arheološka nalazišta veliki su motiv dolaska ronionca.
- ✚ **avanturistički turizam** – turistički potencijal ovog oblika turizma u Zadarskoj županiji postoji ponajprije na prostorima Podvelebitskog kanala i Velebita, Bukovice, Donjeg Pozrmanja i ličko-pounskog prostora. Međutim, i cjelokupna županija može biti osnova za razvoj ovog oblika turizma obzirom da obiluje prirodnim bogatstvima koja su osnova za razvoj svih oblika aktivnog turizma.
- ✚ **vjerski turizam** – najpoznatija odredišta vjernika u Zadarskoj županiji, koja predstavljaju potencijal za razvoj vjerskog turizma, su crkva Sv. Šimuna u Zadru na čijem se glavnom oltaru nalazi škrinja Sv. Šimuna, s njegovim sačuvanim mumificiranim tijelom i ženski benediktinski samostan sv. Marije u Zadru, u sklopu kojeg se nalazi Stalna izložba crkvene umjetnosti "Zlato i srebro Zadra". Važno je spomenuti i marijansko svetište u Ninu koje na blagdan Gospe od Zečeva okuplja veliki broj hodočasnika obilježavajući tako godišnjicu ukazanja Gospe te benediktinski samostan sv. Kuzme i Damjana - Čokovac na Pašmanu.

Uz navedene, tržišni potencijali kriju se i u već razvijenim oblicima turizma, poput kupališnog i nautičkog. Kupališni turizam iznimno je sezonalni i u vrijeme najveće turističke gustoće može dovesti do ekoloških problema, ali i problema u fizičkoj i socio-kulturnoj snošljivosti. Stoga je potrebno raditi na održivom razvoju koji bi uključivao inventarizaciju plaža, analize prihvatnog kapaciteta i ugroženosti istih te bi na temelju rezultata trebalo definirati načine upravljanja plažama. Kupališni turizam treba obogatiti ponudom usluga iz drugih, već navedenih, komplementarnih oblika turizma.

Nautički turizam koji je, radi poželjnog arhipelaga za plov, već poprilično razvijen u Zadarskoj županiji također ima potencijala za daljnje razvijanje. Prije svega u podizanju kvalitete marina, a i razvoju novih. Nadalje, vrlo važan segment nautičkog turizma je mogućnost servisa plovila, koji bi imao dvostruki pozitivni učinak – na turizam kao i na očuvanje male brodogradnje. Osmišljavanje ruta i događanja te ponuda usluga drugih specifičnih oblika turizma također bi doprinijelo razvoju tog vrlo bitnog oblika turizma u Zadarskoj županiji.

---

²⁴MICE (Meetings, Incentives, Congresses and Exhibitions/Events) je selektivna vrsta turizma bazirana na poslovnim sastancima, insentivnim (poticajnim) putovanjima, kongresima i izložbama, odnosno specifičnim događajima.

2.3.7. Utjecaj turističke aktivnosti na Zadarsku županiju

Priroda turističke aktivnosti na neko područje može imati pozitivan i negativan utjecaj. Pozitivan utjecaj turizma najčešće se očituje u gospodarstvu promatranog područja. Tako je u 2015. godini u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane na području Zadarske županije bilo zaposleno 14,6% ukupne radne snage, dok je udio ovih djelatnosti u ukupnim prihodima poduzetnika bio veći od 10%. Utjecaj turizma ne može se promatrati samo kroz djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane već je njegov utjecaj na gospodarstvo višestruko širi (trgovina, proizvodnja, graditeljstvo i drugi sektori). Međutim, uz pozitivne utjecaje turističke aktivnosti treba sagledati i one negativne kako bi se u budućnosti moglo djelovati na njihovu minimiziranje. Najčešći negativni utjecaji turizma su povećanje cijena uzrokovano povećanom potražnjom u turističkoj destinaciji, problem zagušenja prometne infrastrukture, onečišćenje okoliša i povećanje buke.

Tablica 24: Osnovna razvojna ograničenja i potrebe u turizmu

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Zadarska županija je prepoznata kao isključivo ljetna (sezonska) destinacija • Kratka turistička sezona kao posljedica prevladavajućeg kupališnog turizma (izrazita sezonalnost turizma Zadarske županije) • Nedostatak kvalitetnih turističkih sadržaja koji bi privukli goste izvan glavne sezone • Nedostatak kvalitetnih turističkih sadržaja koji bi privukli goste u kontinentalno zaleđe Zadarske županije • Loša struktura smještajnih kapaciteta s naglaskom na privatni smještaj (u strukturi smještajnih objekata prevladava privatni smještaj s čak 98,26% registriranih smještajnih objekata) • Nedostatak kvalitetnih (luksuznih) smještajnih kapaciteta, a osobito hotelskog smještaja (u strukturi hotelskih smještajnih kapaciteta prevladavaju hoteli s tri zvjezdice) • Veliki broj ilegalnih kampova na području županije • Nedovoljno korištenje postojećih kapaciteta /resursa zbog slabe koordiniranosti turističkih dionika, javnog i privatnog sektora • Slabo udruživanje u stvaranju zajedničke turističke ponude i promocije • Nedovoljno korištenje novih tehnologija u turističkoj promociji Zadarske županije • Ne postoji marketing i strategija manifestacija (ima puno manifestacija, u nekim dijelovima i previše, ali nisu usklađene i nisu ciljane) • Nedostatak kvalificirane sezonske radne snage u turizmu • Problem zagušenja prometne infrastrukture i vodoopskrbnog sustava kao posljedica velikog broja gostiju u vrijeme glavne sezone 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvoj selektivnih vrsta turizma (Zadarska županija ima potencijal za razvoj sljedećih vrsta turizma: kupališni turizam, kulturni turizam, gastro turizam, vjerski turizam, agro/seoski turizam, nautički i kamping turizam, MICE turizam, ciklo turizam, avanturistički turizam te speleoturizam) • Obogatiti ponudu turističkih i kulturnih sadržaja izvan glavne sezone, iskoristiti trend vikend putovanja tzv. „city-break“ • Razviti turističku ponudu u turistički slabije razvijenim područjima županije • Potaknuti daljnji razvoj hotelijerstva s naglaskom na povećanje hotelskih kapaciteta te njihove kvalitete (kategorije) • Poboljšanje kvalitete i poticanje profesionalizacije jedinica privatnog smještaja kroz njihovu prenamjenu u male obiteljske hotele i razvoj difuznih hotela • Potaknuti investicije u turizam te potaknuti ulaganje u poboljšanje kvalitete postojeće turističke ponude kroz subvencioniranje • Unaprijediti informacije o destinacijskoj ponudi te ih približiti turistima kroz nove tehnologije • Unaprijediti sustav upravljanja destinacijom kroz umrežavanje dionika turističkog sustava • Ojačati ljudske potencijale u turizmu kroz razvoj novih kurikuluma za potrebe turizma te razvoj sustava cjeloživotnog obrazovanja sukladno potrebama turističkog tržišta

Izvor: ZADRA NOVA

Zaključak

Tragom prethodno iznesene statističke analize turizma Zadarske županije ističe se kontinuirani rast fizičkih pokazatelja poslovanja (broj turističkih dolazaka i noćenja) od 2008. godine do danas te u istom periodu stalan rast broja zaposlenih i rast prihoda, stoga se može potvrditi teza o turizmu kao jednoj od najvažnijih gospodarskih grana u Zadarskoj županiji.

Uz brojne prednosti, turizam u Zadarskoj županiji ima i određene slabosti, od kojih se primarno uočava znakovita sezonalnost uzrokovana suncem, morem i plažom kao temeljnim motivima dolaska gostiju u Županiju, odnosno kupališnim turizmom kao najzastupljenijim oblikom. Posljedice turističke sezonalnosti projiciraju se na ukupan razvoj gospodarstva Županije, iz razloga što se manifestiraju na naglu promjenu razine zaposlenosti i prihoda, odnosno sezonsku oscilaciju niza gospodarskih varijabli poput cijena, tečaja valute, poreznih prihoda i sl. S navedenim se gospodarskim posljedicama slaže Kožić (2013, prema: Baum, 1999), koji takve posljedice smatra izravnima, dok za primjer neizravne posljedice navodi promjenjivost razine kvalitete usluge, budući da je uslijed poteškoća u privlačenju kvalitetnoga radnoga kadra na privremena radna mjesta tijekom samo nekoliko mjeseci u godini teško zadržati standard kvalitete usluge.

Za nadilaženje sezonalnosti turizma Zadarske županije nameće se potreba stvaranja dodatnog turističkog prometa u izvansezonskom razdoblju i to prvenstveno kroz obogaćenje ponude turističkih i kulturnih sadržaja kroz koje se promoviraju sve kulturne, prirodne, društvene i ljudske vrijednosti zemlje koju se posjećuje. Obzirom na interkulturalizam u turizmu, Jagić (2009) ističe kako isti predstavlja značajan čimbenik afirmacije kulture i uvažavanja svih vrijednosti receptivne zemlje. Druga istaknuta potreba pri nadilaženju sezonalnosti je razvijanje turističke ponude u turistički slabije razvijenim područjima županije, točnije zadarskom zaleđu i otocima. S tim se slaže Erstić (2011), smatrajući kako bi upravo ta mjesta mogla biti mjesta obogaćena dodatnim turističkim sadržajima, temeljenim na domaćim poljoprivrednim proizvodima i tradiciji kao svojevrsnim načinom produljenja turističke sezone.

Slijedom navedenog, Zadarska županija ima još uvijek mnogo neiskorištenih potencijala u vidu prirodne i kulturne baštine te razvijanja različitih oblika turizma koji bilježe pozitivne trendove u svijetu. Projekti koji su u realizaciji ili se planiraju pridonijet će daljnjem razvoju turizma, a time i zapošljavanju lokalnog stanovništva te razvijanju cijelog prostora Zadarske županije.

2.4. Poljoprivreda

Poljoprivredna proizvodnja, a posebno uzgoj maslina i proizvodnja visoko kvalitetnog maslinovog ulja, vinogradarstvo i proizvodnja vrhunskih vina, proizvodnja ranih povrtlarskih kultura, ali i stočarstvo (ovčarstvo i kozarstvo), imaju dugu tradiciju na području Zadarske županije. Postojeći resursi (poljoprivredno zemljište, povoljna klima, mogućnost osiguranja navodnjavanja, prostrani i bogati akvatorij) s jedne strane te sektor turizma kao potencijalno značajno tržište za visokokvalitetne (tradicionalne, prepoznatljive, „zdravo“ uzgojene) proizvode s druge strane, uvjeti su koji izvjesno omogućuju i daljnji uspješni razvoj poljoprivrede i njezinih pratećih djelatnosti kao značajnih elementa cjelokupnog održivog razvoja na području Zadarske županije.

Analiza ovog, gospodarski itekako značajnog sektora izrađena je detaljnom obradom sljedećih područja i pokazatelja: institucionalni i strateški okvir upravljanja poljoprivredom, struktura poljoprivrednih površina u ARKOD sustavu, struktura poljoprivrednih gospodarstava, struktura državnog poljoprivrednog zemljišta

na području Zadarske županije, biljna proizvodnja (povrćarstvo, voćarstvo, vinarstvo i vinogradarstvo, maslinarstvo), stočarstvo, ekološka i integrirana proizvodnja, šumarstvo, lovstvo, poljoprivredne zadruge, zaštita autohtonih proizvoda i gospodarska analiza sektora.

2.4.1. Institucionalni i strateški okvir upravljanja poljoprivredom

Poljoprivreda je strateška djelatnost koja svojom gospodarskom, ekološkom i socijalnom ulogom pridonosi održivom razvoju Republike Hrvatske (RH). Upravo radi opisane važnosti poljoprivrede, strateške smjernice za razvoj hrvatske poljoprivrede donosi Hrvatski sabor na prijedlog Vlade RH, a Vlada donosi dokumente za provedbu navedenih strateških smjernica.

Ministarstvo poljoprivrede nadležno je za provedbu strateških mjera Vlade RH, a koje se odnose na poljoprivredni sektor. Ono obavlja upravne i druge poslove u području poljoprivrede, uređuje pravne odnose na poljoprivrednom zemljištu, provodi mjere ruralnog razvoja, koordinira i usklađuje hrvatsku poljoprivrednu politiku s odgovarajućim politikama EU te obavlja druge poslove zakonom stavljene u nadležnost. Upravo radi opsega poslova stavljenih u nadležnost Ministarstvu poljoprivrede, zakonom i podzakonskim aktima osnovane su sljedeće pravne osobe druge razine zadužene za pojedine resore unutar poljoprivrednog sektora:

1. Hrvatska agencija za hranu
2. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju
3. Hrvatski centar za poljoprivredu, hranu i selo
4. Agencija za poljoprivredno zemljište
5. Hrvatska poljoprivredna agencija
6. Savjetodavna služba

Institucionalnu podršku na regionalnoj razini, prije svega, čini Zadarska županija koja u svom samoupravnom djelokrugu obavlja poslove od područnog značaja. Među ostalim, obavlja i poslove iz područja poljoprivrede, a koji, u konačnici, doprinose gospodarskom razvoju Županije. Na razini Županije uređeno je ustrojstvo i djelokrug upravnih tijela Županije od kojih je za poljoprivredni sektor najvažniji Upravni odjel za poljoprivredu (UO za poljoprivredu). Navedeni odjel obavlja upravne i stručne poslove u području poljoprivrede, šumarstva, lovstva, ribarstva i vodnog gospodarstva, poslove ruralnog razvitka odnosno poslove vezane uz djelovanje poljoprivrednih gospodarstava, razvoj i obnovu sela i seoskih područja te analitičko planske i organizacijsko koordinacijske poslove iz istih oblasti. Institucionalnu podršku sektoru poljoprivrede na lokalnoj razini čine još i sljedeće institucije:

1. AGRRA - Agencija za ruralni razvoj Zadarske županije
2. ZADRA NOVA - Agencija za razvoj Zadarske županije
3. Lokalne akcijske grupe - odlučuju o smjeru i sadržaju strategija razvoja ruralnih područja, te donose odluke o financiranju projekata

Zadarska županija, u području svog djelovanja, donosi i strateško planske programske dokumente koji su zapravo sredstva za učinkovitije i uspješnije upravljanje razvojem poljoprivrede i ruralnih područja Zadarske županije. To su, inače, uobičajeni instrumenti koji se koriste i u Europskoj uniji kako bi se istima unaprijedio regionalni, odnosno županijski razvoj. Planski dokumenti koji sadrže strateške smjernice te realno ostvarive i mjerljive ciljeve, prioritete i mjere za razvoj poljoprivrednog sektora Zadarske županije su sljedeći:

1. Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2011. – 2013.
2. Program ruralnog razvoja Zadarske županije 2012. - 2014.
3. Program održivog razvoja poljoprivrede Zadarske županije 2013. – 2015.

4. Program razvoja lovstva Zadarske županije 2013. – 2016.

Također, u okviru svog djelokruga, Zadarska županija donijela je Programe koji utvrđuju aktivnosti u ruralnom razvoju za koje će Zadarska županija u periodu od 2016. do 2020. dodjeljivati potpore male vrijednosti i postupak dodjele istih:

- Program potpora ruralnom razvoju na području Zadarske županije (2016. – 2020. godine)
- Program za ostvarivanje potpora iz područja ribarstva i marikulture za 2016. godinu
- Potpore udrugama u poljoprivredi i ruralnom razvoju

Osim toga, Zadarska županija provodi i brojne projekte kojima je, u konačnici, cilj pridonijeti daljnjem razvoju poljoprivredne djelatnosti na području Županije:

1. Revitalizacija proizvodnje češnjaka u Zadarskoj županiji
2. Određivanje specifičnih svojstava selektiranih ekotipova češnjaka uzgojenog na području Zadarske županije
3. Standardizacija mesnih odlika bukovačke jaretine
4. Standardizacija mesnih odlika dalmatinske pramenke
5. Gospodarska evaluacija autohtonih i introduciranih sorata vinove loze u ekološkim uvjetima Ravnih kotara
6. Genetska identifikacija udomaćenih sorata maslina u Hrvatskoj
7. Revitalizacija proizvodnje šljiva na području općine Gračac
8. Potpora razvoju društvene multifunkcionalne poljoprivrede (socialfarming) u svrhu inovativnog pristupa jačanju ruralnih područja Zadarske županije

Valja spomenuti i europski projekt UO za poljoprivredu:

- Promocija pčelarstva „BEE Promoted“ - opći cilj ovog projekta je doprinijeti integraciji gospodarstva u pograničnim područjima kroz poticanje suradnje u potpori malim i srednjim poduzećima i promociji poduzetništva u proizvodnji meda i drugih pčelinjih proizvoda, a projekt je financiran kroz Program IPA Komponentu II, Prekogranična suradnja Hrvatska i Bosna i Hercegovina 2007. – 2013. Projekt je započeo krajem 2014. godine, a predviđeno vrijeme trajanja projekta je dvije godine.

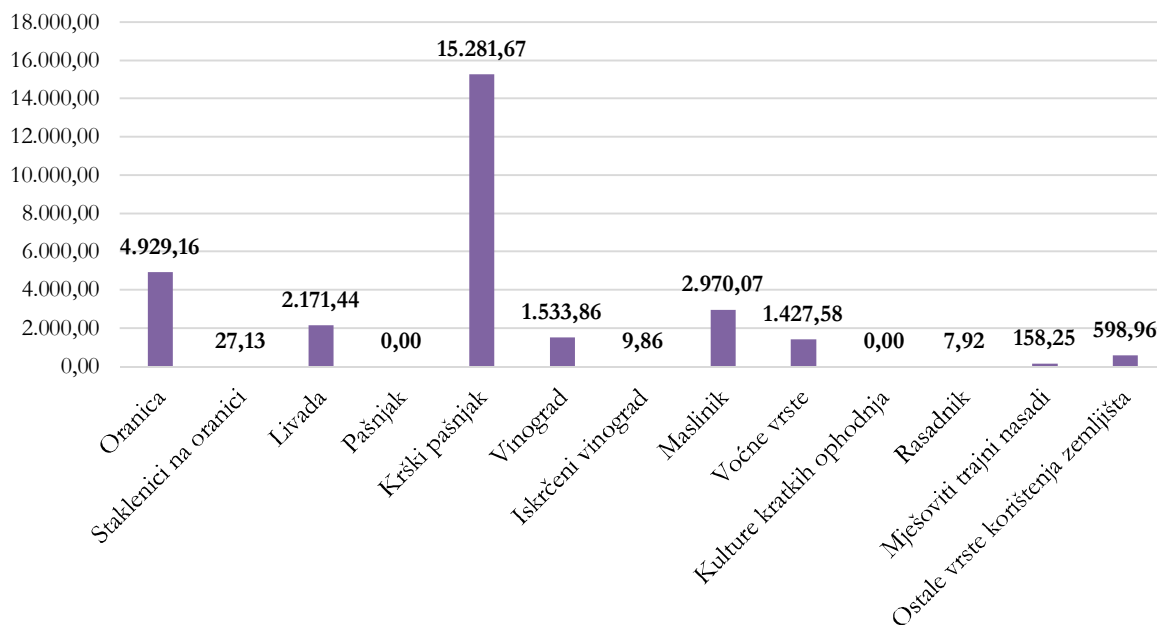
2.4.2. Struktura poljoprivrednih površina u ARKOD sustavu

Za potrebe izrade analize strukture poljoprivrednih površina korišteni su podaci iz ARKOD sustava koji predstavlja evidenciju uporabe poljoprivrednog zemljišta u digitalnom obliku. Radi se o nacionalnom sustavu identifikacije zemljišnih parcela, odnosno evidenciji uporabe poljoprivrednog zemljišta u Republici Hrvatskoj (RH).

ARKOD je zapravo nadogradnja Upisnika poljoprivrednih gospodarstava, koji je temeljna evidencija koju Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju koristi za dodjelu potpora (APRR).

Poljoprivredne površine u ARKOD sustavu prema vrsti uporabe razvrstane su u sljedeće kategorije: oranica, staklenici na oranici, livada, pašnjak, krški pašnjak, vinograd, iskrčeni vinograd, maslinik, voćne vrste, kulture kratkih ophodnja, rasadnik, mješoviti trajni nasadi i ostale vrste korištenja zemljišta.

Graf 28: Poljoprivredne površine (ha) prema vrsti uporabe u ARKOD sustavu u Zadarskoj županiji

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, ARKOD na dan 22.09.2015, Obrada: ZADRA NOVA

Struktura poljoprivrednih površina Zadarske županije (Graf 28) pokazuje da najveću površinu od 15.281,67 ha, što je oko 53% od ukupne poljoprivredne površine ZZ, zauzimaju krški pašnjaci. Zatim slijede oranice na koje otpada 4.929,16 ha ili 17% ukupne poljoprivredne površine, maslinici koji se prostiru na 2.970,07 ha površina ili 10% te livade koje zauzimaju 2.171,44 ha ili 7% ukupne poljoprivredne površine. Bitne značajke strukture poljoprivrednog prostora su male površine vinograda, svega 1.533,86 ha ili 5% od ukupne poljoprivredne površine, voćnih vrsta (1.427,58 ha ili 5%) te mješovitih trajnih nasada koji se prostiru na samo 158,25 ha što je 1% od ukupnog poljoprivrednog zemljišta.

2.4.3. Struktura poljoprivrednih gospodarstava

Na području Zadarske županije krajem 2015. godine u Upisniku poljoprivrednih gospodarstava bilo je upisano ukupno 7.548 poljoprivrednih gospodarstava (PG).

Tablica 25: Broj gospodarstava prema tipu na području Zadarske županije u razdoblju od 2011. do 2015. g

Tip PG-a	Broj PG-a				
	31.12.2011.	31.12.2012.	31.12.2013.	31.12.2014.	23.11.2015.
OBITELJSKO GOSPODARSTVO	7.514	7.307	7.407	7.523	7.380
OBRT	79	84	87	87	58
TRGOVAČKO DRUŠTVO	49	50	59	65	69
ZADRUGA	27	29	32	35	31
OSTALI	9	9	10	10	10
UKUPNO	7.678	7.479	7.595	7.720	7.548

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 2015. godina; Obrada: ZADRA NOVA

Od ukupnog broja PG-a u 2015. godini, 98 % su obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG). Iz podataka u Tablici 25 također je vidljivo kako ukupan broj PG-a neznatno oscilira tijekom godina.

Tablica 26: Površina, broj poljoprivrednih gospodarstava, broj parcela, prosječna površina i prosječan broj parcela po županijama u 2015. godini

Županija (prema sjedištu PG-a)	Površina (ha)	Broj PG	Broj parcela	Prosječna površina (ha) po PG-u	Prosječan broj parcela po PG-u
Zadarska	25.302,68	6.473	45.839	3,91	7,08
Šibensko - kninska	12.561,58	4.435	30.149	2,83	6,80
Splitsko - dalmatinska	20.867,05	10.685	55.050	1,95	5,15
Dubrovačko-neretvanska	9.753,90	7.586	45.041	1,28	5,94
Istarska	23.536,35	4.989	41.969	4,71	8,41
Primorsko-goranska	12.417,09	2.551	16.362	4,86	6,41
Ličko-senjska	33.976,32	4.092	55.477	8,30	13,55
Ukupno Jadranska HR	138.414,97	40.811	289.548	3,39	7,09
Ukupno RH	1.092.498,56	148.002	1.278.478	7,38	8,63

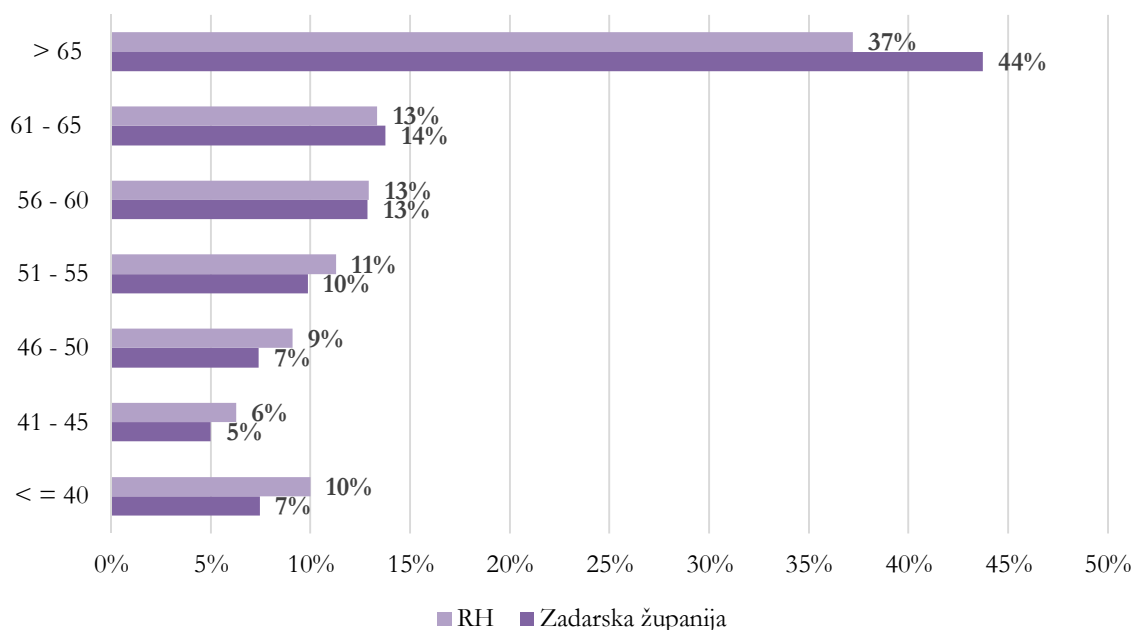
Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, ARKOD na dan 31.12.2015., Obrada: ZADRA NOVA

Prosječna površina po poljoprivrednom gospodarstvu u Zadarskoj županiji je 3,91 ha što je svrstava na četvrto mjesto ukoliko promatramo stanje samo u županijama Jadranske Hrvatske. U usporedbi s prosječnom površinom (ha) po PG-u na nivou RH (7,38 ha), a kao što je vidljivo iz Tablice 26, sve županije Jadranske Hrvatske su ispod državnog prosjeka.

Što se tiče prosječnog broja parcela po PG-u, Zadarska županija je, s prosječnim brojem parcela po PG-u od 7,08, na trećem mjestu u Jadranskoj Hrvatskoj. Ovakav prosječan broj u skladu je sa stanjem na razini Jadranske Hrvatske (7,09) i nešto je niži od prosječnog broja parcela po PG-u na razini RH (8,63).

Iz dostupnih podataka vidljivo je kako poljoprivredu Zadarske županije karakterizira mala prosječna veličina gospodarstva (3,91 ha) i usitnjenost posjeda (u prosjeku 7 parcela). Nadalje, detaljnom računicom dolazimo do prosječne površine parcele po PG-u od svega 0,55 ha.

Graf 29: Nositelji OPG-a u Zadarskoj županiji i Republici Hrvatskoj prema godinama nositelja (po razredima) u %

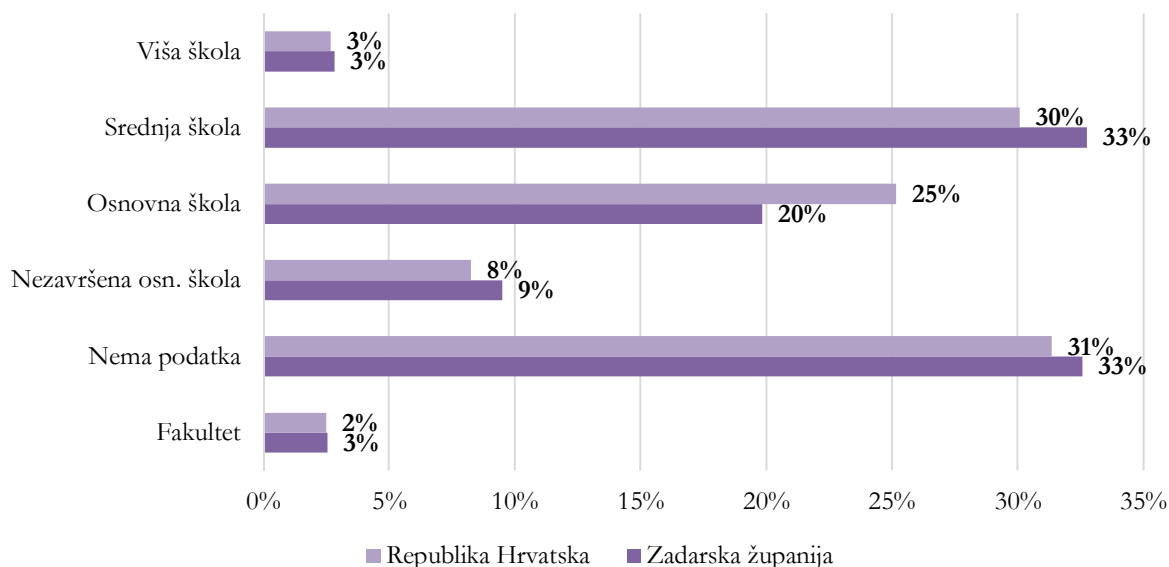

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, Upisnik poljoprivrednih gospodarstava na dan 14.12.2015.; Obrada: ZADRA NOVA

Prema podacima iz Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju za 2015. godinu, preko 70% ukupnih nositelja OPG-a u Zadarskoj županiji starosne su dobi iznad 55 godina. U starosnu skupinu iznad 65 godina ulazi čak 44% nositelja OPG-a. To je čak i iznad prosjeka za RH gdje udio ukupnih nositelja OPG-a sa 65 i više godina iznosi 37%.

Iz Grafa 30 vidljivo je da 33% nositelja OPG-a u Zadarskoj županiji ima završenu srednju školu. Fakultetsko obrazovanje ima svega 3% nositelja. Slična struktura prisutna je i na nacionalnoj razini.

Graf 30: Nositelji OPG-a u Zadarskoj županiji i Republici Hrvatskoj prema školskoj spremi nositelja u %

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, Upisnik poljoprivrednih gospodarstava na dan 14.12.2015.; Obrada: ZADRA NOVA

2.4.4. Struktura državnog poljoprivrednog zemljišta na području Zadarske županije

Prema podacima Agencije za poljoprivredno zemljište (APZ), ukupna površina poljoprivrednog zemljišta u RH iznosi 2.695.037 ha od čega RH raspolaže sa 738.125,52 ha površine što je oko 27% ukupnih površina. Od ukupnih površina poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu RH, otprilike 10%, odnosno 73.510,58 ha, nalazi se na području Zadarske županije. Od toga je veliki dio, čak 85% ili 62.315,14 ha površina poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu RH u Zadarskoj županiji, slobodan za raspolaganje. Državnim poljoprivrednim zemljištem može se raspolagati na nekoliko načina: zakupom i zakupom za ribnjake, prodajom izravnom pogodbom, zakupom zajedničkih pašnjaka, privremenim raspolaganjem, zamjenom, davanjem na korištenje bez javnog poziva, pravom služnosti i promjenom namjene.

Prema podacima APZ-a, s područja Zadarske županije do danas (2015. godine) evidentirani oblici raspolaganja državnim poljoprivrednim zemljištem prikazani su u Tablici 27.

Tablica 27: Načini raspolaganja državnim poljoprivrednim zemljištem na području Zadarske županije do 2015. godine

Vrsta raspolaganja prema katastarskim podacima	Broj ugovora	Broj parcela	Ukupna površina (ha)
Koncesija	-	112	1.624,57
Upravljanje (Hrvatske vode, Hrvatske šume, općine/gradovi, itd.)	-	1.251	3.660,80
Zakup	-	48	257,64

Vrsta raspolaganja prema evidenciji ugovora	Broj ugovora	Broj parcela	Ukupna površina (ha)
Privremeni zakup	58	197	1.829,25
Dugogodišnji zakup	13	46	193,97
Prodaja	91	114	219,56
Interventna mjera dodjele zemljišta stočarima - zakup na deset godina	Broj ugovora	Broj parcela	Ukupna površina (ha)
	70	665	2.414,83
Sveukupno državno zemljište		16.209	75.784,71

Izvor: Agencija za poljoprivredno zemljište, 2015. Godina

2.4.5. Biljna proizvodnja

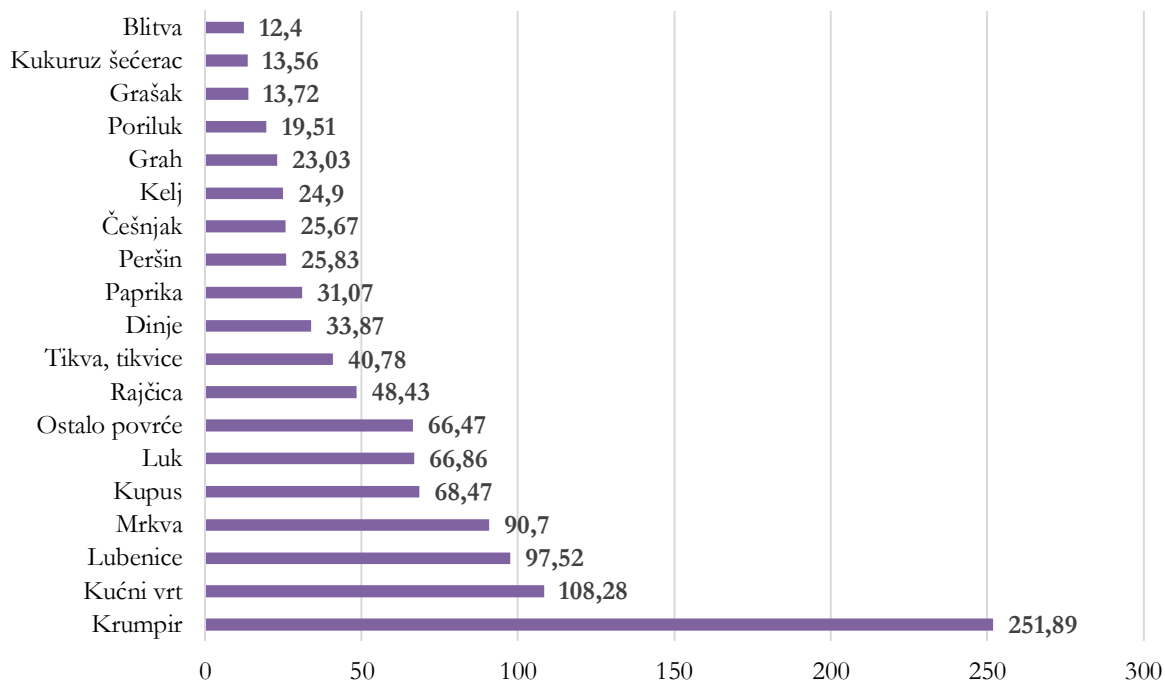
Zadarska županija obuhvaća područje idealnih klimatskih i pedoloških uvjeta za biljnu proizvodnju. Iz tog razloga, ovo područje posjeduje dugu tradiciju u uzgoju voća (višnja maraska, breskva, nektarina, bajam, trešnja, smokva i jabuka), povrća, maslina te vinove loze.

2.4.5.1. Povrćarstvo

Prema podacima APPRR-a za 2015. godinu, ukupne površine u Zadarskoj županiji na kojima se uzgajaju različite povrtno kulture iznose 1.063 ha što je svega 5% u odnosu na ukupne poljoprivredne površine.

U uzgoju povrća na području Zadarske županije, prema ukupnim površinama na kojima se uzgajaju, zastupljene su sljedeće povrtno kulture: krumpir, lubenice, mrkva kupus, luk, rajčica, tikvice, dinje i drugo.

Graf 31: Uzgoj različitih povrtnih kultura na površinama u ha u Zadarskoj županiji u 2015. godini

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 2015. godina; Obrada: ZADRA NOVA

Kako je vidljivo iz Grafa broj 31, u Zadarskoj županiji najveće površine, čak 24% od ukupnih povrtnih površina u ha, su pod nasadima krumpira. Kućni vrt, na kojem se uzgaja mješovito povrće, zauzima 10% od ukupnih povrtnih površina. Lubenice i mrkva uzgajaju se na 9% površina. Kupus i luk uzgajaju se na

6% od ukupnih površina, rajčica na 5% ukupnih površina, tikva na 4%, a paprika i dinje na ukupno 3% površina pod povrtnjacima.

Prema podacima kojima raspolažu u APPRR-u, od ukupnih površina pod povrtnim kulturama, 90% je u vlasništvu obiteljskih gospodarstava.

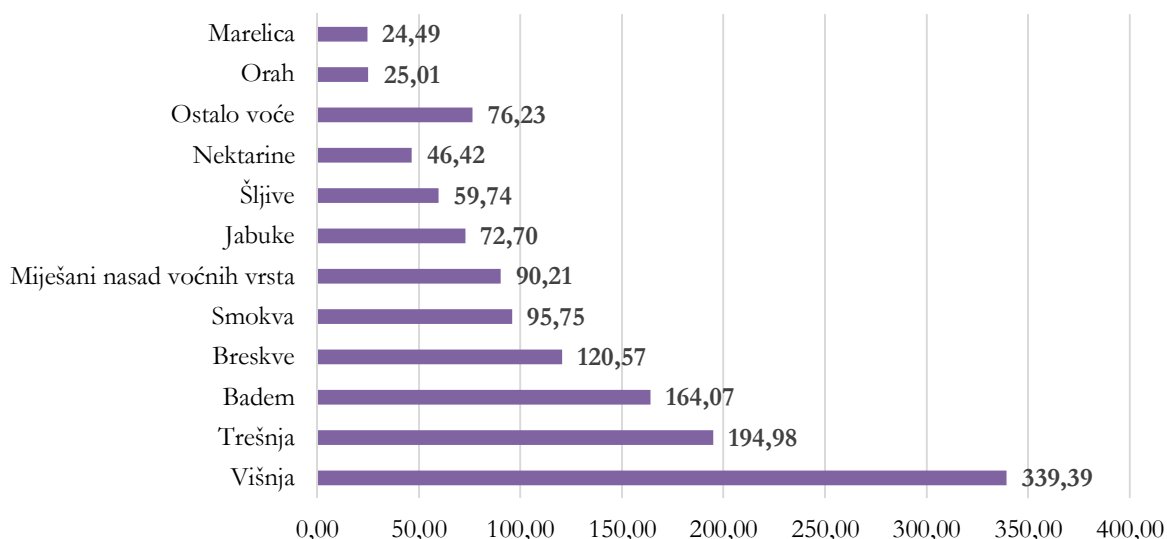
Veliki problem za sadašnje i buduće proizvođače predstavlja nepostojanje adekvatnih prodajno-doradbenih i skladišnih kapaciteta.

2.4.5.2. Voćarstvo

Prema strukturi poljoprivrednih površina registriranih u ARKOD sustavu za Zadarsku županiju, ukupne poljoprivredne površine na kojima se uzgajaju voćne vrste iznose 1.260,70 ha što je oko 6% od ukupno obradivih poljoprivrednih površina.

Na području županije najzastupljenije voćne vrste, prema površinama u ha na kojima se uzgajaju, jesu višnja, koja se uzgaja na 27% ukupnih površina pod voćnim nasadima, zatim trešnja koja se uzgaja na 15% površina, badem koji zauzima 13% površina, breskve koje zauzimaju 10% ukupnih površina, smokve koje se prostiru na 8% ukupnih površina i miješani nasadi voćnih vrsta na koje otpada 7% ukupnih površina

Graf 32: Uzgoj različitih voćnih vrsta na površinama u ha u Zadarskoj županiji u 2015. godini

Izvor: Zadarska županija – Upravni odjel za poljoprivredu, 2015. godina; Obrada: ZADRA NOVA

Za područje Zadarske županije izrazito važna voćna vrsta je višnja maraska koja je i osnovna sirovina za proizvodnju likera Maraschino, voćnih sirupa, sokova i alkoholnih pića. Važnost ove voćne kulture dokazuje i pothvat tvrtke Maraska d.d. koja je na lokaciji u Vlačinama, kod mjesta Zemunik donji, na oko 200 ha podigla velik nasad višnje maraske s 95.000 stabala (Faričić, 2014.).

Prema podacima dostupnim iz APPRR-a, od ukupnih površina pod voćnim kulturama, 64% je u vlasništvu obiteljskih gospodarstava, dok je čak 27% u vlasništvu trgovačkih društava.

2.4.5.3. Vinarstvo i vinogradarstvo

Vinogradarstvo u Zadarskoj županiji ima dugu tradiciju i predstavlja važnu granu poljoprivredne proizvodnje. Zadarska županija ima velike mogućnosti u proizvodnji vina, a osim proizvodnje vinskog grožđa, smatra se da je ovo područje najpogodnije za proizvodnju stolnog grožđa u Hrvatskoj. Osim toga, Zadarsko područje izuzetno je bogato autohtonim sortama.

Tablica 28: Broj PG-a, broj parcela i površina vinograda te prosječan broj parcela po PG-u i prosječna površina (ha) po PG-u po županijama Jadranske Hrvatske

Županija	Broj PG-a	Broj parcela	Površina (ha)	Prosječan broj parcela po PG-u	Prosječna površina (ha) po PG-u
Dubrovačko-neretvanska	3.426	14.909	2.215,28	4,35	0,65
Istarska	2.673	6.286	3.024,79	2,35	1,13
Ličko-senjska	101	215	28,70	2,13	0,28
Primorsko-goranska	416	1.652	305,83	3,97	0,73
Splitsko-dalmatinska	4.613	12.163	2.358,83	2,64	0,51
Šibensko-Kninska	2.042	3.166	682,06	1,55	0,33
Zadarska	2.654	3.912	1.343,49	1,47	0,51
Ukupno JH	15.925	42.303	9.958,98	2,66	0,62
Ukupno RH	41.175	82.622	20.881,77	2,01	0,51

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju - Vinogradarski registar (Vezani dokumenti – Vinogradi; 22.9.2015.); **Obrada:** ZADRA NOVA

Iz analize podataka Vinogradarskog registra za 2015. godinu proizlazi kako ukupne površine poljoprivrednog zemljišta pod vinogradima u Jadranskoj Hrvatskoj (JH) čine čak 48% svih površina pod vinogradima Republike Hrvatske. Od ukupnih površina pod vinogradima Jadranske Hrvatske, 13% otpada na površine na području Zadarske županije. U apsolutnoj vrijednosti, na području Zadarske županije, pod nasadima vinograda upisano je 1.343,49 ha što svrstava Zadarsku županiju na 4. mjesto u usporedbi s ostalim županijama JH. Također, u Vinogradarski registar, u koji se upisuje svaka fizička ili pravna osoba koja koristi vinograd, proizvodi grožđe, mošt i/ili vino ili obavlja djelatnost punjenja, u 2015. godini upisano je ukupno 2.654 poljoprivrednih gospodarstva s područja Zadarske županije. Prosječna površina vinograda po PG-u u Zadarskoj županiji je 0,51 ha, dok je prosječan broj parcela po PG-u 1,47. Iz toga se, nadalje, može izračunati kako je prosječna površina parcele vinograda po PG-u 0,35 ha.

Što se tiče vlasničke strukture vinograda, 79% površina vinograda Zadarske županije je u vlasništvu obiteljskih gospodarstava. U Vinogradarskom registru je u 2015. godini, nadalje, registriran svega 21 obrt, 15 trgovačkih društava i 2 zadruge.

Tablica 29: Proizvodnja grožđa i vina po županijama Jadranske Hrvatske i ukupna proizvodnja na razini RH

Županija	Grožđe (t)	Vino C/R (hl)	Vino B (hl)	Ukupno (hl)
Zadarska	1.386,08	4.753,05	2.805,90	7.558,95
Ukupno JH	38.351,26	113.645,40	134.680,73	248.326,13
Ukupno RH	105.366,61	176.599,05	514.188,34	690.787,39

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju - Vinogradarski registar (Proizvodnja grožđa i vina na dan 14.4.2016.); **Obrada:** ZADRA NOVA

Prema podacima dostupnima iz Vinogradarskog registra, u Zadarskoj županiji na dan 14.4.2016. zabilježena je ukupna proizvodnja od 7.558,95 hl vina što čini svega 3% ukupne proizvodnje u JH. Od ukupne proizvodnje vina u Zadarskoj županiji do 14.4.2016., 63% otpalo je na crne sorte vina, a 37% na bijele sorte.

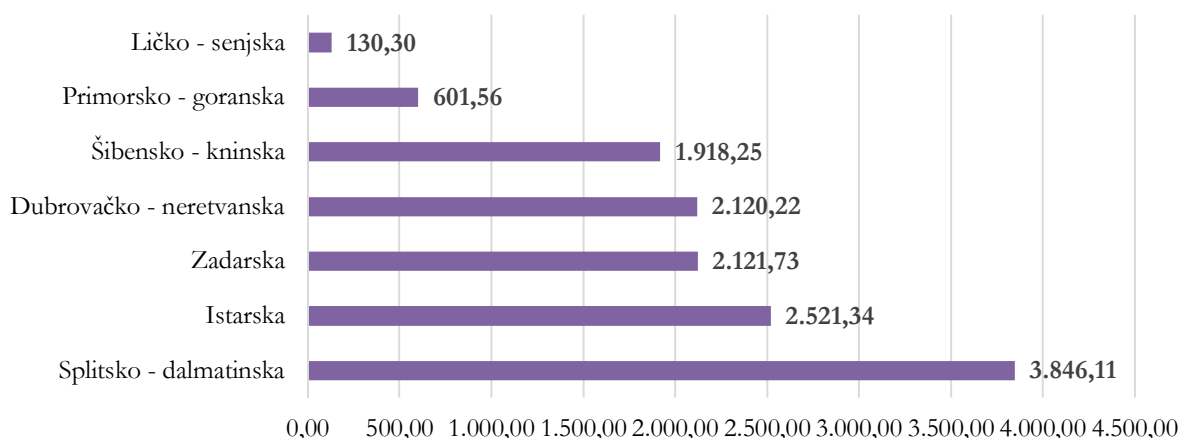
2.4.5.4. Maslinarstvo

Tradicija maslinarstva u ovim krajevima duga je preko 2.000 godina o čemu nam govore i ostaci uređaja za preradu u mjestu Muline na otoku Ugljanu.

Prema evidenciji u ARKOD sustavu za 2015. godinu, pod nasadima maslina u Zadarskoj županiji upisano je 2.121,73 ha što je svrstava na treće mjesto u usporedbi s ostalim županijama Jadranske Hrvatske. Od toga 2.090 ha, odnosno 99% otpada na maslinike, a svega 31 ha otpada na mješovite godišnje nasade.

Površine pod maslinama u ZŽ čine 16 % ukupne površine pod maslinama u RH.

Graf 33: Površine u ha po županijama na kojima se uzgajaju masline

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 2015. godina; Obrada: ZADRA NOVA

Prema podacima iz APPRR-a za 2015. godinu, broj stabala maslina na području Zadarske županije iznosi 586.875, što čini maslinu ujedno i najbrojnijom voćkom u županiji.

Dominantna sorta masline na području Zadarske županije je oblica, a u ostatku sortimenta zastupljenije sorte masline su drobnica, oštrica, leccino, ascolanatenera i pendolino. Od ukupnih površina pod maslinama na području Zadarske županije, 84% u vlasništvu je OPG-ova.

Tablica 30: Razvojne potrebe i ograničenja sektora

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> Male površine poljoprivrednih zemljišta i veliki broj parcela Starosna struktura nositelja OPG-a Male površine vinograda i usitnjenost posjeda Nepostojanje uređenog tržišnog reda 	<ul style="list-style-type: none"> Poticanje korištenja raspoloživog poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu RH Povećanje površina pod povrćem i ulaganje u proizvodnju u zaštićenom prostoru Izgradnja prodajnih, preradbenih i skladišnih kapaciteta, Uređenje rasadničarske proizvodnje Očuvanje autohtonih vrsta/sorta Kreiranje vinskih „brandova“ sa specifičnim subregionalnim identitetom i njihova promocija Edukacija gospodarskih subjekata u vinogradarstvu i vinarstvu Tehnološka modernizacija proizvodnje vina Registracije oznaka izvornosti i zemljopisnog podrijetla proizvoda od masline Poticanje proizvođačkih organizacija i zadružnog povezivanja poljoprivrednih gospodarstava

Izvor: ZADRA NOVA

2.4.6. Ekološka i integrirana poljoprivreda

Ekološka poljoprivredna proizvodnja važna je jer omogućuje održivo gospodarenje prirodnim resursima (plodnost tla, flora i fauna, vode i atmosfera) smanjenjem primjene pesticida, umjetnih mineralnih gnojiva i drugih agrokemikalija te ekološkim zbrinjavanjem otpada iz poljoprivrede.

Na području Zadarske županije u 2015. godini registriran je 121 ekološki proizvođač, a prisutan je i trend porasta ekoloških proizvođača u posljednjih 5 godina kao što je vidljivo u Tablici 31.

Tablica 31: Broj registriranih ekoloških proizvođača u ZZ u razdoblju od 2011. do 2015. godine

Županija	Broj registriranih ekoloških proizvođača po godinama				
	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Zadarska	55	63	91	112	121

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 2015. Godina

Prema podacima iz APPRR-a za 2015. godinu, na području Zadarske županije registrirano 1.677 ha površina pod ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom što čini 13% ukupno korištenog poljoprivrednog zemljišta.

Tablica 32: Površine pod ekološkom proizvodnjom po godinama na području Zadarske županije

Županija	Površina (ha) 2011.	Površina (ha) 2012.	Površina (ha) 2013.	Površina (ha) 2014.	Površina (ha) 2015.
Zadarska	804,96	1.066,23	1.488,14	1.681,24	1.677,67

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Ekološka poljoprivreda (Biljna proizvodnja po županijama)

Od ukupnih poljoprivrednih površina pod ekološkom proizvodnjom u 2015. godini, najveći dio (27%) otpada na površine pod maslinama. Na 17% od ukupnih ekoloških površina uzgajaju se žitarice, dok krški pašnjaci čine 14%, ukupnih površina. Površine pod ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom na kojima se uzgaja plemenita vinova loze čine 13% ukupnih površina.

Integrirana proizvodnja podrazumijeva uravnoteženu primjenu agrotehničkih mjera u svrhu proizvodnje ekološki i ekonomski prihvatljivih proizvoda uz minimalnu uporabu agrokemikalija.

Čak 95 % svih površina pod integriranom poljoprivrednom proizvodnjom u Dalmaciji nalazi se na području Zadarske županije.

Integriranom poljoprivrednom proizvodnjom u Zadarskoj županiji bave se 23 proizvođača, a od ukupnih površina pod integriranom poljoprivrednom proizvodnjom 67% otpada na uzgoj voćnih vrsta.

Tablica 33: Integrirana poljoprivredna proizvodnja po županijama u Dalmaciji u 2015. godini

Županija	Površina u h					Broj proizvođača
	Voćarstvo	Povrćarstvo	Proizvodnja grožđa	Ratarstvo	UKUPNO	
Zadarska	327,24	17,72	101,16	5,14	491,96	23
Šibensko-kninska	3,58	5,3	-	-	8,88	1
Splitsko-dalmatinska	10,61	-	2,38	-	12,99	12
Dubrovačko-neretvanska	1,4	-	-	0	1,4	1
Dalmacija ukupno	342,83	23,02	103,54	5,14	515,23	37

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Integrirana poljoprivreda (Integrirana poljoprivredna proizvodnja po županijama)

Tablica 34: Razvojne potrebe i ograničenja sektora

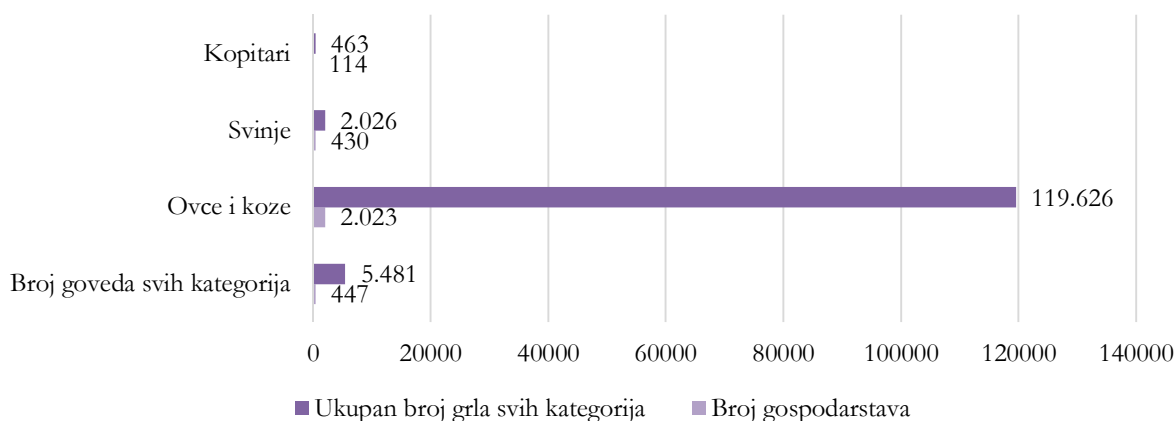
RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatni sustavi potpora za ekološku poljoprivrednu proizvodnju, • Zastupljenost konvencionalne poljoprivrede koja onemogućuje rast i razvoj ekološke i integrirane poljoprivrede. 	<ul style="list-style-type: none"> • Značajne nekorištene poljoprivredne površine dobar su potencijal za razvoj ekološke poljoprivrede, • Promocija i poticanje komercijalizacije ekoloških i proizvoda dobivenih integriranom poljoprivrednom proizvodnjom, • Poticanje uzgoja autohtonih sorti i pasmina prema ekološkim načelima, • Promocija eko i agroturizma, • Organizacija edukacija/radionica na temu prednosti ekološke i integrirane proizvodnje.

Izvor: ZADRA NOVA

2.4.7. Stočarstvo

Na području Zadarske županije dominantne grane stočarstva jesu ovčarstvo i kozarstvo. Prema podacima Hrvatske poljoprivredne agencije iz 2016. godine, u Zadarskoj županiji najviše se uzgaja ovaca i koza, čak 119.626 jedinki. Uzgojem ovaca i koza bavi se i najveći broj uzgajivača (2.023), a prosječna veličina stada po uzgajivaču jest 59 jedinki.

Graf 34: Broj gospodarstava i broj grla na području Zadarske županije

Izvor: Elektroničko glasilo Hrvatske poljoprivredne agencije, lipanj 2016.; Obrada: ZADRA NOVA

U Republici Hrvatskoj uzgaja se oko 600.000 rasplodnih ovaca i oko 65.000 rasplodnih koza, a prema podacima Hrvatske poljoprivredne agencije (HPA) uzgojno selekcijski rad se provodi na 39.883 grla ovaca i 6.277 grla koza.

Ukupan broj uzgojno valjanih koza koje se uzgajaju na ovom području iznosi 653. Uzgojem uzgojno valjanih ovaca u Zadarskoj županiji bave se 62 uzgajivača, dok se uzgojem uzgojno valjanih koza bave svega 7 uzgajivača.

U uzgoju uzgojno valjanih ovaca i koza u Zadarskoj županiji, prema podacima HPA, dominiraju hrvatske izvorne pasmine kombiniranih proizvodnih odlika kao što su: paška ovca (5.156 grla), lička pramenka (1.736 grla), dalmatinska pramenka (863 grla), hrvatska šarena koza (604) i hrvatska bijela koza (49).

Najveći broj uzgojno valjanih ovaca u 2015. godini uzgajao se upravo u Zadarskoj županiji (7.755 grla).

Tablica 35: Razvojne potrebe i ograničenja sektora

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Neorganiziranost tržišta pa su uzgajivači prepušteni sami sebi, sami proizvode i prodaju vlastite proizvode, nema zagarantiranog otkupa i zajamčenih cijena, često su njihovi proizvodi podcijenjeni, a nerijetko su izigrani i prevareni • Mala prosječna veličina stada koja ograničava ozbiljnu komercijalnu proizvodnju • Dobna struktura te obrazovanost i stručnost uzgajivača među kojima je vrlo malo mladih, odnosno uzgajivači nezainteresirani za nova znanja i bilo kakve tehnološke i organizacijske promjene 	<ul style="list-style-type: none"> • Udruživanje uzgajivača u poljoprivredne zadruge kako bi se olakšala proizvodnja i plasman proizvoda, ali i omogućilo dobivanje koncesija na državnim pašnjacima • Poticanje razvoja malih farmi kroz širenje asortimana od mlijeka, mesa i vune • Potaknuti program stručnog obrazovanja za zanimanje ovčar i kozar • Poticanje konkurentnog ekološkog ovčarstva i kozarstva i promocija ekoloških proizvoda na sajmovima i u medijima • Pokretanje procesa zaštite priznatih izvornih pasmina ovaca i koza u Republici Hrvatskoj oznakom zaštite izvornosti ili zemljopisnog podrijetla

Izvor: ZADRA NOVA

2.4.8. Šumarstvo

Prema podacima iz Programa ruralnog razvoja Zadarske županije 2012. – 2014., ukupna površina šuma i šumskog zemljišta na području Zadarske županije u državnom vlasništvu je 194.334,55 ha, što u odnosu na ukupnu površinu Zadarske županije (364.300,00 ha) iznosi 53%.

U Zadarskoj županiji šumama i šumskim zemljištem upravljaju sljedeće Podružnice Uprave šuma: UŠP Split (šumarije Benkovac, Biograd, Obrovac i Zadar), UŠP Senj (šumarija Pag), UŠP Gospić (šumarije Gračac i Donji Lapac).

Šume i šumsko zemljište u državnom vlasništvu na području Zadarske županije ustrojene su u gospodarske jedinice te su izrađeni programi gospodarenja za iste.

Na području Zadarske županije nalaze se šume te šumska zemljišta u privatnom vlasništvu. Prema podacima iz Uprave šuma Podružnice Split, ukupna površina privatnih šuma na području Zadarske županije iznosi 28.167,12 ha, što u odnosu na ukupnu površinu Županije iznosi 8%.

Zadarska županija se, prema podacima Programa ruralnog razvoja Zadarske županije 2012. – 2014., proteže u više vegetacijskih zona unutar područja mediteranske i kontinentalne klime s temeljnim tipovima šumskih zajednica: šume hrasta crnike i njeni degradacijski oblici (makija i garig), šume hrasta medunca i njeni degradacijski oblici (šikara i šibljak), šume i kulture borova od kojih su najzastupljeniji alepski bor, crni bori i primorski bor te različiti oblici šuma obične bukve (zastupljeni na Velebitu i u kontinentalnom dijelu Zadarske županije).

Tablica 36: Razvojne potrebe i ograničenja sektora

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Mali, rascjepkani privatni šumski posjedi • Slaba educiranost privatnih vlasnika o upravljanju šumskim resursima. 	<ul style="list-style-type: none"> • Osnivanje udruge koja će okupljati privatne vlasnike šuma, • Razvoj rekreativnih aktivnosti koje će se temeljiti na šumama.

Izvor: ZADRA NOVA

2.4.9. Lovstvo

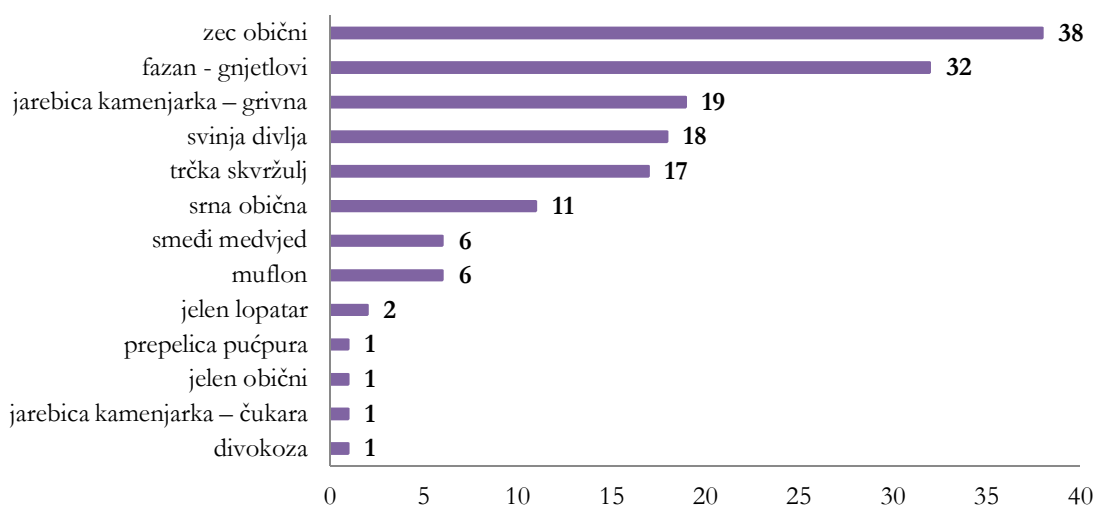
Gospodarenje lovištima u Zadarskoj županiji obuhvaća uzgoj, zaštitu, lov i korištenje divljači i njezinih dijelova. Od 1.087 lovišta u Republici Hrvatskoj, koliko je evidentirano prema Ministarstvu poljoprivrede, na području Zadarske županije formirano je 55 lovišta od čega se 19 lovišta nalazi na otocima.

Ukupna površina lovišta Zadarske županije iznosi 363.429 ha od čega 84% otpada na kontinentalna lovišta, a 16% na otočna.

Što se vlasničke strukture lovišta tiče, a prema podacima iz Programa razvoja lovstva Zadarske županije 2013. – 2016., od ukupnog broja lovišta 20 je državnih lovišta i ona se prostiru na 141.978 ha (38,98%) dok je 35 zajedničkih lovišta ukupne površine od 222.277 ha (61,02%).

Najzastupljenija glavna vrsta krupne divljači je svinja divlja kojom se gospodari na 18 lovišta u Zadarskoj županiji, dok je srna obična glavna vrsta na 11 lovišta. Od sitne divljači, najzastupljeniji je zec obični koji je glavna vrsta na čak 38 lovišta. Fazanima gnjetlovima gospodari se na 32 lovišta, jarebicom kamenjarkom na 19 lovišta, a trčkom skvržulj na 17 lovišta.

Graf 35: Broj lovišta Zadarske županije s glavnim vrstama divljači

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Lovstvo (Središnja lovna evidencija – za javnost); **Obrada:** ZADRA NOVA

Što se tiče strukture pravne osobnosti lovoovlaštenika, lovoovlaštenici u lovištima Zadarske županije su razni pravni subjekti: trgovačka društva, zadruge, lovačka društva i udruge te javne ustanove.

Najvećim površinama lovišta od 142.853 ha ili 39% od ukupne površine lovišta gospodare trgovačka društva. Lovačka društva gospodare lovištima ukupne površine od 106.558 ha, a lovačke udruge gospodare lovištima površina od ukupno 85.170 ha.

Također, prema podacima Programa razvoja lovstva Zadarske županije 2013. – 2016., udio lovaca u ukupnom broju stanovnika županije relativno je nizak i iznosi svega 1,54%. Dobnu strukturu lovaca obilježava proces starenja, odnosno lovci stariji od 50 godina čine 45 % ukupnog broja lovaca.

Tablica 37: Razvojne potrebe i ograničenja sektora

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna povezanost lovoovlaštenika kao poduzetnika i niska razina organizacije za nastup na EU i svjetskom tržištu, • Nedovoljna korištenost naizgled neiskoristivih dijelova divljači (kože, kosti, dlaka, perja), • Nepostojanje proizvodnih prerađivačkih pogona i radionica za zbrinjavanje, preradu i izradu od naizgled neiskoristivih dijelova divljači (kože, kosti, dlaka, perje). 	<ul style="list-style-type: none"> • Jačanje lovnog turizma i njegovo povezivanje s agroturizmom, • Sinergija između lovozakupnika i domicilnog stanovništva, • Poticanje interesnog udruživanja lovoovlaštenika, uključivanje u rad Lokalnih akcijskih grupa (LAG-ova).

Izvor: ZADRA NOVA

2.4.10. Poljoprivredne zadruge

Udruživanje poljoprivrednika jedan je od načina kojim se može očuvati i razviti poljoprivredna proizvodnja ovog područja koje, zbog već ustanovljenih malih poljoprivrednih površina, ima manje konkurentske mogućnosti u odnosu na neka ostala područja.

Prema podacima Evidencije zadruga i zadružnih saveza Hrvatskog centra za zadružno poduzetništvo za 2015. godinu, na području Zadarske županije najveći broj zadruga, njih 39, pripada upravo sektoru poljoprivrede i šumarstva. Slična situacija prisutna je i na državnoj razini gdje zadruge iz ovog sektora čine 41 % ukupnog broja zadruga.

Tablica 38: Broj zadruga, zadrugara i zaposlenih u 2015. te ukupni prihodi u 2014. po djelatnostima u Zadarskoj županiji

Sektor djelatnosti	Broj zadruga	Broj zadrugara	Broj zaposlenih	Prihod u 2014. godini u kn
Poljoprivreda i šumarstvo	39	438	14	4.331.718
Ribarstvo	7	83	74	114.730.225
Prerađivačka industrija	18	324	3	9.022.960
Građevinarstvo	2	15	1	1.077.426
Trgovina	12	568	68	28.115.447
Turizam i ugostiteljstvo	4	34	-	693.260
Usluge	6	74	40	4.218.590
Nepoznato	-	-	-	-
UKUPNO	88	1.536	234	162.189.626

Izvor: Hrvatski savez zadruga – Analiza zadrugarstva u RH do 31.12.2015.; Obrada: ZADRA NOVA

Iako su zadruge u djelatnosti poljoprivrede i šumarstva najbrojnije, one ostvaruju svega 3 % od ukupnih prihoda zadruga Zadarske županije.

Što se tiče prosječnog broja zaposlenih po zadruzi, a koji se mogu izračunati iz podataka navedenih u tablici gore, on iznosi svega 0,36 za zadruge u sektoru poljoprivrede i šumarstva dok prosječan broj zadrugara u ovom sektoru iznosi 11,7. Prosječan broj zadrugara po zadruzi na razini Županije iznosi 17,5.

Prema podacima FINA-e, najuspješnije zadruge u ovome sektoru na području Zadarske županije, prema prijavljenim prihodima u 2015. godini, bile su: PZ Gračac (Gračac), PZ Nova zora - u stečaju (Sv. Filip i Jakov), Braniteljska zadruga Maslenica 93 (Zadar) i Poljoprivredna zadruga Maraška (Benkovac).

Tablica 39: Razvojne potrebe i ograničenja sektora

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Niski prihodi zadruga iz sektora poljoprivrede i šumarstva, • Nizak prosječan broj zaposlenih po zadruzi, • Nizak prosječan broj zadrugara po zadruzi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Organizacija radionica i edukacija o vođenju zakonitog poslovanja zadruge, koordinaciji proizvodnje, prodaje, naplate i svih ostalih aktivnosti koje su neophodne za uspješno poslovanje pravne osobe, • Poticanje zapošljavanja većeg broja djelatnika koji posjeduju znanja o poduzetništvu i poslovanju zadruga kako bi čim uspješnije vodili poslovanje zadruga, • Poraditi na motivaciji zadruga u korištenju raznolikih izvora financiranja, • Poraditi na promociji i plasmanu proizvoda zadruga na tržištu.

Izvor: ZADRA NOVA

2.4.11. Zaštita autohtonih proizvoda Zadarske županije

Autohtoni prehrambeni proizvodi zbog tehnoloških, prehrambenih i organoleptičkih specifičnosti, te kvalitete i posebnosti konkuriraju ostalim prehrambenim proizvodima na globalnom tržištu. U tom pogledu jako je bitna njihova pravovremena i adekvatna zaštita koja spada u zakonski definirano područje. Tako proizvođači mogu zaštititi i registrirati naziv proizvoda zaštićenom oznakom izvornosti, zaštićenom oznakom zemljopisnog podrijetla ili oznakom zajamčeno tradicionalnog specijaliteta.

Na nacionalnoj razini, od ukupno 10 proizvoda čiji su nazivi zaštićeni oznakom izvornosti samo je jedan s područja Zadarske županije, a to je Paška janjetina.

Osim Paške janjetine koja već ima rješenje o prijelaznoj nacionalnoj zaštiti, a Zahtjev za registracijom na razini EU objavljen je u Službenom listu EU, potrebno je još navesti Pašku sol (Paški solni cvijet) koja je u postupku zaštite naziva oznakom izvornosti na nacionalnoj razini.

Područje Zadarske županije karakterizira poljoprivredna bioraznolikost što je posebno bitno u pogledu brojnosti autohtonih sorta i pasmina čija pravilna valorizacija može imati značajan učinak na revitalizaciju i razvoj ruralnih područja županije. Upravo je to i u cilju projekta u pripremi „Valorizacija, promocija i plasman autohtonih tradicionalnih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda Zadarske županije“, a u sklopu kojeg je već napravljen odabir ključnih autohtonih namirnica, s obzirom na strateški, gospodarski i kulturološki značaj, s područja županije.

Identificirane ključne autohtone namirnice s područja ZŽ su: višnja maraska, plava riba (u zadarskom akvatoriju), maslinovo ulje, Ninska sol, šokol, janjetina i jaretina, med, češnjak, crno vino i prošek, dagnja (Novigradska dagnja) i smokva.

Tablica 40: Razvojne potrebe i ograničenja sektora

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nepoznavanje prednosti i prava koja proizlaze iz zaštite naziva oznakama, • Nedostatak znanja potrebnih za pripremu dokumentacije i vođenje postupka zaštite na nacionalnoj razini, • Nedostatna sredstva za financiranje postupka zaštite naziva proizvoda oznakama. 	<ul style="list-style-type: none"> • Putem različitih radionica, seminara i projekata upoznati proizvođače s prednostima proizvoda čiji je naziv zaštićen jednom od oznaka, • Povezivanje proizvođača i znanstvenih institucija radi pripreme dokumentacije potrebne za pokretanje zaštite na nacionalnoj razini, • Plasman autohtonih poljoprivrednih proizvoda kroz turizam, • Poticanje promotivnih aktivnosti kojima će se popularizirati autohtoni proizvodi, • Umrežavanje proizvođača autohtonih proizvoda s ugostiteljskim objektima koji će plasirati dotične proizvode na tržište, • Poticanje tradicionalne proizvodnje na PG-ovima.

Izvor: ZADRA NOVA

2.4.12. Gospodarska analiza sektora poljoprivrede

Prema podacima iz Gospodarskih kretanja Zadarske županije br. 32., koje je izdala Hrvatska gospodarska komora - Županijska komora Zadar, u lipnju 2016. godine, djelatnost A 01 (Biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti povezane s njima) čini oko 1,3% ukupnih prihoda, 1,7% ukupnog broja zaposlenih i 0,1% ukupnih prihoda od prodaje u inozemstvu Zadarske županije. Iz ovih podataka očit je mali obujam i mala zastupljenost ove djelatnosti u ukupnoj strukturi gospodarstva.

Tablica 41: Skraćena bilanca djelatnosti A 01 (biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti povezane s njima) za 2015.

BILANCA - AKTIVA	2014.	2015.	Indeks
Dugotrajna imovina	339.111.772	340.625.478	100,4
Nematerijalna imovina	8.359.121	8.401.679	100,5
Materijalna imovina	323.061.843	324.470.284	100,4
Kratkotrajna imovina	116.017.219	113.996.010	98,3
Ukupno aktiva	457.243.127	456.876.366	99,9
BILANCA - PASIVA	2014.	2015.	Indeks
Kapital i rezerve	131.715.088	142.889.224	108,5
Temeljni (upisani) kapital	100.244.407	119.252.276	119,0
Dugoročne obveze	145.973.565	141.477.896	96,9
Kratkoročne obveze	169.627.215	161.961.758	95,5
Ukupno - pasiva	457.243.127	456.876.366	99,9
Zaposleni djelatnosti A 01:	335	350	104,5
Broj poduzeća djelatnosti koja su predala financijska izvješća: 79			

Izvor: HGK Županijska komora Zadar (Gospodarska kretanja Zadarske županije br. 32), lipanj 2016., Obrada: ZADRA NOVA

Pregledom skraćene bilance djelatnosti A 01 za 2015. pod stavkama aktive vidljivo je da gotovo nema promjene u odnosu na 2014. godinu, osim kratkotrajne imovine kod koje je zabilježen pad od 1,7% u 2015. godini u odnosu na 2014. godinu. Na strani pasive stavke kapital i rezerve porasle su za 8,5% i temeljni (upisani) kapital za 19% u odnosu na 2014. Dugoročne obveze smanjile su se za 3,1%, a kratkoročne obveze za 4,5%, dok je ukupna pasiva ostala gotovo nepromijenjena u odnosu na 2014. Promjene na strani pasive (povećanje temeljnog kapitala i smanjenje dugoročnih i kratkoročnih obaveza) ukazuju na razduživanje ove djelatnosti.

Zaključak

Postojeći poljoprivredni resursi u Zadarskoj županiji omogućuju uspješan razvoj poljoprivrede i njezinih pratećih djelatnosti prepoznatih u analizi kao značajni elementi cjelokupnog održivog razvoja Županije. Zadarska županija raspolaže sa 60.000 ha obradivih površina i površinom mora od oko 3.700 km², što je oko 12% ukupne površine hrvatskog dijela Jadrana. Prema Iviću (2014) razvoj i dugu tradiciju poljoprivrede i ribarstva u Zadarskoj županiji uvjetovali su upravo prirodni uvjeti, plodna polja Ravnih kotara i veliki i raščlanjeni morski akvatorij.

Maslinici u Zadarskoj županiji čine 16% ukupne površine maslinika u Republici Hrvatskoj te je maslina ujedno i najbrojnija voćka u Županiji. Stanje u maslinarstvu na nacionalnoj razini Milat (2005) ocjenjuje gotovo zadovoljavajućim, iz razloga što se sadi sve više novih stabala maslina, postojeća stabla se sve bolje održavaju te raste proizvodnja i potrošnja maslinova ulja. Obzirom na takve pokazatelje, pretpostavlja se kako je maslinarstvo jedna od najperspektivnijih poljoprivrednih grana u Zadarskoj županiji.

Druga izrazito važna voćna vrsta u Zadarskoj županiji je višnja maraska, za koju je 2013. godine pokrenut postupak dobivanja naziva zaštićene oznake izvornosti u Republici Hrvatskoj. Značaj zaštite izvornosti višnje maraske za Zadarsku županiju opisuje Krajnović (2013), kroz dobivanje dragocjenog inputa za proizvođače maraske u što boljem tržišnom pozicioniranju proizvoda na bazi te voćne vrste u odnosu na konkurenciju. Kako tumači Vrsaljko (2010), višnja maraska je sirovina za široku lepezu proizvoda u konditorskoj, prehrambenoj, likerskoj, farmaceutskoj, a nedavno i u kozmetičkoj industriji. Stoga je višnju marasku, ali i sve ostale ključne autohtone namirnice s područja Zadarske županije, potrebno pravilno valorizirati, jer to može imati značajan učinak na revitalizaciju i razvoj županijskih ruralnih područja.

Da poljoprivrednici u Zadarskoj županiji sve više prepoznaju važnost ekološke proizvodnje u svrhu omogućavanja održivog gospodarenja prirodnim resursima pokazuje trend porasta ekoloških proizvođača u posljednjih 5 godina, čiji se broj iz 2011. godine (55) više nego udvostručio u 2015. godini (121). Uz to, Zadarska županija uvelike je prepoznala i važnost integrirane poljoprivredne proizvodnje. Kako bi se dodatno potaknuo razvoj ekološke poljoprivrede, Petljak (2011) smatra da je nužno uvesti praćenje ekološke proizvodnje, odnosno njene strukture, da bi proizvođači znali što proizvoditi, a trgovci što mogu ponuditi potrošačima. Daljnjim razvojem poljoprivredne proizvodnje, osobito ekološke, osnažuje se temelj cjelokupnog održivog razvoja Županije uz povećanje kvalitete života svih žitelja njenog područja.

2.5. Ribarstvo

Ribarstvo je svakako jedan od najvažnijih sektora Zadarske županije. Ono predstavlja tradicionalnu djelatnost zadarske obale i otoka, ali i djelatnost koja je jedna od najznačajnijih u strukturi gospodarstva ne samo Zadarske županije, već i puno šire. U sektoru ribarstva Zadarska županija, u mnogočemu predstavlja najznačajniju županiju u RH, a posebno u ribolovu i marikulturi. U prilog tomu idu i podaci iznijeti u nastavku analize ovog sektora, a koji pokazuju kako ribari Zadarske županije ostvaruju i do 47 % ukupnog ulova ribe i drugih morskih organizama u Republici Hrvatskoj. Isto tako, prikupljeni podaci pokazuju kako se u Zadarskoj županiji obavlja iskrcaj preko 30 % od ukupnog ulova ribe u Hrvatskoj, a po pitanju marikulture, Zadarska županija sudjeluje s oko 60 % u Hrvatskoj. Zbog svega navedenog, ovaj sektor prepoznat je kao jedan od prioritetnih sektora, ali i kao sektor koji ima značajan potencijal za daljnji razvoj.

Analiza ovog sektora obuhvaća sljedeća područja i pokazatelje: institucionalni i strateški okvir upravljanja ribarstvom, ribolovno područje Zadarske županije, karakteristike ribolovne flote i statistika morskog ulova

Zadarske županije, akvakultura, prerada, ribarska infrastruktura, ribarske zadruge i gospodarska analiza sektora.

2.5.1. Institucionalni i strateški okvir upravljanja ribarstvom

Ribarstvo je u Republici Hrvatskoj uređeno Zakonom o morskom ribarstvu (NN 56/10, 127/10, 55/11), Zakonom o slatkovodnom ribarstvu (NN 106/01, 7/03, 174/04, 10/05 i 49/05-pročišćeni tekst) te Zakonom o strukturnoj potpori i uređenju tržišta u ribarstvu (NN 153/09, 127/10).

U administrativnom smislu, Ministarstvo poljoprivrede (MP) nadležno je za pitanja ribarstva kako je navedeno u Nacionalnom strateškom planu razvoja ribarstva RH. Ustrojstvena jedinica u okviru MP izravno zadužena za ova pitanja je Uprava ribarstva (UR). UR je zadužena za obavljanje svih administrativnih poslova u okviru morskog ribarstva (upravljanje flotom i resursima), slatkovodnog ribolova, akvakulture (morske i slatkovodne), mjera strukturne politike (kao Upravljačko tijelo) i mjera tržišne politike, te ribarske inspekcije. UR, osim centralnog ureda u Zagrebu, ima i sedam područnih jedinica koje obavljaju tehničke i administrativne poslove iz segmenta morskog ribarstva. UR ima za cilj uspostavu sustava održivog upravljanja resursima i djelatnošću ribarstva u cjelini. U okviru Poljoprivredne savjetodavne službe ustrojen je Odjel za ribarstvo koji u djelokrugu svojih nadležnosti ima za cilj osigurati sponu između administracije i dionika u ribarstvu te pružiti savjetodavnu ulogu istima. Dionici sektora udruženi su u komore, zadruge i udruge. Najznačajnije krovne institucije su Hrvatska gospodarska komora (HGK) i Hrvatska obrtnička komora (HOK). Po pitanju udruživanja u zadruge, donesen je propis o posebnom priznavanju ribarskih zadruga sve kako bi se dionike sektora dodatno potaklo na udruživanje i osiguralo praćenje njihova rada i razvoja.

Institucionalnu podršku sektoru ribarstva na regionalnoj razini čini ista ona struktura koja je navedena u analizi i ocjeni stanja za sektor Poljoprivrede.

Planski dokumenti koji sadrže strateške smjernice te realno ostvarive i mjerljive ciljeve, prioritete i mjere za razvoj ribarstva Zadarske županije su sljedeći:

1. Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2011. – 2013.
2. Program razvoja sektora ribarstva Zadarske županije 2013. – 2015.
3. Program razvoja ribarske infrastrukture Zadarske županije

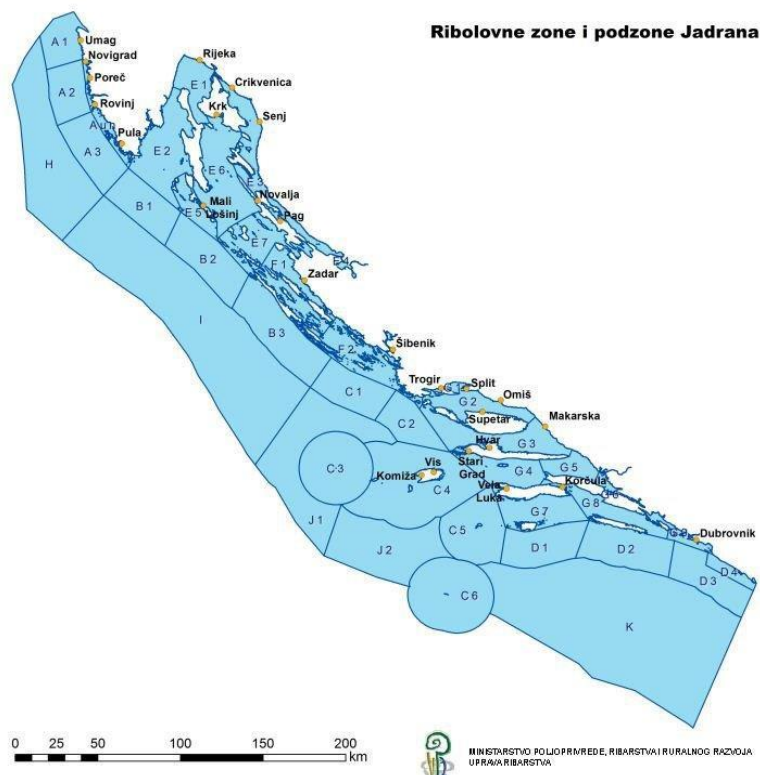
Osim donošenja navedenih planskih dokumenata, Zadarska županija provodi i određene projekte kojima je, u konačnici, cilj pridonijeti daljnjem razvoju ribarstva na području Županije:

1. Riblja kašeta zdravlja - opći cilj projekta je potaknuti veću potrošnju konzumacije ribe već u najmlađoj dobi te time stvaranje zdravih prehrambenih navika.
2. ECOSEA – radi se o europskom projektu UO za poljoprivredu ZŽ koji je financiran iz Programa prekogranične suradnje Adriatic (IPACBC Adriatic), a započeo je s provedbom u listopadu 2012. godine te je predviđeno vrijeme trajanja projekta 3 godine. Opći cilj projekta je postavljanje okvira koji će omogućiti trajni proces zaštite i poboljšanje kakvoće mora i priobalja na temelju održivog gospodarenja ribolovnim aktivnostima i izravnim intervencijama za povećanje ribljih resursa i biološke raznolikosti.

2.5.2. Ribolovno područje Zadarske županije

Područje djelovanja hrvatske ribolovne flote je teritorijalno more Republike Hrvatske, podijeljeno na ribolovne zone prema Pravilniku o granicama u ribolovnom moru Republike Hrvatske ("Narodne novine" 05/2011). Ribolovno more Republike Hrvatske dijeli se na jedanaest (11) ribolovnih zona, ribolovne zone su podijeljene na podzone, što se može vidjeti na Slici 8.

Slika 8: Ribolovne zone i podzone na području Republike Hrvatske

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Uprava ribarstva

Imajući u vidu geomorfološke karakteristike sjevernog Jadrana, rasprostranjenost bioloških resursa i karakteristike ribolovne flote, ribolovne zone kojima gravitiraju ribari Zadarske županije su ribolovna područja koja su Pravilnikom o granicama u ribolovnom moru Republike Hrvatske označene kao ribolovne zone B, E i F. Unutrašnje ribolovne zone u kojima se obavlja ribolov (E i F zona) karakteriziraju plića kanalska područja, Novigradsko more je mrjestilište i rastilište mnogih vrsta riba, dok su u ribolovnoj zoni B veće dubine pogodne za pelagijske vrste.

2.5.3. Karakteristike ribolovne flote i statistika morskog ulova Zadarske županije

Hrvatska je, pravovremeno prepoznavši negativne trendove u stanju ribljeg fonda na Mediteranu, a s posebnim naglaskom na malu plavu ribu, u 2014. godini započela s provedbom značajnih mjera regulacije ribolova čiji je rezultat smanjenje ribolovnog napora, kao i smanjenje ulova od 7% do 10% u 2015. godini u odnosu na 2014. godinu.

Tablica 42: Broj plovila, ukupni GT i snaga u kW u Zadarskoj županiji u usporedbi sa RH

	Broj plovila	Ukupni GT	Ukupni kW
RH	3.134	35.152,4	271.114,9
Zadarska županija	461	10.411,9	56.043,9
Udio (%)	14,7	29,6	20,7

Izvor: HGK – Županijska komora Zadar (Gospodarska kretanja br. 32, lipanj 2016.)

Tablica gore prikazuje stanje ribolovne flote Zadarske županije nakon provedenog natječaja za *scrapping* nakon kojeg je došlo do smanjenja broja brodova i ribolovnog napora. Danas ribolovna flota ZZ čini

20,7% od ukupnog ribolovnog napora izraženih u kW, 29,6% od ukupne tonaže i 14,7% od ukupnog broja ribarskih plovila u RH.

Tablica 43: Struktura ribarskih plovila u RH i Zadarskoj županiji po duljini

	do 12 m	12 - 18 m	18 - 24 m	veće od 24 m	Ukupno
Duljina plovila RH	2.626	320	94	94	3.134
Duljina plovila ZŽ	356	36	30	39	461

Izvor: HGK – Županijska komora Zadar (Gospodarska kretanja br. 32, lipanj 2016.)

Što se tiče strukture plovila, najveći postotak (77%) čine plovila manja od 12 metara duljine. Ipak, od ukupnog broja brodova većih od 24 m na RH razini, njih 41,5% nalazi se upravo u ZŽ.

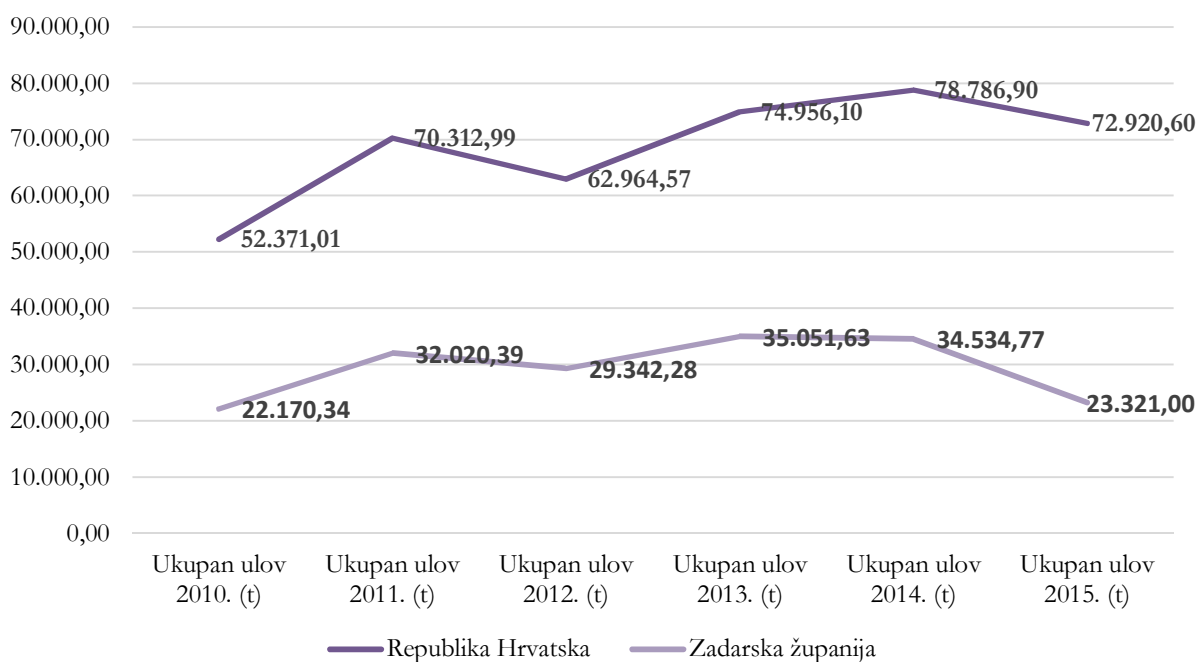
Tablica 44: Broj plovila prema vrsti ribolovnog alata u Republici Hrvatskoj i Zadarskoj županiji

Plovila prema vrsti ribolovnog alata	Republika Hrvatska	Zadarska županija	Udio u ukupnom broju plovila u ZŽ	Udio ZŽ u RH
Plivičari	219	72	15,6 %	32,9 %
Kočari	433	52	11,3 %	12,0 %
Višenamjenska plovila	2.482	337	73,1 %	13,6 %
Ukupno	3.134	461	100,0 %	14,7 %

Izvor: HGK – Županijska komora Zadar (Gospodarska kretanja br. 32, lipanj 2016.)

Najveći broj plovila u Zadarskoj županiji registriran je kao višenamjenska plovila (73,1%). Ova plovila tipična su za mediteranski oblik ribolova, u kojemu najčešće nema ciljanih vrsta i u kojemu ribari često mijenjaju alat tijekom godine. Plivičari čine 15,6% ribolovne flote u Zadarskoj županiji i skoro 33% ribolovne flote u RH, dok plovila za kočarski ribolov čine oko 11% ribolovne flote u Zadarskoj županiji.

Graf 36: Ukupan ulov u Republici Hrvatskoj i Zadarskoj županiji u periodu od 2010. do 2015. godine

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, Uprava ribarstva, Obrada: ZADRA NOVA

U periodu od 2010. do 2015. godine najveći ulov u ZZ zabilježen je 2013. godine kada je činio čak 47% ukupnog morskog ulova RH. U promatranom razdoblju porast ulova u 2013. godini, a nastavno i u 2014. posljedica je povećanog ulova male plave ribe (srdela i inćun) plivaricom za malu plavu ribu. U 2015. godini zabilježen je pad ulova u odnosu na 2014. godini, a koji je posljedica negativnih trendova posebno u stokovima male plave ribe, zbog čega je Republika Hrvatska u 2014. godini započela s provedbom značajnih mjera regulacije ribolova.

Također, prema podacima iz Ministarstva poljoprivrede – Uprave ribarstva, na području Zadarske županije u 2015. godini plivaricama je ostvareno preko 97% morskog ulova, povlačnim alatima ostvareno je svega oko 1,3% ulova dok je ulov ostalim ribolovnim alatima zanemariv.

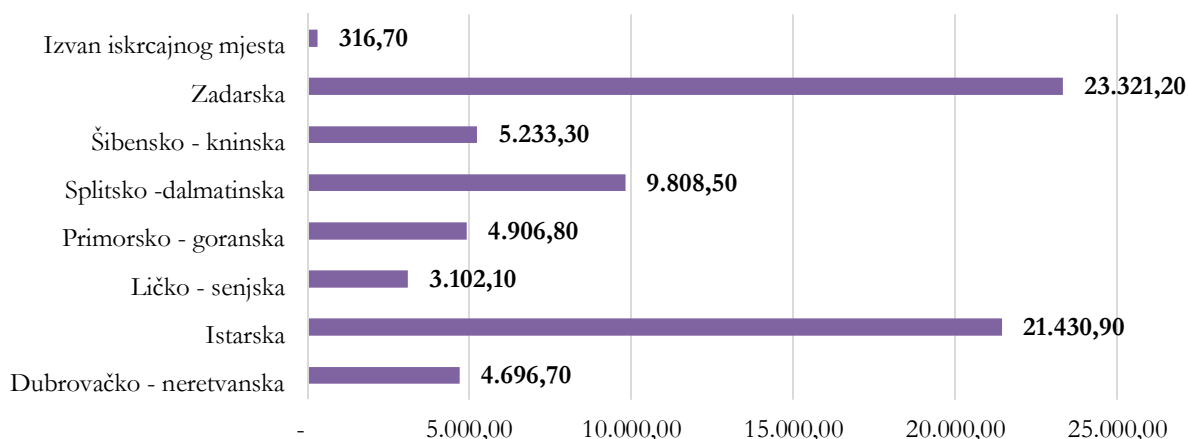
Tablica 45: Ukupan morski ulov u kg u 2015. godini u Zadarskoj županiji i Republici Hrvatskoj prema vrsti morskih organizama

Vrste morskih organizama	Zadarska županija	Republika Hrvatska
Bijela riba	337,70	3.718,20
Glavonošci	132,10	1.313,00
Hrskavična riba	22,70	218,40
Mala plava riba	22.762,60	65.618,60
Ostali morski organizmi	9,70	78,50
Rakovi	22,90	874,80
Školjkaši	11,30	962,50
Velika plava riba	22,00	136,60
UKUPNO	23.321,00	72.920,60

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Uprava ribarstva; Obrada: ZADRA NOVA

Unatoč mjerama regulacije ribolova male plave ribe, u 2015. godini ulov ove vrste iznosio je čak 97,6% ukupnog ulova u ZZ, dok je ulov bijele ribe činio svega 1,4% ukupnog ulova. Slična situacija prisutna je i na državnoj razini. Ulav male plave ribe u 2015. godini u Zadarskoj županiji čini 35% ukupnog morskog ulova ove vrste na razini RH.

Graf 37: Iskrcaj u kg u 2015. godini po iskrcajnom mjestu po županijama

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Uprava ribarstva; Obrada: ZADRA NOVA

Prema podacima iz Ministarstva poljoprivrede – Uprave ribarstva, iskrcaj ribe i drugih morskih organizama u 2015. g. obavljao se na ukupno 236 evidentiranih iskrcajnih mjesta u RH. Od ukupnog broja iskrcajnih mjesta, 43 se nalazi u Zadarskoj županiji što je još uvijek premali broj iskrcajnih mjesta u odnosu na potrebe ribolovne flote Zadarske županije.

Od ukupno 43 iskrcajna mjesta u ZŽ, 29 se nalazi na otocima. Na otočnim iskrcajnim mjestima u 2015. godini obavilo se 43% ukupnog iskrcaja morskog ulova ZŽ, a 57% ukupnog iskrcaja obavilo se u iskrcajnim mjestima na kopnu. Najznačajnija iskrcajna mjesta po količini iskrcaja u kg u 2015. godini u Zadarskoj županiji bila su Kali (Vela Lamjana) u kojem je iskrcano 33% ukupnog morskog ulova, odnosno čak 10 % ukupnog morskog ulova u RH. Zatim slijede Zadar (Adria), Biograd (glavni mul), Zadar (Gaženica) i Zadar (kod mosta).

Na iskrcajnim mjestima u ZŽ u 2015. godini iskrcalo se 32 % ukupnog morskog ulova u RH.

2.5.4. Akvakultura

Na razini Republike Hrvatske u 2014. godine registriran je ukupno 171 uzgajivač morske ribe od čega je na području Zadarske županije registriran 31 uzgajivač. Ukupan broj uzgajališta u Republici Hrvatskoj je 344, a u Zadarskoj županiji nalazi se ukupno 56 uzgajališta. Od ukupnog broja uzgajivača u Županiji, najviše njih bavi se uzgojem školjkaša i bijele ribe, dok se uzgojem tune bave tri uzgajivača od sveukupno 4 registrirana na državnoj razini. Na području županije, nalazi se i jedno mrjestilište, odnosno jedan uzgajivač koji se bavi uzgojem riblje mladi.

Tablica 46: Broj uzgajivača bijele ribe, tune i školjkaša po županijama

Zadarska županija	Bijela riba	Školjke	Tune	Mrjestilište	Ukupno
Broj uzgajivača	12	15	3	1	31
Broj uzgajališta	25	16	14	1	56
Republika Hrvatska	Bijela riba	Školjke	Tune	Mrjestilište	Ukupno
Broj uzgajivača	36	127	4	4	171
Broj uzgajališta	59	266	15	4	344

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Uprava ribarstva 2014. (Popis uzgajivača morske ribe); **Obrada:** ZADRA NOVA

Prema podacima iz Programa razvoja sektora ribarstva Zadarske županije 2013. – 2015. godine, dozvoljeni uzgoj na ovom području iznosi 4.925 tona bijele ribe, 20.000.000 milijuna komada mladi bijele ribe, 4.520 tona tuna i 735 tona školjkaša. Koncesionirane površine na pomorskom dobru Zadarske županije za uzgoj ribe i drugih morskih organizama iznose ukupno 15.511.346 m² od čega 5.900.000 m² za uzgoj tuna, 8.395.346 m² za uzgoj bijele ribe i 1.216.000 m² za uzgoj školjkaša.

U Programu razvoja sektora ribarstva Zadarske županije 2013. – 2015. godine također je navedena i geografska rasprostranjenost uzgajališta ribe koja se nalaze na području otoka Pašmana, Ugljana, Iža, Vrgade i Dugog otoka. U Ninu se nalazi najveće mrjestilište bijele ribe u RH, ukupnog proizvodnog kapaciteta 20.000.000 komada mladi. U Zadarskoj županiji nalazi se svega jedan uzgajivač slatkovodne ribe, i to na području Donjeg Srba – Donja Suvaja, koji se bavi uzgojem kalifornijske pastrve ukupne količine oko 50 tona konzumne ribe godišnje.

Zadarska županija je jedina županija koja je u svoj prostorni plan uvrstila područja za marikulturu koristeći principe Integralnog upravljanja obalnim područjem.

Zahvaljujući takvom multidisciplinarnom planiranju izbjegnuti su potencijalni konflikti sa drugim korisnicima prostora i stvoren je optimalni okvir za smještanje ove djelatnosti u prostor. Marikultura predstavlja jednu od vrlo značajnih djelatnosti na području Zadarske županije.

Tablica 47: Proizvodnja u uzgoju morskih organizama u RH (u kg) za razdoblje 2011. – 2014.

RH	2011.	2012.	2013.	2014.
Bijela riba	4.530.298	4.607.273	5.868.399	6.990.184
Tune	3.222.531	1.906.743	2.616.311	2.223.759
Školjke	3.150.000	3.150.000	2.000.000	746.045
UKUPNO RH	10.902.829	9.664.016	10.484.710	9.959.988
ZŽ	2011.	2012.	2013.	2014.
Bijela riba	2.775.843	3.173.062	4.155.252	4.699.137
Tune	2.128.583	1.320.608	1.949.608	1.324.345
Školjke	14.530	36.000	46.250	50.743
UKUPNO ZŽ	4.918.956	4.529.670	6.151.110	6.074.225

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede – Uprava ribarstva

Promatrajući trendove uzgoja na području Zadarske Županije u razdoblju od 2011. do 2014. godine može se zaključiti kako proizvodnja bijele ribe i školjaka raste, dok proizvodnja u uzgoju tuna pada, jednako kao i na razini RH. U uzgoju školjakaša na državnoj razini, Zadarska županija u 2014. godini sudjelovala je tek sa 7%.

Što se tiče tvrtki na području marikulture, najveća tvrtka u Zadarskoj županiji je Cromaris d.o.o. Tvrtka proizvodi i mlađ u svom mrjestilištu u Ninu kojim opskrbljuje mnoge uzgajivače riba. Posebna su važnost matični stokovi brancina i orade od kojih se dobiva autohtona mlađ koja je bolje kvalitete nego uvozna, a čime se ujedno čuva i autohtoni hrvatski brancin (Faričić, 2014.).

Zadarska županija je u 2014. sudjelovala s visokih 61% u ukupnoj proizvodnji marikulture u RH.

Uzgojem tuna na području Zadarske županije bavi se nekoliko tvrtki, a jedna od najznačajnijih je tvrtka Kali tuna d.o.o. koja je prva na Mediteranu počela uzgajati tunu. Taj pionirski pothvat prerastao je u dobro uhodanu djelatnost i tvrtka danas proizvodi 250 t tune. Uzgojem tune bave se još i Adriatic tuna d.o.o. te Jadran tuna d.o.o., a svi zajedno proizvedu oko 1.000 t tune, vrlo cijenjene na Japanskom tržištu, gdje postiže cijenu od oko 40 EUR/kg (Faričić, 2014.).

2.5.5. Prerada

Prerada ribe u Zadarskoj županiji počinje se razvijati početkom 20. stoljeća, a bila je temeljena na preradi srdele soljenjem i konzerviranjem, tj. proizvodnji ribljih konzervi.

Od riboprerađivača na području Zadarske županije, neki od najznačajnijih su svakako Omega 3 iz mjesta Kali na Ugljanu, prva proizvođačka organizacija u ribarstvu na području čitave Republike Hrvatske, zatim Ostrea, koja se bavi preradom slanih incuna, Mardešić d.o.o. iz mjesta Sali na Dugom otoku koji godišnje proizvede oko 1.000 tona ribljih konzervi i to sardine, sardine s povrćem i rajčicom (Faričić, 2014.) te Mišlov d.o.o. koji je u lipnju 2015. godine otvorio pogon za preradu plave ribe u Poličniku čime je proširio svoju djelatnost na preradu i veleprodaju proizvoda ribarstva.

2.5.6. Ribarska infrastruktura

Ribarska logistika i infrastruktura koja se veže za sektor ribolova obuhvaća: iskrcajna mjesta, privezišta, remontna brodogradilišta, prometnu povezanost obalne infrastrukture, poduzetničke zone u kojima je smještena logistika (prihvat ribe, smrzavanje i skladištenje ribe, odobreni objekti za stavljanje ribe u promet, preradbeni kapaciteti i radionice za popravak i održavanje ribarskih alata i opreme) te opskrbu plovila gorivom.

Osnovni problem iskrcajnih mjesta na području Zadarske županije, a posebno onih za plovila duljine preko 15 metara predstavljaju nedovoljna duljina raspoložive obale i iskrcaj na mjestima koja ne udovoljavaju temeljnim higijensko sanitarnim uvjetima za iskrcaj ribe. Ovaj problem prepoznat je od regionalne samouprave pa su u županijski prostorni plan uvrštene tri ribarske luke: postojeća luka u Velikoj Lamjani koju je potrebno proširiti sukladno napravljenom projektnoj dokumentaciji, ribarska luka u okviru luke Gaženica (otvorena za javni promet od međunarodnog gospodarskog interesa za RH) i ribarska luka u Tkonu s iskrcajnim mjestom u Biogradu.

Smještaj u lukama za većinu ribarskih brodova u Zadarskoj županiji većih od 15 metara rješava u formi privezišta gdje su brodovi vezani jedan uz drugog i samo dio brodova ima direktan kontakt s obalom. Na postojećim privezištima otežan je ukrcaj i iskrcaj opreme i alata te je otežano obavljanje popravaka i tekućeg održavanja brodova. Glavna privezišta za ribarske brodove nalaze se u Kalima (Vela Lamjana i Batalaža), u Zadru (gradska luka, Gaženica) Biogradu, Tkonu i Kukljici. Veće ribarske brodice imaju sličan status kao i ribarski brodovi - nemaju riješen ribarski vez već se vezuju u više ili manje organiziranim privezištima. Manje brodice rješavaju svoj vez ili kroz komunalni vez ili u okviru sportskih lučica.

Remontna brodogradilišta su nužna za održavanje ribolovne flote u smislu održavanja vrijednosti plovila i sigurnosti plovidbe, koja je sastavni dio djelatnosti ribolova. Manji brodovi i veće brodice redoviti remont obavljaju u marinama (marina Sukošan), a male ribarske brodice koriste istezališta športskih ribolovnih društava ili lokalnih nautičkih centara.

Nakon prestanka rada remontnog brodogradilišta u Velikoj Lamjani, ribarski brodovi obavljaju remont izvan Zadarske županije.

Veći dio ribarskih plovila koriste pogonske strojeve koji troše dizelsko gorivo, a samo mali dio brodice koristi benzinske izvanbrodske motore. „Plavi dizel“ dostupan je ribarskim plovilima na samo tri benzinske postaje u Zadarskoj županiji: Grad Zadar - Voštarnica, Preko i Biograd. Kapacitet ovih postaja limitiran je veličinom spremnika za gorivo i obilježjima obale u području postaje (nemogućnost istovremenog korištenja za dva ili više plovila).

Ne postoji adekvatna logistička podrška za opskrbu ribarskih plovila gorivom.

Najveći dio logističkih sadržaja za ribarstvo dolazi iz pogona za preradu ribe. Postojeći servisi za ribolovnu opremu i alate nisu u potpunosti prepoznati i nisu kvalitetno umreženi pa se ne može utvrditi ni sama dostatnost ovih sadržaja. Na području Zadarske županije izgrađeno je nekoliko građevina i nekoliko operativnih obala koje isključivo služe za marikulturu. Obzirom na ograničenja važećeg Županijskog prostornog plana (ŽPP), koji nije predvidio izgradnju ovih objekata na lokacijama uzgoja, neke od ovih građevina, kao i luke (privezišta), izgrađene su u skladu sa propisima, dok neke nisu.

Zadarska županija nema riješen sustav otpadnih voda iz pogona prerade, a koji je od iznimne važnosti uzevši u obzir postojeće prerađivačke kapacitete te planiranu izgradnju novih pogona prerade. Problem otpadnih voda postaje tim veći, budući da utječe i na certificiranje proizvoda za tržište Europske unije.

2.5.7. Ribarske zadruge

U Evidenciji zadruga i zadružnih saveza Hrvatskog centra za zadružno poduzetništvo za 2015. godinu, na području Zadarske županije upisano je 7 ribarskih zadruga, 83 zadrugara i 74 zaposlenih u ribarskim zadrugama.

Tablica 48: Broj zadruga, zadrugara i zaposlenih te ukupni prihodi u 2013. po djelatnostima u Zadarskoj županiji

Sektor djelatnosti	Broj zadruga	Broj zadrugara	Broj zaposlenih	Prihod u 2014. godini u kn
Ribarstvo	7	83	74	114.730.225
UKUPNO	88	1.536	234	162.189.626

Izvor: Hrvatski savez zadruga – Analiza zadrugarstva u RH do 31.12.2014.; Obrada: ZADRA NOVA

Iz podataka u tablici gore vidljivo je kako su zadruge u djelatnosti Ribarstva ostvarile daleko najveće prihode u 2014. godini (71%) u Zadarskoj županiji. Ovakav rezultat nije iznenađujući ako se uzme u obzir ukupan (74) i prosječan broj zaposlenih (10,6) te ukupan (83) i prosječan broj zadrugara (11,9) u ribarskim zadrugama.

Prema podacima FINA-e, neke od najuspješnijih ribarskih zadruga Zadarske županije prema visini prijavljenog prihoda u 2015. godini bile su RZ Omega 3, RZ Plivarica i RZ Zadar.

Tablica 49: Razvojne potrebe i ograničenja

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Veličina sektora i razvojne potrebe ograničene nacionalnom razinom upravljanja biološkim resursima • Neusklađenost dimenzija kapaciteta flote s kapacitetom namjenski uređene obale • Kapaciteti flote ograničeni su na vrijednost koju je RH unijela u trenutku pristupanja EU i smije se samo smanjivati • Iskrcajna mjesta u dobrom dijelu, sadržajno ili organizacijski, ne udovoljavaju stvarnim potrebama • Nedovoljna iskorištenost otpada od riblje industrije • Nedovoljna povezanost proizvođača • Dugotrajan i zahtjevan proces dodjele koncesija na pomorskom dobru što, u konačnici, predstavlja prepreku u uzgoju bijele ribe • Niska potrošnja per capita • Dobna struktura ribara (zastupljenost starijih dobnih skupina) • Nedovoljan broj zaštićenih autohtonih proizvoda • Nedostatak prostora na pomorskom dobru i na kopnu za potrebe razvoja akvakulture • Nedostatak obalne infrastrukture za potrebe akvakulture • Neriješen tretman otpadnih voda u poslovnim zonama • Degradacija kvalitete ribe zbog lošeg transporta i skladištenja, neprofesionalne 	<ul style="list-style-type: none"> • Izgradnju i uređenje obalne infrastrukture za potrebe ribarskih brodova ZZ i migratorne flote RH koja iskrcava ribu na području ZZ • Izgradnja iskrcajnog mjesta na sjeveru Županije • Izgradnja i uređenje primjerenih iskrcajnih mjesta za manja plovila • Različita koncentracija sudionika u ribarstvu, različita količina iskrcajne ribe i različit položaj u prostoru određuju potrebe za različitim razinom uređenja iskrcajnih mjesta • Izgradnja remontnih brodogradilišta • Za potrebe iskrcajnih mjesta na dijelu obale izgraditi otpremne i purifikacijske centre te definirati prostore za te sadržaje • Standardizirati iskrcajna mjesta • Nastaviti provedbu Integralnog upravljanja obalnim područjem Zadarske županije kroz izradu podloga za proširenje marikulture • Daljnje jačanje udruživanja u ribarstvu s ciljem osnivanja organizacija proizvođača • Razvoj obiteljskih manufaktura za izradu finalnog proizvoda u procesu prerade • Izgradnja pogona za zbrinjavanje otpada i otpadnih voda iz prerađivačkih pogona • Povezivanje turističkog i ribarskog sektora te plasman i promocija proizvoda kroz ribolovni turizam • Korištenje EU fondova za razvoj infrastrukture(u ribarskim lukama i na iskrcajnim mjestima) • Povećanje uzgoja školjkaša koji je trenutno daleko ispod svojih prirodnih

manipulacije i nepravovremenog iskrcaja	<p>potencijala</p> <ul style="list-style-type: none"> • Promocija visoke nutritivne vrijednosti ribe i školjkaša • Potrebno predvidjeti mogućnost uzgoja školjkaša u polikulturi s ribom već na razini prostornog planiranja i određivanja zona za uzgoj • Osnivanje Centra kompetencije Sektora u ZZ koji će se baviti znanstvenim istraživanjima o novim tehnologijama u području uzgoja te obuci potrebnog stručnog kadra • Povećanje kapaciteta postojećih mrjestilišta i izgradnja novih • Osiguravanje dovoljnog broja iskrcajnih mjesta
--	---

Izvor: ZADRA NOVA

2.5.8. Gospodarska analiza sektora ribarstva

Analiza podataka iz skraćenog računa dobitka i gubitka djelatnosti A 03 (Ribarstvo) za 2015. godinu pokazuje povećanje prihoda za 21%, troškova osoblja za 11,6%, neto plaće i nadnice za 13,2%, amortizacije za 7% i dobiti koja je iznosila 61,9 milijuna kuna, nakon gubitka od 13,7 milijuna kuna u 2014. Povećao se i broj zaposlenih za 7,3% što također označava oporavak ove djelatnosti. Značajan je i porast prihoda od prodaje u inozemstvu od 41,5% iz čega je evidentno kako je ribarstvo suficitarna djelatnost i općenito važan segment u ukupnoj gospodarskoj strukturi Zadarske županije.

Tablica 50: Skraćeni račun dobiti i gubitka djelatnosti A 03 (Ribarstvo) za 2014. godinu

Račun dobiti i gubitka	2014.	2015.	Indeks
Poslovni prihodi	785.992.376	952.260.542	121,2
Troškovi osoblja	102.539.395	114.468.434	111,6
Neto plaće i nadnice	61.410.557	69.536.521	113,2
Amortizacija	63.042.532	67.470.474	107
Ukupni prihodi	814.097.580	985.547.017	121,1
Ukupni rashodi	827.886.832	923.568.955	111,6
Dobit ili gubitak prije oporezivanja	-13.789.252	61.978.062	740,0
Porez na dobit	6.510.967	9.576.226	147,0
Zaposleni djelatnosti A 01:	1.040	1.116	107,3
Broj poduzeća djelatnosti A 01 koja su predala financijska izvješća: 77			
OSTALI PODACI	2014.	2015.	Indeks
Investicije u novu dug. Imovinu	148.057.479	126.533.780	85,5
Uvoz	234.072.069	252.211.058	107,7
Prihod od prodaje u zemlji	344.658.885	355.193.785	103,1
Prihod od prodaje u inozemstvu	369.670.205	522.955.065	141,5

Izvor: HGK – Županijska komora Zadar (Gospodarska kretanja br. 32, lipanj 2016.)

Zaključak

Analiza ribarstva potvrđuje tezu o gospodarskoj djelatnosti po kojoj je Zadarska županija najpoznatija i s najvećim udjelom u Hrvatskoj. Takva teza potkrijepljena je činjenicama da ribari s područja Zadarske županije ostvaruju do 47% ukupnog ulova ribe i drugih morskih organizama u Hrvatskoj te da županijska ribolovna flota zauzima gotovo petinu hrvatske ribolovne flote. Snažne rezultate Županija postiže i u proizvodnji marikulture, gdje u 2014. godini u ukupnoj proizvodnji na razini Hrvatske sudjeluje s visokih 61%.

Karakteristika ribarstva u Zadarskoj županije je i dobra organiziranost i gospodarska aktivnost ribara kroz zadruge, a što je utvrđeno pregledom ukupnog broja zadruga na županijskom području, u kojem ribarske zadruge doprinose s visokih 70 % u ukupnim prihodima zadrugarstva. U kontekstu udruživanja i poduzimanja zajedničkih razvojnih aktivnosti u sektoru ribarstva neizostavno je istaknuti kako je u Biogradu na Moru u rujnu 2014. godine osnovana i prva lokalna akcijska grupa u ribarstvu u Hrvatskoj – LAGUR „Lostura“. Osim ove, na području Zadarske županije početkom 2016. godine osnovane su još dvije lokalne akcijske grupe u ribarstvu „Tri mora“ i „Plodovi mora“.

Potencijalne opasnosti za kvalitetu svih morskih proizvoda Bavčević i suradnici (2001) identificiraju kroz onečišćenja prouzročenih otpadnim vodama gradova, nekontroliranim turističkim aktivnostima te industriji pod utjecajem intenzivnog i nekontroliranog poljodjelstva u obalnom pojasu. Obzirom na to, za daljnji razvoj ribarstva u Zadarskoj županiji nužno je kontinuirano praćenje svih potencijalnih opasnosti, odnosno pravovremeno reagiranje na eventualno pojavljivanje istih.

Ivić (2014) afirmira potrebu da se poljoprivredu i ribarstvo učini efikasnim i prepoznatljivim u segmentu prirodne i zdrave hrane te kvalitetnih prehrambenih proizvoda specifičnih za zadarsko i šire mediteransko područje. Upravo u tom smjeru bi trebao ići daljnji razvoj gospodarskog ribolova, uz dodatno jačanje udruživanja u ribarstvu sa ciljem osnivanja proizvođačkih organizacija te povezivanju turističkog i ribarskog sektora s plasmanom i promocijom proizvoda kroz ribolovni turizam.

3. ODRŽIV RAST

3.1. Zaštita okoliša

Sukladno Zakonu o zaštiti okoliša, okoliš je dobro od interesa za Republiku Hrvatsku, te se zaštitom okoliša osigurava cjelovito očuvanje kakvoće okoliša, bioraznolikosti, krajobrazne raznolikosti i georaznolikosti, racionalno korištenje prirodnih dobara i energije na najpovoljniji način za okoliš, kao osnovni uvjet zdravog života i temelj koncepta održivog razvitka. U nastavku ovog poglavlja se analizira vegetacija, fauna, prirodna baština, vode, tlo, zrak, biološka raznolikost, buka, europska ekološka mreža Natura 2000 te procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša od katastrofa i velikih nesreća.

3.1.1. Vegetacija

Obalom i otocima dominira zimzelena sredozemna vegetacija unutar pripadajuće klimazonalne zajednice hrasta crnike. Zadarska županija stanište je više od 1.000 različitih vrsta biljaka, od toga je više od 80 endemičnih (hrvatski zvončić, kitajbelov pakujac, malijev devesilj, lanilist, šušlavica, velebitska degenija, okruglolisna pjeskarica i dr.).

Raznoliki je šumski pokrov krškog prostora Južnog Velebita. Najniži dijelovi sadrže mješovite šume medunca i bjelograba, nadmorske visine od 600 do 900 metara karakteriziraju šume crnog graba s jesenskom šašikom, na njih se nastavljaju primorske šume bukve s jesenskom šašikom. Na ekstremno plitkim i skeletnim suhim tlima, istaknutih grebena i glavica, na visinama od 400 do 1.200 metara, razvija se zajednica šume crnog bora s dunjaricom, do pretplaninske bukove šume s urezicom koje čine gornju granicu šumske vegetacije u visinskoj zoni 1.000 – 1.450 metara. Blizinu vodotoka karakterizira brdska šuma bukve s velikom mrtvom koprivom. Vršni pojas Velebita zauzima klekovina bora što je ujedno i najkompaktnija takva površina u Hrvatskoj.

3.1.2. Fauna

Životinjski svijet Zadarske županije pored uobičajenih vrsta (divlja svinja, lisica, zec, kunić, srna te raznoliki ptičji svijet) broji i mnoge rijetke i zaštićene vrste poput smeđeg vuka i medvjeda (područje Paklenice i Velebita), kao i velikog kormorana, kornjače čančare, macaklina, daždevnjaka i drugih (područje Ravnih Kotara).

Izuzetno značajan ornitološki rezervat s preko 163 različite vrste ptica nalazi se na otoku Pagu- Kolanjsko blato. Područje Vranskog jezera također ima iznimni značaj poradi obitavališta više od 240 vrsta i gnjezdilišta 102 različite vrste ptica među kojima se nalaze četiri ugrožene vrste na EU razini i sedam ugroženih na nacionalnoj razini.

**Park prirode Vransko
jezero obitavalište je
više od 240 vrsta ptica.**

Stoljetno vrednovanje ribarske tradicije kao gospodarskog i kulturnog blaga leži u činjenici da je more Zadarske županije stanište mnoštva ribarskih vrsta poput podlanice, palamide, zubaca, panule, brancina, sipe, lignje, hobotnice i dr. kao i rijetko obitavalište zaštićene Sredozemne medvjedice.

Iako postoji cijeli niz mjera (dozvola, ograničenja na ribolovne alate, izlovne kvote i dr.) kojima je svrha postići optimalnije gospodarenje ograničenim morskim resursima, iste se nerijetko ne poštuju te se

posljedično dovelo do stanja da je bijela, priobalna riba, prelovljena, a stanište degradirano. S druge strane, utvrđeno je da se mala plava riba lovi ispod granice održive eksploatacije.

3.1.3. Prirodna baština

Prirodna baština je jedan od temeljnih elemenata identiteta Republike Hrvatske pa tako i Zadarske županije. Njena zaštita se provodi očuvanjem bioraznolikosti, krajobrazne raznolikosti i georaznolikosti te zaštitom posebnih dijelova prirode koju čine zaštićena područja i područja ekološke mreže Natura 2000.

Bioraznolikost, georaznolikost i krajobrazna raznolikost te njihova očuvanost definiraju prostor Županije i čine ga prepoznatljivim. Kao osobita vrijednost i jedinstvenost ističe se područje dinarskog krša koje je ujedno i *locus typicus* sa svojom izuzetnom geološkom građom, hidrogeološkim i krajobraznim karakteristikama. Georaznolikost je, za razliku od žive prirode, neobnovljiva, podložna oštećivanju i uništavanju, što često dovodi do njezinog trajnog nestajanja. Ono je također i jedno od žarišta biološke raznolikosti i endemizma, pa i stoga ima izuzetnu vrijednost.

Zadarsku županiju karakterizira i velika raznolikost staništa. Njen biogeografski položaj, reljefna i klimatska varijabilnost omogućili su nastanak velikog broja različitih stanišnih tipova²⁵. Na relativno malom području nalazimo planinska, obalna, morska i nizinska staništa koja uvjetuju veliku raznolikost biljnih i životinjskih vrsta sa znatnim brojem endema čiji broj nije moguće procijeniti zbog nedostatka podataka o inventarizaciji područja županije. Valja napomenuti da se od 2004. do danas provodilo nekoliko projekata koji su imali integriranu aktivnost inventarizacije flore, faune i staništa. Stoga je napravljena djelomična inventarizacija Zadarske županije, ali podaci nisu javno dostupni niti objedinjeni na jednom mjestu. Trenutno nacionalni parkovi i parkovi prirode provode inventarizaciju živog svijeta na svojem području te bi podaci trebali postati dijelom „baze zaštićenih područja RH“ produkta projekta PAMS (Protected Area Management System)²⁶ „Natura Jadera“ JU također radi na inventarizaciji i monitoringu vrsta i staništa na svojim područjima.

Jedan od najvećih razloga ugroženosti bioraznolikosti su gubitak i degradacija staništa. Ona su prvenstveno ugrožena antropogenim djelovanjem i to na razne načine: nelegalna gradnja, preinake prirodnih ekosustava, zagađenje voda, tla i zraka, prekomjerno iskorištavanje bioloških resursa, unos stranih vrsta, intenzivna poljoprivreda, turizam i dr. S druge strane do gubitka staništa dolazi i zbog ljudskog nedjelovanja jer prirodne vegetacijske sukcesije također dovode do promjena na staništu te nestanka brojnih vrsta. Tako su na primjer travnjaci i livade nastali pod utjecajem čovjeka koji je na taj način doprinosa povećanju biološke raznolikosti, danas ugroženi sukcesijom (postupnim zaraštavanjem) upravo zbog prestanka ispaše, košnje i drugih tradicionalnih djelatnosti. Također, ne smije se zanemariti niti utjecaj klimatskih promjena koji se u posljednje vrijeme smatra jednim od glavnih uzroka ugroženosti bioraznolikosti na cijelom svijetu pa tako i u Zadarskoj županiji.

U kontekstu zaštite prirode mehanizmi prostorne zaštite su često prva „linija fronte“. Ugradnja uvjeta i mjera zaštite prirode u prostorne planove, planove razvoja turizma, lovno gospodarske osnove i sl., te planovi upravljanja i ostali dokumenti potrebni za kvalitetno upravljanje zaštićenim područjima i područjima Natura 2000 koji koriste principe prilagodljivog upravljanja su relevantni mehanizmi za osiguravanje očuvanja prirode te je potrebno osigurati uvjete za njihovu kvalitetnu izradu i provedbu.

²⁵ Stanište je jedinstvena funkcionalna jedinica ekološkog sustava, određena zemljopisnim, biotičkim i abiotičkim svojstvima, neovisno o tome je li prirodno ili doprirodno (Zakon o zaštiti prirode NN 80/13).

²⁶ Program zaštite okoliša Zadarske županije, OIKON 2014.

Drugačiji i dugoročni način zaštite prirode je i kontinuirani rad na podizanju svijesti stanovništva (posebno učenika) i posjetitelja koji se temelji na aktivnostima informiranja i edukacije (npr. škole u prirodi) te razvojem posjetiteljske infrastrukture za što je također potrebno osigurati uvjete i financiranje.

3.1.4. Vode

Složeni reljef i krška priroda područja rezultirali su vrlo složenom površinskom i podzemnom hidrografijom, s većim brojem slivnih područja. Najveći dio – područje Velebita i uz Velebit, Gračačka visoravan, Bukovica – spada u sliv Zrmanje; dio Ravnih kotara čini sliv Vranskog jezera, a dio se drenira izravno u more (npr. Miljašić Jaruga); mali dio uz granicu s Bosnom i Hercegovinom spada u sliv rijeke Une; a dio Bukovice te područje uz tok Guduče u sliv Krke.

Glavne tekućice su: Zrmanja i njen pritok Krupa, Una, Ričica, Otuča, Miljašić Jaruga, Bašćica, Karišnica, Kličevica i Kotarka. Najduža i najznačajnija je Zrmanja, koja izvire u području Zrmanja vrela, te nakon 69 km toka s visinskim padom od 327 m, utječe u Novigradsko more 10 km nizvodno od Obrovca. U svome donjem toku (posljednjih 14 km, od Jankovića buka) Zrmanja je pod utjecajem mora. Uz Zrmanju postoji i niz izvora (Vrilina, Ledenik, Dozinovac) koji se koriste za vodoopskrbu okolnih naselja. Izvor na području sela Muškovci (podnožje Velebita, SI od Obrovca) preko crpne stanice Dolac opskrbljuje regionalni vodovod sjeverne Dalmacije. Ričica, Otuča i Opsenica teku Gračačkom visoravni, a njihove vode se energetski koriste u RHE Obrovac.

Park prirode Vransko jezero, smješten paralelno s morskom obalom, 11 od Biograda n/M, najveće je prirodno jezero u RH (300 ha) i najznačajnija stajaćica na području Zadarske županije. Većina močvarnih površina i blata (Vransko polje, Bokanjačko i Nadinsko blato, Trolokve) isušivanjem su pretvorena u poljoprivredne površine. Stajaćice, posebno Vransko jezero te Veliko, Malo i Kolanjsko blato, izuzetno su značajne u životnom ciklusu bogate ornitofaune i ihtiofaune, što je prepoznato i uvaženo njihovim uvrštenjem u zaštićena područja prirode.

Brojni izvori i vrulje upućuju na postojanje većih rezervi kvalitetne podzemne vode, a na temelju istraživanja provedenih za potrebe donošenja strategije prostornog uređenja RH, područja Ravnih kotara i Like svrstana su u zonu rezerve podzemnih voda prve kategorije.

Na javni vodoopskrbni sustav priključeno je oko 94% stanovništva Zadarske županije, što je više nego prosjek RH koji iznosi 87,7% stanovništva²⁷. Na sustav odvodnje u Zadarskoj županiji priključeno je 45% stanovništva što je u rangu priključaka u RH koji iznosi 43-47%. Zadarska županija bilježi i jedan od najvećih gubitaka vode, iako je ujedno i jedna od vodom najbogatijih. Tijekom prijenosa vode od izvora do krajnjeg potrošača gubi se od 30% do 80% (županijski prosjek je oko 60%) vode.

Tijekom prijenosa vode od izvora do krajnjeg potrošača gubi se od 30% do 80% količine vode.

Već dugi niz godina se periodično rade ispitivanja kvalitete lokalnih voda. Plan monitoringa vode za ljudsku potrošnju za 2015. godinu, sukladno odredbama Zakona o vodi za ljudsku potrošnju (NN 56/13, 14/14 i 64/15), proveden je u skladu sa zahtjevima Pravilnika o sukladnosti i metodama analize vode za ljudsku potrošnju (NN 125/13, 141/13 i 128/15). Ispitani uzorci vode u sklopu monitoringa koji zadovoljavaju odredbe navedene legislative, ocijenjeni su „sukladnim“ Pravilniku. Svi uzorci čiji rezultati izlaze iz okvira MDK vrijednosti (maksimalno dopuštena koncentracija pojedinih štetnih tvari) i ne zadovoljavaju odredbe ocijenjeni su „nesukladnima“. Svi izvori vode redovito se analiziraju u ovlaštenim laboratorijima.

²⁷ Hrvatski zdravstveno-statistički ljetopis za 2015. godinu, str. 341.

U Tablici 51 su dani rezultati ispitivanja voda u Zadarskoj županiji prema podacima Zavoda za javno zdravstvo Zadar, Službe za zdravstvenu ekologiju za 2015. godinu.

Tablica 51: Rezultati analiza vode za ljudsku potrošnju u obimu redovnog i revizijskog monitoringa, provedenih u 2015. godini

VODOOPSKRBE ZONE	OSTVARENE ANALIZE		NESUKLADN O REDOVNE AN.		NESUKLADNO REVIZIJSKE AN.		UKUPNO NESUKLADNO	
	REDO VNE	REVIZ IJSKE	KE	MB	KE	MB	REDO VNE	REVIZI JSKE
ZADAR	131	8	3	6	0	0	9	0
ZADAR JUG	30	3	1	3	0	0	4	0
ZADAR ZAPAD	22	3	0	0	0	0	0	0
ZRMANJA	39	6	0	0	0	0	0	0
PAG SJEVER	8	1	0	0	0	0	0	0
PAG JUG	16	2	3	0	2	1	3	2
KAKMA	15	2	0	0	0	0	0	0
DUGI OTOK	2	1	0	0	0	0	0	0
BRUVNO – SRB	4	1	0	1	0	0	1	0
GRAČAC	9	2	0	2	0	0	2	0
MJESNE I ŠKOLSKE CISTERNE	70	-	7	42	-	-	44	-

Izvor: Zavod za javno zdravstvo Zadar

Permanentna i kvalitetna opskrba otoka sa vodom predstavlja značajan izazov te se rješava bilo dopremom vode sa kopna, vodonoscima (vodonosac Zrmanja zapremnine 950 kubika, iako sad u privatnom vlasništvu, i dalje je vodonosac s najvećom zapremninom), sakupljanjem kišnice u cisterne, te najrjeđe opskrbom iz vlastitih izvora. Vodoopskrbu obavlja 6 većih komunalnih poduzeća na području gradova, te 7 komunalnih poduzeća koji vrše nadzor nad preostalim dijelovima Zadarske županije.

Analiza stanja i mogućnosti poljoprivredne proizvodnje na području Zadarske županije (Agronomski fakultet, 2012.) navodi navodnjavanje kao jednu od temeljnih uvjeta za razvoj poljoprivrede na području Ravnih kotara.

Dugo vremena preferirana proizvodnja električne energije putem korištenja vodnog potencijala ipak nije bila zasnovana na realnim temeljima, te na području Zadarske županije ne postoje značajni kapaciteti. Preporučljivo je izgraditi tek nekolicinu slabijih hidroelektrana, ali ne i bazirati energetske razvoj županije na vodnom potencijalu.

More

Zadarska županija ima duljinu obale od oko 1.350 km (oko 22% duljine obalne crte RH), preko 3.600 kvadratnih kilometara akvatorija te više od 120 otoka i otočnih skupina.

Oko 22% duljine obalnog područja RH nalazi se u Zadarskoj županiji.

Zbog izražene litoralizacije te snažnih gospodarskih aktivnosti koje koriste ograničene morske resurse (ribarstvo, pomorski promet, turizam, brodogradnja, marikultura, industrija) morski sustav na području

Zadarske županije je ugrožen. Brojnost i sastav riblje faune koja se izražava kao vrijednost, tzv. EstuarineFishIndex (EFI), za većinu postaja na području županije iznosio je 3-5, što ukazuje na dobro do vrlo dobro stanje. Stanju ne pogoduje nedostatak zakonskog okvira u zakonodavstvu Republike Hrvatske kojem bi more bio središnji predmet zaštite, iako postoji značajan broj zakona i podzakonskih propisa vezanih za zaštitu mora ili obavljanje djelatnosti vezanih za more.

Na području luke Zadar u 2015. godini je bilo prisutno 5 ovlaštenih obrađivača otpada (CIAN d.o.o. Split, Ciklon d.o.o. Zadar, Ind-eko d.o.o. Rijeka, Dezinsekcija d.o.o. Rijeka, MC-Čišćenje d.o.o. Sisak) zaduženih za zbrinjavanje otpadnih voda sa brodova, kemikalija, štetnih tekućih tvari, fekalnih te otpadaka ulja.

Izuzev gore navedenih direktnih onečišćivača, indirektnu opasnost po morski okoliš predstavljaju balastne vode koje omogućuju prijenos organizama prirodno naseljenih u morima i oceanima diljem svijeta te mogu narušiti osjetljivi ekosustav zatvorenog Jadranskog mora. Problematika je složena jer balast omogućuje sigurnost i stabilnost broda, stoga njenom rješavanju treba pristupiti pažljivo i pronaći pravu ravnotežu između gospodarske djelatnosti i zaštite okoliša.

Zbog specifičnosti Jadranskog mora te iznimne orijentiranosti Zadarske županije prema turizmu, ribarstvu te pomorstvu iznimno je važno biti spreman za slučaj iznenadnih onečišćenja mora i priobalja.

Kakvoća mora

Prema istraživanjima Europske agencije za okoliš, u 2015. godini kakvoća mora u Republici Hrvatskoj je bila ocijenjena odličnom na 96,6% mjesta za kupanje te se nalazimo na 5. mjestu po kakvoći mora u Europskoj Uniji²⁸.

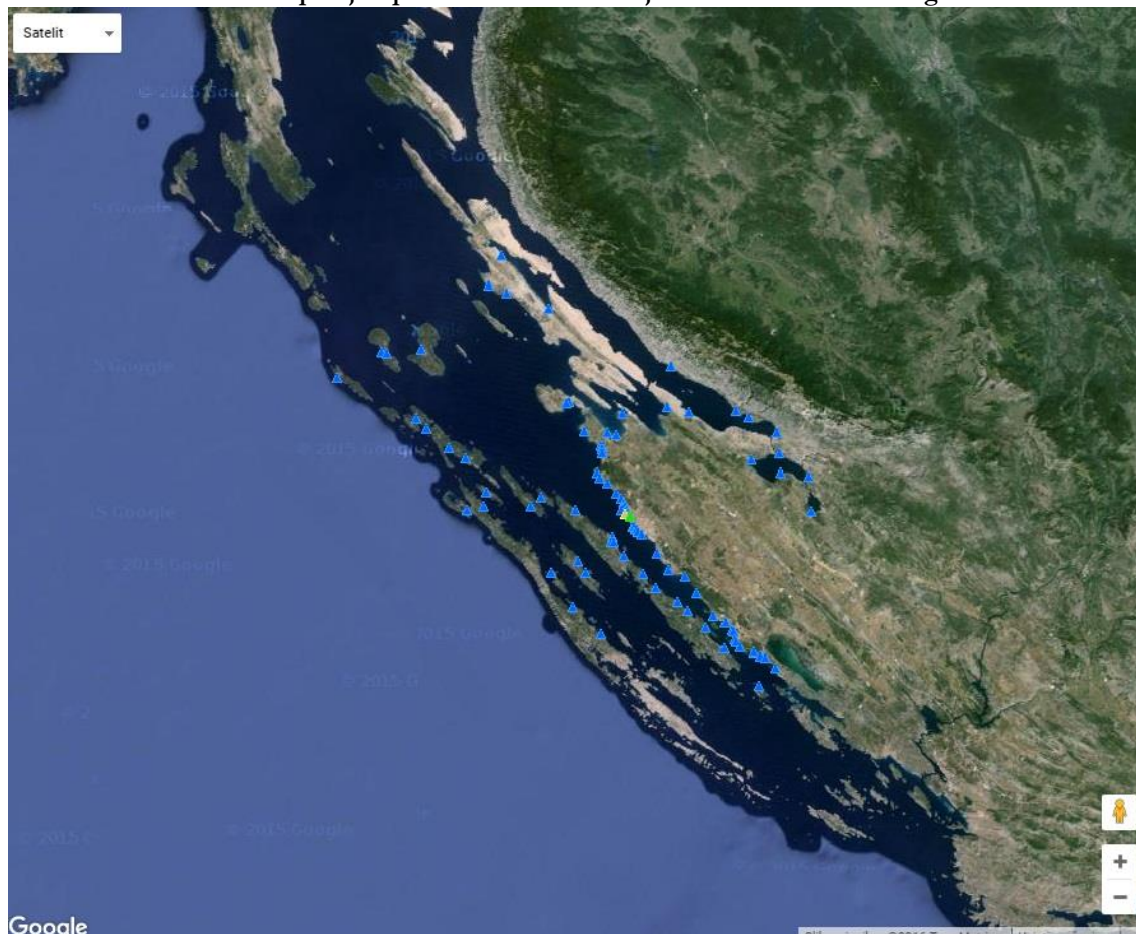
Tijekom prethodne 2015. godine analizirano je ukupno 890 uzoraka mora sa 89 plaža na području Zadarske županije. Prema pojedinačnim ocjenama Instituta za oceanografiju i ribarstvo, 877 testiranih uzoraka (98,54%) ocijenjeno je kao more izvrsne kakvoće, 8 uzoraka (0,90%) kao more dobre kakvoće te 5 uzoraka (0,56%) kao more zadovoljavajuće kakvoće²⁹. Nijedan od uzoraka nije bio nezadovoljavajuće kakvoće.

Praćenjem biološke kakvoće mora na više točaka dijelom Županije utvrđeno je da je ekološko stanje akvatorija ocijenjeno najvišim, vrlo dobrim stupnjem, što je ujedno u korelaciji s izuzetnom kakvoćom mora na plažama diljem županije. Tek mali dio nezadovoljavajućih nalaza ukazuje na povremena onečišćenja, uglavnom ekscenog obilježja ili obilježja prirodne pojave (cvjetanje mora, truljenje algi, trava, povremeni izljevi u lukama i lučicama, odbacivanje s brodova, ubacivanje u sustav odvodnje nedozvoljenih tvari i nekontrolirano nasipavanje obale).

²⁸ Izvor: Europeanbathingwaterqualityin2015, EEA Report, 9/2016.

²⁹ Izvor: [http://baltazarizor.hr/plazepub/kakvoca_statistika10?pp_god=2015&p_filter=&p_zup_id=4&p_jezik=&p_grad=&p_ciklus=0&pobjs=\(15.06.2016\)](http://baltazarizor.hr/plazepub/kakvoca_statistika10?pp_god=2015&p_filter=&p_zup_id=4&p_jezik=&p_grad=&p_ciklus=0&pobjs=(15.06.2016))

Slika 9: Karta Zadarske županije s prikazom konačnih ocjena kakvoće mora 2015. godine

Izvor: Izvještaj o kakvoći mora na plažama Zadarske županije 2015., Institut za oceanografiju i ribarstvo

3.1.5. Tlo

Tla Zadarske županije vrlo su raznolika u pogledu fizikalnih svojstava, što je vrlo značajna komponenta u ocjeni njihove pogodnosti za poljoprivrednu proizvodnju. Dominira smeđe tlo na vapnencu, rasprostranjeno na čak 33,3 % površine, zatim crvenica na 12,3 % površine, a treći po zastupljenosti je kamenjar s 9,5 % udjela u ukupnoj površini³⁰.

Kako i dalje sustavno praćenje stanja oštećenosti tala nije uspostavljeno na razini Republike Hrvatske, posljedično niti Zadarska županija nema mogućnost detaljnog kvantitativnog opisa stanja tla. Koristeći druge dostupne metode zaključuje se da je izgradnja velikih infrastrukturnih objekata (autocesta i brzih cesta, plinovodnih trasa, energetskih objekata, urbanizacije prostora) u kombinaciji s prirodnom erozijom i korištenjem teške mehanizacije tijekom poljoprivrednih zahvata dovelo do trajnog narušavanja zemljišnog pokrova i tla. Također, utjecaj su imale i klimatološke anomalije (poplave i suše) pridonosivši daljnjem smanjenju vlažnosti tla koje direktno utječe na proizvodnu kvalitetu poljoprivrede.

Nadalje, specifični oblik zagađenja tla na području Zadarske županije, ali i Republike Hrvatske, predstavljaju minski sumnjiva područja. U Zadarskoj županiji bilježi se trend konstantnog smanjenja te je 2014. godine minski sumnjivo područje umanjeno sa 51,76 km² na 45,89 km² dok je na dan 28. lipnja 2016. minama zagađeno područje od 39,4 km². Trend je još izraženiji ako se referentnom godinom

**Minski sumnjivo područje unutar
zadnjih 5 godina smanjeno je sa
65,26 km² na 39 km².**

³⁰ Izvješće o stanju okoliša Zadarske županije, 2011.

uzme 2011. kada je površina minski sumnjivog područja iznosila 65,26 km². Prema planu protuminskog djelovanja, u 2016. godini se u Zadarskoj županiji planira smanjiti veličina minsko sumnjivih područja za daljnjih 7,8 km², što predstavlja 19% ukupnog preostalog minsko sumnjivog područja u Zadarskoj županiji³¹. Također je bitno što će se u cijelosti razminirati poljoprivredno zemljište površine 715.034 m². Poljoprivredne površine planirane za razminiranje obuhvaćaju područja Općine Posedarje (uz naselje Slivnica, područje Vlaka sjeverno od naselja Posedarje i Islam Latinski), Općine Zemunik Donji (Zemunik Gornji, područje zaselka Banići i Potkosa) i Grada Benkovca (Vukšanske njive i padina brijega Gradina na području naselja Vukšić).

Prema Prostorno vremensko georeferenciranoj bazi podataka Agencije za zaštitu okoliša, moguća onečišćenja na području Zadarske županije prema mogućim sektorskim izvorima onečišćenja su sljedeća:

- Sektor proizvodnje i prerade metala (ljevaonica željeza u Ražancu)
- Industrija nemetala (65 potencijalno onečišćenih lokacija: ciglane, kamenolomi, površinsko rudarenje te iskorištavanje mineralnih sirovina)
- Kemijska industrija (postrojenje na području Zadra s djelatnošću proizvodnje osnovnih organskih kemikalija)
- Otpad i gospodarenje otpadom (23 odlagališta komunalnog otpada, 2 industrijskog te tri postrojenja za obradu otpadnih voda naselja)
- Životinjski i biljni prehrambeni proizvodi i pića (objekt na području Zadra)
- Druge aktivnosti (39 lokacija sa namjenama: skladištenja nafte i naftnih derivata, postrojenja za gradnju i remont brodova, skladištenje opasnih tvari itd.)

3.1.6. Zrak

Na prostoru Zadarske županije nema velikih termoelektrana, rafinerija, toplana, cementara i drugih većih zagađivača. Primarni zagađivači su prometnice, posebice tijekom turističke sezone kad se broj vozila na županijskim, gradskim i lokalnim prometnicama umnogostručuje. Tijekom zimskog perioda javlja se nusproizvod izgaranja kućnih ložišta (85% kućanstva Županije grije se na drva uz godišnju potrošnju od 3,2 m² drva, a još se koriste ugljen i naftni derivati) koji se uslijed niskog tlaka zraka spušta prema zemlji i utječe direktno na kvalitetu zraka. Nije zanemariv niti antropogeni utjecaj u vidu požara nastalih nesmotrenošću, krčenjem makije u šumama ili kao kazneno djelo kada mogu, kao produkt izgaranja, nastati brojni kancerogeni spojevi.

Kvaliteta zraka na području Grada Zadra mjerila se u razdoblju 2003.-2014. godine kad je bila uspostavljena lokalna mreža praćenja kvalitete zraka, a tijekom 2015. Odvodnja je obavila dodatna pojedinačna mjerenja. Sva mjerenja pokazala su da je zrak bio I kategorije stoga nije bilo daljnje potrebe za opsežnim praćenjem kakvoće zraka i uspostave lokalne mreže. Bez obzira na to, poduzimati će se kontrolna indikativna praćenja kakvoće zraka ukoliko dođe do prigovora građana ili općenito postoji sumnja u kakvoću zraka na nekom području. Državni hidrometeorološki zavod vrši trajna mjerenja kakvoće zraka na lokacijama Vela Straža (Dugi Otok) i Polača (Ravni kotari).

Sukladno Zakonu o zaštiti zraka (NN 130/11, 47/14), Županijska skupština Zadarske županije donijela je, na sjednici održanoj 22. ožujka 2012., Program zaštite i poboljšanja kakvoće zraka na području Zadarske županije za četverogodišnje razdoblje. Ciljevi programa su u skladu s Nacionalnim planom djelovanja za okoliš (NN 46/02) te podrazumijevaju sljedeće prioritete:

1. Nadogradnju sustava za praćenje emisija i kvalitete zraka

---

³¹ Ibidem.

2. Uspostavu informacijskog sustava za praćenje kvalitete zraka kao dijela informacijskog sustava o okolišu
3. Održavanje I kategorije zraka u gradovima i naseljima u kojima je I kategorija ustanovljena 2003. (postići I kategoriju kvalitete zraka u dijelovima naselja u kojima se može utvrditi zrak II kvalitete)
4. Smanjenje emisije štetnih tvari koje utječu na regionalnu i globalnu onečišćenost
5. Smanjenje emisije svih glavnih izvora (promet, energetika, industrija, ložišta)

3.1.7. Biološka raznolikost

Iznimno bogat bio-geografski položaj omogućio je značajnu biološku raznolikost morskih i kopnenih staništa na području Zadarske županije, pa se tako u kolopletu jedinstvenih ekosustava može naći 20 zaštićenih područja kojima upravljaju javne ustanove (Natura Jadera sa 13) te Nacionalni park Paklenica, parkovi prirode Vransko jezero, Telašćica i Velebit, četiri posebna rezervata, četiri spomenika prirode te četiri značajna krajobraza i dva spomenika parkovne arhitekture.

Propadanje staništa brojnih biljnih i životinjskih vrsta jedan je od ključnih uzroka ugroženosti značajnog broja vrsta. Uzroci su raznoliki od direktnog utjecaja čovjeka (zagađenje, sječa, prenamjena u građevinsko zemljište, prometna infrastruktura), do indirektnog, zanemarivanjem i zapuštanjem te snažnim i dugotrajnim antropogenim pritiscima (plaže, lagune i sl.).

Izuzetnu prijetnju biološkoj raznolikosti predstavljaju invazivne vrste štetnim utjecajem na autohtone vrste kao i na gospodarstvo te na zdravlje ljudi. Zabilježeno je 37 invazivnih biljnih vrsta, 14 vrsta slatkovodnih riba te nekolicina invazivnih algi.

Valja napomenuti da se od 2004. do danas provodilo nekoliko projekata koji su imali integriranu aktivnost inventarizacije flore, faune i staništa. Stoga je napravljena djelomična inventarizacija Zadarske županije, ali podaci nisu javno dostupni niti objedinjeni na jednom mjestu. Trenutno nacionalni parkovi i parkovi prirode provode inventarizaciju živog svijeta na svojem području te bi podaci trebali postati dijelom „baze zaštićenih područja RH“ produkta projekta PAMS (Protected Area Management System).

3.1.8. Natura 2000

Učinkovita zaštićena područja i područja ekološke mreže Natura 2000 su također jedan od mehanizama očuvanja raznolikosti i povoljnog stanja staništa i vrsta. Zakon o zaštiti prirode definira 9 kategorija zaštićenih područja, od kojih su najpoznatiji nacionalni parkovi i parkovi prirode. Na području Zadarske županije se nalazi 20 zaštićenih područja za koja se brinu javne ustanove. Javne ustanove za upravljanje nacionalnim parkom i parkom prirode osnovala je Republika Hrvatska, a Javnu ustanovu za upravljanje ostalim zaštićenim područjima („Natura-Jadera“), predstavničko tijelo Zadarske županije.

Površina zaštićenih područja u Zadarskoj županiji obuhvaća 79.091,59ha što iznosi 10,53% teritorija. U nastavku je popis svih zaštićenih područja na teritoriju Županije s godinom njihovog proglašenja i poveznicom na internetsku stranicu ustanove koja upravlja pojedinim područjem:

Nacionalni park

1. Paklenica (1949.) <http://www.np-paklenica.hr>

Posebni rezervati:

2. botanički: Saljsko polje (1969.) <http://natura-jadera.com>
3. ornitološki: Kolanjsko blato - Blato Rogoza (1988.) <http://natura-jadera.com>
4. ornitološki: Veliko i Malo blato (1988.) <http://natura-jadera.com>
5. ornitološki: Vransko jezero (1983.) <http://www.pp-vransko-jezero.hr>
6. šumske vegetacije: Dubrava Hanzina (1988.) <http://natura-jadera.com>

Parkovi prirode:

7. Telašćica (1988.) <http://pp-telascica.hr>
8. Velebit (1981.) <http://www.pp-velebit.hr>
9. Vransko jezero (1999.) <http://www.pp-vransko-jezero.hr>

Spomenici prirode:

10. geomorfološki: Cerovačke pećine (1961.) <http://www.pp-velebit.hr>
11. geomorfološki: Modrič špilja (1986.) <http://natura-jadera.com>
12. hidrološki: Vrelo Une (1968.) <http://natura-jadera.com>
13. pojedinačno stablo: Zeleni hrast - Islam Latinski (1957.) <http://natura-jadera.com>

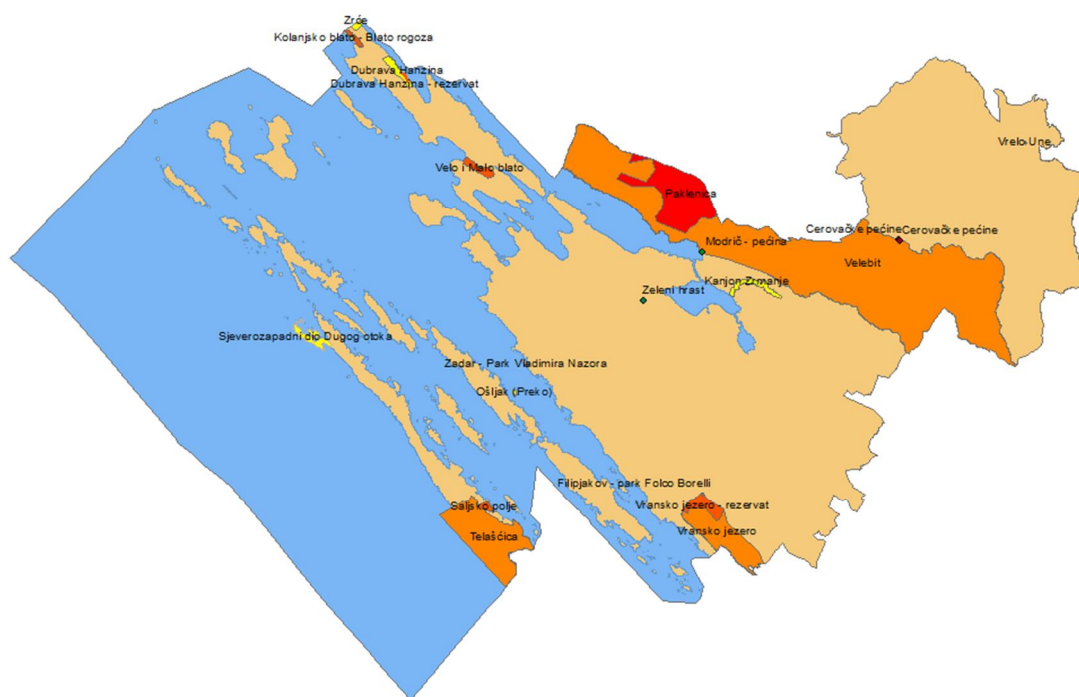
Značajni krajobraz:<http://natura-jadera.com>

14. Dubrava Hanzina (1988.)
15. Kanjon Zrmanje od Obrovca do ušća (1964.)
16. Ošljak (1985.)
17. Sjeverozapadni dio Dugog otoka (1967.)
18. Zrće (samo manji dio zaštićenog područja se nalazi u Zadarskoj županiji) (1988.)

Spomenici parkovne arhitekture:<http://natura-jadera.com>

19. Park FolcoBorelli (1964.)
20. Park Vladimira Nazora (1968.)

Slika 10: Karta zaštićenih područja na području Zadarske županije

Izvor: Natura Jadera

Osim kroz mehanizam zaštićenih područja, vrste i staništa se čuvaju i mrežom Natura 2000. To je mreža međusobno povezanih ili prostorno bliskih ekološki značajnih područja važnih za očuvanje ugroženih vrsta i stanišnih tipova Europske unije, koja značajno pridonose očuvanju prirodne ravnoteže i biološke raznolikosti. Čine ju područja očuvanja značajna za ptice (POP³²) i područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove (POVS³³). Kod upravljanja tim područjima u obzir se uzima dobrobit ljudi koji u njima

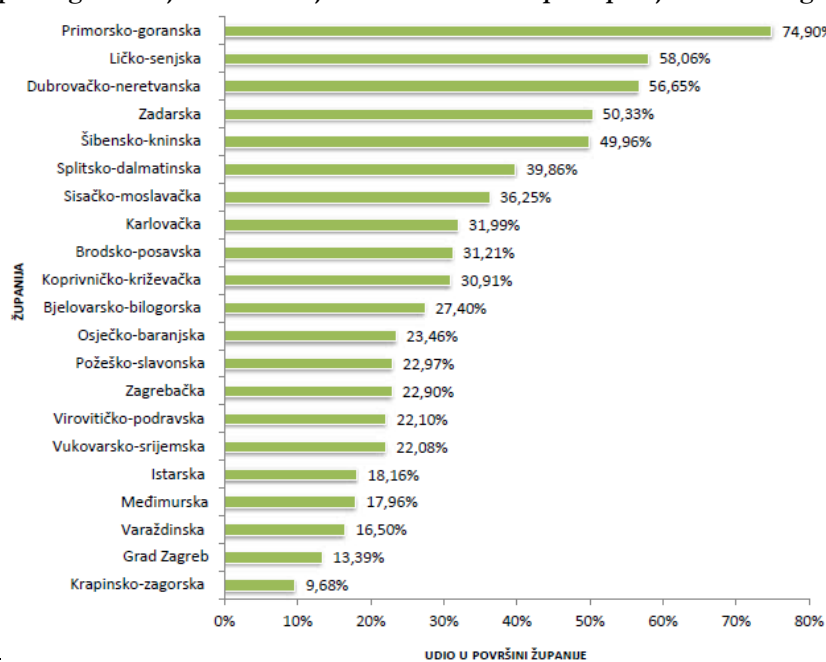
³²POP=područja značajna za očuvanje i ostvarivanje povoljnog stanja divljih vrsta ptica od interesa za Europsku uniju, kao i njihovih staništa, te područja značajna za očuvanje migratornih vrsta ptica, a osobito močvama područja od međunarodne važnosti

³³POVS=područja značajna za očuvanje i ostvarivanje povoljnog stanja drugih divljih vrsta i njihovih staništa, kao i prirodnih stanišnih tipova od interesa za Europsku uniju

žive te su i dobra osnova za povlačenje financiranja iz raznih fondova. Ekološka mreža Republike Hrvatske (mreža Natura 2000) obuhvaća 36,73% kopnenog teritorija i 15,42% obalnog mora.

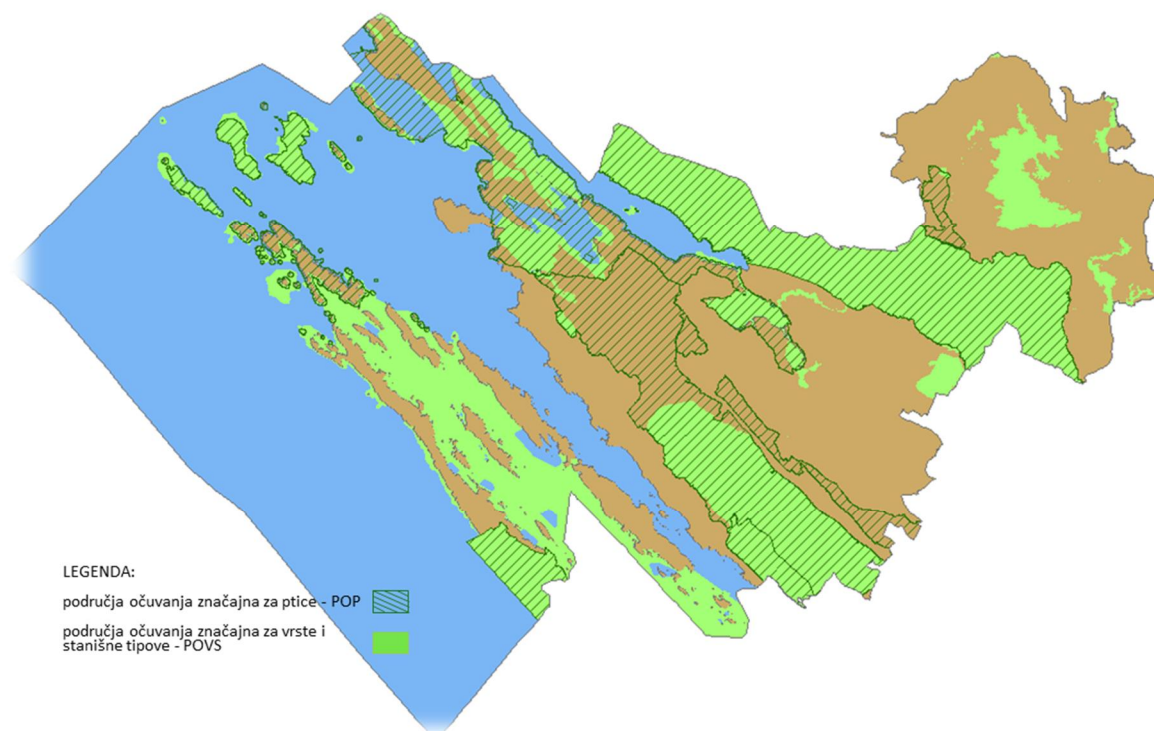
U Zadarskoj se županiji na relativno malim područjima izmjenjuju različita staništa močvarnog, obalnog, nizinskog i brdskog terena okarakterizirana specifičnim vrstama. Tako na malom području možemo naći šume, garige, travnjake i maslinike, močvarna, podzemna, obalna i riječna staništa te kanjone i litice s okomitim stijenama i sl. Mnoge od vrsta koje dolaze na ta staništa su rijetke i zaštićene kako u Hrvatskoj tako i u cijeloj Evropi. Zato nije ni čudno da je udio kopnenog teritorija u ekološkoj mreži Natura 2000 u Zadarskoj županiji čak 50,33% (Graf 38), dok je analizom preklapanja POP i POVS područja i obuhvatom cijele županije (kopno, more, otoci), taj postotak nešto manji i iznosi 34,75%. Mreža Natura 2000 na području Zadarske županije može se vidjeti na Slici 11.

Graf 38: Udio kopnenog teritorija u ekološkoj mreži Natura 2000 po županijama u 2013. god.

Izvor: Analiza stanja prirode u RH za razdoblje 2008.-2012. godine

Slika 11: Karta NATURA 2000 područja u Zadarskoj županiji

Izvor: Natura Jadera

3.1.9. Buka

Postojeća zakonska regulativa ne obvezuje regionalnu i lokalnu samoupravu na mjerenje razina buke, stoga na području Zadarske županije nema sustavnog mjerenja buke kao ni evaluacije utjecaja iste na zdravlje ljudi i životinja. Važeći Zakon o zaštiti od buke (NN 30/09, 55/13, 153/13, 41/16) propisuje obvezu izrade strateških karata buke i akcijskih planova isključivo za naseljena područja koji broje više od 100.000 stanovnika. Kako niti jedan grad na području Zadarske županije ne zadovoljava uvjete, Upravni odjel za prostorno uređenje, zaštitu okoliša i komunalne poslove Zadarske županije se uključio u europski projekt i-SCOPE, koji u jednoj od faza projekta obuhvaća mjerenja u svrhu izrade karata buke.

Na području Zadarske županije najučestaliji izvor buke je cestovni promet, a u manjoj mjeri prisutna je buka nastala industrijskim postrojenjima te ugostiteljskim sadržajem. Cestovni i ugostiteljski izvori buke su uglavnom sezonskog karaktera, vezani za pojačan pritek ljudi i vozila tijekom turističke sezone koji utječu na kvalitetu života naselja uz glavne prometnice kao i stanara neposredno uz ugostiteljske objekte. Buka od industrijske proizvodnje nije značajna jer su poratne industrijske zone Zadarske županije uglavnom okrenute poslovnim, a ne proizvodnim djelatnostima. Zračni i pomorski promet, iako bučan po svojoj prirodi, dovoljno je udaljen od stambenih prostora i naselja da bi značajnije utjecao na kakvoću života.

Ne postoje preventivne aktivnosti u vezi buke na razini županije. Nedostaje akcijski plan zaštite od buke kako na županijskoj razini tako i na razini gradova i općina. Grad Zadar je izradio elaborat „Stručna podloga za određivanje dopuštenih razina buke prilikom održavanja javnih skupova, razonode, zabavnih i drugih aktivnosti na području Grada Zadra“ što je doprinijelo donošenju Odluke o lokacijama i uvjetima za održavanje javnih skupova i manifestacija na području Grada Zadra. Bilo bi svrsishodno da i ostali gradovi i općine na području Zadarske županije slijede dobar primjer.

3.1.10. Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša od katastrofa i velikih nesreća

U ovom dijelu razraditi će se moguće opasnosti po stanovništvo, materijalna i kulturna dobra, okoliš, kao i nastanak i posljedice velikih katastrofa i nesreća, zatim potrebna sredstva za zaštitu i spašavanje te njihova spremnost za djelovanje u zaštiti i spašavanju.

Zakonom o sustavu civilne zaštite (NN broj 82/15) uređuje se sustav zaštite i spašavanja građana, materijalnih i kulturnih dobara u katastrofama i velikim nesrećama. Zaštita i spašavanje ostvaruju se djelovanjem operativnih snaga zaštite i spašavanja u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, te na razini Republike Hrvatske. Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, u okviru svojih prava i obveza utvrđenih Ustavom i zakonom, uređuju i planiraju, organiziraju, financiraju i provode zaštitu i spašavanje.

3.1.10.1. Požari

Reljef, klimatske prilike, vegetacija, te antropogeni utjecaj rizični su faktori za pojavu požara. Usporedbom klimatskih i vremenskih prilika sa brojem požara, površinom destrukcije i izgaranja te materijalnom štetom vidi se međuovisnost sa visokim temperaturama i dugim sušnim razdobljima. Meteorološki indeks opasnosti od šumskih požara za Zadarsku županiju tijekom četiriju najtoplijih mjeseci pokazuje visoku i vrlo visoku potencijalnu opasnost za mjesec lipanj i rujanj te ekstremnu za srpanj i kolovoz. Prema podložnosti terena za nastanak šumskih požara na području Zadarske županije isti dijelimo na slijedeće kategorije:

- V kategorije (vrlo veliki)- priobalni južnosredozemni pojas
- IV kategorija (veliki)- brdski (submediteranski) pojas
- III kategorija (umjereni)- primorski gorski pojas
- II kategorija (mali)- kontinentalni brdski i niži gorski pojas

Prostor Zadarske županije podijeljen je na 47 požarnih područja i 43 požarne zone. Grad Zadar podijeljen je na 8 požarnih područja i 33 požarne zone, a grad Pag na 10 požarnih zona. Ostali gradovi i općine podijeljene su na požarna područja prema mogućnosti djelovanja vatrogasnih postrojbi u vremenu od 15 minuta. Povezanost naselja, cestovna otvorenost i dostupnost šumskih i poljoprivrednih površina na većem dijelu županije je adekvatna te gasiteljima omogućuje brzu reakciju.

Tijekom proteklog desetgodišnjeg razdoblja, na području Zadarske županije zabilježena su 6.632 požara što usporedno sa 7.434 požara zabilježena od 1995. -2005. pokazuje na trend smanjenja pojavnosti uslijed kvalitetnije prevencije. Promatrano desetgodišnje razdoblje pokazuje da većina zabilježenih požara otpada na požare otvorenih prostora (76,7%), potom požare građevina (17,76%) i naposljetku požare prometnih sredstava (5,52%). Prema ukupnom broju požara ističu se 2008. (901 požar) i 2011. (926 požara).

Zadarska županija sudjeluje u ulozi partnera u provedbi projekta HOLISTIC (vrijednost projekta 9.363.801,29 €). Svrha projekta je primijeniti skup mjera za prevenciju šumskih požara i implementirati učinkovit sustav nadzora nad šumskim požarima. Projektne aktivnosti, između ostalih, obuhvaćaju izradu web orijentirane aplikacije za simuliranje ponašanja i širenja požara raslinja, postavljanje sustava automatskih protupožarnih panela, razvoj akcijskih planova za postavljanje integriranih sustava nadzora i praćenja šumskih požara, integracija GPS sustava praćenja vatrogasnih vozila u sustav nadzora i praćenja šumskih požara te mapiranje opožarenog područja s pomoću tableta i GPS-a te povezana procjena štete.

Sigurnost objekata koji po svojoj namjeni služe za skupljanje većeg broja ljudi (škole, kazališta, koncertne i sportske dvorane, kina, crkve i sl.) od iznimne je važnosti. Iako požari takvih objekata nisu česti, vrlo su opasni s obzirom na potencijalni broj ljudskih žrtava i materijalnu štetu. Mjere zaštite od požara u građevinama gdje boravi veći broj osoba obuhvaćaju zaštitu korisnika, osoblja i same zgrade. Izbijanje požara u takvim objektima dovodi do iznimno brzog širenja vatre (u pravcu 0,5-1 m/min, površinski 2-5 m²/min) i dima, iznimno visokih temperatura, loše vidljivosti, nedostatka kisika te pojave nusprodukta izgaranja (toksični plinovi, plameni jezici). Kako bi se postigla optimalna razina sigurnosti i omogućila pravovremena evakuacija nužno je da prostori javnih okupljanja imaju osigurane izlaze za nuždu te da sredstva za gašenje ne budu na evakuacijskoj ruti.

Industrijski sektor preradom tvari organskog i anorganskog podrijetla podložan je jako visokom riziku od požara. Opasnost je vrlo složena i iznimna poradi korištenja lakozapaljivih i eksplozivnih plinova, tekućina i krutina kao i zapaljivih finalnih proizvoda. Požari u industrijskim postrojenjima u pravilu su velikih razmjera, značajne i totalne štete te iznimne brzine širenja stoga je pravovremena reakcija krucijalna.

Na području Zadarske županije trenutno djeluju 44 vatrogasne postrojbe DVD-a, 2 DVD-a u gospodarstvu, 4 javne vatrogasne postrojbe profesionalnih vatrogasaca (JVP) i 2 profesionalne vatrogasne postrojbe u gospodarstvu (Aerodromska profesionalna vatrogasna postrojba i Tunelska profesionalna vatrogasna postrojba Sv. Rok).

Prema podacima s popisa stanovništva 2011. godine, u Zadarskoj županiji evidentirano je 4.703 djelatnika obučena prema Pravilniku o programu i načinu osposobljavanja pučanstva za provedbu preventivnih mjera zaštite od požara, gašenje požara i spašavanje ljudi i imovine ugroženih požarom (NN 61/94).

Kako bi se poboljšao sustav zaštite od požara i tehnoloških eksplozija savjetuju se slijedeće mjere:

- uskladiti broj operativnih vatrogasaca i kvalitetu infrastrukture vatrogasnih postrojbi sa Pravilnikom o minimumu tehničke opreme i sredstava vatrogasnih postrojbi
- izgraditi novu i poboljšati postojeću nadzemnu hidrantsku mrežu
- povećati tlak vode smanjenjem vodnih gubitaka
- urediti vatrogasne pristupe i prilaze u starim gradskim jezgrama
- optimizirati broj vatrogasnih aparata u poslovnim i javnim građevinama

3.1.10.2. Potresi

Jačina potresa ovisi o nekolicini faktora poput količine oslobođene energije, dubine hipocentra, udaljenosti epicentra te građi Zemljine kore. Dvojaki su učinci potresa na okoliš. Primarni podrazumijevaju rušenje zgrada, nastajanje štete na infrastrukturi, zarobljene ljude u urušenim zgradama i prekid komunalnih usluga dok pod sekundarne smatramo požare, poplave, klizanje tla, te bolesti kao nusprodukt nedavnog potresa. Tri seizmička područja dominiraju Zadarskom županijom i to VI, VII i VIII stupnja (jaki, vrlo jaki te razorni potresi). Na većem dijelu županije, u slučaju pojave potresa, može se očekivati vrlo jaki intenzitet (VII stupanj), dok na otocima i na užem obalnom području možemo očekivati i one razornog intenziteta (VIII stupanj).

Na temelju analiza procijenjenih posljedica potresa u gradovima i općinama može se zaključiti da će potres većih razmjera sa sigurnošću dovesti do značajnih ljudskih žrtava i materijalne štete (prekid proizvodnje i distribucije električne energije, opskrbe vodom i hranom, telekomunikacijskog sustava, narušene zdravstvene zaštite uslijed oštećenih zdravstvenih ustanova te oštećenja cestovne i željezničke infrastrukture). Saniranje posljedica takvog potresa ne bi bilo moguće bez pomoći susjednih županija i

državnih snaga. Kako bi se umanjile posljedice potresa većih razmjera valja poduzeti slijedeće mjere zaštite u urbanističkim planovima i gradnji³⁴:

- za područja lokalne samouprave imati utvrđene seizmičke karte
- zoniranje objekta po tipu konstrukcije i starosti građevina, definiranje najugroženijih urbanih područja
- obavezna izrada statičkih proračuna u odnosu na očekivani intenzitet seizmičnosti
- utvrđivanje kartografa zarušavanja $h1/2+h2/2+5$ m i posebnih kartografskih prikaza zona zarušavanja
- potenciranje manjih visina građevina i manje gustoće izgrađenosti, te više zelenih površina
- definiranje površina za odlaganje materijala od urušavanja
- protupotresno projektiranje kao i građenje građevina treba provoditi sukladno zakonskim propisima o građenju i prema postojećim tehničkim propisima za navedenu seizmičku zonu
- projektiranje, građenje i rekonstrukcija važnih građevina mora se provesti tako da građevine budu otporne na potres
- potrebno je osigurati dovoljno široke i sigurne evakuacijske putove, omogućiti nesmetan pristup svih vrsti pomoći u skladu s važećim propisima
- u građevinama društvene infrastrukture, športsko-rekreacijske, zdravstvene i slične namjene koje koristi veći broj različitih korisnika, osigurati prijem priopćenja nadležnog centra 112 o vrsti opasnosti i mjerama koje je potrebno poduzeti
- izrađivač prostornog plana treba definirati zone za privremeno deponiranje materijala koji je nastao kao posljedica rušenja
- prilikom izdavanja lokacijskih dozvola za rekonstrukcije starijih građevina koje nisu projektirane u skladu s propisima za protupotresno projektiranje i građenje potrebno je uvjetovati analizu otpornosti na rušilačko djelovanje potresa u statičkom proračunu, kojim će se ustanoviti da li je potrebno ojačavanje konstruktivnih elemenata na djelovanje potresa.

3.1.10.3. Poplave

Prirodnu opasnost poplave koja može rezultirati gubicima ljudskih života, značajnim materijalnim štetama, devastacijom kulturnih dobara te štetama po okoliš često se ne može izbjeći, ali rizici od plavljenja poduzimanjem raznih preventivnih građevinskih i ne građevinskih mjera mogu se svesti na prihvatljivu razinu.

Oskudna hidrografska mreža Zadarske županije s velikim brojem slivnih područja uslijed složenog reljefa krških karakteristika prikazana je na Slici 12.

---

³⁴ Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša od katastrofa i velikih nesreća-Zadarska županija, DLS, str. 57.

Slika 12: Hidrografska mreža Zadarske županije

Izvor: Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša od katastrofa i velikih nesreća-Zadarska županija, DLS

Najveći vodotok na području Županije je Zrmanja te predstavlja opasnost u slučaju visokog vodostaja za naselja Obrovac, Palanku i Žegar. Vodotoci Kozjača i Mala Paklenica ugrožavaju stambene objekte naselja Selišne i Starigrad, Sukošanski potok može predstavljati opasnost po naselje Sukošan,, a vodotoci Karišnice i Bijelog potoka ugrožavaju urbano područje naselja Karin. Prepoznata je i opasnost po Novigrad u slučaju pojave plimnog vala te posljedično podizanja razine mora. Od prometnog sustava najugroženija je Jadranska magistrala, cestovni pravci Pakoštane-Vrana, Benkovac-Lišane te Benkovac-Smilčić i prometni sustav na karinskom području. U slučaju djelomičnog pucanja Hidroakumulacije Vlačina ugrožena je i državna cesta D8 Zadar-Posedarje kao i dio kućanstava posedarskog kraja. Ljudske žrtve kao posljedica poplava na području Zadarske županije se ne očekuju. Materijalnu štetu na stambenim objektima, poljoprivrednim površinama te obustavu prometa na pojedinim dionicama je realno za očekivati. Vjerojatnost pucanja brana na području Zadarske županije je vrlo niska jer se pri gradnji vodilo računa da budu otporne na potrese, dok se u slučaju djelomičnog pucanja predviđa dovoljno vremena za evakuiranje nastanjenih područja nizvodno od brana.

Prostornim planom Zadarske županije te planovima gradova i općina u sastavu Županije utvrđene su osnove mjera i uređenja prostora kao i smjernice u građenju na područjima ugroženim poplavama. Zabrane i ograničenja prava vlasnika i zemljoposjednika te posebne mjere radi održavanja vodnog režima propisane su važećim Zakonom o vodama (NN 153/09, 63/11, 130/11, 56/13, 14/14).

U posljednjih deset godina tek je jednom proglašena elementarna nepogoda uzrokovana poplavom i to na području grada Benkovca. U Zadarskoj županiji od poplava su najviše ugrožena sljedeća područja:

- grad Biograd na Moru
- grad Benkovac

- grad Obrovac
- općina Jasenice
- općina Pakoštane
- općina Polača
- općina Posedarje
- općina Gračac.

3.1.10.4. Suše

Dugotrajna suša može umanjiti hidropotencijal hidroelektrana na području Županije, kao i učiniti veće materijalne štete poljoprivrednom sektoru. S obzirom na dobro razvijeni vodoopskrbni sustav, sušna razdoblja neće dovesti u pitanje funkcioniranje većeg dijela Županije, stoga se u Zadarskoj županiji ne očekuju učinci suše s obilježjem katastrofe ili velike nesreće, izuzev u slučaju velikog požara otvorenog prostora. Negativne posljedice suše mogu se umanjiti unapređenjem postojećeg sustava navodnjavanja i vodoopskrbe. Mjere zaštite u urbanističkim planovima i građenju³⁵:

- u prostornim planovima predvidjeti lokacije mogućih zahvata vode na trajnim i povremenim vodotocima za potrebe sustava navodnjavanja
- u planiranju i izgradnji akumulacija, retencija i drugih vodnih objekata predvidjeti i namjenu vodozahvata za navodnjavanje kao i planiranje kanala za navodnjavanje, osobito vrednijih tala
- vršiti analizu ugroženosti materijalnih dobara (poljoprivredne i stočarske proizvodnje, šumskog fonda) u odnosu na sušu kao pojavu.

Tijekom proteklih 10 godina na području Zadarske županije nije bilo proglašanih elementarnih nepogoda zbog posljedica suše. U Županiji se najugroženijim područjima smatraju otoci zbog nedovoljne opskrbe vodom, te pojedina priobalna područja.

3.1.10.5. Olujno ili orkansko nevrijeme i jak vjetar

Najugroženijim područjem od olujnog i orkanskog nevremena smatra se masleničko područje te područje Paškog mosta. Elektrodistribucijska mreža je direktno ugrožena zapusima vjetra, što može imati za posljedicu lokalne prekide opskrbe električnom energijom. U pomorskom prometu može doći do oštećenja plovila ili potonuća, što bi moglo dovesti do izlivanja opasnih tvari u more kao i pogibije ljudi.

Tijekom posljednjeg desetogodišnjeg razdoblja na području Zadarske županije proglašene su elementarne nepogode uzrokovane olujnim vjetrom uz pratnju pljuskova, te u rijetkim slučajevima i tuče (područje Benkovca, Sv. Filip i Jakov, Škabrnja, Zemunik Donji, Poličnik i Pakoštane). Olujni i orkanski vjetar nerijetko izaziva otežano odvijanje cestovnog i pomorskog prometa na području Županije.

Ne očekuju se učinci olujnog ili orkanskog, te jakog vjetra sa obilježjem katastrofe ili velike nesreće za područje Županije, iako su moguće velike nesreće na razini jedinice lokalne samouprave.

---

³⁵ Ibidem, str. 64

3.1.10.6. Tehničko-tehnološke katastrofe i velike nesreće izazvane nesrećama u gospodarskim objektima i prometu

Tehničko – tehnološke nesreće i akcidenti u najvećoj mjeri mogući su u industrijskim pogonima u kojima se koristi, skladišti ili proizvodi opasna tvar. Na području Zadarske županije ima više značajnih industrijskih kompleksa i građevina koje u svom proizvodnom procesu koriste opasne tvari i čije nekontrolirano izlaženje u okoliš može izazvati teže posljedice za ljude i materijalna dobra.

Posebnu pozornost po ovom pitanju treba obratiti na radnu zonu u Gaženici, koja s obzirom na vrstu i količinu opasnih tvari kojima se prometuje u ovom području te blizinu stanovništva predstavlja najopasniju zonu po pitanju tehničko tehnoloških nesreća u Zadarskoj županiji ali i na poslovne zone Benkovac, Stankovci, Poličnik i Bibinje.

Benzinske postaje te prekrcajni terminali Tankerkomerc, Kepol Terminal i Luka Zadar mjesta su potencijalne opasnost od istjecanja, zapaljenja i/ili eksplozije većih količina naftnih derivata. U slučaju onečišćenja mora postupa se prema Planu intervencija kod iznenadnog onečišćenja mora, a snagama rukovodi Županijski operativni centar.

Na području Županije postoji nekoliko tvrtki u kojima su prisutne opasne tvari te su obveznici izrade Procjene ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša od katastrofa i velikih nesreća i Operativnog plana zaštite i spašavanja sukladno Uredbi i Pravilniku o metodologiji za izradu procjena ugroženosti i Planova zaštite i spašavanja (NN 30/14, 67/14) te samo jedna tvrtka (Tankerkomerc d.d.) zbog velike količine uskladištenih opasnih tvari je obveznik izrade Izvješća o sigurnosti i Unutarnjeg plana zaštite i spašavanja.

Tablica 52: Popis privrednih subjekata s posljedicama koje bi eventualna nesreća izazvala u okruženju

TOKSIČNI OBLAK			
	ZONA OPASNA PO ŽIVOT	ZONA KOJA OZBILJNO UGROŽAVA ZDRAVLJE	ZONA U KOJOJ SE OSJETI MIRIS (MANJE NADRAŽIVANJE) I NIJE OPASNA PO ŽIVOT I ZDRAVLJE
Vodovod d.o.o. Zadar, PP Borik klor	-	-	5 stambenih objekata, 15 stanovnika
Vodovod d.o.o. Zadar, PP Starigrad klor	-	-	10 stambenih objekata, 25 stanovnika
Adria d.d. Zadar amonijak	Zaposlenici tvrtke i nekoliko poslovnih objekata – oko 300 osoba	Do 10 osoba	Nekoliko trgovačkih centara (Baumax, Getro) – oko 150 osoba
Kali tuna d.o.o. amonijak	Zaposlenici tvrtke – oko 50 osoba	Jedan stambeni objekt i brodogradilište – do 10 osoba	Brodogradilište – do 10 osoba
Mardešić d.o.o. amonijak	Zaposlenici tvrtke – do 40 osoba	40 objekata s oko 120 ljudi	Stambeni i poslovni objekti naselja Sali
POŽAR			
	ZONA OPASNA PO ŽIVOT (UNUTAR 60s), VELIKA MATERIJALNA ŠTETA (10 Kw/m ²)	OPEKLINE DRUGOG STUPNJA, ZNAČAJNA MATERIJALNA ŠTETA (5 kW/m ²)	OSJET BOLI, MANJA MATERIJALNA ŠTETA (3 Kw/m ²)

Maraska d.d., Zadar Lož ulje ekstra lako	Nema poslovnih ni stambenih objekata	Do 5 zaposlenika tvrtke	Dva stambena objekta, Plodine te skladište drvne građe
Tankerkomerc d.d., Zadar Naftni derivati	-	Oštećenja spremnika i objekata tvrtke, oštećenja objekata Luke Zadar, Sojare, Kepol-terminala – ukupno oko 300 osoba	-
Odašiljači i veze d.o.o., Objekt Čelavac Dizel	Objekt u vlasništvu tvrtke – do 5 osoba	-	-
EKSPLOZIJA			
	ZONA OPASNA PO ŽIVOT, VELIKA MATERIJALNA ŠTETA (8 psi)	OZBILJNE OZLJEDE, ZNAČAJNA MATERIJALNA ŠTETA (3,5 psi)	MANJA MATERIJALNA ŠTETA (RAZBIJANJE STAKLA) (1 psi)
Kepol Terminal d.o.o. Zadar Benzin	-	Oštećenja spremnika i objekata tvrtke, Trafostanica, dio željezničke pruge Knin-Zadar, materijalna šteta na tvrtci Polikem	
Brala d.o.o. UNP	-	Djelatnici i objekt benzinske postaje, djelatnici susjednog objekta (Skladište Crodux plin d.o.o.) te prometna infrastruktura – do 200 osoba	Skladište Crodux plin d.o.o.
Kolodvor Bibinje Benzin	-	30 stambenih objekata (s oko 90 stanovnika), tvrtka PROplin te prometna infrastruktura (željeznička pruga i kolodvor)	Prometna infrastruktura (željeznička pruga), oko 40 objekata
Zračna luka Zadar UNP	-	Zgrada zračne luke, automobili na parkiralištu, oko 300 osoba	Nema ugroženih ljudi ni objekata

Izvor: Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša od katastrofa i velikih nesreća, ožujak 2015.

Na područjima na kojima se nekontrolirano odlaže otpad može doći do raznih neželjenih utjecaja kao što su onečišćenje tla, podzemnih i površinskih voda, zraka, raznošenje laganog materijala vjetrom itd. pa predstavljaju realni rizik za nastanak zaraznih bolesti posebice ukoliko se nalaze uz naseljena mjesta te vodozaštitne zone. U prostornom planu potrebno je kartografski ucrtati odlagališta otpada i divlja odlagališta otpada s ciljem sprečavanja i zaštite od epidemija.

Pojačani gospodarski razvoj, razvoj skladišno-prerađivačkih gospodarskih subjekata kao i povoljni geoprometni položaj vode ka stalnom porastu prometa opasnim tvarima u Zadarskoj županiji.

Što se tiče nesreća u prometu, autocesta Split – Zagreb smatra se sigurnom i dobro označenom prometnicom, dok se priključne ceste smatraju prometnicama povećanog rizika obzirom na broj raskršća, gustoću prometa, zavoje, osvjetljenje i signalizaciju. Glavne mjere prevencije nastanka nesreća u cestovnom prometu su: izgradnja kvalitetne i odgovarajuće cestovne mreže, edukacija i osvješćivanje sudionika u prometu, poboljšanje voznog parka i dr.

Zračna luka Zadar svrstana je među rizične objekte na prostoru Zadarske županije. U slučaju nesreće u zračnom prometu ŽC 112 provodi uzbunjivanje planom predviđenog stupnja.

Područje Zadarske županije nije ugroženo od nuklearnih i radioloških opasnosti.

3.1.10.7. Ratna djelovanja i terorizam

Temeljem prosudbe prostora, prijetnji i rizika, može se reći da trenutačno protiv Republike Hrvatske nije, i da u dužem vremenskom periodu neće biti, izražena neposredna konvencionalna prijetnja, premda se ona ne smije u potpunosti isključiti. Države koje bi eventualno mogle ugroziti Republiku Hrvatsku ne posjeduju visoko sofisticirane snage, nego su većinom konvencionalne.

Terorizam je u vrlo kratkom roku i s velikim učinkom uspio ugroziti sigurnost svih demokratskih društava. Na području Zadarske županije značajniji objekti u kojima može biti ugrožen veći broj ljudi su škole, hoteli, bolnice, crkve, trgovački centri i dr. po gradovima i općinama unutar županije. Mete terorističkih napada uglavnom su vojni objekti kao i značajni industrijski, energetska i drugi infrastrukturni objekti (vojne luke na području županije, Luka Zadar, Zračna luka Zadar, Paški i Maslenički most, tunel Sv. Rok, dalekovodi i sl.).³⁶

3.1.10.8. Postojeći kapaciteti i snage zaštite spašavanja

U akcijama na zaštiti i spašavanju za potrebe Zadarske županije prvenstveno bi se angažirale pravne osobe i službe koje se u okviru svoje djelatnosti bave određenim vidovima zaštite i spašavanja s materijalno – tehničkim sredstvima i opremom kojom raspolažu.

U okviru svojih redovnih djelatnosti zaštitom i spašavanjem se bave:

- Stožer zaštite i spašavanja Zadarske županije
- Zapovjedništvo civilne zaštite Zadarske županije
- Vatrogasna zajednica Zadarske županije
- Postrojbe civilne zaštite Zadarske županije
- Zavod za hitnu medicinu Zadarske županije
- Zavod za javno zdravstvo Zadar
- Opća bolnica Zadar
- Dom zdravlja Zadarske županije
- Specijalna bolnica za ortopediju Biograd na Moru
- Psihijatrijska bolnica Ugljan
- Ljekarna Zadar
- Hrvatska gorska služba spašavanja (HGSS), Stanica Zadar
- Društvo Crvenog križa Zadarske županije
- Veterinarska stanica Zadar
- Savjetodavna služba, Podružnica Zadarske županije.

Snage zaštite i spašavanja koje djeluju na području Zadarske županije ali nisu u njejoj nadležnosti i postupaju prema vlastitim operativnim planovima:

- Centar za socijalnu skrb
- Policijska uprava Zadarska

---

³⁶ Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša od katastrofa i velikih nesreća – Zadarska županija

- Državna uprava za zaštitu i spašavanje, Područni ured za zaštitu i spašavanje Zadar
- Državni hidrometeorološki zavod
- HEP ODS d.o.o., Elektra Zadar
- Hrvatske vode Split – ispostava "Zrmanja – zadarsko primorje"
- Hrvatske šume d.o.o..

Na osnovu evidentiranih ugroza, nesreća kao i njihovih posljedica u proteklom razdoblju, te uzevši u obzir sve ugroženosti i posljedice s kojima se Zadarska županija može susresti, kao i analizu raspoloživih ljudskih i materijalnih resursa, može se zaključiti kako Zadarska županija uglavnom raspolaže dovoljnim snagama i kapacitetima za provedbu najvećeg dijela mjera zaštite i spašavanja. Međutim, treba naglasiti kako ipak nedostaju određena sredstva i oprema za provedbu svih potrebitih segmenata u mjerama zaštite i spašavanja.

Tablica 53: Razvojna ograničenja i potrebe za sektor zaštite okoliša

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Delikatnost ekosustava NP i PP • Stanovništvo ne primjenjuje i nedovoljno uvažava trenutne mjere zaštite ribljeg fonda • Zaštićene povijesne jezgre gradova i mjesta • Stanovništvo nedovoljno osviješteno o mogućem nastanku posljedica od zagađenja od nelegalnim fekalnim ispuštima • Ranjivost od posljedica velikih nesreća i katastrofa 	<ul style="list-style-type: none"> • Nužnost je utvrditi nosive kapacitete NP i PP te shodno tomu planirati ekonomsku djelatnost i mjere očuvanja parkova • Izraditi bazu podataka o krajobraznim strukturama • Sanirati degradirane dijelove krajobraza i omogućiti održivo korištenje • Uspostava Morskih parkova u svrhu obnove ribljeg fonda • Upravljanje vodama po načelu održivog razvoja • Zaštititi delikatne ekosustave • Održati kakvoću podzemnih i površinskih voda • Razminirati preostalo područje pod minama • Ekonomičnije gospodariti prostorom • Smanjiti utjecaj industrijskih procesa na kvalitetu tla • Regulirati intenzitet zahvata na poljoprivrednim površinama • Prevenirati efekte erozije • Mapirati rasprostranjenost biološke raznolikosti • Razviti mehanizme zaštite biološke raznolikosti • Spriječiti unošenje stranih vrsta • Uspostaviti sustav praćenja stanja morske flore i faune • Smanjiti količinu unosa onečišćujućih tvari u zadarski arhipelag • Prevenirati ulazak invazivnih vrsta i drugih mora i oceana putem tankera i putničkih brodova • Razviti sustav djelovanja u slučaju iznenadnog zagađenja, havarije i dr. • Preventivno razvijati sigurnosnu kulturu i odgovornost građana • Kontinuirano provoditi edukacije građanstva za postupanje u velikim nesrećama i katastrofama • Razviti infrastrukturni sustav za što učinkovitije djelovanje u slučaju iznenadnog onečišćenja mora. • Poboljšati infrastrukturu zaštite od požara i tehnoloških eksplozija

Izvor: ZADRA NOVA

Zaključak

Istraživanja provedena na području Zadarske županije ukazuju na njena značajna prirodna bogatstva. Prije svega važno je istaknuti postojanje većih rezervi kvalitetnih podzemnih voda gdje su podzemne vode Ravnih kotara i Like svrstane u zonu rezerve podzemnih voda prve kategorije.

Nasuprot toj činjenici stoji i činjenica kako upravo Zadarska županija kroz javni vodoopskrbni sustav bilježi jedan od najvećih gubitaka vode, iako je jedna od županija najbogatijih vodom. Rješenje tog problema prema Užaru (2012) svakako treba tražiti u restrukturiranju vodoopskrbnih poduzeća. Užar stoga, smatrajući kako podjela sustava na zone daje detaljniji uvid u praćenje rada pojedine zone, predlaže nekoliko mogućih rješenja: uvođenje geografsko-informacijskog sustava (GIS), uvođenje numeričkog modeliranja koje zahtijeva minimalna ulaganja ili administrativnu reorganizaciju i zapošljavanje visokoobrazovanog kadra koji na pravi način može pristupiti rješavanju problema gubitaka te uvođenje telemetrijskog sustava za daljinski nadzor.

Iako postoji cijeli niz mjera za optimalnije gospodarenje ograničenim morskim resursima, a s obzirom na iznimnu orijentiranost Zadarske županije prema turizmu, ribarstvu i pomorstvu, od iznimne je važnosti donijeti zakonski okvir u zakonodavstvu RH kojem bi more bio središnji predmet zaštite bez obzira na postojanje brojnih zakona i podzakonskih propisa vezanih za zaštitu mora ili obavljanje djelatnosti vezanih uz more. Naime, zbog snažnih gospodarskih aktivnosti koje koriste ograničene morske resurse, morski sustav na području Zadarske županije je ugrožen. Zbog svega navedenog preporuča se spremnost za slučaj iznenadnih onečišćenja mora i priobalja, pogotovo zbog činjenice da je ekološko stanje akvatorija ocijenjeno najvišim – vrlo dobrim stupnjem.

Koristeći dostupne metode utvrđeno je kako je na području Zadarske županije, uslijed djelovanja različitih čimbenika, došlo do trajnog narušavanja zemljišnog pokrova i tla. Specifični oblik zagađenja tla predstavljaju minski sumnjiva područja koja bilježe konstantan pad dok se potpuno razminiranje očekuje 2019. godine što je krajnji rok.

Kvaliteta zraka na području Zadarske županije je optimalna obzirom da nema većih zagađivača, a posebna pažnja poklanja se potencijalnoj zagađenosti zraka na području industrijske zone Gaženica koja je zasad nedovoljno značajna.

S obzirom na ugroženost značajnog broja biljnih i životinjskih vrsta, kao i izuzetnu prijetnju od strane invazivnih vrsta štetnim utjecajem na autohtone, provedena je nekolicina hvalevrijednih projekata s ciljem inventarizacije flore, faune i staništa. Problem je što podaci o inventarizaciji nisu javno dostupni ni objedinjeni na jednom mjestu što je svakako preporuka za daljnji rad. Osim toga, na području Zadarske županije ne postoji ni sustavno mjerenje buke kao ni evaluacija utjecaja iste na zdravlje ljudi i životinja, s obzirom da prema zakonskoj regulativi ne postoji ni jedan grad u ZZ koji zadovoljava tražene uvjete za mjerenje, te će se stoga mjerenje obaviti u sklopu europskog projekta čime će se dobiti karta buke.

Na temelju iznesene analize vidljivo je kako su potencijalno veći rizici od požara i potresa nego od poplava, suše te olujnog i orkansnog vjetra na području Zadarske županije. Iako su određene preventivne mjere poduzete u svakom od ovih slučajeva, ipak mjesta za napredak itekako ima pogotovo kad su u pitanju ljudski životi. Naposljetku, Horvat (2008) je zaokružila ovo područje istaknuvši kako se zaštitom okoliša osigurava cjelovito očuvanje kakvoće okoliša, očuvanje biološke i krajobrazne raznolikosti, racionalno korištenje prirodnih dobara i energije na najpovoljniji način za okoliš, kao osnovni uvjet zdravog života i temelj održivog razvitka. Horvat dalje navodi kako je obveza svih tijela državne vlasti, ali i županija, gradova i općina da u okviru svog djelokruga potiču održivi razvitak koji se postiže suradnjom svih dionika.

3.2. Komunalna infrastruktura

U ovom dijelu daje se analiza vodnog gospodarstva, odvodnje otpadnih voda, gospodarenja otpadom, pošte, elektroničkih komunikacija, te na kraju digitalne zemaljske televizije.

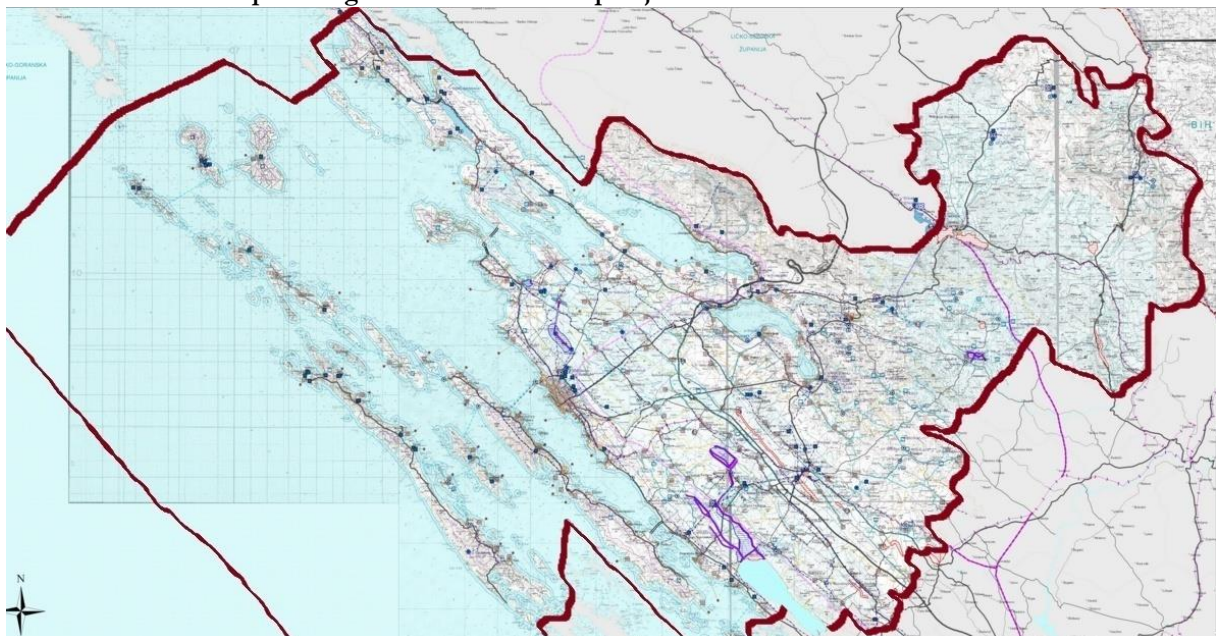
3.2.1. Vodno gospodarstvo

Krševitost priobalja Zadarske županije dovodi do problema s vodoopskrbom, unatoč bogatoj hidrografiji podzemlja. Nedovoljan je broj rijeka, jezera i drugih površinskih voda da bi se optimalno namirile potrebe potrošača. Ljetna oskudica vodom na otocima, te u Kotarima i Bukovici nije rijetkost. U navedenim slučajevima voda se na otoke prevozi brodovima cisternama, a u mjesta na kopnu autocisternama.

Dosad izgrađeni vodovodi, od kojih je najznačajniji vodovodni sustav regionalnog značenja s rijeke Zrmanje koji opskrbljuje Zadar, te dijelove Ravnih kotara i Bukovice pitkom vodom, tek djelomice namiruju potrebe Županije.

Posebne vodoopskrbne sustave imaju Biograd na Moru s okolnim mjestima, zatim Novigrad, Ražanac, Gračac, Srb, Bruvno i Mazin. Biograd na Moru osim posebnog vodoopskrbnog sustava ima i dodatne lokalne vodovode, kao i okolica Zadra i Nina, Posedarje te Starigrad-Paklenica (Bokanjačko blato, Golubinka, Vrana, Kakma, Paklenica i dr.) Isto tako izgrađen je i spoj regionalnog sustava s vodoopskrbnim sustavom Šibensko-kninske županije. Otok Pag opskrbljuje se vodom spojem na vodovod Hrvatskog primorja (južni ogranak), te iz nekoliko manjih lokalnih izvorišta (kaptaza Velo Blato, Mirožići). Potrebno je naglasiti kako je za Otok Pag izgrađen cjevovod iz pravca Ražanca do Paškog mosta s namjerom spajanja Grada Paga na vodoopskrbni sustav Sjeverne Dalmacije, u svrhu daljnjeg gospodarskog razvoja.

Slika 13: Shema vodoopskrbnog sustava Zadarske županije

Izvor: Vodovod d.o.o. Zadar

Vodovodna mreža se proširuje sukladno zahtjevima zaprimljenim sa terena u skladu s izdanim građevinskim dozvolama, potom se zatraži projektni prijedlog od vodovoda koji po izradi istog započinje s

realizacijom. S ciljem povećanja vodnih kapaciteta i rješavanja postojećih problema planiraju se sljedeće aktivnosti³⁷:

- dogradnja Regionalnog vodovoda Sjeverne Dalmacije koji bi povećao kapacitet sa sadašnjih 1175,0 l/s na 3035,0 l/s
- povezivanje vodoopskrbnih sustava Zadra i Šibenika
- istraživanje i iskorištenje i iskoristiti podzemne vode podvelebitskog područja
- korištenje lokalnih izvorišta koja do sada nisu dovoljno ispitana i u cijelosti iskorištena, a zbog blizine u odnosu na potrošačka mjesta mogu se koristiti za vodoopskrbu uz relativno male troškove eksploatacije
- produbljivanje postojećih i dodavanjem novih bušotina na postojećim vodozahvatima Kakma i Boljkovac
- uvođenje vodozahvata Kožlovac u benkovački vodoopskrbi sustav
- uvođenje male vodene resurse u postojeći sustav vodoopskrbe.

Najznačajnija lokalna vodocrpilišta/vodozahvati su Boljkovac, Biba, Velo Blato, Poveljana, Kneževići, Vratrovac, Jukić Vrelo, Žmansko polje (Malo i Velo jezero), Begovača i Nazret. Ostala lokalna vodocrpilišta/vodozahvati su Jezero (turanjsko), Bijeli Klanac, Kotlina, Mazin, Bruvno, Štikada, Žegar, Krupa, Oko, Stanesa, Pećina, Mramor (Ražanac), Gradina, Mrzlac, Jezerine, Magaredar, Vrčići, Kožlovac, Trubanj, Golubinka (Bjelina), Božava, Olib, Kolan i Molat. Broj priključaka na vodovodnu mrežu tijekom prošle 2015. godine iznosio je 42.539, a ukupno je dostavljeno 9.866.043,65 kubična metra vode.

Tablica 54: Potrošnja vode u Zadarskoj županiji za 2015. godinu

	Ukupno	Domaćinstvo	Gospodarstvo
	2015.	2015.	2015.
PRODANA VODA/GRAD-OPĆINA	m ³	m ³	m ³
Zadar	5.104.012,23	3.419.688,19	1.684.324,04
Nin	469.087,76	314.288,80	154.798,96
Obrovac	199.073,93	133.379,53	65.694,40
Pag	465.708,00	283.884,00	181.824,00
Poveljana	94.414,00	81.987,00	12.427,00
Bibinje	251.857,02	168.744,20	83.112,82
Starigrad	226.163,13	151.529,30	74.633,83
Novigrad	75.717,98	50.731,05	24.986,93
Poličnik	253.113,79	169.586,24	83.527,55
Privlaka	215.543,64	144.414,24	71.129,40
Posedarje	230.529,26	154.454,60	76.074,66
Ražanac	161.760,13	108.379,29	53.380,84
Sukošan	298.610,39	200.068,96	98.541,43
Zemunik Donji	133.194,19	89.240,11	43.954,08
Kolan	120.001,00	98.871,00	21.130,00
Galovac	45.991,00	30.813,97	15.177,03
Kali	69.925,00	46.849,75	23.075,25
Preko	273.692,00	183.373,64	90.318,36
Sali	27.751,00	18.593,17	9.157,83
Škabrnja	36.661,41	24.563,14	12.098,27

³⁷ Prostorni plan Zadarske županije 2014.

Jasenice	113.005,00	75.713,35	37.291,65
Vrsi	156.149,07	104.619,88	51.529,19
Vir	44.062,00	29.521,54	14.540,46
Kukljica	87.521,72	58.639,55	28.882,17
UKUPNO:	9.153.544,65	6.141.934,50	3.011.610,15
Vodovod i Odvodnja Benkovac	644.015,00		
Komunalac Biograd	68.484,00		
SVEUKUPNO:	9.866.043,65		

Izvor: Vodovod d.o.o.

Potrebne količine vode za navodnjavanje osiguravaju se korištenjem postojećih vodnih potencijala (vodotoci, oborinske vode, izvorišta, podzemne vode, pročišćene otpadne vode, vodoopskrbni sustavi u vrijeme smanjene potrošnje i dr.). Sustavi za navodnjavanje su: Baštica 1 (akumulacija Grabovac), Baštica 2 (akumulacija Vlačine), Kožlovačko - Morpolačko polje (akumulacija Kulina), Kulsko - Korlatsko polje (akumulacija Kotao), Povljana (akumulacija), Škabrnja (akumulacija), Vransko polje (akumulacije u skladu sa studijom), Oko (izvor Oko), Zaton (izvori: Vrulj, Dražnik), Ljubač (izvor Greb), Žegarsko polje (rijeka Zrmanja), Muškovci (rijeka Zrmanja), Krupa (rijeka Zrmanja), Rašinovac (akumulacija Boljkovac), te Lišane (akumulacija).

Važno je istaknuti kako su u tijeku radovi na projektu izgradnje glavnog dovodnog cjevovoda nizvodno od Zemunika u iznosu od 4.565.229,00 kuna, dok je također u tijeku rekonstrukcija CS „Dolac“, te izgradnja vodoopskrbne mreže naselja Gorica i Novog naselja Paljov u Općini Novigrad. Osim navedenog, u tijeku je i projektiranje vodospreme Petrčane i vodovodne mreže uz radove na izgradnji sustava odvodnje Grada Zadra, te rekonstrukcija vodovoda na raskrižju državne ceste D306 ukupne vrijednosti 39.090.000,00 kuna.

Osim navedenog na području vodoopskrbe također je u tijeku rekonstrukcija starih vodovodnih mreža i vodosprema, rješavanje problema pitke vode na otocima te odvodnje diljem županije.

3.2.2. Odvodnja otpadnih voda

Odvodnja otpadnih voda je organizirana na razini pojedinačnih lokalnih uprava, ali se teži izgradnji zajedničkih sustava odvodnje za veću aglomeraciju. Najveća tvrtka za upravljanje sustavima odvodnje je Odvodnja d.o.o. Zadar. U nastavku navodimo podatke o priključenosti stanovnika Zadarske županije na kanalizacijski sustav prema jedinicama lokalne samouprave:

- Grad Zadar 80%
- Grad Pag 80%
- Grad Biograd na Moru 40%
- Grad Obrovac 35%
- Grad Benkovac 65%
- Općina Kukljica 73%
- Općina Preko 60%
- Općina Gračac 48%
- Općina Kali 36%
- Općina Sali 70%
- Općina Novigrad 10%
- Općina Pakoštane 80%
- Sukošan 0% (spojena marina Dalmacija sa 4000 ES).

S obzirom na izgrađenost i razvijenost naselja Zadarske županije uočljiva je neadekvatna izgrađenost sustava odvodnje potrebnih za pravilno sakupljanje, pročišćavanje i dispoziciju otpadnih voda.

Izgradnjom Kolektora visoke zone grada Zadra osigurano je kvalitetno pročišćavanje otpadnih voda, čime je završena praksa korištenja otvorenih ispusta odvodnje u more. Po spajanju preostalih gradskih kvartova smanjiti će postojeće opterećenje postojećih kolektora „srednje zone grada“ kao i podmorskog ispusta Kolovare, te glavne kanalizacijske crpke „Arbanasi“. Projekt vrijednosti 218 milijuna kuna, čiji je nositelj Grad Zadar, financiran je 50% od strane Svjetske banke, dok je preostali iznos podijeljen između lokalne samouprave i Državnog proračuna.

3.2.3. Gospodarenje otpadom

Na području Zadarske županije među jedinicama lokalne samouprave sustavom organiziranog upravljanja otpadom pokriveno je 100% kućanstava, izuzev općina Gračac (19%), Obrovac (67%) i Vir (95%). Diljem Županije aktivno djeluju 22 komunalna poduzeća koja sakupljaju komunalni otpad i odvoze ga na jedno od 9 službenih neusklađenih odlagališta³⁸.

Usprkos brojnim komunalnim poduzećima, ilegalno odlaganje otpada prisutno je i danas. Naročito vrijedi za otpad nastao rušenjem objekta, bijela tehnika te građevni otpad. Na području županije nalaze se 142 lokacije divljih odlagališta otpada.

Na odlagalište otpada „Diklo“ (po količini odloženog otpada spada među četiri najveća odlagališta u Hrvatskoj) još se redovito dovozi i odlaže 70% ukupnih količina otpada nastalog na području Zadarske županije, iako je u fazi sanacije sa perspektivom zatvaranja nakon uspostave predmetnog Centra za gospodarenje otpadom.³⁹ Navedeno odlagalište je u funkciji od 1963., a procjenjuje se da je do danas odloženo oko 2.850.000 milijuna kubičnih metara raznovrsnog otpada. Odlagalištem upravlja komunalno poduzeće Čistoća, u vlasništvu Grada Zadra i 15 jedinica lokalne samouprave. Otpad na odlagalištu „Diklo“ potječe, ne samo od Grada Zadra, već i sa područja Grada Nina te 17 općina Zadarske županije (Bibinje, Galovac, Kali, Kukljica, Novigrad, Poličnik, Posedarje, Preko, Privlaka, Ražanac, Sali, Starigrad, Sukošan, Škabrnja, Vir, Vrsi i Zemunik Donji). Za područje Grada Paga, korisiti se uređeno odlagalište otpada „Sv. Kuzam“. Navedeno odlagalište nalazi se 3 km jugoistočno od centra grada Paga uz prometnicu Pag-Košljun, površine 4 ha. Na prostoru odlagališta uspostavljeno je reciklažno dvorište za područje otoka Paga koji pripada Zadarskoj županiji te je također predviđena izgradnja sortirnice „suhe“ i „mokre“ frakcije, kompostane i centra za ponovnu uporabu. Navedenim odlagalištem upravlja trgovačko društvo Čistoća Pag d.o.o.

Centar za gospodarenje otpadom Biljane Donje, vrijednosti 385 milijuna kuna, trebao bi riješiti probleme gospodarenja otpadom za stanovnike Zadarske (u potpunosti) i Ličko-senjske (djelomično) županije te unutar prvih godinu dana sanirati sva odlagališta otpada na tom području.

Za napomenuti je kako je na području grada Paga predviđena izgradnja pretovarne stanice za područje

³⁸ Neusklađeno odlagalište je odlagalište koje ne ispunjava uvjete određene pravilnikom iz Članka 104. Zakona o održivom otpadu (NN 94/13)

³⁹ Centar za gospodarenje otpadom u Biljanima Donjim projekt je vrijednosti 685 milijuna kuna, a za čiju će se realizaciju iz EU fondova i Fonda za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost osigurati 90% sredstava dok preostalih 10% iz sredstava lokalne samouprave. Centrom će upravljati Eko d.o.o., trgovačko društvo za gospodarenje otpadom, obnovljivim izvorima energije i energetska učinkovitost Zadarske županije, a trebao bi biti otvoren u prosincu 2018.

cijelog otoka Paga.

Osnovu planiranog sustava cjelovitog gospodarenja otpadom na području Županije čini Županijski centar za gospodarenje otpadom (ZCGO), čija je lokacija predviđena u Biljanima Donjim. Na toj lokaciji je predviđena mehaničko - biološka obrada otpada, zatim prostor za recikliranje i obradu građevnog kamena, prostor za kompostiranje otpada, reciklažno dvorište otvorenog tipa, te ostali sadržaji potrebni za funkcioniranje centra za gospodarenje otpadom.

Prema Planu gospodarenja otpadom za Zadarsku županiju cjeloviti sustav gospodarenja otpadom sastoji se od tri međusobno povezana projekta: izgradnja i upravljanje Županijskim centrom za gospodarenje otpadom; izgradnja i organiziranje sustava za sakupljanje i recikliranje otpada (četiri pretovarne stanice i trinaest mini-pretovarnih stanica- uglavnom na otocima), nabava vozila za prijevoz otpada od pretovarnih stanica do ZCGO, te uspostava sustava odvojenog sakupljanja i recikliranja otpada u pretovarnim stanicama i sanacija te zatvaranje preostalih odlagališta komunalnog otpada u Zadarskoj županiji. Planirana vrijednost u periodu od 30 godina iznosi oko 675 milijuna kuna (90 milijuna €).

Na području Zadarske županije još uvijek nije uspostavljen sustav za recikliranje otpada. Sakupljeni otpad prevozi se izravno na odlagališta. Na području Županije odvojeno se sakupljaju i prerađuju papir, PET, staklo, željezo, bakar, mjed, aluminij, akumulatori i olovo. Na lokacijama odlagališta Diklo i Sv. Kuzam, uspostavljena su jedina reciklažna dvorišta na području Zadarske županije, uz jedno mobilno u Općini Vir.

Uz izuzetak ograničene količine otpada za reciklažu, komunalni otpad sakupljen u Županiji odlaže se na odlagalištima. Otpad se trenutno odlaže na 11 odlagališta za komunalni otpad, za koja su u tijeku projekti sanacije i zatvaranja odlagališta:

- Baštijunski brig (Grad Biograd na Moru)
- Kljakovača (Grad Obrovac)
- Sveti Kuzam (Grad Pag)
- Diklo (Grad Zadar)
- Stražbenica (Općina Gračac)
- Dračevac (Općina Jasenice)
- Zarabaniž (Općina Kali)
- Jagodnja Gornja (Općina Polača)
- Vuline drage (Općina Poveljana)
- Samograd (Općina Starigrad)
- Triluke (Općina Tkon).

3.2.4. Pošta

Na području Zadarske županije djeluje 57 poštanskih ureda Hrvatske pošte, od toga najviše u gradu Zadru (6). Poštanske usluge uključuju otpremu i prijam pošiljki, paketa, dopisnica i razglednica regularnim načinom kao i brzopost, te preporučeni i vrijednosni pošiljki u tuzemstvu i van granice Republike Hrvatske. Usluge podrazumijevaju i dopremu/prijem pošiljki s opasnom robom te HP Express usluge ali i tradicionalne usluge plaćanja računa, podizanja mirovine, slanja/primanja novca i filatelije.

Mreža poštanskih ureda na području Zadarske županije u potpunosti je izgrađena i optimalna u odnosu na razmještaj stanovništva i potrebe specifičnog područja te je važno napomenuti kako osim Hrvatske pošte na području Zadarske županije djeluju i drugi davatelji poštanskih usluga putem kojih je moguće obavljati određene poštanske usluge.

3.2.5. Elektroničke komunikacije

Uvidom u podatke dostavljene od strane operatera elektroničkih komunikacija na području Zadarske županije utvrđena je pokrivenost županije signalom mreža pokretnih komunikacija (govornim i podatkovnim) na razini od 98%. Iznimke su nepristupačni vrhovi Velebita čija dostupnost signala uvelike ovisi o konfiguraciji terena i vremenskim uvjetima.

98% županije je pokriveno mobilnim signalom te dostupnim osnovnim priključkom za internet.

Porast broja priključaka na širokopojasni internet u 2015. godini je 4%, što prati trend porasta na državnoj razini. Nadalje, gustoća širokopojasnih priključaka u županiji gotovo je istovjetna onoj koju ostvaruje državna mreža te iznosi oko 22%. Na području grada Zadra, dostupna brzina interneta u prosjeku iznosi od 20 do 30 Mbit po sekundi, dok je u ostatku županije nešto niža te iznosi od 10 do 20 Mbit po sekundi.

Elektroničko komunikacijska mreža je na iznimno zadovoljavajućoj razini sa pokrivenošću od oko 98% županije signalom mreža pokretnih komunikacija, te dostupnim osnovnim priključkom za internet. Ulaže se u mogućnost dostupnosti širokopojasnog interneta putem svih centrala te u postavljanje optičkih kabela i na otocima. Zabilježena su stalna ulaganja u razvoj mreža pokretnih komunikacija, koja se očekuju i u narednom periodu, kako bi se osigurao kapacitet potreban za rastući trend širokopojasnog pristupa internetu u tim mrežama, što će rezultirati većim brojem postavljenih baznih postaja. Veliki financijski izdaci te neriješeni imovinsko-pravni odnosi navode se kao glavni problemi većeg i bržeg ulaganja u izgradnju elektroničkih komunikacijskih mreža velikih brzina. Tijekom ljetnih mjeseci prisutni su problemi s kvalitetnim pružanjem elektroničko komunikacijskih usluga na otocima uslijed preopterećenosti zastarjele infrastrukture.

3.2.6. Digitalna zemaljska televizija

Zbog oslobađanja radiofrekvencijskog spektra druge digitalne dividende za usluge u mrežama pokretnih komunikacija, znatno se smanjuje raspoloživost tog spektra za digitalnu zemaljsku televiziju. Kako bi se omogućio razvoj novih usluga i održala konkurentnost platforme za digitalnu zemaljsku televiziju, potreban je prelazak na novi i učinkovitiji sustav digitalne zemaljske televizije DVB-T2 te novi i učinkovitiji sustav kodiranja H.265/HEVC.

U tijeku je izrada prijedloga Strategije prelaska digitalne zemaljske televizije na sustav DVB-T2 i dodjele frekvencijskog pojasa od 700 MHz, koja će definirati vremenski okvir prelaska na DVB-T2 sustav, kao i sustav kodiranja koji će se koristiti. Strategija će također definirati i kakvoću slike programa, koji će se emitirati u budućim DVB-T2 multipleksima, te se očekuje da će se svi programi s nacionalnim pokrivanjem odašiljati u visokoj kakvoći slike. Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti (HAKOM) vodi Povjerenstvo za izradu prijedloga Strategije.

Zbog prelaska na DVB-T2, prijamnike će morati mijenjati samo oni koji prate digitalnu zemaljsku televiziju (oko pola kućanstava u RH) u periodu od 2019. do 2021. Navedeni građani će trebati nabaviti novu prijamničku opremu, prilagođenu novom standardu (minimalno tzv. STB - Set Top Box uređaje).

Oni građani koji prate TV putem kableske televizije, satelitske televizije ili Interneta (IPTV) ne moraju ništa mijenjati. Pri izboru novog televizora/prijamnika, važno je da isti podržava DVB-T2 sustav i H.265/HEVC sustav kodiranja. Ukoliko postoji nedoumica, savjetuju se građani da direktno kontaktiraju proizvođača televizora/prijamnika. Predviđa se jasno označavanje prijamničke opreme od početka 2017., kako bi korisnici znali da će na opremi koju kupuju moći primiti DVB-T2 signal s H.265/HEVC sustavom kodiranja.

Ukoliko građani u međuvremenu kupuju novi TV prijamnik, što nije nužno prije promjene standarda u periodu 2019. – 2021., uputno je da obrate pozornost na podržani standard, kako bi izbjegli dodatne troškove u budućnosti.

Tablica 55: Razvojna ograničenja i potrebe za sektor komunalne infrastrukture

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna pokrivenost Zadarske županije vodoopskrbnim sustavom • Nedovoljno povezana distribucijska područja vodoopskrbe • Nedovoljan i neadekvatan sustav odvodnje u županiji • Gospodarenje otpadom u županiji je u lošem stanju i trenutna odlagališta ne zadovoljavaju propisane EU standarde • Nedovoljna iskorištenost potencijala za korištenje obnovljivih izvora energije 	<ul style="list-style-type: none"> • Dovršiti vodoopskrbni sustav kako bi se osigurala vodoopskrba za sve stanovnike županije • Izgraditi spojni sustav za spoj sustava Hrvatsko primorje, sa sustavom sjeverna Dalmacija • Izgradnja suvremenih sustava odvodnje te osnivanje jedinstvene ustanove na razini županije za održavanje i upravljanje sustavima odvodnje otpadnih voda • Uspostava jedinstvenog sustava gospodarenja otpadom za područje Zadarske županije u skladu sa standardima EU • Provedba politike o energetskej učinkovitosti i zaštiti okoliša Zadarske županije

Izvor: ZADRA NOVA

Zaključak

Komunalna infrastruktura Zadarske županije trenutno je u fazi pripreme velikih infrastrukturnih projekata. Tu se prije svega misli na vodoopskrbni sustav, sustav odvodnje i sustav gospodarenja otpadom. Naime, obzirom da izgrađeni vodovodi koji opskrbljuju Zadar, te dijelove Ravnih kotara i Bukovice pitkom vodom tek djelomice namiruju potrebe Županije, s ciljem povećanja vodnih kapaciteta i rješavanja postojećih problema u planu su brojne aktivnosti i projekti rekonstrukcije crpnih stanica, izgradnje vodoopskrbne mreže naselja te sanacije i poboljšanja trenutnog stanja vodoopskrbe Zadarske županije.

Sustav odvodnje neadekvatno je izgrađen te je priključenost na kanalizacijski sustav u pojedinim mjestima zabrinjavajuće mala, odnosno koriste se septičke jame koje su nerijetko nekvalitetno izvedene, čime se ugrožavaju podzemne vode. Kako bi se onemogućilo postojanje otvorenih ispusta odvodnje u more izgrađen je Kolektor visoke zone grada Zadra čime je osigurano kvalitetno pročišćenje otpadnih voda.

Izgradnjom Centra za gospodarenje otpadom, vrijednog 385 milijuna kuna, u potpunosti će se riješiti problem gospodarenja otpadom za stanovnike Zadarske županije te djelomično i za stanovnike Ličko-senjske županije. Na ovaj način sanirala bi se sva odlagališta otpada na ovom području što je posebno važno za odlagalište „Diklo“ koje podnosi veliko opterećenje, a nalazi se u blizini turističke zone.

3.3. Energetska učinkovitost

Pretežni dio potreba za energijom podmiruje se tekućim gorivima (59%), potom slijede električna energija (21,3%) i ogrjevno drvo s relativno visokim udjelom od 16,9%. Ostalo je plin. Dakle, značajan dio energetske potrebe namiruje se iz naftnih derivata, no prisutno je, iako zasad malim dijelom, korištenje obnovljivih izvora energije. Postoji izvjestan broj turističkih objekata u Zadarskoj županiji koji za grijanje i

pripremu potrošne tople vode koriste toplinske solarne, te dizalice topline. Instalirani kapaciteti toplinskih solarnih kolektorskih sustava u turističkom sektoru Zadarske županije iznose preko 3.000 m², a dizalice topline (koje koriste plitku geotermalnu energiju) prelaze iznos od 5.500 kW.

Od 2011. godine na prostoru Zadarske županije se u zgrade javne namjene provodi sustavno gospodarenje energijom te se za 101 zgradu javne namjene unose podaci o potrošnji energije, energenata i vode na mjesečnoj bazi. Zadarska županija je 2011. godine osnovala Solarni edukacijski centar koji je opremljen najsuvremenijom tehnologijom s ciljem podizanja svijesti o energetske učinkovitosti i obnovljivim izvorima energije. Solarnim edukacijskim centrom upravlja JU Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA koja u sklopu SEC-a također pruža i savjetodavne usluge iz područja energetske učinkovitosti, energetike te obnovljivih izvora energije.

Projekt CB GREEN, vrijednosti 499.066,54 EUR-a, provodi se u suradnji 6 partnerskih organizacija koje djeluju na području Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine s ciljem zaštite i očuvanja okoliša te poticanja uporabe održivih izvora energije u Zadarskoj županiji i Hercegovačko-neretvanskom kantonu.

Vidljiv je interes za postizanje većih energetske razreda putem prijave na projekte energetske učinkovitosti, ali zbog nedovoljno obrazovanog kadra u sferi izrade projektne dokumentacije te neriješenih imovinsko-pravnih odnosa otežan je put dobivanja sredstava. Mjere energetske učinkovitosti u najvećoj mjeri primjenjuju kućanstva, dok kod višestambenih zgrada dolazi do prepreka iz razloga što energetska obnova takvih zgrada ovisi prvenstveno o stanoupraviteljima i o razini uplaćene pričuve za pojedini objekt.

Poboljšanje energetske učinkovitosti, uz održivo korištenje energije te smanjenje emisije stakleničkih plinova, jedan je od prioriteta strategije Europske unije. Stoga na raspolaganju stoji niz EU natječaja preko kojih se financiraju projekti energetske obnove i korištenja obnovljivih izvora te ostvaruju ciljevi - velike uštede energije te smanjenje količine ispuštanja CO₂ u atmosferu.

Jedan od takvih projekata i primjera dobre prakse je projekt CB GREEN čiji je nositelj Grad Zadar uz pet projektnih partnera, a cilj uporaba održivih izvora energije te time zaštita i očuvanje okoliša u Zadarskoj županiji. Projektom se izradio Akcijski plan za energetske učinkovitost Grada Zadra, a uspostaviti će se također i Mreža projektnih ideja kojom će se prikupljati projekti iz područja energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije, te potom obraditi i pripremiti do razine gotovosti koja je potrebna za prijavljivanje projekata na dostupne izvore financiranja. U sklopu projekta zamijenila se i postojeća rasvjeta s energetske efikasnijom rasvjetom u dva povijesna perivoja u središtu grada Zadra, perivoju Kraljice Jelene i Vladimira Nazora, koja ostvaruje i do 80% uštede.

Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA pruža stručnu potporu građanima, tvrtkama, predstavnicima javnog sektora u vidu savjeta i pomoći pri prijavljivanju na nacionalne i EU izvore financiranja. Također nastoji potaknuti umrežavanje različitih dionika s ciljem ostvarivanja zajedničkih budućih projekata. Na taj način će se projektima osigurati znatno veća spremnost te time i veća mogućnost financiranja iz raznih dostupnih izvora financiranja.

Tablica 56: Energetska bilanca Zadarske županije za 2012. godinu

	Ukupno potrošnja/ proizvodnja	Derivati nafte	Prirodni plin	Biomasa	Biodizel	Električna energija
PJ						
Proizvodnja transformirane energije	2,0027	0	0	0		2,0027

Neposredna potrošnja energije		10,4299	6,6394	0,0017	1,2609	0,0001	2,5278
Industrija		0,8028	0,2459	0,0012	0,0979	0	0,4578
Promet		5,1976	5,1975	0	0	0,0001	0
	Cestovni	4,8711	4,8710	0	0	0,0001	0
	Željeznički	0,0385	0,0385	0	0	0	0
	Pomorski promet	0,288	0,2880	0	0	0	0
Opća potrošnja		4,4295	1,196	0,0005	1,163	0	2,07
	Kućanstva	2,7494	0,236	0,0004	1,163	0	1,35
	Uslužni sektor	0,9841	0,264	0,0001	0	0	0,72
	Poljoprivreda	0,509	0,509	0	0	0	0
	Građevinarstvo	0,187	0,187	0	0	0	0

Izvor: Akcijski plan energetske učinkovitosti Zadarske županije 2015. - 2017.

Gornja tablica prikazuje da je u 2012. u Zadarskoj županiji ostvarena najveća potrošnja derivata nafte, zatim slijedi potrošnja električne energije te biomase, dok je potrošnja plinske i toplinske energije najmanja. Potrošnja plinske energije u 2012. godini je bila minimalna iz razloga što se te godine tek počelo sa spajanjem potrošača te se već 2013. godine udio plina značajnije povećao.

3.3.1. Plinifikacija

Strateški projekt plinifikacije Zadarske županije s ciljem smanjenja zagađenja okoliša, ekonomičnijih troškova grijanja te povećanjem kvalitete usluge dostigao je gotovo polovicu predviđene izgradnje plinske mreže. Naime, do prvog dana 2015. godine izgrađeno je 40,355 metara plinske mreže (35,853 srednjeg tlaka te 4500 metara visokotlačne), a od toga zaplinjeno je 36,019 metara plinske mreže (31,519 srednjeg tlaka i 4500 visokog tlaka).⁴⁰ Do kraja koncesijskog razdoblja planira se izgraditi još 55,147 metara plinske mreže srednjeg tlaka. U konačnici, to znači da će se područje Zadarske županije u potpunosti opskrbljivati plinom iz magistralnog plinovoda Bosiljevo-Split, odnosno regionalnih ogranaka prema Gračacu, Obrovcu te Benkovcu i Zadru.

Trase magistralnog plinovoda:⁴¹

- magistralni plinovod Gospić - Benkovac DN 500/75
- magistralni plinovod Benkovac - Zadar DN 300/75
- magistralni plinovod Benkovac - Dugopolje DN 500/75
- odvojni plinovod za MRS Obrovac DN 300/75
- odvojni plinovod za MRS Biograd DN 200/75
- odvojni plinovod za MRS Tisno DN 200/75

3.3.2. Obnovljivi izvori energije

Područje Zadarske županije ima značajne potencijale za korištenje obnovljivih izvora energije – biomase, vjetra, sunca i vode- no pretežno se koristi energija vjetra. U svrhu privlačenja potencijalnih ulagača, Zadarska županija kao jedina u Hrvatskoj izradila je Atlas vjetra- temeljite resursne podloge za korištenje

⁴⁰ EVN, statističko izvješće

⁴¹ Prostorni plan Zadarske županije, izmjene i dopune, 2014.

energije vjetra na razini županije koja uključuje bazu izmjerenih i obrađenih podataka te karte vjetra u prostornoj rezoluciji od 200 m. Atlas sadrži podatke sumirane iz višegodišnjih promatranja kretanja vjetra (turbulencije, vertikalni profili, brzine i snage i sl.) u svrhu optimalnog pozicioniranja vjetroelektrana.

Zadarska županija, kao jedina u Hrvatskoj, izradila je Atlas vjetra.

Na području Zadarske županije prisutne su solarne elektrane (Tablica 57), zatim hidroelektrana (Tablica 58) te vjetroelektrane (Tablica 60). U postupku stjecanja statusa povlaštenog proizvođača električne energije je dvadeset devet fotonaponskih elektrana, dvije mikro hidroelektrane te šest vjetroelektrana. Realizaciju planiranih projekata vezanih uz uporabu energije vjetra i Sunca ograničavaju postojeće kvote za vjetroelektrane i solarne elektrane, visoki investicijski troškovi gradnje solarnih elektrana, postojeće stanje prijenosne mreže, nedostatak sustava za pohranu energije te manjkajuća regulativa.

Tablica 57: Popis elektrana na području Zadarske županije koje su u postupku ishodaenja statusa povlaštenog proizvođača električne energije

Solarne elektrane u Zadarskoj županiji	Lokacija	El.snaga (MW)
Solarna elektrana Stankovci 2	Stankovci	0,95
Solarna elektrana Stankovci 3	Stankovci	0,95
Fotonaponska elektrana Stankovci	Stankovci	0,95
Fotonaponska elektrana INEL 1	Poličnik	0,0299
Sunčana elektrana Solar park BI	Stankovci	0,2923
Fotonaponski sustav Ždnilo-Kneževići	Posedarje	0,01
Fotonaponska elektrana VELEBIT OBROVAC	Jasenice	5,63
Fotonaponska elektrana Poduzetnički inkubator Zadar	Zadar	0,0099
Fotonaponska elektrana Bokanjac	Zadar	0,9993
Fotonaponska elektrana Bokanjac 2	Zadar	0,9989
Instalacija "Pozdrav Suncu"	Zadar	0,0152
Sunčana elektrana Kolan 1	Kolan	1
Sunčana elektrana Kolan 2	Kolan	1
Fotonaponske elektrane Adria Biograd na Moru	Biograd na Moru	0,0296
Fotonaponska elektrana na krovu Općine Tkon	Tkon	0,0103
Fotonaponska elektrana Novi Stankovci - Zona A3	Stankovci	0,999
Sunčana elektrana Povljana 1	Povljana	1
Sunčana elektrana Dea 4	Stankovci	0,0295
Fotonaponska elektrana Objekt za skladištenje sjena	Biograd na Moru	0,03
Fotonaponska elektrana Staja muznih krava 1 Vrana	Biograd na Moru	0,03

Fotonaponska elektrana Staja muznih krava 2 Vrana	Biograd na Moru	0,03
Fotonaponska elektrana Pogon za kiseljenje kupusa	Biograd na Moru	0,03
Fotonaponska elektrana Centar za pripremu povrća	Biograd na Moru	0,03
Sunčana elektrana Ključarić 1	Obrovac	0,01
Solarna elektrana BUKOVICA 1	Jasenice	1
Solarna elektrana BUKOVICA 2	Jasenice	1
Solarna elektrana BUKOVICA 3	Jasenice	1
Solarna elektrana BUKOVICA 4	Jasenice	1
Solarna elektrana BUKOVICA 5	Jasenice	1
Ukupno		20,0639

Izvor: HEP

Tablica 58: Hidroelektrane u Zadarskoj županiji

Hidroelektrane u Zadarskoj županiji	Lokacija	El. snaga (MW)
RHE Velebit	Obrovac	1,25
Ukupno		1,25

Izvor: HEP

Tablica 59: Planirane hidroelektrane u Zadarskoj županiji

Planirane Hidroelektrane u Zadarskoj županiji u postupku stjecanja statusa PP	Lokacija	El. snaga (MW)
MIKRO-HIDRO ENERGETSKI PROJEKT VRELO UNE	Gračac	0,3
Mala hidroelektrana Una – Mlin	Gračac	0,106
Ukupno		0,406

Izvor: HEP

Tablica 60: Vjetroelektrane u Zadarskoj županiji

Vjetroelektrane na području Zadarske županije	Lokacija	El. snaga (MW)
VE ZD5	Jasenice	20
Mala vjetroelektrana Ravna 1	Pag	5,95
VE ZD2	Benkovac; Obrovac	18
VE ZD3	Benkovac	18

VE ZD6	Gračac	18
VE ZD4	Benkovac	9
Proširenje ZD6 (dio) snage oko 45 MW	Gračac	45
VE Krug - Bikna Glava	Benkovac	23
Kompleks male vjetroelektrane Jasenice (radni naziv Jasenice I i Jasenice II)	Jasenice	10
VE Zelengrad-Obrovac 99 MW	Obrovac	99
Ukupno		265,95

Izvor: HEP

Tablica 61: Planirane vjetroelektrane u Zadarskoj županiji

Planirane Vjetroelektrane na području Zadarske županije u postupku stjecanja statusa PP	Lokacija	El. snaga (MW)
VE ZD3P	Benkovac	33
VE ZD2P	Benkovac;Obrovac	48
VE Bruvno	Gračac	45
VE Mazin 2	Gračac	20
VE ZD4P	Benkovac	18
VE Orljak	Obrovac	42
Ukupno		206

Izvor: HEP

Tablica 62: Planirane elektrane na biomasu u Zadarskoj županiji

Planirane Elektrane na biomasu u postupku stjecanja statusa PP	Lokacija	El. snaga (MW)
Kogeneracijsko postrojenje Benkovac	Benkovac	4,9
Ukupno		4,9

Izvor: Ministarstvo gospodarstva

Obnovljivim izvorom energije smatraju se i geotermalne dizalice topline⁴² čijom primjenom je moguće iskoristiti energiju pohranjenu u moru za potrebe grijanja i hlađenja. Pogodne uvjete za geotermalne dizalice topline čine zdenci morske vode smješteni u blizini obale, čija se temperatura kreće između 14 i 20 stupnjeva (ovisno o dubini crpljenja i dobu godine).

Javna ustanova Agencija za razvoj zadarske županije ZADRA NOVA aktivno je, sudjelujući kao partner u projektima BLUENE i MED Republic, financiranim iz Europskog programa Mediteran, obrađivala

⁴² Indirektni plitki geotermalni resursi uz uvjet da imaju minimalni toplinski množitelj (COP) koji je nužno postići kako bi se iskorištena energija mogla smatrati obnovljivom

podatke o obnovljivim izvorima energije i energetskej učinkovitosti kroz inteligentnu obnovu javnih zgrada i javnih prostora. Kroz projekt BLUENE obrađeni su podaci o potencijalima korištenja energije mora, koristeći tehnologije kao što su odobalne vjetroelektrane, generatore na morske struje i valove te uređaje koji iskorištavaju temperaturni koeficijent mora. Projektom su utvrđeni postojeći zakonodavni okvir te potencijalne pogodne lokacije i područja za iskorištavanje energije mora na europskom dijelu mediterana, a obrađeni su i primjeri dobre prakse. Utvrđeno je da u trenutku provođenja istraživanja na prostoru Zadarske županije postoji najmanje 6 uređaja za iskorištavanje morskog temperaturnog koeficijenta za sustave grijanja i hlađenja u turističkim objektima, što tim objektima znatno smanjuje ovisnost o drugim energentima. Mogućnost iskorištavanja potencijala mora u turističkim objektima bi kao mjera povećanja korištenja OIE mogla postati još i pogodnija ukoliko se na Nacionalnoj ali i lokalnoj razini postave temelji za sufinanciranje takvih projekata.

Kroz projekt MED Republic, JU Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA je u suradnji sa tehničkim partnerom iz Hrvatske (Energetski institut Hrvoje Požar), ali i Europe razvila metodologiju za energetske obnovu javnih zgrada i javnih prostora s naglaskom na mediteranske klimatske uvjete. Kroz Pilot projekte, a za Republiku Hrvatsku, su to bile javne zgrade iz Zadarske županije (Dječji vrtić Obrovac u Obrovcu, Osnovna škola Šime Budinića u Zadru, zgrada gradske uprave Grada Paga, trg i ulica ispred crkve sv. Frane u Pagu, Ulica Zadarskog mira 1358. u Zadru).

Prikazanim metodama, danom metodologijom te korištenjem inovativnih načina obnove javnih vanjskih prostora ali i javnih zgrada kao takvih, moguće je inteligentno utjecati na okoliš i direktno utjecati na energetske potrebe stanovnika mediteranskih gradova. Kroz specijalizirane radionice te edukacije i okrugle stolove, metode obnove prostora su prenesene strukovnim organizacijama i urbanističkim uredima i zavodima na prostoru Zadarske županije kako bi se budućim planiranjem aktivno utjecalo na energetske učinkovitost pasivnim putem.

Tablica 63: Razvojna ograničenja i potrebe za sektor energetska učinkovitost

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Postojeći zakonodavni okvir • Ograničenje za priključenje elektrane na elektroenergetski sustav zbog malih kvota za OIE • Neriješeni imovinsko pravni odnosi • Neosjetljivost stanovništva na troškove neracionalnog korištenja energije • Iznimno spor povrat investicija 	<ul style="list-style-type: none"> • Izrada Mreže projektnih ideja • Podizanje svijesti o korištenju obnovljivih izvora energije • Izrada projektne dokumentacije za energetske obnovu • Izrada projektne dokumentacije za promjenu energenata za grijanje (plinifikacija i biomasa) • Plinifikacija ostalih dijelova županije • Podizanje kvota za priključenje obnovljivih izvora energije na elektro - energetski sustav

Izvor: ZADRA NOVA

Zaključak

Svijest stanovništva o energetskej učinkovitosti i obnovljivim izvorima energije u laganom je porastu što je vidljivo iz brojnih prijava na projekte energetske učinkovitosti, no situacija i dalje nije na zadovoljavajućoj razini. Na području Zadarske županije u posljednjih nekoliko godina sustavno se radilo na osnaživanju ljudskih i institucionalnih kapaciteta iz ovog područja, a sve u svrhu podizanja svijesti kod stanovništva što je osnovni preduvjet za infrastrukturnu obnovu po principu energetske učinkovitosti. Ključno je prepoznavanje ovog područja od strane lokalne i regionalne samouprave upravo zbog toga što Zadarska županija ima značajne potencijale za korištenje obnovljivih izvora energije. U prilog tome govori

činjenica kako je Zadarska županija kao jedina u Hrvatskoj izradila Atlas vjetra koji sadrži sumirane podatke iz višegodišnjih promatranja kretanja vjetra u svrhu optimalnog pozicioniranja vjetroelektrana, a s ciljem privlačenja potencijalnih ulagača.

Osim svijesti stanovništva, prepreku razvoju područja Energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije predstavljaju i neriješeni imovinsko – pravni odnosi te ograničenje za priključenje elektrane na elektroenergetski sustav zbog malih kvota za obnovljive izvore energije, koje bi se moglo riješiti podizanjem kvota.

Iznimno spor povrat investicija, kada je riječ o obnovljivim izvorima energije, je nešto što svakako odbija potencijalne korisnike pa tako Granić i suradnici (2012) navode kako su pozicije sudionika na tržištu energije različite. Prema njima prva je situacija da kupac želi sigurnu opskrbu po razumnoj cijeni kao i mogućnost izbora te raspoloživost tehnologija i zadovoljenje zakonskih propisa. Druga situacija odnosi se na energetske subjekt koji želi depolitizaciju sustava cijena, dostupnost infrastrukture te učinkovitu regulaciju i dugoročnu viziju svih procesa dok u trećem slučaju država ima obvezu provođenja politike očuvanja klime i okoliša, donošenja zakona i drugih propisa te obvezu očuvanja sigurnosti opskrbe.

Ono što će svakako povećati mogućnost financiranja projekata energetske učinkovitosti je uspostavljanje Mreže projektnih ideja kroz koju će se projektni prijedlozi obraditi i pripremiti do potrebne razine gotovosti za pojedini natječaj. Na taj način će se sustavnim planiranjem i umrežavanjem različitih dionika sa područja Zadarske županije povećati udio projekata koji uključuju energetske učinkovitost i obnovljive izvore energije.

U svakom slučaju, Zadarska županija treba zanemariti negativne prepreke te krenuti snažnije u jačanje obnovljivih izvora energije jer potencijala za iste svakako ima.

3.4. Prometna infrastruktura

Zadarska županija zbog svojeg geografskog položaja te geomorfoloških osobina posebnu pozornost usmjerava na prometnu povezanost. Izgradnjom autoceste kvalitetnije je povezan takozvani Lički dio Zadarske županije s primorskim, dok je modernizacijom pomorskih luka omogućeno lakše povezivanje naseljenih otoka s kopnom. Primjerenim razvojnim projektima, poticanjem malog poduzetništva, otvaranjem poduzetničkih zona i inkubatora s prometnom povezanošću nastoji se prekinuti trend depopulacije ruralnih područja i uspostaviti izjednačavanje standarda ljudi koji žive u gradskim cjelinama sa standardom ljudi u ruralnom dijelu.

3.4.1. Cestovni prometni sustav

Cestovnu mrežu na području Zadarske županije treba promatrati kao dio cjelokupnog jedinstvenog prometnog sustava Republike Hrvatske, prvenstveno u funkciji prometa pripadajućeg prostora kojem najviše služi. Odlukom Ministarstva mora, prometa i infrastrukture, javne ceste se razvrstavaju u četiri skupine i to: autoceste, državne ceste, županijske ceste i lokalne ceste.

Slika 14: Cestovna infrastruktura Zadarske županije

Izvor: Županijska uprava za ceste

Postojeću cestovnu mrežu na području Zadarske županije čine razdjelni i transverzalni pravci. Najvažniji cestovni pravci su: Zagreb-Lika-Zadar-Split, Rijeka-Zadar-Split i Zadar-Benkovac-Knin. Ceste koje prolaze ovim koridorima povezuju mnoga naselja između kojih se odvija intenzivan državni, županijski i lokalni promet. Izgradnjom autoceste A1 Zagreb-Split-Dubrovnik omogućeno je optimalno povezivanje Zadarske županije i uključivanje u europske prometne koridore. Ona predstavlja važan generator gospodarskog i demografskog razvoja.

Tablica 64: Vrijeme putovanja do najbližih gradova

Relacija	Udaljenost (km)	Vrijeme vožnje
Zadar - Nin	17	20 min
Zadar - Biograd	30	32 min
Zadar - Šibenik	88	1 h 03 min
Zadar - Gospić	100	1 h 08 min
Zadar - Split	157	1 h 46 min
Zadar - Rijeka	289	2 h 53 min
Zadar - Karlovac	237	2 h 24 min
Zadar - Zagreb	287	2 h 58 min

Izvor: Hrvatski autoklub

Sve državne ceste na području županije su asfaltirane, uređene i opremljene te postoji potreba izgradnje i uređenja biciklističkih staza u zaštitnom pojasu prometnica. Kod županijskih i lokalnih cesta stanje je takvo da postoje neasfaltirane dionice tzv. makadami i to 48,60 km županijskih, te 181,97 km lokalnih cesta.

U cilju što boljeg povezivanja otoka Zadarske županije s kopnenim zaleđem, na većini otoka izgrađena je cestovna mreža koja je ujedno i osnovni preduvjet za povezivanje svih naselja svakog otoka u homogenu prostornu i gospodarsku cjelinu. To su u prvom redu ceste na otocima: Ugljan, Pašman, Dugi otok, Pag, Vir, Iž, Rava i Molat. Otoci Ugljan i Pašman međusobno su spojeni mostom, a otoke

Vir i Pag most povezuje s kopnom.

Okosnicu županijske cestovne mreže na kopnenom dijelu Zadarske županije čine prometnice koje povezuju najveća naselja Županije; Zadar, Nin, Pag, Biograd na Moru, Benkovac, Obrovac i Gračac, međusobno i s najvećim naseljima susjednih županija. Navedenim prometnicama odvija se i vrlo intenzivan lokalni promet koji proizlazi iz potreba stanovništva i razmještaja naselja pripadajućeg prostora.

Prema podacima za 2015. godinu, na području Zadarske županije ukupna duljina razvrstanih prometnica iznosi kako slijedi: kroz Zadarsku županiju prolazi autocesta A1 tzv. Dalmatina, u dužini od 73 km sa 5 čvorišta/izlaza s autoputa; duljina državnih cesta na području Zadarske županije iznosi 562,09 km u 18 cesta sa 114 dionica; duljina županijskih cesta iznosi 565,92 km, a lokalnih cesta 638,79 km.

Za bolju prometnu povezanost nužno je bolje unutarne regionalno povezivanje što se postiže izgradnjom brzih cesta. Makadamske ceste potrebno je urediti i opremiti kako bi se sigurnost i cestovna povezanost podigla na višu razinu.

Cestovni promet na području Županije čini autobusni prijevoz te prijevoz osobnim i komercijalnim vozilima. Tamnu stranu cestovnog prometa čini prosječni godišnji broj prometnih nesreća od 1968 čiji su najčešći uzročnici neprilagođena ili prevelika brzina, te nepropisno pretjecanje ili oduzimanje prednosti prolaska.

Tablica 65: Ukupan broj prometnih nesreća i posljedice sudionika na svim županijskim cestama

Godina	Ukupni broj prometnih nesreća	Broj nesreća		
		S poginulim osobama	S ozlijeđenim osobama	S materijalnom štetom
2011.	2.057	19	639	1.399
2012.	1.866	19	568	1.279
2013.	1.972	8	591	1.373
2014.	1.866	17	504	1.345
2015.	2.080	21	541	1.518
Ukupno	9.841	84	2843	6.914

Izvor: Ministarstvo unutarnjih poslova RH

Na području Zadarske županije autobusni javni prijevoz putnika obavljaju koncesionari od kojih je najznačajniji *Liburnija d.o.o.* s ukupno 80 autobusa. Osim *Liburnije d.o.o.* ostali značajniji prijevoznici na području županije su *Čazmatrans promet* s 44 autobusa, *Antonio Tours* koji prometuje sa 16 autobusa, *Stari Velim d.o.o.* sa 6 autobusa i 2 kombija te *Lišanetrans turist* sa 4 autobusa.

Podaci o registriranim cestovnim motornim vozilima se prikupljaju u policijskim upravama i dostavljaju u Državni zavod za statistiku, te se objavljuju u Statističkim ljetopisima. Podaci u Statističkom ljetopisu 2015⁴³ za 2014. godinu za Zadarsku županiju prikazani su prema sljedećoj podjeli:

- Mopedi i motocikli – 6.727
- Osobna vozila – 58.013
- Autobusi – 220
- Teretna i radna vozila – 6.212
- Ostala vozila – 969

Glavni sektorski problem predstavljaju neuređene zemljišne knjige, točnije neriješeni imovinsko-pravni odnosi koji ograničavaju rekonstrukciju starih i izgradnju novih cestovnih objekata. Nedostaje kraći

⁴³Državni zavod za statistiku, Statist. ljetopis RH 2015. http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2015/sljh2015.pdf

pristup s čvora Zadar 2 na državnu cestu D502 (smjer Karin), bržeg puta na relaciji Biograd-Vir (obilaznica), povezivanje Obrovca na autocestu netom prije tunela Sv. Rok, te rješavanje alternativnih pristupa autocesti u svrhu kvalitetnijih intervencija u slučaju prometnih nesreća. Utvrđena je potreba rješavanja problema koje uzrokuje vjetar na području Maslenice pošumljavanjem, te izgradnja biciklističkih i pješačkih staza diljem županije.

Na području grada Zadra vidljiva je potreba izgradnje zaobilaznice koja bi rasteretila gradske prometnice, posebno opterećene tijekom turističke sezone. U tijeku je i priprema projekta inteligentnog upravljanja gradskim prometom za čiju realizaciju je nužna financijska potpora Županije.

Krajem 2012. godine pokrenut je projekt prometnog povezivanja kopnenog dijela Zadarske županije i otoka zadarskog arhipelaga podmorskim tunelskim mostovima s težištem na Projekt povezivanja tunelskim mostom Zadar (Gaženica) – otok Ugljan (Pašman).⁴⁴

Do sada je izrađena i dovršeno idejno rješenje prometnog povezivanja, predinvesticijska studija o isplativosti ulaganja u projekt prometnog povezivanja te studija isplativosti ulaganja.

Isto tako, izrađena je i projekcija daljnjih projektnih aktivnosti ukupne vrijednosti s izgradnjom Podmorskog tunelskog mosta Zadar (Gaženica) – rt Otrić (otok Ugljan), u iznosu oko 184 milijuna EUR-a. Projekt je uvršten i u Prostorni plan Zadarske županije.

3.4.2. Zračni promet

Infrastrukturu zračnog prometa u Zadarskoj županiji čini jedna zračna luka, Zračna luka Zadar 4E kategorije, na kojoj je smješten i stalni granični prijelaz za međunarodni promet putnika i roba u zračnom prometu te jedno zračno pristanište. Planirana su i zračna pristaništa na Pagu, Dugom otoku, Ugljanu, Tomingaju, Šepurinama i Stankovcima, od kojih je pristanište u Stankovcima 2014. godine dobilo i građevinsku dozvolu.

Zračna luka Zadar jedna je od devet zračnih luka u Hrvatskoj, utemeljena je 1968. godine u blizini naselja Zemunik Donji 7 km istočno od Zadra. Zračna luka Zadar se nalazi na nadmorskoj visini od 88m te je važan čimbenik u povezivanju sjeverne Dalmacije i Like s ostalim dijelovima Hrvatske i svijeta i najveći je zrakoplovni centar u Hrvatskoj. Zbog dvije poletno-sletne staze (u okomitim odnosima) u mogućnosti je prihvaćati zrakoplove bez obzira na vremenske uvjete.

Za vrijeme rata zračna luka je u potpunosti devastirana. Obnovljena Zračna luka Zadar u vlasništvu je Republike Hrvatske s udjelom 55%, Zadarske županije s 20%, grada Zadra s 20% te općine Zemunik Donji s udjelom od 5%. Zbog uspostave novih zračnih linija početkom 2007. godine dodatno je proširena zgrada putničkog terminala, čime je Zračna luka Zadar osposobljena za prihvatale daleko većeg broja putnika. U 2015. godini Zračna luka Zadar je ostvarila 487.652 putnika što je 1,44% manje nego 2014. godine odnosno 3% više nego 2013. godine. Osnovna pretpostavka za daljnji razvoj Zračne luke Zadar je ulaganje prije svega u postojeće poletno-sletne staze koje zahtijevaju detaljnu rekonstrukciju. Naime, poletno-sletne staze su dotrajale te su se godinama samo interventno održavale, iako im je stvaran rok trajanja istekao. Ovime se naglašava važnost potrebnih navedenih ulaganja.

Zračna luka Zadar mora nužno povećati manipulativni prostor s ciljem povećanja broja međunarodnih letova. Produženjem postojećih, odnosno izgradnjom nove poletno-sletne staze omogućio bi se prihvatale većih zrakoplova, te bi u tom slučaju Zračna luka Zadar bila interesantna pri ostvarivanju prekooceanskih letova.

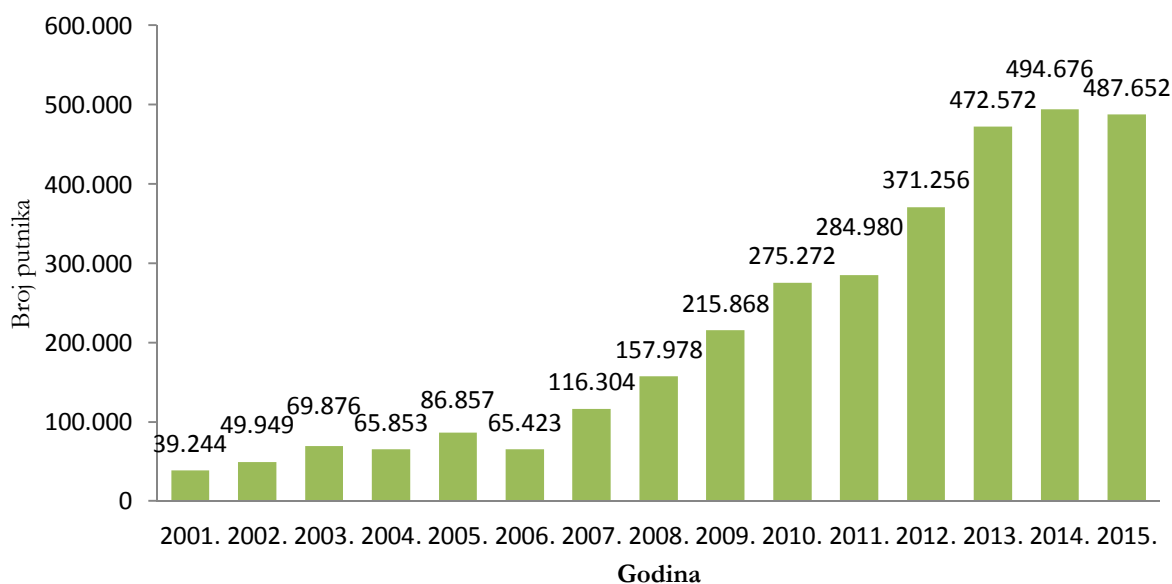
---

⁴⁴ Projekt je pokrenula Zadarska županija u suradnji s tvrtkom Jelić – Inženjering te predstavnicima Hrvatsko-njemačkog društva Split i Klastera za EU aplikacije Društva

Utvrđena je velika ovisnost zračne luke o cestovnom prometu, naime tek jedna pristupna cesta vodi prema zračnoj luci. U narednom periodu planira se izgradnja drugih manjih zračnih pristaništa i helidroma.

Graf 39: Broj putnika Zračne luke Zadar u razdoblju 2001. - 2015. godine

Izvor: Zračna luka Zadar

3.4.3. Željeznički promet

Područjem Zadarske županije prolazi tzv. "Lička" željeznička pruga kojom su preko Knina povezani najveći gradski centri Dalmacije (Zadar, Šibenik, Split) sa središnjom Hrvatskom. Prema kategorizaciji pruga, Zadar – Knin ima karakter pomoćne magistralne željezničke pruge.

U Zadarskoj županiji postoji sljedeća željeznička infrastruktura:

1. dionica međunarodne priključne pruge M604 Oštarije – Split Predgrađe koja je na području županije dugačka 41,3 km;
2. dionica međunarodne priključne pruge M606 Knin – Zadar koja je na području županije dugačka 52,7 km;
3. željeznička pruga od značaja za regionalni promet: R 103 DG-LD Polje-Knin;
4. stalni granični prijelaz za međunarodni promet putnika i roba Ličko Dugopolje.

Na željezničkoj pruzi Zadar-Knin je izvršen remont pruge, te je opet u prometnom režimu, a teretni željeznički promet njome se odvija po potrebi. Putnički promet je i dalje u prekidu do daljnijega. Za daljnji razvoj željezničkog prometa u Zadarskoj županiji obnova ove dionice pruge je nužnost, kao i elektrifikacija iste. O stanju pruge ponajviše ovisi Luka Zadar, koja sa svojim teretnim i putničkim terminalima može iskoristiti dodatne pravce roba i putnika, ponajviše s naglaskom na „Unsku“ prugu kojom se spaja središnja Hrvatska sa BiH. Očekuje se da će do kraja razdoblja obuhvaćenog Županijskom razvojnom strategijom započeti planiranje prilagodbe željezničkog prometa stvarnim potrebama gospodarstva, te razdijeliti teretni promet lociran u Gaženici od putničkog vezanog za postojeći željeznički kolodvor.

3.4.4. Pomorski promet

Lukama javnog prometa županijskog i lokalnog značaja (ukupno 76) upravlja Županijska lučka uprava, čiji je osnivač Zadarska županija, dok Lukom Zadar upravlja Lučka uprava Zadar.

Županijska lučka uprava upravlja sa 17 trajektnih pristaništa koja su namijenjena povezivanju otočnih mjesta s gradom Zadrom i okolnih otoka koji se nalaze na ruti istih trajektnih linija. Trajektna pristaništa su u: Preku, Tkonu, Biogradu, Ižu – Bršanj, Brbinju, Salima, Istu, Olibu, Premudi, Rivnju, Sestrunju, Molatu, Ravi, Maloj Ravi, Zverincu, Brguljama i Zapuntelu. Sva trajektna pristaništa su odgovarajuća za pristajanje trajekata, a Županijska lučka uprava je proteklih godina investirala u sanaciju i dogradnju većine trajektnih pristaništa. Sukladno Uredbi Ministarstva mora, prometa i infrastrukture⁴⁵, luke na području Zadarske županije razvrstavaju se prema veličini i značaju za Republiku Hrvatsku na: luke osobitog (međunarodnog) gospodarskog interesa za Republiku Hrvatsku kojih ima 3 od kojih je jedna putnička, jedna teretna i jedna ribarska; luke županijskog značaja, kojih ima 8; te luke lokalnog značaja kojih ima 68. Na području Zadarske županije postoji velik broj luka posebne namjene i to: Luke nautičkog turizma, Sportske luke, vojne luke te ribarske luke. U tom smislu postoji 7 luka nautičkog turizma sa po više od 200 vezova dok ih je planirano još 9. U Zadarskoj županiji, na području općine Sukošan i Bibinje, nalazi se najveća nautička luka na Jadranu D Marin, koja se prostire na površini od 35 ha. Opremljena je sa preko 1200 vezova u moru i preko 500 vezova na kopnu. Sportskih luka ima dvije, dok postoji i osam vojnih luka. Ribarskih luka ima dvije.

Zbog velike razvedenosti obale, kanali i tjesnaci su izrazito bitni za odvijanje pomorskog prometa, te je u tom smislu bitan prolaz Mali Ždrelac. Plovni kanal Mali Ždrelac je prolaz između otoka Ugljana i Pašmana, a predstavlja najkraći plovidbeni put između Srednjeg kanala s jedne, te Pašmanskog i Zadarskog kanala s druge strane. Proširenjem i produbljenjem plovnog puta širine 20m i dubine 4,5m na projektiranu širinu od 56m i dubinu od 5m od srednje razine mora omogućio se nesmetan trajektni promet, te mimoilaženje manjih plovila sa trajektom unutar plovnog puta. Ograničavajući faktor Plovnog puta je visina mosta Ugljan – Pašman (16,5 m). Privlački gaz je prolaz između Privlačkog zatona i Ninskog zaljeva koji je plovao samo za manje čamce. Razlog tome je dubina prolaza koja je na pojedinim mjestima manja od 0,5m i visina mosta iznad Privlačkog gaza od 9m. Da bi se osigurala dvosmjerna, danonoćna plovidba kanalom manjim plovilima, potrebno je pristupiti iskopu kanala koji bi, nakon dovršetka radova i označavanja kanala objektima sigurnosti plovidbe, bio dug 1.800m, širok 40m i dubok 3m. Za isti je ishoda Građevinska dozvola. Ostali značajniji kanali i tjesnaci imaju dovoljnu plovnu dubinu i širinu te su kao takvi uvršteni u popis plovnih putova.

Problemi pomorskog prometa vezani su za nedovoljnu opremljenost luka županijskog i lokalnog značaja, te nedostatan broj brodskih linija. Izgradnja putničke luke Gaženica pridonijela je rasterećenju prometa u centru grada Zadra, a navodi se izazov razvoja teretnog prometa za koji je osnovni uvjet kvalitetnija željeznička infrastruktura i povezanost te potreba međuotočnog povezivanja.

3.4.5. Luka Gaženica

Novoizgrađena putnička luka Gaženica sa pripadajućom infrastrukturom (interne prometnice i priključak na autocestu, terminal, autobusna stanica, te gatovi dubine gaza do 15 metara) omogućila je uvjete za istovremeni ukrcaj i iskrcaj putnika i automobila i to za šest trajekata na lokalnim linijama dužine od 50-150 metara, tri broda u međunarodnoj plovidbi dužine 150-200 metara, te tri broda na kružnim putovanjima dužine od 250-400 metara, kao i mogućnost prihvata RO-RO brodova na istim gatovima.

---

⁴⁵Naredba o razvrstaju luka otvorenih za javni promet na području Zadarske županije (NN 29/13, 49/13 i 135/14)

Luka Gaženica povezana je s autocestom preko državne ceste D 424 cesti Zadar koja se spaja na izlaz Zadar II. Kao rezultat toga, luka Gaženica je jedina luka na Jadranu koja može iskrcati i isporučiti do prometnica specijalne terete (baze i propeleri za turbine vjetroelektrana).

Luka Gaženica donosi nove mogućnosti širenja, rasta i razvoja Zadarske županije kao i otvaranja novih radnih mjesta. Značajna prednost Luke Gaženica je izuzetna infrastrukturna povezanost, odnosno blizina aerodroma (10 km) te priključak s autocestom i željeznicom.

Otvorenje luke Gaženica sa pripadajućom infrastrukturom omogućilo je uvjete za istovremeni ukrcaj i iskrcaj putnika i automobila za šest trajekata na lokalnim linijama dužine od 50-150 metara, tri broda u međunarodnoj plovidbi dužine 150-200 metara te tri broda na kružnim putovanjima dužine od 250-400 metara kao i mogućnost prihvata RO-RO brodova.

Slika 15: Ilustracija putničkog terminala luke Gaženica

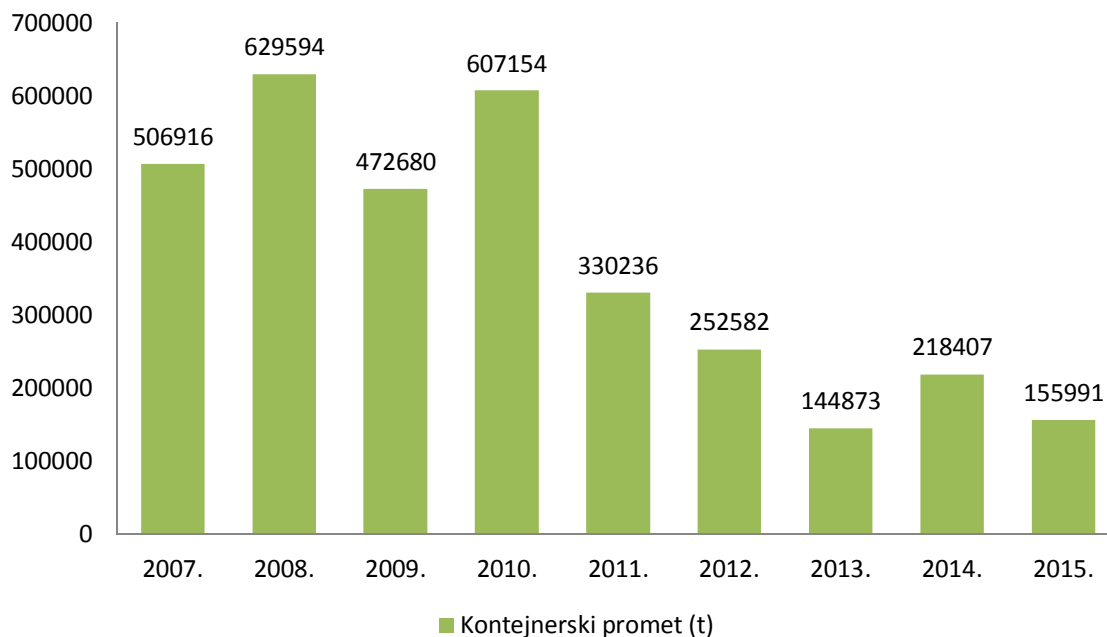

Izvor: Lučka uprava

Očekuje se i povećanje kapaciteta i korištenja teretne luke Gaženica koja je zadnjih godina u trendu drastičnog opadanja prometa zbog prekida u teretnom željezničkom prometu te globalne gospodarske krize kao i krize u brodskom robnom prijevozu.

Ponovnom uspostavom teretnog željezničkog prometa povećati će se brzina transportne protočnosti luke koja samim time postaje konkurentnija.

Graf 40: Ukupni promet teretne luke Gaženica po godinama

Izvor: Lučka uprava Zadar

Izgradnjom putničkog terminala Luke Gaženica, rasterećena je stara luka u centru Zadra. Završetkom izgradnje luke trebao bi biti izgrađen i terminal za kružna putovanja. Kao zadaća nameće se osmišljavanje što kvalitetnijeg autobusnog prijevoza putnika od luke Gaženica do Autobusnog kolodvora Zadar.

Državne plovidbene⁴⁶ linije za prijevoz putnika u Zadarskoj županiji se dijele na trajektne linije, klasične brodske linije te brzobrodne linije. Trajektne linije ima 6 i na svima je koncesionar Jadrolinija d.o.o. Rijeka. Klasičnih brodskih linija za prijevoz putnika ima četiri od kojih je Jadrolinija d.o.o. koncesionar na jednoj liniji, G & V LINE IADERA na dvije te Ribarska proizvođačka zadruga Vrgada (RPZ Vrgada) na jednoj liniji. Brzobrodskih linija ima pet, od kojih Jadrolinija ima tri linije te Miatrade i G&V LINE IADERA po jednu liniju.

Najveći pomorski promet u Zadarskoj županiji odvija se putem poduzeća Jadrolinija dok onaj ostalih koncesionara ne prelazi 5% prometa. Jadrolinija je tvrtka u većinskom vlasništvu Republike Hrvatske te obavlja pomorski prijevoz putnika, vozila i tereta na cijelom teritoriju Republike Hrvatske. Prijevoz se obavlja na temelju dodijeljenih koncesija, s točno određenom učestalošću prometa, brzinama i potrošnjama. Odredbe donosi i potvrđuje Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture, koje u ime vlasnika i kontrolira rad Jadrolinije.

Tablica 66: Razvojna ograničenja i potrebe za sektor prometna infrastruktura

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Neriješeni imovinsko pravni odnosi koji ograničavaju rekonstrukciju starih i izgradnju novih cestovnih objekata • Neadekvatna prometna infrastruktura na području grada Zadra (nije izgrađena više tračna obilaznica) • Loša željeznička infrastruktura • Nepostojanje željezničkog putničkog prometa 	<ul style="list-style-type: none"> • Izgraditi željezničku prugu velike propusne moći na relaciji Gračac-Radučić • Osigurati daljnji razvoj obalne putničke plovidbe te bitno unaprijediti povezanost otoka i centra, kao i same otoke međusobno • Realizirati ulaganja u pomorsku infrastrukturu radi poboljšanja uvjeta i podizanja kvalitete pomorskog prometnog sustava kao i prilagodbe za promet po nepovoljnim

⁴⁶Agencija za obalni linijski pomorski promet, <http://www.agencija-zolpp.hr/Brodskelinije/tabid/3844/Default.aspx>

<ul style="list-style-type: none"> • Zračna luka Zadar ovisna o jednoj pristupnoj cesti • Dotrajale zrakoplovne operativne površine u Zračnoj luci Zadar • Nedovoljna povezanost otoka sa središtem županije, kao i nedovoljna međusobna povezanost otoka brodskim prijevozom • Izražen nedostatak brzih brodskih linija sa svih otoka prema središtu županije • Neadekvatna pomorska infrastruktura (pristaništa na otocima), tj. prilagođena nepovoljnim vremenskim uvjetima • Teško dostupne Pješačke zone (s izuzetkom užih gradskih središta) • Biciklističke staze ne povezuju manja turistička mjesta unatoč izraženim potrebama • Prometna infrastruktura nedovoljno je prilagođena potrebama osoba s invaliditetom • Nedovoljna povezanost pojedinih općina autobusnim linijama 	<p>vremenskim uvjetima</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izgraditi potrebne pješačke zone, naročito za potrebe osoba s invaliditetom • Izgraditi biciklističke staze koje povezuju turistička mjesta • Izraditi pregled potrebnih autobusnih linija i svih potrebnih subvencija za one nerentabilne te plan realizacije tih linija
---	--

Izvor: ZADRA NOVA

Zaključak

Kvalitetna unutarnja regionalna prometna infrastruktura ključna je za ujednačen gospodarski razvitak Zadarske županije. Upravo se prometnom povezanošću nastoji prekinuti trend depopulacije ruralnih područja te uspostaviti izjednačavanje standarda ljudi u urbanim i ruralnim sredinama. Važan generator gospodarskog i demografskog razvoja Zadarske županije predstavlja autocesta A1 Zagreb – Split-Dubrovnik, kojom je Zadarskoj županiji omogućeno optimalno povezivanje i uključivanje u europske prometne koridore, a za koju je potrebno rješavanje alternativnih pristupa u svrhu kvalitetnijih intervencija u slučaju prometnih nesreća. Pejdo i Ikić (2014) ističu kako je izgradnjom dionice autoceste, kojom je svladana reljefna barijera Velebita, učinkovito povezan Sjever i Jug Hrvatske te je u velikoj mjeri neutraliziran utjecaj Velebita kao fizičke barijere.

Kako bi se postiglo bolje unutarnje regionalno povezivanje potrebno je izgraditi brze ceste te asfaltirati i opremiti preostale tzv. makadamske dionice županijskih i lokalnih cesta čime bi se ujedno postigla i viša razina sigurnosti.

Usprkos ulaganjima i upozorenjima i dalje je prisutan relativno visok broj prometnih nesreća. Cilj je svakako sanirati „crne točke“, no problem, za cijeli sektor, i dalje predstavljaju neuređene zemljišne knjige odnosno neriješeni imovinsko – pravni odnosi koji ograničavaju rekonstrukciju starih te izgradnju novih cestovnih objekata. Uz već navedeno, utvrđena je potreba za izgradnjom biciklističkih i pješačkih staza diljem županije kao i zaobilaznice na području grada Zadra kojom bi se rasteretile gradske prometnice. Promišljenim planiranjem lokalnih i regionalnih vlasti došlo je do pripreme hvalevrijednih projekata kao što su inteligentno upravljanje gradskim prometom i prometnog povezivanja kopnenog dijela Zadarske županije s otocima zadarskog arhipelaga podmorskim tunelskim mostovima.

Zadarska Zračna luka najveći je zrakoplovni centar u Hrvatskoj koji je u mogućnosti, zbog dvije poletno-sletne staze (u okomitim odnosima), prihvaćati zrakoplove bez obzira na vremenske uvjete, a dogradnjom iz 2007. osposobljena je za daleko veći prihvat putnika. U posljednjih nekoliko godina Zračna luka bilježi konstantan porast broja putnika zbog čega je potreban njen daljnji razvoj kroz ulaganje u poletno-sletne staze koje zahtijevaju detaljnu rekonstrukciju. Uz rekonstrukciju postojećih potrebna je i izgradnja nove

staze čime bi se omogućio prihvat većih zrakoplova preookeanskih letova. Osim poletno-sletnih staza postoji potreba za izgradnjom pristupnih cesta Zračnoj luci koja je trenutno ovisna o tek jednoj.

Željeznički promet nije na zadovoljavajućoj razini, na pruži Zadar - Knin putnički promet je u prekidu do daljnega dok se teretni odvija po potrebi te je za daljnji razvoj željezničkog prometa u Zadarskoj županiji nužna obnova i elektrifikacija ove pruge. U planu je prilagodba željezničkog prometa stvarnim potrebama gospodarstva kako bi se omogućila dodatna ponuda i podigla razina usluge.

Kod pomorskog prometa ključni problem je nedovoljna opremljenost luka županijskog i lokalnog značaja, ali i nedostatan broj brodskih linija. Izgradnjom putničke luke Gaženica rasteretio se promet u centru grada Zadra, dok je za razvoj teretnog prometa potrebno uspostaviti kvalitetnu željezničku infrastrukturu na području županije. Zbog izrazite infrastrukturne povezanosti, luka Zadar donosi nove mogućnosti razvoja Zadarske županije i ispunjenja predviđenog značaja luke Zadar kao druge najvažnije u Hrvatskoj. Zadarska županija, zaključuju Pejdo i Ikić (2014), glavne oblike prometa ljudi i roba može razvijati s naglaskom na cestovnom i pomorskom prometu, uz potrebu većeg ulaganja u razvoj zračnoga te osobito željezničkog prometa.

4. UKLJUČIV RAST

4.1. Obrazovanje

Odgaj i obrazovanje je ključan element gospodarskog i društvenog razvoja, čija važnost u suvremenom društvu sve više raste. Adekvatno obrazovana radna snaga više je nego ikad nužna pretpostavka za postizanje željenog rasta i razvoja određenog područja. Ustav Republike Hrvatske člankom 66. definira da je obrazovanje u Hrvatskoj dostupno svakome, pod jednakim uvjetima, u skladu s njegovim sposobnostima.

Djelatnost osnovnog i srednjeg obrazovanja definirana je Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14) koji propisuje kako se ono obavlja kao javna služba pri čemu djelatnost osnovnog odgoja i obrazovanja obavljaju osnovne škole i druge javne ustanove, a djelatnost srednjeg odgoja i obrazovanja obavljaju srednje škole i učenički domovi te druge javne ustanove. Djelatnost visokog obrazovanja definirana je Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (NN 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15) kao djelatnosti od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku, obavljaju ju sveučilišta, veleučilišta, visoke škole i javni znanstveni instituti. Sukladno navedenim zakonima, obrazovnu infrastrukturu Zadarske županije čine sve odgojno-obrazovne ustanove koje provode djelatnosti osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja.

Na području Zadarske županije u 2015. godini djelovalo je 80 dječjih vrtića, 37 osnovnih škola, 21 srednja škola i jedno sveučilište te 16 ustanova koje su pružale programe obrazovanja odraslih.

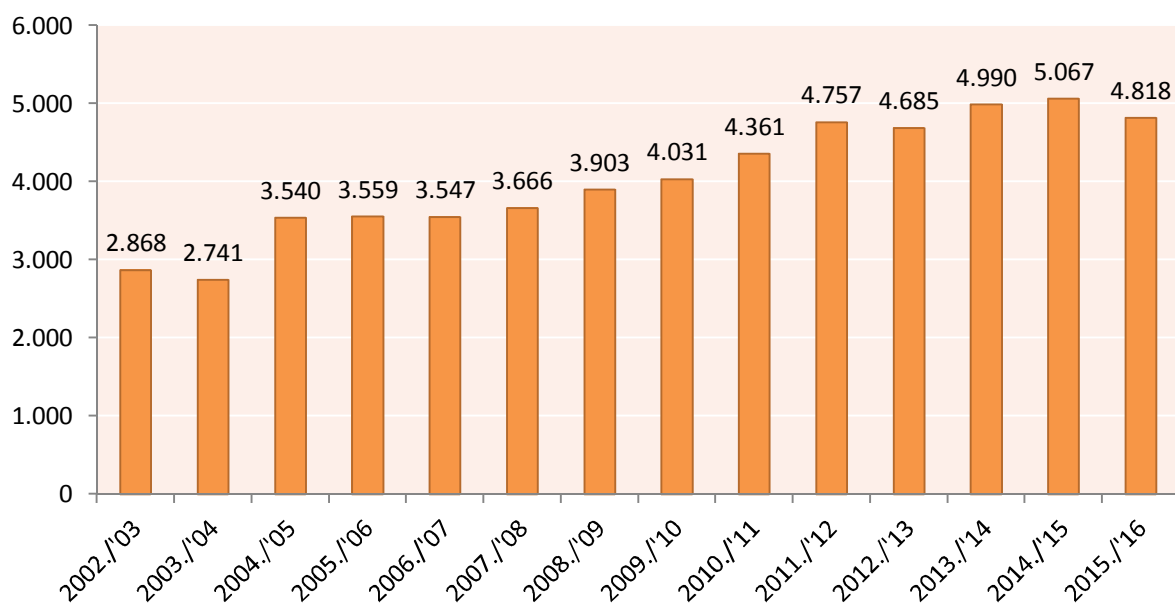
4.1.1. Predškolski odgoj

Prema Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN 10/97, 107/07, 94/13) predškolski odgoj obuhvaća programe odgoja, obrazovanja, zdravstvene zaštite, prehrane i socijalne skrbi koji se obavljaju u dječjim vrtićima, a provodi se za djecu od navršenih šest mjeseci do polaska u osnovnu školu. Prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta u pedagoškoj godini 2015./2016. na području Zadarske županije djeluje ukupno 80 dječjih vrtića. Jedinice lokalne samouprave su osnivači 55 dječjih vrtića s područnim objektima, 22 vrtića su u privatnom vlasništvu, 2 u vlasništvu vjerskih zajednica, dok je 1 vrtić druga pravna osoba koja ostvaruje programe predškolskog odgoja. U 2015./2016. godini u vrtićima je bilo zaposleno 408 odgojitelja koji su brinuli o ukupno 4.818 djece od kojih je najviše bilo one stare od 5 do 7 godina i više. Upravo ta skupina je najbrojnija i čini 53,6%⁴⁷ sveukupne djece u dječjim vrtićima. Osoblje zaposleno u predškolskim ustanovama, pored odgojitelja i nastavnika, čine još zdravstveno i tehničko osoblje.

---

⁴⁷ Državni zavod za statistiku, Izbor publikacija prema statističkim područjima (obrazovanje)

Graf 41: Broj djece upisane u dječje vrtiće na početku pedagoške godine; 2002. - 2015. godina

Izvor: Državni zavod za statistiku; Izbor publikacija prema statističkim područjima (obrazovanje)

Zadarska županija je u 2015./2016. godini brojila 80 ustanova predškolskog odgoja, što u odnosu na 2005./2006. kada ih je brojila 46, čini povećanje od 73,9%. Unutar Sveučilišta u Zadru djeluje stručni studij za odgojitelje koji omogućuje kvalitetnu izobrazbu učitelja i odgojitelja. Od ukupnog broja studenata na jednopredmetnim studijima u akademskoj godini 2015./2016., čak 11,4% studira Rani predškolski odgoj i obrazovanje, što ukazuje na veliki interes za ovim zanimanjem.

Broj programa po dječjim vrtićima se razlikuje po strukturi, tako vrtići u manjim općinama provode jedan do tri programa (cjelodnevni, poludnevni, kraći program predškole) dok vrtići u gradovima imaju raznovrsniju ponudu programa (vjerski program, program ranog učenja engleskog jezika, sportski program, program rada s nadarenom djecom i dr.). U Zadarskoj županiji najveći prosječan broj djece po programu je u Gradu Zadru (77,2).

Važan problem koji je uočen je nedostatak dječjih vrtića na otocima te pojedinim općinama, čime su roditelji i djeca deprivirani ostvarivanju jedne od ključnih socijalnih usluga. Uočena je korelacija gdje udio nezaposlenih žena raste u istom smjeru kao i udio djece koja nisu uključena u predškolski odgoj, što implicira zaključak da se u područjima s manjim brojem vrtića i djece uključene u predškolski odgoj, povećava potreba izostanka žena iz zaposlenja kako bi se brinule za djecu. Stoga je ovo jedan od ključnih problema kojima se treba posvetiti pažnja. Drugi uočen problem je nedostatak adekvatne infrastrukture ustanova predškolskog odgoja za osobe s invaliditetom.

Tablica 67: Razvojna ograničenja i potrebe vezano za predškolski odgoj

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Neujednačena dostupnost usluga predškolskog obrazovanja na području Zadarske županije • Nedostatan broj predškolskih ustanova u ruralnim područjima • Nedostatan broj programa u dječjim vrtićima u ruralnim područjima i na otocima • Nedostatna opremljenost predškolskih ustanova • Nedostatna infrastruktura ustanova za osobe s invaliditetom 	<ul style="list-style-type: none"> • Izgraditi adekvatan broj predškolskih ustanova u ruralnim područjima • Povećati broj programa u dječjim vrtićima u ruralnim područjima i na otocima • Poboljšati prostorne uvjete te osigurati potrebna sredstva za opremanje vanjskih dvorišta predškolskih ustanova • Unaprijediti infrastrukturu ustanova za pristup osobama s invaliditetom

Izvor: ZADRA NOVA

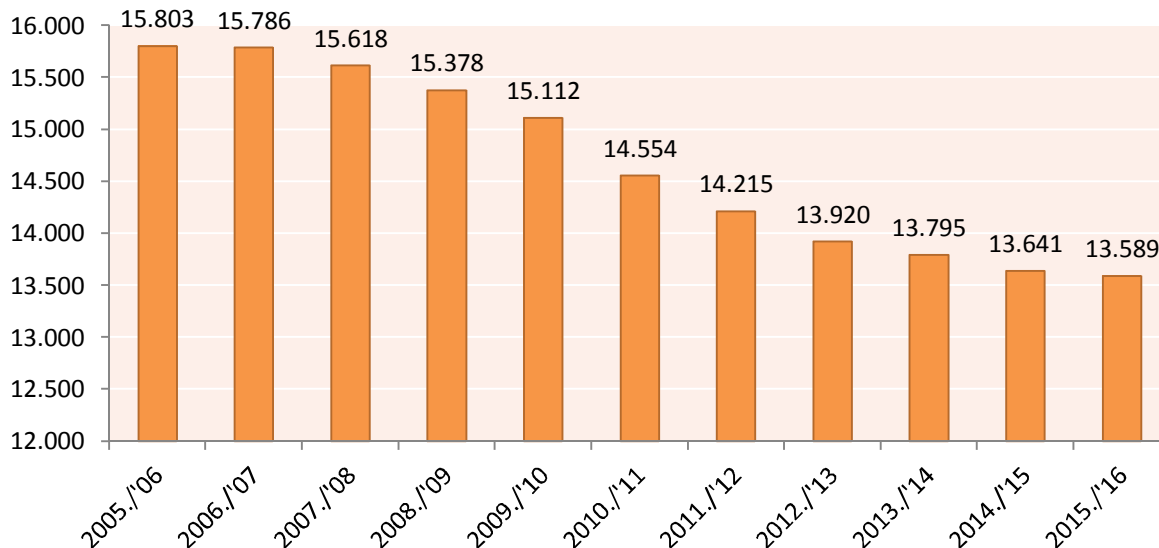
4.1.2. Osnovnoškolsko obrazovanje

Osnovnoškolsko obrazovanje na području Zadarske županije organizirano je u 38 osnovnih škola te 79 područnih škola ili područnih objekata. Zadarska županija osnovala je 27 osnovnih škola, Grad Zadar 9, privatna osoba osnovala je jednu osnovnu školu, dok je vjerska zajednica osnivač osnovne glazbene škole. Zadarska županija i Grad Zadar suosnivači su osnovne glazbene škole Blagoja Bersa.

U školsku godinu 2015./2016. upisano je ukupno 13.589⁴⁸ učenika, dok je zaposleno 1.380 učitelja⁴⁹. Najveći broj učenika imaju škole kojima je osnivač Grad Zadar i to 6.646 učenika (48,9% svih učenika u Županiji u 9 škola). Najveći broj učenika zabilježen je u osnovnoj školi Šimuna Kožičića Benje (1.156 učenika), a najmanji u privatnoj zadarskoj OŠ Nova (63 učenika).

Prosječan broj učenika po školi u Zadarskoj županiji u školskoj godini 2015./2016. iznosio je 358, a po školi na području grada Zadra 671. U ostalim školama na području Zadarske županije prosjek je 257 učenika. Od školske godine 2005./2006. do 2015./2016. bilježi se kontinuirani pad broja učenika u osnovnim školama za sveukupno 14%, no stopa smanjenja broja učenika se smanjuje te u zadnjoj godini iznosi 0,4%, što se uočava u Grafu 42.

Graf 42: Broj učenika u osnovnim školama Zadarske županije 2005. – 2015. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku; Ured državne uprave Zadarske županije; Odjel za društvene djelatnosti Zadarske županije

Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi propisano je da se obrazovanje u školama koje ostvaruju umjetničke obrazovne programe izvodi u skladu s posebnim propisima. Umjetnička škola izvodi nastavni plan i program u najmanje četverogodišnjem trajanju na osnovnoškolskoj razini i u najmanje četverogodišnjem trajanju na srednjoškolskoj razini. Na području Zadarske županije djeluju dvije umjetničke škole: Glazbena škola Blagoje Bersa (s područnim odjelom Preko) te Osnovna glazbena škola sv. Benedikta, obje u Gradu Zadru.

Pravilnikom o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju utvrđeni su primjereni oblici školovanja učenika s posebnim obrazovnim potrebama. Oblici rada provode se u redovitim osnovnim školama uz potpunu integraciju (redoviti razredni odjeli) po redovitom programu uz individualizaciju ili po prilagođenom programu, uz djelomičnu integraciju ili se provode u posebnim

⁴⁸ Ured državne uprave Zadarske županije

⁴⁹ www.dzs.hr, 20.06.2016

odjelima s posebnim programima. Ukoliko ništa od navedenog nije ostvarivo, odgoj i obrazovanje učenika s posebnim obrazovnim potrebama provodi se u posebnim odgojno-obrazovnim ustanovama. Jedina takva ustanova na području Zadarske županije je Osnovna škola Voštarnica u Zadru u kojoj se provodi osnovno školovanje učenika s većim teškoćama u razvoju.

Zadarska županija realizirala je projekt “**Inkluzija** – korak bliže društvu bez prepreka” koji je sufinanciran iz Europskog socijalnog fonda u iznosu od 2.372.193,79 HRK dok je ukupna vrijednost projekta iznosila 2.635.770,88 HRK. Ovim projektom se doprinosi osiguravanju pomoćnika u nastavi za 86 učenika s teškoćama u razvoju uključenih u 17 osnovnih i 7 srednjih škola Zadarske županije. U okviru projekta osigurana su 63 pomoćnika u nastavi. Uz Zadarsku županiju, kao nositelja projekta, projekt se realizirao u partnerstvu sa sedamnaest osnovnih i sedam srednjih škola kojima je osnivač. Suradnici na projektu su Hrvatski zavod za zapošljavanje i Sveučilište u Zadru. Provedba projekta započela je 21. kolovoza 2015., a trajat će do 20. kolovoza 2016. godine.

Projekt **Škola puna mogućnosti** - Pomoćnici u nastavi za razvoj mogućnosti svih učenika - projekt je čiji je nositelj Grad Zadar, a partneri u projektu su 7 osnovnih škola kojima je grad osnivač, Pučko otvoreno učilište Zadar, Udruga socijalnih radnika Zadar – Volonterski centar te Udruga za Down sindrom Zadarske županije. Projekt se provodio od kolovoza 2014. do srpnja 2015. i ciljevi su bili doprinijeti kvalitetnijoj uključenosti 43 učenika s teškoćama u redoviti obrazovni sustav, educirati i zaposliti na određeno vrijeme 43 nezaposlene osobe, osigurati jednake mogućnosti obrazovanja za sve učenike te senzibilizirati javnost o pravima i mogućnostima učenika s teškoćama. Projekt se sufinancirao iz Europskog socijalnog fonda u iznosu od 1.918.542,16 HRK, a ukupna vrijednost projekta bila je 1.977.878,52 HRK.

Tablica 68: Razvojna ograničenja i potrebe vezane za osnovnoškolski odgoj

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Smanjenje broja razrednih odjela • Ostarjela školska oprema • Ulaganja u infrastrukturu osnovnoškolskih ustanova na otocima Zadarske županije • Nedostatnost prostora za djecu s poteškoćama u razvoju te nedostatak obrazovnih programa nakon osnovne škole • Nedostatak stručnog kadra iz pojedinih područja (defektolog, fizika, matematika, informatika) • Problemi kadra s neodgovarajućom stručnom spremom • Problem dislociranosti u ruralnim područjima te nedostatak izvannastavnih aktivnosti • Opterećenost minimalnog financijskog standarda osnovnih škola troškovima prijevoza učenika • Nepostojanje uvjeta za organiziranje cjelodnevne nastave 	<ul style="list-style-type: none"> • Izraditi dugoročne planove za neutraliziranje trenda smanjenja broja učenika • Obnova postojećih osnovnih škola na području otoka Zadarske županije i osuvremenjivanje školske opreme • Osigurati potreban prostor za djecu s poteškoćama u razvoju • Osigurati obrazovne programe za djecu s poteškoćama u razvoju nakon osnovne škole • Dodatno educirati nastavnike • Ulagati u školovanje deficitarnog kadra • Omogućiti školama organizaciju izvannastavnih aktivnosti u ruralnim područjima • Omogućiti uvođenje standarda za ocjenjivanje kvalitete nastavnih programa i nastavnika u skladu sa EU smjernicama • Stvoriti uvjete za organizaciju cjelodnevne nastave

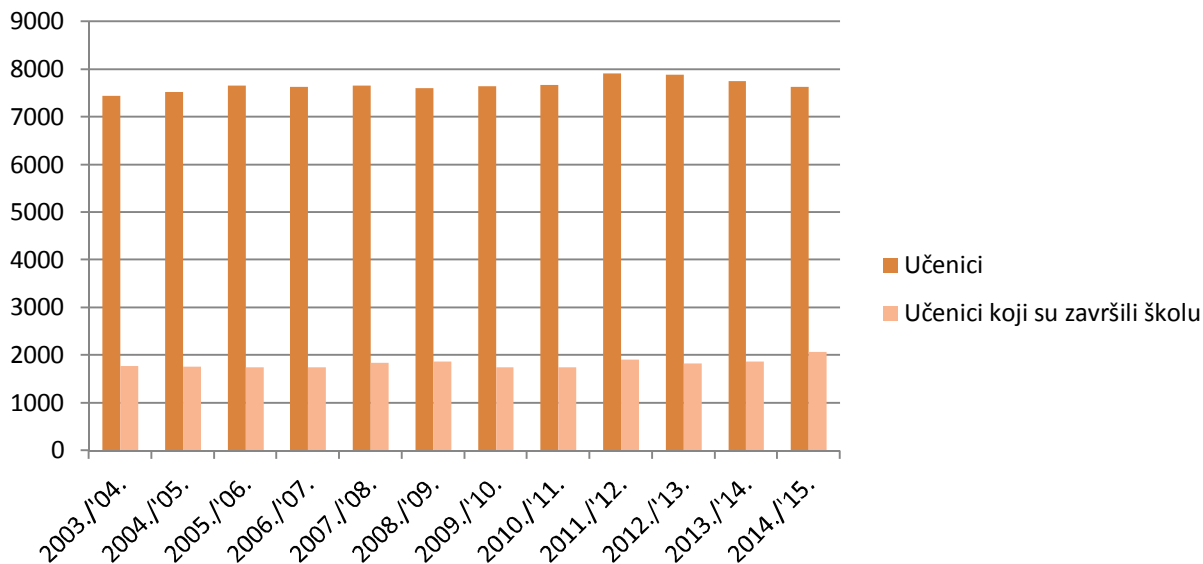
Izvor: ZADRA NOVA

4.1.3. Srednjoškolsko obrazovanje

Na području Zadarske županije djeluje 21 srednja škola sa 331 razrednim odjelom te 1 srednjoškolski đački dom, dakle 22 srednjoškolske ustanove. Zadarska županija osnivač je 19 srednjih škola dok je jedna škola privatna škola s pravom javnosti, a jedna u vlasništvu vjerske zajednice. U gradu Zadru nalazi se 16 škola, a u gradovima Biogradu na Moru, Benkovcu, Obrovcu, Pagu i općini Gračac po jedna. Srednja škola Bartul Kašić u Pagu jedina je otočna srednja škola u Zadarskoj županiji.

Početakom 2015./2016. godine u srednje škole se upisalo 7.275 učenika, od kojih su 3.564 muškog spola, 3.711 ženskog spola te 247 učenika s teškoćama u razvoju⁵⁰. Na županijskoj razini zabilježen je blagi pad broja učenika u odnosu na prethodnu godinu, vidljivo u Grafu 43..

Graf 43: Sveukupni broj učenika u srednjim školama te broj učenika koji su završili srednju školu u Zadarskoj županiji na kraju školske godine u razdoblju 2003./'04. - 2014./'15. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku

Osnovno obilježje organizacije srednjoškolskog obrazovanja je velika koncentracija u Gradu Zadru. Veliki broj učenika iz šireg zadarskog područja, usmjeren je na putovanje ili privremeno preseljenje u Zadar radi srednjeg školovanja. Tako od ukupnog broja upisanih učenika u školsku godinu 2015./2016. u Zadarskoj županiji, čak 6.322 učenika (86,9%) srednju školu u navedenoj školskoj godini pohađalo je na području grada Zadra, dok je ukupan broj učenika koji pohađaju neku od preostalih 5 srednjih škola s područja Zadarske županije 953 (13,1%).

Od ukupno 92 odjela, 24 odjela odnose se na gimnazijske programe, 3 na programe za učenike s teškoćama u razvoju, a ostalo su odjeli sa strukovnim programima (38 petogodišnjih i četverogodišnjih strukovnih, 6 umjetničkih i 21 trogodišnji strukovni). Od ukupnog broja upisanih učenika u 2015./2016. godini, 76,02% pohađa četverogodišnji program, dok trogodišnji program pohađa 23,98% učenika.

Promatrajući pojedinačno srednje strukovne škole Zadarske županije, kontinuirani pozitivan trend povećanja broja programa strukovnog obrazovanja u analiziranim godinama bilježi Medicinska škola dok trend smanjenja programa u konstanti imaju Strukovna škola Vice Vlatkovića i Poljoprivredno prehrambena i veterinarska škola što je opet usko povezano s potrebama na tržištu rada.

Tijela nadležna za obrazovanje u Zadarskoj županiji su 2010. godine u Izvješću o strukovnom obrazovanju i tržištu rada za Zadarsku županiju 2008. godine (Bacalja i dr., 2010) definirali deficitarna zanimanja ili zanimanja koja se posebno traže. Takva su zanimanja bila autolakirer, alatničar, krojač, krovopokrivač, instalater grijanja i klimatizacije te zidar. Područni ured HZZ-a u Zadru uz koordinaciju Središnjeg ureda proveo analizu i projekciju potreba tržišta rada za određena zanimanja te su izradili preporuke za obrazovnu upisnu politiku 2014. i 2016. g. U odnosu na rezultate analize iz 2014. g., povećan je broj učenika u trogodišnjim srednjoškolskim programima (konobar, slastičar) i stručnim studijskim

⁵⁰ Ured državne uprave Zadarske županije

programima (radna terapija). Isto tako, neznatno se smanjio broj obrazovnih programa u kojima je potrebno smanjiti broj upisanih i stipendiranih učenika ili studenata.

Za učenike srednjih škola s prebivalištem izvan Grada Zadra organiziran je smještaj u mješovitom učenikom domu. Srednjoškolski đački dom u Zadru raspolaže sa 294 mjesta, od čega 180 muških i 114 ženskih. Isti dom zapošljava 37 osoba, od čega je 10 odgojitelja. Od ukupnog broja raspoloživih mjesta u domu dio je namijenjen i studentima⁵¹. Naime, obzirom da od 2014. godine država i Zadarska županija subvencioniraju prijevoz učenika od kuće do škole te im stoga smještaj nije potreban, dom se nadopunjuje sa studentima⁵².

2011. godine započelo je istraživanje „**Gdje si danas**“, istraživanje obrazovnih i radnih aktivnosti završenih učenika srednjih škola Zadarske županije – generacije 2007./2008. Istraživanje se ostvarilo suradnjom Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Zadarske županije te Agencije za razvoj Zadarske županije. Cilj istraživanja je bio započeti sa sustavnim uvidom u tu važnu prijelaznu epizodu u životu mladih osoba (što je slijedilo nakon završetka srednje škole i u kasnijoj fazi razvoja karijere), te dobiti uvid u potencijal izlaznih rezultata srednjoškolskog sustava obrazovanja na području Zadarske županije u odnosu na uključene u svijet rada ili nastavak školovanja. Istraživanje je provedeno na reprezentativnom uzorku prvog brisa kohorte ispitanika koji su srednjoškolsko obrazovanje završili školske godine 2007/2008.

U Zadarskoj županiji, uz dvije druge županije u RH, provodio se projekt **Poticanje zapošljavanja mladih kroz razvoj ruralnog turizma** čiji je cilj bio doprinijeti smanjenju nezaposlenosti mladih u Zadarskoj, Ličko-Senjskoj i Karlovačkoj županiji kroz osnaženje njihovih mogućnosti zapošljavanja te kroz povećanje kapaciteta seoskog turizma. Ukupna vrijednost projekta je 141.169,26 EUR, od čega je 85% tj. 119.900,46 EUR sufinancirano iz Europskog socijalnog fonda.

Također, projektom **AgVenturers** – motivacija i edukacija nezaposlenih mladih ljudi iz ruralnih područja u zaleđu Zadarske županije za samozapošljavanje u maslinarstvu i vinogradarstvu, doprinijelo se povećanju zapošljavanja i poboljšanju uvjeta života nezaposlenih mladih ljudi iz ruralnih područja u zaleđu Zadarske županije. Projekt je financiran iz Europskog socijalnog fonda, a ukupna vrijednost projekta je 151.575,90 EUR, od čega Europska unija financira 76,97% odnosno 116.667,97 EUR.

Tablica 69: Razvojna ograničenja i potrebe vezane za srednjoškolsko obrazovanje

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Pad broja učenika u odnosu na 2013./2014. godinu • Slaba povezanost sektora istraživanja, obrazovanja i tržišta rada • Nedostatak financijskih sredstava za realizaciju kapitalnih investicija u školstvu • Neusklađenost upisa u srednje škole s potrebama tržišta rada • Veliki broj izostanaka iz škole • Slaba motiviranost učenika za trogodišnje strukovne škole 	<ul style="list-style-type: none"> • Izraditi dugoročne planove i potrebe za srednjoškolskim obrazovanjem vezano za potrebe gospodarstva • Osigurati dodatno financiranje za obnovu i osuvremenjivanje srednjih škola te poboljšati prostorne uvjete istih • Povećati kapacitete i modernizirati đački dom • Utjecati na upis učenika u srednje škole deficitarnih zanimanja te na izbjegavanje škola s teško zaposlivim zanimanjima • Stipendirati učenike srednjih škola deficitarnih zanimanja

Izvor: ZADRA NOVA

⁵¹ Srednjoškolski đački dom u Zadru

⁵² Zadarska županija, Odjel za društvene djelatnosti

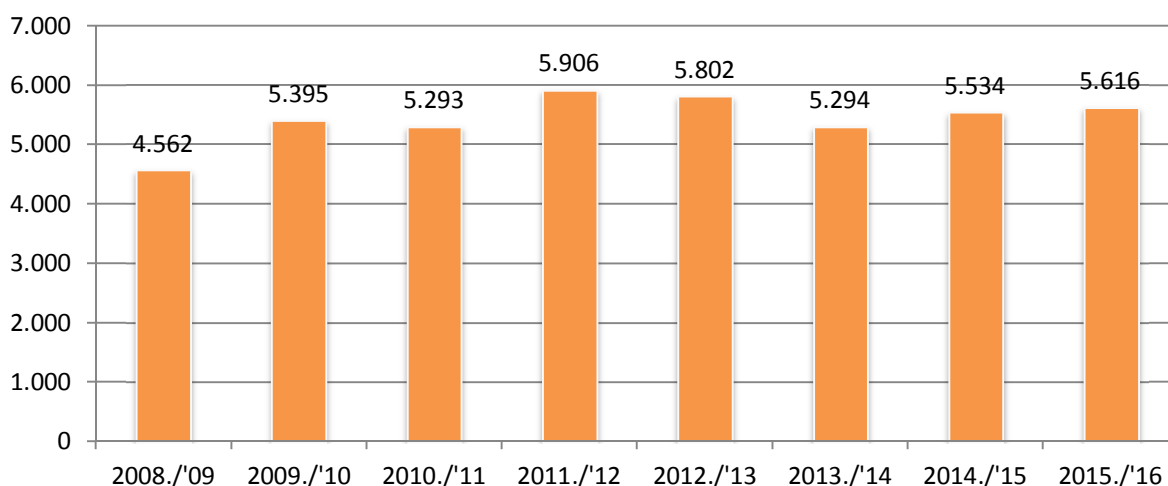
4.1.4. Visoko obrazovanje

Prema Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, visoko obrazovanje predstavlja djelatnost od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku i sastavni je dio međunarodnog, posebno europskog, znanstvenog, umjetničkog i obrazovnog prostora.

Na području Zadarske županije djeluje jedno sveučilište, Sveučilište u Zadru. Ono raspolaže sa širokim izborom studijskih programa na preddiplomskoj, diplomskoj i poslijediplomskoj razini, uz dva studija koja se izvode kao integrirani preddiplomski i diplomski studij. Studijski programi uređeni su prema načelima Bolonjskog procesa.

Sveučilište u Zadru u svom sastavu ima 25 odjela, 4 znanstveno-istraživačka centra i dva centra za nastavni rad. Na sveučilišnim studijima tijekom akademske godine studira oko 6000 studenata, a Sveučilište zapošljava ukupno 588 djelatnika, od toga u nastavi 413 (287 doktora znanosti i 22 magistara znanosti). U službama Sveučilišta zaposleno je 175 djelatnika, a u Poslovnom centru Sveučilišta u Zadru 38 djelatnika⁵³. U Grafu 44 prikazan je broj studenata na Sveučilištu u Zadru od 2008. do 2015. godine.

Graf 44: Kretanje broja studenata na Sveučilištu u Zadru 2008.- 2015. godine

Izvor: Agencija za znanost i visoko obrazovanje; Sveučilište u Zadru

U akademskoj godini 2015./2016. izvode se 32 preddiplomska sveučilišna studija, 41 diplomski studij, 2 integrirana preddiplomska i diplomatska studija te 7 doktorskih studija⁵⁴. U prvoj godini jednopredmetnih i dvopredmetnih preddiplomskih sveučilišnih integriranih jednopredmetnih preddiplomskih i diplomatskih sveučilišnih studija na Sveučilištu u Zadru u akademskoj godini 2015./2016., bio je dostupan broj upisnih mjesta navedenih u Tablici 70.

Tablica 70: Broj raspoloživih upisnih mjesta za upis na I. godinu preddiplomskih studija na Sveučilištu u Zadru u akademskoj godini 2015./2016.

Naziv studijskog programa	Status			
	Hrvatski državljani	Strani državljani	Studenti stariji od 25 godina	Ukupno
INTEGRIRANI JEDNOPREDMETNI PREDDIPLOMSKI I DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ				

⁵³<http://www.unizd.hr/Onama/tabid/55/Default.aspx>, 20.06.2016

⁵⁴http://mozvagsrce.hr/preglednik/pregled/hr/pretrazivanje/prikazi.html?tipvrsta=1&_tipvrsta=on&tipvrsta=2&_tipvrsta=on&tipvrsta=3&_tipvrsta=on&tipvrsta=4&_tipvrsta=on&tipvrsta=5&_tipvrsta=on&tipvrsta=6&_tipvrsta=on&tipvrsta=7&_tipvrsta=on&tipvrsta=8&_tipvrsta=on&nositelj=269&izvodjac=0&podrucje=0&polje=0&mjesto=0, 20.06.2016.

Učiteljski studij u sjedištu Sveučilišta (u Zadru)	45	2	2	49
Učiteljski studij izvan sjedišta Sveučilišta (u Gospiću)	35	-	2	37
JEDNOPREDMETNI PREDDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ				
Arheologija	40	2	2	44
Brodostrojarstvo i tehnologija pomorskog prometa	40	2	2	44
Geografija; smjer: Primijenjena geografija	20	2	2	24
Hrvatski jezik i književnost	50	5	2	57
Informacijske znanosti	30	2	3	35
Kultura i turizam	58	2	2	62
Menadžment	40	2	2	44
Nautika i tehnologija pomorskog prometa	40	2	2	44
Podvodne znanosti i tehnologije	25	2	5	32
Povijest	20	2	2	24
Povijest umjetnosti	10	2	2	14
Primijenjena ekologija u poljoprivredi	25	2	5	32
Psihologija	33	2	5	40
Rani i predškolski odgoj i obrazovanje	35	2	2	39
Sestrinstvo	30	2	2	34
DVOPREDMETNI PREDDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ				
Anglistika	80	3	2	85
Etnologija i antropologija	30	2	2	34
Filozofija	50	2	2	54
Francuski jezik i književnost	55	2	2	59
Geografija; smjer: nastavnički	30	2	2	34
Grčki jezik i književnost	20	2	2	24
Latinski jezik i rimska književnost	30	2	2	34
Njemački jezik i književnost	70	5	5	80
Pedagogija	50	2	2	54
Povijest	30	2	2	34
Povijest umjetnosti	40	2	2	44
Ruski jezik i književnost	30	5	2	37
Sociologija	40	2	2	44
Španjolski jezik i književnost	40	2	2	44
Talijanski jezik i književnost	50	2	2	54
Talijanski jezik; smjer: prevoditeljski	25	2	2	29
Teološko – katehetski studij	25	-	5	30
UKUPNO	1271	74	84	1429

Izvor: Sveučilište u Zadru

Tablica 71: Broj prvostupnika, magistara i doktora znanosti na Zadarskom sveučilištu u 2015. godini

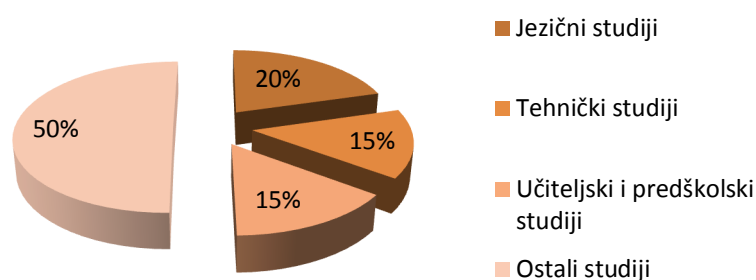
Broj prvostupnika u 2015. godini na Sveučilištu u Zadru	
Preddiplomski jednopredmetni sveučilišni studij	302
Preddiplomski jednopredmetni stručni studij	115
Dvopredmetni preddiplomski sveučilišni studij	153

UKUPNO	570
Broj magistara u 2015. godini na Sveučilištu u Zadru	
Integrirani jednopredmetni preddiplomski i diplomski studij	74
Jednopredmetni diplomski sveučilišni studij	238
Dvopredmetni diplomski sveučilišni studij	100
UKUPNO	412
Broj doktora znanosti u 2015. godini na Sveučilištu u Zadru	
Poslijediplomski sveučilišni (doktorski) studij	22
UKUPNO	1004

Izvor: Sveučilište u Zadru

Od studijskih programa na Sveučilištu koji bilježe najveći broj upisanih studenata prevladavaju oni iz područja društvenih i humanističkih znanosti, koji obuhvaćaju više od 90% studijskih programa. Međutim, podaci ukazuju na povećan interes za tehničke studije pa se, primjerice, na studiju nautike i brodogradnje od 2009.-2015. godine, broj upisanih studenata utrostručio.

Graf 45: Struktura upisanih studenata po vrstama studijskih programa na preddiplomskom studiju 2015./2016. godine⁵⁵

Izvor: Sveučilište u Zadru

U 2015. godini najmanje popularni programi i na preddiplomskoj i na diplomskoj razini bili su programi klasičnih jezika, etnologije i antropologije te povijesti umjetnosti pri čemu neki od njih nisu imali nijednog diplomiranog studenta.

Najveći relativni porast udjela broja studenata u ukupnom broju studenata preddiplomskog studija zabilježili su brodstrojarstvo i tehnologija pomorskog prometa (+174,5 %), grčki jezik i književnost (+96,1 %; s tim da to proistječe iz vrlo malog broja prvostupnika koji je porastao s 1 na 2) i psihologija (+90,0 %).

Prvi doktorski studij prema načelima Bolonjskog procesa započeo je akademske godine 2007./2008.. Tijekom godina osnivali su se novi programi te je u 2016./2017. godini doktorsku razinu studija na Sveučilištu u Zadru moguće upisati na sedam različitih studijskih programa (Arheologija istočnog Jadrana, Društvo znanja i prijenos informacija, Humanističke znanosti, Jadran – poveznica među kontinentima, Kvaliteta u odgoju i obrazovanju, Međunarodni odnosi, Sociologija regionalnog i lokalnog razvoja)⁵⁶.

⁵⁵ Odnosi se na sve vrste preddiplomskog studija (jednopredmetni, dvopredmetni, jednopredmetni stručni, integrirani jednopredmetni preddiplomski i diplomski)

⁵⁶ Sveučilište u Zadru

Usporedno s povećanim brojem doktorskih studija, porastao je i broj studenata i nastavnika te su u akademskoj godini 2015./2016. upisana 284 studenta, a doktorsku disertaciju u istoj akademskoj godini obranilo je 19 studenata. Rast broja doktorskih studijskih programa i povećan angažman nastavnika ukazuje na rastući fokus Sveučilišta u Zadru na razvoj institucionalnog okvira najviše razine obrazovanja.

Studenti se mogu prijaviti i za smještaj u Studentskom domu koji raspolaže s 94 sobe od čega 18 trokrevetnih i 76 dvokrevetnih te može prihvatiti 206 studenata⁵⁷. Smještajni kapaciteti sveučilišta, namijenjeni studentima, ispod su očekivanog prosjeka. Za akademsku godinu 2015./2016. Dom je primio 205 studenata, od toga 177 studentica i 28 studenata⁵⁸. Ukupan broj studenata (redovitih i izvanrednih) upisanih na Sveučilište u Zadru u akademskoj godini 2015./2016. bio je 5.616 studenata, od kojih 2.759 ima prebivalište izvan sjedišta visokog učilišta. Udio raspoloživih ležajeva u odnosu na ukupan broj studenata koji imaju pravo zatražiti smještaj samo 7,5%. Usporede li se smještajne kvote s brojem polaznika visokoškolskih programa, postaje jasno kako su te kvote nedostatne uslijed čega bi stvaranje dodatnih smještajnih kapaciteta trebalo biti jedan od razvojnih prioriteta. Studenti se mogu prijaviti i za smještaj u srednjoškolskom đlačkom domu koji, pored učenika, prima i studente.

Sveučilište u Zadru usvojilo je 2011. godine Strategiju Sveučilišta u Zadru 2011.-2017. kao temeljni strateški dokument razvoja. Tim dokumentom definiran je plan razvoja Sveučilišta s obzirom na postojeće stanje kao i smjer u kojem se Sveučilište želi razvijati. Ono što se želi dostići u navedenom razdoblju je otvaranje novih studijskih programa prirodnih, tehničkih, biotehničkih i biomedicinskih znanosti čime bi se uskladila ponuda i potražnja na lokalnom tržištu rada.

Sveučilište u Zadru nositelj je projekta **Ravnatelj: profesija i kvalifikacija, a ne funkcija** koji je započeo 2015. godine. Cilj projekta je profesionalizacija i depolitizacija ravnateljskog poziva kroz izradu standarda zanimanja i standarda kvalifikacije ravnatelja odgojno-obrazovnih ustanova, te izradu visokoškolskog kurikuluma. Projekt će rezultirati i izradom modela priznavanja stečenih kompetencija tijekom formalnog i neformalnog obrazovanja ravnatelja, te izradom modela za licenciranje ravnatelja. S ovim ciljevima projekt daje direktan doprinos kvaliteti odgojno-obrazovnog sustava. Ukupna vrijednost projekta je 2.048.032,87 HRK, a nepovratni iznos 1.945.631,22 HRK.

Razvojni problem Grada Zadra, kao sveučilišnog centra, nedovoljna je povezanost nastavnih programa s potrebama i problemima gospodarstva Županije. Uz to je bitno nadodati nedostatak adekvatnog studentskog smještaja obzirom da se u Zadru nalazi jedan studentski dom s ograničenim prihvatnim kapacitetom. Nedostatak ponude studentskog smještaja na Sveučilištu u Zadru višegodišnji je problem kojeg se nastoji riješiti izgradnjom i opremanjem potrebne infrastrukture kako bi se poboljšala kvaliteta i dostupnost ponude postojećih i novih obrazovnih programa te znanstveno-istraživačkog rada, čime bi se ostvarila i bolja zaposlenost novo-obrazovanog mladog kadra. Sve su to čimbenici koji utječu na konačnu odluku studenata prilikom odabira sveučilišnog centra. Unatoč tome, jasna je činjenica da Zadar predstavlja jedno od znanstvenih i visokoškolskih žarišta Jadranske Hrvatske.

Tablica 72: Razvojna ograničenja i potrebe vezane za visoko obrazovanje

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatan broj profesionalnog i stručnog kadra na svim razinama • Nedostatak ponude studentskog smještaja • Nedostatak financija za izgradnju i obnovu potrebne infrastrukture • Nepovezanost nastavnih programa s potrebama gospodarstva Županije 	<ul style="list-style-type: none"> • Ostvarivanje novih studijskih programa • Unaprijediti studijske programe kako bi se privukao što veći broj studenata • Izgradnja i opremanje potrebne infrastrukture • Povećanje kapaciteta studentskog doma • Uključivanje Sveučilišta u projekte EU

Izvor: ZADRA NOVA

⁵⁷ Sveučilište u Zadru

⁵⁸ www.dzs.hr, 20.06.2016

4.1.5. Cjeloživotno učenje

U 21. st. cjeloživotno učenje zauzelo je središnje mjesto u obrazovanju i usavršavanju budući ono može iznimno doprinijeti konkurentnosti, zapošljavanju i socijalnoj inkluziji. Stoga su ministri EU postavili kao cilj do 2020. godine sudjelovanje najmanje 15% odraslih u nekom obliku formalnog obrazovanja i usavršavanja.

Obrazovanje odraslih u Republici Hrvatskoj definirano je Zakonom o obrazovanju odraslih (NN 17/07, 107/07, 24/10) prema kojem se ono obavlja kao javna služba. Obrazovanje odraslih temelji se na načelima cjeloživotnog učenja, a odvija se kao formalno, neformalno, informalno i/ili samousmjereno učenje obuhvaćajući osnovno školovanje odraslih, srednjoškolsko obrazovanje odraslih (stjecanje srednje školske ili stručne spreme, niže stručne spreme, prekvalifikacije, osposobljavanje i usavršavanje) te visoko obrazovanje. Takvo obrazovanje mogu provoditi pučka otvorena učilišta, osnovne škole, srednje škole, visoka učilišta, škole stranih jezika, ustanove za smještaj i skrb osoba s posebnim potrebama te penološke i druge ustanove ako ispunjavaju uvjete propisane ovim Zakonom.

U Zadarskoj županiji postoji 16 ustanova u kojima se obavlja formalno i neformalno cjeloživotno obrazovanje, a to su: 9 srednjih škola u Zadru, 1 srednja škola u Benkovcu, 5 otvorenih pučkih učilišta te 1 otvoreno učilište. Tablica 73 prikazuje ponudu programa daljnjeg obrazovanja i obrazovanja odraslih u Zadarskoj županiji.

Tablica 73: Ponuda programa daljnjeg obrazovanja i obrazovanja odraslih u Zadarskoj županiji u 2016. godini

PONUĐAČI	SREDNJOŠKOLSKI PROGRAM (formalno)	OSTALI PROGRAMI (formalni i neformalni)
Pučko otvoreno učilište ZADAR	0	23
Pučko otvoreno učilište BIOGRAD n/M	0	3
Pučko otvoreno učilište ERUDIO	2	60
Otvoreno učilište ALGEBRA	0	24
Pučko otvoreno učilište AS-ZADAR	12	36
Pučko otvoreno učilište ZNANJE	0	4
Srednja strukovna škola Vice Vlatković	47	3
Pomorska škola Zadar	2	0
Gimnazija Vladimira Nazora	1	0
Zadarska privatna gimnazija	1	0
Srednja škola Bartula Kašića Pag	0	1
Srednja škola Kneza Branimira Benkovic	17	17
Medicinska škola Ante Kuzmanića	0	1
Ekonomsko-birotehnička i trgovačka škola	1	0
Tehnička škola	6	1
Hotelijsko-turistička i ugostiteljska škola	9	0

Izvor: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, AZUP baza podataka

Od osoba na području Republike Hrvatske, koje su nakon redovnog školovanja pohađale dodatan oblik obrazovanja, 52% istaknulo je kako to čini iz osobnog interesa, dok se 38% anketiranih osoba dodatno

obrazovalo za potrebe postojećeg zanimanja⁵⁹. Najčešći oblik dodatnog obrazovanja jesu dugotrajni obrazovni programi u trajanju duljem od dvije godine (39%), 30% pohađanih obrazovnih programa je u trajanju od 7 do 12 mjeseci, dok je 13,8% pohađanih obrazovnih programa u trajanju od 4 do 6 mjeseci. 20,5% je u trajanju kraćem od tjedan dana. Na razini Hrvatske udio uključenog stanovništva u programe cjeloživotnog obrazovanja 2012. g. bio je iznimno nizak (2,4 %) dok je prosjek EU-27 bio 9 % (SRLJP, 2015).

Glavna prepreka veće uključenosti odraslih u obrazovanje jest činjenica da je cijena obrazovanja odraslih često previsoka kako za zaposlene osobe, tako i za nezaposlene osobe koji su jedna od glavnih ciljanih skupina za pohađanje tih programa. Uz to, stanovnici često nisu informirani o postojanju tih programa pa je i to jedan od razloga njihove nedovoljne iskorištenosti, premda su nezaposlene osobe generalno najzainteresiraniji i najaktivniji polaznici programa za obrazovanje odraslih budući da obrazovanje i prekvalifikacija čine ključne kanale njihove reintegracije na tržište rada. Upravo stoga Hrvatski zavod za zapošljavanje provodi mjere koje uključuju obrazovne aktivnosti, kako za nezaposlene tako i za zaposlene osobe u cilju podizanja njihove zapošljivosti.

U sklopu projekta **”PoTRaGA – Portal za Tržište Rada, razvoj Gospodarstva i mjere Aktivne politike zapošljavanja”** izrađen je portal „PoTRaGA“ kojim je olakšan pristup informacijama te osigurana izravna komunikacija svih dionika na lokalnom tržištu rada. Projektom se doprinijelo povećanju mogućnosti zapošljavanja i samozapošljavanja ciljane skupine dugotrajno nezaposlenih mladih osoba sa srednjom stručnom spremom kroz prekvalifikaciju i podizanje razine njihovog znanja o poduzetništvu. Ukupna vrijednost projekta je 132.551,95 EUR-a, od čega je 82,34 %, odnosno 109.151,26 EUR-a, sufinancirano iz Europskog socijalnog fonda.

Reagirajući na potrebu za stvaranje dugoročno održivih mogućnosti zapošljavanja nužna je bolja suradnja između članova Partnerskog vijeća za tržište rada i razvoj ljudskih potencijala Zadarske županije koja uključuje sve dionike tržišta rada Zadarske županije, u cilju razvoja politike obrazovanja i obučavanja koja mora biti usklađena s dostupnim resursima i zahtjevima lokalnog tržišta rada ⁶⁰.

Tablica 74: Razvojna ograničenja i potrebe vezane za cjeloživotno učenje

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Iznimno nizak udio stanovništva uključenog u programe cjeloživotnog obrazovanja • Nezainteresiranost poslodavca za daljnja usavršavanja njihovih zaposlenika u cilju stjecanja novih znanja i vještina • Nedovoljno razvijena svijest i neinformiranost nezaposlenih i zaposlenih o značenju i potrebi cjeloživotnog učenja za daljnji razvoj • Smanjeno ulaganje resursa poslodavaca u dodatno obrazovanje • Previsoka cijena obrazovanja odraslih osoba • Nedovoljna educiranost i informiranost o EU fondovima 	<ul style="list-style-type: none"> • Izraditi dugoročne planove kako bi se postiglo preporučenih 15% odraslih u nekom obliku usavršavanja • Osigurati edukacije za poslodavce za daljnja usavršavanja njihovih zaposlenika • Osmišljavanje programa za cjeloživotno učenje te uključivanje postojećih obrazovnih institucija • Omogućiti edukacije nezaposlenih i zaposlenih o projektima i EU fondovima • Prilagoditi cijene obrazovanja prema životnim standardima u RH • Sufinancirati ustanove koje pružaju cjeloživotno obrazovanje

Izvor: ZADRA NOVA

Zaključak

Obrazovna struktura stanovništva je zajedno s kompatibilnošću ponude i potražnje struka ključan čimbenik konkurentnosti radne snage, ali i gospodarstva u cjelini. Obrazovanija radna snaga lakše prihvaća

⁵⁹ Istraživanje provedeno 2011. godine u Republici Hrvatskoj

⁶⁰ Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014.-2020.;

inovacije i nove tehnologije i brže razvija vlastitu tehnologiju (Bejaković, 2004). S druge strane, obrazovanje stanovništvo je nužan preduvjet za generiranje radnih mjesta i poduzeća s manjim okolišnim otiskom i većim stupnjem održivosti (McKeown, 2002). U vidu toga je iznimno važno analizirati obrazovnu snagu kao jednu od pretpostavki za obuhvatan održivi razvoj.

Sektor obrazovanja u Zadarskoj županiji na zadovoljavajućoj je razini, no postoje problemi s kojima se suočava u posljednjih nekoliko godina. Prije svega, događa se stanoviti pad broja učenika u osnovnim i srednjim školama što je vjerojatno posljedica smanjenja rodosti odnosno negativnog prirodnog prirasta koji se kontinuirano odvija od 2011. godine na području Zadarske županije. Samim time došlo je do smanjenja broja razrednih odjela u osnovnim školama, dok se s druge strane javlja problem nedostatnosti prostora za djecu s poteškoćama u razvoju kao i nedostatka obrazovnih programa nakon osnovne škole za iste. Ono što su lokalna i regionalna vlast uočile kao problem i posvetile se njegovom rješavanju jest i nedostatan broj i opremljenost predškolskih ustanova na ruralnom području županije kao i potreba za obnovom i osuvremenjivanjem školske opreme postojećih osnovnih škola na zadarskim otocima.

Pomnim planiranjem nastojat će se omogućiti školama organiziranje izvannastavnih aktivnosti u ruralnim područjima kao i rad u jednoj smjeni u svim osnovnim školama na području Zadarske županije.

Uza sve navedeno javlja se i problem koji „muči“ i ostatak RH, a odnosi se na nedostatak stručnog kadra u pojedinim područjima kao što su matematika, fizika, informatika, ali i kadra poput defektologa, dok zadarsko Sveučilište ima problem nedostatnog broja profesionalnog i stručnog kadra na svim razinama. Neusklađenost upisa u srednje škole s potrebama tržišta rada još je jedan u nizu problema u ovom sektoru.

Rješenje za to, ali i mnoge druge probleme na tržištu rada treba tražiti u boljoj povezanosti sektora istraživanja, obrazovanja i tržišta rada. Naime, na nivou cijele države treba izraditi dugoročne planove i potrebe za srednjoškolskim (ali i visokim) obrazovanjem vezano za potrebe gospodarstva.

Sveučilište u Zadru ima bogatu ponudu obrazovnih programa na kojima studira veliki broj studenata iz različitih dijelova Hrvatske, no koju je potrebno i dalje širiti kroz ponudu novih sadržaja. Zadarsko Sveučilište planira unaprijediti studijske programe te izgradnju i opremanje kampusa kako bi se privukao što veći broj studenata jer su sadašnji smještajni kapaciteti ispod očekivanog prosjeka. U tom smislu Sveučilište je prepoznalo potencijal europskih fondova i usmjerilo se na iste. Kako bi se provodile moderne prakse razmjene znanja i informacija, Sveučilište promiče aktivnosti razmjene studenata i profesora kroz različita studijska putovanja. U tom vrlo važnom segmentu visokoškolskog obrazovanja još uvijek postoje velike šanse za povećanjem mobilnosti koje treba popratiti adekvatnim financijskim sredstvima. Marušić (2014) ističe kako će zadarsko Sveučilište svoje aktivnosti sve više usmjeravati prema razvoju ideja koje se mogu komercijalizirati, a sve to u suradnji s lokalnom upravom i gospodarstvom na važnim i perspektivnim područjima za Zadarsku županiju.

Sa socioekonomskog aspekta ključni je problem nepovezanost obrazovnog sustava s gospodarstvom odnosno neusklađenost obrazovnih programa s potrebama na tržištu rada. Gospodarstvo još uvijek nije dovoljno uključeno u upisnu politiku srednjih škola i sveučilišta Zadarske županije, uslijed čega vještine mladih stečene tijekom formalnog obrazovanja često ne odgovaraju potrebama tržišta rada te to smanjuje njihove mogućnosti za pronalazak posla i povećava rizik od dugoročne nezaposlenosti i socijalne isključenosti.

Zadarska županija sustavno radi na razvijanju svijesti o značenju i potrebi cjeloživotnog učenja za daljnji razvoj te će nastojati utjecati na prilagođavanje cijena obrazovanja prema životnim standardima u RH. Prema Sudariću (2012) cjeloživotno učenje vodi prema rastu i zapošljavanju te svakome daje priliku da se uključi u društvo.

Važnost ovog sektora prepoznata je od strane regionalne samouprave što se vidi kroz brojne projekte koji se provode u školama na području Zadarske županije. Ono što je još važnije jest volja za daljnji trud i napredak da se najbolje moguće utječe sa lokalne i regionalne razine na nacionalnu kako bi stvari napredovale.

4.2. Kultura i sport

Kulturno-povijesna baština Zadarske županije nezaobilazni je element identiteta županije kao i njezinog održivog razvoja. Kulturnu baštinu čine materijalna i nematerijalna kulturna dobra od umjetničkog, povijesnog, paleontološkog, arheološkog, antropološkog i znanstvenog značenja.

4.2.1. Kulturna baština

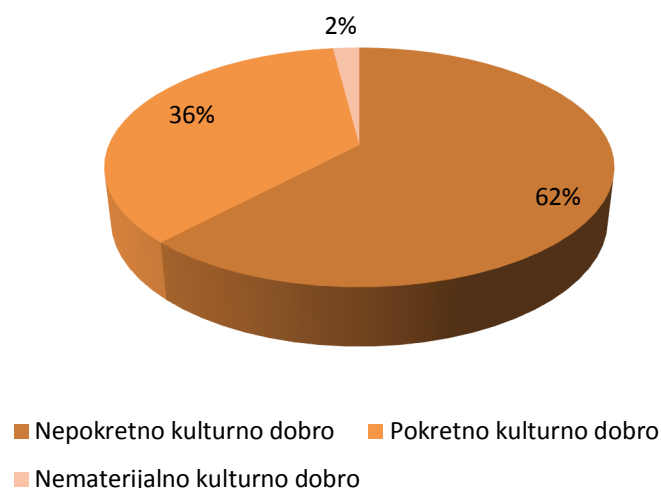
Zadarska županija naseljena je od prapovijesti o čemu svjedoče brojni arheološki lokaliteti i nalazi još od starijeg kamenog doba. Pojavom ilirskih plemena, područje današnje Zadarske županije, postaje važno središte Liburnskog plemena s nekoliko važnih centara kao: Iader, Asseria, Aenona, Nedinum, Corinium, Sidrona i dr.

Brojni artefakti (kipovi, antičko staklo i razni predmeti) i ostaci građevina iz rimskog perioda (ostaci rimskog foruma, hramova i drugih građevina) svrstavaju Zadarsku županiju, zajedno s ostalim rimskim lokalitetima, u svjetski važne lokalitete za proučavanje antičke povijesti. Danas se vrijedni pokretni spomenici kulture prapovijesnog i antičkog perioda čuvaju u Arheološkom muzeju u Zadru, dok se u novootvorenom Muzeju antičkog stakla čuva preko 2000 različitih staklenih predmeta iz doba antike (period od 1. st. p.n.e. do 5. st. poslije Krista).

Međutim, upravo je kulturno-povijesna baština srednjeg i novog vijeka najbrojnija i najbolje sačuvana. Iako je područje cijele Zadarske županije iznimno bogato kulturno-povijesnom pokretnom i nepokretnom baštinom te nematerijalnom baštinom, turistički je značajnije valorizirana i prepoznata baština na priobalju i otocima, dok je baština Ravnih kotara, Bukovice i ličko-pounskog područja slabije turistički valorizirana. Zadar, kao središte županije i sa preko 3000 g. urbanog kontinuiteta, vrlo je bogat kulturno-povijesnom baštinom svjetskog značaja.

Na području Zadarske županije nalazi se 445 kulturnih dobara i ona čine 5,43% u ukupnom broju kulturnih dobara Republike Hrvatske. U ukupnom broju kulturnih dobara Zadarske županije najveći udio pripada nepokretnim materijalnim kulturnim dobrima (62,25%), a najmanje nematerijalnim kulturnim dobrima – tek 2,25% (Graf 46).

Graf 46: Struktura kulturnih dobara prema registru kulturnih dobara RH, stanje 26. 6.2015. godine

Izvor: Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske

Među najznačajnija **nepokretna materijalna kulturna dobra** spadaju:

- ✚ **Crkva Sv. Donata** – Nekadašnja crkva sv. Donata najpoznatiji je spomenik Zadarske županije. Bila je posvećena sv. Trojstvu, a sadašnje ime nosi po biskupu Donatu iz početka 9. st koji ju je prema predaji dao sagraditi. Sagrađena je na tradicijama ranobizantske arhitekture u ranom srednjem vijeku, najvjerojatnije početkom 9. st.. Crkva je sastavni dio episkopalnog građevinskog kompleksa i nadovezuje se na starokršćansku katedralu i biskupsku palaču (episkopij). U unutrašnjosti crkve vide se ploče antičkog foruma, budući je originalni pod uklonjen. Danas je mjesto održavanja "Glazbenih večeri u Donatu" zbog svojih izvanrednih akustičkih karakteristika te stoga što dugi niz godina nema sakralne funkcije.
- ✚ **Katedrala Sv. Stošije** - Zadarska je katedrala posvećena sv. Stošiji (Anastaziji). Na mjestu starokršćanske bazilike, sagrađena je kao trobrodno zdanje u romaničkom stilu, u dva navrata, u 12. i 13. st. Sarkofag u kojemu se čuvaju zemni ostatci sv. Stošije, dao je izraditi zadarski biskup Donat, i čuva se u katedrali na oltaru u sjevernoj apsidi. U središtu je kružni prozor – ruža – istog stila, te na zabatu glavne lađe manja gotička ruža naknadno umetnuta. Glavni portal ima u luneti gotički reljef Bogorodice s Djetetom, desno je sv. Stošija, a lijevo sv. Krševan. Sakristija se nazivala i kapelom sv. Barbare. Njezini zidovi i apsida pripadaju najstarijim dijelovima katedrale, kao i podni mozaik. Šesterolisna krstionica, koja potječe iz 6.st., porušena je do temelja od avionskih bomba u Drugom svjetskom ratu, 16. prosinca 1943. godine, a obnovljena je 1989. godine.
- ✚ **Benediktinski samostan i crkva Sv. Marije** - Crkva pripada ženskom benediktinskom samostanu, koji je 1066. godine osnovala zadarska plemkinja Čika, polusestra hrvatskog kralja Petra Krešimira IV. Crkva i samostan teško su stradali u Drugom svjetskom ratu, a obnova je završena 1972. godine. Njen najljepši dio je zvonik, u originalnoj varijanti romaničkog zvonika tzv. Lombardskog tipa. Koludrice samostana su sačuvale najvrjednije dokumente starije hrvatske povijesti te u tijeku razaranja Drugog svjetskog rata i zlato i srebro – crkvene umjetnine Zadra, čije su sada čuvarice u Stalnoj izložbi crkvene umjetnosti koja je u sklopu njihova samostana.
- ✚ **Crkva sv. Krševana** - Nekad je pripadala muškom benediktinskom samostanu, ukinutom 1807. godine. Sagrađena je u romaničkom stilu i posvećena 1175. godine. Glavni oltar izgrađen je 1701.godine kao ispunjenje zavjeta građana Zadra protiv kuge iz 1632. godine. Četiri bijela mramorna kipa koji predstavljaju zadarske zaštitnike: Stošiju, Krševana, Šimu i Zoila dodana su

kasnije. Uz crkvu se nalaze ostaci srednjovjekovnog benediktinskog samostana porušenog u Drugom svjetskom ratu, te zvonik započet 1485. godine, koji nikad nije dovršen.

- ✚ **Crkva sv. Šimuna** - Crkva sv. Šimuna pregrađena je stara crkva sv. Stjepana. Na glavnom oltaru crkve Sv. Šimuna u Zadru nalazi se škrinja Sv. Šimuna, najvrjednije djelo srednjovjekovne zlatarske umjetnosti u Hrvatskoj, u kojoj je sačuvano mumificirano tijelo Sv. Šimuna, zadarskog sveca zaštitnika. Službeno je proglašena spomenikom kulture nulte kategorije. Pored svoje umjetničke vrijednosti, škrinja Sv. Šimuna ima i prvorazredno značenje za hrvatsku povijest. Na njoj su ovjekovječeni važni povijesni događaji, kao i svakidašnji život žitelja Zadra.
- ✚ **Rimski forum** - Ispod temelja crkve sv. Donata i biskupske palače polaže se pločnik glavnog gradskog trga iz rimskih vremena – forum. Počeci mu sežu u 1. st. prije Krista, a potpuno je uređen u 3. st. poslije Krista. Utemeljitelj foruma bio je prvi rimski car Augustin. Danas su sačuvani samo originalni pločnik i stube te dva ukrasna monumentalna stupa od kojih je jedan na izvornom mjestu. U srednjem vijeku služio je kao „stup sramote“ što dokazuju lanci iz tog razdoblja. Na jugozapadnoj strani foruma dizao se 2m povišeni kapitolij koji se s forumom uklapa u jedinstvenu urbanističku kompoziciju. Ispod zida kapitolija, prema forumu, u pločniku se vide ostaci ležišta oltara na kojem su se prinosile krvne žrtve vezane uz poganske običaje.
- ✚ **Narodni trg s Gradskom ložom i stražom** - U srednjem se vijeku nazivao „Veliki trg“ (Platea Magna) i tu se odvijao sav javni život grada. Sa sjeverne i zapadne strane ograničuje ga velika i neskladna općinska palača sagrađena 1934. godine u klesanom kamenu, nespretno oponašajući renesansne oblike. Sa zapadne strane, iza krila palače, nalazi se nekadašnja crkva sv. Lovre iz 11.st. Na zapadnoj strani trga nalazi se zgrada gradske straže. Sagrađena je 1562. godine u bogatim kasnorenesansnim oblicima. Ograda pred zgradom izgrađena je 1783. godine, dok je na mjestu znatno nižeg izvornog tornja 1798. godine podignut toranj za sat. Nasuprot toj zgradi nalazi se Gradska loža koja je postojala u srednjem vijeku. To je bila zgrada u kojoj se sudilo, gdje su se sklapali ugovori i čitali proglesi. Loža je danas izložbeni paviljon s ostakljenim prozorima.
- ✚ **Kneževa i Providurova palača** - Kneževa palača, zajedno sa susjednom Providurovom, čini monumentalni građevinski sklop u istočnom dijelu poluotoka. To su bile državne zgrade što su se postupno gradile, Kneževa od 13., a Providurova od 17. stoljeća. U temeljima Kneževe palače arheološko istraživački radovi otkrili su dijelove zgrade iz rimskog i kasno-antičkog razdoblja. S istočne strane podignuta je u 17. stoljeću prostrana Providurova palača s krilima i dvorištima koja je u 19. stoljeću s Kneževom palačom sjedinjena u zajedničko Namjesništvo - sjedište Zemaljske vlade za Dalmaciju u sklopu austrijskog dijela dvojne monarhije. Tijekom druge polovice 20. stoljeća pa do Domovinskog rata Kneževa je palača svojim višestrukim funkcijama oplemenjivala kulturni život grada kao Gradska knjižnica, Glazbena i baletna škola, koncertna dvorana, dom pjevačkog društva Zoranić itd..
- ✚ **Ostatci crkve Stomorica** – Vrlo vrijedni spomenik arhitekture ranog srednjeg vijeka. Ima tlocrt šesterolista, a ulazni dio joj je pravokutnog izduženog oblika. Srušena je i zasuta sredinom 16.st. kad su sagrađene nove gradske zidine. Oblik tlocrta ove crkvice podsjeća na ključ koji simbolizira ključeve Sv. Petra. Od 2008. godine u ostacima crkve Stomorica održavaju se tradicionalna "Glazbena jutra u Stomorici" u organizaciji udruge Šigureca.
- ✚ **Crkva Sv. Križa u Ninu** - Najmanja katedrala na svijetu. Nepromijenjena od 9. stoljeća i vremena starohrvatske srednjovjekovne države. Svojom suzdržanom ljepotom dominira prostorom, a može se obići u 38 stopa. Danas je na grbu i zastavi Zadarske županije. Na prvi dan ljeta (solsticij) u njoj i oko nje održava se Festival sunca i svjetlosti koji proniče u tajna znanja pradavnih graditelja.

Uz brojne primjere nepokretne kulturne baštine, kulturni identitet Zadru stvaraju i prepoznatljivi urbanistički izgled grada (rimski raspored ulica – Decumanus i Cardo), djela slavni kipara, graditelja i slikara, zlatarska djelatnost (Škrinja sv. Šime, zbirka Zlato i srebro grada Zadra i dr.), kulturne institucije i

manifestacije (Glazbene večeri u sv. Donatu, KalelargArt, Zadarsko kazališno ljeto i dr.) te novija umjetnička djelatnost i kulturne atrakcije kao što su Pozdrav suncu i Morske orgulje.

Morske orgulje u Zadru jedinstveno su arhitektonsko ostvarenje, zanimljiv i originalan spoj arhitekture i glazbe. Za razliku od običnih orgulja pogonjenih mjhovima ili zračnim pumpama, zvuk tih orgulja nastaje pod utjecajem energije mora, odnosno valova te plime i oseke. Nalaze se na zapadom dijelu zadarske rive u neposrednoj blizini Pozdrava Suncu. 2006. godine arhitekt Nikola Bašić osvojio je za projekt Morskih orgulja u Zadru Europsku nagradu za urbani javni prostor. Odmah po završetku izgradnje, Morske orgulje promaknule su se u metaforičko mjesto Zadarske županije koje sada rado pohode i njegovi građani, a koje je postalo nezaobilazna točka u svim turističkim itinererima grada Zadra i njegove regije.

Pozdrav Suncu je također instalacija arhitekta Nikole Bašića postavljena u zadarskoj luci, na zapadnoj točki zadarskog poluotoka, neposredno uz morske orgulje. Istovremeno s "najljepšim zalaskom sunca na svijetu", atributom kojim je grad počastio slavni redatelj Alfred Hitchcock još davne 1964. godine, uključuju se i rasvjetni elementi ugrađeni u krugu te po posebno programiranom scenariju proizvode prekrasnu, iznimno dojmljivu svjetlosnu igru u ritmu valova i zvuka Morskih orgulja. Imena i brojke upisani po prstenu koji okružuje instalaciju Pozdrav Suncu, dio su kalendara Sv. Krševana.

Također, jedna od mnogobrojnih atrakcija Zadarske županije jesu prepoznatljivi **barkajoli**. Ono što su u Veneciji gondolijeri, u Zadru su barkajoli. Tradicija zadarskih barkajola seže u 14. st. pa tako oni više od 700 godina malim čamcima na vesla povezuju dva kraja gradske luke.

Otoci Zadarske županije također obiluju vrijednom pokretnom i nepokretnom te tradicijskom kulturno-povijesnom baštinom. Sačuvane su brojne crkve, samostani, tradicijske kuće i naselja, suhozidi, ostaci utvrda, kula te brojni svjetionici. Ipak, između svih otoka posebno se ističe baština otoka Paga. **Otok Pag**, prepoznatljiv po tradiciji proizvodnje soli, sira, baškotina i tradicionalnom vezu – paškom čipkom, zajedno s vrijednom spomeničkom i umjetničkom baštinom privlači brojne turiste te znatno doprinosi turističkom razvoju Zadarske županije. Iako, manje turistički valorizirana, ruralna područja Zadarske županije (**Ravni kotari, Bukovica, Velebit te ličko-pounsko područje**) obiluju materijalnom i nematerijalnom baštinom koja predstavlja vrijedan resurs za razvoj održivih oblika turizma. Brojne su utvrde, stare gradine, kule i crkve od kojih se posebno ističu antička gradina Asserija, Templarska gradina u Vrani, Han Jusufa Maškovića, Kula Kličevića, Kaštel Benković, franjevački samostan u Karinu, Kula Stojana Jankovića, manastir Krupa, Mirila – pogrebna spomen obilježja, te brojne tradicijske građevine. Svi ovi kulturno-povijesni spomenici zajedno s bogatstvom etnološke baštine predstavljaju iznimno vrijedan resurs koji može potaknuti gospodarski razvoj te podignuti kvalitetu života na ovim pretežno ruralnim područjima.

Republika Hrvatska ima 131 upisano zaštićeno **nematerijalno dobro** u Registru kulturnih dobara, a sa zadarskog područja to su: govor zadarskih Arbanasa, Tovareća mužika iz Sali, otkanje ili orzanje, glagoljaško pjevanje, paška čipka, paški teg, pivanje na kanat na otoku Pagu, tradicionalna proizvodnja paškog sira, tradicijsko lončarstvo otoka Iža, umijeće gradnje suhozida, posmrtni običaji vezani uz mirila ili počivala, priprema sira iz mješine s područja Dalmatinske zagore, Velebita i Like, priprema tradicijskog ličkog sira škripavca, svetkovina Gospe od Zečeva iz Nina, umijeće izrade ukrasnog veza građa/četverokuka na području zapadnog dijela Dinarida u Hrvatskoj te klapsko pjevanje na razini RH, dok mnoga i nisu upisana ili se tek upisuju na popise..

Na području Zadarske županije provode se projekti revitalizacije i turističke valorizacije kulturne baštine i to: projekt HERA i projekt Kneževa palača.

- ✚ **HERA** je strateški projekt financiran iz IPA programa Jadranska prekogranična suradnja 2007.-2013., u kojem je Zadarska županija nositelj projekta. Ukupna vrijednost projekta iznosila je 8.842.602,24 EUR, a provedba je trajala od studenog 2013. godine do 30. studenog 2016. godine. Cilj projekta razviti zajedničku prekograničnu platformu za upravljanje i promociju održivog

turizma na jadranskom području baziranog na zajedničkom kulturnom naslijeđu. Ovim projektom na području Zadarske županije doprinijelo se razvoju održivog turizma u vrijednosti od 814.763,91 EUR, unutar kojeg su obnovljeni i gradski bedemi, te tri građevine koje su integralni dio sustava bedema – Mali arsenal, Vrata sv. Krševana i Prolaz cara Augusta.

- ✚ Provedba projekta „**Obnova i turistička valorizacija kulturno povijesnog kompleksa Kneževe palače**“ odobrenog za financiranje na natječaju za razvoj poslovne infrastrukture, iz Operativnog programa Regionalna konkurentnost 2007.- 2013., započela je 2. listopada 2014. godine i trajala je 26 mjeseci. Nositelj projekta je grad Zadar, a ukupna vrijednost projekta je 37.799.651,00 kuna. Projektom se doprinosi stvaranju prepoznatljivosti novog integriranog kulturno-turističkog proizvoda Zadra kroz obnovu i turističku valorizaciju Kneževe palače. Osim infrastrukturnih zahvata i obnovu Kneževe palače sredstva će se iskoristiti i za jačanje kapaciteta za upravljanje Kneževom palačom, međunarodnu ljetnu školu, izradu marketing plana, te kompletnog vizualnog identiteta Kneževe palače.

Raznolikost i brojnost kulturno-povijesnog naslijeđa važan je resurs koji može doprinijeti daljnjem, i to cjelogodišnjem, turističkom razvoju Zadarske županije. Posebno je važno da se, pri planiranju daljnjeg turističkog razvoja, ovi resursi zaštite i valoriziraju u skladu s principima održivog razvoja kako ih turističko iskorištavanje ne bi nepovratno uništilo.

Tablica 75: Razvojna ograničenja i potrebe vezano uz kulturnu baštinu

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nizak udio turista zainteresiranih za kulturni sadržaj • Nedostatak studija za konzervatore i srodne djelatnosti te nemogućnost usavršavanja • Nedostatak projektnih ideja zaštite i valorizacije kulturne baštine • Nedostatak adekvatnog financiranja 	<ul style="list-style-type: none"> • Iskoristiti napredak znanosti i tehnologije za kvalitetniju zaštitu kulturne baštine • Utvrditi nosive kapacitete spomeničke baštine • Povećati kapacitete u svrhu prijave na natječaje za sredstva iz nacionalnih i EU fondova • Povećati promociju kulturne baštine • Povećati valorizaciju nematerijalne kulturne baštine • Ostvariti bolju suradnju muzeja sa Konzervatorskim odjelom • Ostvariti bolju povezanost sa sektorom turizma u svrhu kvalitetnije ponude • Spriječiti vandalizam nad kulturnom baštinom

Izvor: ZADRA NOVA

4.2.2. Muzejska djelatnost

Prema Registru muzeja, galerija i zbirki u RH⁶¹, na području Zadarske županije djeluje ukupno 15 muzeja i to dva državna muzeja, četiri regionalna i devet lokalnih muzeja. Od toga pet je općih muzeja (jedan nacionalni i četiri zavičajna muzeja), dok ih je devet specijaliziranih (tri arheološka, jedan pomorski, četiri etnografske muzejske zbirke i jedna zavičajna muzejska zbirka). (Tablica 76)

Muzej obuhvaća uzorke iz prirodnih znanosti, starina, te narodne i industrijske djelatnosti. Danas su najznačajniji muzeji Zadarske županije:

- ✚ **Narodni muzej** - u svom sastavu ima različite odjele: Izložbeni paviljon Gradska loža Gradska straža
  - Etnološki odjel, Odjel Muzej grada Zadra, Prirodoslovni odjel, Galerija umjetnina, Područna

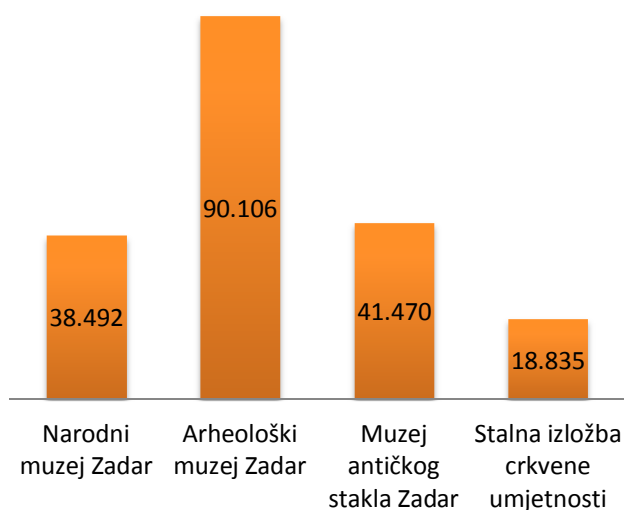
⁶¹ Registar vodi Muzejski dokumentacijski centar, dostupan je isključivo online

etnografska zbirka Veli Iž, Područna kulturno-povijesna zbirka Mali Iž. Muzej je organizator, suorganizator ili domaćin povremenih izložbi koje se organiziraju uglavnom u Gradskoj loži, izložbenom paviljonu Narodnog muzeja Zadar te stručnih i znanstvenih skupova, kulturnih manifestacija, koncerata, promocija knjiga, radionica i sl. Muzej također izdaje monografska djela, kataloge, plakate, razglednice itd. U budućnosti Narodni muzej će se nalaziti u prostoru Kneževe i Providurove palače koje su u procesu obnove. Na jednom mjestu će se okupiti svi odjeli sadašnjeg Narodnog muzeja. Narodni muzej su u 2015. godini posjetila 38.492 posjetitelja. (Graf 47)

- ✚ **Arheološki muzej Zadar**- utemeljen je 1832. godine kao dio općeg muzeja te gotovo punih 200 godina predstavlja čuvara identiteta prostora i zajednice s kojom i unutar koje djeluje. Od 1974. godine nalazi u današnjem prostoru, u samome srcu povijesnoga Zadra te zanimljivim i edukativnim izložbama upoznaje Zadranke i njihove goste s bogatom prošalošću Zadra i okolice. U sastavu Muzeja se nalaze i Muzej ninskih starina te sklop bivšeg samostana sv. Nikole, a unutar Muzeja djeluje više odjela: odjel za prapovijesnu, antičku, srednjovjekovnu arheologiju, odjel za podmorska arheološka istraživanja, odjel za pedagoško-andragošku djelatnost, konzervatorsko-restauratorski odjel, knjižnica i suvenirnica. Arheološki muzej skrbi i o rotondi sv. Donata, u kojoj je Muzej ranije bio smješten, a u kojoj se zadnjih pedesetak godina održavaju Glazbene večeri Sv. Donatu koje promiču ranu glazbu svjetskih i hrvatskih majstora. U okviru muzeja postoje stalne izložbe – stalni postav antičke zbirke, stalni postav srednjovjekovne zbirke te stalni postav prapovijesne zbirke, a redovito se održavaju razne manifestacije, programi, izložbe. U 2015. godini Muzej je posjetilo 90.106 posjetitelja, a iste godine Muzej je nagrađen priznanjem „Nasmiješeno sunce“ za postignuća u turističkoj sezoni 2015., u kategoriji za novi suvenir.
- ✚ **Stalna izložba crkvene umjetnosti**- formirana je u građevnom sklopu crkve i samostana sv. Marije 1972. godine, a u sklopu nje i stalni postav jedne od najvrjednijih izložbi u Hrvatskoj, popularno nazvane "Zlato i srebro Zadra". Ovo neprocjenjivo blago su tijekom stoljeća, pa tako i u Domovinskom ratu, sačuvale sestre benediktinke, a neke od vrijednih izložaka (čipka, crkveni tekstil vezen zlatnim nitima) same su i napravile. Stalna izložba crkvene umjetnosti svrstava Zadar uz bok velikih kulturnih metropola jer samo se u najvećim europskim središtima može na jednom mjestu vidjeti mnogo vrijednih i lijepih crkvenih umjetnina.
- ✚ **Muzej antičkog stakla** - jedinstvena je kulturna institucija ne samo u Hrvatskoj već i u svijetu. Muzej je specijaliziran sa svojim postavom i predstavlja jedinstvenu zbirku od oko 2000 različitih staklenih predmeta iz doba antike, nađenih na lokalitetima u Zadru, Ninu, Starigradu podno Velebita i Asseriji kod Benkovca. Smješten je u obnovljenoj i dograđenoj povijesnoj palači obitelji Cosmecendi i, osim izložbenih prostorija, ima i specijaliziranu knjižnicu i kongresnu dvoranu. Osim stalnog postava, tijekom cijele godine u Muzeju antičkog stakla djeluje staklarska radionica u kojoj se metodom ručnom puhanja izrađuju replike antičkog stakla te radionica izrade staklenog nakita metodom rada na plameniku i izrade suvenira metodom fuzije. U muzeju se nalaze i dvije polivalentne dvorane za povremene izložbe, predavanja, predstavljanje knjiga i projekciju dokumentarnih filmova o izradi stakla te suvremena i veoma bogata suvenirnica u kojoj se mogu kupiti brojne publikacije i različiti suvenirni izrađeni u muzejskim radionicama. Replika antičkog stakla dobila je nagradu za najbolji suvenir u akciji Hrvatske turističke zajednice Plavi cvijet 2008. godine. Muzej antičkog stakla u 2015. godini primio je 41.470 posjetitelja.

Graf 47: Pregled broja posjetitelja muzeja Zadarske županije 2015. godine

Izvor: Narodni muzej Zadar, Arheološki muzej Zadar, Muzej antičkog stakla, Stalna izložba crkvene umjetnosti; obrada ZADRA NOVA

Prema stručnim i administrativnim kriterijima razlikuju se 3 kategorije muzeja u registru te shodno tomu dodjeljuju statusi A, B ili C:

- A: zadovoljavaju sve uvjete što ih propisuje Zakon o muzejima (NN 142/98, 65/09) prihvaćen je akt o njihovu osnivanju, tj. pravno postoje kao ustanove,
- B: djelomično zadovoljavaju uvjete što ih propisuje Zakon o muzejima i rade na tome da ih zadovolje,
- C: ne zadovoljavaju uvjete što ih propisuje Zakon o muzejima i nije izgledno da će ih ikada ostvariti, ali posjeduju građu, tj. zbirku. Takve su, na primjer, zbirke ili ustanove koje ICOM⁶² definira kao muzej, ali takvima nisu priznate hrvatskim Zakonom o muzejima, te prema sadašnjim pozitivnim propisima nemaju mogućnost da postanu muzejom.

Obzirom na gore navedene kriterije 10 muzeja zadovoljava sve uvjete propisane zakonom, 1 muzej djelomično zadovoljava uvjete, dok 4 muzeja ne zadovoljavaju.

Tablica 76: Pregled muzeja Zadarske županije

NAZIV	STATUS	DJELOKR G	VRSTA
Arheološki muzej Zadar	A	regionalni	specijalizirani muzej - arheološk
Arheološki muzej Zadar - Muzej ninskih starina	A	lokalni	specijalizirani muzej - arheološki
Etnografska zbirka Bibinje	C	lokalni	muzejska zbirka - etnografski
Etnografska zbirka Kolan	C	lokalni	muzejska zbirka - etnografski
Kula Stojana Jankovića	C	regionalni	opći muzej - zavičajni
Muzej antičkog stakla u Zadru	A	državni	specijalizirani muzej - arheološki
Narodni muzej Zadar	A	regionalni	opći muzej - nacionalni
Narodni muzej Zadar - Područna etnografska zbirka	A	lokalni	muzejska zbirka - etnografski

⁶² International Council of Museums – Međunarodno muzejsko vijeće, jedina organizacija na svjetskoj razini koja okuplja muzeje i muzejske stručnjake iz cijelog svijeta. Preko 30.000 stručnjaka iz 137 zemalja čini jedinstvenu mrežu predanu promociji i zaštiti prirodne i kulturne baštine

Veli Iž			
Narodni muzej Zadar - Područna kulturno-povijesna zbirka Mali Iž	A	lokalni	muzejska zbirka - etnografski
Pomorsko-povijesna zbirka Zavoda za povijesne znanosti HAZU	B	regionalni	specijalizirani muzej - pomorski
Stalna izložba crkvene umjetnosti (SICU)	A	državni	specijalizirani muzej - umjetnički
Zavičajni muzej Benkovac	A	lokalni	opći muzej - zavičajni
Zavičajni muzej Biograd na Moru	A	lokalni	opći muzej - zavičajni
Zavičajni muzej Novigrad	C	lokalni	muzejska zbirka - zavičajni
Zavičajni muzej Obrovac	A	lokalni	opći muzej - zavičajni

Izvor: Registar muzeja, galerija i zbirki u RH, obrada ZADRA NOVA

U Registru muzeja, zbirki i riznica u vlasništvu vjerskih zajednica vodi se 171 zbirka, od čega je njih 14, odnosno 8,18% na području Zadarske županije. Njih 11 nalazi se u sklopu katoličkih crkava i samostana, dok se u sklopu pravoslavnih crkava i manastira nalaze tri zbirke.

Tablica 77: Razvojna ograničenja i potrebe vezano uz kulturnu i sport

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Neinformiranost i nezainteresiranost stanovništva • Nedostatak novih ideja i razvojnih projekata • Nedostatak financijskih sredstava • Ne postoji kontinuitet posjeta muzejima i izložbama 	<ul style="list-style-type: none"> • Povećati marketinške aktivnosti, prisutnost u medijima i na društvenim mrežama • Povećati posjećenost • Povezati se sa sektorom turizma i drugim kulturnim dionicima radi kvalitetnije ponude • Poboljšati suradnju sa Turističkim zajednicama na području županije • Iskoristiti dostupna financijska sredstva iz EU fondova te nacionalnih kvalitetnim projektnim prijedlozima • Uspostaviti suradnju sa sektorskim dionicima iz drugih država te zajedno nastupiti prema EU fondovima • Iskoristiti mogućnosti koje nudi program Erasmus +

Izvor: ZADRA NOVA

4.2.3. Kazališna djelatnost

U Očevidniku kazališta Republike Hrvatske⁶³ registrirana su ukupno 4 profesionalna kazališta na području Zadarske županije:

- Hrvatsko narodno kazalište Zadar
- Kazalište lutaka Zadar
- Teatar "Teatro Verrdi"
- Umjetnička organizacija "Dragon Teatar".

⁶³Definiran je Pravilnikom o očevidniku kazališta (NN 35/07) a vodi se u Ministarstvu kulture. Sadrži temeljne podatke o svim javnim i privatnim kazalištima, kazališnim družinama i kazališnim kućama u Republici Hrvatskoj

Hrvatsko narodno kazalište Zadar, pod imenom Narodno kazalište Zadar, utemeljeno je početkom studenog 1944. Zgrada Hrvatskog narodnog kazališta Zadar nalazi se na mjestu gdje je bio Teatro Nobile, u 19. stoljeću najvažnija operna kuća u Dalmaciji. Hrvatsko narodno kazalište Zadar, tada Hrvatska kazališna kuća Zadar, 2006. godine osniva ansambl i započinje s profesionalnim produkcijama uz vlastite glumačke snage te prema pojedinim predstavama uz angažman ostalih mladih hrvatskih glumaca.

Program HNK Zadar danas se sastoji od dramske i koncertne pretplate, programa izvan pretplate (produkcije Glumačke radionice i ansambla HNK Zadar, glazbenih ciklusa Bersa, Mladi zadarski glazbenici, ciklus Zadarskog komornog orkestra) u trajanju od listopada do lipnja, Zadarskog kazališnog ljeta u trajanju od lipnja do kolovoza, Glazbenih večeri u Sv. Donatu u trajanju od srpnja do kolovoza te Međunarodnog natjecanja pjevačkih zborova koje se održava bienalno u svibnju.

U dramskoj sezoni 2015./2016. HNK Zadar imalo je 12 naslova u pretplati od čega su 3 iz vlastite dramske produkcije te još niz naslova izvan pretplate. U programu 21. Zadarskog kazališnog ljeta održano je ukupno 15 programa, 11 dramskih i 4 glazbena. Uz redovan program održano je i niz programa koji su se odnosili na izložbe, predstavljanje knjiga, svečane sjednice itd.

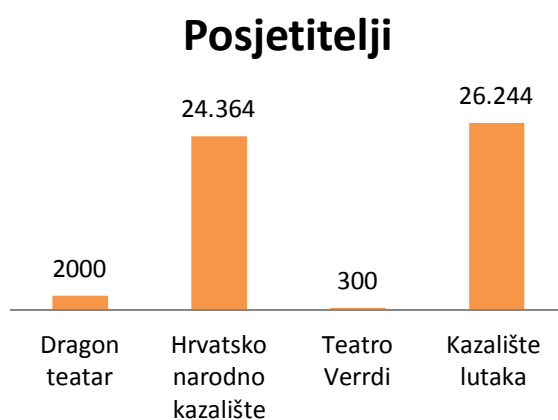
Sveukupne kazališne programe u sezoni 2015./2016., zimske i ljetne, posjetilo je 24.364 gledatelja a tom broju mogu se pridodati i posjetitelji programa koji su se održavali bez prodaje ulaznica pa se ukupan broj posjetitelja penje i do 25.500. Posjećenost programa zadržala se na prošlogodišnjoj razini i ona iznosi 86,2%.

Kazalište lutaka Zadar osnovano je 1951. godine. Prvo sjedište nalazilo se u zgradi Fiskulturnog doma na atletskom stadionu koja je prije rata bila građena isključivo za društveni i sportski život mališana.

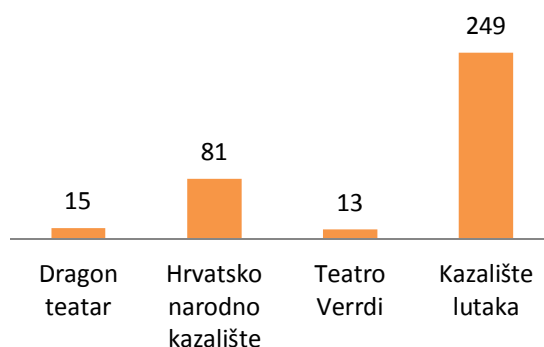
U više od šezdeset godina svog profesionalnog rada Kazalište lutaka Zadar ostavilo je trajan pečat u hrvatskom lutkarstvu. Njeguju se raznovrsni tipovi lutkarskih tehnika, kao i kazalište „živog“ glumca, a posebna pozornost posvećena je produkciji lutkarskih predstava za odrasle nastalih prema djelima starije hrvatske baštine. Kazalište lutaka Zadar krajem 2011. godine preselilo se u novu zgradu u centru grada.

U ukupnom broju održanih predstava na području Zadarske županije u sezoni 2015./2016., više od 69% predstava održano je od strane Kazališta lutaka Zadar. Kazalište lutaka Zadar imalo je i najveći broj posjetitelja – 26.244 od ukupno 52.908 posjetitelja kazališnih predstava u sezoni 2015./2016. (Graf 48)

Graf 48: Pregled broja posjetitelja i predstava kazališta Zadarske županije 2015./2016. godine

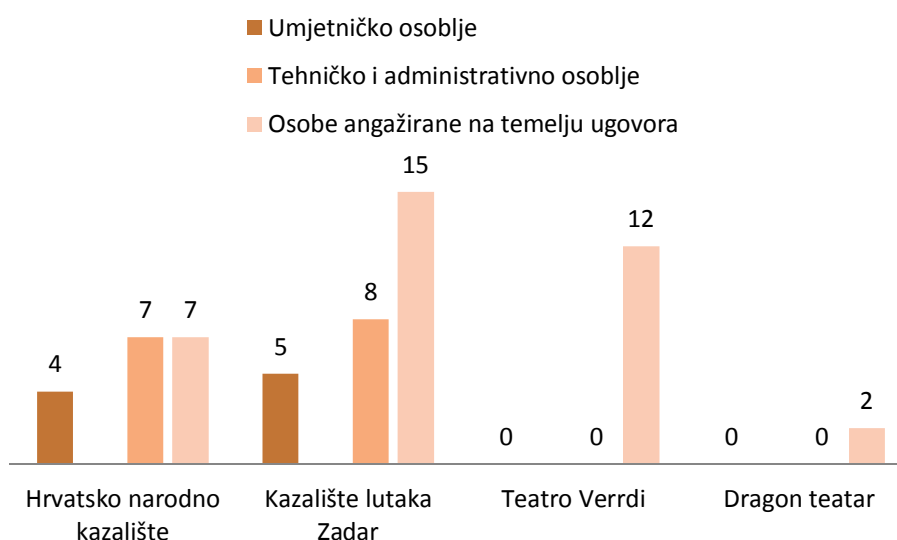
Predstave

Izvor: HNK Zadar, Kazalište lutaka Zadar, Teatro Verrdi, Dragon teatar; obrada ZADRA NOVA

Najveći broj zaposlenih ima Kazalište lutaka Zadar (ukupno 28), a slijedi ga Hrvatsko narodno kazalište sa 18 zaposlenih. Kazališta Dragon teatar i Teatar Verrdi nemaju stalno zaposlenog osoblja, već svoje potrebe zadovoljavaju angažiranjem osoblja putem ugovora. (Graf 49)

Graf 49: Prikaz zaposlenih u kazalištima Zadarske županije za 2015./2016. godinu

Izvor: HNK Zadar, Kazalište lutaka Zadar, Teatro Verrdi, Dragon teatar; obrada ZADRA NOVA

Tablica 78: Razvojna ograničenja i potrebe vezane uz kazališnu djelatnost

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Centraliziranost kazališne djelatnosti i kulture • Nedostatak adekvatnog financiranja • Nedostatna mobilnost kulturnih djelatnika • Nedostatak projektnih ideja 	<ul style="list-style-type: none"> • Ojačati kapacitete za prijavu na natječaje za sredstva iz nacionalnih i EU fondova • Ostvariti međusektorsku povezanost posebno sa turističkim sektorom • Povećati broj godišnjih pretplatnika • Povećati marketinške djelatnosti u svrhu popularizacije • Rasporediti ravnomjerno događanja kroz godinu

Izvor: ZADRA NOVA

4.2.4. Knjižnična i arhivska djelatnost

Na području Zadarske županije nalazi se jedna županijska knjižnica (Gradska knjižnica Zadar), 4 gradske (Biograd, Benkovac, Pag i Obrovac) te 6 općinskih knjižnica (Sali, Kali, Gračac, Novigrad, Ražanac, Kolan). Na području županije djeluju i Sveučilišna knjižnica koja je u sastavu Sveučilišta u Zadru te Znanstvena knjižnica Zadar.

Gradska knjižnica Zadar i Znanstvena knjižnica funkcioniraju kao polivalentna kulturna i znanstvena središta. **Gradska knjižnica Zadar** javna je institucija koja postoji od 1949. godine. Do 1999. Knjižnica je djelovala u staroj gradskoj jezgri u Kneževoj palači. Zbog velikih oštećenja u Domovinskom ratu, od 1999. godine središnja Knjižnica seli se u ulicu Stjepana Radića 11b gdje djeluje i danas. Pod Gradskom knjižnicom Zadar djeluju četiri ogranka i to na Bilom Brigu, Crnom, Pločama i Arbanasima. Osim toga organizirana su i dva bibliobusa u dvije smjene koja pristaju na 78 stajališta u gradu i okolici te radnim organizacijama. Bogatim fondom od oko 65 000 svezaka, korisnicima nudi dječju literaturu, beletristike domaćih i stranih autora te popularno znanstvena djela.

Znanstvena knjižnica Zadar je pravni je slijednik više knjižnica, a među njima je najvažnija Biblioteca Comunale Paravia koja je osnovana 1855. godine, a sa radom je započela 1857. godine. Po knjižničkom fondu je druga po veličini u Republici Hrvatskoj, odmah nakon Nacionalne i Sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Treba napomenuti da je znanstvena knjižnica Zadar jedna od petnaest knjižnica u Republici Hrvatskoj koja ima implementiranu knjižničku uslugu za slijepu i slabovidne osobe, te uz Hrvatsku knjižnicu za slijepu u Zagrebu, jedina koja ima studio i opremu za snimanje zvučnih knjiga, što je financirano iz EU projekta **Talking Books**. Nositelj projekta s hrvatske strane je Znanstvena knjižnica Zadar, a partner je Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA. Ukupna vrijednost projekta iznosi 99.889,47 EUR, od čega na području Zadarske županije iznosi u vrijednosti od 49.955,17 EUR.

Druge institucije koje djeluju na području Zadarske županije, poput škola i muzeja, također imaju vlastite knjižnice u svom sastavu. Na području županije djeluje i Državni arhiv Zadar, jedan od 19 državnih arhiva u Republici Hrvatskoj. Arhiv ima međunarodnu važnost jer se u njemu čuva povijesna građa iz područja cijele Dalmacije i Boke kotorske u susjednoj Crnoj Gori što je posljedica činjenice da je Zadar stoljećima bio sjedište mletačke Dalmacije i Albanije.

Tablica 79 : Razvojna ograničenja i potrebe vezano uz knjižničnu i arhivsku djelatnost

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak financijskih sredstava • Neadekvatna zakonska regulativa • Centraliziranost upravljanja kulturom • Neprepoznatljivost suvremenih trendova u knjižničnoj i arhivskoj djelatnosti među zakonodavcima	<ul style="list-style-type: none"> • Obnoviti infrastrukturu knjižnica diljem županije • Povećati kapacitete knjižne i arhivske građe • Potaknuti veću konzumaciju knjižne građe međustarijom populacijom • Ostvariti veću međusektorsku povezanost • Ojačati kapacitete za prijavu na natječaje za sredstva iz nacionalnih i EU fondova namijenjenih kulturi

Izvor: ZADRA NOVA

4.2.5. Audiovizualne djelatnosti i novi mediji

Audiovizualne djelatnosti i novi mediji obuhvaćaju igrane, dokumentarne, eksperimentalne i animirane filmove, njihovu proizvodnju, promociju, distribuciju i prikazivanje. Uz film, audiovizualne djelatnosti čine fotografija i televizija. Novi mediji predstavljaju novi oblik komunikacije prvenstveno temeljen na upotrebi Interneta, interaktivnosti i multimedijском prezentiranju.

U 2015. godini na području Zadarske županije registriran je ukupno jedan kinematograf CineStar Zadar koji raspolaže kapacitetom od ukupno 980 sjedala. U Zadru ne postoji nezavisni kinoprikazivač.

Prvi hrvatski regionalni Filmski ured osnovan je u rujnu 2014. godine kao dio Ustanove za razvoj kompetencija, inovacija i specijalizacije Zadarske županije INOVAcija s ciljem privlačenja što većeg broja projekata filmske industrije na prostor Zadarske županije, nudeći logističku potporu te formiranja identiteta Zadarske županije kao globalno prepoznatljive i privlačne filmske destinacije.

Filmski ured od svog osnivanja intenzivno radi na izgradnji sustava izdavanja dozvole, te na prepoznavanju projekata snimanja kao značajnih za razvoj, koji kao takvi trebaju znatnu podršku u lokalnoj zajednici na svim razinama.

Projekti snimanja donose brojne benefite poput produljenja turističke sezone jer se snimanja odvijaju van sezone, a također su značajna i zbog promidžbe putem atraktivnih lokacija snimanja koje dopiru do vrlo širokog auditorija u Hrvatskoj te još znatnije u inozemstvu. Projekti snimanja donose izravnu korist lokalnoj zajednici (smještaj filmskih ekipa, hrana, uslužne djelatnosti, transport, itd).

Istaknuta točka Zadarske županije u području audiovizualnih djelatnosti je i filmski festival Avventura Filmforum Zadar - međunarodni filmski festival s fokusom na europsku koprodukciju (premijerno održan 2009. te konstantno, svaki kolovoz, okuplja željnu publiku i počasne goste filma i kulturnog sadržaja). Uz filmski donosi i znatan edukativni i „networking“ sadržaj realiziran u suradnji s domaćim i stranim partnerima.

Zadar Film Commission član je mreže EUFCN, European Film Commission - neprofitne udruge s ciljem razmjene informacija između članova, lociranja idealnih lokacija za snimanje, pružanja logističke potpore, prijave na natječaje EU te konstantne edukacije članova.

Tablica 80: Razvojna ograničenja vezano uz audiovizualne djelatnosti i nove medije

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Centraliziranost upravljanja kulturom • Netransparentnost financiranja subjekata u sektoru kulture • Nedostatak adekvatne infrastrukture i usluga za razvoj audiovizualnih umjetnosti i novih medija te snimanja koprodukcija • Nedovoljan broj stručnjaka osposobljenih za rad na filmskom setu • Centraliziranost audiovizualnih umjetnosti • Loša povezanost obrazovnih institucija sa subjektima na području audiovizualnih umjetnosti i novih medija • Nedostatak nezavisnog kinoprikazivača 	<ul style="list-style-type: none"> • Uskladiti obrazovni program s razvojem audiovizualnih djelatnosti i medija i njihovim potrebama • Ojačati kapacitete za prijave na natječaje za sredstva iz nacionalnih i EU fondova • Omogućiti edukaciju deficitarnih zanimanja • Povezati se sa sektorom turizma i turističkim zajednicama • Pojačati marketinšku djelatnost • Poticati prateće djelatnosti u filmskoj industriji • Omogućiti porezne olakšice gospodarstvenicima zainteresiranim za ulaganje u audiovizualne djelatnosti i nove medije • Ostvariti međusektorsko povezivanje • Omogućiti uspostavu nezavisnog kinoprikazivača • Povezati se sa zainteresiranim partnerima iz drugih zemalja u svrhu ostvarivanja koprodukcije

Izvor: ZADRA NOVA

4.2.6. Kulturne i kreativne industrije

Dok se kulturne industrije odnose na stvaranje kulturnih proizvoda u određenom kulturnom sektoru, kreativne industrije kao širi termin obuhvaćaju i aktivnosti poput stvaranja softvera, marketinšku djelatnost, odnose s javnošću i slične aktivnosti koje su bitne za stvaranje kreativnih proizvoda i usluga. Ova se dva termina često koriste zajedno i obuhvaćaju arhitekturu, arhive i knjižnice, umjetničku djelatnost u užem smislu, audiovizualnu umjetnost, kulturnu baštinu, dizajn, festivale, glazbu, izvedbene umjetnosti, izdavaštvo, radio, televiziju itd.

Na području Zadarske županije valja istaknuti inicijativu za osnutak Centra kreativne industrije, zasad u vidu planiranog projektnog prijedloga. Projekt Centar za kreativne industrije pokrenut je iz razloga što je sektor kreativne industrije prepoznat kao sektor koji ima znatan potencijal za razvoj u Zadarskoj županiji i Republici Hrvatskoj. Opći cilj projekta je uspostaviti specijalizirani poslovni inkubator za kreativnu industriju s težištem na filmskoj industriji i IT industriji koji će omogućavanjem razvoja i transfera znanja podići konkurentnost navedenog sektora gospodarstva i povećati zaposlenost. Centar će istodobno obrazovati radnu snagu sukladno zahtjevima tržišta rada te kapitalizirati sinergije tehnološke platforme kreativne industrije RH i EU. Projektom je planirana uspostava centra za kreativnu industriju: izgradnja i opremanje objekta koji će služiti kao alat za regionalni gospodarski razvoj i podršku razvoju tehnologija, obrazovanja i poduzetništva u sektoru kreativne industrije.

Tablica 81: Razvojna ograničenja i potrebe vezano uz kulturu i kreativne industrije

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak studijskih programa pa tako i priljeva educiranih mladih stručnjaka • Nedovoljna povezanost subjekata kreativnih industrija • Nedovoljna podrška projektima snimanja zbog nepostojanja i/ili sporog i manjkavog sustava izdavanja dozvola unutar ustanova • Nedostatak adekvatne infrastrukture za rad • Nedovoljna vrednovanost i popraćenost u medijima • Nedovoljna logistička podrška JLS • Centraliziranost upravljanja kulturom	<ul style="list-style-type: none"> • Povezati se s turističkim sektorom radi kvalitetnije ponude • Povećati dostupnost kulturnih i kreativnih industrija izvan granica grada Zadra • Povećati interdisciplinarnu suradnju • Iskoristiti sredstva iz EU fondova namijenjena kreativnoj industriji • Povezati aktere kreativne industrije • Proaktivno djelovanje ustanova koje su neophodne za odvijanje snimanja • Adekvatno planirati događanja kako bi se maksimizirao odaziv publike

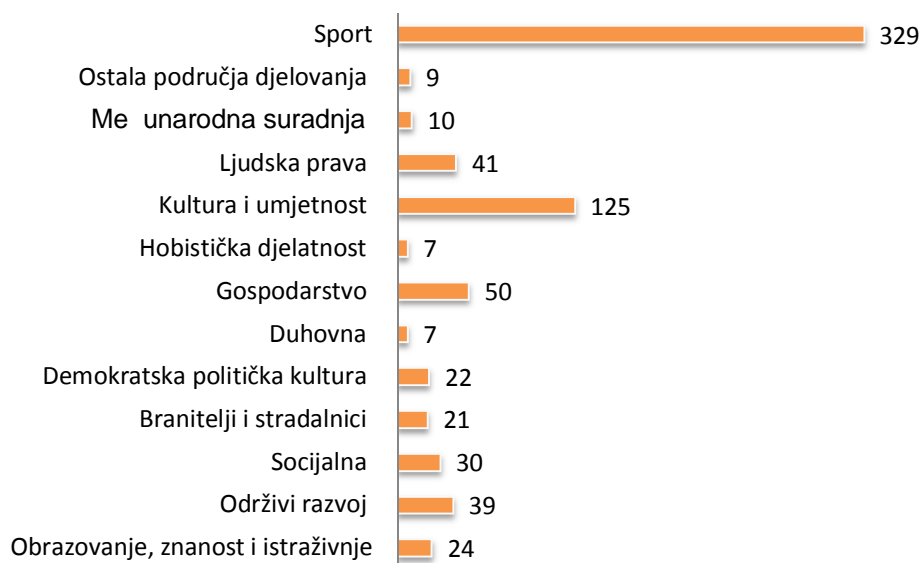
Izvor: ZADRA NOVA

4.2.7. Civilni sektor

Civilni sektor Zadarske županije čini 1.719 udruga te 4 zaklade. Od 1.719 udruga, njih 20% je registrirano na području sportskih djelatnosti, 8% udruga registrirano je na području kulturnih djelatnosti, a u okviru gospodarskih djelatnosti 3%. Od 4 zaklade dvije su na području kulture, jedna je u području socijalne skrbi, a jedna u području zdravstva.

Graf 50: Podaci Registra udruga republike Hrvatske po djelatnostima za Zadarsku županiju

Izvor: Registar udruga Republike Hrvatske (stanje na dan 9.6.2016.)

Kao važnog dionika civilnog sektora valja istaknuti Volonterski centar, koji djeluje na području Zadarske županije od 2013. godine. Osnovan je od strane Udruge socijalnih radnika Zadar u svrhu promicanja volonterskog rada u lokalnoj zajednici, povezivanja zainteresiranih za volontiranje i organizacija kojima su volonteri potrebni te poboljšanja kvalitete života korisnika uslugama volonterskog rada.

EU projekti pridonose jačanju udruga civilnog društva, tako se projektom B-hive ukupne vrijednosti 1.350.906,87 kn, čiji je nositelj udruga Eko Zadar, uspostavio Savez organizacija civilnog društva, te ojačali kapaciteti, edukacijom članova udruga na područjima pisanja projektnih prijedloga, knjigovodstva, web dizajna te odnosa sa javnošću. Dok se projektom Hear me out ukupne vrijednosti 736.300,58 kn, čiji je nositelj Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA, doprinijelo podizanju svjesnosti i stvaranju prilika za zapošljavanje osoba oštećenog sluha, usmjereno prema povećanju broja volontera i koordinatora volontera u volonterskom centru, ustanovama socijalne skrbi i udrugama.

Od iznimnog značaja za scenu nezavisne kulture je zajednica udruga „Centar nezavisne kulture“, osnovana 2013. godine u svrhu povećavanja aktivnosti, kvalitete i utjecaja nezavisnog kulturnog sektora u gradu Zadru i Zadarskoj županiji. Unutar Zajednice djeluju udruga za razvoj nezavisne kulture „Šigureca“, udruga za promicanje urbane kulture „Zdanje“, udruga „Mala Filozofija“, udruga za promicanje ekološke proizvodnje hrane, zaštite okoliša i održivog razvoja „Eko-Zadar“ te prijateljske organizacije Teatar Dragon i TeatroVeRRdi.

Tablica 82: Razvojna ograničenja i potrebe vezano uz civilni sektor

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> Nedovoljna razvijenost civilnog društva (izuzev sporta) Nedovoljna transparentnost rada udruga Nepostojanje sustava mjerenja učinka financiranja programa Preveliki broj udruga koje zastupaju ista područja Loša suradnja između udruga i institucija Nedostatak adekvatne infrastrukture 	<ul style="list-style-type: none"> Jačati upravljačke i stručne kapacitete udruga Obrazovati djelatnike udruga u pisanju projektne dokumentacije i projekata Usmjeriti na veće korištenje prilika financiranja iz EU fondova Poticati transparentnost udruga Uključiti više građana u djelovanje civilnog sektora Povećati međusobnu suradnju udruga Omogućiti adekvatnu infrastrukturu udrugama

<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna spremnost građana na volontiranje 	<ul style="list-style-type: none"> • Poboljšati komunikacijske kanale sa turističkom zajednicom i JLS-om
--	---

Izvor: ZADRA NOVA

4.2.8. Sportske djelatnosti

Krovno tijelo sustava sporta u Zadarskoj županiji je Sportska zajednica Zadarske županije. U djelatnosti sporta na području Zadarske županije registrirano je 612 pravnih osoba s registriranim članstvom od približno 10.000 aktivnih sportaša, tj. s povremenim sportašima približno 15.000 sudionika u 57 olimpijskih i neolimpijskih sportova i sportskih grana.

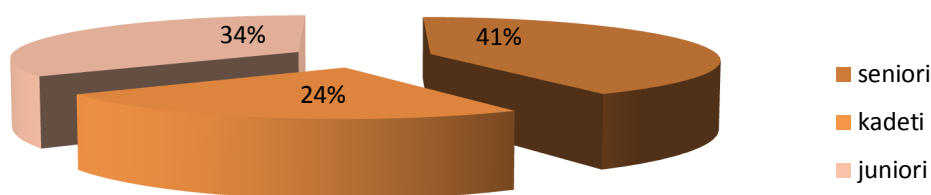
U Sportsku zajednicu Zadarske županije su učlanjeni županijski sportski savezi kao i savezi učeničkih i studentskih klubova, zatim sportske zajednice u gradovima na području Zadarske županije, te druge pravne osobe čija je djelatnost od značenja i interesa za sport u Zadarskoj županiji. U redovnom članstvu Sportske zajednice Zadarske županije su:

- Dvije sportske zajednice u jedinicama lokalne samouprave Zadarske županije (Sportska zajednica Grada Biograda na Moru i Sportska zajednica Grada Zadra)
- 18 sportskih saveza Zadarske županije
- Tri ustanove i trgovačka društva od interesa za razvoj sporta u Zadarskoj županiji (Ordinacija sportske medicine i dva trgovačka društva za upravljanje sportskim objektima).

Sportaši iz klubova Zadarske županije osvojili su 119 naslova prvaka Hrvatske u 2015. godini.

Prema dobnoj strukturi sportaša, seniori su osvojili 49 (42%), juniori 41 (34%) i kadeti 29 (24%) naslova prvaka Hrvatske kao što je prikazano u Grafu 51.

Graf 51: Pregled naslova Hrvatskih klubova iz zadarske županije prema dobnim kategorijama za 2015. godinu

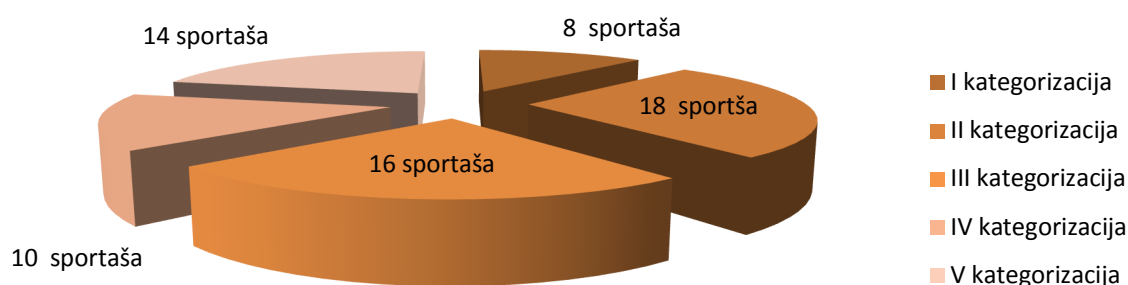

Izvor: Športska zajednica Zadarske županije

U Grafu 52 prikazana je kategorizacija sportaša Zadarske županije prema kojoj je najveći broj sportaša III. kategorije. Sportaši razvrstani u I., II., i III. kategoriju smatraju se vrhunskim sportašima Republike Hrvatske, a sportaši razvrstani u IV., V., i VI. kategoriju smatraju se vrsnim sportašima.

Prema spolnoj zastupljenosti sportašice su osvojile 65, a sportaši 54 naslova prvaka što je također značajna razlika od trenda zastupljenosti rezultata prošlih godina.

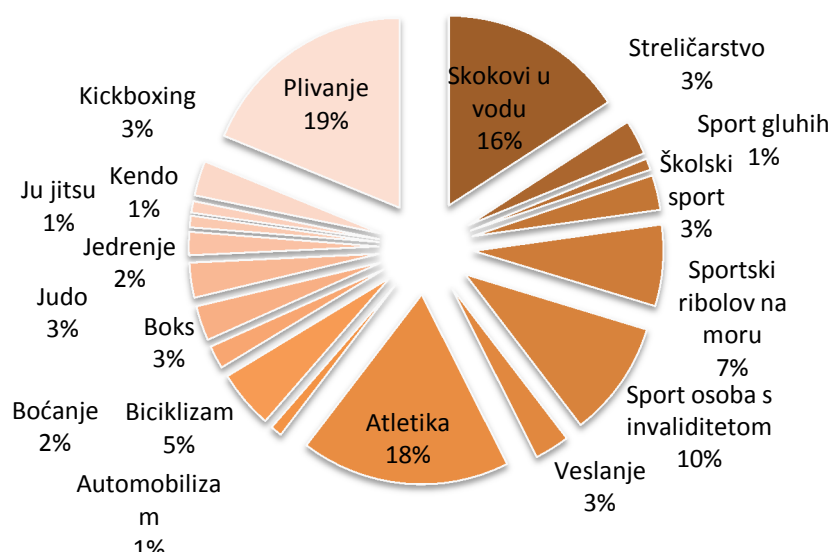
Graf 52: Broj kategoriziranih sportaša Zadarske županije u 2015. godini

Izvor: Športska zajednica Zadarske županije

Naslovi prvaka hrvatskih klubova iz Zadarske županije obuhvaćaju 17 sportova, u kojem najviše zauzima plivanje i to 19%, dok najmanje i to 1% zauzimaju automobilizam, kendo, ju jitsu i sport gluhih kao što je prikazano u Grafu 53.

Graf 53: Pregled naslova prvaka Hrvatskih klubova iz Zadarske županije prema sportovima za 2015. godinu

Izvor: Športska zajednica Zadarske županije

Tablica 83: Razvojna ograničenja i mogućnosti vezano uz sportske djelatnosti

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> Nepostojanje sustava mjerenja učinaka financiranja programa u sportu Nedostatak sredstava u županijskom proračunu za potrebe sportskih dionika Nedostatak Zakona o sportu Sporo rješavanje imovinsko-pravnih sporova Preopterećenost djece gradivom i 	<ul style="list-style-type: none"> Ulagati u izgradnju specijaliziranih rentabilnih školskih dvorana Obnoviti postojeće dvorane i igrališta Povećati razinu participacije stanovništva u amaterskom sportu te djece u školskom sportu Učinkovitije organizirati sportska događanja u svrhu smanjenja troškova Poticati javno-privatno partnerstvo tijekom

<p>izvanškolskim aktivnostima za adekvatnu participaciju u sportu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Visoke cijene najma sportskih objekata • Manjak slobodnog vremena građana za bavljenje sportom • Neredovita isplata plaća i honorara zaposlenicima, trenerima i sportašima • Nedovoljne porezne olakšice za gospodarstvenike koji sponzoriraju sportske klubove i sportaše 	<p>gradnje sportskih objekata</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uspostaviti kriterije financiranja sportskih klubova • Uspostaviti potrebnu razinu znanja kadrova te kontinuirano provoditi edukacije • Povećati zdravstvenu skrb djece sportaša i amatera • Omogućiti adekvatne uvjete sportašima sa invaliditetom • Donijeti strategiju razvoja sporta Zadarske županije • Obratiti veću pozornost na razvoj sporta u manjim sredinama i otocima
---	---

Izvor: ZADRA NOVA

4.3. Zdravlje i zdravstvena zaštita

Zdravstvena zaštita u zakonskoj normi obuhvaća sustav društvenih, skupnih i individualnih mjera, usluga i aktivnosti za očuvanje i unaprjeđenje zdravlja, sprječavanje bolesti, rano otkrivanje bolesti, pravodobno liječenje te zdravstvenu njegu i rehabilitaciju. Svaka osoba ima pravo na zdravstvenu zaštitu i na mogućnost ostvarenja najviše moguće razine zdravlja. Mjerama gospodarske i socijalne politike stvaraju se uvjeti za provođenje zdravstvene zaštite kao i uvjeti za zaštitu i očuvanje te poboljšanje zdravlja stanovništva te usklađeno djelovanje i razvoj na svim područjima zdravstva u cilju osiguranja ostvarivanja zdravstvene zaštite stanovništva.

4.3.1. Strukturna obilježja sustava zdravstvene zaštite

Sustav zdravstvene zaštite u Republici Hrvatskoj definiran je standardima obavljanja zdravstvene djelatnosti utemeljen u tzv. "zdravstvenim mrežama" kojima se za područje Republike Hrvatske, odnosno jedinice područne (regionalne) samouprave, određuje minimalno potreban broj zdravstvenih ustanova te privatnih zdravstvenih radnika s kojima Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje sklapa ugovore o provođenju zdravstvene zaštite iz osnovnog zdravstvenog osiguranja. Standardi za obavljanje zdravstvene djelatnosti definirani su kroz pet (5) zdravstvenih mreža:

- **mrežu javne zdravstvene službe** koju donosi ministar nadležan za zdravstvo uz prethodno pribavljeno mišljenje Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, nadležnih komora i predstavničkih tijela jedinica područne (regionalne) samouprave.
- **mrežu hitne medicine** koju donosi ministar nadležan za zdravstvo na prijedlog Hrvatskog zavoda za hitnu medicinu
- **mrežu ugovornih subjekata medicine rada** koju donosi ministar nadležan za zdravstvo uz prethodno pribavljeno mišljenje Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, Hrvatskog zavoda za zaštitu zdravlja i sigurnost na radu i nadležnih komora
- **mrežu telemedicinskih centara** koju donosi ministar nadležan za zdravstvo na prijedlog Hrvatskog zavoda za telemedicinu

- **„mrežu“ timova sanitetskog prijevoza** koju donosi Upravno vijeće Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje prema prethodno pribavljenom mišljenju nadležnih komora.

Osnovna zadaća županija u ostvarivanju prava, obveza, zadaće i ciljeva u području zdravstvene zaštite je osigurati potpunost mreža zdravstvenih službi, posebice mreže javne zdravstvene službe, na svom području. Iz toga proizlazi i ključno načelo dostupnosti, odnosno pristupačnosti sustava zdravstvene zaštite i jedan od najvažnijih strateških ciljeva razvoja sustava zdravstvene zaštite (**Nacionalna strategija razvitka zdravstva 2006 - 2011, Nacionalna strategija razvitka zdravstva 2012-2020**). Mjere zdravstvene zaštite provode se na tri razine: primarnoj, sekundarnoj (bolničkoj) i tercijarnoj (klinike, kliničke bolnice i centri, zdravstveni zavodi.).

Sustav zdravstvene zaštite u Zadarskoj županiji je organiziran kroz sedam ustanova u kojima se obavlja javna zdravstvena djelatnost.

Tablica 84: Sustav zdravstvene zaštite u Zadarskoj županiji 2016. godine - javne ustanove u mrežama zdravstvenih djelatnosti

Razina zdravstvena zaštite	Ustanove	Zaposlenici		
		Zdravstveni	Nezdravstveni	Ukupno
Primarna	Dom zdravlja Zadarske županije	205	69	274
	Ljekarna Zadar	37	18	55
	Zavod za hitnu medicinu	152	15	167
Sekundarna zdravstvena zaštita	Opća bolnica Zadar	943	275	1209
	Specijalna bolnica za ortopediju Biograd na Moru	160	47	207
	Psijhijatrijska bolnica Ugljan	184	83	267
Djelatnost zdravstvenih zavoda	Zavod za javno zdravstvo Zadar	97	26	123
Ukupno	7	1778	533	2302

Izvor: Upravni odjel za zdravstvo i socijalnu skrb Zadarske županije

Svih sedam zdravstvenih ustanova osnivača Zadarske županije čine okosnicu prepoznatljivog, zadarskog zdravstva koje ima dugu povijest organizacije i stvaranja stručnih i znanstvenih kadrova koji su razvijali sustavnu zdravstvenu skrb za stanovništvo ovog područja.⁶⁴

Dom zdravlja Zadarske županije osnova je sustava zdravstvene zaštite na primarnoj razini zdravstvenih djelatnosti, a uključuje nekadašnje domove zdravlja: Zadar, Biograd, Benkovac, Pag, Obrovac i Gračac. Od 01.01.2004. godine postoji kao Dom Zdravlja Zadarske županije sa šest radnih jedinica. Od ukupno 17 djelatnosti koje se provode na primarnoj razini zdravstvene zaštite Dom zdravlja u 2016. godini na 46 lokacija obavlja 11 djelatnosti, od kojih je osam djelatnost primarne razine, a tri djelatnosti ulaze u specijalističko konzilijarnu djelatnost koja se može obavljati i na bolničkoj razini zdravstvene zaštite. Unutar nabrojanih djelatnosti šest djelatnosti mogu obavljati i privatni zdravstveni radnici te je odnos potpunosti mreže timovima doma zdravlja i timovima koncesionara/privatnika reguliran minimalnim brojem timova na način da uvjete za funkcioniranje 30% ordinacija/mjesta u mreži moraju osigurati domovi zdravlja. U Zadarskoj županiji za djelatnost opće/obiteljske medicine utvrđen je 101 tim što znači kako Dom zdravlja u svom sastavu mora osigurati uvjete za rad najmanje 30 ordinacija.

⁶⁴ Jelić, R.: Zdravstvo u Zadru i njegovu području. Zadar (1978).

Tablica 85: Specijalističko konzilijarne djelatnosti koja se obavljaju u Domu zdravlja Zadarske županije

Specijalističko konzilijarne djelatnosti	Broj ordinacija/mjesta u mreži
Radiološka dijagnostika (RTG zubi)	2
Ortodoncija	1
Oralna kirurgija	2

Izvor: Upravni odjel za zdravstvo i socijalnu skrb Zadarske županije

Zavod za hitnu medicinu Zadarske županije najmlađa je zdravstvena ustanova na području Zadarske županije osnovana 2010. godine Odlukom Skupštine Zadarske županije kojom se djelatnost hitne medicine izdvojila iz Doma zdravlja Zadarske županije kao zasebna djelatnost. Osnivanje zavoda za hitnu medicinu Zadarske županije dio je velikog projekta (Croatia - Development of Emergency Medical Services and Investment Planning Project) započetog 2008. godine u sklopu sveobuhvatnije zdravstvene reforme financirane kreditom Svjetske banke za razvoj. Krajnji cilj reforme hitne medicine je da hitna u urbanim sredinama dođe na mjesto događaja unutar deset, a u ruralnim sredinama unutar 20 minuta te da pacijent bude u roku od sat vremena prebačen na mjesto zbrinjavanja, što smanjuje smrtnost do 50 posto. Zbog toga je uspostavljena mreža hitne medicine kojom se ujednačila dostupnost zdravstvene zaštite u ruralnim i urbanim sredinama kroz ispostave zavoda po teritorijalnom principu.

Zavod se sastoji od slijedećih ispostava: Zadar, Biograd n/M, Benkovac, Poličnik, Pag, Gračac, Starigrad, Nin i Preko/Kali.

Opća bolnica Zadar najznačajnija je regionalna ustanova za zdravstvo na području Zadarske županije. U 2016. godini brojila je 21 medicinski odjel i 8 službi s ukupno 1.227 zaposlenih, od toga 941 zdravstveni djelatnik i 276 nezdravstvenih djelatnika⁶⁵.

2011. Opća Bolnica Zadar je svrstana u kategoriju županijskih bolnica regionalnog značaja.

U razdoblju od 1994. do danas Bolnica je značajno osuvremenjena dijagnostičkom opremom i medicinskim uređajima, a uložena su i značajna sredstva u novu bolničku kuhinju te adaptaciju i rekonstrukciju postojeće infrastrukture, izgradnju odjela psihijatrije, neurologije te centralne bolničke sterilizacije čime su značajno podignuti standard i kvaliteta pružanja zdravstvenih usluga u Općoj bolnici Zadar.

Specijalna bolnica za ortopediju Biograd na Moru centralna je institucija u županiji za liječenje ortopedskih bolesti, a rad u bolnici odvija se kroz tri bolnička odjela (ortopedski odjel, odjel fizikalne medicine i rehabilitacije te odjel produženog liječenja) i kroz pet ambulanti. Kapacitet bolničkih kreveta je 150.

U svrhu širenja (razvoja) svoje osnovne djelatnosti prema tržištu i novim izvorima financiranja, razvila se ideja o pružanju usluga bolnice inozemnim i domaćim gostima/pacijentima u vidu postojećih usluga, ali i razvojem novih, komercijalno orijentiranih usluga iz područja zdravstvenog turizma. To se planira postići kroz obnovu i adaptaciju postojećeg objekta te razvoj novih usluga u sklopu starih objekata. Izgradnjom zdravstveno - turističkog centra Biograd kao potpuno funkcionalnog dijela na lokaciji uz bolnicu, predviđenog za pružanje zdravstveno – turističke usluge nadopunit će se primarno zdravstvena funkcija bolnice te će s njom činiti cjelinu.

Psihijatrijska bolnica Ugljan jedna je od dvije specijalizirane bolničke ustanove u Republici Hrvatskoj izgrađene na hrvatskim otocima. Bolnica ima bogato iskustvo i tradiciju u provođenju zdravstvene zaštite psihičkog zdravlja ljudi. U liječenju pacijenata primjenjuje se vrlo široka paleta terapija kojima se nastoji omogućiti resocijalizacija pacijenata u društvo. Bolnica može obuhvatiti do 483 pacijenta dnevno.

⁶⁵<http://www.bolnica-zadar.hr/obolnici.html> (30.06.2016.)

U donjoj Tablici prikazan je broj doktora, broj kreveta, broj kreveta po doktoru, iskorištenost krevetnih kapaciteta te prosječna dužina liječenja u bolnicama Zadarske županije u 2015. godini.

Tablica 86: Broj doktora, broj kreveta, broj kreveta po doktoru, iskorištenost kapaciteta i prosječna dužina liječenja u 2015. godini

R.br.	Ustanova	Broj doktora medicine	Broj kreveta	Broj kreveta po doktoru	Iskorištenost kapaciteta %	Prosječna dužina liječenja
1.	Opća bolnica Zadar					
1.1.	Stacionarna djelatnost	159	479	3,0	65,7	5,4
1.2.	Dnevna bolnica i hemodijaliza	15	104	6,9	89,9	1,1
2.	Specijalna bolnica za ortopediju Biograd n/M					
2.1.	Stacionarna djelatnost	32	150	4,7	78,3	13,0
2.2.	Dnevna bolnica	1	5	5,0	11,2	1,0
3.	Psijijatrijska bolnica Ugljan					
3.1.	Stacionarna djelatnost	16	424	26,5	87,4	123,3
3.2.	Dnevna bolnica	3	30	10,0	69,2	30,1

Izvor: Godišnje izvješće o radu bolnice za 2015.godinu; **Obrada:** ZADRA NOVA

U Zadarskoj županiji u 2015. godini u zdravstvenim ustanovama je bilo zaposleno⁶⁶:

- u državnim zdravstvenim ustanovama 344 liječnika na neodređeno i 37 na određeno vrijeme,
- u privatnim zdravstvenim ordinacijama i privatnim poliklinikama 115 liječnika.

Zavod za javno zdravstvo Zadar provodi javno zdravstvenu djelatnost na području Zadarske županije. Javno zdravstvena djelatnost obuhvaća epidemiološke mjere nadzora i intervencije, praćenja i analize zaraznih i nezaraznih bolesti, nadzor nad zdravstvenom ispravnošću namirnica, vode i predmeta opće upotrebe, kontinuirani monitoring kvalitete zraka, javnozdravstvenu mikrobiološku djelatnost, analizu zdravstvenih pokazatelja i rada u zdravstvu, preventivne i specifične mjere zdravstvene zaštite školske djece i studenata te primarnu prevenciju i izvan bolničko liječenje bolesti ovisnosti. Ispostave zavoda su: Biograd n/M, Benkovac, Pag i Obrovac.

Zavod za javno zdravstvo Zadar trenutno sudjeluje i u provedbi projekta „Hear me Out - podizanje razine svijesti i stvaranje mogućnosti za zapošljavanje osoba s oštećenim sluhom“kojem je nositelj Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA.

Zadarska županija osnivač je zdravstvene ustanove **Ljekarna Zadar** koja svoju djelatnost provodi u osam organizacijskih jedinica od kojih su pet u Gradu Zadru (Centar, Donat, Jadran, Voštarnica i Varoš) te po jedna jedinica u Preku, Poličniku i Zemuniku Donjem. Ljekarne su organizacijski oblik obavljanja ljekarničke djelatnosti u mreži javne zdravstvene službe kojom se osigurava stalnu, kvalitetnu i sigurnu opskrbu stanovništva, zdravstvenih ustanova i zdravstvenih radnika koji obavljaju privatnu praksu, lijekovima i medicinskim proizvodima te izrada galenskih i magistralnih pripravaka.

Raspoređivanje timova zdravstvene zaštite na području županije temelji se na teritorijalnom ustroju županije te se za svaku jedinicu lokalne samouprave određuje potreban broj zdravstvenih timova u određenim djelatnostima. Značajne promjene dogodile su se 2009. godine kada se određeni broj djelatnosti na primarnoj razini dao u koncesiju privatnim zdravstvenim radnicima. Namjera je bila

⁶⁶ Zavod za javno zdravstvo Zadar

poboljšati infrastrukturne uvjete rada u Mreži davanjem mogućnosti privatnim zdravstvenim radnicima za ulaganja u zdravstvenu infrastrukturu.

Tablica 87: Popunjenost mreže zdravstvene službe 2016. godine na razini primarne djelatnosti

Djelatnost	Potreban broj timova	Ukupni ugovoreni broj timova		Prazna mjesta	Popunjenost mreže %
		Koncesionari /privatni zdravstveni radnici	Timovi zdrav. ustanova osnivača		
Opća	101	72	24	5	95,04
Dentalna	90	65	15	10	88,88
Zaštita djece	14	8	2	4	71,42
Zaštita žena	13	6	5	2	76,92
Lab. dijagnostika	7	4	3	0	100
Zdrav. njega	49	42	4	3	93,87
Med. rada	7	2	1	4	42,85
Higijensko-epidemiološka zdravstvena zaštite	5	/	5	0	100
Zdravstvena zaštita ment. zdravlja, prevencije i izvanbol. liječenja ovisnosti	3	/	3	0	100
Sanitetski prijevoz	21	/	21	0	100
Hitna medicina	61 (T1, T2, PDJ, priprav.)	/	61	0	100
Patronažna zdravstvene zaštite	37	/	37	0	100
Palijativna skrb	2+1	/	2	1	33,33
Ljekarništvo	8	/	7	0	100
Telemedicina (telemedicinski pristupni centri	2	/	0	/	/
Zdravstvenu zaštitu školske djece i studenata	8	/	8	0	100
Javno zdravstvo	2	/	2	0	100

Izvor: Upravni odjel za zdravstvo i socijalnu skrb Zadarske županije

Prema podacima Zavoda za javno zdravstvo Zadar za 2014. godinu, osim zdravstvenih ustanova i privatnih zdravstvenih radnika koji djelatnost obavljaju u mrežama javnih zdravstvenih službi (imaju ugovor s Hrvatskim zavodom za zdravstveno osiguranje o pružanju usluga iz osnovnog zdravstvenog osiguranja) na području Zadarske županije djeluje još 9 privatnih ordinacija različitih specijalnosti poput psihijatrije, dermatovenerologije, interne, oftalmologije te 18 privatnih ustanova (centri, klinike i poliklinike) od kojih je većina na području Grada Zadra. Ove privatne ustanove i ordinacije nisu u mreži javne zdravstvene službe odnosno pružaju usluge po cijenama koje sami određuju.

Lagani pad u popunjenosti mreže zdravstvene službe dogodio se 2012. godine zbog odlaska liječnika opće obiteljske medicine u mirovinu i nemogućnosti da Dom zdravlja preuzme u skrb pacijente zbog nepostojanja infrastrukturnih uvjeta. Analiza dobne struktura koncesionara/privatnih zdravstvenih radnika pokazuje kako će do 2021. godine, do kada su dane koncesije, značajan dio liječnika (37 ili 18,6% ukupnog

broja koncesionara) steći uvjete za mirovinu nakon navršenih 65 godina života i 20 godina staža što je dobna granica za obavljanje djelatnosti u mreži javne zdravstvene službe. Najveći broj koncesionara u djelatnosti opće/obiteljske medicine do 2021. godine gubi pravo na obavljanje privatne prakse u mreži javne zdravstvene službe, ukupno 21 liječnik. Budući da prve generacije rođene nakon II svjetskog rata u razdoblju za koje su dane koncesije na 10 godina (2010.-2020.) i u drugim djelatnostima navršavaju 65 godina, povećane potrebe za zdravstvenim radnicima, posebice liječnicima, nastupit će u skoroj budućnosti.

Bitan kriterij razvijenosti sustava zdravstvene zaštite je obrazovni status zdravstvenih djelatnika koji mora udovoljavati minimalnim standardima (liječnici opće obiteljske prema minimalnim standardima obrazovanja moraju biti specijalist struke). Početkom 2011. godine u ukupnom broju ugovorenih timova opće/obiteljske medicine udio specijalističkih ordinacija je bio nešto više od 30%, točnije 30 specijalističkih ordinacija ili 32,20% ukupno ugovorenih timova opće/obiteljske medicine. Krajem 2013. godine zbog odlaska u mirovinu (ili smrti) 6 koncesionara, zastupljenost specijalističkih ordinacija pala je na 25% ili 24 spec. ordinacije. S obzirom da se u 2014. godini taj trend nastavlja s odlaskom 2 specijalista u mirovinu do 2021. godine gotovo svi trenutni specijalisti opće/obiteljske medicine će biti umirovljeni te će ostati samo 9 specijalističkih ordinacija u djelatnosti opće/obiteljske medicine. Na taj način u bitnome se smanjuje standardnom definirana kvaliteta zdravstvene zaštite mjerena kvantitativnim pokazateljem broja spec. ordinacija u djelatnosti opće/obiteljske medicine.

Tablica 88: Odnos broja ordinacija opće/obiteljske medicine i specijalističkih ordinacija opće/obiteljske medicine

Godina	Broj ugovorenih timova u ZŽ	Spec. ordinacije opće medicine	Ordinacije opće medicine	Spec. ordinacije u %	Spec. ordinacije u RH u %
2011.	93	30	63	32,20%	/
2012.	92	24	68	25,50%	/
2013.	94	24	68	25,50%	45%

Izvor: Upravni odjel za zdravstvo i socijalnu skrb Zadarske županije

Prema podacima Nacionalne strategije razvoja zdravstva 2012. – 2020. u Tablici 88 je prikazan udio specijalističkih ordinacija opće obiteljske medicine u Zadarskoj županiji i u Republici Hrvatskoj te se može vidjeti kako postoji značajan deficit specijalističkih ordinacija opće/obiteljske medicine u Zadarskoj županiji u odnosu na razinu Republike Hrvatske. Polazna vrijednost za procjenu kvalitete zdravstvene zaštite u RH je 45% specijalističkih ordinacija, a do 2016. godine ta brojka se planira povećati na 50% ukupnog ugovorenog broja na nacionalnoj razini. U skladu sa navedenim potrebno je planirati mjere kojima će se povećati udio specijalističkih ordinacija obiteljske medicine a samim time i liječnika specijalista obiteljske medicine.

Po podacima Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje i Doma zdravlja Zadarske županije u akademskoj 2013/2014 godini na specijalizaciju iz opće obiteljske medicine upućeno je pet (5) liječnika, od kojih su četiri (4) zaposlena u Domu zdravlja Zadarske županije te jedan (1) koncesionar. Završetak specijalizacije je planiran 2017. godine, a do tada će u mirovinu otići još 3 liječnika specijalista opće/obiteljske medicine. Očekivani odlazak u mirovinu puno je veći nego što je planirani broj specijalizacija.

Iz dostupnih podataka moguće je utvrditi kako bi za dostizanje polazne vrijednosti na razini Republike Hrvatske od 45 % specijalističkih ordinacija opće/obiteljske medicine u Zadarskoj županiji u ukupnom broju ugovorenih timova (94) umjesto trenutnih 24 potrebno bilo 47 specijalista. U 2013. godini u

Zadarskoj županiji nedostaje 23 specijalista, a do 2021. godine još 11 specijalista odlazi u mirovinu što će biti teško nadomjestiti novim specijalistima.

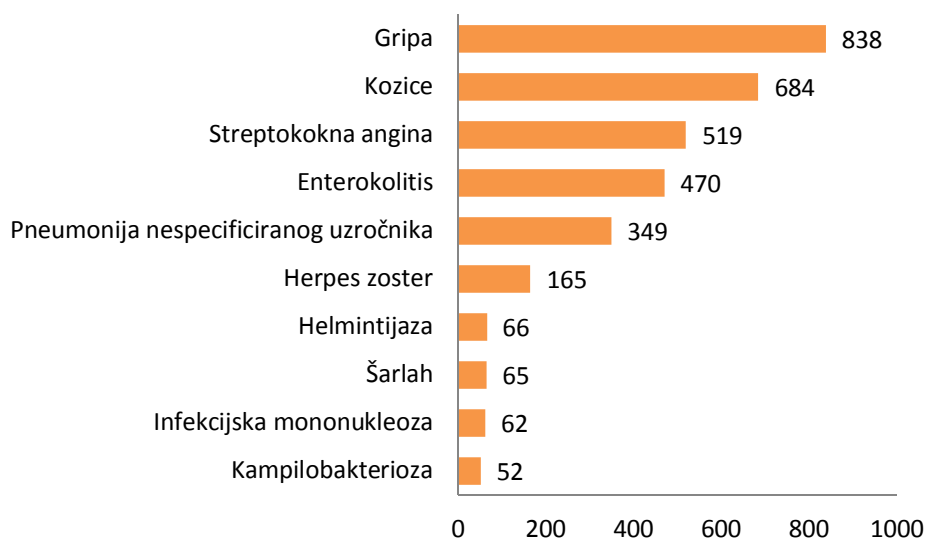
U djelatnosti hitne medicine situacija je slična jer se zahtijeva specijalizacija iz hitne medicine i za liječnike i za sestre. Stoga je nedostatan razina specijalističkog obrazovanja zdravstvenih djelatnika poseban problem sustava zdravstvene zaštite na primarnoj razini djelatnosti.

4.3.2. Stanje zdravlja

Praćenjem provedbe programa obveznih cijepljenja u Hrvatskoj (redovito za svaku godinu, tzv. kalendar cijepljenja) preko izvješća svih cjepitelja (njih više od 1000 u Hrvatskoj) o obavljenim obveznim imunizacijama dobiva se cjelovit uvid u procijepljenost koja mora biti preko 90% i o kojoj bitno ovisi uspješnost suzbijanja bolesti. Prema podacima Zavoda za javno zdravstvo Zadar za 2014. godinu u svim područjima Zadarske županije procijepljenost je veća od 96% što udovoljava zakonom propisanom obuhvatu.

Epidemiološki pokazatelji stanja zdravlja pokazuju nekoliko godina unazad sličan poredak kretanja zaraznih bolesti u Zadarskoj županiji, pa je tako najzastupljenija gripa, a slijede kozice, streptokokne angine i enterokolitisa.

Graf 54: Deset najučestalijih prijavljenih zaraznih bolesti u Zadarskoj županiji u 2014. godini

Izvor i obrada podataka: Zavod za javno zdravstvo Zadar

Prema podacima iz 2014. godine, vodeći uzrok smrtnosti u Zadarskoj županiji jesu bolesti cirkulacijskog sustava (45%), na drugom mjestu su novotvorine (26%), potom slijede ozljede, otrovanja i ostale posljedice vanjskih uzroka (6%), bolesti probavnog sustava (5%) te bolesti dišnog sustava (4%). Stope smrtnosti od navedenih bolesti u Zadarskoj županiji su nešto niže od prosječnih stopa na razini RH, osim kod smrtnosti od ozljeda, otrovanja i ostalih posljedica vanjskih uzroka te bolesti probavnog sustava koje su za 1% više od prosjeka RH. U 2014. godini najviši udio nepoznatog uzroka smrti od 1,7% zabilježen je u Zadarskoj županiji.

U 2014. godini stopa smrtnosti dojenčadi u Zadarskoj županiji iznosi 3,1%. Manju stopu imaju jedino Dubrovačko-neretvanska i Požeško-slavonska županija.

Promatrajući razdoblje 2011. – 2013. godine u Zadarskoj županiji zabilježen je porast stope incidencije raka dojke i raka debelog crijeva kod žena, a raka mokraćnog mjehura kod muškaraca.

Nacionalni program ranog otkrivanja raka dojke pokrenut u rujnu 2006. godine namijenjen je ženama od 50 do 69 godina starosti. Cilj je smanjiti mortalitet od raka dojke 25 – 30%, otkriti tumor u početnom stadiju i poboljšati kvalitetu življenja bolesnica s rakom dojke. Nacionalni program ranog otkrivanja raka vrata maternice koji je započeo s provođenjem u prosincu 2012. godine namijenjen je svim ženama u dobi od 25 do 64 godine starosti .

Nacionalni program ranog otkrivanja raka debelog crijeva pokrenut u listopadu 2007. godine, namijenjen je svim osobama u dobi od 50 do 74 godine.

Prema podacima za 2014. godinu, najizraženiji problem zlouporabe opijata je u Zadarskoj županiji (broj ukupno liječenih na 100.000 stanovnika u dobi od 15-64 godine) sa stopom od 486,3. Potom slijede Istarska županija sa stopom od 474,9, Šibensko-kninska sa 394,0, Primorsko-goranska sa 319,4, Grad Zagreb sa 309,6, Splitsko-dalmatinska sa 295,8 te Dubrovačko-neretvanska sa 264,8, dok su ostale županije ispod hrvatskog prosjeka. Stopa liječenih zbog zlouporabe opijata u 2014. godini za Republiku Hrvatsku iznosi 216,1.

Trening životnih vještina je program primarne prevencije rizičnih ponašanja (pušenja, konzumacije alkohola i zlouporabe droga) koji se temelji na razvoju osobina i uvježbavanju vještina. Program sufinanciran od strane Zadarske županije i Grada Zadra započeo je s provedbom 2010. godine, a tijekom posljednje dvije školske godine u programu su sudjelovale sve osnovne škole Zadarske županije.

Projekt „Mentalno zdravlje za sve“ je financiran u okviru raspoloživih sredstava RH iz dijela prihoda od igara na sreću u području prevencije/tretmana/liječenja/rehabilitacije ovisnosti i resocijalizacije ovisnika za 2013. godinu, a potom i 2014. godinu. Temelji se na psihosocijalnom tretmanu i dijagnostici osoba sa problemima mentalnog zdravlja, prevenciji mentalnih poremećaja i ovisnosti, izvanbolničkom liječenju i rehabilitaciji ovisnika u Benkovcu, Biogradu n/M, Gračacu, Obrovcu, Pagu i Zadru kroz savjetovališta mentalnog zdravlja.

Zavod za javno zdravstvo Zadarske županije sudjelovao je u provođenju projekata koji su od međunarodnog značaja kao npr. projekt „Jadran“, projekt „HANS“ ,program „Zdrav za 5“ koji je započeo s provođenjem 2012. godine s ciljem prevencije ovisnosti i podizanje razine javno zdravstvene svijesti kod djece osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta.

Važno je istaknuti kako postoje specifične potrebe i mogućnosti ostvarivanja zdravstvene zaštite u Zadarskoj županiji, a to su: potreba za pojačanim brojem timova tijekom turističke sezone; potreba za sanitetskim prijevozom morem; potreba za popunjavanjem mreže javne zdravstvene službe na otocima i područjima posebne državne skrbi; potreba za popunjavanjem mreže javne zdravstvene službe u specijalističkim ordinacijama (pedijatrija, ginekologija, ortodoncija, oralna kirurgija, medicina rada, hitna medicina itd.) te potreba za organizacijom palijativne skrbi.

Također, važno je naglasiti kako se Mreža javne zdravstvene službe teže popunjava u ruralnim područjima i manjim gradovima (Obrovac, Gračac i dr.) te se u budućnosti tijekom planiranja kadrova u zdravstvu treba posvetiti posebna pozornost toj problematici.

Na razini primarne zdravstvene zaštite potrebno je posebnu pozornost posvetiti osiguranju uvjeta (prostornih i kadrovskih) za popunjavanje mreže javne zdravstvene službe u djelatnosti opće obiteljske medicine kao osnovnoj zdravstvenoj djelatnosti koja mora biti najdostupnija najvećem broju stanovnika.⁶⁷

---

⁶⁷ Ugovorni sadržaji zdravstvene zaštite. Dostupno na: <http://www.hzzo.hr/zdravstveni-sustav-rh/zdravstvena-zastita-pokrivena-obveznim-zdravstvenim-osiguranjem/ugovoreni-sadrzaji-zdravstvene-zastite-u-rh/>.

Kvalitetna hitna medicinska pomoć jedan je od važnijih čimbenika pristupačnosti zdravstvene zaštite općenito pri čemu je pružanje hitne medicinske pomoći na otocima, slabo nastanjenim i izoliranim područjima te na moru, kao i pružanje zdravstvene zaštite i hitne medicinske pomoći turistima značajan problem pristupačnosti sustava zdravstvene zaštite u Zadarskoj županiji. Zdravstvene ustanove su uglavnom koncentrirane u urbanim središtima.

Dosadašnje analize su pokazale kako postoje područja u Zadarskoj županiji gdje određeni broj stanovnika putuje dulje od sat vremena do prve opće ili kliničke bolnice. U Zadarskoj županiji to se prvenstveno odnosi na stanovništvo kontinentalnog dijela, zaleda i otočnog dijela Zadarske županije.⁶⁸

Tablica 89: Razvojna ograničenja i potrebe vezane za zdravstvenu skrb

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Ograničena dostupnosti zdravstvene zaštite na otocima Zadarske županije i rijetko naseljenim i udaljenim područjima • Nezadovoljavajuće stanje prostornih uvijeta i opreme za obavljanje zdravstvenih djelatnosti • Problem dostupnosti stručnih kadrova za rad na otocima, rijetko naseljenim i udaljenim područjima • Nedovoljna dostupnost usluga zdravstvene skrbi (ruralno stanovništvo) • Ograničena dostupnost hitne medicine na otocima • Nedostatan broj brodova kojima bi se omogućio prijevoz pacijenata s otoka do kopnene bolnice • Ograničena dostupnost specijalističkog obrazovanja (mali broj specijalizacija) • Ograničena dostupnost palijativne skrbi • Ograničeni kapaciteti Opće bolnice (ljudi i opreme) za pružanje zdravstvenih usluga tijekom turističke sezone 	<ul style="list-style-type: none"> • Bolje usklađivanje mreža javnih zdravstvenih službi sa specifičnim potrebama za zdravstvenom zaštitom • Veća ulaganja u infrastrukturu i opremu • Osigurati bolje uvjete za zadržavanje zdravstvenih kadrova na otocima, udaljenim i rijetko naseljenim područjima • Poboljšati dostupnost hitne medicine brodskim prijevozom • Poboljšati mogućnost specijalističkog usavršavanja, posebice u općoj obiteljskoj te hitnoj medicini • Poboljšati dostupnost palijativne skrbi na svim razinama djelatnosti • Poboljšati kapacitete opće bolnice i ustanova na razini primarne zdravstvene zaštite za pružanje povećanog obujma usluga tijekom turističke sezone • Uvođenje mobilnih timova za područje otoka.

Izvor: Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014.-2020.; ZADRA NOVA

Zaključak

Strukturna obilježja sustava zdravstvene zaštite pokazuju kako u Zadarskoj županiji postoje dobri preduvjeti za razvoj visoko kvalitetnog sustava javne zdravstvene zaštite u svjetlu održivog razvoja. Isto tako postoji i interes iza razvoj privatnih inicijativa (poliklinika) u području zaštite zdravlja što ide u prilog tomu da je Zadarska županija atraktivna i za razvoj zdravstvenog turizma i turističke medicine.

Ako održivi razvoj razumijevamo kao kontinuirani napor postizanja i održavanja ravnoteže između različitih dinamičnih sustava i procesa globalizacije, tada je jasno da postizanje i održavanje zdravlja nije samo briga sustava zdravstvene zaštite.

Pokazatelji stanja zdravlja upućuju na potrebu povećanja preventivnih aktivnosti čija je svrha smanjiti obolijevanja, a posljedično i smrtnost od određenih bolesti te povećati nadzor nad populacijskim skupinama koje su u riziku za nastanak malignih bolesti.

⁶⁸ Plan zdravstvene zaštite Zadarske županije

Svijetla točka zadarskog zdravstva su brojni stručnjaci zaposleni u Općoj bolnici Zadar koji, kroz neprestano usavršavanje, podižu kvalitetu zdravstvene zaštite u županiji, ali i privlače brojne druge domaće i inozemne pacijente u zadarsku bolnicu. Zavod za javno zdravstvo Zadarske županije, ali i brojni nacionalni programi aktivno provode brojne projekte i programe podizanja kako javno zdravstvene tako i svijesti o brojnim drugim zdravstvenim problemima i bolestima.

Unatoč potrebi za ulaganjem u postojeću opremu važno je istaknuti kako brojne zdravstvene ustanove na području Zadarske županije ipak imaju na raspolaganju najsuvremeniju opremu za dijagnostiku i zahvate u liječenju širokog spektra bolesti kako to ističu Dželalija i suradnici (2008).⁶⁹

4.4. Socijalno blagostanje i socijalna skrb

Socijalno blagostanje definira se kao „stanje mira i sigurnosti, u kome svaki čovjek, bez obzira na vjeru, rasu, političko uvjerenje, ekonomske uvjete i spol, ima pravo na školovanje i rad koji mu daju mogućnost da živi harmonično u zdravoj okolini i koji mu pružaju osiguranje u bolesti, iznemoglosti i starosti.” Uzajamno nadopunjavanje zdravlja i socijalnog blagostanja u konceptu održivog razvoja jedno je od temeljnih načela. Koncept održivog razvoja jednako se dotiče obitelji i škole, pojedinca i zajednice, sadašnjosti i budućnosti. Ublažavanje siromaštva, demokracija, ljudska prava, zdravlje, ruralni i urbani razvoj i zaštita okoliša samo su neki od sadržaja s kojima se svi susrećemo kada govorimo o održivom razvoju. Bolest, starost, invaliditet, uzdržavani članovi, nezaposlenost i stanovanje su neki od faktora koji mogu financijski opteretiti osobe i kućanstva dovodeći ih u rizik za razvoj siromaštva i socijalne isključenosti.

Socijalna zaštita obuhvaća sve intervencije javnih ili privatnih tijela koje se provode radi olakšavanja financijskog opterećenja kućanstava i pojedinaca od definiranog niza rizika i potreba, pod uvjetom da ne postoji istodobna uzajamna ni individualna protučinidba (intervencija koja od primatelja socijalne zaštite istodobno zauzvrat traži nešto istovjetne vrijednosti).

Analiza socijalnog stanja stanovništva Zadarske županije za potrebe ovog dokumenta temelji se na podacima koji su prikupljeni, analizirani i obrađeni u suradnji Savjeta za socijalnu skrb Zadarske županije, Upravnog odjela za zdravstvo i socijalnu skrb Zadarske županije i Agencije za razvoj Zadarske županije ZADRE NOVE.

4.4.1. Socijalni status stanovništva

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku o stanovništvu, glavni izvori sredstava za život (prikazani u Tablici 90) kojima se podmiruju životne potrebe su: prihodi od stalnog rada, prihodi od povremenog rada, prihodi od poljoprivrede, starosna mirovina, ostale mirovine (invalidska mirovina), prihodi od imovine, socijalne naknade, ostali prihodi (od prodaje pokretne i nepokretne imovine) te povremena potpora drugih (neobavezna ili nenovčana pomoć humanitarnog karaktera).

---

⁶⁹ Dželalija Bi sur., 2008., Zadarsko zdravstvo u razdoblju od završetka Drugog svjetskog rata do danas (1945.–2008.) – Med Jad 2008;38(3-4): str. 67-76

Tablica 90: Stanovništvo prema glavnim izvorima sredstava za život

Područje	Ukupno	Prihodi od stalnog rada	Prihodi od povremenog rada	Prihodi od poljoprivrede	Starosna mirovina	Ostale mirovine	Prihodi od mirovine	Socijalna naknada	Ostali prihodi	Povremene potpore drugih	Bez prihoda	Nepoznato
Republika Hrvatska	4284889	1397825	103913	79288	611187	485408	24456	178860	95410	66940	1377746	2808
Zadarska županija	170017	48973	5895	1535	25720	17312	1303	6717	3992	4067	58936	201

Izvor: Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014.-2020., DZS Popis stanovništva 2011.

Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine glavni izvori sredstava za život u Zadarskoj županiji su prihodi od stalnog rada te starosne mirovine.

Broj stanovnika, koji je u mirovini po bilo kojoj osnovi za ostvarenje mirovine, u Zadarskoj županiji u lipnju 2016. godine je 41.189, što je 24,23 % ukupnog stanovništva Zadarske županije. Od toga je njih 29.209 primalo starosnu, 3.787 invalidsku i 8.193 osoba obiteljsku mirovinu. Za usporedbu u rujnu 2006. godine bilo je 32.489 umirovljenika, ili 19,11% stanovnika Zadarske županije.

Prosječna mirovina u Zadarskoj županiji 2016. godine bila je 2.246,51 kunu⁷⁰, dok je 2006. godine prosječna mirovina u Zadarskoj županiji bila 1.961,82 kuna⁷¹, umanjena za porez i prirez.

Socijalne naknade podrazumijevaju novčana primanja koja dobivaju osobe prema raznim osnovama stjecanja kao što su naknade vezane za nezaposlenost, dječji doplatak, primanja za porodiljni dopust, bolovanja dulja od 42 dana, tjelesno oštećenje i tuđa njega, socijalna pomoć te rehabilitacija i zapošljavanje invalidnih osoba. Socijalne naknade su glavni izvor sredstava za 178.860 stanovnika (4,17%) u Republici Hrvatskoj (prikazani su u Tablici 90), dok je u Zadarskoj županiji taj postotak niži (3,95% ili 6.717 stanovnika).

4.4.2. Stanje socijalne zaštite

U analizi socijalne zaštite prvo se izdvajaju neki pokazatelji koji na direktan ili indirektan način određene skupine stanovništva stavljaju u veći rizik od siromaštva i socijalne isključenosti.

Jedan od pokazatelja koji bitno utječe na smjer razvoja sustava socijalne skrbi i intervencija koje su neophodne kako bi mjerama socijalne zaštite bile obuhvaćene najranjivije skupine stanovništva su demografski pokazatelji.

Stanovništvo Zadarske županije u posljednjih 20 godina doživljava intenzivne promjene u smislu starenja stanovništva te povećanja broja stanovnika starijeg od 65 godina i smanjenja broja mladog stanovništva što može značajno utjecati na vrstu i oblike usluga socijalne zaštite potrebne stanovništvu.

Najveći postotak stanovništva (35,4%) starijeg od 65 godina u odnosu na ukupan broj stanovnika živi u Općini Sali

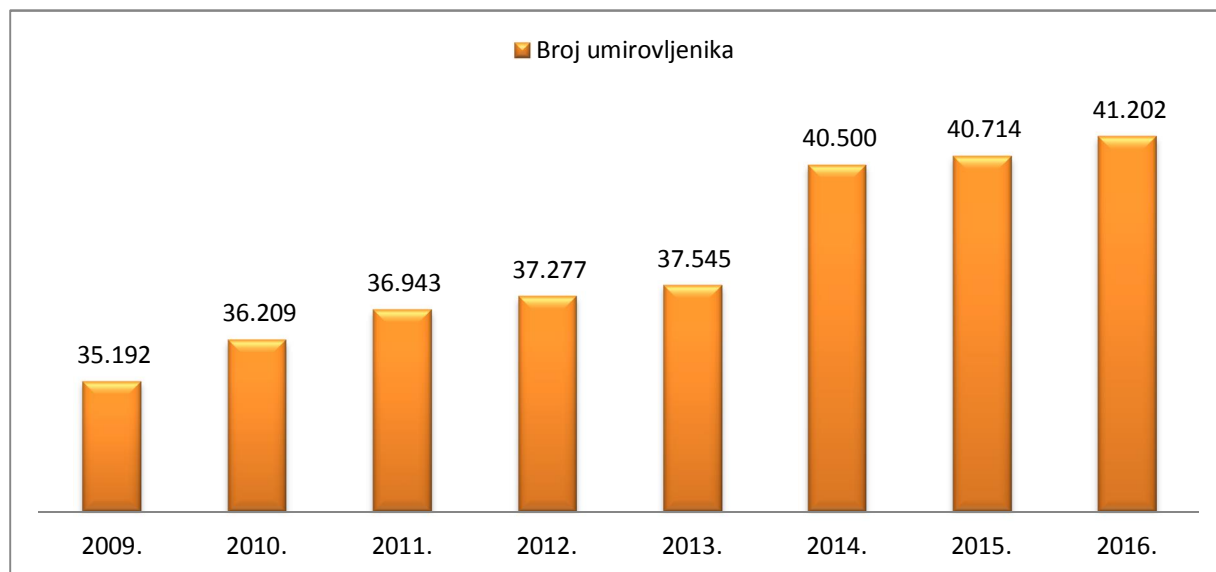
⁷⁰http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/publikacije/statisticke_informacije/2016/2/Statisticke_informacijeHZMOa_2_2016_srpanj2016.pdf

⁷¹http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/publikacije/statisticke_informacije/2006/3/StatistickeinformacijeHZMOa_broj3_2006_listopad2006.pdf

U Zadarskoj županiji u 28 općina i 6 gradova prema popisu stanovništva iz 2011. godine živi 170.017 stanovnika, od kojih je 31.528 (18,5%) stanovništva starije od 65 godina i taj je broj u stalnom porastu, kako u čitavoj RH tako i u Zadarskoj županiji.

Najveći postotak starijeg stanovništva živi u demografski ugroženim područjima (otoci i rijetko naseljena područja), na 17 naseljenih otoka Zadarske županije (9 općina i jedan grad) živi 20.914 stanovnika od kojih je 27,2% starijih od 65 godina (5.707), što je za 10% više od prosjeka Hrvatske (17,7% stanovništva starijeg od 65 godina).

Graf 55: Kretanje broja umirovljenika u Zadarskoj županiji u razdoblju 2009. - 2016. godine

*podaci za 2016. godinu su iz travnja, dok su za ostale godine navedeni podaci iz listopada

Izvor: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (<http://www.mirovinsko.hr/default.aspx?ID=723>)

Različitim oblicima socijalne skrbi (institucionalne i izvaninstitucionalne) obuhvaćeno je 1.537 (4,8%) stanovnika starijih od 65 godina.

Programom pomoći i njege Ministarstva socijalne politike i mladih u 4 grada i 12 općina (tri otočne) obuhvaćeno je 725 stanovnika starijih od 65 godina. Programom pomoći i njege Grada Zadra obuhvaćeno je 130 stanovnika Grada Zadra uključujući i 4 otočna mjesta. Programom Halo Pomoć obuhvaćeno je 90 osoba Doma Sv. Frane s područja Grada Zadra.

Podaci o stanovništvu koji govore kako 29.509 stanovnika ima poteškoća u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, te da ih 9.527 treba pomoć, a 7.996 koristi pomoć drugih osoba, su izuzetno važni radi planiranja procesa razvoja usluga u području zdravstva, obrazovanja i socijalne skrbi kako bi se u zajednici stvorili uvjeti za najbolju moguću integraciju u zajednicu.

Širenje mreže usluga u zajednici pridonosi samostalnom životu pojedinih društvenih skupina (primjerice, osoba s invaliditetom, psihički bolesnih odraslih osoba i dr.), ali i usklađivanju radne i obiteljske uloge onih obitelji koje imaju članove koji ovise o skrbi drugih. Rizici od siromaštva i socijalne isključenosti posebno su izložene osobe s invaliditetom. Prema dostupnim podacima sustava socijalne skrbi, osobe s invaliditetom u najvećem broju (80%) žive u obitelji, dok ih oko 19% živi samo, a svega 0,1% ima udomitelja ili skrbnika. U nezadovoljavajućim uvjetima stanovanja živi oko 15% osoba s invaliditetom.

4.4.3. Strukturna obilježja sustava socijalne skrbi

Djelatnost socijalne skrbi obavljaju: ustanove socijalne skrbi, udruge, vjerske zajednice, druge pravne osobe, obrtnici, fizičke osobe kao profesionalnu djelatnost te udomiteljske obitelji. Sustav socijalne skrbi čine ustanove socijalne skrbi razvrstane u četiri kategorije:

- 1) centri za socijalnu skrb,
- 2) domovi socijalne skrbi,
- 3) centri za pružanje usluga u zajednici,
- 4) centri za pomoć u kući.

Tablica 91: Ustanove socijalne skrbi u Zadarskoj županiji 2015. godine

VRSTA USTANOVE	Ravnatelj, predstojnik podružnice, voditelj ureda centra za socijalnu skrb	Stručni radnici	Računovodstveno-administrativni radnici	Tehnički i pomoćni radnici	UKUPNO ZAPOSLENI CI (2 DO 5)
1	2	3	4		5
1. Centri za socijalnu skrb – ukupno	7	47	8	11	73
2. Domovi socijalne skrbi – ukupno (2.1. do 2.7.)	7	150	18	171	346
- državni (osnivač ministarstvo) (2.1.1.+2.2.1.+2.3.1.+2.4.1.+2.5.1.+2.6.1.+2.7.1.)	4	110	14	86	214
- nedržavni (osnivači županije, gradovi ili neke druge pravne osobe) (2.1.2.+2.2.2.+2.3.2.+2.4.2.+2.5.2.+2.6.2.+2.7.2.)	3	40	4	85	132
2.1. Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi					
2.1.1. državni					
2.1.2. nedržavni					
2.2. Domovi za djecu i mladež s poremećajima u ponašanju					
2.2.1. državni (Dom za odgoj mladeži Zadar)	1	21	2	7	31
2.2.2. nedržavni					
2.3. Domovi za tjelesno ili mentalno oštećenu djecu i odrasle osobe					
2.3.1. državni (Centar za rehabilitaciju sv. Filip i Jakov)	1	21	4	47	73
2.3.2. nedržavni					
2.4. Domovi za starije i nemoćne osobe					
2.4.1. državni					
2.4.2. nedržavni (Dom za starije i nemoćne Zadar)	1	25	4	83	113
2.5. Domovi za psihički bolesne odrasle osobe					
2.5.1. državni (Dom za odrasle osobe sv. Frane i Dom za odrasle osobe Zemunik)	2	68	8	32	110
2.5.2. nedržavni (Dom za starije Psih. Bolnice Ugljan)	1	13	0	2	16
2.6. Domovi za ovisnike o alkoholu, drogama i drugim opojnim sredstvima			0		
2.6.1. državni					
2.6.2. nedržavni					
2.7. Domovi za djecu i odrasle osobe – žrtve obiteljskog nasilja					
2.7.1. državni					
2.7.2. nedržavni (Udruga za pomoć ženama i djeci žrtvama nasilja DUGA)	1	2	0	0	3
3. Centri za pružanje usluga u zajednici			0		
3.1. državni					
3.2. nedržavni					
4. Centri za pomoć u kući					
4.1. državni (Centar za pomoć i njegu u kući sv. Ante Benkovac)	1	8	0	2	11
4.2. nedržavni					
S V E G A (1. + 4.)	15	205	26	184	430

Izvor: Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014.-2020.

U Zadarskoj županiji, u ustanovama socijalne skrbi, zaposleno je 430 osoba od kojih su značajan dio socijalni radnici koji djelatnost obavljaju sukladno prihvaćenim standardima. Često naglašavan problem od strane struke je nedovoljan broj socijalnih radnika koji je potreban za kvalitetno obavljanje poslova.

U prosjeku na jednog stručnog radnika, kojih je u centrima socijalne skrbi Zadarske županije u 2015. godini bilo ukupno 47, prosječno gravitira oko 3600 stanovnika. Prema podacima (procjenama) standard u EU zemljama u prosjeku se kreće u okviru 1 stručni radnik / 3000-4000 stanovnika. Ovdje svakako treba uzeti u obzir i sve ostale kriterije za utvrđivanje broja stručnih radnika na području pojedinih županija koje su vrlo raznolike i specifične (otoci, rijetko naseljena područja, prometna povezanost).

Tablica 92: Odnos gravitirajućeg broja stanovništva i socijalnih radnika zaposlenih u centrima (i podružnicama) socijalne skrbi ŽŽ 2016. godine

Centar za socijalnu skrb	Lokacija	Socijalni radnici	Gravitirajući broj stanovnika
Zadar	Zadar	21	123.319
	Gračac	3	4.690
	Obrovac	3	4.323
	Pag	1	5.398
Biograd		4	17.141
Benkovac		4	15.146
UKUPNO		36	170.017

Izvor: UO za zdravstvo i socijalnu skrb Zadarske županije, CZSS Zadar, Biograd i Benkovac

Potreba za individualiziranim pristupom u skrbi za najranjivije skupine stanovništva svakako zahtijeva propitivanje standarda broja socijalnih radnika i kriterija za izradu standarda kvalitete socijalne skrbi.

Veliki izazov s kojim se susreće sustav socijalne skrbi je smanjiti ulazak u institucije i povećati izlazak iz institucija u nove oblike skrbi, posebno stimulirajući obiteljsku reintegraciju (uz garanciju jedne ili više usluga podrške obitelji u lokalnoj zajednici), što bi trebalo biti usklađeno s prioritetima razvoja mreže usluga na lokalnoj razini.

Cjelokupnom sustavu socijalne skrbi potrebna je pomoć Grada Zadra i Zadarske županije u vidu osiguravanja prostora (npr. prostor za savjetovalište, stanovi, itd.), financijske pomoći prilikom nabave nove opreme, organizacije prijevoza i sl.

Na području Zadarske županije razvijena je mreža centara socijalne skrbi (Tablica 92) koju čine Centar za socijalnu skrb Zadar s podružnicama: Gračac, Obrovac i Pag, Centar za socijalnu skrb Biograd n/M i Centar za socijalnu skrb Benkovac.

Osim centara socijalne skrbi djeluju i domovi socijalne skrbi koji se osnivaju kao javne ustanove za obavljanje socijalnih usluga, između ostalih i usluge smještaja (trajnog i privremenog). U Zadarskoj županiji ima šest domova socijalne skrbi koji pružaju i usluge smještaja korisnika:

- Dom za starije i nemoćne osobe Zadar
- Dom za psihički bolesne odrasle osobe Sv. Frane Zadar
- Dom za psihički bolesne odrasle osobe Zemunik
- Centar za rehabilitaciju Sv. Filip i Jakov
- Dom za odgoj djece i mladeži Zadar
- Dom za starije i nemoćne Ivan Pavao II, Biljane Donje, Grad Benkovac

Za skrb stanovništva starije životne dobi na području županije brinu se ustanove socijalne skrbi od kojih je najveći Dom za starije i nemoćne Zadar, osnovan od strane Županije s kapacitetom za 331 osobu,

novootvorena privatna ustanova Dom Ivan Pavao II u Biljanima Donjim s mogućnošću smještaja 134 osobe te brojni obiteljski domovi sa smještajnim kapacitetom za 282 korisnika.

Uslugom dugotrajnog (stalnog) smještaja obuhvaćeni su korisnici Doma za starije i nemoćne Zadar s dvije otočne podružnice na Ugljanu (podružnica Preko) i na Dugom otoku (podružnica Sali) gdje je trenutno smješteno 371 osoba ili 1,17% stanovništva od 65 i više godina. Za dostizanje nacionalnog prosjeka od 2,38% stanovnika od ukupnog broja stanovništva od 65 godina i više (31.528) u Zadarskoj županiji potrebno je ukupno osigurati kapacitete za 750 korisnika u domovima socijalne skrbi. Zadarska županija stoga je, u Strategiji skrbi za starije i nemoćne, uvrštena među 13 županija u kojim je potrebno razvijati institucijsku skrb za starije i nemoćne.

Po podacima Doma za starije i nemoćne Zadar osobit problem predstavlja smještaj i skrb za korisnike oboljele od Alzheimerove i ostalih demencija što se može vidjeti po porastu zahtjeva za smještaj. Slijedom toga, u ustanovi smatraju da je prioritet osnovati specijalizirani odjel te osigurati infrastrukturne uvjete za siguran smještaj i primjerenu skrb za dementne osobe. Osnivanje Gerontološkog centra u Domu za starije i nemoćne također se nameće kao potreba budućeg razvoja različitih izvaninstitucionalnih usluga koje će posredno utjecati na što duže zadržavanje budućih korisnika u vlastitom domu.

Osim gore navedenih nedostati su i kapaciteti za institucionalni smještaj djece bez roditeljske skrbi. Tijekom procjene i analize stanja socijalne skrbi u Zadarskoj županiji stručnjaci su dali ovakvo mišljenje: „Iz prikazanih podataka evidentno je da na području Zadarske županije nedostaje institucionalni smještaj za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi što se do sada osiguravalo smještajem djece u domove i udomiteljske obitelji izvan područja naše županije. Vodeći računa o potrebi osiguranja kapaciteta potrebno je raditi na jačanju vaninstitucionalnog oblika skrbi i proširivanju mreže udomitelja za djecu i specijaliziranog udomiteljstva u županiji kako se djeca ne bi izdvajala iz poznatog okruženja“⁷². Vrlo je značajan i podatak Centra za socijalnu skrb o intervencijama obiteljsko pravne zaštite⁷³ gdje je utvrđeno kako je u Zadarskoj županiji bilo gotovo 300 intervencija djelatnika centara u obiteljskom okruženju, u prosjeku jedna intervencija dnevno u 2013. godini. Problematika nasilja u obitelji utvrđena je kao jedan od pet javnozdravstvenih prioriteta na području Zadarske županije, a ovi podaci pokazuju kako obitelj treba pomoć stručnjaka u suočavanju s izazovima na koje ne mogu sami odgovoriti jer nemaju potrebnu snagu, volju ili znanje.

Uz postojećih šest domova socijalne skrbi djeluje i jedan odjel za dugotrajni smještaj Psihijatrijske bolnice Ugljan koja je 2003. godine dobila rješenja za obavljanje usluge dugotrajnog smještaja za maksimalno 20 psihički bolesnih odraslih osoba. Uza sve navedene djeluju i Centar za pomoć i njegu u kući čiji je osnivač Grad Benkovac i Dnevni centar za starije osobe Arka u Sv. Filipu i Jakovu.

U Tablici 93 navedeni su podaci o usluzi smještaja koju pružaju ustanove socijalne skrbi sukladno korisničkim skupinama unutar kojih se analiziralo stanje socijalne zaštite na području Zadarske županije. To su ujedno i skupine koje su u najvećem riziku od siromaštva i socijalne isključenosti.

⁷² Savjet za socijalnu skrb Zadarske županije, mišljenje člana o razvoju mreže socijalnih usluga i Centra za socijalnu skrb Biograd na Moru.

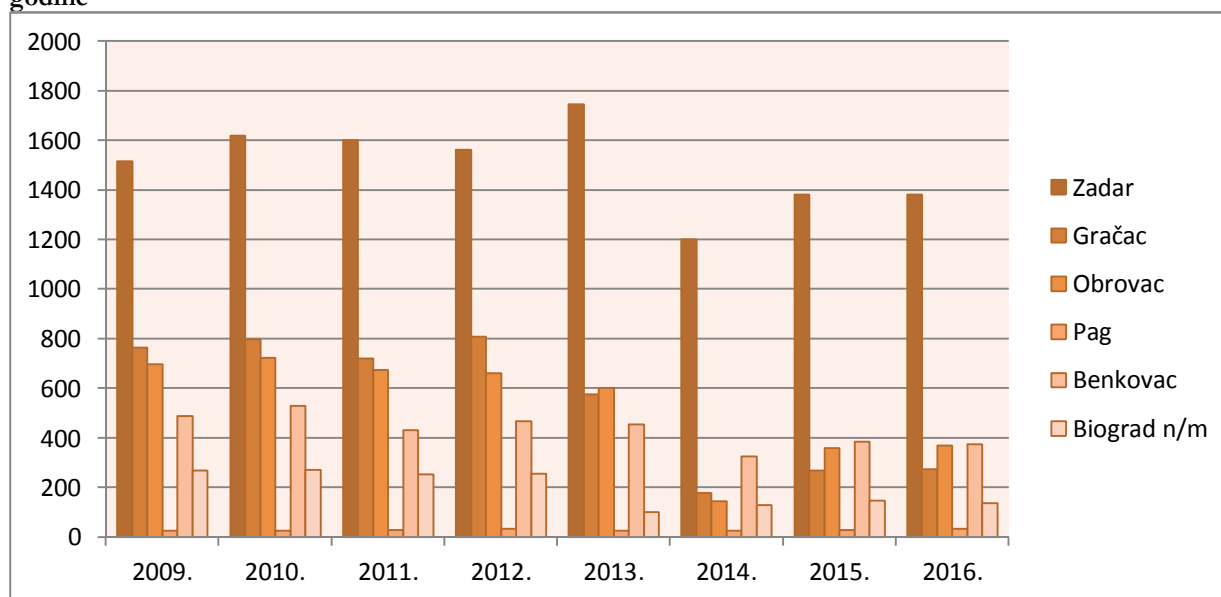
⁷³ Podaci CZSS Zadar, Benkovac, Biograd n/M iz rada službi Obiteljsko pravne zaštite za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2013. godine.

Tablica 93: Tablica pristupa i korištenja socijalnih usluga prema kategorijama u 2014. godini

Institucijska skrb: usluga smještaja (dugotrajnog i privremenog) u Zadarskoj županiji u 2014. godini													
Korisnička skupina	Institucija	Djeca s poremećajima u ponašanju			Osobe s tjelesnim i intelektualnim oštećenjima			Starije i nemoćne osobe			Psihički bolesne odrasle osobe/osobe s mentalnim oštećenjima		
		Kapacitet	Broj korisnika	Lista čekanja	Kapacitet	Broj korisnika	Lista čekanja	Kapacitet	Broj korisnika	Lista čekanja	Kapacitet	Broj korisnika	Lista čekanja
Stariji i nemoćni	Dom za starije i nemoćne Zadar							331	331	1540			
	Dom za starije i nemoćne Preko							21	21	81			
	Dom za starije i nemoćne Sali							20	20	33			
	Obiteljski i domovi (do 20 osoba)							380	277				
	Udomiteljske obitelji								36				
Osobe s invaliditetom	Dom za odrasle osobe Zemunik										150	150	110
	Dom za odrasle osobe Sv. Frane Zadar										64	62	120
	Psihijatrijska bolnica Ugljan					50							
	Udomiteljske obitelji				4	4							
	Centar za rehabilitaciju Sv. Filip i Jakov				80	95	24						
Djeca, mladi i obitelji	Dom za odgoj djece i mladež Zadar	16	16	15									
UKUPNO		16	16	15	84	149	24	372	685	1654	214	212	230

Izvor: Socijalni plan Zadarske županije 2015.-2020.

Graf 56: Broj osoba obuhvaćenih stalnom socijalnom pomoći po podružnicama u razdoblju 2009.-2016. godine

*podaci za 2016. su od 31. svibnja 2016., ostali podaci su od 31. prosinca navedene godine

Izvor: Ministarstvo socijalne politike i mladih

Promatrajući trend kretanja broja korisnika obuhvaćenih socijalnom skrbi (Graf 55), Zadarska županija bilježi izrazitiji pad u 2014. godini te ponovno povećanje broja korisnika u 2015. i 2016. godini. U razdoblju od 2008. do 2014. godine broj korisnika stalne socijalne pomoći na području Zadarske županije smanjio se za 28,5%, a najveći pad broja korisnika zabilježen je u Biogradu gdje se broj korisnika gotovo prepолоvio. Najveći broj korisnika socijalne skrbi u 2016. zabilježen je u Zadru, dok je na drugom mjestu Benkovac zatim slijedi Obrovac, Gračac, Biograd n/M i Pag.

Tablica 94: Razvojna ograničenja i potrebe vezane za socijalnu skrb

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatni kapaciteti za smještaj starijih i nemoćnih u institucije (liste čekanja za domove socijalne skrbi) • Nedovoljan broj stručnih radnika (posebice socijalnih radnika) po ustanovama • Nejednaka dostupnost usluga na području zadarske županije (urbano ruralno stanovništvo) • Needuciranost socijalnih udruga o korištenju EU fondova za provedbu programa i projekata • Nedostatni kapaciteti za pružanje usluga institucionalne skrbi za starije i nemoćne • Nedostatan broj odjela specijaliziranih za osobe oboljele od Alzheimerove bolesti i drugih demencija • Neriješeno pitanje palijativne skrbi • Nedostaje centar za rehabilitaciju i sustavno pružanje pomoći djeci s teškoćama • Potreba za veteranskim centrima (branitelji) 	<ul style="list-style-type: none"> • Izgradnja novih ili prenamjena nekretnina u gradskom vlasništvu u ustanove socijalne skrbi • Povećati broj stručnih radnika po ustanovama i u sustavu socijalne skrbi • Povećati dostupnost socijalnih usluga na ruralnim područjima • Dodatno educirati socijalne udruge o iskorištavanju EU fondova • Povećati broj odjela u domovima socijalne skrbi specijaliziranih za osobe oboljele od Alzheimerove bolesti i drugih demencija • Osigurati kapacitete za pružanje usluga institucionalne skrbi za starije i nemoćne • Izgradnja centra za rehabilitaciju i sustavno pružanje pomoći djeci s teškoćama u razvoju • Osigurati prostor za veteranski centar koji bi omogućio braniteljima svu potrebnu pomoć i socijalne usluge • Razvijati programe rane intervencije za skrb o

<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak međuresorne suradnje • Nedostatan broj specijaliziranih timova za mentalno zdravlje, za sve populacijske skupine, posebice mladeži i djece • Relativna zatvorenost ustanova socijalne skrbi prema zajednici • Nedostatan broj obiteljskih domova za stare i nemoćne 	<p>djeci do treće godine života</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poticati izvaninstitucionalne oblike skrbi • Poticati razvoj obiteljskih domova za skrb o starijima • U trajno stručno usavršavanje uključiti i pružatelje usluga socijalne skrbi izvan institucije (obiteljski domovi, udruge koje provode određeni program) • Povećati kapacitete za smještaj korisnika u male obiteljske domove za stare i nemoćne do 20 korisnika • Poboljšati kapacitete (infrastrukturne uvjete i ljudske resurse) u domovima socijalne skrbi za institucionalni smještaj starijih osoba s demencijama
---	--

Izvor: Socijalni plan Zadarske županije 2015. - 2020.; Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014. - 2020., ZADRA NOVA

Zaključak

Sustav socijalne skrbi u Zadarskoj županiji ima svoje specifičnosti (otoci, rijetko naseljena područja...) koje značajno utječu na organizaciju rada ustanova koje čine taj sustav. Kao razvojna potreba nametnulo se povećanje kapaciteta institucionalnog smještaja bar do državnog prosjeka jer je Zadarska županija jedna od 13 hrvatskih županija u kojima treba podizati kapacitete za institucionalni smještaj starijeg stanovništva.

Osim institucionalnog, planira se poticanje razvijanja različitih oblika izvaninstitucionalne skrbi te bi se umrežavanjem aktivnosti različitih pružatelja socijalnih usluga, uključujući i civilni sektor, razvijali kapaciteti i za bolje iskorištavanje sredstava iz EU fondova namijenjenih smanjivanju različitih oblika socijalne isključenosti i siromaštva.

Analiza izvaninstitucionalnih usluga za različite populacijske skupine pokazuje kako su upravo domovi socijalne skrbi sa svojim stručnim kapacitetima i infrastrukturom ključni za razvoj širokog spektra kvalitetnih usluga u zajednici: od dnevnog i poludnevnog boravka, halo pomoći, psihorehabilitacijskih programa za mentalno oštećene osobe itd. Općenito bi se moglo reći kako su ustanove socijalne skrbi ključni nositelji razvoja socijalnih usluga na području županije te kao takvi i ključni partneri jedinicama lokalne samouprave (gradovima i općinama) u razvoju socijalnih usluga i socijalne infrastrukture na njihovom području. S obzirom na činjenicu da je većina stanovništva smještena u urbanim sredinama prioritetno je poboljšati infrastrukturne kapacitete na lokacijama gdje je već razvijena mreža centara socijalne skrbi (Zadar, Benkovac i Biograd na Moru).

Ono što svakako treba istaknuti kao prednost ovog sektora jest zainteresiranost djelatnika socijalnih ustanova za razvoj i unapređenje usluga njihovih ustanova. Međusobnim umrežavanjem nastoje prebroditi poteškoće (uglavnom financijske) s kojima se susreću i kroz različite zajedničke projekte postići svoj maksimum prilikom pružanja usluga korisnicima.

5. UPRAVLJANJE RAZVOJEM

Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14) utvrđuje kako je jedinica područne (regionalne) samouprave nositelj razvoja na regionalnoj razini. Prilikom planiranja razvoja, jedinica regionalne samouprave surađuje s jedinicama lokalne samouprave sa svojeg područja. Uz jedinice regionalne i lokalne samouprave značajnu ulogu u upravljanju razvojem imaju i tijela državne uprave, institucije javnog, privatnog i civilnog sektora, regionalna razvojna agencija, lokalne specijalizirane agencije te lokalne akcijske grupe.

5.1. Struktura državne administracije

Temeljem odredbi Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (NN 33/01, 60/01, 129/05, 109/07, 36/09, 125/08, 36/09, 150/11, 144/12), kojim se uređuju jedinice lokalne samouprave i jedinice područne (regionalne) samouprave i Zakona o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj (NN 86/06, 125/06, 16/07, 46/10, 95/08, 145/10, 37/13, 44/13, 45/13, 110/15) na području Republike Hrvatske ustrojeno je 20 županija, 127 gradova, 428 općina i Grad Zagreb kao glavni grad RH, koji je posebna i jedinstvena, teritorijalna i ustrojna jedinica, čije se ustrojstvo uređuje Zakonom o Gradu Zagrebu (NN 62/01, 125/08, 36/09, 119/14).

Na temelju Zakona o sustavu državne uprave (NN 150/11, 12/13) i Zakona o ustrojstvu i djelokrugu ministarstava i drugih središnjih tijela državne uprave (NN 150/11, 22/12, 39/13, 125/13, 148/13), kojim se uređuje ustrojstvo i poslovi državne uprave i način njihova obavljanja, osnovana su tijela državne uprave; ministarstva, državni uredi, državne upravne organizacije i uredi državne uprave u županijama. Obavljanje poslova državne uprave nadzire i usklađuje Vlada Republike Hrvatske.

Ministarstva su, uz državne urede i državne upravne organizacije, jedno od središnjih tijela državne uprave. Predstavnik i upravitelj radom ministarstva je ministar, koji je ujedno i član Vlade.

Ministarstva Republike Hrvatske su kako slijede:

1. Ministarstvo financija
2. Ministarstvo obrane
3. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova
4. Ministarstvo unutarnjih poslova
5. Ministarstvo pravosuđa
6. Ministarstvo uprave
7. Ministarstvo gospodarstva
8. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
9. Ministarstvo poduzetništva i obrta
10. Ministarstvo rada i mirovinskog sustava
11. Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture
12. Ministarstvo poljoprivrede
13. Ministarstvo turizma
14. Ministarstvo zaštite okoliša i prirode
15. Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja
16. Ministarstvo branitelja
17. Ministarstvo socijalne politike i mladih
18. Ministarstvo zdravlja
19. Ministarstvo znanosti, obrazovanje i sporta

20. Ministarstvo kulture

Državni uredi su sljedeći:

1. Državi ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje
2. Državni ured za središnju javnu nabavu
3. Državni ured za upravljanje državnom imovinom
4. Državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske

Državne upravne organizacije su kako slijede:

1. Državna geodetska uprava
2. Državni hidrometeorološki zavod
3. Državni zavod za intelektualno vlasništvo
4. Državni zavod za mjeriteljstvo
5. Državni zavod za statistiku
6. Državni zavod za radiološku i nuklearnu sigurnost
7. Državna uprava za zaštitu i spašavanje

Svaka od gore navedenih državnih institucija osniva vlastite područne urede, ako za to postoji potreba, a njihove funkcije su da provode Zakon, donose provedbene propise, obavljaju nadzor i slične stručne poslove. Upravni sustav na državnoj razini u okviru političkog sustava uređen je sljedećim propisima:

1. Ustav Republike Hrvatske
2. Poslovnik Hrvatskog Sabora
3. Zakon o Vladi Republike Hrvatske
4. Zakon o sustavu državne uprave
5. Zakon o ustrojstvu i djelokrugu ministarstva i drugih organa državne uprave

5.2. Ured državne uprave u Zadarskoj županiji

Za obavljanje poslova državne uprave na području jedinice područne (regionalne) samouprave ustrojavaju se uredi državne uprave kao prvostupanjka tijela, koja obavljaju poslove državne uprave, a koji nisu u nadležnosti središnjih tijela državne uprave (ministarstva i državne upravne organizacije). Uredom državne uprave upravlja Predstojnik Ureda, koji brine o provedbi zakona i drugih propisa, nadzire zakonitost i pravovremenost obavljanja poslova, provodi neposredan nadzor nad radom Ureda. Ured državne uprave u Zadarskoj županiji je prvostupanjko tijelo državne uprave na području Zadarske županije.

Sjedište Ureda državne uprave Zadarske županije je u gradu Zadru, dok se ispostave Ureda državne uprave Zadarske županije nalaze u Benkovcu, Biogradu, Gračacu, Obrovcu i Pagu.

Osnovne unutarnje ustrojstvene jedinice Ureda državne uprave u Zadarskoj županiji su:

1. Predstojnik Ureda
2. Služba za zajedničke poslove (ustrojstvene jedinice službe su):
  - I. Odjel za opće, kadrovske, administrativne, pomoćno-tehničke i poslove nadzora
  - II. Odjel za planske, materijalno-financijske, računovodstvene i informatičke poslove
3. Služba za gospodarstvo i imovinsko-pravne poslove (ustrojstvene jedinice službe su):
  - I. Odjel za gospodarstvo

- II. Odsjek za ugostiteljstvo i turizam
- III. Odjel za obnovu i stambeno zbrinjavanje
- IV. Odjel za imovinsko-pravne poslove

4. Služba za društvene djelatnosti (ustrojstvene jedinice službe su):

- I. Odjel za rad, zdravstvo i socijalnu skrb
- II. Odjel za prosvjetu, kulturu i sport
- III. Odjel za hrvatske branitelje

5. Služba za opću upravu (ustrojstvene jedinice službe su):

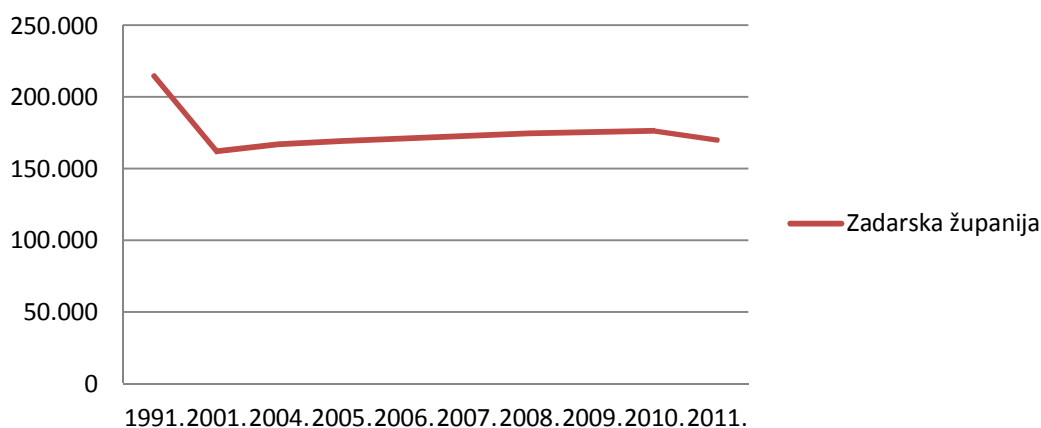
- I. Odjel za udruge građana i besplatnu pravnu pomoć
- II. Odjel za osobna stanja građana, matičarstvo i popise birača

5.3. Zadarska županija

Zadarska županija je jedinica područne (regionalne) samouprave čije područje predstavlja prirodnu, povijesnu, prometnu, gospodarsku, društvenu i samoupravnu cjelinu. Djelokrug rada, ustrojstvo, način rada županijskih tijela, nadzor nad njihovim aktima i radom te druga pitanja koja su od značaja za rad područne samouprave uređena su Zakonom o lokalnoj i područnoj samoupravi (NN 33/01, 66/01, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 15/11, 144/12, 19/13) te podzakonskim aktima kojima se pobliže uređuje samoupravni djelokrug županije. Županija kao pravna osoba samostalna je u odlučivanju u poslovima iz svog samoupravnog djelokruga u skladu s Ustavom Republike Hrvatske i Zakonom o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, a podliježe samo nadzoru ustavnosti i zakonitosti ovlaštenih državnih tijela.

Broj stanovnika Zadarske županije 1991. godine bio je 214.777 te se isti značajno smanjio u 2001. godini na 162.045. Od 2001. godine se broj stanovnika postupno povećavao do 2010. godine (176.316), da bi u 2011. godini ponovo opao i iznosi 170.017 (Graf 52).

Graf1: Kretanje broja stanovnika Zadarske županije za razdoblje 1991.-2011.

Izvor: Državni zavod za statistiku

Temeljem Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14), upravljanje razvojem na regionalnoj razini u nadležnosti je županije kao nositelja razvoja. Županija u svom samoupravnom djelokrugu obavlja poslove od područnog (regionalnog) značaja, a osobito poslove koji se odnose na:

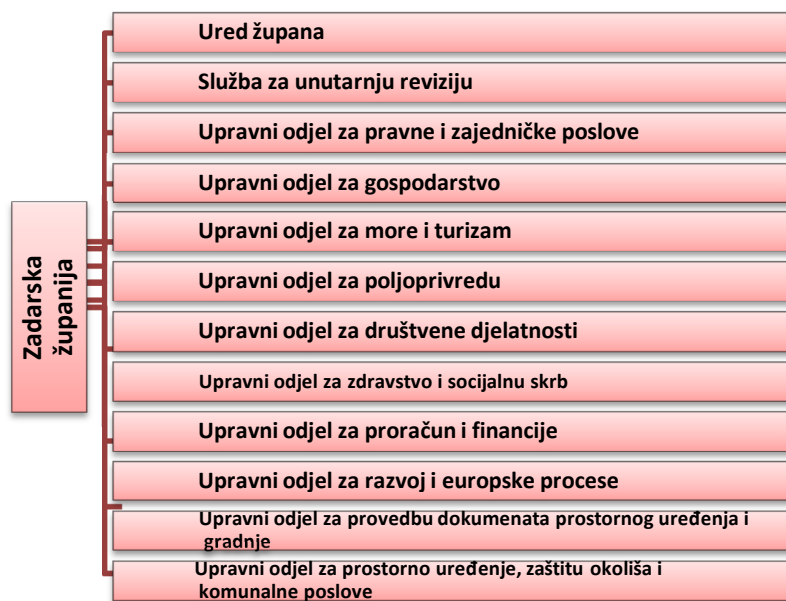
- Obrazovanje

- Zdravstvo
- Prostorno i urbanističko planiranje
- Gospodarski razvoj
- Promet i prometnu infrastrukturu
- Održavanje javnih cesta
- Planiranje i razvoj mreže obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih i kulturnih ustanova
- Izdavanje građevinskih i lokacijskih dozvola, drugih akata vezanih uz gradnju te provedbu dokumenata prostornog uređenja za područje županije izvan područja velikoga grada
- Ostale poslove sukladno posebnim zakonima.

Tijela Zadarske županije su: Županijska skupština, Župan te upravni odjeli i službe.

Za obavljanje poslova iz samoupravnog djelokruga Zadarske županije, kao i poslova državne uprave prenijetih na Županiju, ustrojavaju se upravni odjeli i službe (upravna tijela), i to:

Upravni odjel za razvoj i europske procese zadužen je, među ostalim, za administrativne, upravne i stručne poslove koji se odnose na razvoj i strateško planiranje, provođenje nadzora nad realizacijom istih, sudjelovanje u izradi strateških razvojnih dokumenata na nacionalnoj i NUTS 2 razini, sudjelovanje u radu razvojnih partnerskih vijeća na svim razinama te pripremi i provođenju projekata u okviru EU programa i fondova. Osim u Upravnom odjelu za razvoj i europske procese, razvojna politika se oblikuje i provodi preko svih ostalih županijskih tijela, u skladu s ovlastima utvrđenim zakonskim propisima o jedinicama područne (regionalne) samouprave. Svi navedeni odjeli sudjeluju u programima vezanim za područja od posebne državne skrbi, koji se uglavnom odnose na komunalnu (voda, struja, promet), društvenu (škola, ambulanta) te gospodarsku (poljoprivreda, malo i srednje poduzetništvo) infrastrukturu. Ukupan broj zaposlenih osoba u županijskim tijelima Zadarske županije na dan 29. lipnja 2016. godine je 152, od čega je 142 službenika⁷⁴, 3 dužnosnika te 7 namještenika.

Sukladno Zakonu, Županija može osnivati ustanove, trgovačka društva i druge pravne osobe za obavljanje odgovarajućih poslova iz svoga samoupravnog djelokruga. Zadarska županija osnivač je 46 škola (od čega 27 osnovnih i 19 srednjih škola), srednjoškolskog đakog doma, 8 institucija u području zdravstva i socijalne skrbi (Opća bolnica Zadar, Specijalna bolnica za ortopediju Biograd na Moru, Psihijatrijska bolnica Ugljan, Dom zdravlja Zadarske županije, Dom za starije i nemoćne osobe Zadar, Zavod za javno

⁷⁴ Od ukupnog broja službenika njih čak 42 zaposleno je na određeno vrijeme na poslovima tzv. „legalizacije“, odnosno rješavanja zahtjeva stranaka podnesenih temeljem Zakona o postupanju s nezakonito izgrađenim zgradama (NN 86/12, 143/13).

zdravstvo, Ljekarna Zadar, Zavod za hitnu medicinu Zadarske županije), 2 institucije iz područja kulture (Narodni muzej i Kazalište lutaka), Županijske lučke uprave, Županijske uprave za ceste, Agencije za razvoj Zadarske županije ZADRE NOVE, kojoj su osnivači Zadarska županija i Grad Zadar, zatim Agencije za ruralni razvoj AGRRA-e, Ustanove za razvoj kompetencija, inovacija i specijalizacije Zadarske županije INOVACIJA-e, Zavoda za prostorno uređenje Zadarske županije te Javne ustanove za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Zadarske županije NATURA JADERA. U županiji, osim navedenih, djeluju i trgovačka društva kojima je Zadarska županija suvlasnik, a to su Ceste Zadarske županije d.o.o., Zračna luka Zadar d.o.o. te Eko d.o.o. Zadar. Županija nadzire rad i vodi brigu o racionalnom i zakonitom radu tih ustanova i pravnih osoba.

Županijska skupština Zadarske županije

Županijska skupština Zadarske županije je predstavničko tijelo građana i tijelo Županije koje donosi opće i druge akte sukladno zakonu te obavlja i druge poslove u skladu s ustavom, zakonom i statutom. Skupština:

1. donosi Statut Županije;
2. donosi Poslovnik o svom radu;
3. donosi opće akte i druge odluke kojima se uređuju pitanja iz samoupravnog djelokruga Županije;
4. bira i razrješuje predsjednika i potpredsjednika Skupštine;
5. osniva i bira članove radnih tijela te imenuje i razrješuje druge osobe određene zakonom i drugim propisima;
6. određuje ustrojstvo i djelokrug upravnih tijela Županije;
7. osniva javne ustanove i druge pravne osobe za obavljanje gospodarskih, društvenih, komunalnih i drugih djelatnosti od interesa za Županiju;
8. donosi proračun i odluku o izvršenju proračuna;
9. donosi polugodišnji i godišnji izvještaj o izvršenju proračuna;
10. donosi odluku o stjecanju i otuđenju pokretnina i nekretnina Županije čija ukupna vrijednost prelazi 0,5%, odnosno čija je pojedinačna vrijednost veća od 1.000.000 (jedan milijun) kuna od iznosa prihoda bez primitka ostvarenih u godini koja prethodi godini u kojoj se odlučuje o stjecanju i otuđivanju pokretnina i nekretnina, odnosno raspolaganju ostalom imovinom, te ako je stjecanje i otuđivanje nekretnina i pokretnina te raspolaganje ostalom imovinom planirano u proračunu Županije i provedeno u skladu sa zakonskim propisima;
11. daje autentično tumačenje statuta i drugih akata koje donosi;
12. nadzire ukupno materijalno i financijsko poslovanje Županije;
13. daje suglasnost na zaduženja ustanova i pravnih osoba čiji je osnivač Zadarska županija;
14. obavlja i druge poslove koji su zakonom ili drugim propisom stavljani u nadležnost Skupštine.

Stalna radna tijela Županijske skupštine Zadarske županije su Mandatno povjerenstvo, Odbor za izbor i imenovanja, Odbor za statut i poslovnik, Odbor za financije i proračun, Odbor za dodjelu javnih priznanja, Odbor za zdravstvo i socijalnu skrb, Odbor za gospodarstvo, Odbor za pomorstvo i turizam, Odbor za poljoprivredu, Odbor za Europske integracije, Odbor za školstvo i kulturu, Koordinacija za ljudska prava, Povjerenstvo za ravnopravnost spolova, Odbor za koordinaciju s udrugama proizašlim iz Domovinskog rata te Odbor za umirovljenike. Ostala radna tijela Skupštine su Antikorupcijsko povjerenstvo, Kulturno vijeće, Savjet mladih, Savjet za zdravlje, Savjet za socijalnu skrb, Povjerenstvo za zaštitu prava pacijenata te Stručno povjerenstvo za koncesije na pomorskom dobru.

Župan

Izvršno tijelo u Županiji je župan. Župan zastupa Županiju. U obavljanju izvršnih poslova župan:

1. priprema prijedloge općih akata;
2. izvršava ili osigurava izvršavanje općih akata Skupštine;
3. utvrđuje prijedlog proračuna Županije i izvršenja proračuna;
4. upravlja nekretninama, pokretninama i imovinskim pravima u vlasništvu Županije u skladu sa zakonom, ovim Statutom i općim aktima Skupštine;
5. upravlja prihodima i rashodima Županije;
6. usmjerava djelovanje i nadzire rad upravnih odjela i službi Županije u obavljanju poslova iz samoupravnog djelokruga Županije, odnosno poslova državne uprave, ako su preneseni Županiji;
7. donosi Pravilnik o unutarnjem redu za upravna tijela Županije;
8. odlučuje o stjecanju i otuđivanju pokretnina i nekretnina te o raspolaganju ostalom imovinom Županije čija pojedinačna vrijednost ne prelazi 0,5% iznosa prihoda bez primitaka ostvarenih u godini koja prethodi godini u kojoj se odlučuje o stjecanju i otuđivanju pokretnina i nekretnina, odnosno raspolaganju ostalom imovinom. Ako je taj iznos veći od 1.000.000,00 kuna, župan može odlučivati najviše do 1.000.000,00 kuna ako je stjecanje i otuđivanje nekretnina i pokretnina te raspolaganje ostalom imovinom planirano u proračunu Županije i provedeno u skladu sa zakonskim propisima;
9. daje mišljenja o prijedlozima koje podnose drugi ovlašteni predlagatelji;
10. provodi odluke Skupštine i odgovara joj za njihovo provođenje;
11. imenuje i razrješava predstavnike Županije u tijelima javnih ustanova, trgovačkih društava i drugih pravnih osoba osnovanih za obavljanje gospodarskih, društvenih, komunalnih i drugih djelatnosti od interesa za Županiju koje je osnovala Županijska skupština, osim ako posebnim zakonom nije drugačije određeno;
12. obavlja i druge poslove određene zakonom, Statutom i drugim propisom.

Županijsko partnersko vijeće Zadarske županije

Županijsko partnersko vijeće Zadarske županije ima ulogu savjetodavnog tijela s ciljem definiranja strateških ciljeva i prioriteta održivog društveno-gospodarskog razvoja županije te sudjelovanja u svim fazama izrade i provedbe Županijske razvojne strategije. Županijsko partnersko vijeće se sastoji od predstavnika javnog ili upravnog sektora, odnosno predstavnika jedinica lokalne samouprave i pojedinih središnjih državnih tijela i institucija te predstavnika drugih socijalnih partnera - gospodarske komore, obrtničke komore te nevladinih organizacija. Zadaća Županijskog partnerskog vijeća je surađivati s predstavnicima središnje vlasti pri identificiranju prioriteta potreba Županije i predlaganju zajedničkih strateških rješenja. Vijeće se u svom radu rukovodi načelima konsenzusa, jednakosti i transparentnosti, a sastaje se prema potrebi (najmanje dva puta godišnje).

Partnersko vijeće za tržište rada i razvoj ljudskih potencijala Zadarske županije

Partnersko vijeće za tržište rada i razvoj ljudskih potencijala Zadarske županije savjetodavno je tijelo Zadarske županije koje čine 42 predstavnika javnog ili upravnog sektora, privatnog sektora i drugih socijalnih partnera - gospodarskih komora, sindikata, udruga poslodavaca te nevladinih organizacija. Uz savjetodavnu ulogu, Partnersko vijeće za tržište rada i razvoj ljudskih potencijala djeluje i kao operativno tijelo koje doprinosi stvaranju, razvoju, programiranju i praćenju dokumenata, županijskih programa i projekata s područja razvoja ljudskih potencijala. Kroz rad Vijeća osigurava se jačanje lokalnih kapaciteta i sudjelovanje dionika u procesu planiranja i provedbe politike razvoja ljudskih potencijala. Uloga Vijeća nije

direktno povezana s izradom ŽRS-a, međutim, Vijeće predstavlja izvršno tijelo za usvajanje Strategije razvoja ljudskih potencijala, koja se pak direktno odnosi i naslanja na Županijsku razvojnu strategiju.

5.4. Agencije za razvoj Zadarske županije

Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA

Javna ustanova Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA osnovana je 8. siječnja 2013. godine sporazumom Zadarske županije i Grada Zadra⁷⁵. U periodu od 2006. do 2013. godine djelovala je kao Razvojna agencija Zadarske županije - ZADRA d.o.o.

Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA je od 2010. godine akreditirani regionalni koordinator Zadarske županije.

Temeljem Zakona o regionalnom razvoju (NN 147/14) ZADRA NOVA, kao regionalni koordinator Zadarske županije, ima za cilj učinkovito koordinirati i poticati regionalni razvoj za područje Županije. Sukladno Zakonu, aktivnosti ZADRE NOVE od općeg gospodarskog interesa za Zadarsku županiju su:

- koordinacija i sudjelovanje u izradi Županijske razvojne strategije i drugih strateških razvojnih dokumenata na području Županije,
- praćenje i poticanje provedbe Županijske razvojne strategije,
- koordinacija izrade Akcijskog plana za provedbu Županijske razvojne strategije,
- pripremanje i provođenje razvojnih projekata čiji su nositelji javnopravna tijela od interesa za županijski društveni i gospodarski razvoj, s naglaskom na Zadarsku županiju i Grad Zadar kao osnivače ZADRE NOVE,
- sudjelovanje u koordinaciji izrade i provedbe strategija razvoja jedinica lokalne samouprave s područja Županije,
- koordinacija poslova vezanih uz središnju bazu razvojnih projekata,
- sudjelovanje u poslovima poticanja urbanog razvoja,
- sudjelovanje u radu Županijskog partnerskog vijeća, Partnerskog vijeća za urbano područje Zadar te Partnerskog vijeća statističke regije Jadranske Hrvatske

Uz navedene aktivnosti, ZADRA NOVA djeluje i na jačanju poduzetničkog okruženja i razvoja poduzetničke infrastrukture u Županiji, kroz usuglašavanje potreba poduzetnika s novim mogućnostima na tržištu te informiranju o poslovnim prilikama. Sve aktivnosti sistematiziraju se kroz četiri ustrojstvene jedinice Agencije, a to su provedba EU projekata, priprema i prijava EU projekata, strateško i razvojno planiranje te podrška razvoju malog i srednjeg poduzetništva. Unutar ustrojstvenih jedinica Agencije, na dan 1. srpnja 2016. godine, djeluje ukupno 25 zaposlenih osoba.

Agencija za ruralni razvoj Zadarske županije AGRRA

Agencija za ruralni razvoj Zadarske županije AGRRA javna je ustanova registrirana pri Trgovačkom sudu u Zadru 18. siječnja 2013. godine. Osnivač AGRRA-e je Zadarska županija, a osnovana je s ciljem sistematičnog upravljanja i razvoja ruralnog dijela Županije, koji prema OECD klasifikaciji ruralnih područja prekriva 92,8% teritorija Zadarske županije. Broj zaposlenih osoba u AGRRA-i na dan 1. srpnja 2016. godine je 7.

⁷⁵ Odluku o osnivanju javne ustanove Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA donijele su Županijska skupština Zadarske županije dana 23. studenog 2012. godine i Gradsko vijeće Grada Zadra dana 21. prosinca 2012. godine.

Ustanova za razvoj kompetencija, inovacija i specijalizacije Zadarske županije INOVAcija

Ustanova za razvoj kompetencija, inovacija i specijalizacije Zadarske županije INOVAcija osnovana je 18. lipnja 2014. godine, a osnivač je Zadarska županija. INOVAcija obuhvaća poslove praćenja strategija nacionalne i EU razine te usklađivanja dokumenata regionalne i lokalne razine sa strategijama pametne specijalizacije, praćenja programa i akcijskih planova te jačanja financijskih i ljudskih resursa za provedbu politike i programa pametne regionalne specijalizacije. Na dan 1. srpnja 2016. godine INOVAcija ima 4 zaposlene osobe.

5.5. Lokalne akcijske grupe Zadarske županije

Stvaranje lokalnog partnerstva, poznatijeg kao Lokalna akcijska grupa (LAG) i Lokalna inicijativa u ribarstvu (koja će, ukoliko im bude odobrena strategija lokalnog razvoja, dobiti status lokalne akcijske skupine u ribarstvu, tzv. FLAG) ima za zadaću identificirati i implementirati lokalnu razvojnu strategiju, donositi odluke vezane za alokaciju svojih financijskih izvora te njihovo upravljanje. Predstavnici određenih LAG-ova su članovi Županijskog partnerskog vijeća te sudjeluju u donošenju odluka vezanih za izradu i usvajanje Županijske razvojne strategije. LAG-ovi u svom ustroju nemaju formirane odjele za projekte, ali u sklopu svakog LAG-a jedna ili dvije osobe sustavno obavljaju projektne aktivnosti. U Tablici 95 su nabrojane lokalne akcijske grupe koje pripadaju području Zadarske županije s datumom registracije i područnim obuhvatom.

Tablica 95: Prikaz lokalnih akcijskih grupa i lokalnih inicijativa u ribarstvu registriranih na području Zadarske županije

LAG/Lokalna inicijativa u ribarstvu	Datum registracije	Obuhvat
LAG Laura	16. svibnja 2009.	gradovi Benkovac i Biograd na Moru, općine Bibinje, Galovac, Lišane Ostrovičke, Pakoštane, Pašman, Polača, Sukošan, Sv. Filip i Jakov, Škabrnja, Stankovci i Tkon
LAG Bura	15. veljače 2012.	grad Obrovac, općine Starigrad, Jasenice, Posedarje, Novigrad, Poličnik, Zemunik Donji, Vrsi i Ražanac
LAG Mareta	2. listopada 2012.	Dijelovi Grada Zadra (Iž, Rava, Molat, Ist, Premuda, Silba, Olib, te kopnena naselja Kožino i Petrčane) i grad Nin, općine Privlaka, Kali, Kukljica, Preko i Sali
LAG Lika	15. svibnja 2013.	gradovi Gospić i Senj, općine Brinje, Donji Lapac, Gračac, Lovinac, Karlobag, Perušić, Plitvička jezera, Rakovica, Udbina i Vrhovine
LAG Mentorides	15. svibnja 2015.	gradovi Pag, Novalja i Rab, općine Kolan, Poveljana i Lopar
Lokalna inicijativa u ribarstvu Lostura	9. rujna 2014.	grad Biograd na Moru, općine Sv. Filip i Jakov, Pakoštane, Pašman i Tkon
Lokalna inicijativa u ribarstvu Tri mora	29. siječnja 2016.	grad Obrovac, općine Jasenice, Novigrad, Poličnik, Posedarje, Ražanac i Starigrad
Lokalna inicijativa u ribarstvu Plodovi mora	26. veljače 2016.	grad Zadar, općine Kali, Kukljica, Preko i Sali

Izvor: Hrvatska mreža za ruralni razvoj i Ministarstvo poljoprivrede (Uprava ribarstva)

5.6. Gradovi i općine

Zadarska županija je teritorijalno organizirana u 34 jedinice lokalne samouprave, odnosno 6 gradova (Zadar, Benkovac, Biograd n/M, Obrovac, Pag i Nin) i 28 općina (Bibinje, Galovac, Gračac, Jasenice, Kali, Kolan, Kukljica, Lišane Ostrovičke, Novigrad, Pakoštane, Pašman, Polača, Poličnik, Posedarje, Poveljana, Preko, Privlaka, Ražanac, Sali, Stankovci, Starigrad, Sukošan, Sveti Filip i Jakov, Škabrnja, Tkon, Vir, Vrsi i Zemunik Donji). Grad Zadar administrativno je središte Županije.

Zadarska županija je organizirana u 34 jedinice lokalne samouprave, odnosno 6 gradova i 28 općina.

Gradovi i općine u svom samoupravnom djelokrugu obavljaju poslove lokalnog značaja kojima se neposredno ostvaruju potrebe građana, a koji nisu Ustavom ili zakonom dodijeljeni državnim tijelima i to osobito poslove koji se odnose na:

- uređenje naselja i stanovanje,
- prostorno i urbanističko planiranje,
- komunalno gospodarstvo,
- brigu o djeci,
- socijalnu skrb,
- primarnu zdravstvenu zaštitu,
- odgoj i osnovno obrazovanje,
- kulturu, tjelesnu kulturu i šport,
- zaštitu potrošača,
- zaštitu i unapređenje prirodnog okoliša,
- protupožarnu i civilnu zaštitu,
- promet na svom području
- te ostale poslove sukladno posebnim zakonima.

Tijela u gradovima i općinama su: gradska/općinska vijeća kao predstavnička tijela koja donose akte u okviru djelokruga jedinice lokalne samouprave te obavljaju druge poslove u skladu sa zakonom i statutom jedinice lokalne samouprave, gradonačelnici/načelnici kao izvršna tijela te upravna tijela (odjeli i službe), koja se ustrojavaju za obavljanje poslova iz samoupravnog djelokruga jedinica lokalne samouprave, kao i poslova državne uprave prenijetih na njih. U općinama i gradovima do 3.000 stanovnika ustrojavaju se jedinstveni upravni odjeli za obavljanje svih poslova iz samoupravnog djelokruga, a u općinama i gradovima iznad 3.000 stanovnika može se ustrojiti jedinstveni upravni odjel.

Tablica 96: Pregled upravnih tijela i broja zaposlenih u gradovima/općinama Zadarske županije na dan 1. srpnja 2016. godine

Grad/Općina	Broj upravnih tijela	Broj zaposlenih u upravnim tijelima	Općina	Broj upravnih tijela	Broj zaposlenih u upravnim tijelima
Zadar	14	165	Polača	1	5
Nin	3	17	Poličnik	1	11
Benkovac	5	23	Posedarje	1	8
Biograd	1	22	Poveljana	1	6
Obrovac	2	14	Preko	1	12
Pag	3	17	Privlaka	1	4
Bibinje	1	8	Ražanac	1	7
Galovac	1	4	Sali	1	8
Gračac	1	11	Stankovci	1	5

Jasenice	1	8	Starigrad	1	6
Kali	1	7	Sukošan	1	5
Kolan	1	7	Sv. Filip i Jakov	1	34
Kukljica	1	5	Škabrnja	1	8
Lišane Ostrovičke	1	7	Tkon	1	4
Novigrad	1	13	Vir	1	19
Pakoštane	1	9	Vrši	1	8
Pašman	1	8	Zemunik Donji	1	6

Izvor: Jedinice lokalne samouprave

Iz Tablice 96 se može vidjeti kako je u Gradu Biogradu i u svim općinama na području Zadarske županije za obavljanje poslova iz njihovog djelokruga ustrojeno jedno upravno tijelo. Grad Obrovac ima 2, Pag i Nin 3, Benkovac 5 te Grad Zadar ukupno 14 upravnih tijela. Broj zaposlenih se u gradovima kreće između 14 i 23, izuzev Grada Zadra sa 165 zaposlenih, dok broj zaposlenih u većini općina ne prelazi 10. Općine s brojem zaposlenih većim od 10 su Gračac (11), Poličnik (11), Preko (12), Novigrad (13), Vir (19) te Sv. Filip i Jakov s najvećim brojem zaposlenih (34).

Analiza upitnika za razgovor s predstavnicima jedinica lokalne i regionalne samouprave Zadarske županije

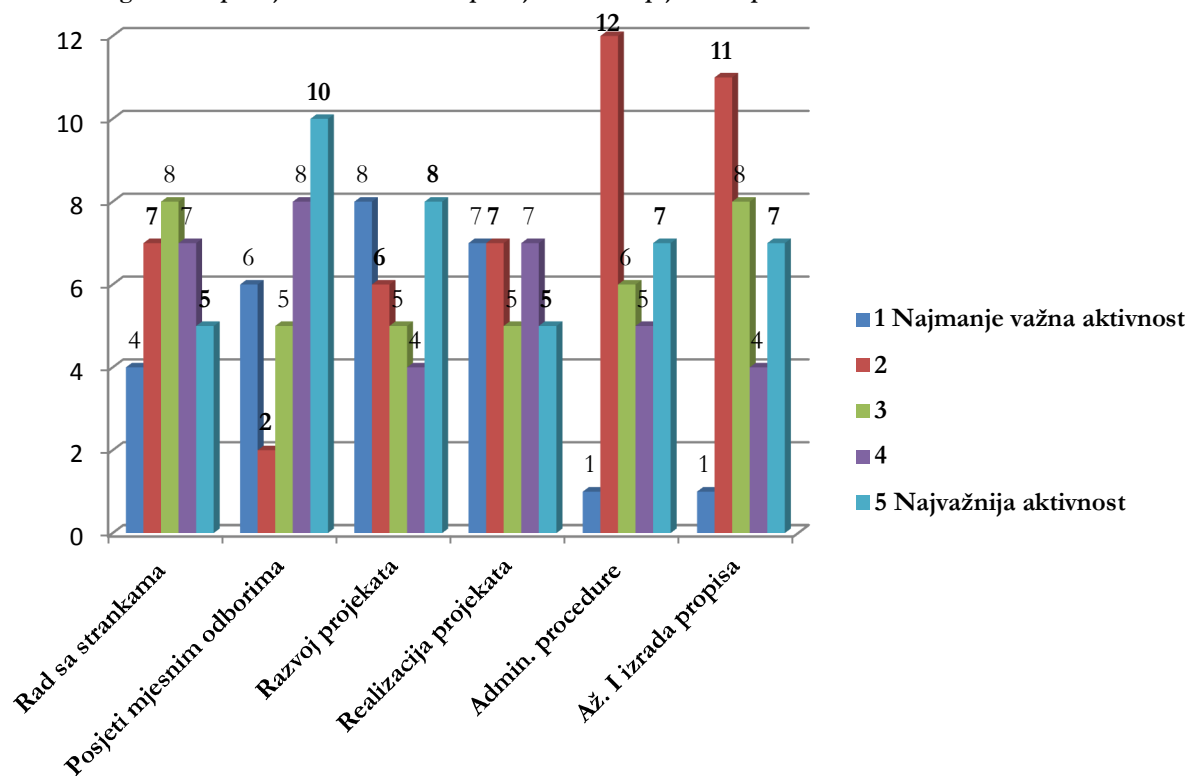
U sklopu izrade Županijske razvojne strategije organizirani su intervjui s predstavnicima jedinica lokalne i regionalne samouprave Zadarske županije s ciljem prikupljanja podataka o radu općina, gradova i županije te utvrđivanja njihovih stvarnih potreba i ograničenja. Intervjuirana su 33 predstavnika JL(R)S-a, a podaci su prikazani i analizirani u Analizi upitnika za razgovor s predstavnicima jedinica lokalne i regionalne samouprave Zadarske županije, koja čini sastavni dio Strategije.

Istaknuti rezultati Analize vezani uz područje upravljanja razvojem odnose se na zaokupljenost općina i gradova razvojnim aktivnostima, njihovu suradnju s drugim jedinicama lokalne samouprave i drugim institucijama u Županiji, strateške ciljeve i razvojne prioritete te partnerski pristup.

Razmatrajući odgovor na pitanje o naglasku koji je stavljen na određenu aktivnost u Gradu/Općini, 21 ispitanik navodi kako je najveći naglasak stavljen na aktivnost koja se tiče **razvoja projekata**, dok 18 ispitanika smatra kako je **realizacija projekata** aktivnost na koju je stavljen najveći naglasak.

Međutim, Graf 57 prikazuje zaokupljenost općina i gradova određenim aktivnostima te se uočava kako je zaokupljenost razvojnim projektima najviša samo kod 8 ispitanika. S druge strane, 8 ispitanika iskazuje kako je njihova Općina/Grad najmanje zaokupljena razvojnim projektima. Njih 5 navodi kako je njihova Općina/Grad najviše zaokupljena realizacijom projekata, dok njih 7 navodi kako je istom aktivnošću najmanje zaokupljeno.

Graf 57. Odgovori na pitanje "Molimo Vas da procijenite zaokupljenost Općine navedenim aktivnostima"

Izvor: Analiza upitnika za razgovor s predstavnicima jedinica lokalne i regionalne samouprave Zadarske županije

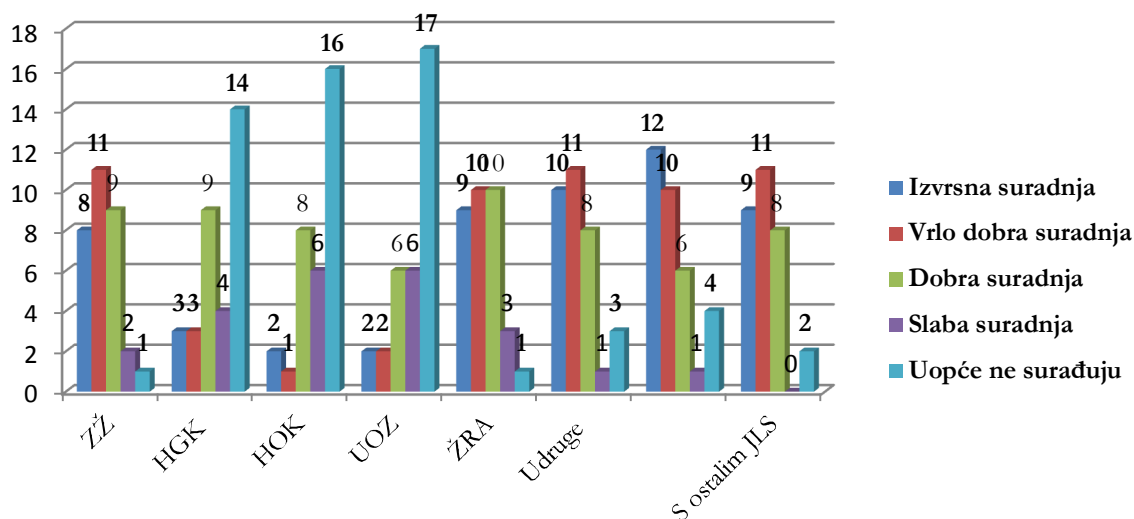
Iskazan nesklad u zaokupljenosti razvojnim projektima i stavljanja naglaska na iste potvrđuju stavovi predstavnika JLS-a u procjenjivanju utjecaja EU fondova i općenito EU integracija na razvoj Zadarske županije, gdje 15 ispitanika smatra kako EU fondovi mogu u potpunosti utjecati na županijski razvoj, dok 11 ispitanika taj utjecaj smatra vrlo snažnim. S druge strane, na pitanje o procjeni realnog trenutnog utjecaja EU fondova na razvoj Zadarske županije, 8 ispitanika smatra kako oni ne utječu na razvoj te 14 ispitanika smatra kako utječu vrlo malo.

Obzirom na to, može se zaključiti kako manji broj gradova i općina aktivno radi na aktivnostima razvoja i realizaciji razvojnih projekata, dok većina prepoznaje njihovu važnost i stavlja najveći naglasak upravo na njih. Razlozi tome nalaze se u ograničenjima JLS-a u pripremi i provođenju razvojnih projekata, od kojih su najizraženija nedostatna financijska sredstva i nedovoljno educiran radni kadar.

Da je suradnja gradova i općina sa Zadarskom županijom jako dobra, potvrđuje Graf 58. Naime, 8 njih suradnju ocjenjuje kao izvrsnu, 11 kao vrlo dobru i 9 kao dobru, dok samo 2 kao slabu te 1 predstavnik iskazuje kako uopće ne surađuje sa Zadarskom županijom. Slično je i sa suradnjom među JLS-ima gdje 9 njih ocjenjuje kao izvrsnu, 11 kao vrlo dobru i 8 kao dobru, dok 2 uopće ne surađuju. Dobra suradnja iskazana je među JLS-ima i županijskom razvojnom agencijom, udrugama te humanitarnim agencijama, a problem predstavlja suradnja s privatnim sektorom, točnije s Hrvatskom gospodarskom komorom (Županijska komora Zadar) i Hrvatskom obrtničkom komorom (Obrtnička komora Zadarske županije).

Graf 58. Odgovori na pitanje "Molimo Vas da označite s kim najviše surađujete. Uz navedenu instituciju označite koliko intenzivno surađujete"

Izvor: Analiza upitnika za razgovor s predstavnicima jedinica lokalne i regionalne samouprave Zadarske županije

Razmatrajući kojim su dokumentom definirani strateški ciljevi i razvojni prioriteti Gradova/Općina, analiza pokazuje kako su za predstavnike lokalnih samouprava važni dokumenti koji služe za upravljanje razvojem u prvom redu strategije razvoja (programi ukupnog razvoja) Gradova/Općina te prostorni planovi Gradova/Općina, koje većina predstavnika ističu kao bitan segment u donošenju strateških projekata i ciljeva. Za strateške ciljeve i razvojne projekte najviše ispitanika (21) navodi izgradnju komunalne, prometne, turističke i društvene infrastrukture, zatim razvoj poljoprivrede (13), razvoj ribarstva i marikulture (3), izgradnju poslovne infrastrukture (8) te projekte realizirane kroz poduzetništvo i gospodarstvo (5).

Važna stavka Analize je prikaz partnerskog pristupa gdje sve JLS, izuzev jedne, smatraju da bi partnerski pristup s drugim institucijama pridonio razvoju njihove JLS, no čak 15 njih je iskazalo kako do sad nema iskustva s partnerskim pristupom. Obzirom da partnerski pristup predstavlja ključni segment u upravljanju razvojem, ističe se nužna potreba njegovog jačanja i afirmacije.

5.7. Privatni sektor

Privatni sektor u Zadarskoj županiji čine privatni gospodarski subjekti, koji su organizirani i djeluju kroz **Županijsku komoru Zadar** (u sklopu Hrvatske gospodarske komore) i **Obrtničku komoru Zadarske županije** (unutar koje djeluju udruženja obrtnika u Zadru, Benkovcu, Biogradu i Pagu). Kako je analizirano u poglavlju 2.1.1. *Pregled gospodarske situacije*, privatni sektor u Zadarskoj županiji predstavlja 4.258 aktivnih obrta te 6.137 aktivnih poduzeća. Sektorska zastupljenost po poduzećima i obrtima relativno dobro pokriva sva razvojna područja Županije (trgovina, prerađivačka industrija, turizam, pomorski promet, građevinarstvo, ribarstvo i poljoprivreda te uslužno zanatstvo), čime se uočava potencijalno velik broj dionika iz privatnog sektora, koji mogu poticati razvojne projekte te aktivno sudjelovati u njihovoj pripremi i provedbi.

5.8. Civilni sektor

Prema registru udruga u Republici Hrvatskoj je na dan 9. lipnja 2016. godine bilo registrirano 1.719 aktivnih udruga sa sjedištem u Zadarskoj županiji. Registrirane udruge djeluju u mnogobrojnim i različitim područjima te su među njima najzastupljenije sportsko–rekreativne udruge, a zatim slijede udruge iz područja kulture i umjetnosti te gospodarstva, dok je manji broj udruga iz područja ekologije, poljoprivrede te područja zdravstva. Premda se financiranje udruga većim dijelom odvija iz proračuna državne uprave te jedinica regionalne i lokalne samouprave, one predstavljaju neovisne aktere u planiranju razvoja i najvažniji akter civilnog sektora.

5.9. Institucije javnog sektora i ostali subjekti

U Zadarskoj županiji djeluje i niz drugih subjekata koji imaju veći ili manji utjecaj na upravljanje razvojem. To su različiti državni fondovi, zavodi, agencije i uredi, kao što su Državna geodetska uprava, Državna uprava za zaštitu i spašavanje, Vatrogasna zajednica Zadarske županije, Državni hidrometeorološki zavod, Državni inspektorat, Financijska agencija, Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije, Hrvatske šume, Hrvatska agencija za poljoprivredu, Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, Hrvatska poljoprivredna komora, Hrvatski zavod za zapošljavanje i Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje. U Županiji, osim navedenih, djeluju i Lučka kapetanija Zadar, Županijska lučka uprava te Županijska uprava za ceste. Uz navedene djeluje i niz organizacija u komunalnim, infrastrukturnim i drugim poslovima. Za upravljanje razvojem važne su i turističke zajednice budući da turizam ima jednu od ključnih uloga u razvoju Zadarske županije.

Tablica 97: Razvojna ograničenja i potrebe u upravljanju razvojem

RAZVOJNA OGRANIČENJA	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak stručnog kadra za pripremu i provedbu razvojnih projekata u tijelima županijske i lokalnih samouprava, ali i svim relevantnim institucijama • Neadekvatna organizacijska struktura zaposlenih prema potrebama razvoja • Nedovoljno razvijena međusobna suradnja među nositeljima razvoja županije (lokalna samouprava – privatni sektor) • Nedostatna financijska sredstava u županijskom i lokalnim proračunima za realizaciju planiranih razvojnih projekata • Neprilagođeni zakonodavni i pravni okvir • Neriješeni imovinsko-pravni odnosi	<ul style="list-style-type: none"> • Trajno jačati kapacitete za pripremu i provedbu razvojnih programa i projekata • Unaprijediti rad javnog sektora kroz reorganizaciju unutarnje strukture • Poboljšati međusobnu suradnju među nositeljima razvoja u županiji te s ministarstvima i drugim tijelima središnje državne uprave • Rješavati imovinsko-pravne odnose na nekretninama kako bi se osigurali temelji za prijavu i provedbu razvojnih projekata.

Izvor: ZADRA NOVA

Zaključak

Cilj upravljanja razvojem na lokalnoj i regionalnoj razini je poticati i kreirati uvjete za ekonomski napredak, odnosno gospodarski razvoj i socijalno blagostanje lokalnog stanovništva. Kako bi se taj cilj ostvario, nužno je poimanje samog pojma upravljanja razvojem kao kontinuiranog i planiranog procesa u kojem pored predstavnika regionalne i lokalnih vlasti sudjeluju i drugi ključni dionici iz privatnog i civilnog

sektora. Kako tumači Jurlina Alibegović (2007), lokalne i regionalne vlasti mogu najbolje upravljati lokalnim razvojem, no efektivnost se postiže u koordinaciji sa širom razinom vlasti, koja osigurava jasan okvir za strateško planiranje i donošenje odluka, kao i u suradnji i partnerstvu s privatnim i nevladinim sektorom.

Važnost zajedničkog, koordiniranog i integriranog pristupa planiranju razvoja Zadarske županije i Zadra kao njenog sjedišta, ističe i Ivić (2014) smatrajući kako bi takvo planiranje trebalo omogućiti da se prednosti i prilike iz okoline iskoriste, a prijetnje i slabosti anuliraju.

Obzirom na navedeno, može se zaključiti kako je partnerski pristup, odnosno sudjelovanje svih ključnih dionika Zadarske županije, pretpostavka ostvarivanja postavljenih strateških ciljeva, odnosno gospodarski konkurentne i inovativne te resursno učinkovite Zadarske županije s povećanom i uravnoteženom kvalitetom života njenog stanovništva.

6. REZULTATI PROVOĐENJA PRIJAŠNJIH STRATEGIJA

6.1. Regionalni operativni program Zadarske županije 2004. – 2010.

U Zadarskoj županiji počeci formaliziranog strateškog planiranja, odnosno izrade prvih strateških dokumenata sežu u 2003. godinu. 2003. godine Zadarska županija je, uz tehničku potporu UNDP-a te u skladu s načelima i metodologijom koju preporučuju EK, izradila svoj prvi Regionalni operativni program (ROP). ROP spada u prvu generaciju sveobuhvatnih strateško razvojnih dokumenata županija u RH. Kao opći cilj ROP-a Zadarske županije istaknut je: „ **smanjenje razlika u razini razvoja Zadarske županije i prosječnog razvoja u ostatku Hrvatske i zemljama članicama Europske unije, a u cilju poboljšanja ekonomske situacije i kvalitete života stanovništva.**” Više je nego očita jasna poveznica Općeg cilja ROP-a Zadarske županije s temeljnim ciljem kohezijske politike koji podrazumijeva smanjenje teritorijalnih, socijalnih i ekonomskih razlika među različitim regijama Europske unije.

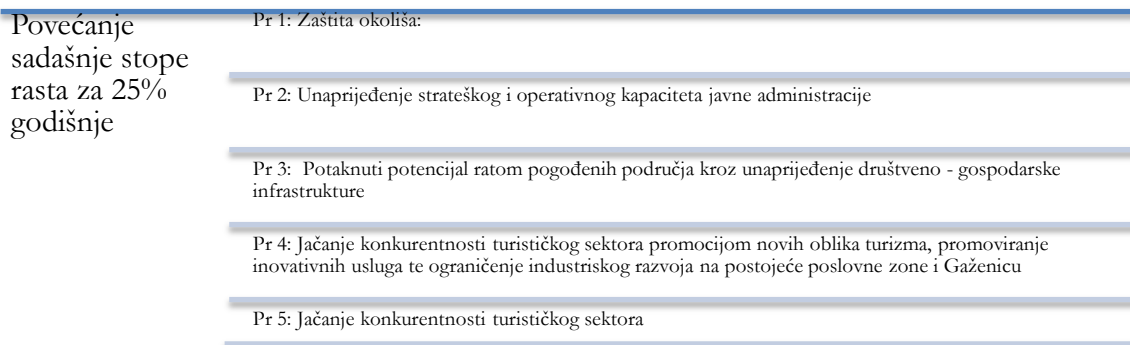
Izrada prvog programa trajala je od studenog 2002. do rujna 2003. godine. Prvi ROP je izrađen za razdoblje 2004. – 2010., a da se ažuriranju toga ROP – a pristupilo već 2005./2006. godine kada je ažuriran ROP za razdoblje 2007. – 2010. Pri ažuriranju ROP-a **nisu se mijenjale osnovne smjernice koje su zacrtane u ROP-u iz 2003. godine.** Razlog ažuriranja prve verzije ROP-a se iščitava iz poglavlja „*Strateški razvojni cilj Zadarske županije, prioriteta i mjere koje će se provesti unutar ROP-a*“ u kojem se navodi: „Prvi je ROP uveo novi pristup programskom planiranju lokalnog razvoja. Međutim, imao je dvije slabe točke:

1. Sadržavao je previše prioriteta i
2. Temeljio se na nerealnim financijskim pretpostavkama.“

ROP je izrađen kroz rad radnih skupina Regionalnog partnerstva. Regionalno partnerstvo se sastojalo od više od 30 stručnih predstavnika sa svih razina (državna, regionalna, lokalna razina, poslovna zajednica, sindikati, NGO, nacionalne manjine itd.). Održano je 16 sastanaka Partnerstva i više desetaka sastanaka radnih grupa s prosječnim odazivom većim od 70%. U radu Partnerstva i njegovih ad hoc odbora i radnih grupa sudjelovalo je više od 200 osoba. Iz svega navedenog evidentno je da su se u samim počecima formalnog strateškog planiranja u Zadarskoj županiji nastojali ispoštovati principi partnerstva, transparentnosti i konsenzusa, koji su do danas ostali temeljnim principima na kojima se zasniva izrada svih strateških dokumenata županije.

ROP Zadarske županije definirao je jedan strateški cilj koji je trebao biti izrealiziran kroz 5 prioriteta (Slika 16). Nadalje, ROP-om su definirane 24 mjere. Bitno je napomenuti da se devet mjera odnosilo na cijeli županijski prostor (prva dva prioriteta), dok je ostalih petnaest mjera raspodijeljeno na ostala tri prioriteta (**9 mjera za PPDS, 3 mjere za priobalje i 3 mjere za otoke**).

Slika 16: Shematski prikaz specifičnog cilja sa prioritetima Regionalnog operativnog programa Zadarske županije

Izvor: Agencija za razvoj zadarske županije, ZADRA NOVA

Strategija ROP-a je bila orijentirana na jačanje Područja od posebne državne skrbi (PPDS), pa je tako bilo čak 9 mjera koje su se direktno utjecale na PPDS. Tako postavljena strategija odgovara općem cilju ROP-a koji teži smanjenju regionalnih razlika. Prema financijskoj alokaciji bilo je evidentno da je, prioritet s najjačim utjecajem *Prioritet 3. "Potaknuti potencijal ratom pogođenih područja kroz unaprijeđenje infrastrukture i jačanje društveno-gospodarske strukture"*. Na njega je otpadalo čak 38,7% planiranog budžeta. Također, sektorskom analizom mjera moglo se lako detektirati da se posebno jak fokus stavio na rješavanje problema infrastrukture i na jačanje poslovnog okruženja. Tako je 14 mjera, od ukupno 24, direktno povezanih s tim temama, dok je 7 mjera direktno povezano s ljudskim resursima.

Vrlo važan output nastao u procesu implementacije strategije je "interna" baza implementiranih projekata Zadarske županije od 2006.-2010. godine, koja je prikupljena i formirana od strane Upravnog odjela za razvoj i infrastrukturu Zadarske županije (koordinator ROP-a).

Prilikom mjerenja uspjeha strategije najveća pažnja se posvećuje analizi pokazatelja. Pokazatelji u ROP-u su podijeljeni u četiri temeljne skupine: pokazatelji utjecaja, materijalni pokazatelji rezultata, pokazatelji izlaznih rezultata i financijski pokazatelji. Gore spomenuta baza je u analizi poslužila za određivanje materijalnih, financijskih i izlaznih pokazatelja koji se u najvećoj mjeri temelje upravo na realiziranim projektima.

Kada se priča o analizi⁷⁶ prema materijalnim pokazateljima rezultata i pokazateljima izlaznih rezultata razmatraju se pokazatelji koji se odnose na izravne i trenutne učinke ROP-a (ostvarene kroz realizaciju projekata i programa). Treba naglasiti kako u tom razdoblju na razini županije nije postojao sustav prikupljanja podataka kod ostvarivanja lokalnih strategija, niti su postojale javno dostupne baze podataka koje bi olakšale analizu podataka potrebnih za mjerenje ostvarenosti ROP-a. Jedini objedinjeni podaci o ostvarenim projektima za sve mjere ROP-a rezultat su procesa monitoringa implementacije ROP-a, te su prikupljeni u formi baze ostvarenih projekata Zadarske županije. Projekti iz baze nisu svi projekti koji su se implementirali na području županije u razdoblju provedbe ROP-a 2006.-2010. No navedeni projekti, su svakako oni bitniji i relevantni su za ostvarenost svake pojedine mjere ROP-a.

Kako bi dobili pregled ostvarenosti materijalnih i pokazatelja izlaznih rezultata, pokazatelji su grupirani prema područjima. Svaka mjera (indikator) dobila je pripadajuće područje te je tako dobiveno ovih pet područja posebno bitnih za ostvarenost ROP-a: **1.** Osnovna infrastruktura, **2.** Poduzetništvo, turizam i poljoprivreda, **3.** Upravljanje razvojem, **4.** Kulturna i prirodna baština i **5.** Socijalna uključenost. Rezultati su prikazani u nastavku.

⁷⁶ Prilikom analize ostvarenosti ROP-a prema materijalnim pokazateljima i pokazateljima izlaznih rezultata koristit ćemo se analizom, napravljenom za potrebe magistarskog rada na temu Uloga strateškog planiranja u lokalnom razvoju (primjer Zadarske županije (Erlić, Š., 2010.)

Tablica 98: Analiza ostvarenosti ROP-a prema materijalnim pokazateljima i pokazateljima izlaznih rezultata

Naziv područja	INDIKATOR ROP-A	OSTVARENO
OSNOVNA INFRASTRUKTURA	Materijalni pokazatelj rezultata	Materijalni pokazatelj rezultata
	- 14.700 stanovnika priključenih na sustav kanalizacije*	- 2010. godine, 72% stanovnika Grada Zadra priključeno na kanalizacijski sustav; Od 2008-2011 izgrađeno je 14 km mreže odvodnje
	- 26.700 stanovnika priključenih na vodoopskrbni sustav	- 15% porasta broja priključaka (broja stanovnika) na sustav vodoopskrbe u Zadru
	- X ⁷⁷ proizvedenih kilovata iz obnovljivih izvora energije	- Nove količine proizvedenih kilovata električne energije iz 3 novoizgrađene vjetroelektrane
	- 18 ha uklonjenih odlagališta	- 22 sanirana odlagališta
	- 15 km ² razminiranih površina	- 20 km ² razminiranih površina
	Pokazatelji izlaznih rezultata	Pokazatelji izlaznih rezultata
	- 10 financiranih projekata za otpadne vode	- 44 financiranih projekata za otpadne vode
	- 7 financiranih projekata vodoopskrbe	- 59 financiranih projekata vodoopskrbe
	- 31 projekt obnovljivih izvora energije	- 30 projekta obnovljivih izvora energije
	- 12 saniranih odlagališta	- 22 saniranih odlagališta do 2010. god.
	- 1 regionalni centar za gospodarenje otpadom	- regionalni centar za gospodarenje otpadom nije uspostavljen
	- 15 intervencija (rekonstrukcija, obnova) na školama, objektima zdravstvene zaštite, cestama i komunalnoj infrastrukturi u ZALEĐU i 10 na otocima	- 258 projekata/intervencija na društvenoj infrastrukturi
	- 1-11 aktivnosti u protuminskom djelovanju	- 11 aktivnosti u protuminskom djelovanju
	- Osigurana financijska sredstva 81.326.000,00 €	- Ostvarena financijska sredstva 570.136.779,96 €
Naziv područja	INDIKATOR ROP-A	OSTVARENO
PODUZETNIŠTVO, TURIZAM I POLJOPRIVREDA	Materijalni pokazatelj rezultata	Materijalni pokazatelj rezultata
	- 26 poduzeća smještenih u poslovnim zonama u zaleđu	- 68 poduzeća smještenih u poslovnim zonama u zaleđu
	- 13 poslovnih zona kojima je pružena asistencija	- 13 poslovnih zona kojima je pružena asistencija
	- 240 poduzetnika kojima je pružena asistencija u zaleđu i priobalju	- 614 poduzetnika kojima je pružena asistencija u vidu tehničke pomoći, savjetovanja i edukacija
	- 26.500.000,00 EUR generiranih investicija	- 21.326.833,65 EUR generiranih investicija
	- Povećanje broja turista u svibnju, rujnu i listopadu	- Broj turista u svibnju, rujnu i listopadu se smanjio
	- 4,8 m EUR generiranih investicija poljoprivrednika	- 8,9 mil EUR generiranih investicija poljoprivrednika
	- 300 poljoprivrednika koji imaju pristup sustavu navodnjavanja	- 600 ha poljoprivrednog zemljišta s ugrađenim sustavom navodnjavanja za poljoprivrednike
	Pokazatelji izlaznih rezultata	Pokazatelji izlaznih rezultata
	- 8 intervencija u poslovnim zonama u ZZ	- 21 intervencija u poslovnim zonama u ZZ
	- 14 tehničkih pomoći poduzetnicima	- 64 tehničke pomoći poduzetnicima
- 24 treninga	- 34 poduzetnička treninga	

⁷⁷U ROP-u zbog nedostatka početnih podataka nije istaknuta početna vrijednost.

	- 185 poduzetnika korisnika potpora	- 1.630 korisnika potpore
	- 1 studija i projekt za turizam u zaleđu	- 5 projekata usmjerenih na jačanje turizma u zaleđu
	- 275 poljoprivrednika koji primaju potporu	- 1.630 korisnika potpore
	- 2 projekta navodnjavanja za poljoprivrednike	- 6 projekata navodnjavanja pripremljenih za izgradnju i jedan projekt u potpunosti izgrađen
	- Osigurana financijska sredstva 70.528.000,00 EUR	- Ostvarena financijska sredstva 240.059.149,87 EUR
Naziv područja	INDIKATOR ROP-A	OSTVARENO
UPRAVLJANJE RAZVOJEM	Materijalni pokazatelj rezultata	Materijalni pokazatelj rezultata
	- 60 osoba koje su prošle edukaciju za EU fondove	- 184 osobe koje su prošle edukacije za EU fondove
	- 10 novoizrađenih projekata prekogranične suradnje	- 13 izrađenih projekata prekogranične suradnje
	- 100 % riješenih zemljišnoknjižnih predmeta u odnosu na 2003. Godinu	- Razina riješenih predmeta u odnosu na 2003. godinu podignuta je iznad 100%
	Pokazatelji izlaznih rezultata	Pokazatelji izlaznih rezultata
	- Osnivanje razvojne agencije/br promoviranih marketinških aktivnosti za poduzetnike	- Osnovana Razvojna agencija Zadarske županije
	- Izvršeno 6 obuka za EU fondove	- Izvršeno 8 obuka za EU fondove u organizaciji lokalnih stručnjaka
	- 20 uključenih partnera u projekte prekogranične suradnje	- 40 uključenih partnera na pripremi projekata za prekograničnu suradnju
	- Uspostavljena veza između katastra i zemljišnika	- u 11 od 63 katastarskih općina proveden proces usklađivanja katastra i zemljišnih knjiga
	- Osigurana financijska sredstva 3.417.700,00 EUR	- Ostvarena financijska sredstva 2.076.414,80 EUR
Naziv područja	INDIKATOR ROP-A	OSTVARENO
BIOLOŠKA RAZNOLIKOST I ZAŠTITA KULTURNE BAŠTINE	Materijalni pokazatelj rezultata	Materijalni pokazatelj rezultata
	- 3 unaprijeđena zaštićena područja	- 14 unaprijeđenih zaštićenih područja
	- X unaprijeđenih zaštićenih kulturnih spomenika	- 50 unaprijeđenih zaštićenih kulturnih spomenika
	Pokazatelji izlaznih rezultata	Pokazatelji izlaznih rezultata
	- 10 intervencija na unaprijeđenju zaštićenih područja	- 38 intervencija na unaprijeđenju zaštićenih područja
	- 10 zaštitnih intervencija na spomenicima u priobalju i otocima	- 204 zaštitnih intervencija na spomenicima u priobalju i otocima
	- Osigurana financijska sredstva 4.645.000,00 EUR	- Ostvarena financijska sredstva 9.123.627,34 EUR
Naziv područja	INDIKATOR ROP-A	OSTVARENO
SOCIJALNA UKLJUČENOST	Materijalni pokazatelj rezultata	Materijalni pokazatelj rezultata
	- Smanjenje broja korisnika soc pomoći i prava	- Smanjenje broja korisnika soc pomoći i prava
	- 600 ljudi kojima je pružena usluga	- 621 osoba kojoj je pružena usluga

Pokazatelji izlaznih rezultata	Pokazatelji izlaznih rezultata
- Realizirano 10 projekata socijalne uključenosti	- Realizirano 11 projekata socijalne uključenosti
- Osigurana financijska sredstva 574.000,00 EUR	- Ostvarena financijska sredstva 1.683.848,53 EUR

Izvor: Regionalni operativni program ZŽ 2007.-2010. (2006) i Uloga strateškog planiranja u lokalnom razvoju (2012), Obrada: ZADRA NOVA

Kao što je vidljivo iz Tablice 98 sva su područja ROP-a ostvarena prema planu i rijetko koji pokazatelj za navedena područja nije ostvaren. Velika većina ih znatno prelazi zacrtanu ciljnu vrijednost što možda ukazuje na činjenicu da je procjena pokazatelja ROP na ovom nivou postavljena oprezno, a za pojedine mjere čak i **prekonzervativno i neambiciozno**.

Sljedeći nivo pokazatelja uključen u istraživanje je analiza financijskih pokazatelja te pregled prioriteta prema broju projekata. U bazu su prikupljena 633 projekta ukupne vrijednosti **823,176,820.50 €**, što je i do 5 puta više od ROP-om planirane vrijednosti od **160.490.700 €**.

Tablica 99: Ostvarenje financijskih pokazatelja po pojedinom prioritetu

Prioritet	Predviđena sredstva ROP EUR	% ukupne alokacije	Ostvarena sredstva u EUR Realizirani projekti	% ukupne alokacije	Ostvareno DA/NE
1. Zaštita okoliša	51.941.000,00	32%	227.796.223,00	28%	Da
2. Unaprjeđenje strateškog i operativnog kapaciteta javne administracije	3.417.700,00	2%	2.076.414,00	0%	Ne
3. Potaknuti potencijal ratom pogođenih područja kroz unaprjeđenje infrastrukture i jačanje društveno -gospodarske strukture	63.714.000,00	40%	327.742.629,00	40%	Da
4. Jačanje konkurentnosti turističkog sektora promocijom novih oblika turizma, promoviranje inovativnih usluga te ograničenje industrijskog razvoja na postojeće poslovne zone i Gaženicu	30.478.000,00	19%	204.780.644,00	25%	Da
5 jačanje konkurentnosti turističkog sektora	10.940.000,00	7%	60.780.907,00	7%	Da
Ukupno	160.490.700,00		823.176.817,00		

Analiza financijske ostvarenosti ROP-a na razini prioriteta pokazuje kako se ROP ostvario u 4 od 5 prioriteta. Gledajući razmjere ostvarenosti vidi se kako je realizacija nadmašila plan kod svih prioriteta, osim kod prioriteta 2 koji se ostvario cca 60% od planiranog. Radi se o prioritetu u kojem su

najmanje zastupljeni konkretni projekti, stoga je prioritet vjerojatno podcijenjen u odnosu na stvarno stanje.

Općenito može se zaključiti kako se plan ROP-a ostvario prema većini svojih mjera. Premda se utvrdilo kako ROP na razini učinka nije jednako ostvaren kao i na razini direktnih rezultata mjera, ipak zaključak je kako je ROP po velikoj većini postavljenih pokazatelja ostvaren. Gotovo svi planirani projekti iz ROP-a su ostvareni.

6.2. Županijska razvojna strategija 2011. – 2015.

Zadarska županija je, na temelju članka 13., stavka 2., Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14), Pravilnika o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija (Narodne novine broj 53/10) i Strategiji regionalnog razvoja Republike Hrvatske 2011. - 2013. (donesena na 59. sjednici Vlade Republike Hrvatske, 4. lipnja 2010.), izradila Županijsku razvojnu strategiju Zadarske županije (u daljnjem tekstu ŽRS) koja je usvojena odlukom Županijske skupštine Zadarske županije na sjednici održanoj 25. veljače 2011. godine te je istog dana stupila na snagu.

Time je postala službeni razvojni dokument Zadarske županije i planski dokument politike regionalnog razvoja RH na najnižoj razini te tako i službeni razvojni dokument svih jedinica lokalne samouprave na području Zadarske županije za razdoblje od 2011.- 2013. godine. Nadalje, 18. rujna 2014. godine Ministarstvo regionalnog razvoja je napatkom⁷⁸ predložilo produljenje trajanja županijskih razvojnih strategija tako da njihovo trajanje bude od 2011. – 2015. Potreba produljenja trajanja ŽRS uzrokovana je ne donošenjem na nacionalnoj razini novog Zakona o regionalnom razvoju RH, Strategije regionalnog razvoja RH i Operativnih programa za razdoblje 2014. – 2020., čime je onemogućena izrada ŽRS.

U skladu sa ZRR RH radi učinkovitog praćenja i planiranja provedbe politike regionalnog razvoja , ustrojila se Središnja elektronička baza razvojnih projekata koju vodi MRREUF. Obaveznik upisa u Bazu za Zadarsku županiju ima ZADRA nova kao regionalni koordinator.

Pravilnikom o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija, i to člankom 12., određeno je da Županija podnosi godišnje izvješće o rezultatima provedbe ŽRS-a Ministarstvu regionalnog razvoja i fondova Europske unije RH. Izvješće o provođenju županijske razvojne strategije izrađuje Agencija za razvoj Zadarske županije – ZADRA NOVA u koordinaciji s Upravnim odjelom za razvoj i europske procese Zadarske županije. Županija izvješće podnosi i Županijskom partnerskom vijeću.

Radi praćenja učinaka provedbe učinaka provedbe politike regionalnog razvoja, prate se sljedeće osnovne skupine pokazatelja:

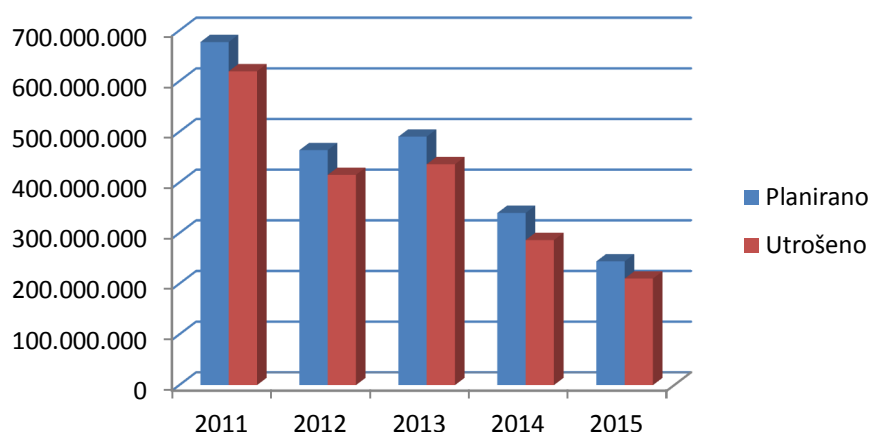
- Stupanj ostvarenja utvrđenih ciljeva, prioriteta i mjera;
- Ostvarene učinke na razvoj, učinkovitost i uspješnost u korištenju financijskih sredstava;
- Sudjelovanje i doprinos partnerstva;
- Učinkovitost rukovođenja i organizacije provedbe;
- Vidljivost ŽRS-a u javnosti županije i jedinica lokalne samouprave s područja županije.

U nastavku daje se usporedba planiranih i realiziranih sredstava za provedbu mjera ŽRS Zadarske županije za razdoblje od 2011. do 2015. godine.

---

⁷⁸KLASA:302-02/13-01/670, URBROJ:538-05-1/0120-14-7

Graf 59: Usporedba planiranih i realiziranih sredstava za provedbu mjera ŽRS Zadarske županije za razdoblje od 2011. do 2015. godine

Izvor: Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA

Sredstva prikazana u grafu gore, prikazuju podatke prikupljene iz godišnjeg izvještaja o provedbi Županijske razvojne strategije za 2011., 2012., 2013., 2014. i 2015. godinu. Prikaz navedenih iznosa kroz godine, sadrži izvore financirane iz državnog, županijskog i lokalnog proračuna, kao i pomoći EU, javnih poduzeća te ostalih izvora.

Važno je naglasiti kako obuhvat podataka nije isti u svim izvješćima iz razloga što nisu sve, te nisu uvijek iste JLS dostavile podatke koji su bili traženi temeljem uputa za izradu izvješća županija o provedbi ŽRS-a koje je izradilo Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU. Zbog navedenog problema u izradi izvještaja i dostave podataka, navedeni nisu mjerljivi i usporedivi te stoga Graf 59. ne prikazuje metodološki ujednačene podatke, ali je i dalje relevantan i indikativan za ocjenu uspješnosti provedbe ŽRS.

Vidljivo je kako se bilježi godišnji pad u planiranim i utrošenim sredstvima, a jedan od najvećih razloga tomu je veliki infrastrukturni projekt Luka Gaženica koji je s godinama zahtijevao sve manje sredstava.

Od 2011. do 2013. godine najviše sredstava je planirano i utrošeno za provedbu mjera iz područja društvenih djelatnosti. U 2011. godini 45% planiranih i 47% ukupno utrošenih, u 2012. godini 38% planiranih i 40% utrošenih te u 2013. godini 41% planiranih i 43% utrošenih je odlazilo na navedeno područje. Kroz period od 2011. do 2013. godine, osim mjera iz područja društvenih djelatnosti, velik dio sredstava je išao i na mjere iz područja komunalne infrastrukture te institucija. Kroz navedeni period najmanje sredstava je bilo za mjere iz područja ljudskih potencijala, odnosno u 2011. planirano 0,4% i utrošeno 0,4% od ukupnog iznosa, u 2012. također je planirano 0,4% i utrošeno 0,4%, a u 2013. je postotak sredstava bio i manji, odnosno planirano 0,1% i utrošeno 0,1%.

U 2014. godini najviše ulaganja je planirano (43%) i utrošeno (47%) za mjere iz područja institucije. Slijede mjere iz područja komunalne infrastrukture te iz područja društvenih djelatnosti. Kao i prethodnih godina najmanji iznos ulaganja je planiran (0,2%) i realiziran (0,2%) za mjere iz područja ljudskih potencijala. U 2015. godini, kao u razdoblju od 2011. do 2013., najviše ulaganja je planirano (42%) i utrošeno (41%) za područje društvenih djelatnosti. Slijedi područje komunalne infrastrukture, zaštite okoliša, prostora i prirode te gospodarstva. Kao i svih prethodnih godina najmanje ulaganja je planirano (0,1%) i utrošeno (0,1%) za mjere iz područja ljudskih potencijala.

7. PREPOZNAVANJE RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA

Analizom svih kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja te njihovim sažimanjem u poglavlje Osnovne analize, dobio se temelj za kvalitetnu izradu ostalih dijelova strategije. Sljedeći logički korak u izradi dokumenta je točka **identificiranja i sažimanja razvojnih potreba i potencijala Zadarske županije**. Ovo poglavlje ima poseban značaj za svaki strateški dokument, jer predstavlja osnovicu izrade strateškog okvira strategije (sljedeće poglavlje), odnosno njezinog suštinskog dijela i zato se njegovoj izradi pristupilo krajnje detaljno.

Do definiranih potreba i potencijala došlo se izradom **SWOT analize**. SWOT (Strengths = snage; Weaknesses = slabosti; Opportunities = prilike; Threats= prijetnje) analiza daje ocjenu snaga i slabosti te prilika i prijetnji bitnih za razvoj svakog od ključnih društveno-gospodarskih područja županije, kao i županije u cjelini. **Snage** su područja, resursi i sposobnosti unutar županije na koje se ona može osloniti u razvoju, s navedenim mogućnostima za uspjeh. Slabosti ukazuju koja područja, resursi i stanja unutar županije ograničavaju ili onemogućuju njezin razvoj. **Prilike** su područja, resursi i sposobnosti izvan županije koje bi županija mogla iskoristiti za svoj razvoj (povećati snage i/ili smanjiti slabosti). Prijetnje su područja, resursi i sposobnosti izvan županije koje mogu ugroziti njezin razvoj (smanjiti snage i/ili povećati slabosti).

Kako bi dobili što kvalitetnije ulazne podatke za izradu SWOT analize, osim izrađene opsežne Osnovne analize, koristili su se i inputi ključnih dionika; donosioca odluka, sektorskih stručnjaka, znanstvene zajednice i ostalih relevantnih predstavnika javnog, privatnog i civilnog sektora. Tako, s ciljem definiranja **SWOT analize** koja realno i vjerodostojno zrcali snage, slabosti, prilike i prijetnje na svim područjima Zadarske županije, Agencija za razvoj Zadarske županije oformila je **4 radne skupine**.

Radne skupine (odnosno ključni razvojni sektori koji se u njima obrađuju) su tematski podijeljeni i vezani za prioritete strateškog dokumenta „Europa 2020“ (pametna, održiva i uključiva) te se kao zasebna radna skupina formirala ona tematski vezana za poljoprivredu, ribarstvo i ruralni razvoj.

1. **I. Skupina (Pametna rast)** – gospodarstvo, inovacije i turizam,
2. **II. Skupina (Održiva rast)** – okoliš, energetska efikasnost, promet i infrastruktura,
3. **III. Skupina (Uključiva rast)** – obrazovanje, kultura, socijalna uključenost i zdravstvo,
4. **IV. Skupina** – poljoprivreda, ribarstvo, ruralni razvoj.

Nadalje, kako bi se što dublje ušlo u problematiku svakog od pojedinih razvojnih sektora organizirale su se i uže **tematske (fokus) skupine** (njih 12), na kojima su prepoznati stručnjaci pojedinih sektora iz Zadarske županije bili pozvani da iznesu svoje viđenje razvoja Županije.

Sažeto, prilikom izrade ove SWOT analize koristili su se zaključci koje je nametnula osnovna analiza, zaključci do kojih se došlo konsenzusom sudionika radnih skupina i fokus grupa te su se kao dodatni inputi koristili podatci dobiveni analizom Upitnika. U neposrednoj izradi SWOT analize sudjelovalo je u konačnici 281 sudionik. Iz svega navedenog evidentno je da je partnerski pristup u potpunosti ispoštovan i da SWOT analiza ne predstavlja mišljenje nekolicine, već realnu sliku stanja Županije oko koje se složio veliki broj dionika. U nastavku dokumenta nalazi se SWOT analiza kako slijedi:

7.1. SWOT

SWOT 1. PAMETAN RAST

SNAGE	SLABOSTI
<p style="text-align: center;">GOSPODARSTVO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Duga tradicija prerađivačke industrije (posebice metalo-prerađivačke i prehrambene) te obrtništva • Pomorska tradicija – najveći broj pomoraca u ukupnom broju stanovnika županije u odnosu na RH, te otvorena prva pomorska tvrtka osnovana u Zadru • Nautička tradicija • Rast poduzetništva, kontinuiran uzlazni trend u otvaranju novih pravnih osoba (trgovačka društva) • Oporavak i rast prerađivačke industrije (rast prihoda, posebice prihoda od prodaje u inozemstvu, povećanje ulaganja u novu dugotrajnu imovinu) • Visoka razina produktivnosti rada u prerađivačkoj industriji (9,5% svih zaposlenih ostvaruje preko petine ukupnog prihoda gospodarstva) • Održavanje tržišta rada - konstantno održavanje zaposlenosti u kriznom razdoblju (porast broja zaposlenih od 1,1% u 2014. u odnosu na 2010.) • Suficit u vanjskotrgovinskoj razmjeni županije, uz kontinuiran rast robnog izvoza • Dobro razvijena mreža organizacija za poslovnu podršku (poduzetničke potporne institucije) • Uslužno obrtništvo bilježi iznadprosječne rezultate u odnosu na ostatak RH • Iskusan kadar u metalo-prerađivačkoj i prehrambenoj industriji 	<p style="text-align: center;">GOSPODARSTVO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niska razina poduzetničke aktivnosti, posebice u ruralnim područjima (otoci i unutrašnjost županije) - ispodprosječni prihodi poduzeća po stanovniku u odnosu na RH • Značajne unutar-županijske razlike u razvijenosti gospodarstva • Propadanje obrtništva (23,58% manje obrtnika u 2014. u odnosu na 2010.) • Manjak proizvodne djelatnosti u korist uslužnih djelatnosti • Zastupljena tradicionalna proizvodnja, nedovoljno razvijeni sektori s proizvodima više dodane vrijednosti • Ne postoji međusektorska suradnja poduzetnika (inovativne tvrtke, proizvodni MSP, marketinške tvrtke) koji bi plasirali na tržište cjelovite finalne proizvode visoke kvalitete • Mali broj zaposlenih u ICT sektoru u odnosu na ostale županije (temelj za razvoj ostalih djelatnosti) • Nedostatak kvalitetnih i educiranih kadrova u svim sektorima za potrebe gospodarstva • Visok udio mladih (do 29 godina) u ukupnom broju nezaposlenih osoba u Zadarskoj županiji • Strukturna nezaposlenost (teže zapošljive i dugotrajno nezaposlene osobe zbog zastarjelih vještina) • Nedostatak inovacija u gospodarstvu te mali broj inovativnih proizvoda na tržištu • Nedovoljna povezanost poduzetništva s istraživanjem i razvojem • Nedovoljno korištenje suvremenog marketinga u poduzećima • Mali broj tvrtki na području Zadarske županije koje udovoljavaju temeljnim kriterijima za povlačenje sredstava iz EU fondova • Nedovoljna povezanost javnog i privatnog sektora • Nedovoljno ulaganje u istraživanje i razvoj u odnosu na RH
<p style="text-align: center;">TURIZAM</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izuzetno dobra prometna povezanost (autocesta, zračna luka, pomorska luka) • Povezanost s velikim brojem europskih destinacija posredovanjem niskotarifnih aviokompanija • Tradicija i razvojni potencijal nautičkog turizma i s njime povezanih djelatnosti • Trend jačanja Zadra kao kruzerske destinacije • Dugogodišnja tradicija u turizmu • Dobre mogućnosti za obrazovanje u turizmu i ugostiteljstvu (Hotelijsko – turistička i ugostiteljska škola i Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti) 	<p style="text-align: center;">TURIZAM</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zadarska županija je prepoznata kao isključivo ljetna (sezonska) destinacija kupališnog turizma bez kvalitetnih turističkih sadržaja koji bi privukli goste izvan glavne sezone • Nedostatak kvalitetnih turističkih sadržaja koji bi privukli goste u kontinentalno zaleđe Zadarske županije • Loša struktura smještajnih kapaciteta s naglaskom na privatni smještaj • Nedostatak kvalitetnih smještajnih kapaciteta, a osobito hotelskog smještaja u kategoriji 4 i 5 zvjezdica

<ul style="list-style-type: none"> • Trend jačanja Zadra kao „city break“ destinacije • Postojanje Glavnog plana razvoja turizma Zadarske županije 	<ul style="list-style-type: none"> • Veliki broj ilegalnih kampova na području županije • Slaba koordiniranost turističkih dionika, javnog i privatnog sektora • Slabo udruživanje u stvaranju zajedničke turističke ponude i promocije • Ne postoji koordinacija aktivnosti u turizmu • Nedostatak kvalificirane sezonske radne snage u turizmu • Problem zagušenja prometne infrastrukture, vodoopskrbnog sustava i sustava odvodnje kao posljedica velikog broja gostiju u vrijeme glavne sezone • Djelatnost turističkih zajednica u Zadarskoj županiji nije prilagođena stvarnim potrebama na terenu • Gastronomska uniformiranost umjesto korištenja brojnih specifičnosti tradicionalne gastronomije
POLJOPRIVREDA	POLJOPRIVREDA
<ul style="list-style-type: none"> • Tradicija bavljenja poljoprivredom u zaleđu i na otocima • Povećanje udjela površina pod trajnim nasadima vinove loze • Sve veći broj visokokvalitetnih domaćih vina • Duga tradicija maslinarstva i visoka kvaliteta maslinovog ulja kao dobar temelj za registraciju oznaka izvornosti i zemljopisnog podrijetla proizvoda od masline • Trend rasta broja poljoprivrednih proizvođača za ekološku poljoprivredu • Postojanje autohtonih proizvoda visoke kvalitete i dodane vrijednosti • Tradicija u povrćarstvu i voćarstvu • Uspostavljena poljoprivredna proizvodnja smilja • Maksimalna iskoristivost proizvoda ovčarstva i kozarstva (meso, mlijeko i sir) u određenim dijelovima županije (otok Pag) Uvođenje smilja u poljoprivrednu proizvodnju • Postojanje LAG-ova • Moderne uljare • Moderni objekti za ruralni turizam. 	<ul style="list-style-type: none"> • Usitnjena poljoprivredna zemljišta i veliki broj parcela koji onemogućuju suvremenu i konkurentnu poljoprivrednu proizvodnju • Nedovoljno razvijen sustav navodnjavanja • Nepovoljna starosna struktura nositelja OPG-a • Nedovoljan plasman i promocija autohtonih poljoprivrednih proizvoda, i njihovih finalnih proizvoda i prerađevina kroz turističku ponudu • Nedovoljan broj adekvatnih prodajno-doradbenih i skladišnih kapaciteta • Mala prosječna veličina stada koja ograničava ozbiljnu komercijalnu proizvodnju • Nedovoljna znanja i vještine za razvoj konkurentne poljoprivrede • Slabo udruživanje poljoprivrednika • Nizak prosječan broj zadrugara i zaposlenih u zadrugama te niski prihodi zadruga • Nedovoljna kontrola branja smilja • Autohtone sorte i pasmine nisu u dovoljnoj mjeri gospodarski valorizirane • Nedostatak finalnih proizvoda u poljoprivredi i otežani plasman proizvoda (nedovoljno razrađeni kanali prodaje) • Tradicija nerješavanja imovinsko-pravnih odnosa • Neodržavani poljski putovi • Slaba educiranost privatnih vlasnika o upravljanju šumskim resursima • Sve veća prisutnost gradnje i nedozvoljenih aktivnosti na šumskom području na cijelom prostoru županije, • Nepostojanje organizirane službe zaštite privatnih šuma • Problem malih ribara koji se zakonskim aktima nepotrebno profesionaliziraju • Neefikasnost sustava nadzora na moru s ciljem sustavne kontrole dionika, korištene opreme, količine i vrste ulova te prodaje morskih organizama

RIBARSTVO	RIBARSTVO
<ul style="list-style-type: none"> • Tradicija u ribolovu, akvakulturi i preradi ribe i povezanost s drugim sektorima (turistički sektor, brodogradnja) • Veliki GT ribarskih plovila čiji pogonski strojevi razvijaju veliku snagu pokazatelj su profesionalnosti, ozbiljnosti i gospodarskog značaja ribolovne flote ZZ • Visok udio morskog ulova ZZ u ukupnom morskom ulovu RH • Područja za marikulturu uvrštena u prostorni plan ZZ prema principima Integralnog upravljanja obalnim područjem • Visok udio proizvodnje u marikulturi ZZ u ukupnoj proizvodnji marikulture u RH • Postojanje snažnih ribarskih zadruga koje su dobar temelj za formiranje organizacije proizvođača • Prva organizacija proizvođača nastala u ZZ • Rast gotovo svih ekonomskih pokazatelja u sektoru • Postojanje i primjena integralnog upravljanja obalnim područjem (kroz ŽPP, sustav koncesioniranja, registar koncesija) 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljan broj iskrcajnih mjesta u odnosu na potrebe ribolovne flote ZZ, a postojeća, u dobrom dijelu, sadržajno ili organizacijski, ne udovoljavaju stvarnim potrebama • Niska razina profitabilnosti u plivačarskom ribolovu zbog nepovoljnog sastava ulova što vodi povećanju ribolovnog napora • Zastarjelost i nestanak dijela prerađivačkih kapaciteta za preradu sitne plave ribe • Degradacija kvalitete ribe zbog lošeg transporta i skladištenja, neprofesionalne manipulacije i nepravovremenog iskrcaja • Problem nedostatka ribarske infrastrukture – manjak vezova • Nedostatak prostora na pomorskom dobru i na kopnu te nedostatak infrastrukture za potrebe razvoja akvakulture • Problem zbrinjavanja otpadnih voda riboprerađivačke industrije • Nedovoljan broj finalnih zaštićenih autohtonih proizvoda u ribarstvu i marikulturi • Neusklađenost ulovnih i prerađivačkih kapaciteta
PRILIKE	PRIJETNJE
GOSPODARSTVO	GOSPODARSTVO
<ul style="list-style-type: none"> • Gospodarstvo županije se oporavlja unatoč negativnim kretanjima gospodarstva na nacionalnoj razini (rast ukupnih prihoda, investicija i izvoza gospodarstva) • Povoljan geografski položaj županije za razvoj gospodarstva (prometna povezanost – cestovna i zrakoplovna povezanost, klimatska obilježja, privlačnost zemljopisnog položaja županije za investitore) • Mogućnost korištenja EU fondova za financiranje projekata malog i srednjeg poduzetništva • Mapiranje Zadarske županije kao nosioca Specijaliziranog poduzetničkog inkubatora za metalo-prerađivačku industriju visokih tehnologija kao i Centra kompetencija za preradu ribe i voća • Postojanje poticaja za zapošljavanje • Pojednostavljenje administrativnih procedura za osnivanje gospodarskog subjekta • Razvoj luke Gaženica • Unapređenje postojećih obrazovnih programa srednjih škola, u kojima će učenici steći teorijska i praktična znanja i vještine u skladu s potrebama poslodavaca • Poticanje međusektorskog povezivanja u svrhu kreiranja novih finalnih proizvoda i povećanja izvoza • Povezivanje turističkog sektora s prehrambeno-prerađivačkim sektorom • Usvajanje Strategije pametne specijalizacije RH • Postojeći strateški (regionalne i lokalne razine) dokumenti kao temelj za osiguravanje usmjerenog razvoja • Mogućnost korištenja EU fondova za unapređenje usluga i infrastrukture poduzetničkih potpornih institucija i poduzetničkih zona • Postojanje Partnerstva za tržište rada i razvoj ljudskih 	<ul style="list-style-type: none"> • Neprovedivost strategija u praksu • Spori gospodarski oporavak na nacionalnoj razini • Loša nacionalna ekonomska politika koja ne potiče domaću proizvodnju i izvoz • Nedovoljna potpora države razvojnim projektima županije • Složena zakonska regulativa i dugotrajni postupci za realizaciju kapitalnih ulaganja • Porast sive ekonomije • Učestalo mijenjanje zakonskih propisa koja povećava poslovnu neizvjesnost • Iseljavanje visokoobrazovane radne snage (odljev mozgova), što dodatno pogoršava manjak kvalificiranih stručnjaka na tržištu rada • Daljnja depopulacija ruralnog područja (otoci, zaleđe) što otežava gospodarski oporavak tih područja • Složene zakonske procedure, sporost administracije i nedovoljna autonomija na lokalnoj razini koja bi omogućila bržu realizaciju investicija • Nepovoljni uvjeti financiranja gospodarskog sektora • Slaba iskorištenost EU fondova namijenjenih privatnom sektoru

<p>potencijala – spremnost lokalnih partnera za suradnju i inicijative u području suradnje gospodarstva i obrazovnog sustava</p>	
<p style="text-align: center;">TURIZAM</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dobar geostrateški položaj u odnosu na nacionalne parkove i druge važnije atrakcije • Bogata prirodna i kulturna baština, dobro očuvane prirodne plaže • Razvedenost obale i veliki broj otoka kao vrijedna atrakcijska osnova • Prisutnost različitih tipova plaža uz naglasak na očuvanost prirodne komponente na plažama • Mogućnosti ulaganja i privatne investicije u turistički sektor • Korištenje EU fondova i drugih izvora financiranja turističkih projekata • Trend u turističkoj potražnji zasnovan na 3-E principu: zabava, uzbuđenje i obrazovanje („<i>Entertainment, Excitement, Education</i>“) te razvoj selektivnih vrsta turizma kao potencijal za smanjenje sezonalnosti turizma • Razvoj novih tehnologija u funkciji unaprjeđenja poslovanja i promocije hotelijerstva, nautičkog i drugih vrsta turizma • Bolje povezivanje turizma sa drugim sektorima (primjerice razvoj i integriranje poljoprivredne proizvodnje - ekološke) u turizam • Prirodni resursi kao platforma za razvoj selektivnih oblika turizma • Različita dobna struktura gostiju kao dobra osnova za razvoj različitih vrsta selektivnog turizma 	<p style="text-align: center;">TURIZAM</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nemogućnost financiranja javne turističke infrastrukture iz EU fondova • Nepoticajno poduzetničko okruženje (visoke takse, porezi i nestalna porezna politika, slaba prilagođenost nacionalnih zakonskih okvira) • Zastarjela kategorizacija smještajnih objekata neprilagođena potrebama i zahtjevima suvremenog gosta (usmjerenost na površinu prostorije umjesto na kvalitetu sadržaja) • Onečišćenje okoliša i povećanje buke kao posljedica nekontroliranog razvoja masovnog turizma • Smanjenje autohtonosti destinacije i devastacija prostora („apartmanizacija“) kao posljedica nekontroliranog razvoja masovnog turizma • Smanjenje turističke potražnje kao posljedica mogućih ratnih sukoba, pojave epidemija ili ekološke katastrofe u bližem okruženju • Ovisnost o jednoj niskotarifnoj aviokompaniji
<p style="text-align: center;">POLJOPRIVREDA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Plodne i nezagađene poljoprivredne površine te povoljni klimatski uvjeti za razvoj poljoprivrede • Povoljni uvjeti za razvoj ekološke poljoprivrede • Dostupna sredstva iz strukturnih EU fondova za jačanje sektora poljoprivrede i šumarstva (razvoj infrastrukture u poljoprivredi, edukacija kadra, razvoj dopunskih djelatnosti, poticanje proizvodnje i prerade, skraćivanje lanaca opskrbe) • Rastući trendovi u industriji zdrave hrane i ekološke poljoprivrede u svijetu • Primjena novih tehnoloških dostignuća i okrupnjavanje posjeda kao temelj poticanja konkurentnije poljoprivrede • Udruživanje poljoprivrednika kao jedan od načina koji omogućuju konkurentniju proizvodnju • Nacionalne i regionalne potpore u umrežavanju i povezivanju proizvođača i prerađivača u zadruge i klastere • Idealni klimatski i pedološki uvjeti za intenzivniju konkurentniju proizvodnju voća i povrća • Mogućnost korištenja lovstva u turističke svrhe • Visok stupanj bioraznolikosti zbog strukture prirodnih šuma • Šumska područja s velikim potencijalom za razvoj lovnog turizma i ostalih rekreativnih aktivnosti • Udruživanje šumoposjednika 	<p style="text-align: center;">POLJOPRIVREDA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sporo i teško okrupnjavanje posjeda • Pritisak uvoznih proizvoda i neloyalne konkurencije (jeftin uvoz) • Neorganiziranost tržišta za poljoprivredne proizvode zbog čega su proizvođači prepušteni sami sebi • Složen, dugotrajan i financijski zahtjevan proces zaštite i registracije naziva proizvoda zaštićenom oznakom izvornosti • Neprilagođeni kriteriji za povlačenje EU sredstava iz programa ruralnog područja • Klimatske promjene (suše, poplava, itd.) • Nepostojanje tržišnog reda (pravila trgovanja primarnim poljoprivrednim proizvodima) i nepostojanje burzi • Nedovoljna kontrola bioresursa • Nedovoljna educiranost potrošača i prepoznatljivost • Neriješeni imovinsko-pravni odnosi • Šumski požari i posljedično erozija tla

RIBARSTVO	RIBARSTVO
<ul style="list-style-type: none"> • Otvaranje EU tržišta za proizvode marikulture može dovesti do značajnijih zaokreta u načinu uzgoja, a koji podrazumijeva primjenu modernijih i zahtjevnijih tehnologija • Mogućnost uzgoja školjkaša u polikulturi s ribom • Diversifikacije proizvodnje kroz uzgoj novih vrsta i razvoj novih proizvoda i tehnologija te povezivanje sa sektorom prerade • Razvoj ekološkog uzgoja ribe • Državne potpore koje Republika Hrvatska isplaćuje u cilju omogućavanja održivog razvoja sektora ribarstva • Dostupnost EU fondova za sektor ribarstva • Korištenje EU fondova za razvoj ribarske infrastrukture (u ribarskim lukama i na iskrcajnim mjestima) • Rastući interes za selektivnim oblicima turizma (ribolovni turizam) • Rast interesa sektora za školovanjem stručnog kadra • Osnivanje FLAG-ova • Bogatstvo prirodnih resursa • Povoljni okolišni uvjeti, kakvoća mora i velika raznolikost morskog staništa koja utječe na iznimnu kvalitetu proizvoda ribarstva • Velika bioraznolikost ekonomski značajnih vrsta i raznolikost ribolova • Blizina velikih tržišta i postojanje turističkih tržišta 	<ul style="list-style-type: none"> • Veličina sektora i razvojne potrebe ograničene nacionalnom razinom upravljanja biološkim resursima • Kapaciteti flote ograničeni su na vrijednost koju je RH unijela u trenutku pristupanja EU i smije se samo smanjivati • Stroge restrikcije ulova i uzgoja od strane Međunarodne organizacije za zaštitu i upravljanje tunama (ICCAT) • Nestabilnost tržišta tuna u pogledu potražnje i otkupnih cijena • Konkurencija ribolovnih flota drugih država • Ekološke katastrofe • Upliv invazivnih vrsta • Nedovoljna kontrola bioresursa • Niska potrošnja proizvoda ribarstva i marikulture per capita • Nepostojanje adekvatnih remontnih brodogradilišta i neadekvatna logistička podrška za opskrbu ribarskih plovila gorivom

SWOT 2. ODRŽIV RAST

SNAGE	SLABOSTI
ZAŠTITA OKOLIŠA	ZAŠTITA OKOLIŠA
<ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljen sustav skrbi o zaštićenim dijelovima prirode (NP, PP-i, Natura Jadera) • Uključenost akademske zajednice u znanstvena istraživanja s ciljem inventarizacije i zaštite prirodne baštine 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepostojanje baze podataka krajobrazne raznolikosti, što onemogućava detaljno utvrđivanje stanja • Snažna gospodarska aktivnost vrši dodatni pritisak na ograničene morske resurse • Neuspostavljen sustav za praćenje kvalitete tla u Zadarskoj županiji • Zbog poljoprivrednih aktivnosti se nepovratno mijenja tlo (melioracija krša) • Nespremnost sustava da reagira na nepogode
KOMUNALNA INFRASTRUKTURA	KOMUNALNA INFRASTRUKTURA
<ul style="list-style-type: none"> • Organizirani odvoz komunalnog otpada u svim općinama • Organiziran odvoz komunalnog otpada s otoka • Pokrivenost naselja s posudama za odlaganje otpada 100% • Kontinuirana provedba sanacije divljih odlagališta • Sanirana odlagališta otpada na otocima • Izgrađen Magistralni plinovod kao preduvjet daljnjoj plinifikaciji • Mreža poštanskih ureda u potpunosti izgrađena i optimalna u odnosu na razmjestaj stanovnika • Pokrivenost 98% županije s mobilnim signalom te dostupan osnovni priključak na Internet • Visoki stupanj pripremljenosti projekta centra za gospodarenje otpadom • Izgrađen uređaj za pročišćavanje otpadnih voda grada Zadra 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljan broj stanovnika priključen na sustav odvodnje (36%) • Nedovoljno izgrađena vodovodna mreža u odnosu na potrebe stanovništva za pitkom vodom te preopterećenost komunalne infrastrukture tijekom ljetnih mjeseci • Veliki gubici vode u vodoopskrbnom sustavu • Neadekvatno riješen sustav vodoopskrbe na otocima • Postojanje divljih odlagališta otpada • Postojeći način zbrinjavanja otpadnih voda u pojedinim dijelovima županije (septičke jame) su prijetnja za okoliš • Neriješena odvodnja otpadnih voda na otocima • Neriješeni imovinsko-pravni odnosi • Nespremnost sustava da reagira na ekološke incidente
GOSPODARENJE IZVORIMA ENERGIJE	GOSPODARENJE IZVORIMA ENERGIJE
<ul style="list-style-type: none"> • Razvijen sustav praćenja i gospodarenja energijom javnih zgrada • Uspostavljen sustav informiranja javnosti o energetske učinkovitosti i OiE kroz EE urede (gradski i županijski) • Iskustvo u pripremi i provedbi projekata energetske učinkovitosti • U odnosu na ostale dijelove RH iznadprosječno iskorištenje obnovljivih izvora energije 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna primjena postojećeg strateškog okvira (razina: lokalna, regionalna) • Nedostatak znanja i educiranosti gospodarstva vezano uz korištenje obnovljivih izvora energije • Veliki broj energetske neučinkovitih zgrada
PROMETNA INFRASTRUKTURA	PROMETNA INFRASTRUKTURA
<ul style="list-style-type: none"> • Dobro stanje postojeće cestovne prometne mreže kod cesta visoke uslužnosti • Županija je autocestom povezana s ostalim dijelovima Hrvatske • Postojanje moderno opremljene zračne luke • Obnovljene luke i pristaništa na otocima • Novoizgrađena putnička luka Gaženica s pripadajućom infrastrukturom (interne prometnice, priključak na autocestu, terminal, autobusna stanica te gatovi dubine gaza do 15m) 	<ul style="list-style-type: none"> • Neriješeni imovinsko pravni poslovi za izgradnju novih i rekonstrukciju postojećih cestovnih objekata • Neadekvatna prometna infrastruktura na području Grada Zadra (nije izgrađena više-tračna obilaznica) • Nedovoljna opremljenost pomorskih luka sitnom komunalnom infrastrukturom (WC, koš za otpatke, info paneli i sl.) • Ovisnost zračne luke o jednoj pristupnoj cesti • Dotrajalost zrakoplovnih operativnih površina Zračne luke Zadar • Nedostatak parkirališta i vezova za brodice u urbanim cjelinama • Nerazvijena mreža biciklističkih staza • Cestovna infrastruktura nije prilagođena osobama s

	<p>posebnim potrebama</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna povezanost jedinica lokalne samouprave u ruralnim područjima autobusnim linijama • Pješačke zone s izuzetkom užih gradskih središta nisu formirane ni lako dostupne(nepovezane)
PROSTORNA OBILJEŽJA	PROSTORNA OBILJEŽJA
<ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljen sustav znanstvenih istraživanja prostornih obilježja županije (Sveučilište u Zadru i druge znanstvene ustanove) • Uspostavljena koordinacija lokalne i županijske samouprave s akademskom zajednicom s ciljem prepoznavanja i vrednovanja prostornih resursa 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljno iskorišten geoprometni i geopolitički položaj kao resurs za razvoj • Nedovoljna iskorištenost krajobrazne raznolikosti i prirodne baštine županije • Nejednaka teritorijalna razvijenost županije
PRILIKE	PRIJETNJE
ZAŠTITA OKOLIŠA	ZAŠTITA OKOLIŠA
<ul style="list-style-type: none"> • Znatna nacionalna i EU sredstva financiranja, za područje zaštite okoliša • Veliki dio Zadarske županije je pod Natura 2000 područjem • Nastojanje EU za očuvanjem biološke raznolikosti • Visok stupanj bioraznolikosti zbog geomorfoloških i klimatskih značajki županije (više od 1000 različitih vrsta biljaka, od toga 80 endemičnih) te mnoge rijetke zaštićene vrste životinja • Veliki broj zaštićenih područja (1 nacionalni te 3 parka prirode, itd.), čime se štiti okoliš u izvornom obliku • Bogatstvo vodnih resursa, rijeka Zrmanja, Vransko jezero te brojni podzemni vodotoci (Područje Ravnih kotara i Like svrstano u zone rezerve voda 1. kategorije) • Otpornost mora na manja incidentna onečišćenja zbog geomorfoloških osobina obale i otoka • More izvrsne kakvoće (od testiranih 848 uzoraka 98,14% je ocijenjeno kao more izvrsne kakvoće) • Visoka sačuvanost obalnog pojasa u izvornom obliku • Nepostojanje velikih onečišćivača zraka i okoliša 	<ul style="list-style-type: none"> • Krški teren u kojem lako može doći do onečišćenja podzemnih vodotoka • Opasnost od onečišćenja mora uslijed havarije ili drugog ekološkog incidenta (nepostojanje plana intervencija za područje Jadrana) • Naseljavanje invazivnih vrsta, posebice morskih - prenesene balastnim vodama ili uslijed migracija • Klimatske promjene i nekoordinirana urbanizacija uslijed kojih može doći do nestajanja karakterističnih i endemskih vrsta flore i faune • Postojanje minski sumnjivih područja (45,89 km² u 2014. godini) • Neutvrđenost nosivih kapaciteta Nacionalnog parka i parkova prirode • Nepostojanje standarda u zaštiti nepoljoprivrednih zemljišta
KOMUNALNA INFRASTRUKTURA	KOMUNALNA INFRASTRUKTURA
<ul style="list-style-type: none"> • Visok stupanj nezagađenosti podzemnih voda što ne zahtijeva posebnu obradu na vodocrpilištima • Mogućnosti izgradnje desalinizatora i projekata male komunalne infrastrukture koji mogu olakšati rad i život na otocima(Grad Zadar) • Dostupnost nacionalnih i EU izvora financiranja za infrastrukturne projekte 	<ul style="list-style-type: none"> • Daljnji rast razine mora što će negativno utjecati na podzemne vodotoke i sustav odvodnje • Ekološki incidenti - nespremnost sustava da reagira na ekološke incidente • Visoka cijena plina
GOSPODARENJE IZVORIMA ENERGIJE	GOSPODARENJE IZVORIMA ENERGIJE
<ul style="list-style-type: none"> • Visoki potencijal korištenja obnovljivih izvora energije zbog postojećih prirodnih resursa • Očekivano spuštanje na regionalnu razinu nadležnosti vezanih za realizaciju projekata iz područja energetske učinkovitosti • Porast zainteresiranosti ulagača u pojedine izvore energije i energetske učinkovitost • Uspostavljanje institucionalnih uvjeta za uspostavu 	<ul style="list-style-type: none"> • Rast potrošnje energije (uslijed jeftine energije) • Složena zakonska regulativa za ulaganje u OiE • Dug povrat investicije • Nedostatak kadra • Neriješeni imovinsko-pravni odnosi

<ul style="list-style-type: none"> klastera proizvođača električne energije • Postojanje stimulativnih subvencija u području OiE i EnU • Trend smanjenja troškova energetske obnove 	
PROMETNA INFRASTRUKTURA	PROMETNA INFRASTRUKTURA
<ul style="list-style-type: none"> • Postojanje planova i zemljišta za proširenje Zračne luke • Gaženica kao homeport za kružna putovanja • Povoljni geoprometni položaj 	<ul style="list-style-type: none"> • Veliki utjecaj turističke sezone na stanje u cestovnom, pomorskom i zračnom prometu • Terorizam - globalni rast terorizma može znatno utjecati na prometna kretanja • Loša željeznička infrastruktura (npr. neelektrificirana pruga Zadar - Knin, željeznički kolodvori u iznimno lošem stanju) • Nepostojanje željezničkog putničkog prometa • Zbog usitnjenosti i raspršenosti otoka, veliki zahtjevi za prometno povezivanje brodskim i trajektnim linijama otoka s kopnom te otoka međusobno
PROSTORNA OBILJEŽJA	PROSTORNA OBILJEŽJA
<ul style="list-style-type: none"> • Značajan geoprometni i geostrateški položaj (određena svojim središnjim prirodnim položajem, Zadarska županija ima veliki značaj i ulogu u prometnom povezivanju sjevera i juga Hrvatske) • Karakterističan kontrast prostora Zadarske županije s obzirom na prirodno-geografska obilježja (razvedena obala s brojnim otocima, ravničarsko područje Ravnih kotara, planinsko područje Velebitskog masiva) • Visoka kakvoća i ugodna temperatura morske vode (pogodna za razvoj kupališnog turizma) • Mediteranska klima • Veliki broj sunčanih sati • Velika mogućnost za razvoj raznih gospodarskih grana zbog diferenciranosti prostora Zadarske županije s obzirom na prirodno-geografska obilježja • Mogućnost ulaganja u obnovljive izvore energije (pogodna klima s velikim brojem sunčanih dana te pogodnim strujanjima zraka) • Značajno vodno bogatstvo Zadarske županije (velik broj izvorišta i rezervi pitke vode, atraktivnost tekućica i stajaćih voda kao što su rijeke Una i Zrmanja odnosno Vransko jezero) 	<ul style="list-style-type: none"> • Prirodne nepogode (poplave, suše, podizanje razine mora) • Ekološke katastrofe i onečišćenja • Globalno zatopljenje i promjena klimatskih obilježja • Minski sumnjiva područja (loša kvaliteta života stanovništva u blizini miniranih područja, nemogućnost razvoja poljoprivrede i turizma na minama zagađenim područjima)

SWOT 3. UKLJUČIV RAST

SNAGE	SLABOSTI
<p style="text-align: center;">OBRAZOVANJE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zadar - sveučilišni grad s dugom akademskom tradicijom • Raznolika mreža odgojno-obrazovnih institucija i programa, dostupnost srednjoškolskog obrazovanja za sve • Kvalitetan postojeći kadar u predškolskom obrazovanju • Postojanje Sveučilišta u Zadru u ekspanziji • Postojanje centra za informiranje i savjetovanje u karijeri • Dostupnost velikog broja programa u srednjim školama (pokrivanje svih područja) • Stipendije za učenike i studente • Zadovoljavajući broj pomoćnika u nastavi • Postojanje Strategije ljudskih potencijala Zadarske županije • Portal za tržište rada, razvoj gospodarstva i mjere aktivnog zapošljavanja – POTRAGA • Educirani kadar za rad sa različitim kategorijama invalidnih osoba financiranih iz EU • Dostupnost svih razina obrazovanja osobama s invaliditetom • Postojanje adekvatnog učeničkog doma 	<p style="text-align: center;">OBRAZOVANJE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neujednačena dostupnost usluga predškolskog obrazovanja na području Zadarske županije • Nedovoljni infrastrukturni kapaciteti školskih ustanova, dotrajalost pojedinih postojećih objekata i školske opreme u osnovnim i srednjim školama • Slaba iskorištenost programa cjeloživotnog učenja • Neusklađenost upisa u srednje škole i pojedine smjerove Sveučilišta sa potrebama tržišta rada • Slaba povezanost sektora istraživanja, obrazovanja i tržišta rada • Slabo korištenje programa cjeloživotnog učenja zbog visoke cijene i neusklađenosti s potrebama gospodarstva • Nedostatak profesorskog kadra na području prirodnih znanosti • Nedovoljan broj stručnih suradnika (psiholog, pedagoga) te edukacijsko - rehabilitacijskog profila u osnovnim i srednjim školama • Nezadovoljavajuća dostupnost izvannastavnih aktivnosti • Neprihvatljiv rad u više smjena u pojedinim osnovnim školama poglavito u urbanim cjelinama • Nepostojanje uvjeta za organiziranje cjelodnevnih nastave • Nedovoljna dostupnost srednjoškolskog obrazovanja učenicima ruralnog područja zbog loše prometne povezanosti • Slaba razvijenost neformalnog i informalnog obrazovanja • Nepostojanje uvjeta za organiziranje prehrane učenicima u pojedinim osnovnim školama • Nedovoljan broj privatnih osnovnih i srednjih škola • Nedostatak profesorskog kadra na području prirodnih znanosti i pojedinih glazbenih instrumenata
<p style="text-align: center;">KULTURA I SPORT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dostupnost knjižničarskih usluga cijeloj županiji (u mjestima bez stacionirane knjižnice, Bibliobus donosi knjižničnu građu) • Iznimna vrijednost nematerijalne kulturne baštine (paško čipkarstvo, klapsko pjevanje te mediteranski način ishrane, iško lončarstvo i četverokuka, tradicijske vještine u ribolovu, brodogradnji i dr.) • Dostupnost kulturno-povijesne arhivske baštine • Usmjerenost nezavisne kulturne scene na suvremenu umjetnost što obogaćuje raznovrsnost kulturne i turističke ponude ZŽ • Iznimna posjećenost kulturnih manifestacija tijekom sezone (s fokus grupe) • Iznimna intelektualna tradicija (prvo hrvatsko sveučilište utemeljeno u Zadru, bogata arhivska i knjižna građa) 	<p style="text-align: center;">KULTURA I SPORT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna sredstva za financiranje postojećih i novih kulturnih sadržaja • Nedovoljna zaštićenost i valoriziranost kulturne baštine • Nepovoljan razmještaj kulturnih dionika • Nedovoljna promocija kulturne baštine kroz turizam • Nedovoljna povezanost kulturnog sektora s turističkim sektorom • Nema strateškog planiranja razvoja kulture • Iznimna ovisnost o vanjskom financiranju • Nedovoljna zainteresiranost obrazovnih institucija za kulturnu ponudu u gradu Zadru • Centraliziranost i koncentriranost kulture u županiji (preko 90% kulturnog sadržaja u gradu Zadru) • Nedovoljna iskorištenost školskih knjižnica za odgoj i obrazovanje učenika i za stvaranje i promociju

<ul style="list-style-type: none"> • Implementirani projekti revitalizacije i turističke valorizacije kulturne baštine (HERA, Palača Cedulin, Kneževa palača) • Dovoljan broj institucija u kulturi i dobra njihova međusobna suradnja • Brend KK Zadar • Zastupljenost gotovo svih sportova diljem županije • Veliki broj aktivnih i nadarenih sportaša (2014. osvojeno 19 ekipnih naslova prvaka države, 60 individualnih te 18 odličja sportaša članova reprezentacije na međunarodnim natjecanjima) • Osnovan Filmski ured Zadar (Zadar film commission) – prvi filmski ured u RH 	<p>kulturnih sadržaja na lokalnoj razini</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niska iskorištenost mogućnosti međunarodnih suradnji i koprodukcija • Nerazvijenost alternativnog glazbenog izričaja • Nedovoljna promocija glagoljaške baštine • Mala baza konzumenta kulturnog sadržaja (s fokus grupe) • Neadekvatni uvjeti za sportaše sa invaliditetom (pristupi borilištima, grijanje) • Nedostatna dostupnost sportskih sadržaja na otocima i manjim sredinama • Nedovoljan broj sportskih dvorana za srednje škole u gradu Zadru • Neadekvatna specijalizacija sportskih objekata • Nedovoljno razvijena sportska infrastruktura i sustav potporana lokalnoj razini za ravnomjeran razvoj sporta
ZDRAVSTVENA I SOCIJALNA SKRB	ZDRAVSTVENA I SOCIJALNA SKRB
<ul style="list-style-type: none"> • Zadovoljavajuća popunjenost mreže javno-zdravstvene službe • Postojanje razvojnih i strateških planova u zdravstvu i socijalnoj skrbi • Opća bolnica Zadar koja kvalitetom medicinskog osoblja, opremom i uslugama nadilazi županijski značaj • Postojanje specijaliziranih bolnica izvan županijskog središta (Biograd i Ugljan) • Uspostavljen i aktivan Volonterski centar • Postojanje i razvoj nove zdravstvene i socijalne usluge (HALO program) • Djelovanje Kabineta za ranu intervenciju • Otvorenost domova socijalne skrbi prema zajednici • Iznimna aktivnost dobrovoljnog darivanja krvi • Osnovan studij Sestrinstva • Razvijen nadstandard socijalne i zdravstvene skrbi • Postojanje programa „Pomoć u kući“ • Razvijen civilni sektor na području zdravstva i socijalne skrbi 	<ul style="list-style-type: none"> • Neusklađenost stanja objekata i opreme u zdravstvu sa standardima kvalitete • Ograničena dostupnost palijativne skrbi • Nedovoljna spremnost Opće bolnice na povećano opterećenje tijekom turističke sezone • Nedovoljan broj stručnih radnika u sustavu zdravstvene i socijalne skrbi • Nedovoljna dostupnost usluga zdravstvene skrbi (ruralno stanovništvo) • Otežano popunjavanje mreže javno zdravstvenog sustava u ruralnom području • Nedostatni kapaciteti za pružanje usluga izvan institucionalne skrbi za starije i nemoćne • Nedostatni kapaciteti dnevnih boravaka izvaninstitucionalne skrbi (dnevni boravci za osobe sa invaliditetom) • Nezainteresiranost za udomiteljstvo • Nedostupnost pojedinih zdravstvenih usluga osobama sa invaliditetom (dentalne, ginekološke itd.)
UPRAVLJANJE RAZVOJEM	UPRAVLJANJE RAZVOJEM
<ul style="list-style-type: none"> • Iskustvo radnog kadra u tijelima regionalne samouprave i potpornim institucijama u pisanju i provođenju projekata • Dobra pokrivenost županije prostorno-planskim dokumentima. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna financijska sredstva Županije za realizaciju zacrtanih strateških ciljeva • Ograničeno iskustvo postojećeg radnog kadra u provođenju i pisanju projekata u tijelima lokalne samouprave • Otežano novo zapošljavanje zbog zakonodavnih i pravnih okvira • Nedovoljan broj ljudi koji radi na projektima • Nedovoljna koordiniranost i preklapanje institucija na regionalnoj i lokalnoj razini
STANOVNIŠTVO	STANOVNIŠTVO
<ul style="list-style-type: none"> • Većina gradova Zadarske županije bilježi porast broja stanovnika • Vitalni indeks Županije pokazuje bolje rezultate u usporedbi s vitalnim indeksom na razini Republike Hrvatske Trend kretanja broja stanovnika Zadarske županije je pozitivan • Pozitivan migracijski saldo • Očekivano trajanje života u kontinuiranom porastu 	<ul style="list-style-type: none"> • Visok postotak starije populacije u ukupnom broju stanovnika • Gustoća naseljenosti u Zadarskoj županiji je ispod prosjeka Republike Hrvatske • Iseljavanje mlađe populacije sa otočnih područja Županije • Neuravnotežena naseljenost Županije • Nizak postotak stanovnika sa završenim višim i

	<p>visokim obrazovanjem</p> <ul style="list-style-type: none"> Nedostatak adekvatnih obrazovnih programa za osobe s invaliditetom
PRILIKE	PRIJETNJE
OBRAZOVANJE	OBRAZOVANJE
<ul style="list-style-type: none"> Postojanje sustava profesionalnog usmjeravanja HZZ-a Decentralizacija srednjoškolskog obrazovnog sustava; vezano uz kreiranje nastavnih programa i utvrđivanje upisnih kvota E-učenje (prilika za učenje na daljinu, npr. na udaljenim otocima) Razvoj novih kurikuluma kroz dostupna sredstva iz EU fondova Priprema studijskih programa iz STEM područja na Sveučilištu u Zadru 	<ul style="list-style-type: none"> Neodgovarajući sustav obrazovanja koji nije usklađen sa zahtjevima društva Opterećenost minimalnog financijskog standarda osnovnih škola troškovima prijevoza učenika Nezainteresiranost poslodavaca za daljnja usavršavanja njihovih zaposlenika u cilju stjecanja novih znanja i vještina Nedovoljno razvijeno gospodarstvo bez jasnih programa koji bi vodili ka poboljšanju obrazovnog sustava Nedovoljna uključenost poslodavaca u proces obrazovanja Smanjivanje izdvajanja za školstvo može onemogućiti održavanje minimuma standarda prostora, opreme, kadrova i programa Slaba motiviranost učenika za trogodišnje strukovne škole Nedostatak financijskih sredstava za realizaciju kapitalne investicije u školstvu Nedovoljan utjecaj osnivača na izbor upravljačkog tijela škola Nepostojanje konkretnih kriterija za poticanje izvrsnosti Nedostatna financijska izdvajanja i organizacijski problemi sa nacionalne razine Neuspostavljen zakonodavni okvir za regulaciju tržišta privatnih instrukcija
KULTURA I SPORT	KULTURA I SPORT
<ul style="list-style-type: none"> Razvoj kreativnih industrija u kontekstu očuvanja sportske i kulturne baštine Težnja EU za očuvanjem kulturnih bogatstava i poticanjem aktivnosti stanovništva Potreba filmske industrije za novim lokacijama Zainteresiranost stranih turističkih agencija za specifičnu kulturnu ponudu Sportsko rekreativni turizam kao rastuća gospodarska grana u svijetu 	<ul style="list-style-type: none"> Nesigurnost izvora financiranja Nedovoljna educiranost stručnog kadra u sportu Preuranjeno stavljanje arheoloških lokaliteta u ekonomsku eksploataciju Veliki rizik od gubitka nematerijalne kulturne baštine Osjetljivost spomeničke baštine na moguće elementarne nepogode Trend sjedilačkog načina života utječe na motiviranost stanovništva za bavljenje sportom
ZDRAVSTVENA I SOCIJALNA SKRB	ZDRAVSTVENA I SOCIJALNA SKRB
<ul style="list-style-type: none"> Socijalno poduzetništvo (novi model partnerstva javnog i privatnog sektora) Povećanje tržišta za zdravstveni i medicinski turizam Jačanje konkurencije na tržištu zdravstvene zaštite i moguća izravna ulaganja u zdravstveni sektor Prijenos znanja i najbolje prakse kroz intenzivniju komunikaciju i suradnju s europskim stručnjacima Potencijal za osnivanje Centra za ranu intervenciju 	<ul style="list-style-type: none"> Nedovoljan broj specijalista u zdravstvu i socijalnih radnika na poslovima socijalne skrbi (logopedi, socijalni radnici) Odljev zdravstvenih djelatnika po pristupanju Hrvatske EU-u Dodatni pritisak stranih gostiju u Zadarskoj županiji tijekom turističke sezone čime se povećava potražnja službe hitne medicinske pomoći i bolnice tijekom turističke sezone
UPRAVLJANJE RAZVOJEM	UPRAVLJANJE RAZVOJEM
<ul style="list-style-type: none"> Mogućnost korištenja financijskih sredstava na nacionalnoj i europskoj razini namijenjenih regionalnom razvoju Modernizacija sadašnjeg IT sustava na novi, fleksibilan sustav uz korištenje otvorenih rješenja i 	<ul style="list-style-type: none"> Česte izmjene i neprilagođenost zakona koja se tiču organizacije regionalne i lokalne samouprave Reorganizacija teritorijalnih jedinica koja pretpostavlja ukidanje županija i općina

<p>manje troškove</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zapošljavanje mladih obrazovanih osoba kroz program stručnog osposobljavanja 	<ul style="list-style-type: none"> • Prevelika centralizacija ovlasti središnje državne uprave • Otežano novo zapošljavanje zbog zakonodavnih i pravnih okvira
STANOVNIŠTVO	STANOVNIŠTVO
<ul style="list-style-type: none"> • Razvoj i sudjelovanje u programima i mjerama kojima će spriječiti depopulacija i pridonijeti povećanju stope nataliteta • Mogućnosti korištenja dostupnih sredstava iz raspoloživih EU izvora za unapređenje ljudskih potencijala na području Zadarske županije • Ekonomski i društveni potencijali Županije kao osnova za buduća pozitivna demografska kretanja 	<ul style="list-style-type: none"> • Demografska kretanja; daljnja depopulacija i starenje stanovništva • Pad broja i iseljavanje visokoobrazovne populacije • Zakonske regulative koji mogu doprinijeti stvaranju nepovoljnog okruženja za život • Povećanje cijena uzrokovano povećanom potražnjom u turističkoj destinaciji

8. STRATEŠKI OKVIR

Cilj	Prioritet	Mjera	
Gospodarski konkurentna i inovativna Zadarska županija	1.1. Povećana konkurentnost i zastupljenost proizvodnog sektora u gospodarstvu Zadarske županije	1.1.1. Poboljšanje poslovnog okruženja za razvoj prerađivačke industrije visokih tehnologija	
		1.1.2. Poticanje novih investicija u proizvodnom sektoru	
	1.2. Ojačano malo i srednje poduzetništvo i unaprijeđeno poduzetničko okruženje		1.2.1. Jačanje kapaciteta poduzetničkih potpornih institucija, uz razvoj novih usluga i infrastrukture
			1.2.2. Daljnji razvoj postojećih poduzetničkih zona te stvaranje povoljne klime za ulaganja
			1.2.3. Poboljšanje pristupa malih i srednjih poduzetnika financijskim sredstvima
			1.2.4. Stvaranje uvjeta za očuvanje tradicijskih i umjetničkih obrta
			1.2.5. Poticanje međusektorskog povezivanja radi kreiranja novih finalnih proizvoda i organiziranog nastupa na tržištu
			1.2.6. Poticanje izvoznih aktivnosti malih i srednjih poduzetnika
			1.2.7. Razvoj socijalnog poduzetništva
			1.2.8. Razvoj kreativne industrije Zadarske županije
	1.3. Povećana uloga istraživanja i razvoja u gospodarstvu Zadarske županije		1.3.1. Jačanje razvojno-istraživačke dimenzije poslovnog sektora
			1.3.2. Poboljšanje kapaciteta Sveučilišta u Zadru kao jednog od nositelja gospodarskog razvoja
			1.3.3. Poticanje primjene znanja i razvoja inovacija u gospodarstvu
	1.4. Smanjena sezonalnost turizma te povećana kvaliteta turističkih sadržaja		1.4.1. Razvoj sustava upravljanja destinacijom
			1.4.2. Razvoj turističke infrastrukture
			1.4.3. Razvoj specifičnih oblika turizma
	1.5. Unaprijeđena konkurentnost poljoprivrednog sektora i poboljšana kvaliteta proizvodnje i trženja poljoprivrednih proizvoda		1.5.1. Potpora povećanju poljoprivredne proizvodnje u zaštićenim prostorima
			1.5.2. Poticanje razvoja ruralnog turizma i turističke ponude na poljoprivrednim gospodarstvima
			1.5.3. Poticanje proizvođačkih organizacija i zadružnog povezivanja poljoprivrednih gospodarstava
			1.5.4. Poticanje ekološke poljoprivrede i razvoj zelenog poduzetništva
			1.5.5. Poticanje i potpora komasaciji (okrupnjavanju) poljoprivrednog zemljišta
			1.5.6. Razvoj infrastrukture za potrebe poljoprivredne proizvodnje
			1.5.7. Poticanje zaštite autohtonih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, sorti i pasmina
			1.5.8. Potpora promicanju znanja i inovacija u poljoprivredi
			1.5.9. Potpora gospodarskom vrednovanju i iskorištavanju šumskog zemljišta za poljoprivrednu proizvodnju, projektima i udrugama šumoposjednika
			1.5.10. Potpora za razvoj i unaprijeđenje lovstva
			1.5.11. Potpora očuvanju i proširenju stočnog fonda
1.6. Ojačana konkurentnost ribarstva i razvijena ribarska infrastruktura		1.6.1. Razvoj infrastrukture za potrebe sektora ribarstva i marikulture sukladno EU standardima	
		1.6.2. Daljnje poticanje udruživanja u sektoru ribarstva i potpora proizvođačkim organizacijama	

	1.6.3. Poticanje povećanja potrošnje ribe
	1.6.4. Unaprjeđenje marketinga, certificiranja, označavanja i brendiranja proizvoda ribarstva i marikulture

Resursno učinkovita Zadarska županija	2.1. Unaprijeđen sustav zaštite okoliša i prirode	2.1.1. Poticanje zaštite, povećanje kvalitete i unaprjeđenje sustava praćenja kakvoće okoliša (more, voda, tlo, zrak) i prirode (vrste i staništa)
		2.1.2. Održivo korištenje i valorizacija prirodne baštine
		2.1.3. Integralno upravljanje obalnim područjem
		2.1.4. Podizanje svijesti o zaštiti okoliša i očuvanju prirode
		2.1.5. Potpora očuvanju Natura 2000 vrsta i staništa
	2.2. Unaprijeđen i razvijen infrastrukturni sustav Zadarske županije	2.2.1. Unaprjeđenje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda sukladno razvoju Županije
		2.2.2. Razvoj i povećanje učinkovitosti vodoopskrbnog sustava Županije
		2.2.3. Poticanje razvoja i unaprjeđenja elektroenergetske i elektroničko komunikacijske mreže sukladno razvojnim potrebama Županije
		2.2.4. Implementacija plana razvoja infrastrukture širokopojsnog pristupa u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes
		2.2.5. Poticanje plinifikacije županije
		2.2.6. Sanacija divljih odlagališta, sanacija i zatvaranje neusklađenih odlagališta, izgradnja Centra za gospodarenje otpadom te unaprjeđenje sustava za gospodarenje otpadom
		2.2.7. Razvoj male komunalne infrastrukture
	2.3. Povećano korištenje OiE i povećana energetska učinkovitost	2.3.1. Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije u sektoru industrije
		2.3.2. Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije za sektor prometa
		2.3.3. Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije u sektoru opće potrošnje
		2.3.4. Povećanje i modernizacija energetske učinkovitosti javne rasvjete
		2.3.5. Poticanje implementacije mjera iz strateških dokumenata Zadarske županije i grada Zadra na temu energetske učinkovitosti
	2.4. Unaprijeđena prometna mreža i povećana intermodalnost	2.4.1. Poboljšanje kvalitete kolnog, pješačkog i prometa u mirovanju te cestovne mreže i unaprjeđenje sustava za upravljanje i nadzor prometom
		2.4.2. Unaprjeđenje sustava javnoga prijevoza i stvaranje preduvjeta za razvoj intermodalnog prijevoza
		2.4.3. Razvoj zračnog prometa kroz razvoj Zračne luke Zadar i mreže helidroma
2.4.4. Razvoj pomorske infrastrukture i usluga te potpora projektu luke Gaženica kao luke od međunarodnog značaja		
2.4.5. Promocija i razvoj biciklističkog prometa		

Povećana i uravnotežena kvaliteta života stanovništva Zadarske županije	3.1. Razvijena društvena infrastruktura i usluge	3.1.1. Poboljšanje uvjeta rada odgojno-obrazovnih ustanova
		3.1.2. Održivo korištenje i učinkovito upravljanje kulturnom baštinom Zadarske županije
		3.1.3. Unaprijeđena infrastruktura u kulturi, ojačani kulturni programi i poboljšana koordinacija između institucija u kulturi
		3.1.4. Razvijena sportska infrastruktura i unaprijeđen sustav potpora za ravnomjeran razvoj sporta
		3.1.5. Poboljšani i teritorijalno uravnotežen sustav zdravstva na području Zadarske županije
		3.1.6. Poboljšani i teritorijalno uravnotežen sustav socijalne skrbi na području Zadarske županije
		3.1.7. Razvoj ostale društvene infrastrukture
		3.1.8. Unaprjeđenje sustava zaštite i spašavanja te prilagodbe na klimatske promjene
	3.2. Povećana efikasnost i veća koordinacija institucija za upravljanje razvojem	3.2.1. Povećanje razine kompetencija i vještina djelatnika institucija u području upravljanja razvojem
		3.2.2. Povećanje razine osposobljenosti zaposlenika institucija u području pripreme i provedbe projekata sufinanciranih sredstvima Europske unije i ostalim dostupnim sredstvima
		3.2.3. Poboljšanje koordinacije i umreženost dionika u sustavu upravljanja lokalnim razvojem
		3.2.4. Unaprjeđenje rada Županijskog partnerskog vijeća i procesa donošenja odluka o integriranom razvoju Zadarske županije
		3.2.5. Poticanje širenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija u javnom upravljanju i poboljšanju javnih usluga
		3.2.6. Obnova katastra i zemljišnih knjiga na području Zadarske županije – uspostava katastra nekretnina
		3.2.7. Stvoreni preduvjeti za zajedničku koordinaciju i suradnju institucija odgovornih za područje planiranja i upravljanja razvojem
		3.2.8. Učinkovito upravljanje nekretninama Županije, ustanova i trgovačkih društava čiji je Županija osnivač
	3.3. Jačanje kapaciteta civilnog sektora	3.3.1. Potpora izgradnji civilnog društva te jačanje socijalnog i civilnog dijaloga
		3.3.2. Razvoj partnerstva između javnog, civilnog i gospodarskog sektora
	3.4. Potaknut razvoj ljudskih potencijala	3.4.1. Promicanje uključivanja ranjivih skupina na tržište rada i olakšavanje pristupa obrazovanju ranjivim skupinama
		3.4.2. Jačanje kapaciteta lokalnog partnerstva za zapošljavanje Zadarske županije te poticanje implementacije mjera SRLJPZZ
3.4.3. Prevencija dugotrajne nezaposlenosti kroz jačanje sustava profesionalnog usmjeravanja		
3.4.4. Promovirano cjeloživotno učenje i njegovi programi		

8.1. Vizija

Vizija razvoja županije je sažeta i jasna zamisao o željenom i predvidljivom postignuću u razvoju županije. Definirana je na osnovu rezultata osnovne analize, SWOT analize, razvojnih trendova u užem i širem okruženju te idejama o budućnosti županije. Vizija razvoja Zadarske županije za razdoblje 2016.-2020. godine, identificirana konsenzusom, usvojena unutar četiri radne skupine i Partnerskog vijeća Zadarske županije:

Zadarska županija je privlačna i gospodarski konkurentna regija uravnoteženog i održivog razvoja, prepoznatljive kulturne i prirodne baštine te visoke kvalitete života.

Kao prva razina konkretizacije vizije predložena su sljedeća tri strateška cilja:

Tablica 100: Strateški ciljevi

STRATEŠKI CILJ 1

Gospodarski konkurentna i inovativna Zadarska županija

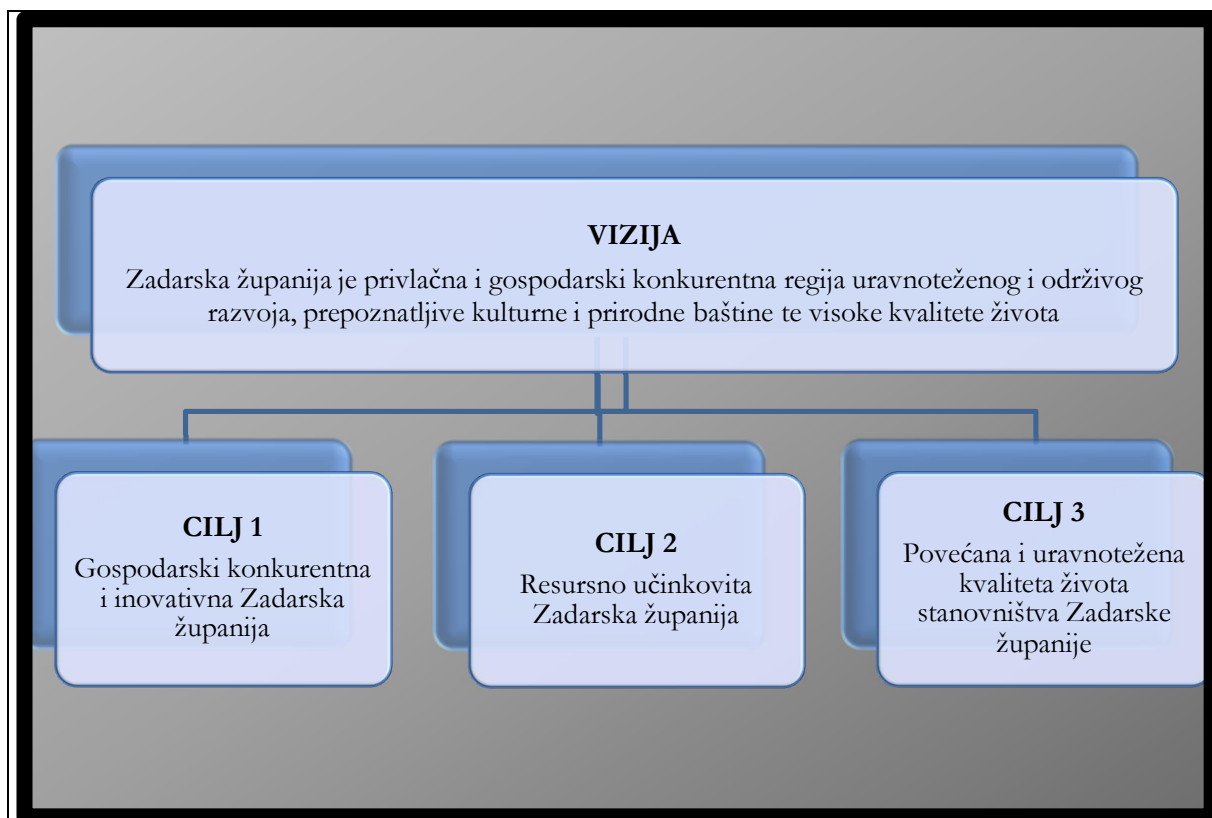
STRATEŠKI CILJ 2

Resursno učinkovita Zadarska županija

STRATEŠKI CILJ 3

Povećana i uravnotežena kvaliteta života stanovništva Zadarske županije

Izvor: ZADRA NOVA

8.2. Ciljevi

Županijskom razvojnom strategijom do 2020. godine utvrđena su tri temeljna stupa razvoja ZŽ koji su strogo usklađeni sa prioritetima EU 2020. Tri cilja ŽRS su:

1. Gospodarski konkurentna i inovativna Zadarska županija

Odgovara prioritetu Strategije „Europa 2020“ - pametan rast te pokriva područja gospodarstva i inovacija, turizma, poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja.

2. Resursno učinkovita Zadarska županija

Odgovara prioritetu Strategije „Europa 2020“ - održiv rast te pokriva područja: zaštite okoliša, prometne i komunalne infrastrukture, područje gospodarenja energijom.

3. Povećana i uravnotežena kvaliteta života stanovništva Zadarske županije

Odgovara prioritetu Strategije „Europa 2020“ - uključiv rast te pokriva područja: obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite, kulture i sporta, razvoja civilnog društva i jačanja ljudskih kapaciteta.

Ciljevi su međusobno povezani. Primjerice, povećanje razine obrazovanja povećava zapošljivost, a jačanje kapaciteta za istraživanje, razvoj i inovacije u svim sektorima gospodarstva, skupa s povećanom učinkovitošću korištenja resursa, pridonose rastu konkurentnosti i olakšavaju otvaranje novih radnih mjesta. Povećana konkurentnost gospodarstva omogućava veća ulaganja u obrazovanje, socijalne i zdravstvene usluge, komunalnu i prometnu infrastrukturu te posljedično utječe na povećanje kvalitete života stanovništva ZŽ.

Cilj 1: Gospodarski konkurentna i inovativna Zadarska županija

Relevantnost

Cilj „Gospodarski konkurentna i inovativna Zadarska županija“ naslanja se na prioritet Europe 2020 koji govori o gospodarstvu utemeljenom na znanju i inovacijama. Takav rast podrazumijeva jačanje znanja i inovacija kao pokretača budućeg rasta. Zahtijeva podizanje kvalitete obrazovanja, jačanje učinka istraživanja, promicanje transfera inovacija i znanja, bolje korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija te osiguravanje pretvaranja inovativnih ideja u nove proizvode i usluge koje rezultiraju rastom i kvalitetnim poslovima. Zadarska županija okarakterizirana kao županija sa dugom tradicijom prerađivačke industrije i obrtništva, pomorskom i nautičkom tradicijom. Nadalje, okarakterizirana je kao županija koja bilježi, kontinuiran uzlazni trend u otvaranju novih pravnih osoba (trgovačka društva), trend oporavaka i rasta prerađivačke industrije, suficit u vanjskotrgovinskoj razmjeni uz kontinuiran rast robnog izvoza, te županija koja je lider RH u sektoru ribarstva. Međutim, analizom su utvrđene i brojne slabosti poput niske razine poduzetničke aktivnosti, manjka proizvodnih djelatnosti u korist uslužnih djelatnosti, nedostatak inovacija u gospodarstvu, malog broja inovativnih proizvoda na tržištu, problema u plasmanu poljoprivrednih proizvoda itd. Nadalje premda Zadarska županija bilježi iznimno dobre turističke rezultate posljednjih godina, još uvijek izražen problem turističke sezonalnosti.

Evidentno je da gospodarski potencijali u Zadarskoj županiji još uvijek nisu dostatno iskorišteni. Potrebno je potaknuti gospodarski razvoj koji će se temeljiti na međusobnoj suradnji svih sektora, te snažnijem razvoju industrijske proizvodnje s naglaskom na transfer znanja u gospodarstvo. Samim time povećat će se konkurentnost gospodarstva što će osigurati daljnji gospodarski rast, a povezano s time smanjit će se stopa nezaposlenosti te će se posredno povećati cjelokupna kvaliteta života.

Očekivani načini ostvarenja

Povećanje konkurentnosti gospodarstva nužno pretpostavlja poboljšanje poslovnog okruženja za razvoj prerađivačke industrije, kao i poticanje novih investicija u proizvodnom sektoru, nadalje podrazumijeva jačanje opće i potporne poduzetničke infrastrukture, ulaganja u istraživanja i transfer rezultata u poslovni sektor, diversifikaciju turističke ponude u svrhu smanjenja sezonalnosti, jačanje poljoprivrednog sektora kao i poboljšan plasman poljoprivrednih proizvoda (povezivanje poljoprivrede sa turizmom) i daljnje razvijanje ribarske infrastrukture kako bi se održala/ojačala već postojeća visoka konkurentnost sektora. Usporedno sa svim tim procesima nužna je podrška prilagodbe obrazovnih programa potrebama na tržištu rada kako bi se stvorili uvjeti za provedbu i razvoj modernizacije gospodarstva, kao i snažna podrška jačanju kapaciteta Sveučilišta u Zadru kao jednog od nositelja gospodarskog razvoja ZŽ.

Konačni rezultat trebalo bi biti konkurentno gospodarstvo temeljeno na međusobno povezanim gospodarskim sektorima (industrija, turizam, poljoprivreda, ribarstvo i obrtništvo) i primjeni istraživanja u poslovanju. Očekivani učinci ostvarenja ovoga cilja bit će povećana zapošljivost stanovništva i smanjena nezaposlenost te posljedično i bolji životni standard.

Dosljednost

Povećanje zaposlenosti, ulaganja u istraživanje i razvoj, a posredno smanjenje siromaštva, smanjenje stakleničkih plinova i uključenosti u (tercijarno) obrazovanje učinci su koji direktno doprinose ostvarenju ciljeva strategije Europa 2020. Nadalje, nastojanja utvrđena ovim ciljem u skladu su i s ciljevima unaprjeđenja poduzetničkog sektora kroz potporu malom i srednjem poduzetništvu, razvoju ljudskih potencijala i ulaganjima u istraživanje i razvoj u Strategiji razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013.-2020.. Ciljevi vezani uz razvoj turizma usklađeni su i širi od ciljeva postavljenih u Strategiji razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine. Sve navedeno je u potpunosti u skladu s Ciljem 2: „Povećanje konkurentnosti regionalnog gospodarstva i zaposlenosti“ Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske 2016.-2020. .

Cilj 2: Resursno učinkovita Zadarska županija

Relevantnost

Cilj „Resursno učinkovita ZŽ“ naslanja se na prioritet Europe 2020 koji govori o promicanju zelenijeg, konkurentnijeg gospodarstva temeljenog na učinkovitom korištenju resursa. Sukladno navedenom, realizacijom ovoga cilja nastojati će se postići održivi razvoj Županije u svim segmentima. Održiv razvoj Zadarske županije podrazumijeva izgradnju održivog i konkurentnog gospodarstva koje učinkovito iskorištava resurse, razvija nove procese i tehnologije, uključujući i zelene tehnologije; nadalje podrazumijeva pomno isplaniran i učinkovit razvoj osnovne ali i prometne infrastrukture, maksimalno iskorištavanje informacijskih i komunikacijskih tehnologija uz istovremeno unaprjeđenje brige o okolišu i povećanje energetske učinkovitosti. Ovakav pristup će pomoći ZŽ da napreduje u svijetu s malom emisijom ugljikovog dioksida i ograničenih resursa, istovremeno sprječavajući uništavanje okoliša, gubitak biološke raznolikosti te neodrživo iskorištavanje resursa.

Premda je u proteklom razdoblju bilo značajnih ulaganja u osnovnu infrastrukturu u Zadarskoj županiji analiza stanja ŽRS-a ukazala je na određene probleme u vodoopskrbnoj, plinoopskrbnoj, kanalizacijskoj i internetskoj infrastrukturi naročito u otočnim općinama, i pojedinim mjestima u zaleđu. Nadalje, u nadolazećem periodu potrebno je napraviti veći iskorak prema energetskej neovisnosti Županije kroz povećanje proizvodnje energije iz obnovljivih izvora te značajnijom energetskej učinkovitosti zgrada u

privatnom i javnom vlasništvu. Također, uzimajući u obzir činjenicu da se budućnost prometa zasniva na pametnom kombiniranju svih transportnih sredstava, rasterećenju cesta i smanjenju emisije CO₂, pažnja će se u nadolazećem periodu usmjeriti na razvoj intermodalnosti, ali i na urbanu dimenziju prijevoza gdje dolazi do najvećeg dijela zagađenja i emisije plinova. U cilju osiguravanja ujednačenog razvoja ovaj cilj se orijentira i na osiguravanje širokopojasnog pristupa internetu područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes teleoperatera, što u Zadarskoj županiji znači otoke i ruralna područja.

Očekivani načini ostvarenja

Održivo gospodarenje prostornim resursima uz poboljšanu kvalitetu okoliša ključna je dimenzija teritorijalnog upravljanja i gospodarenja. S obzirom da se radi o širokom, ali međusobno povezanom razvojnom području potreban je integralni planski pristup razvoju infrastrukture, unaprjeđenju sustava zaštite okoliša i prirode, povećanju obnovljivih izvora energije i povećanju energetske učinkovitosti. Posebnu ulogu u ostvarenju navedenih prioriteta i transformaciji Zadarske županije u „održivu“ Županiju će imati realizacija kapitalnih projekata kao što su projekti: Centra za gospodarenje otpadom u Biljanima donjim, Izgradnja vodovodne i kanalizacijske mreže za mjesta Nin, Privlaka, Vrsi i Vir, Razvoj inteligentnog prometnog sustava velikog urbanog područja Zadar, projekt Nabave i osuvremenjivanja putničkog voznog parka s nižom emisijom CO₂, projekt izgradnje biciklističkih staza i primjene inovativnih IT rješenja u prometu, projekti energetske obnove zgrada u javnom vlasništvu, kao i završetak projekta luke Gaženica.

Dosljednost

Zaštita i unaprjeđenje kvalitete okoliša kao i kvalitete života kroz unaprjeđenje prometnog i komunalnog infrastrukturnog sustava te zaštitu i valorizaciju prirodne baštine i vrijednosti cilj je koji ŽRS dijeli sa Strategijom regionalnog razvoja RH 2016.-2020. Nastojanje uvođenja okolišno prihvatljivih praksi u gospodarenje prostornim resursima, prije svega u industriji i prometu definirano je i u strategiji Europa 2020. ŽRS kao i Strategija prometnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2030. godine teži poboljšanju i modernizaciji prometnog sustava uz osnaženje funkcije javnog prometa.

Cilj 3: Povećana i uravnotežena kvaliteta života stanovništva Zadarske županije

Relevantnost

Društveni razvoj izravan je čimbenik životnog standarda, a kvalitetni i dostupni društveni sadržaji i usluge preduvjet su za osobni razvoj pojedinca i funkcioniranje društvenih zajednica. Osnovne socijalne potrebe podrazumijevaju mogućnosti zaposlenja (odnosno rada) te kvalitetne stambene uvjete i socijalne usluge (uključujući zdravstvene, obrazovne, kulturne i sportsko-rekreacijske).

Analiza stanja pokazala je nedostatnu razvijenost društvene infrastrukture i usluga u gotovo svim dijelovima Zadarske županije uz izuzetak grada Zadra. Takva je razvojna potreba u kombinaciji s konstantnom potrebom za osuvremenjivanjem i diversifikacijom društvenih sadržaja i usluga kao i potreba za jačanjem civilnog društva temeljni su razlozi za formiranje ovakvog razvojnog cilja. Unaprjeđenje obrazovnog sustava na svim razinama predstavlja preduvjet za razvoj gospodarski relevantnih obrazovnih programa koji se nastoje razviti kroz prethodni cilj.

Očekivani načini ostvarenja

Razvoj kvalitetnih društvenih sadržaja i usluga složen je i višeslojan proces koji zahtijeva djelovanje u različitim sektorima: obrazovanju, zdravstvu, socijalnoj skrbi, stanovanju, kulturi, sportu i rekreaciji. Kako se Zadarska županija sastoji od morfološki različitih cjelina koje obuhvaćaju priobalje, zaleđe i otoke, dostupnost različitih društvenih sadržaja i usluga varira ovisno o mjestu života i stoga je ključno omogućiti jednako kvalitetne i visokodostupne sadržaje i usluge stanovništvu ruralnih dijelova kao i malih i otočnih naselja kakvi su dostupni stanovništvu većih, centralnih naselja. Konačni bi učinci ovog cilja trebali biti: unaprijeđena kvaliteta obrazovnog procesa na svim razinama, kao i zdravstvenih i usluga socijalne skrbi, smanjena socijalna isključenost ranjivih skupina stanovništva (posebice u ruralnim područjima i na otocima), poboljšane mogućnosti korištenja sportsko-rekreativnih sadržaja, veća uključenost u kulturne aktivnosti te smanjen broj NEET osoba i bolja zapošljivost svih ranjivih skupina. Ojačano civilno društvo kao i efikasnije institucije za upravljanje razvojem trebale bi doprinijeti realizaciji brojnih prioriteta i mjera ovog cilja.

Dosljednost

Visokokvalitetne odgojno-obrazovne usluge i infrastruktura zajedničko je nastojanje ove i Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije temeljeno na unaprijeđenju kvalitete opreme, nastavnih sadržaja i kompetencija odgojno-obrazovnih djelatnika. Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012.-2020. nastoji unaprijediti sve aspekte zdravstva: infrastrukturu, opremu, kompetencije djelatnika te kvalitetu i dostupnost zdravstvenih usluga što je i nastojanje ove Strategije. Posebna je pozornost posvećena borbi protiv siromaštva i socijalne isključenosti što je i ključni cilj Strategije borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj 2014.-2020. Smanjenje osoba u opasnosti od siromaštva, onih koji napuštaju školovanje prije završetka kao i visoke nezaposlenosti, zajednički su ciljevi ŽRS-a i strategije Europa 2020.

Cilj	Pokazatelj učinka			Početna vrijednost		Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
	definicija	jedinica	opis	vrijednost	godina	vrijednost	godina		
1.	Rast broja poslovnih subjekata	broj	Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	23,2	2014.		2020.	godišnje	FINA
1.	Smanjenje stope nezaposlenosti	%	Udio nezaposlenih u ukupnom broju radno aktivnog stanovništva	16,7	2014.		2020.	godišnje	HZZ – Područni ured Zadar
1.	Porast broja projekata transfera znanja, tehnologija i inovacija u poslovni sektor	broj	Broj projekata transfera znanja, tehnologija i inovacija u poslovni sektor	3	2014.		2020.	godišnje	Izvješća o provedbi projekta
1.	Podržane organizacije za poslovnu podršku	broj	Broj podržanih organizacija za poslovnu podršku		2014.		2020.	godišnje	
2.	Povećanje broja obnovljenih i opremljenih društvenih ustanova	broj	Broj obnovljenih i opremljenih društvenih ustanova		2014.		2020.	godišnje	JLS-i
2.	Smanjenje NEET skupine	broj	Broj registriranih osoba u NEET skupini	2.020	2014.		2020.	godišnje	HZZ – Područni ured Zadar
2.	Povećanje broja novih usluga u području obrazovanja, zdravstva, socijalne skrbi, kulture, sporta i rekreacije	broj	Broj novih usluga u području zdravstva, socijalne skrbi, kulture, sporta i rekreacije		2014.		2020.	godišnje	Izvješća o provedbi projekta
3.	Unaprijeđena komunalna infrastruktura	broj	Broj projekata unaprijeđenja komunalne infrastrukture		2014.		2020.	godišnje	Izvješća o provedbi projekta
3.	Smanjenje napuštenih izgrađenih površina	ha	Površina napuštenih izgrađenih zemljišta		2014.		2020.	godišnje	JLS-i
3.	Rast prodaje karata za javni prijevoz	broj	Broj prodanih karata prodanih za javni prijevoz		2014.		2020.	godišnje	tvrtke javnog prijevoza
3.	Implementirana rješenja digitalizacije u javnoj upravi	broj	Broj implementiranih rješenja digitalizacije u javnoj upravi		2015.		2020.	godišnje	JLS-i
3.	Uspješnost provedbe projekata od strane organizacija civilnog društva	broj	Broj uspješno provedenih projekata od strane organizacija civilnog društva		2014.		2020.	godišnje	OCD-i

8.3. Razvojni prioriteti i mjere

8.3.1. Prioriteti razvoja županije

1.1. Povećana konkurentnost i zastupljenost proizvodnog sektora u gospodarstvu zadarske županije

Cilj

Povećanje udjela proizvodnih djelatnosti u ukupnom gospodarstvu Zadarske županije te povećanje konkurentnosti proizvodnog sektora Zadarske županije kroz poticanje proizvodnje, prerade i plasmana proizvoda visoke dodane vrijednosti.

Opravdanje

U strukturi proizvodnog sektora Zadarske županije dominira prerađivačka industrija s najprominentnijim predstavnicima u metaloprerađivačkoj i prehrambenoj industriji. Značaj ove gospodarske grane na ukupno gospodarstvo Zadarske županije ogleda se u ostvarenim prihodima te broju zaposlenih gdje prerađivačka industrija tradicionalno zauzima drugo mjesto u odnosu na ostale gospodarske djelatnosti. Važnost prerađivačke industrije za jačanje i revitalizaciju gospodarstva Zadarske županije vidljiva je i iz strukture izvoza gdje prerađivačka industrija zauzima najveći udio s najvišim stopama rasta. S druge strane analiza ovog sektora gospodarstva pokazala je kako prerađivačku industriju Zadarske županije karakterizira visoka zastupljenost tradicionalne proizvodnje te nedovoljno razvijeni sektori s proizvodima visoke dodane vrijednosti. Kako bi se omogućio daljnji rast i razvoj prerađivačke industrije ključno je stvaranje povoljnijih uvjeta za nove kapitalne investicije usmjerene povećanju produktivnosti tradicionalnih grana prerađivačke industrije te razvoju novih proizvodnih grana visokih tehnologija.

Opis

Za potrebe povećanja konkurentnosti i zastupljenosti proizvodnog sektora u gospodarstvu Zadarske županije kreirane su dvije mjere. Prva mjera usmjerena je ka poboljšanju poslovnog okruženja za razvoj proizvodnih djelatnosti Zadarske županije kroz identifikaciju ključnih elemenata i faktora razvoja industrije s naglaskom na prerađivačku industriju te razvoj sustava za praćenje i koordinaciju aktivnosti i projekata od važnosti za industrijski razvoj Zadarske županije. Drugom mjerom osigurat će se sustavna podrška privlačenju i poticanju novih investicija u proizvodnom sektoru za izgradnju i proširenje proizvodnih kapaciteta te nabavu novih tehnologija postojećim proizvodnim tvrtkama te poticati privlačenje proizvodnih tvrtki i osnivanje novih proizvodnih tvrtki s novim investicijama u proizvodnju u postojećim poduzetničkim zonama

Mjere

- Poboljšanje poslovnog okruženja za razvoj prerađivačke industrije visokih tehnologija
- Poticanje novih investicija u proizvodnom sektoru

Tablica 101: Pokazatelji ishoda za prioritet: 1.1. Povećana konkurentnost i zastupljenost proizvodnog sektora u gospodarstvu ZZ

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
definicija	jedinica	opis	vrijednost	godina		
Udio proizvodnog sektora u strukturi BDP-a	%	Udio proizvodnog sektora u strukturi BDP-a		2020.	godišnje	FINA
Udio prerađivačke industrije u strukturi izvoza	%	Udio prerađivačke industrije u strukturi izvoza		2020.	godišnje	FINA

1.2. Ojačano malo i srednje poduzetništvo i unaprijeđeno poduzetničko okruženje

Cilj

Podizanje razine konkurentnosti malog i srednjeg poduzetništva stvaranjem poticajnog poduzetničkog okruženja.

Opravdanje

Strategija razvoja poduzetništva Republike Hrvatske identificirala je malo i srednje poduzetništvo kao jedan od ključnih čimbenika razvoja gospodarstva. Snaga malog i srednjeg poduzetništva u gospodarstvu Zadarske županije očituje se udjelom MSP-a većem od 87% u ukupnom broju zaposlenih te udjelom od približno 75% u ukupnim prihodima i rashodima gospodarstva Zadarske županije. Međutim, jedna od značajnijih karakteristika MSP u gospodarstvu Zadarske županije je njihova slaba izvozna orijentiranost kao izravna posljedica nedovoljne konkurentnosti samih poduzeća te njihovih proizvoda. Niska razina konkurentnosti uzrokovana je nedostatkom inovacija i ulaganja u istraživanje i razvoj te nedovoljnim aktivnostima umrežavanja u proizvodne klustere. Loši rezultati poduzetnika ostvareni su i u korištenju suvremenog menadžmenta i marketinga, a zabrinjavajući je i podatak da je konsolidirana dobit, prije oporezivanja po zaposlenom, negativna. Gospodarstvo Zadarske županije karakterizira duga tradicija obrtništva, ali i kontinuirano smanjenje broja obrtnika tijekom posljednjih godina. S druge strane posljednjih je godina zabilježen pozitivan trend jačanja socijalnog poduzetništva te razvoj kreativne industrije. Ovi su segmenti poduzetničkog djelovanja još uvijek u svojim počecima zbog čega je potrebno aktivno djelovati u smjeru daljnjeg stvaranja pozitivnog okruženja za njihov budući razvoj.

Analizom razvijenosti poslovnog okruženja Zadarske županije utvrđeno je kako Zadarska županija ima povoljne uvjete za jačanje poslovnog sektora koji se ogledaju u povoljnom geoprometnom položaju te razvijenosti fizičke infrastrukture, dok prostor za napredak postoji u području razvijenosti poduzetničke infrastrukture. Trenutno je na području Zadarske županije evidentirano ukupno 90 poduzetničkih zona od kojih su tek 24 u funkciji, a svega dvije su u potpunosti popunjene. Dodatan je problem što mnoge zone nisu dostatno infrastrukturno opremljene te ne raspoložu kapacitetima za pružanje popratnih usluga zainteresiranim tvrtkama.

Jedan od najlošije ocijenjenih elemenata poslovnog okruženja u gospodarstvu Zadarske županije je nerazvijeno financijsko tržište gdje se Zadarska županija po dostupnosti različitih izvora financiranja nalazi na 15. mjestu, dok se po dostupnosti kredita za inovativno i rizično poslovanje nalazi na posljednjem 21. mjestu u odnosu na ostale županije u RH, što ukazuje na to da poduzetnici teško dolaze do financijskih sredstava za financiranje svojih ulaganja i likvidnost.

Opis

Osnovnom analizom gospodarstva Zadarske županije identificirana su uska grla koja usporavaju rast i razvoj malog i srednjeg poduzetništva. Mjere unutar ovog prioriteta kreirane su u svrhu adresiranja identificiranih problema s ciljem stvaranja poticajnog poduzetničkog okruženja kao temelja za jačanje poduzeća te, naposljetku, unapređenja njihove konkurentnosti. Ovaj prioritet obuhvaća ukupno osam mjera usmjerenih kreiranju, jačanju i provedbi različitih mehanizama potpore poduzetništvu. Prvom mjerom unaprijedit će se i ojačati kapaciteti postojećih potpornih institucija te stvoriti uvjeti za razvoj nove i proširenje postojeće poslovne infrastrukture radi sustavne i kvalitetne podrške malom i srednjem poduzetništvu u svim fazama poslovanja. Druga mjera uključuje skup koordiniranih aktivnosti usmjerenih daljnjem razvoju postojećih poduzetničkih zona te stvaranju povoljne klime za ulaganja. Trećom mjerom nastoji se olakšati pristup financijskim sredstvima za MSP kroz aktivnosti informiranja i savjetovanja, subvencioniranja kamata, sufinanciranja troškova daljnjeg obrazovanja zaposlenika i izrade dokumentacije za EU i druge izvore financiranja. Četvrta mjera odnosi se na aktivnosti usmjerene ka očuvanju postojećih tradicijskih obrta poput brendiranja prepoznatljivih tradicijskih proizvoda te potpore marketinškim aktivnostima koje promoviraju autohtone proizvode. Mjere pet i šest obuhvaćaju promociju različitih oblika poduzetničkog udruživanja te prednosti zajedničkog nastupa na tržištu s posebnim naglaskom na izvozne aktivnosti. Društveno odgovorno poslovanje u fokusu poduzetnika predmet je promocije u okviru sedme mjere, dok se finalnom (osmom) mjerom nastoji potaknuti segment kreativne industrije kao jedan od perspektivnih segmenata gospodarstva Zadarske županije.

Mjere

- Jačanje kapaciteta poduzetničkih potpornih institucija, uz razvoj novih usluga i infrastrukture
- Daljnji razvoj postojećih poduzetničkih zona te stvaranje povoljne klime za ulaganja
- Poboljšanje pristupa malim i srednjim poduzetnicima financijskim sredstvima
- Stvaranje uvjeta za očuvanje tradicijskih i umjetničkih obrta
- Poticanje međusektorskog povezivanja radi kreiranja novih finalnih proizvoda i organiziranog nastupa na tržištu
- Poticanje izvoznih aktivnosti malih i srednjih poduzetnika
- Razvoj socijalnog poduzetništva
- Razvoj kreativne industrije Zadarske županije

Tablica 102: Pokazatelji ishoda za prioritet: 1.2. Ojačano malo i srednje poduzetništvo i unaprijeđeno poduzetničko okruženje

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
definicija	jedinica	opis	vrijednost	godina		
Ukupni prihod MSP-a u ukupnom prihodu županije	%	Ukupni prihod MSP-a u ukupnom prihodu županije		2020.	godišnje	FINA
Udio MSP-a u strukturi izvoza	%	Udio MSP-a u strukturi izvoza Zadarske županije		2020.	godišnje	FINA
Zaposlenost u subjektima MSP	broj	Godišnji broj novozaposlenih u subjektima MSP-a		2020.	godišnje	HZZ

1.3. Povećana uloga istraživanja i razvoja u gospodarstvu Zadarske županije

Cilj

Unapređenje okvirnih uvjeta za poticanje i primjenu istraživanja i inovacija u gospodarstvu Zadarske županije poboljšanjem kapaciteta i jačanjem suradnje između sveučilišta, istraživačkih centara i poslovnih subjekata s ciljem transformacije inovativnih ideja u proizvode i usluge koje stvaraju rast i radna mjesta.

Opravdanje

Gospodarstvo Zadarske županije karakteriziraju slabi rezultati poduzetnika u području istraživanja i razvoja te nedovoljna povezanost poslovnog sektora i znanstveno-istraživačkih institucija. Tvrtke s područja Zadarske županije su za razvojne aktivnosti u 2014. godini izdvojile svega 0,18% od ukupnih prihoda, registrirale 22 žiga, dva industrijska dizajna te podnijele jednu prijavu patenta koja nije urodila registracijom. Jedno od ključnih objašnjenja za slabe rezultate privatnog sektora na području istraživanja i razvoja nalazi se upravo u nedovoljnoj razvijenosti veza između poslovnog sektora i sustava obrazovanja i istraživanja te nedovoljno razvijenoj istraživačkoj i inovacijskoj infrastrukturi. S druge strane Zadarska županija raspolaze potrebnim razvojnim resursima i potencijalima za razvoj konkurentnog gospodarstva temeljenog na znanju i inovacijama. Među navedenim razvojnim potencijalima najistaknutiju ulogu imaju Sveučilište u Zadru te industrije - metaloprerađivačka, prehrambena i kreativna. Ovim prioritetom nastoji se unaprijediti uvjete za poticanje i primjenu istraživanja i inovacija u gospodarstvu jačanjem kapaciteta Sveučilišta u Zadru za daljnju provedbu znanstveno-istraživačkih aktivnosti u području društvenih i humanističkih znanosti te širenje istraživačkih aktivnosti Sveučilišta na područja tehničkih, biotehničkih i informacijskih znanosti. Osobito se nastoji potaknuti suradnja obrazovnog, znanstveno-istraživačkog sektora s poslovnim sektorom te pružiti podrška daljnjem razvoju inovacijske infrastrukture s posebnim naglaskom na centre kompetencija i specijalizirane poduzetničke inkubatore.

Opis

Unapređenje okvirnih uvjeta za poticanje i primjenu istraživanja i inovacija u gospodarstvu Zadarske županije provest će se kroz tri mjere. Prvom mjerom nastoji se ojačati znanstveno-istraživačka dimenzija poslovnog sektora razvojem specijaliziranih poslovnih inkubatora i centara kompetencija s naglaskom na tradicionalno zastupljene sektore u Zadarskoj županiji (*Centar novih tehnologija* – s fokusom na metaloprerađivačku industriju, *Plavo zeleni centar* – centar kompetencija za preradu ribe i voća) te nove perspektivne sektore (*Centar za kreativne Industrije Zadar*). Druga mjera predviđa poboljšanje kapaciteta Sveučilišta u Zadru u pogledu znanstveno-istraživačkih aktivnosti, osobito u području tehničkih, biotehničkih i informacijskih znanosti te jačanje uloge Sveučilišta kao nositelja gospodarskog razvoja. Treća mjera uključuje poticanje primjene znanja i razvoja inovacija u gospodarstvu kroz aktivnosti edukacije i savjetovanja poduzetnika o aktivnostima istraživanja i razvoja, povezivanju poduzetnika s obrazovno-znanstvenom zajednicom te pružanju potpora poduzetnicima u uvođenju ICT, uvođenju aktivnosti istraživanja i razvoja u poslovanje te komercijalizaciji inovacija.

Mjere

- Jačanje razvojno-istraživačke dimenzije poslovnog sektora
- Poboljšanje kapaciteta Sveučilišta u Zadru kao jednog od nositelja gospodarskog razvoja
- Poticanje primjene znanja i razvoja inovacija u gospodarstvu

Tablica 103: Pokazatelji ishoda za prioritet: 1.3. Povećana uloga istraživanja i razvoja u gospodarstvu Zadarske županije

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
definicija	jedinica	opis	vrijednost	godina		
Broj registriranih patenata	broj	Broj registriranih patenata na području Zadarske županije		2020.	godišnje	Državni zavod za intelektualno vlasništvo
Broj registriranih žigova	broj	Broj registriranih žigova na području Zadarske županije		2020.	godišnje	
Broj registriranih industrijskih dizajna	broj	Broj registriranih industrijskih dizajna na području Zadarske županije		2020.	godišnje	
Udio uloženi sredstava poduzetnika u aktivnosti istraživanja i razvoja	%	Udio uloženi sredstava poduzetnika s područja Zadarske županije u aktivnosti istraživanja i razvoja od ukupno ostvarenih prihoda gospodarstva		2020.	godišnje	FINA

1.4. Smanjena sezonalnost turizma te povećana kvaliteta turističkih sadržaja

Cilj

Jačanje Zadarske županije kao globalno prepoznatljive turističke destinacije koja svoj razvoj temelji na cjelogodišnjoj turističkoj ponudi, specifičnim oblicima turizma te kvalitetnim turističkim sadržajima kreiranim u skladu s načelima održivog razvoja turizma.

Opravdanje

Zadarska županija je turistička destinacija s dugom turističkom tradicijom koja kontinuirano bilježi porast broja turističkih dolazaka i noćenja, rast broja zaposlenih i stalan rast prihoda u turizmu. Glavnina turističke aktivnosti Zadarske županije koncentrirana je na priobalje županije gdje po broju dolazaka i noćenja prednjače zadarska te biogradska rivijera. Najveći broj dolazaka i noćenja bilježi se u srpnju i kolovozu dok je u zimskim mjesecima razina turističke aktivnosti svedena na minimum i koncentrirana uglavnom u većim urbanim područjima. Ovakav prostorni razmještaj i izrazita sezonalnost turističke aktivnosti proizlaze iz dosadašnjeg turističkog razvoja Zadarske županije usmjerenog primarno na kupališni turizam. Zbog svog prirodnog položaja, dobre prometne povezanosti, vrijedne kulturno-povijesne i prirodne baštine te ostalih turističkih resursa, Zadarska županija raspolaže potrebnim preduvjetima za razvoj konkurentne turističke ponude temeljene na održivom razvoju, specifičnim oblicima turizma i kvalitetnim turističkim sadržajima koji bi utjecali na smanjenje sezonalnosti i stvaranje turističke destinacije izvrsnosti. Daljnji razvoj turizma Zadarska županija stoga treba graditi u smjeru stvaranja prepoznatljive turističke destinacije na europskom, ali i svjetskom tržištu.

Opis

Jačanje Zadarske županije kao globalno prepoznatljive turističke destinacije predviđeno je kroz tri međusobno isprepletene mjere kojima se postavljaju preduvjeti za smanjenje sezonalnosti i poboljšanje

kvalitete turističkih sadržaja. Prva mjera obuhvaća niz aktivnosti usmjerenih daljnjem razvoju i jačanju sustava za upravljanje destinacijom. Navedeno podrazumijeva širok spektar aktivnosti namijenjenih jačanju prepoznatljivosti destinacije uključujući umrežavanje ključnih dionika turističkog sustava, razvoj alata i programa za upravljanje destinacijom, umrežavanje marketinških aktivnosti, poticanje društvenih događanja u izvansezonskom periodu te druge slične aktivnosti.

Osobita pozornost u upravljanju destinacijom treba posvetiti promicanju održivog razvoja turizma stoga ova mjera podrazumijeva i stalno praćenje pokazatelja nosivosti kapaciteta i kvalitete okoliša, unaprijeđenje svijesti dionika turističke ponude i lokalnog stanovništva o potrebi zaštite okoliša te unaprijeđenje sustava sigurnosti u županiji. Druga mjera u okviru ovog prioriteta odgovara na potrebu unapređenja kvalitete opće i smještajne turističke infrastrukture identificiranu kroz SWOT analizu turizma Zadarske županije. Ova mjera obuhvaća razvoj i podizanje kvalitete smještajnih objekata u funkciji razvoja turizma, podizanje razine kvalitete plaža, razvoj sustava turističkih informativnih centara te razvoj infrastrukture namijenjene specifičnim oblicima turizma. Nastavno na prethodne dvije mjere, treća mjera predviđa razvoj turističke ponude temeljene na specifičnim oblicima turizma sukladno komparativnim prednostima i resursima pojedine prostorno-razvojne cjeline Zadarske županije. Tako ovisno o postojećoj atrakcijskoj osnovi te drugim dostupnim resursima na području Zadarske županije predviđa se razvoj kulturnog turizma, gastro turizma, cikloturizma, MICE turizma, avanturističkog turizma, speleoturizma, agroturizma, nautičkog turizma, ronilačkog turizma te ostalih oblika turizma. Sinergijom ovih triju mjera nastoji se produljiti turistička sezona na zimski period godine te potaknuti uravnotežen razvoj cjelokupne županije, a ne samo njenog priobalja koje je turistički najkorišteniji resurs.

Mjere

- Razvoj sustava upravljanja destinacijom
- Razvoj turističke infrastrukture
- Razvoj specifičnih oblika turizma

Tablica 104: Pokazatelji ishoda za prioritet: 1.4. Smanjena sezonalnost turizma te povećana kvaliteta turističkih sadržaja

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
definicija	jedinica	opis	vrijednost	godina		
Ukupan godišnji prihod od turizma	HRK	Rast turizma mjeren ukupnim prihodom		2020.	godišnje	TZ Zadarske županije
Turistička potražnja izvan sezone	broj	Broj gostiju registriranih u Zadarskoj županiji u razdoblju od rujna do svibnja		2020.	godišnje	TZ Zadarske županije
Cjelogodišnja zaposlenost u sektoru turizma	broj	Godišnji broj nesezonskih zaposlenika u turističkom sektoru		2020.	godišnje	HZZ

1.5. Unaprijeđena konkurentnost poljoprivrednog sektora i poboljšana kvaliteta proizvodnje i trženja poljoprivrednih proizvoda

Cilj

Povećanje konkurentnosti poljoprivrednog sektora Zadarske županije kroz poticanje proizvodnje i plasmana poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda visoke kvalitete i autohtonosti s naglaskom na održivi razvoj i primjenu okolišno prihvatljivih praksi.

Opravdanje

Poljoprivreda ima istaknutu ulogu u strateškom razvoju Zadarske županije zbog svog gospodarskog, ekološkog i socijalnog značaja. Prostor Zadarske županije, a posebice prostor Ravnih kotara prepoznat je kao prostor produktivnih tala s idealnim klimatskim i pedološkim uvjetima za biljnu proizvodnju te se kao takav danas smatra jednim od najvažnijih poljoprivrednih područja Jadranske Hrvatske. Duga tradicija poljoprivredne proizvodnje i stočarstva (ovčarstvo i kozarstvo), bogatstvo poljoprivrednih kultura, bioraznolikost te bogatstvo autohtonih sorti i pasmina predstavljaju temelj za razvoj konkurentnog poljoprivrednog sektora Zadarske županije. S druge strane, klimatske promjene te suvremeni uvjeti poslovanja na tržištu zahtijevaju nužno uvođenje novih praksi u proizvodne procese i plasman poljoprivrednih proizvoda. Među najznačajnijim problemima sektora istaknuti su usitnjenost zemljišta i tradicionalna proizvodnja bez sustava navodnjavanja te druge potrebne infrastrukture i opreme. Identificirane probleme potrebno je adresirati i uspostaviti održivu i sigurnu proizvodnju poljoprivrednih proizvoda te jačanjem konkurentnosti subjekata u poljoprivredi, šumarstvu i lovnom gospodarstvu, povećati njihovo sudjelovanje u županijskom BDP-u. Postojeći resursi s jedne strane te sektor turizma kao potencijalno značajno tržište za visokokvalitetne proizvode (izvorne, autohtone te ekološki uzgojene proizvode) s druge strane, uvjeti su koji izvjesno omogućuju daljnji uspješni razvoj poljoprivrede i njezinih pratećih djelatnosti kao značajnih elementa cjelokupnog održivog razvoja na području Zadarske županije.

Opis

Podizanje razine konkurentnosti poljoprivrednog sektora Zadarske županije planirano je kroz 11 mjera kojima se nastoji omogućiti djelotvornija te kvalitetnija proizvodnja i plasman poljoprivrednih proizvoda. Djelotvornija proizvodnja poticat će se kroz četiri mjere koje obuhvaćaju: 1. potporu okrupnjavanju posjeda i razvoju korištenja neiskorištenog poljoprivrednog zemljišta, 2. uspostavu sustava navodnjavanja te ostale adekvatne poljoprivredne infrastrukture, 3. promicanje poljoprivredne proizvodnje u zaštićenim prostorima (staklenicima, plastenicima) te 4. primjenu znanja i novih tehnologija u procesu proizvodnje. Nastavno na ove četiri mjere, petom mjerom nastoji se potaknuti formiranje i daljnji razvoj proizvođačkih organizacija i zadružno povezivanje kako bi se doprinijelo učinkovitijoj proizvodnji te zajedničkom plasmanu poljoprivrednih proizvoda na tržištu. Šesta i sedma mjera obuhvaćaju poticanje zaštite autohtonih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda te promociju ekološke poljoprivrede i proizvodnje koje, osim očiglednih pozitivnih utjecaja na okoliš, omogućavaju poljoprivrednim proizvođačima izlazak i plasman vlastitih visoko kvalitetnih prepoznatljivih proizvoda na novim tržištima. Osmom mjerom nastoji se povećati broj poljoprivrednih gospodarstava uključenih u razvoj ruralnog turizma u svrhu direktnog trženja njihovih proizvoda i obogaćivanja turističke ponude Zadarske županije. Deveta mjera usmjerena je osiguravanju potpora za pravilno gospodarenje, ulaganje i razvoj šumskih područja kako bi se povećala njihova gospodarska korist. Deseta mjera obuhvaća potpore za razvoj i unaprijeđenje lovstva, a jedanaesta mjera potpore za očuvanje i proširenje stočnog fonda.

Mjere

- Potpora povećanju poljoprivredne proizvodnje u zaštićenim područjima
- Poticanje razvoja ruralnog turizma i turističke ponude na poljoprivrednim gospodarstvima

- Poticanje proizvođačkih organizacija i zadružnog povezivanja poljoprivrednih gospodarstava
- Poticanje ekološke poljoprivredne proizvodnje i razvoj zelenog poduzetništva
- Poticanje i potpora komasaciji (okrupnjavanju) poljoprivrednog zemljišta
- Razvoj infrastrukture za potrebe poljoprivredne proizvodnje
- Poticanje zaštite autohtonih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda
- Potpora promicanju znanja i inovacija u poljoprivredi
- Potpora gospodarskom vrednovanju i iskorištavanju šumskog zemljišta za poljoprivrednu proizvodnju, projektima i udrugama šumoposjednika
- Potpora za razvoj i unapređenje lovstva
- Potpora očuvanju i proširenju stočnog fonda

Tablica 105: Pokazatelji ishoda za prioritet: 1.5. Unaprijeđena konkurentnost poljoprivrednog sektora te poboljšana kvaliteta proizvodnje i trženja poljoprivrednih proizvoda

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
definicija	jedinica	opis	vrijednost	godina		
Ukupan godišnji prihod poljoprivrednog sektora	HRK	Rast konkurentnosti poljoprivrednog sektora mjeren ukupnim prihodima		2020.	godišnje	HGK
Zaposlenost u poljoprivrednim gospodarstvima	broj	Godišnji broj novozaposlenih u poljoprivrednim gospodarstvima		2020.	godišnje	HZZ

1.6. Ojačana konkurentnost ribarstva i razvijena ribarska infrastruktura

Cilj

Povećanje konkurentnosti ribarstva i marikulture kroz razvoj suvremene infrastrukture i plasmana ribljih proizvoda visoke kvalitete u skladu sa standardima EU.

Opravdanje

Zadarska županija nositelj je sektora ribarstva i marikulture Republike Hrvatske. Svoju vodeću poziciju u ovom sektoru Zadarska županija temelji na udjelu od gotovo 50% u ukupnom ulovu ribe i drugih morskih organizama u RH te na udjelu od preko 60% u ukupnoj proizvodnji marikulture. Karakteristika ribarstva Zadarske županije je i dobra organiziranost i gospodarska aktivnost ribara kroz zadruge što je 2014. godine dodatno osnaženo osnivanjem prve hrvatske lokalne akcijske grupe za sektor ribarstva (LAGUR Lostura). Njihovu djelatnost treba i dalje poticati te dati podršku za daljnji rast i razvoj kroz ulaganja u izgradnju lučke infrastrukture i suprastrukture u ribarskim lukama te izgradnju i rekonstrukciju pogona za uzgoj i preradu proizvoda ribarstva te ostale potrebne infrastrukture. Daljnji rast i razvoj sektora ribarstva i marikulture potrebno je ojačati prethodno spomenutim ulaganjima u novu infrastrukturu i suprastrukturu, uvođenjem novih tehnologija u proizvodne procese, ali i unapređenjem marketinških aktivnosti koje su ocijenjene kao nedostatne za potrebe konkurentnog razvoja sektora u skladu sa suvremenim zahtjevima tržišta.

Opis

Podizanje razine konkurentnosti sektora ribarstva i marikulture Zadarske županije ostvarit će se kroz četiri mjere. Prva mjera odgovara na nužnost daljnjeg razvoja i izgradnje suvremene infrastrukture i suprastrukture sukladno potrebama sektora i EU standardima, uključivši i nabavu potrebne opreme. Drugom mjerom nastoji se potaknuti daljnje udruživanje u sektoru ribarstva te pružiti daljnja potpora proizvođačkim organizacijama kako bi se osigurala bolja pregovaračka pozicija na tržištu te osigurali bolji uvjeti za povlačenje raspoloživih sredstava kroz nacionalne i EU izvore financiranja. Treća mjera usmjerena je edukaciji i promotivnim aktivnostima potrošača o prednostima konzumacije ribe i ribljih proizvoda s obzirom da je potrošnja ribe na području Zadarske županije daleko ispod prosjeka potrošnje u zemljama EU. Nastavno na treću mjeru četvrtom se mjerom nastoje promovirati lokalni riblji proizvodi te sve prednosti njihove konzumacije kroz marketinške aktivnosti te aktivnosti certificiranja, označavanja i brendiranja ribarskih proizvoda Zadarske županije.

Mjere

- Razvoj infrastrukture za potrebe sektora ribarstva i marikulture sukladno EU standardima
- Daljnje poticanje udruživanja u sektoru ribarstva i potpora proizvođačkim organizacijama
- Poticanje povećanja potrošnje ribe
- Unapređenje marketinga, certificiranja, označavanja i brendiranja proizvoda ribarstva i marikulture

Tablica 106: Pokazatelji ishoda za prioritet: 1.6. Ojačana konkurentnost ribarstva i razvijena ribarska infrastruktura

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
definicija	jedinica	opis	vrijednost	godina		
Ukupan godišnji prihod sektora ribarstva i marikulture	HRK	Rast konkurentnosti sektora ribarstva i marikulture mjeren ukupnim prihodima		2020.	godišnje	HGK
Zaposlenost u sektoru ribarstva i marikulture	broj	Godišnji broj novozaposlenih u sektoru ribarstva i marikulture		2020.	godišnje	HZZ

2.1. Unaprijeđen sustav zaštite okoliša i prirode

Cilj

Očuvanje visoke razine kvalitete okoliša i bogatstva prirodne baštine Zadarske županije uspostavom učinkovitog sustava za zaštitu, upravljanje i valorizaciju okoliša (mora, vode, tla i zraka) i prirode (vrsta i staništa).

Opravdanje

Raznolikost prirodne baštine Zadarske županije ogleda su u velikoj krajobraznoj, biološkoj i geološkoj raznolikosti tj. razvedenosti obale, brojnim otocima, plodnim nizinskim područjima, krševitim brdsko-planinskim područjima i velikom prirodnom bogatstvu voda te biljnih i životinjskih vrsta. O izuzetnom bogatstvu prirodne baštine na području županije svjedoči i podatak da se unutar granica županije nalazi 1 nacionalni park (Paklenica), 3 parka prirode (Telaščica, Velebit i Vransko jezero), 5 posebnih rezervata, 2 spomenika parkove arhitekture, 4 spomenika prirode te 5 značajnih krajobraza dok je čak 50,33% površine Zadarske županije uključeno u ekološku mrežu RH Natura 2000. Desetljeća ljudske aktivnosti utjecala su negativno na stanje okoliša te pridonijele nestanku mnogih biljnih i životinjskih vrsta. Izgradnja velikih infrastrukturnih objekata (autocesta i brzih cesta, plinovodnih trasa, energetskih objekata, urbanizacije prostora) u kombinaciji s prirodnom erozijom i korištenjem teške mehanizacije tijekom poljoprivrednih zahvata dovela je do trajnog narušavanja zemljišnog pokrova i tla. Na kvalitetu zraka te povećanje buke najznačajniji utjecaj ima cestovni promet, posebice tijekom turističke sezone kad se broj vozila na prometnicama umnogostručuje. Lošu praksu u sustavu zaštite okoliša predstavlja nepostojanje sustava mjerenja kvalitete tla, zraka te mjerenja razine buke, kao ni evaluacije istih na zdravlje ljudi i životinja.

Praćenjem kakvoće mora utvrđeno je da je ekološko stanje akvatorija Zadarske županije ocijenjeno najvišim, vrlo dobrom stupnjem, dok se mali dio nezadovoljavajućih nalaza odnosio na povremena onečišćenja eksczesnog obilježja (povremeni izljevi u lukama i lučicama, odbacivanje s brodova ubacivanje u sustav odvodnje nedozvoljenih tvari te nekontrolirano nasipavanje obale). Zbog izražene litoralizacije te snažnih gospodarskih aktivnosti koje koriste ograničene morske resurse (ribarstvo, pomorski promet, turizam, brodogradnja, marikultura, industrija) morski sustav na području Zadarske županije je ugrožen.

Kako bi se uspostavila ravnoteža između aktivnosti očuvanja okoliša Zadarske županije i omogućavanja provedbe gospodarskih projekata, potrebno je odrediti nosivost kapaciteta okoliša, uspostaviti sustav za praćenje kakvoće svih sastavnica okoliša i prirodne baštine te poduzeti niz aktivnosti usmjerenih promociji koncepta održivog razvoja te podizanju svijesti stanovništva županije o potrebi zaštite okoliša i prirodne baštine.

Opis

Prioritet će se ostvariti kroz 5 mjera. Prva mjera u fokus stavlja provedbu županijskog Programa zaštite okoliša kojim su definirani ciljevi, uvjeti i mjere zaštite okoliša (more, voda, tlo, zrak) i prirode (vrsta i staništa) Zadarske županije. Osobit naglasak u provedbi ove mjere stavljen je na izgradnju sustava zaštite, povećanja kvalitete i unaprjeđenje sustava praćenja kakvoće svih sastavnica okoliša i prirode s obzirom da se na području Zadarske županije trenutno ne provode ispitivanja kakvoće tla, zraka i buke. Druga mjera obuhvaća unaprjeđenje i očuvanje zaštićenih dijelova prirode i ostalih vrijednih dijelova prirodne baštine kroz prilagodljivo upravljanje, njihovo održivo korištenje i valorizaciju. Aktivnosti u okviru ove mjere obuhvaćaju uspostavu zelenog katastra JLS-a Zadarske županije, izradu i provedbu dokumenata upravljanja prirodnim vrijednostima te podizanje svijesti o prirodnoj baštini kroz ulaganje u objekte i infrastrukturu za obrazovanje o prirodi za posjetitelje zaštićenih područja. U fokusu treće mjere nalazi se uspostava integralnog upravljanja obalnim područjem, a u skladu sa Studijom korištenja i zaštite mora i podmorja Zadarske županije. Navedeno obuhvaća unaprjeđenje sustava planiranja i upravljanja obalnim

područjem te postizanje održivog razvoja obalnog područja županije. Četvrtom mjerom nastoji se uključiti cjelokupno stanovništvo u proces zaštite okoliša kroz podizanje svijesti o važnosti razvrstavanja otpada, očuvanja biološke i krajobrazne raznolikosti kao predujeta zdravog i sigurnog života. Posljednjom mjerom ostvaruje se potpora očuvanju Natura 2000 vrsta i staništa čime se nastoji održati postojeće stanje vrsta i staništa te nastaviti s odvijanjem održivih djelatnosti unutar Natura područja.

Mjere

- Poticanje zaštite, povećanje kvalitete i unaprjeđenje sustava praćenja kakvoće okoliša (mora, voda, tlo, zrak) i prirode (vrste i staništa)
- Održivo korištenje i valorizacija prirodne baštine
- Integralno upravljanje obalnim područjem
- Podizanje svijesti o zaštiti okoliša i očuvanju prirode
- Potpora očuvanju Natura 2000 vrsta i staništa

Tablica 107: Pokazatelji ishoda za prioritet: 2.1. Unaprjeđen sustav zaštite okoliša i prirode

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
definicija	jedinica	opis	vrijednost	godina		
Kretanje investicija u zaštitu okoliša i prirodne baštine u Zadarskoj županiji	HRK	Kretanje investicija u zaštitu okoliša i prirodne baštine u Zadarskoj županiji		2020.	godišnje	JL(R)S, ministarstva, ostale institucije
Uveden geoprostorni sustav za prikazivanja podataka o stanju okoliša i prirode	Da/ne	Uveden geoprostorni sustav za prikazivanja podataka o stanju okoliša i prirode	1	2020.	Jednom na kraju razdoblja	Zadarska županija

2.2. Unaprjeđen i razvijen infrastrukturni sustav Zadarske županije

Cilj

Razvoj i unaprjeđenje infrastrukturnih sustava (odvodnje, vodoopskrbe, energetskog i telekomunikacijskog sustava te sustava gospodarenja otpadom) Zadarske županije sustavnim planiranjem, modernizacijom i uvođenjem novih tehnologija s ciljem učinkovitijeg gospodarenja prirodnim resursima Zadarske županije te povećanjem kvalitete života žitelja Zadarske županije.

Opravdanje

Komunalni infrastrukturni sustavi nužan su predujvet za razvoj konkurentnog gospodarstva, očuvanje okoliša i povećanje razine kvalitete življenja stanovništva nekog područja. Pokrivenost Zadarske županije komunalnim infrastrukturnim sustavima još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini pri čemu se kao problemska područja javljaju ruralni krajevi te područje otoka gdje organizacija i uspostava ovih sustava zahtijeva dodatne napore. S obzirom na osjetljivost ekosustava Zadarske županije nužno je održavati visoku kvalitetu komunalnih infrastrukturnih sustava kako bi se doprinijelo zaštiti okoliša i prirodnog bogatstva Zadarske županije te osigurala adekvatna opskrbljenost žitelja županije u skladu s načelima održivog razvoja.

Stanje vodoopskrbnog sustava Zadarske županije nije tehnički zadovoljavajuće zbog iznimno visokih gubitaka u sustavu. Krševitost priobalja županije dovodi do problema s vodoopskrbom, unatoč bogatoj hidrografiji podzemlja. Osobiti problemi javljaju se tijekom ljetne sezone zbog veće potrošnje uslijed povećanog broja turista te sušnih razdoblja. S obzirom da postojeći infrastrukturni sustav opskrbe pitkom vodom tek djelomice namiruje potrebe županije u planu su brojne aktivnosti i projekti izgradnje, rekonstrukcije i nadogradnje javne vodoopskrbne infrastrukture u cilju povećanja opskrbljenosti stanovništva pitkom vodom.

Stanje sustava za odvodnju otpadnih voda na području Zadarske županije nije adekvatno s obzirom na postojeću izgrađenost i razvijenost naselja. Prema posljednjim dostupnim podacima tek je oko 45% kućanstava i gospodarskih subjekata Zadarske županije priključeno na sustav odvodnje otpadnih voda, dok preostala kućanstva za dispoziciju otpadnih voda koriste septičke jame koje zbog propusnosti krškog terena i osjetljivosti ekosustava Zadarske županije ne zadovoljavaju suvremene standarde zaštite okoliša.

Sustav za gospodarenje otpadom Zadarske županije trenutno čine 22 komunalna društva koja sakupljaju otpad i odvoze ga na jedno od 9 neusklađenih odlagališta otpada. Većina otpada nastalog na području Zadarske županije (gotovo 70% od ukupnih količina otpada) odlaže se na odlagalište otpada „Diklo“ koje je u fazi sanacije s perspektivom zatvaranja. Izgradnjom i uspostavom Centra za gospodarenje otpadom planira se adresirati problem gospodarenja otpadom na području Zadarske županije čime bi se sanirala sva odlagališta otpada na ovom području što je osobito važno za prethodno spomenuto odlagalište „Diklo“ koje podnosi veliko opterećenje, a nalazi se u blizini naselja te turističke zone.

Cijelo područje Zadarske županije pokriveno je elektroenergetskom mrežom s relativno zadovoljavajućom gustoćom mreže i sigurnošću opskrbe, no u nekim dijelovima županije infrastruktura za opskrbu el. energijom je dotrajala te posljedično tijekom nevremena dolazi do prekida u elektroopskrbi. Strateški projekt plinifikacije Zadarske županije dostigao je gotovo polovicu predviđene izgradnje plinske mreže te se u sljedećem periodu predviđa nastavak izgradnje te priključenje kućanstava na plinovodnu mrežu.

U pogledu stanja elektroničkih komunikacija na području Zadarske županije utvrđena je pokrivenost od 98% signalom mreža pokretnih komunikacija, dok je najslabija opskrbljenost stanovnika županije u području širokopojasne infrastrukture.

Opis

Za unapređenje i razvoj infrastrukturnih sustava Zadarske županije predviđeno je sedam mjera. Prva mjera odnosi se na razvoj i unapređenje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda. Provedba ove mjere uključuje aktivnosti rekonstrukcije postojećih i izgradnje novih dijelova mreže, širenje sekundarne mreže, izgradnju, obnovu i nadogradnju postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda te obradu mulja te povezane aktivnosti. Druga mjera u okviru ovog prioriteta odnosi se na unapređenje i širenje vodoopskrbnog sustava Zadarske županije, a fokus mjere stavlja se na nadogradnju i modernizaciju sustava s ciljem povećanja opskrbljenosti stanovništva pitkom vodom te sanaciju gubitaka u distribucijskoj mreži. Treća i četvrta mjera obuhvaćaju aktivnosti povezane s razvojem i unapređenjem elektroenergetske i telekomunikacijske mreže te povećanje dostupnosti širokopojasnog Interneta sukladno dinamici i potrebama gospodarstva i žitelja Zadarske županije. Petom mjerom nastoji se podržati daljnja provedba projekta plinifikacije Zadarske županije. Šesta mjera obuhvaća daljnji razvoj i jačanje sustava gospodarenja otpadom izgradnjom Centra za gospodarenje otpadom, sanacijom divljih i zatvaranjem te sanacijom neusklađenih odlagališta na području Zadarske županije. Posljednjom mjerom nastoji se staviti naglasak na razvoj male komunalne infrastrukture za ruralna područja kroz koju se planira izgradnja nerazvrstanih cesta, sustava vodoopskrbe i odvodnje, sustava za toplinsku energiju dobivenu iz bio mase, uređenje poljskih i šumskih putova.

Mjere

- Razvoj i unaprjeđenje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda sukladno razvoju županije
- Razvoj i povećanje učinkovitosti vodoopskrbnog sustava županije
- Poticanje razvoja i unaprjeđenja elektroenergetske i elektroničko komunikacijske mreže sukladno razvojnim potrebama županije
- Implementacija plana razvoja infrastrukture širokopojsnog pristupa područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes
- Poticanje plinifikacije županije
- Sanacija divljih odlagališta, sanacija i zatvaranje neusklađenih odlagališta, izgradnja Centra za gospodarenje otpadom te unaprjeđenje sustava za gospodarenje otpadom
- Razvoj male komunalne infrastrukture

Tablica 108: Pokazatelji ishoda za prioritet: 2.2. Unaprjeđen i razvijen infrastrukturni sustav Zadarske županije

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
definicija	jedinica	opis	vrijednost	godina		
Priključenost na sustav odvodnje otpadnih voda	%	Pokrivenost područja Zadarske županije sustavom za odvodnju i pročišćavanje otpadnih voda izražena u % vrijednostima		2020.	godišnje	Komunalna društva
Pokrivenost vodoopskrbnom mrežom	%	Pokrivenost područja Zadarske županije vodoopskrbnom mrežom izražena u % vrijednostima		2020.	godišnje	Vodovod d.o.o.
Smanjenje gubitaka u vodoopskrbnoj mreži	%	Smanjenje gubitaka vode u distribucijskoj mreži izraženo u %		2020.	godišnje	Vodovod d.o.o.
Pokrivenost elektroenergetskom i elektroničko komunikacijskom mrežom	%	Pokrivenost područja Zadarske županije elektroenergetskom i elektroničko komunikacijskom izražena u % vrijednostima		2020.	godišnje	HEP, HAKOM
Pokrivenost područja širokopojsnim Internetom	%	Dostupnost širokopojsnog Interneta izražena u % vrijednostima		2020.	godišnje	HAKOM
Pokrivenost područja plinovodnom mrežom	%	Pokrivenost područja Zadarske županije vodoopskrbnom mrežom izražena u % vrijednostima		2020.	godišnje	EVN Croatia Plin
Broj saniranih neusklađenih odlagališta otpada	broj	Broj saniranih neusklađenih odlagališta otpada		2020.	jednom na kraju razdoblja	Komunalna društva
Broj saniranih ilegalnih odlagališta otpada	broj	Broj ilegalni ilegalnih odlagališta otpada		2020.	jednom na kraju razdoblja	Komunalna društva

Izgrađen centar za gospodarenje otpadom	Da/ne	Izgrađen centar za gospodarenje otpadom	1	2020.	jednom na kraju razdoblja	Zadarska županija
Ulaganja u malu komunalnu infrastrukturu	HRK	Kretanje investicija u malu komunalnu infrastrukturu izražena u HRK		2020.	godišnje	JLRS

2.3. Povećano korištenje OIE i povećana energetska učinkovitost

Cilj

Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije u javnom i privatnom sektoru Zadarske županije unapređenjem sustava gospodarenja energijom te poticanjem investicija u energetske učinkovitost i OIE u području industrije, prometa, rasvjetnih sustava i opće potrošnje.

Opravdanje

Poboljšanje efikasnosti potrošnje energije jedan je od najvažnijih stupova razvojne politike Europske unije definiran Europskom strategijom za pametan, održiv i uključiv rast. Ulaganje u energetske učinkovitost i obnovljive izvore energije ključ je za postizanje energetske sigurnosti i postizanja značajnih financijskih ušteda istovremeno sprječavajući uništavanje okoliša. Na području Zadarske županije potrebe za energijom se i dalje u najvećoj mjeri podmiruju iz naftnih derivata (59%), a potom i električne energije (21,3%), dok se pozitivni pomaci uočavaju u kontinuiranom povećanju udjela obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji energije. Od obnovljivih izvora energije na području Zadarske županije najčešće se koristi energija vjetra dok se potencijali koje pružaju sunce, voda i biomasa nedovoljno koriste. Za potrebe eksploatacije energije vjetra u Zadarskoj županiji izrađen je prvi Atlas vjetra u Republici Hrvatskoj, no ni ovaj izvor energije još uvijek nije iskorišten u dovoljnoj mjeri. Elektro i toplinska postrojenja koja koriste sunčevu energiju sve su prisutnija u kućanstvima i turističkim objektima, ali se nedovoljno koriste u javnom sektoru. Na prostoru Županije postoji nekoliko projekata značajnijih fotonaponskih elektrana koji su u fazi razvoja i implementacija, međutim do sada se realiziralo tek nešto više od 10% predviđenih projekata. Velik broj implementiranih sustava za iskorištenje toplinskog potencijala mora u značajnim turističkim kompleksima nagovješćuje povećanje korištenja toplinskih pumpi te ujedno trend povećanja korištenja OIE. Svi pokazatelji potrošnje energije ukazuju na trend smanjenja potrošnje energije u kućanstvima što je jednim dijelom rezultat rada EE info centra i ureda koji savjetovanjima pridonose podizanju svijesti o aktivnostima i radnjama s ciljem smanjenja potrošnje energije. Energetska politika Republike Hrvatske upravo u kućanstvima vidi najveću perspektivu smanjenja potrošnje te se velik dio financijskih sredstava usmjeruje upravo u ovaj sektor potrošnje. Sukladno energetske bilanci Zadarske županije, sektor Prometa generira najveću potrošnju energije. Aktivnostima koje su vezane na aktivno inteligentno upravljanje prometom, izgradnjom specijaliziranih punionica (stlačeni prirodni plin, brze elektro punionice i sl.) te povećanjem lokacija obalnih pumpnih postaja za ukrcaj goriva značajno bi se doprinijelo smanjenju potrošnje energije odnosno smanjenju emisije CO₂.

Opis

Povećanje energetske učinkovitosti i primjene obnovljivih izvora energije u Zadarskoj županiji predviđeno je kroz pet mjera. Prve tri mjere usmjerene su na povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije u neposrednoj potrošnji, tj. u sektoru industrije, prometa te opće potrošnje. Prva mjera odnosi se na aktivnosti povećanja energetske učinkovitosti i korištenja OIE u sektoru industrije

te obuhvaća pružanje podrške provođenju energetske pregleda i gospodarenju energijom, uspostavljanje struktura za upravljanje i nadzor potrošnje energije te organizaciju edukativnih aktivnosti namijenjenih obrazovanju energetskih upravitelja u sektoru industrije. Drugom mjerom nastoji se doprinijeti povećanju energetske učinkovitosti i korištenju OIE u sektoru prometa. Ova mjera realizirat će se uvođenjem sustava za inteligentno upravljanje u prometu, promicanjem integriranog prometnog sustava u Zadarskoj županiji, izgradnjom potrebne infrastrukture (prije svega brzih elektropunionica, solarnih elektropunionica, punionica za hibridna vozila i punionica vozila za stlačeni prirodni plin) te poticanjem uporabe energetski učinkovitijih vozila. U okviru treće mjere realizirat će se aktivnosti namijenjene povećanju energetske učinkovitosti i OIE u sektoru opće potrošnje. Aktivnosti u okviru ove mjere usmjerene su poticanju energetske obnove obiteljskih kuća, višestambenih objekata te zgrada javne namjene. Četvrtom mjerom realizirat će se energetska obnova i modernizacija javne rasvjete čime će se generirati značajne uštede (od 40 do 80% ovisno o vrsti rasvjetnih tijela koje se ugrađuju). Ova mjera realizirat će se kroz aktivnosti sufinanciranja energetskih pregleda javne rasvjete te projekata zamjene rasvjetnih tijela. Petom mjerom će se doprinijeti osiguranju provedbe mjera i aktivnosti iz Akcijskog plana energetske učinkovitosti Zadarske županije i Akcijskog plana energetske održivog razvitka (SEAP) Grada Zadra čijom će se implementacijom doprinijeti povećanju energetske učinkovitosti i korištenju obnovljivih izvora energije na području Zadarske županije. Ova mjera obuhvaća uspostavu mehanizma poticanja provedbe mjera iz navedenih strateških dokumenata, uspostavu tijela za kontrolu provedbe mjera te nadzor.

Mjere

- Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije u sektoru industrije
- Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije za sektor prometa
- Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije za sektor opće potrošnje
- Povećanje i modernizacija energetske učinkovitosti javne rasvjete
- Poticanje implementacije mjera iz strateških dokumenata Zadarske županije i grada Zadra na temu energetske učinkovitosti

Tablica 109: Pokazatelji ishoda za prioritet. 3. Povećano korištenje OIE i povećana energetska učinkovitost

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
definicija	jedinica	opis	vrijednost	godina		
Postignute energetske uštede	PJ	Povećanje ušteda energije u neposrednoj potrošnji na području ZZ iskazano u petadžulima (PJ)		2020.	jednom na kraju razdoblja	CEI
Udio OIE u ukupnoj potrošnji	%	Povećanje udjela obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji izraženo u postotnim vrijednostima		2020.	jednom na kraju razdoblja	Ministarstvo gospodarstva RH

2.4. Unaprijeđena prometna mreža i povećana intermodalnost

Cilj

Poboljšanje prometne povezanosti svih dijelova Zadarske županije unapređenjem i razvojem regionalnog prometnog sustava.

Opravdanje

Zadarska županija zbog svojeg geografskog položaja te geomorfoloških osobina posebnu pozornost usmjerava na uspostavu kvalitetnog prometnog sustava. Osobit se naglasak stavlja na podizanje kvalitete prometne infrastrukture i poboljšanje prometne povezanosti obzirom da je kvalitetna prometna povezanost ključna za ujednačen gospodarski i društveni razvitak Zadarske županije. Okosnicu prometnog sustava unutar područja Zadarske županije čini cestovni promet. Prema podacima za 2015. godinu ukupna duljina razvrstanih prometnica na području županije iznosi preko 1.830 km. Osnovni problemi cestovnog prometa proizlaze iz zastarjelosti cestovnih prometnica te neriješenih imovinsko pravnih odnosa koji ograničavaju rekonstrukciju starih i izgradnju novih cestovnih objekata. Za bolju prometnu povezanost nužno je bolje unutarnje regionalno povezivanje izgradnjom brzih cesta te izgradnja zaobilaznice na području grada Zadra koja bi rasteretila gradske prometnice, posebice tijekom ljetnih mjeseci kada se zbog turističke sezone broj vozila višestruko povećava. Za razvoj turizma osobito je važan razvoj zračnog prometa. U posljednjih nekoliko godina Zračna luka Zadar bilježi konstantan porast broja putnika zbog čega je potreban njen daljnji razvoj kroz ulaganje u rekonstrukciju postojećih poletno-sletnih staza te izgradnju nove suvremene staze čime bi se omogućio prihvat većih zrakoplova prekooceanskih letova. Kod pomorskog prometa ključni problem je nedovoljna opremljenost luka županijskog i lokalnog značaja, ali i nedostatan broj brodskih linija. Izgradnjom putničke luke Gaženica rasteretio se promet u centru grada Zadra, dok je za razvoj teretnog prometa potrebno uspostaviti kvalitetnu željezničku infrastrukturu na području županije. Zbog izrazite infrastrukturne povezanosti, luka Gaženica donosi nove mogućnosti razvoja Zadarske županije uz potrebu većeg ulaganja u razvoj intermodalnog prijevoza tereta i putnika.

Opis

Poboljšanje prometne povezanosti Zadarske županije te unapređenje prometnog sustava planirano je kroz 5 povezanih mjera. Prva mjera usmjerena je na poboljšanje kvalitete kolnog, pješačkog i prometa u mirovanju kroz poboljšanje postojeće i izgradnju nove cestovne mreže i popratne infrastrukture sukladno najvišim pravilima prometne struke. Drugom mjerom nastoji se unaprijediti sustav javnog prijevoza kroz modernizaciju cjelokupnog sustava te podići učinkovitost putničkog i teretnog prijevoza uvođenjem intermodalnog prijevoza tereta i putnika. Treća mjera obuhvaća aktivnosti usmjerene na rekonstrukciju postojećih i izgradnju novih poletno-sletnih staza Zračne luke Zadar te planiranje i razvoj mreže helidroma čime će se doprinijeti daljnjem razvoju turizma, ali i osigurati brzo djelovanje u slučaju potrebe za hitnim medicinskim i sličnim intervencijama. Četvrta mjera usmjerena je na izgradnju i rekonstrukciju lučke infrastrukture i suprastrukture, jačanje integralnog upravljanja lučkim sustavom na županijskoj razini, ostvarivanje preduvjeta za poboljšanje povezanosti otoka sa sjedištem županije te otoka međusobno, uključujući i ostvarivanje preduvjeta za prometno povezivanje kopnenog dijela županije i otoka cestovnom infrastrukturom. Posljednja, peta mjera stavlja naglasak na nužnost promocije i razvoja biciklističkih staza čime se nastoji rasteretiti cestovni promet, osobito tijekom ljetnih mjeseci.

Mjere

- Poboljšanje kvalitete kolnog, pješačkog i prometa u mirovanju te cestovne mreže i unaprjeđenje sustava za upravljanje i nadzor prometom
- Unaprjeđenje sustava javnog prijevoza i stvaranje preduvjeta za razvoj intermodalnog prijevoza
- Razvoj zračnog prometa kroz razvoj Zračne luke Zadar i mreže helidroma
- Razvoj pomorske infrastrukture i usluga te potpora projektu luke Gaženica kao luke od međunarodnog značaja
- Promocija i razvoj biciklističkog prometa

Tablica 110: Pokazatelji ishoda za prioritet: 2.4.Unaprijeđena prometna mreža i povećana intermodalnost

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
definicija	jedinica	opis	vrijednost	godina		
Investicije u dugotrajnu imovinu u sektoru prometa	HRK	Kretanje ostvarenih investicija u novu dugotrajnu imovinu u cestovnom, zračnom, pomorskom te željezničkom prometu		2020.	godišnje	Ministarstvo prometa, JLRS
Korisnici javnog prijevoza	broj	Broj novih korisnika javnog prijevoza		2020.	godišnje	Libunija d.o.o. i ostali autoprijevoznici
Uspostava intermodalnog transportnog sustava	Da/ne	Uspostava intermodalnog transportnog sustava	1	2020.	jednom na kraju razdoblja	Izvješća o provedbi projekta

3.1. Razvijena društvena infrastruktura i usluge

Cilj

Poboljšanje kvalitete i dostupnosti društvene infrastrukture i pratećih usluga svim žiteljima Zadarske županije unapređenjem sustava odgoja i obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi te razvojem kulturnih i sportskih djelatnosti.

Opravdanje

Društvenu infrastrukturu Zadarske županije čine sustavi odgoja i obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi te kulturnih i sportskih djelatnosti. Zajednička karakteristika svih navedenih sustava je neravnomjerna raspoređenost te izrazita koncentracija njihove infrastrukture i ponude usluga na veća urbana područja, a osobito na područje grada Zadra, što značajno utječe na kvalitetu života stanovništva u ruralnim krajevima Zadarske županije te pogoduje njihovoj daljnjoj depopulaciji. U pogledu stanja fizičke infrastrukture i objekata te opremljenosti i kapaciteta svih navedenih sustava, analiza stanja ukazala je na značajnu potrebu za ulaganjem u rekonstrukciju postojećih objekata te izgradnju novih dodatnih kapaciteta. Problemi se javljaju i po pitanju nedostatne i neadekvatne opremljenosti, posebice u sektorima zdravstva i socijalne skrbi te u sektoru obrazovanja. Važno je istaknuti i nedostatak stručnog kadra kao prepreku kvalitetnijem razvoju sustava društvene infrastrukture i pratećih usluga. Nedostatak potrebnih ljudskih resursa posebice se javlja u zdravstvu te u pojedinim područjima odgojno-obrazovnog sustava.

Opis

Stanje društvene infrastrukture i dostupnost pratećih usluga na području Zadarske županije planira se unaprijediti kroz 8 različitih mjera. Prva mjera u okviru ovog prioriteta odnosi se na unapređenje stanja odgojno-obrazovnog sustava Zadarske županije. Navedeno se posebice odnosi na provedbu aktivnosti obnove postojeće fizičke infrastrukture te izgradnje novih objekata odgojno-obrazovnih ustanova kroz koje bi se osigurali kvalitetni uvjeti za rad ovih ustanova te poboljšali uvjeti za rad sa djecom s invaliditetom i poteškoćama u razvoju. Druge dvije mjere obuhvaćaju aktivnosti unapređenja infrastrukture u kulturi, razvoja kulturnih programa, poboljšanje koordinacije institucija i održivo korištenje te učinkovito upravljanje materijalnom i nematerijalnom kulturnom baštinom Zadarske županije. Poseban naglasak u okviru ovih mjera stavlja se na potrebu korištenja napretka u znanosti i tehnologiji za kvalitetniju zaštitu i prezentaciju kulturne baštine te iskorištavanje mogućnosti povezivanja kulturnog i turističkog sektora. Uz potrebe dodatnog ulaganja u kulturnu infrastrukturu javlja se i potreba značajnijih ulaganja u obnovu postojeće te razvoj nove sportske infrastrukture. Četvrtom se mjerom stoga potiče izgradnja sportskih objekata sukladno potrebama zajednice i poboljšanje uvjeta rada za sportaše s invaliditetom.

Aktivnosti usmjerene poboljšanju sustava zdravstva i socijalne skrbi Zadarske županije u fokusu su pete i šeste mjere, a naglasak je stavljen na provedbu aktivnosti obnove postojeće i ulaganja u novu infrastrukturu, daljnji razvoj mreže zdravstvenih i usluga socijalne skrbi te razvoj sustava promicanja zdravlja i prevencije bolesti. Neravnomjerna distribucija društvene infrastrukture s centralizacijom većine ustanova u Zadru i ostalim gradovima rezultirala je značajnim nedostatkom društvene infrastrukture u ruralnom području Zadarske županije. Sedmom mjerom nastoji se potaknuti razvoj ostale društvene infrastrukture na otocima i u zaleđu županije. Ovom mjerom obuhvaćen je razvoj društvenih i vatrogasnih domova te ostale društvene infrastrukture koja nije obuhvaćena prethodnim mjerama u okviru ovog prioriteta. Posljednja, osma mjera usmjerena je na unapređenje sustava zaštite i spašavanja te prilagodbe klimatskim promjenama, a posebice na unapređenje sustava intervencija kod iznenadnih onečišćenja okoliša, prirodnih nepogoda i akcidenata. Aktivnosti u okviru ove mjere uključuju izradu planova praćenja, prevencije i intervencije u slučaju svih vrsta rizika, organizaciju upravljanja uključujući sustav ranog upozoravanja, mjere planiranja i poboljšanja sustava za obranu, nabavu opreme i naprednih tehnologija za

prevenciju i sanaciju onečišćenja te aktivnosti informiranja i edukacije javnosti za postupanje u slučaju rizika.

Mjere

- Poboljšani uvjeti rada odgojno-obrazovnih ustanova
- Održivo korištenje i učinkovito upravljanje kulturnom baštinom Zadarske županije
- Unaprijeđena infrastruktura u kulturi, ojačani kulturni programi i poboljšana koordinacija između institucija u kulturi
- Razvijena sportska infrastruktura i unaprijeđen sustav potpora za ravnomjeran razvoj sporta
- Poboljšani i teritorijalno uravnotežen sustav zdravstva na području Zadarske županije
- Poboljšani i teritorijalno uravnotežen sustav socijalne skrbi na području Zadarske županije
- Razvoj ostale društvene infrastrukture
- Unaprijeđenje sustava zaštite i spašavanja te prilagodbe na klimatske promjene

Tablica 111: Pokazatelji ishoda za prioritet: 3.1. Razvijena društvena infrastruktura i usluge

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
definicija	jedinica	opis	vrijednost	godina		
Kretanje investicija u dugotrajnu imovinu	HRK	Kretanje investicija u dugotrajnu imovinu u području odgoja i obrazovanja, kulture, kulturnu baštinu, sporta, zdravstva i socijalne skrbi i sustava zaštite i spašavanja		2020.	godišnje	Relevantna ministarstva, JLRS
Kretanje broja učenika i studenata koji su završili obrazovanje	%	Udio osoba koje su završile srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje u odnosu na broj osoba koje su upisale školovanje		2020.	godišnje	Ministarstvo obrazovanja, UNIZD
Broj predškolskih ustanova izvan urbanih područja	broj	Broj predškolskih ustanova izvan urbanih područja		2020.	godišnje	JLRS
Broj posjetitelja kulturnih sadržaja i kulturne baštine		Broj posjetitelja kulturnih sadržaja i kulturne baštine		2020.	godišnje	Ustanove u kulturi, TZ
Broj članova sportskih saveza, udruga i klubova	broj	Broj članova sportskih saveza, udruga i klubova		2020.	godišnje	JLRS
Broj zdravstvenih djelatnika na 10000 stanovnika	broj	Kretanje broja liječnika, zubnih terapeuta i farmaceuta na 10000 stanovnika		2020.	godišnje	HZZO
Broj pružatelja socijalnih usluga	broj	Broj pružatelja socijalnih usluga		2020.	godišnje	CzSS

3.2. Povećana efikasnost i veća koordinacija institucija za upravljanje razvojem

Cilj

Unapređenje poslovanja i uspostava moderne javne uprave koja odgovorno i transparentno upravlja razvojnim potencijalom Zadarske županije, uz poštovanje i primjenu participativnog pristupa u kreiranju i provedbi razvojnih aktivnosti i javnih politika iz svog djelokruga.

Opravdanje

Sustav upravljanja razvojem čini Zadarska županija kao nadležna jedinica područne (regionalne) samouprave te 34 jedinice lokalne samouprave koje sudjeluju u planiranju, donošenju i provedbi razvojnih aktivnosti i politika na regionalnoj i lokalnoj razini. Uz jedinice regionalne i lokalne samouprave značajnu ulogu u upravljanju razvojem imaju i druge institucije poput razvojnih agencija čija uloga obuhvaća operativnu pripremu i provedbu razvojnih aktivnosti i projekata. Pri kreiranju i provedbi razvojnih procesa navedene institucije susreću se s otegotnim okolnostima koje su utvrđene analizom stanja sustava javne uprave. Najznačajniji interni problemi koje su dionici pri tom istaknuli jesu nedostatna financijska sredstva uzrokovana smanjenjem predviđenih budžeta za radove i investicije, nedostatak stručnog kadra za osmišljavanje i provođenje razvojnih projekata te neadekvatna organizacijska struktura u kojoj zaposlenici unutar županijskih odjela zaduženih za planiranje projekata, tj. pripremu projektne ideje, imaju prevelik opseg posla koji se mora obavljati, pored propisanog svakodnevnog posla. Također, ističe se kako ima prostora i za poboljšanje suradnje i interakcije s drugim važnim dionicima s područja županije u kreiranju i provedbi razvojnih procesa. Razina koordinacije i suradnje dionika odgovornih za donošenje odluka u sustavu planiranja i upravljanja razvojem je veoma niska, dijelom radi neadekvatne infrastrukture te prostorne odijeljenosti što otežava komunikacijsko-prostornu koheziju i suradnju. Provedbom ovog prioriteta namjerava se unaprijediti institucionalne kapacitete za upravljanje razvojem i strateško planiranje kroz osnaživanje ljudskih resursa, uvođenjem novih tehnologija u rad javne uprave s naglaskom na primjenu suvremenih informacijsko-komunikacijskih tehnologija, unapređenjem sustava za gospodarenje nekretninama te poboljšanjem koordinacije i komunikacije svih dionika koji sudjeluju u upravljanju razvojem.

Opis

Za ostvarenje prioriteta predviđeno je 8 mjera. Prve dvije mjere u okviru prioriteta usmjerene su povećanju razine kompetencija i vještina djelatnika zaposlenih na poslovima upravljanja razvojem i pripreme i provedbe projekata sufinanciranim sredstvima Europske unije i ostalim dostupnim sredstvima. Trećom mjerom nastoji se kreirati mreža dionika koji djeluju u području upravljanja lokalnim razvojem s ciljem poboljšanja prolaznosti lokalnih projekata na svim otvorenim natječajima i programima dostupnim dionicima s područja Zadarske županije. Aktivnostima u okviru četvrte mjere nastoji se unaprijediti rad Županijskog partnerskog vijeća te poboljšati proces donošenja odluka o integriranom razvoju Zadarske županije. Petom mjerom obuhvaćene su aktivnosti informatizacije javne uprave uvođenjem informacijskih i komunikacijskih tehnologija te GIS sustava u svrhu postizanja učinkovitosti i kvalitete i transparentnosti javne uprave. Šestom mjerom daje se potpora obnovi katastra i zemljišnih knjiga na području Zadarske županije te uspostavi katastra nekretnina. Sedma mjera nastoji obuhvatiti problem nedovoljne koordinacije i suradnje institucija odgovornih za područje planiranja i upravljanja razvojem kroz obnovu postojeće infrastrukture u vlasništvu Zadarske županije potrebne te smještanjem svih relevantnih institucija na jedinstvenu lokaciju. Nastavno na sedmu mjeru, posljednjom se mjerom u okviru ovog prioriteta nastoji izgraditi učinkovit sustav za gospodarenje nekretninama u vlasništvu Županije te ustanova i trgovačkih društava kojima je Županija osnivač.

Mjere

- Povećanje razine kompetencija i vještina djelatnika institucija u području upravljanja razvojem
- Povećanje razine osposobljenosti zaposlenika institucija u području pripreme i provedbe projekata sufinanciranih sredstvima Europske unije i ostalim dostupnim sredstvima
- Poboljšanje koordinacije i umreženost svih dionika u sustavu upravljanja lokalnim razvojem
- Unaprijeđenje rada Županijskog partnersko vijeća i proces donošenja odluka o integriranom razvoju Zadarske županije
- Poticanje širenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija u javnom upravljanju i poboljšanju javnih usluga
- Obnavljanje katastra i zemljišnih knjiga na području zadarske županije – uspostavljanje katastra nekretnina
- Stvoreni preduvjeti za zajedničku koordinaciju i suradnju institucija odgovornih za područje planiranja i upravljanja razvojem
- Učinkovito upravljanje nekretninama Županije i ustanova i trgovačkih društava čiji je Županija osnivač

Tablica 112: Pokazatelji ishoda za prioritet: 3.2. Povećana efikasnost i veća koordinacija institucija za upravljanje razvojem

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
definicija	jedinica	opis	vrijednost	godina		
Ukupna vrijednost projekata	HRK	Ukupna vrijednost projekata JLRS i pripadajućih institucija sufinanciranih sredstvima EU i drugih dostupnih izvora financiranja		2020.	godišnje	JLRS
Uspostavljen informacijski sustav javne uprave	da/ne	Uveden IKT sustav za poboljšanje učinkovitosti javne uprave		2020.	godišnje	Izvešće o provedbi projekta

3.3. Jačanje kapaciteta civilnog sektora

Cilj

Unapređenje kapaciteta civilnog sektora kako bi se osnažilo sudjelovanje civilnog društva u donošenju odluka od javnog značaja za Zadarsku županiju.

Opravdanje

Djelovanje udruga, gledano u cjelini, doprinosi poboljšanju upravljanja razvojem Zadarske županije. Već dugi niz godina Zadarska županija, ali i ostale jedinice lokalne samouprave s područja Zadarske županije, potiču razvoj i suradnju civilnog društva te financiraju projekte, programe i aktivnosti organizacija civilnog društva koji se smatraju od interesa za opće dobro u Zadarskoj županiji. Osnivanjem Volonterskog centra Zadar te aktivnostima u okviru projekta B. Hive kapaciteti udruga na području Zadarske županije značajno

su osnaženi, no i dalje se kao najveći problemi ističu nedovoljni kapaciteti organizacija civilnog društva za sudjelovanje u pripremi, donošenju i provedbi lokalnih razvojnih politika i projekata te slaba međusobna suradnja te suradnja s drugim institucijama i organizacijama javne uprave. Ovim prioritetom nastoji se unaprijediti kapaciteti civilnog društva te potaknuti sudjelovanje ovih organizacija u razvoju lokalnih politika i projekata.

Opis

Ostvarenje prioriteta predviđeno je kroz dvije mjere. Prvom mjerom nastoje se unaprijediti kapaciteti civilnog društva te ojačati socijalni i civilni dijalog kroz aktivnosti izrade analize stanja i učinkovitosti organizacija civilnog društva poticanje osnivanja novih organizacija te jačanje djelovanja postojećih, pružanjem potpora za provedbu programa, projekata i aktivnosti od interesa za opće dobro Zadarske županije, jačanje upravljačkih i stručnih kapaciteta za pripremu i provedbu projekata financiranih nacionalnim, EU i međunarodnim sredstvima te jačanjem svijesti građana o važnosti i mogućnosti djelovanja organizacija civilnog društva. Druga mjera političke razvoj partnerstva javnog, civilnog i gospodarskog sektora kako bi se unaprijedila priprema, donošenje i provođenje javnih politika od interesa za razvoj županije. Navedeno se planira ostvariti poticanjem organizacije tribina, okruglih stolova i tematskih sastanaka o aktualnim javnim temama, poticanjem partnerstva organizacija civilnog društva, gospodarskog i javnog sektora u svrhu pripreme i provedbe EU projekata te drugih projekata od interesa za opće dobro Zadarske županije.

Mjere

- Potpora izgradnji civilnog društva te jačanje socijalnog i civilnog dijaloga
- Razvoj partnerstva između javnog, civilnog i gospodarskog sektora

Tablica 113: Pokazatelji ishoda za prioritet: 3.3. Jačanje kapaciteta civilnog sektora

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
definicija	jedinica	opis	vrijednost	godina		
Broj (ili ukupna vrijednost u HRK) nominiranih i provedenih projekata organizacija civilnog društva	broj	Jačanje kapaciteta civilnog društva mjen brojem pripremljenih i provedenih projekata organizacija civilnog društva koji se financira/sufinancira iz JLRS		2020.	godišnje	JLRS
Broj zaposlenih u organizacijama civilnog društva	broj	Jačanje kapaciteta civilnog društva mjen brojem pripremljenih i provedenih projekata organizacija civilnog društva koji se financira/sufinancira iz JLRS		2020.	godišnje	HZZ

3.4. Potaknut razvoj ljudskih potencijala

Cilj

Povećanje zapošljivosti svih skupina radno sposobnog stanovništva u Zadarskoj županiji, a posebice osoba u nepovoljnom položaju, kroz razvoj modernog tržišta rada i povećanje usklađenosti obrazovnih programa s potrebama gospodarstva i strateškim smjerom sveukupnog razvoja županije.

Opravdanje

Trend kretanja stope i broja zaposlenih i nezaposlenih na području Zadarske županije u promatranom razdoblju od 2011. do 2015. godine upućuje na polagani oporavak tržišta rada, no bez značajnijih promjena u pogledu karakteristika samog tržišta kojeg i dalje obilježavaju strukturalna nezaposlenost i sezonalnost potražnje. Analiza stanja ističe visok udio ekonomski neaktivnog stanovništva u radno sposobnom stanovništvu županije, visoku stopu nezaposlenosti mladih, kao i osoba s invaliditetom te drugih ranjivih društvenih skupina. Uočena je neodgovarajuća kvalifikacijska struktura dostupne radne snage s obzirom na potrebe tržišta te problem niske dostupnosti i prilagođenosti programa obrazovanja i osposobljavanja za osobe s invaliditetom i druge ranjive društvene skupine. U tom kontekstu ističe se važnost i potreba snažnijeg povezivanja ključnih dionika gospodarstva i obrazovnog sustava kako bi se obrazovni programi te upisne kvote prilagodile zahtjevima tržišta te uskladile sa strateškim smjerom sveukupnog razvoja Zadarske županije. Također, istaknuta je i potreba daljnjeg jačanja Partnerskog vijeća za tržište rada i razvoj ljudskih potencijala Zadarske županije te poticanje implementacije mjera Strategije razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije.

Opis

Ostvarenje prioriteta temelji se na četiri međusobno povezane mjere. Prvom mjerom nastoji se poboljšati zapošljivost osoba u nepovoljnom položaju na tržištu rada njihovim uključivanjem u različite edukativne aktivnosti, a posebice unaprjeđenjem informatičke pismenosti te podizanjem svijesti o potencijalima osoba koje spadaju u ranjive skupine. Druga mjera obuhvaća aktivnosti jačanja kapaciteta lokalnog partnerstva za zapošljavanje te provedbe mjera SRLJP ZZ kroz potporu pripremi projekata registriranih u bazi projektnih ideja i izradu izvještaja o provedbi Strategije. Osobita važnost ovog partnerstva ističe se kroz umrežavanje dionika s tržišta rada i razvoj ljudskih potencijala čime se direktno doprinosi olakšanoj implementaciji ostalih mjera u okviru ovog prioriteta. Trećom mjerom nastoji se odgovoriti na izazov prevencije dugotrajne nezaposlenosti kroz jačanje sustava profesionalnog usmjeravanja. Ovime će se povećati mogućnosti za kvalitetnije definiranje potreba za obrazovanjem pojedinca i uskladiti ih sa potrebama na tržištu rada. Nastavno na potrebu razvoja sustava profesionalnog usmjeravanja četvrtom se mjerom nastoji promovirati koncept cjeloživotnog učenja. Postojeća nezainteresiranost za uključivanje u sustav cjeloživotnog učenja nastoji se adresirati različitim promotivnim aktivnostima, ali i uspostavom centara te poboljšanjem kvalitete ustanova za cjeloživotno učenje.

Mjere

- Promicanje uključivanja ranjivih skupina na tržište rada i olakšavanje pristupa obrazovanju ranjivim skupinama
- Jačanje kapaciteta lokalnog partnerstva za zapošljavanje Zadarske županije te poticanje implementacije mjera Strategije razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije
- Prevencija dugotrajne nezaposlenosti jačanjem sustava profesionalnog usmjeravanja
- Promovirano cjeloživotno učenje i njegovi programi

Tablica 114: Pokazatelji ishoda za prioritet: 3.4. Potaknut razvoj ljudskih potencijala

Pokazatelj ishoda			Ciljana vrijednost		Učestalost praćenja	Izvor
definicija	jedinica	opis	vrijednost	godina		
Kretanje stope nezaposlenosti	%	Kretanje stope nezaposlenosti		2020.	godišnje	HZZ
Udio zaposlenosti mladih, osoba s invaliditetom i drugih osoba u nepovoljnom položaju na tržištu rada	%	Udio zaposlenosti mladih, osoba s invaliditetom i drugih osoba u nepovoljnom položaju na tržištu rada		2020.	godišnje	HZZ

8.3.2. Mjere za razvoj županije

CILJ 1.	GOSPODARSKI KONKURENTNA I INOVATIVNA ZADARSKA ŽUPANIJA
PRIORITET 1.1.	POVEĆANA KONKURENTNOST I ZASTUPLJENOST PROIZVODNOG SEKTORA U GOSPODARSTVU ZADARSKE ŽUPANIJE
Mjera 1.1.1.	Poboljšanje poslovnog okruženja za razvoj prerađivačke industrije visokih tehnologija
SVRHA MJERE	Svrha mjere je stvaranje povoljnijih uvjeta i dugoročno pomaganje i usmjeravanje razvoja prerađivačke industrije na temelju postojećih potencijala (tradicija prehrambene i metaloprerađivačke industrije) te zaštita postojeće proizvodnje u prioritetnim proizvodnim granama.
CILJ	Jačanje tradicionalnih grana prerađivačke industrije i stvaranje okruženja za razvoj novih proizvodnih grana visokih tehnologija.
OPIS	1.1.1.1. Identifikacija ključnih elemenata industrijskog razvoja i prepoznavanje ključnih faktora razvoja prerađivačke industrije 1.1.1.2. Sustavno planiranje, koordinacija i praćenje ostalih aktivnosti i projekata od važnosti za industrijski razvoj Zadarske županije, s naglaskom na specijalizaciji u prerađivačkoj industriji
REZULTAT	Identificirani ključni segmenti industrijskog razvoja te poboljšano poslovno okruženje za razvoj konkurentne prerađivačke industrije visokih tehnologija.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo
KORISNICI	Postojeća i potencijalna trgovačka društva (tvrtke, obrti, zadruge) u proizvodnom sektoru
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj studija u kojima su identificirani ključni elementi industrijskog razvoja i ključni elementi razvoja prerađivačke industrije • Broj izrađenih izvještaja/smjernica o stanju razvoja prerađivačkog sektora Zadarske županije
VRIJEME PROVEDBE	1.1.1.1. Tijekom jedne godine 1.1.1.2. Kontinuirano
Mjera 1.1.2.	Poticanje novih investicija u proizvodnom sektoru
SVRHA MJERE	Svrha mjere je potaknuti postojeće tvrtke na ulaganja te stvoriti preduvjete za nove kapitalne investicije kao i potaknuti osnivanje novih proizvodnih tvrtki.
CILJ	Novo investicije u proizvodnom sektoru koje će doprinijeti rastu i povećanju konkurentnosti prerađivačke industrije.
OPIS	1.1.2.1. Potpora postojećim proizvodnim tvrtkama za izgradnju i proširenje proizvodnih kapaciteta te nabavu novih tehnologija 1.1.2.2. Poticanje osnivanja novih proizvodnih tvrtki 1.1.2.3. Privlačenje proizvodnih tvrtki i pružanja potpore novim investicijama u proizvodnju u postojećim poduzetničkim zonama
REZULTAT	Povećanje ulaganja prerađivačkih tvrtki u modernizaciju i širenje poslovanja.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo
KORISNICI	Postojeća i potencijalna trgovačka društva (tvrtke, obrti, zadruge) u proizvodnom sektoru
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj postojećih proizvodnih tvrtki poduprtih za izgradnju i proširenje proizvodnih kapaciteta te nabavu novih tehnologija • Iznosi financijskih sredstava uloženi za izgradnju i proširenje proizvodnih kapaciteta te nabavu novih tehnologija poduprtim postojećim proizvodnim

	<p>tvrtkama</p> <ul style="list-style-type: none"> • Broj novih proizvodnih tvrtki koje će koristiti potpore (bespovratna sredstva, jamstveno-kreditne sheme) • Broj privučenih poduzetnika u poduzetničkim zonama • Broj inicijativa/programa usmjerenih privlačenju proizvodnih tvrtki u poduzetničke zone
VRIJEME PROVEDBE	1.1.2.1. - 1.1.2.3. Kontinuirano

PRIORITET 1.2.	OJAČANO MALO I SREDNJE PODUZETNIŠTVO I UNAPRIJEĐENO PODUZETNIČKO OKRUŽENJE
Mjera 1.2.1.	Jačanje kapaciteta poduzetničkih potpornih institucija, uz razvoj novih usluga i infrastrukture
SVRHA MJERE	Svrha mjere je unaprijediti i ojačati kapacitete postojećih poduzetničkih potpornih institucija, stvoriti uvjete za razvoj nove i proširenje postojeće poslovne infrastrukture i uvođenje novih usluga.
CILJ	Ojačati kapacitete poduzetničkih potpornih institucija radi sustavne i kvalitetne podrške malim i srednjim poduzetnicima u svim fazama rasta.
OPIS	<p>1.2.1.1. Uvođenje novih usluga poduzetničkih potpornih institucija (PPI) za potporu MSP u svim fazama poslovanja</p> <p>1.2.1.2. Poboljšanje kompetencija zaposlenika poduzetničkih potpornih institucija (PPI)</p> <p>1.2.1.3. Poboljšanje postojeće poslovne infrastrukture, opreme i povezanih poslovnih usluga koje se pružaju MSP-ovima</p> <p>1.2.1.4. Stvaranje nove poslovne infrastrukture, opreme i povezanih poslovnih usluga, s naglaskom na područja gdje je dokazana potreba za proširenom/novom infrastrukturom</p>
REZULTAT	Razvijena i poboljšana poslovna infrastruktura te osnaženi kapaciteti poduzetničkih potpornih institucija (PPI).
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo, poduzetničke potporne institucije (PPI)
KORISNICI	Poduzetničke potporne institucije (PPI), postojeći i potencijalni mali i srednji poduzetnici
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj MSP kojima je pružena podrška u vidu novih usluga od strane poduzetničkih potpornih institucija (PPI) • Broj novih usluga koje pružaju poduzetničke potporne institucije (PPI) • Broj dodatno educiranih zaposlenika • Broj realiziranih projekata poboljšanja postojeće poslovne infrastrukture • Broj MSP korisnika poboljšane poslovne infrastrukture • Broj realiziranih projekata razvoja poslovne infrastrukture u područjima gdje je dokazana potreba za proširenom/novom infrastrukturom • Broj postojećih MSP te početnika korisnika nove/proširene poslovne infrastrukture
VRIJEME PROVEDBE	1.2.1.1. - 1.2.1.4. Kontinuirano
Mjera 1.2.2.	Daljnji razvoj postojećih poduzetničkih zona te stvaranje povoljne klime za ulaganja
SVRHA MJERE	Svrha mjere je unaprijediti postojeće poduzetničke zone u Zadarskoj županiji za usmjereni razvoj poduzetništva te koordiniranim djelovanjem svih dionika stvoriti preduvjete za poticajno i konkurentno poslovno okruženje za privlačenje novih ulaganja.
CILJ	Stvoriti povoljnu i konkurentnu poslovnu klimu za privlačenje novih ulaganja

	ulaganjem u poboljšanje postojećih poduzetničkih zona te sustavnim i koordiniranim radom na unapređenju uvjeta poslovanja u ZŽ.
OPIS	1.2.2.1. Analiza regionalnih i lokalnih prepreka za ulaganja 1.2.2.2. Unapređenje opremljenosti postojećih poduzetničkih zona 1.2.2.3. Poticanje razvoja infrastrukture do postojećih poduzetničkih zona 1.2.2.4. Podrška daljnjem radu „One stop service“ centra (u sklopu ZADRA –e NOVE) 1.2.2.5. Koordiniranim aktivnostima na daljnjem razvoju i unapređenju poduzetničkih zona, sustavom poticaja te marketinškim aktivnostima privući domaće i inozemne tvrtke da posluju u poduzetničkim zonama
REZULTAT	Postojeće poduzetničke zone opremljene i stavljene u funkciju; poboljšana poslovna klima u Zadarskoj županiji.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo, ZADRA NOVA, jedinice lokalne samouprave
KORISNICI	Jedinice lokalne samouprave, mali i srednji poduzetnici, ZADRA NOVA, domaći i inozemni investitori
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Izrađena analiza regionalnih i lokalnih prepreka za ulaganja • Broj postojećih poduzetničkih zona korisnika koje su dodatno opremljene • Površina komunalno uređenih postojećih poduzetničkih zona • Broj koordiniranih inicijativa/programa za daljnji razvoj i unaprjeđenje poduzetničkih zona • Broj kilometara izgrađene infrastrukture do postojećih poduzetničkih zona (pristupne ceste, vodoopskrba, odvodnja, telekomunikacije, elektrifikacija) (potaknutih od strane ZŽ ili institucija) • Broj investitora kojima je „One stop service centar“ (u sklopu ZADRA-e NOVE) pružio podršku • Broj organiziranih događanja usmjerenih privlačenju domaćih i inozemnih investicija
VRIJEME PROVEDBE	1.2.2.1. Tijekom 2 godine 1.2.2.2. - 1.2.2.5. Kontinuirano
Mjera 1.2.3.	Poboljšanje pristupa malih i srednjih poduzetnika financijskim sredstvima
SVRHA MJERE	Svrha mjere je olakšati pristup povoljnim financijskim instrumentima za male i srednje poduzetnike, kako početnika tako i tvrtki u razvoju.
CILJ	Povećana dostupnost povoljnih financijskih sredstava malim i srednjim poduzetnicima.
OPIS	1.2.3.1. Informiranje i savjetovanje MSP o mogućnostima i dostupnosti financijskih sredstava kroz stalne aktivnosti poduzetničkih potpornih institucija (PPI) 1.2.3.2. Sufinanciranje izrade projektne dokumentacije za EU i druge izvore financiranja 1.2.3.3. Daljnja provedba postojećih programa subvencioniranja kamata te odobravanja jamstava na poduzetničke kredite te razvoj financijskih instrumenata za MSP 1.2.3.4. Sufinanciranje troškova MSP za stručno osposobljavanje zaposlenika 1.2.3.5. Pružanje podrške osnivanju i širenju poslovanja MSP u vidu dodjele bespovratnih sredstava (za MSP koji nisu u proizvodnom sektoru)
REZULTAT	Razrađen sustav dodjele financijskih sredstava prilagođen potrebama malih i srednjih poduzetnika Zadarske županije.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo, poduzetničke potporne institucije (PPI)
KORISNICI	Mali i srednji poduzetnici (tvrtke, obrti, zadruge)
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj MSP kojima je pružena savjetodavna podrška od strane poduzetničkih potpornih institucija (PPI) • Broj organiziranih događanja od strane PPI-a radi informiranja MSP

ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj MSP na organiziranim događanjima • Broj poduzetnika kojima je sufinancirana izrada projektne dokumentacije za EU i druge izvore financiranja • Broj dodijeljenih i realiziranih kredita i jamstava za MSP iz različitih programa podrške i razvijenih novih financijskih instrumenata • Broj MSP korisnika potpore za sufinanciranje troškova za stručno osposobljavanje zaposlenika • Broj novoosnovanih i postojećih MSP korisnika potpore u vidu bespovratnih sredstava za osnivanje i širenje poslovanja • Broj novih financijskih instrumenata za MSP • Broj poduzetnika korisnika novih financijskih instrumenata
VRIJEME PROVEDBE	1.2.3.1. - 1.2.3.5. Kontinuirano
Mjera 1.2.4.	Stvaranje uvjeta za očuvanje tradicijskih i umjetničkih obrta
SVRHA MJERE	Svrha mjere jest sačuvati postojeće tradicijske i umjetničke obrte te revitalizirati stare tradicijske i umjetničke zanate.
CILJ	Zaštititi tradicijske i umjetničke obrte te revitalizirati stare tradicijske i umjetničke zanate, što će doprinijeti očuvanju tradicije, rastu konkurentnosti gospodarstva i obogaćivanju turističke ponude.
OPIS	1.2.4.1. Podrška poboljšanju uvjeta rada postojećih tradicijskih i umjetničkih obrta 1.2.4.2. Informiranje postojećih i edukacija potencijalnih ponuđača i proizvođača tradicijskih i umjetničkih proizvoda 1.2.4.3. Revitalizacija izumrlih tradicijskih i umjetničkih zanata, s naglaskom na ruralna područja 1.2.4.4. Potpora promotivnim i marketinškim aktivnostima tradicijskih i umjetničkih obrta
REZULTAT	Sačuvani postojeći tradicijski i umjetnički obrti, revitalizirani stari tradicijski i umjetnički zanati.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo
KORISNICI	Prepoznati tradicijski i umjetnički obrtnici i potencijalni novi tradicijski i umjetnički obrtnici
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj podržanih inicijativa/programa za poboljšanje rada postojećih tradicijskih i umjetničkih obrta • Broj obrtnika korisnika potpore za poboljšanje uvjeta rada • Iznos financijskih sredstava dodijeljen tradicijskim i umjetničkim obrtima za poboljšanje uvjeta rada • Broj organiziranih edukacija i savjetovanja za postojeće i potencijalne ponuđače i proizvođače tradicijskih i umjetničkih proizvoda • Broj postojećih i potencijalnih proizvođača tradicijskih i umjetničkih proizvoda polaznika edukacije • Broj inicijativa/programa revitalizacije izumrlih tradicijskih i umjetničkih zanata • Broj revitaliziranih izumrlih tradicijskih i umjetničkih zanata • Broj obrtnika korisnika potpore za promotivne i marketinške aktivnosti
VRIJEME PROVEDBE	1.2.4.1. - 1.2.4.4. Kontinuirano
Mjera 1.2.5.	Poticanje međusektorskog povezivanja radi kreiranja novih finalnih proizvoda i organiziranog nastupa na tržištu
SVRHA MJERE	Svrha mjere je stvoriti preduvjete za snažnije međusektorsko povezivanje poduzetnika u ZZ, s naglaskom na povezivanje „odozdo prema gore“ radi kreiranja cjelovitih finalnih proizvoda te organiziranog nastupa na tržištu.

CILJ	Razvijanje međusektorskog povezivanja što će dovesti do stvaranja novih finalnih konkurentnih proizvoda spremnih za plasiranje krajnjim potrošačima na tržištu.
OPIS	1.2.5.1. Promocija različitih oblika poduzetničkog udruživanja (s naglaskom udruživanja „odozdo prema gore“) 1.2.5.2. Identifikacija gospodarskih sektora i pojedinih poslovnih subjekata (potencijalnih članova udruženja) spremnih za međusektorsko udruživanje 1.2.5.3. Podizanje svijesti poduzetnika o prednostima udruživanja te zajedničkog nastupa na tržištu 1.2.5.4. Razvoj programa institucionalne potpore aktivnostima udruživanja poduzetnika
REZULTAT	Osnovana nova međusektorska udruženja i klasteri.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo
KORISNICI	Mali i srednji poduzetnici (tvrtke, obrti, zadruge)
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj organiziranih događanja sa svrhom promoviranja različitih oblika poduzetničkog udruživanja • Izrađena analiza potencijala međusektorskog udruživanja u Zadarskoj županiji • Broj organiziranih radionica i informativnih dana radi podizanja svijesti poduzetnika o prednostima udruživanja i zajedničkog nastupa na tržištu • Broj programa institucionalne potpore aktivnostima udruživanja poduzetnika • Broj udruženja/klastera korisnika potpore
VRIJEME PROVEDBE	1.2.5.1. - 1.2.5.4. Kontinuirano
Mjera 1.2.6.	Poticanje izvoznih aktivnosti malih i srednjih poduzetnika
SVRHA MJERE	Svrha je primjenom različitih mehanizama podrške izvoznim aktivnostima poduzetnika povećati izvoz malih i srednjih poduzetnika ZZ.
CILJ	Stvoriti povoljne uvjete za jačanje izvoznih aktivnosti malih i srednjih poduzetnika.
OPIS	1.2.6.1. Obrazovanje i savjetovanje poduzetnika o planiranju i provedbi izvoznih aktivnosti, nastupa na stranim tržištima, analizi stranih tržišta i sl. 1.2.6.2. Podrška (savjetodavna, financijska) za nastup MSP i udruženja MSP na inozemnim sajmovima, izložbama i sličnim manifestacijama 1.2.6.3. Podrška aktivnostima/projektima MSP orijentiranih na izvoz (informiranje o potencijalnim izvorima financiranja za izvozne aktivnosti, sufinanciranje izrade projektne dokumentacije, priprema strategija ulaska na tržišta skupinama MSP)
REZULTAT	Stvoreno povoljno okruženje za rast i razvoj izvozno orijentiranih malih i srednjih poduzetnika.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo
KORISNICI	Izvozno orijentirane mikro, male i srednje tvrtke i obrti
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj održanih radionica/informativnih dana o planiranju i provedbi izvoznih aktivnosti • Broj poduzetnika uključenih u aktivnosti obrazovanja i savjetovanja o planiranju i provedbi izvoznih aktivnosti • Broj korisnika potpore nastupa na inozemnim tržištima • Broj nastupa na inozemnim sajmovima i sl. događanjima • Broj poduzetnika kojima je pružena savjetodavna podrška u pronalaženju adekvatnog izvora financiranja • Broj poduzetnika kojima je pružena tehnička podrška u izradi projektne dokumentacije te pripremi dokumentacije za ulazak na inozemna tržišta
VRIJEME PROVEDBE	1.2.6.1. - 1.2.6.3. Kontinuirano

Mjera 1.2.7.	Razvoj socijalnog poduzetništva
SVRHA MJERE	Svrha mjere je poticanje razvoja socijalnog poduzetništva u ZŽ, odnosno poslovanja temeljenog na načelima društvene, okolišne i ekonomske održivosti, kod kojeg se stvorena dobit/višak prihoda u cijelosti ili većim dijelom ulaže za dobrobit zajednice.
CILJ	Uspostava poticajnog okruženja za promicanje i razvoj socijalnog poduzetništva u Zadarskoj županiji kako bi se osiguralo povećanje razine zaposlenosti, te pravednija raspodjela prihoda.
OPIS	1.2.7.1. Podrška prijenosu dobre prakse, razvoj i provedba neformalnog osposobljavanja, umrežavanje društvenih poduzetnika 1.2.7.2. Savjetodavna i tehnička podrška osnivanju socijalnih poduzeća 1.2.7.3. Potpora u pripremi projektnih prijedloga koji promiču socijalno poduzetništvo
REZULTAT	Povećan broj organizacija koje se bave socijalnim poduzetništvom.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo i UO za zdravstvo i socijalnu skrb
KORISNICI	Poduzetnici, zadruge, udruženja, udruge.
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj podržanih projekata dobre prakse, razvoja i provedbe neformalnog obrazovanja te umrežavanja društvenih poduzetnika • Broj održanih edukativnih aktivnosti za poslodavce o važnosti društveno odgovornog poslovanja • Broj poduzetnika uključenih u podržane projekte • Broj subjekata kojima je pružena savjetodavna pomoć prilikom osnivanja i rada socijalnih poduzeća • Broj poduprtih projektnih prijedloga koji promoviraju socijalno poduzetništvo za prijavu na EU i nacionalne izvore financiranja
VRIJEME PROVEDBE	1.2.7.1. - 1.2.7.3. Kontinuirano
Mjera 1.2.8.	Razvoj kreativne industrije Zadarske županije
SVRHA MJERE	Svrha mjere je stvoriti povoljno okruženje za razvoj kreativnih i kulturnih industrija u ZŽ, odnosno industrija koje se zasnivaju na kreativnosti, vještinama i talentu pojedinca, te svoj potencijal za stvaranje zaposlenosti i bogatstva baziraju na proizvodnji i eksploataciji intelektualnog vlasništva.
CILJ	Stvaranje povoljnog okruženja za razvoj kreativne industrije u Zadarskoj županiji.
OPIS	1.2.8.1. Analiza i identifikacija ključnih elemenata kreativne industrije u Zadarskoj županiji 1.2.8.2. Poticanje daljnjeg rada Filmskog ureda (Inovacija) 1.2.8.3. Jačanje kapaciteta u području kreativne industrije 1.2.8.4. Podrška pripremi projekata u području kreativne industrije za prijavu na EU fondove i druge izvore financiranja 1.2.8.5. Podrška razvoju specijaliziranog poduzetničkog inkubatora za kreativnu industriju
REZULTAT	Identificirani svi segmenti kreativne industrije i stvoreni preduvjeti za jačanje postojećih i razvoj novih kulturnih proizvoda Zadarske županije
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo i UO za društvene djelatnosti
KORISNICI	Tvrtke, obrti i fizičke osobe (samostalni umjetnici i istaknuti pojedinci) koji su prepoznati kao dio kreativne industrije
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Izrađena analiza i identificirani ključni elementi kreativne industrije ZŽ • Broj realiziranih filmskih projekata preko Filmskog ureda • Broj organiziranih događanja (edukacije, studijska putovanja) za jačanje kapaciteta

	<p>u području upravljanja razvojem kreativne industrije</p> <ul style="list-style-type: none"> • Broj osposobljenih zaposlenika u području upravljanja razvojem kreativne industrije • Broj projekata u području kreativne industrije kojima je pružena podrška u prijavi na EU fondove i druge izvore financiranja • Osnovan specijalizirani poduzetnički inkubator za kreativnu industriju • Broj privatnih subjekata koji djeluju u Inkubatoru za kreativne industrije
VRIJEME PROVEDBE	<p>1.2.8.1. Tijekom 2 godine 1.2.8.2. - 1.2.8.4. Kontinuirano 1.2.8.5. Tijekom 3 godine</p>

PRIORITET 1.3.	POVEĆANA ULOGA ISTRAŽIVANJA I RAZVOJA U GOSPODARSTVU ZADARSKE ŽUPANIJE
Mjera 1.3.1.	Jačanje razvojno-istraživačke dimenzije poslovnog sektora
SVRHA MJERE	Svrha mjere je osnažiti ulogu istraživanja i razvoja u gospodarstvu Zadarske županije, te pružiti uslugu visoke poslovne razine prvenstveno osnivanjem specijaliziranih poslovnih inkubatora i centara kompetencije.
CILJ	Ojačati znanstveno-istraživačku dimenziju poslovnog sektora te pružiti usluge visoke poslovne razine osnivanjem specijaliziranih poslovnih inkubatora i centara kompetencije.
OPIS	<p>1.3.1.1. Osnivanje i razvoj specijaliziranih poslovnih inkubatora i centara kompetencija (Centar novih tehnologija – s fokusom na metaloprerađivačku industriju visokih tehnologija, Plavo zeleni centar – centar kompetencija za preradu ribe i voća)</p> <p>1.3.1.2. Razvoj i pružanje predinkubacijskih usluga od strane poduzetničkih potpornih institucija (PPI) za novoosnovana i inovativna mala i srednja poduzeća</p> <p>1.3.1.3. Podrška u izradi projektne dokumentacije za infrastrukturne projekte u sektoru istraživanja, razvoja i inovacija</p>
REZULTAT	Pružena adekvatna podrška razvoju specijaliziranih poslovnih inkubatora i centara kompetencija, uspješno razvijene i pružene predinkubacijske usluge od strane PPI-a novoosnovanim i inovativnim malim i srednjim poduzećima.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo, INOVAcija
KORISNICI	Poduzetničke potporne institucije, Centri kompetencije, specijalizirani poduzetnički inkubatori, postojeći i potencijalni mali i srednji poduzetnici
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj osnovanih Specijaliziranih poslovnih inkubatora i Centara kompetencije (Plavo zeleni centar) • Broj poduzetničkih potpornih institucija (PPI) koje pružaju predinkubacijske usluge MSP • Broj novoosnovanih i inovativnih MSP korisnika predinkubacijskih usluga • Broj infrastrukturnih projekata u sektoru istraživanja, razvoja i inovacija kojima je pružena podrška u izradi projektne dokumentacije
VRIJEME PROVEDBE	<p>1.3.1.1. Tijekom 4 godine 1.3.1.2. Kontinuirano 1.3.1.3. Kontinuirano</p>
Mjera 1.3.2.	Poboljšanje kapaciteta Sveučilišta u Zadru kao jednog od nositelja gospodarskog razvoja
SVRHA MJERE	Svrha mjere je ojačati kapacitete Sveučilišta u Zadru s ciljem stvaranja istraživačkog sveučilišta okrenutog prioritetno prema svojem jadranskom okruženju, istraživačkoj izvrsnosti, kolaborativnim projektima povezanim s gospodarstvom i civilnim sektorom te povećanju znanstvene produkcije.

CILJ	Poboljšati kapacitete Sveučilišta u Zadru kao jednog od nositelja gospodarskog razvoja zasnovanog na znanstveno-istraživačkim aktivnostima.
OPIS	1.3.2.1. Jačanje infrastrukturnih kapaciteta Sveučilišta u Zadru 1.3.2.2.. Podrška projektima Ureda za znanost i provedba kompleksnih usluga transfera znanja i tehnologija 1.3.2.3. Podrška u razvoju STEM dimenzije Sveučilišta u Zadru (uspostava znanstveno-istraživačkih centara/zavoda/instituta te ulaganje u sveučilišne i stručne studije iz područja inženjerstva i informacijskih tehnologija)
REZULTAT	Ojačani i prošireni kapaciteti Sveučilišta u Zadru.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo, Sveučilište u Zadru
KORISNICI	Sveučilište u Zadru, studenti, poduzetnici, jedinice lokalne i regionalne samouprave
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj izgrađenih/renoviranih objekata Sveučilišta u Zadru • Ojačani infrastrukturni kapaciteti Sveučilišta u Zadru za znanstveno-tehnološka istraživanja • Uspostavljen Ured za transfer tehnologija na Sveučilištu u Zadru • Broj podržanih znanstveno-istraživačkih projekata generiranih na Sveučilištu u Zadru u suradnji sa županijom ili županijskom institucijom • Broj projekata nastalih u međusobnoj suradnji Sveučilišta u Zadru i privatnog sektora u suradnji sa županijom ili županijskom institucijom • Broj podržanih novih sveučilišnih i stručnih studija na Sveučilištu u Zadru iz područja inženjerstva i informacijskih tehnologija • Broj podržanih uspostavljenih istraživačkih centara/zavoda/instituta
VRIJEME PROVEDBE	1.3.2.1. - 1.3.2.3. Kontinuirano
Mjera 1.3.3.	Poticanje primjene znanja i razvoja inovacija u gospodarstvu
SVRHA MJERE	Svrha mjere je poticanje intenzivnog i sustavnog korištenja znanja, razvoja tehnologije i inovacija u gospodarstvu kroz uvođenje i korištenje novih tehnologija i inovacija u poslovanju, poticanje komercijalizacije inovacija, te jačanje suradnje poslovnog sektora sa znanstveno-istraživačkim sektorom.
CILJ	Povećana primjena znanja te ostvaren razvoj inovacija u gospodarstvu.
OPIS	1.3.3.1. Potpora poduzetnicima u uvođenju informacijsko-komunikacijskih tehnologija, aktivnostima istraživanja i razvoja novih proizvoda i usluga, te u komercijalizaciji inovacija 1.3.3.2. Edukacija i savjetovanje poduzetnika o aktivnostima istraživanja, razvoja i inovacija 1.3.3.3. Podrška projektima malih i srednjih poduzetnika s obrazovno-znanstvenom zajednicom 1.3.3.4. Podrška radu inovatora i udruženjima inovatora
REZULTAT	Ojačana veza između znanstvenoistraživačkih institucija i poslovnih subjekata, educirani poduzetnici te pružena podrška projektima istraživanja i razvoja inovacija malih i srednjih poduzetnika, povećano korištenje informacijsko-komunikacijskih tehnologija u poduzećima.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo, INOVAcija
KORISNICI	Mali i srednji poduzetnici, jedinice lokalne i regionalne samouprave, obrazovno-znanstvene institucije, fizičke osobe (inovatori), udruženja inovatora
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj poduzetnika korisnika potpore (financijske) uvođenja informacijsko-komunikacijskih tehnologija i komercijalizacije inovacija • Broj održanih edukacija i savjetovanja poduzetnika • Broj poduzetnika polaznika edukativnih aktivnosti te savjetovanja • Broj podržanih istraživačkih i razvojnih projekata malih i srednjih poduzetnika s obrazovno-znanstvenom zajednicom • Broj podržanih programa dodjele sredstava inovatorima i udruženjima inovatora

	• Iznos financijskih sredstava dodijeljen udruženju inovatora
VRIJEME PROVEDBE	1.3.3.1. - 1.3.3.4. Kontinuirano

PRIORITET 1.4.	SMANJENA SEZONALNOST TURIZMA TE POVEĆANA KVALITETA TURISTIČKIH SADRŽAJA
Mjera 1.4.1.	Razvoj sustava upravljanja destinacijom
SVRHA MJERE	Svrha mjere je unaprjeđenje sustava upravljanja turističkom ponudom ZŽ umrežavanjem dionika turističkog razvoja, efikasnijim i koordiniranim planiranjem turističkih aktivnosti, jačanjem ljudskih resursa u turizmu, učinkovitijim upravljanjem postojećom turističkom ponudom te poticanjem i jačanjem izvansezonske turističke ponude.
CILJ	Cilj mjere je postizanje boljih turističkih rezultata učinkovitijim upravljanjem postojećom turističkom ponudom ZŽ te produženje turističke sezone.
OPIS	1.4.1.1. Umrežavanje ključnih dionika turističkog sustava 1.4.1.2. Jačanje programa i alata razvoja za upravljanje destinacijom 1.4.1.3. Podrška unaprjeđenju kapaciteta za obrazovanje u turizmu i programa obrazovanja u turizmu 1.4.1.4. Unaprjeđenje sustava sigurnosti u Županiji 1.4.1.5. Stalno praćenje pokazatelja nosivog kapaciteta i kvalitete okoliša 1.4.1.6. Unaprjeđenje svijesti dionika turističke ponude i lokalnog stanovništva o potrebi zaštite okoliša 1.4.1.7. Unaprjeđenje komunikacije s turistima 1.4.1.8. Poticanje društvenih događanja u izvansezonskom periodu
REZULTAT	Razvijen sustav upravljanja destinacijom kroz zajedničko djelovanje ključnih interesno-utjecajnih dionika turizma Zadarske županije.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za more i turizam
KORISNICI	Turističke zajednice JRLS, JLS, gospodarski subjekti u turizmu, strukovne udruge u turizmu, lokalno stanovništvo, turisti.
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj organiziranih zajedničkih promotivnih aktivnosti • Broj pripremljenih zajedničkih razvojnih programa i projekata • Definiran godišnji kalendar ključnih turističkih događanja • Broj razvijenih i primijenjenih alata • Broj realiziranih programa • Broj osnovanih DMO i DMK79 organizacija • Broj podržanih edukacija, radionica, seminara i obrazovnih programa • Broj podržanih promotivnih akcija • Stopa kriminaliteta • Broj hitnih intervencija • Broj lokaliteta s definiranim nosivim kapacitetom • Broj planova upravljanja • Broj provedenih mjera zaštite lokaliteta • Broj održanih radionica o potrebi zaštite okoliša • Broj turističkih računalnih i mobilnih aplikacija • Broj turističkih brošura • Broj turističkih sajmova • Broj postavljenih znakova turističke signalizacije • Broj informativnih panoa

⁷⁹ DMO (destinacijska menadžment organizacija) i DMK (destinacijska menadžment kompanija)

	<ul style="list-style-type: none"> • Broj organiziranih manifestacija (potaknutih od strane ZŽ ili institucija) • Broj dolazaka i noćenja u izvansezonskom razdoblju
VRIJEME PROVEDBE	<p>1.4.1.1. Prva godina 1.4.1.2. Tijekom pet godina 1.4.1.3. Prve dvije godine 1.4.1.4. Tijekom pet godina 1.4.1.5. Tijekom pet godina 1.4.1.6. Prva godina 1.4.1.7. Prve dvije godine 1.4.1.8. Tijekom pet godina</p>
Mjera 1.4.2.	Razvoj turističke infrastrukture
SVRHA MJERE	Ostvarenje boljih turističkih rezultata unaprjeđenjem postojeće i razvojem nove javne i privatne turističke infrastrukture.
CILJ	Razviti turističku infrastrukturu koja doprinosi daljnjoj afirmaciji Zadarske županije kao konkurentne turističke regije.
OPIS	<p>1.4.2.1. Poticanje razvoja hotelskog smještaja te difuznih i integralnih hotela 1.4.2.2. Poticanje daljnjeg razvoja kamping ponude 1.4.2.3. Poticanje razvoja ostalih smještajnih jedinica 1.4.2.4. Upravljanje i podizanje razine kvalitete plaža 1.4.2.5. Unapređenje specifičnih oblika infrastrukture namijenjenih razvoju avanturističkog turizma 1.4.2.6. Razvoj sustava turističkih informacijskih centara (TIC) 1.4.2.7. Razvoj ponude temeljen na kulturnoj baštini 1.4.2.8. Razvoj ponude temeljen na prirodnoj baštini 1.4.2.9. Razvoj sustava kategorizacije</p>
REZULTAT	Unaprjeđena opća i smještajna turistička infrastruktura.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za more i turizam
KORISNICI	Turističke zajednice JRLS, JLS, gospodarski subjekti u turizmu, lokalno stanovništvo, turisti
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj hotela (potaknutih od strane ZŽ ili institucija) • Broj difuznih hotela (potaknutih od strane ZŽ ili institucija) • Broj integralnih hotela (potaknutih od strane ZŽ ili institucija) • Broj identificiranih objekata privatnog smještaja koji su iskazali interes za udruživanje kroz formu difuznih i integralnih hotela (potaknutih od strane ZŽ ili institucija) • Broj kampova (potaknutih od strane ZŽ ili institucija) • Broj kamp odmorišta (potaknutih od strane ZŽ ili institucija) • Broj razvijenih dodatnih sadržaja u kamping ponudi (potaknutih os strane ZŽ ili institucija) • Broj ostalih smještajnih jedinica (potaknutih od strane ZŽ ili institucija) • Broj uređenih plaža (potaknutih od strane ZŽ ili institucija) • Broj koncesija za plaže (potaknutih od strane ZŽ ili institucija) • Broj plavih zastava za plaže (potaknutih od strane ZŽ ili institucija) • Broj izgrađenih i obnovljenih objekata infrastrukture u svrhu razvoja avanturističkog turizma • Broj izgrađenih i opremljenih TIC-ova • Broj identificiranih, klasificiranih i valoriziranih objekata kulturne baštine • Broj identificiranih, klasificiranih i valoriziranih područja prirodne baštine • Broj propisanih standarda • Broj implementiranih standarda

VRIJEME PROVEDBE	1.4.2.1. Tijekom pet godina 1.4.2.2. Tijekom pet godina 1.4.2.3. Tijekom pet godina 1.4.2.4. Prva godina 1.4.2.5. Tijekom pet godina 1.4.2.6. Prve dvije godine 1.4.2.7. Prve dvije godine 1.4.2.8. Prve dvije godine 1.4.2.9. Prva godina
Mjera 1.4.3.	Razvoj specifičnih oblika turizma
SVRHA MJERE	Transformacija prevladavajućeg masovnog tržišta turističke potražnje na manje segmente, u cilju povećanja konkurentnosti turističke destinacije Zadarske županije.
CILJ	Smanjena sezonalnost i ostvareni bolji turistički rezultati kroz razvoj novih i unaprjeđenje postojećih specifičnih oblika turizma.
OPIS	1.4.3.1. Razvoj turističkih proizvoda prilagođenih ruralnom prostoru 1.4.3.2. Objedinjavanje ponude i stvaranje proizvoda kulturnog turizma 1.4.3.3. Poticanje daljnjeg razvoja kupališnog turizma 1.4.3.4. Razvoj kulturnog turizma 1.4.3.5. Razvoj gastro turizma 1.4.3.6. Razvoj ciklo turizma 1.4.3.7. Poticanje razvoja MICE turizma 1.4.3.8. Unapređenje i objedinjavanje ponude avanturističkog turizma 1.4.3.9. Razvoj speleoturizma 1.4.3.10. Razvoj agro turizma 1.4.3.11. Razvoj vjerskog turizma 1.4.3.12. Podizanje kvalitete postojećih i rad na realizaciji novih kapaciteta u okviru nautičkog turizma 1.4.3.13 Razvoj zdravstvenog turizma
REZULTAT	Razvijeni novi i unaprjeđeni postojeći specifični oblici turizma u Zadarskoj županiji.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za more i turizam
KORISNICI	Turističke zajednice JRLS, JLS, gospodarski subjekti u turizmu, lokalno stanovništvo, turisti
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj manifestacija i broj vezanih sadržaja u ruralnim područjima • Broj dolazaka i noćenja u ruralnim područjima • Broj proizvoda kulturnog turizma • Vrijednost financijskih sredstava uloženi za daljnji razvoj kupališnog turizma (od strane ZŽ ili institucija) • Broj novo razvijenih kulturnih ruta (potaknutih od strane ZŽ ili institucija) • Broj održanih gastro manifestacija (potaknutih od strane ZŽ ili institucija) • Broj izgrađenih kilometara biciklističkih staza (potaknutih od strane ZŽ ili institucija) • Broj dodatnih sadržaja i manifestacija (potaknutih od strane ZŽ ili institucija) • Broj potaknutih programa • Broj potaknutih održanih MICE događanja • Broj programa i zajedničkih paketa za avanturistički turizam • Broj posjetitelja speleoloških objekata • Broj turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava (potaknutih od strane ZŽ ili institucija) • Broj paketa turističkih agencija vezanih za vjerski turizam • Broj koncesija vezova na moru

	<ul style="list-style-type: none"> • Broj koncesija vezova na kopnu • Broj proizvoda zdravstvenog turizma
VRIJEME PROVEDBE	1.4.3.1. Prve dvije godine 1.4.3.2. Prve dvije godine 1.4.3.3. Prva godina 1.4.3.4. Tijekom tri godine 1.4.3.5. Tijekom tri godine 1.4.3.6. Prva godina 1.4.3.7. Tijekom pet godina 1.4.3.8. Prva godina 1.4.3.9. Tijekom pet godina 1.4.3.10. Prve dvije godine 1.4.3.11. Tijekom pet godina 1.4.3.12. Tijekom pet godina

PRIORITET 1.5.	UNAPRIJEĐENA KONKURENTNOST POLJOPRIVREDNOG SEKTORA I POBOLJŠANA KVALITETA PROIZVODNJE I TRŽENJA POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA
Mjera 1.5.1.	Potpore povećanju poljoprivredne proizvodnje u zaštićenim prostorima
SVRHA MJERE	Svrha mjere je potpora i promocija poljoprivredne proizvodnje u zaštićenim prostorima (staklenicima i plastenicima).
CILJ	Povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava ZZ kroz poticanje kontinuirane poljoprivredne proizvodnje tijekom cijele godine i plasman proizvoda u periodu van sezone.
OPIS	1.5.1.1. Organiziranje predavanja o prednostima poljoprivredne proizvodnje u zaštićenim prostorima 1.5.1.2. Sufinanciranje troškova kupnje, građenja i opremanja plastenika i staklenika 1.5.1.3. Potpora za pripremu projektne dokumentacije za korištenje sredstava iz nacionalnih i EU izvora financiranja
REZULTAT	Povećanje površina poljoprivredne proizvodnje u zaštićenim prostorima.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za poljoprivredu, AGRRA
KORISNICI	Poljoprivredna savjetodavna služba, stanovništvo, obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG), poduzeća, obrti, zadruge, proizvođačke organizacije
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj održanih predavanja o prednostima poljoprivredne proizvodnje u zaštićenim prostorima • Broj sudionika na održanim predavanjima i edukativnim radionicama • Broj sufinanciranih projekata za izgradnju i proširenje poljoprivredne proizvodnje u zaštićenim prostorima • Broj hektara povećane površine poljoprivredne proizvodnje u zaštićenim prostorima • Broj poduprtih projektnih prijedloga prijavljenih na nacionalne natječaje te natječaje fondova Europske unije
VRIJEME PROVEDBE	1.5.1.1. – 1.5.1.3. Tijekom pet godina
Mjera 1.5.2.	Poticanje razvoja ruralnog turizma i turističke ponude na poljoprivrednim gospodarstvima
SVRHA MJERE	Svrha mjere je poticati razvoj ruralnog turizma koji predstavlja dodatan izvor zarade, proširenu ponudu na poljoprivrednim gospodarstvima i platformu za plasman autohtonih poljoprivrednih proizvoda.

CILJ	Povećati broj poljoprivrednih gospodarstava (PG) uključenih u turističku ponudu u svrhu direktnog trženja njihovih proizvoda i obogaćivanje turističke ponude Zadarske županije.
OPIS	1.5.2.1. Organiziranje predavanja u svrhu promocije i osposobljavanja vlasnika OPG-a za bavljenje ruralnim turizmom 1.5.2.2. Sufinanciranje izgradnje, adaptacije i opremanje objekata za preradu i prodaju vlastitih poljoprivredno – prehrambenih proizvoda u svrhu razvoja turističke ponude na poljoprivrednom gospodarstvu 1.5.2.3. Potpora za pripremu projektne dokumentacije za korištenje sredstava iz nacionalnih i EU izvora financiranja 1.5.2.4. Potpora razvojnim projektima za standardizaciju i certifikaciju u ruralnom turizmu Zadarske županije
REZULTAT	Povećanje broja poljoprivrednih gospodarstava uključenih u turističku ponudu.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za poljoprivredu i UO za more i turizam, AGRRA, Turističke zajednice, LAG-ovi
KORISNICI	Stanovništvo, poljoprivredna gospodarstva upisana u Upisnik poljoprivrednika, zadruge, poduzeća, udruge, proizvođačke organizacije, turisti
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj održanih predavanja u svrhu promocije i osposobljavanja vlasnika OPG-a za bavljenje ruralnim turizmom • Broj osposobljenih vlasnika OPG-a za bavljenje ruralnim turizmom • Broj sufinanciranih projekata izgradnje, adaptacije i opremanja objekata za preradu i prodaju vlastitih poljoprivredno – prehrambenih proizvoda u svrhu razvoja turističke ponude na poljoprivrednom gospodarstvu • Broj poduprtih projektnih prijedloga prijavljenih na nacionalne natječaje te natječaje fondova Europske unije kojima je pružena tehnička pomoć • Broj poduprtih razvojnih projekata za standardizaciju i certifikaciju u ruralnom turizmu Zadarske županije • Postotak povećanja broja poduprtih PG-ova uključenih u agro turističku ponudu
VRIJEME PROVEDBE	1.5.2.1. – 1.5.2.4. Tijekom pet godina
Mjera 1.5.3.	Poticanje proizvođačkih organizacija i združnog povezivanja poljoprivrednih gospodarstava
SVRHA MJERE	Svrha mjere jest daljnje poticanje poljoprivrednih proizvođača na udruživanje te jačanje kapaciteta za vođenje poslovanja udruženih oblika.
CILJ	Povećana konkurentnost poljoprivredne proizvodnje ŽŽ kroz poticanje udruživanja poljoprivrednih proizvođača.
OPIS	1.5.3.1. Organiziranje predavanja i edukativnih radionica o prednostima udruživanja poljoprivrednih proizvođača 1.5.3.2. Organiziranje predavanja i edukativnih radionica u svrhu osposobljavanja kadrova za vođenje zadruga/udruga/proizvođačkih organizacija (PO) 1.5.3.3. Potpora za savjetodavne usluge i tehnička podrška u izradi projektne dokumentacije u postupku priznavanja i dodjeli potpora zadrugama/udrugama/proizvođačkim organizacijama 1.5.3.4. Potpora za certificiranje i marketinšku pripremu proizvoda 1.5.3.5. Potpora za pripremu projektne dokumentacije za korištenje sredstava iz nacionalnih i EU izvora financiranja
REZULTAT	Povećati broj poljoprivrednih proizvođača uključenih u neki oblik poljoprivrednog udruživanja.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za poljoprivredu, AGRRA
KORISNICI	Poljoprivredna savjetodavna služba, OKZZ, HGK-ŽK Zadar, stanovništvo, OPG-ovi, zadruge, obrti, poduzeća, proizvođačke organizacije

INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj održanih predavanja o prednostima udruživanja poljoprivrednika • Broj održanih predavanja u svrhu osposobljavanja kadrova za vođenje zadruga/udruga/proizvođačkih organizacija • Broj osposobljenih kadrova za vođenje zadruga/udruga/proizvođačkih organizacija • Broj podprtih projekata u svrhu priznavanja i dodjele potpora zadrugama/udrugama/proizvođačkim organizacijama • Osnovana prva PO u poljoprivrednom sektoru u ZŽ (poduprta od strane ZŽ ili institucija) • Postotak povećanja prosječnog broja zadrugara po poljoprivrednoj zadruzi (PZ) (podprtih od strane ZŽ ili institucija) • Postotak povećanja prosječnog broja zaposlenih po PZ (podprtih od strane ZŽ ili institucija) • Postotak povećanja prosječnog prihoda poljoprivrednih zadruga (podprtih od strane ZŽ ili institucija) • Broj podprtih novoosnovanih poljoprivrednih zadruga • Broj podprtih novoosnovanih poljoprivrednih udruga • Broj podprtih certificiranih i marketinških poljoprivrednih proizvoda zadruga/udruga/proizvođačkih organizacija • Broj podprtih projektnih prijedloga prijavljenih na nacionalne natječaje te natječaje fondova Europske unije
VRIJEME PROVEDBE	1.5.3.1. - 1.5.3.5. Tijekom pet godina
Mjera 1.5.4.	Poticanje ekološke poljoprivredne proizvodnje i razvoj zelenog poduzetništva
SVRHA MJERE	Svrha mjere je poticanje rasta ekološke poljoprivredne proizvodnje kao i razvoj zelenog poduzetništva u ZŽ.
CILJ	Jačanje konkurentnosti i održivosti poljoprivredne proizvodnje ZŽ kroz povećanje poljoprivrednih površina pod ekološkom proizvodnjom i broja proizvoda s ekološkim certifikatom.
OPIS	1.5.4.1. Organizacija predavanja u svrhu informiranja proizvođača o prednostima ekološke proizvodnje i zelenog poduzetništva 1.5.4.2. Pružanje savjetodavnih usluga o ekološkoj poljoprivrednoj proizvodnji i zelenom poduzetništvu 1.5.4.3. Sufinanciranje ekološke certifikacije poljoprivrednih proizvoda 1.5.4.4. Sufinanciranje nadzora u ekološkoj proizvodnji 1.5.4.5. Potpore zelenom poduzetništvu 1.5.4.6. Potpora za pripremu projektne dokumentacije za korištenje sredstava iz nacionalnih i EU izvora financiranja
REZULTAT	Povećanje broja certificiranih proizvoda s eko oznakom.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za poljoprivredu, AGRRA
KORISNICI	Poljoprivredna savjetodavna služba, lokalno stanovništvo, turisti, OPG-ovi, poduzeća, obrti, zadruge, LAG-ovi
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj održanih predavanja i edukacija u svrhu informiranja proizvođača o prednostima ekološke proizvodnje i zelenog poduzetništva • Broj educiranih proizvođača o prednostima ekološke proizvodnje i zelenog poduzetništva • Broj pruženih savjetodavnih usluga o ekološkoj poljoprivrednoj proizvodnji • Broj certificiranih ekoloških poljoprivrednih proizvoda koji su rezultat sufinanciranja • Postotak povećanja ekoloških proizvođača u ZŽ koji su rezultat sufinanciranja • Postotak porasta udjela površine pod ekološkom poljoprivredom u ukupnim

	<p>poljoprivrednim površinama u ZŽ koji su rezultat sufinanciranja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Broj izvršenih sufinanciranih nadzora u ekološkoj proizvodnji • Broj pruženih potpora zelenom poduzetništvu • Broj poduprtih projektnih prijedloga prijavljenih na nacionalne natječaje te natječaje fondova Europske unije
VRIJEME PROVEDBE	1.5.4.1. – 1.5.4.6. Tijekom pet godina
Mjera 1.5.5.	Poticanje i potpora komasaciji (okrupnjavanju) poljoprivrednog zemljišta
SVRHA MJERE	Svrha mjere je potaknuti i pružiti potporu okrupnjavanju posjeda i korištenju nekorištenog poljoprivrednog zemljišta.
CILJ	Jačanje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje kroz povećanje veličine zemljišnog posjeda i privođenje korištenju neobrađenog poljoprivrednog zemljišta u ZŽ.
OPIS	<p>1.5.5.1. Poticanje okrupnjavanja zemljišta, raspolaganja državnim poljoprivrednim zemljištem te korištenja neiskorištenog poljoprivrednog zemljišta</p> <p>1.5.5.2. Potpora za pripremu projektne dokumentacije za korištenje sredstava iz nacionalnih i EU izvora financiranja</p>
REZULTAT	Veća prosječna veličina zemljišnog posjeda u Zadarskoj županiji i veći stupanj korištenja neobrađenih poljoprivrednih zemljišta.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za poljoprivredu, AGRRA, JLS
KORISNICI	Poljoprivredna savjetodavna služba, HGK-ŽK Zadar, Hrvatska poljoprivredna agencija (HPA)-Područni ured Zadar, Hrvatska poljoprivredna komora (HPK). poljoprivredna gospodarstva, zadruge, poduzeća i obrti, proizvođačke organizacije, lokalno stanovništvo
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj pruženih potpora okrupnjavanju zemljišta, raspolaganju državnim poljoprivrednim zemljištem te korištenju neiskorištenog poljoprivrednog zemljišta • Površina poljoprivrednog zemljišta obuhvaćenog mjerama komasacije izraženo u hektarima • Broj poduprtih projektnih prijedloga prijavljenih na nacionalne natječaje te natječaje fondova Europske unije
VRIJEME PROVEDBE	1.5.5.1. – 1.5.5.2. Tijekom pet godina
Mjera 1.5.6.	Razvoj infrastrukture za potrebe poljoprivredne proizvodnje
SVRHA MJERE	Svrha mjere je potaknuti ulaganja u razvoj i unapređenje infrastrukture u funkciji razvoja i prilagodbe poljoprivrede (sustavi navodnjavanja (SN) i kapaciteti za manipulaciju poljoprivrednim proizvodima).
CILJ	Jačanje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje kroz izgradnju infrastrukture u poljoprivredi u skladu s kapacitetima poljoprivredne proizvodnje ZŽ.
OPIS	<p>1.5.6.1. Izrada projektne dokumentacije za sustave navodnjavanja (SN Vransko polje I. faza, SN Vransko polje, SN Lišansko polje, SN Donja Baštica, SN Baštica II. faza, predinvesticijska studija višenamjenskog korištenje ličkih voda i rijeke Zrmanje za potrebe navodnjavanja poljoprivrednih površina zadarskog zaleđa)</p> <p>1.5.6.2. Prijava projekata za izgradnju sustava navodnjavanja (SN Baštica II. faza, SN Donja Baštica i SN Lišansko polje I. faza) za financiranje iz nacionalnih i/ili EU izvora financiranja</p> <p>1.5.6.3. Potpore uvođenju sustava za navodnjavanje na poljoprivrednim površinama</p> <p>1.5.6.4. Organiziranje predavanja o zakonskim regulativama proizvodnje i trženja poljoprivrednih prerađevina</p> <p>1.5.6.5. Potpora izgradnji, adaptaciji i opremanju objekata za preradu i prodaju</p>

	vlastitih poljoprivredno – prehrambenih proizvoda na PG-u 1.5.6.6. Potpora za pripremu projektne dokumentacije za korištenje sredstava iz nacionalnih i EU izvora financiranja
REZULTAT	Razvijeni sustavi navodnjavanja i izgrađeni objekti za preradu i proizvodnju poljoprivrednih proizvoda u skladu s potrebama proizvođača na području ZŽ.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za poljoprivredu, JLS, komunalna poduzeća, AGRRA
KORISNICI	Poljoprivredna gospodarstva, HGK-ŽK Zadar, OKZZ, HPK, zadruge, proizvođačke organizacije, poduzeća, obrti, lokalno stanovništvo
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Izrada projektne dokumentacije • Broj prijavljenih projekata sustava navodnjavanja za financiranje iz nacionalnih proračuna i EU fondova • Broj sustava navodnjavanja u funkciji • Povećanje poljoprivrednih površina izraženo u hektarima koje se navodnjavaju kroz sustav javnog navodnjavanja • Broj poduprtih zahtjeva za uvođenje sustava navodnjavanja na poljoprivrednim površinama • Broj održanih predavanja o zakonskim regulativama proizvodnje i trženja poljoprivrednih preradevina • Broj polaznika predavanja o zakonskim regulativama proizvodnje i trženja poljoprivrednih preradevina • Broj poduprtih zahtjeva za izgradnju, adaptaciju i opremanje objekata za preradu i prodaju vlastitih poljoprivredno – prehrambenih proizvoda na PG-u • Broj poljoprivrednih gospodarstava koji proizvode preradevine od poljoprivrednih proizvoda • Broj poduprtih projektnih prijedloga prijavljenih na nacionalne natječaje te natječaje fondova Europske unije
VRIJEME PROVEDBE	1.5.6.1. – 1.5.6.6. Tijekom pet godina
Mjera 1.5.7.	Poticanje zaštite autohtonih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, sorti i pasmina
SVRHA MJERE	Svrha mjere jest poticati daljnji postupak pravilne valorizacije i zaštite autohtonih proizvoda, sorti i pasmina ZŽ jednom od oznaka (oznakom izvornosti, zemljopisnog podrijetla i zajamčeno tradicionalnog specijaliteta).
CILJ	Jačanje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje kroz zaštitu što većeg broja autohtonih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, sorti i pasmina i povećanje broja proizvođača uključenih u sustav kontrole.
OPIS	<p>1.5.7.1. Daljnje poticanje i sufinanciranje projekata istraživanja i ispitivanja u svrhu zaštite autohtonih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, sorti i pasmina</p> <p>1.5.7.2. Pružanje savjetodavnih usluga i povezivanje proizvođača u skupine koje će biti nositelji postupka stjecanja zaštite i registracije</p> <p>1.5.7.3. Organizacija predavanja o važnosti i prednostima autohtonih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, sorti i pasmina kao i postupku stjecanja zaštite jednom od oznaka</p> <p>1.5.7.4. Poticanje projekata brendiranja autohtonih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, sorti i pasmina ZŽ</p> <p>1.5.7.5. Poticanje i potpore za marketinšku pripremu autohtonih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, sorti i pasmina ZŽ</p> <p>1.5.7.6. Potpora za pripremu projektne dokumentacije za korištenje sredstava iz nacionalnih i EU izvora financiranja</p>

REZULTAT	Autohtoni poljoprivredni i prehrambeni proizvodi, sorte i pasmine s područja Zadarske županije registrirani na razini EU i šire prepoznati.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za poljoprivredu
KORISNICI	HGK-ŽK Zadar, OKZZ, Poljoprivredna savjetodavna služba, PG, poduzeća i obrti, zadruge, proizvođačke organizacije, lokalno stanovništvo, turisti
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj potaknutih i sufinanciranih projekata istraživanja i ispitivanja u svrhu zaštite autohtonih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, sorti i pasmina • Broj autohtonih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, sorti i pasmina zaštićenih jednom od oznaka • Broj pruženih savjetodavnih usluga u postupku stjecanja zaštite i registracije • Broj proizvođača uključenih u sustav zaštite proizvoda jednom od oznaka • Broj održanih predavanja o važnosti i prednostima autohtonih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, sorti i pasmina kao i postupku stjecanja zaštite jednom od oznaka • Broj polaznika predavanja o važnosti i prednostima autohtonih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, sorti i pasmine kao i postupku stjecanje zaštite jednom od oznaka • Broj potaknutih projekata brendiranja autohtonih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, sorti i pasmina Zadarske županije • Broj pruženih potpora za marketinšku pripremu autohtonih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, sorti i pasmina ZŽ • Broj poduprtih projektnih prijedloga prijavljenih na nacionalne natječaje te natječaje fondova Europske unije
VRIJEME PROVEDBE	1.5.7.1. – 1.5.7.6. Tijekom pet godina
Mjera 1.5.8.	Potporna promicanju znanja i inovacija u poljoprivredi
SVRHA MJERE	Svrha mjere je poduprijeti primjenu znanja i novih tehnologija koje će poljoprivrednim proizvođačima osigurati učinkovitiju i konkurentniju poljoprivrednu proizvodnju.
CILJ	Jačanje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje ZŽ kroz poticanje procesa stvaranja inovativnih proizvoda i usluga, te povećanje korištenja novih tehnologija u poljoprivredi.
OPIS	<p>1.5.8.1. Potpora i pomoć u izradi projektne dokumentacije projekata za znanstvena i stručna istraživanja te proces stvaranja inovativnih proizvoda i usluga u poljoprivredi</p> <p>1.5.8.2. Savjetodavna pomoć u procesu zaštite intelektualnog vlasništva</p> <p>1.5.8.3. Informiranje i edukacija poljoprivrednika o novim tehnologijama i inovativnim dostignućima u području poljoprivrede</p> <p>1.5.8.4. Pomoć kod umrežavanja poljoprivrednih subjekata s obrazovno-znanstvenim i stručnim institucijama</p> <p>1.5.8.5. Potpora izgradnji obrazovne i istraživačke infrastrukture za potrebe poljoprivrede (PEC – Zemunik Donji)</p>
REZULTAT	Povećanje primjene novih tehnologija u poljoprivrednoj proizvodnji.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za poljoprivredu, obrazovno-znanstvene i istraživačke institucije
KORISNICI	HGK-ŽK Zadar, OKZZ, Poljoprivredna savjetodavna služba, PG, poduzeća i obrti, zadruge, proizvođačke organizacije, udruge
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj poduprtih razvojnih projekata koji se bave znanstvenim i stručnim istraživanjima te procesom stvaranja inovativnih proizvoda i usluga u poljoprivredi • Broj pruženih savjetodavnih usluga u procesu zaštite intelektualnog vlasništva • Broj održanih edukacija o novim tehnologijama i inovativnim dostignućima u

	<p>području poljoprivrede</p> <ul style="list-style-type: none"> • Broj educiranih polaznika radionica o novim tehnologijama i inovativnim dostignućima u području poljoprivrede • Broj preporuka za suradnju između poljoprivrednih subjekata i obrazovno-znanstvenih i stručnih institucija • Izrađena dokumentacija za izgradnju obrazovne i istraživačke infrastrukture za potrebe poljoprivrede (PEC – Zemunik Donji; potaknuta od strane ZZ ili institucija)
VRIJEME PROVEDBE	1.5.8.1. – 1.5.8.5. Tijekom pet godina
Mjera 1.5.9.	Potpore gospodarskom vrednovanju i iskorištavanju šumskog zemljišta za poljoprivrednu proizvodnju, projektima i udrugama šumoposjednika
SVRHA MJERE	Svrha mjere je osigurati potporu za pravilno gospodarenje, ulaganje i razvoj šumskih područja.
CILJ	Povećanje ekonomske koristi šumskih područja kroz utvrđivanje i gospodarsko vrednovanje osnovnih resursa i korištenje u poljoprivredi.
OPIS	1.5.9.1. Potpora za pripremu projektne dokumentacije za korištenje sredstava iz nacionalnih i EU izvora financiranja 1.5.9.2. Edukacija i osposobljavanje privatnih vlasnika o upravljanju šumskim resursima, mogućim izvorima financiranja i važnosti udruživanja 1.5.9.3. Potpora udruživanju šumoposjednika
REZULTAT	Povećane površine šuma za koje su odobreni programi/osnove gospodarenja i povećana ekonomska korist od šumskih područja.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za poljoprivredu i UO za prostorno uređenje, zaštitu okoliša i komunalne poslove, Zavod za prostorno uređenje, JLS
KORISNICI	Agencija za poljoprivredno zemljište, Hrvatske šume d.o.o, Agencija za upravljanje državnom imovinom (AUDIO), Poljoprivredna savjetodavna služba PG, trgovačka društva i obrti, zadruge, proizvođačke organizacije, udruge, šumoposjednici, udruženja šumoposjednika
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj poduprtih projekata za ulaganje u razvoj šumskih područja prijavljenih na nacionalne natječaje te natječaje fondova Europske unije • Broj edukacija o upravljanju šumskim resursima, mogućim izvorima financiranja i važnosti udruživanja • Broj polaznika educiranih o upravljanju šumskim resursima, mogućim izvorima financiranja i važnosti udruživanja • Ukupno financiranje poduprtih udruga šumoposjednika izraženo u HRK
VRIJEME PROVEDBE	1.5.9.1. – 1.5.9.3. Tijekom pet godina
Mjera 1.5.10.	Potpore za razvoj i unapređenje lovstva
SVRHA MJERE	Svrha mjere je potpora razvoju i unapređenju održivog lovstva u ZZ te iskorištavanje ekonomskog i turističkog potencijala ovog podsektora.
CILJ	Razviti dugoročno održivo lovstvo u ruralnim zajednicama ZZ.
OPIS	1.5.10.1. Potpore za razvoj i unaprjeđenje lovstva na području ZZ 1.5.10.2. Educiranje lovaca o učinkovitom upravljanju lovištima i lovnoj proizvodnji 1.5.10.3. Potpora za pripremu projektne dokumentacije za korištenje sredstava iz nacionalnih i EU izvora financiranja
REZULTAT	Razvijena lovna djelatnost i prepoznatljivost lovišta te lovačkih proizvoda i usluga u Zadarskoj županiji.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za poljoprivredu, JLS

KORISNICI	Poljoprivredna savjetodavna služba, Lovoovlaštenici, lovna poduzeća, lovačke zadruge, trgovačka društva, obrti, lokalno stanovništvo, turisti
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj poduprtih zahtjeva za razvoj i unaprjeđenje lovstva na području ZŽ • Broj edukacija o učinkovitom upravljanju lovištima i lovnoj proizvodnji • Broj polaznika educiranih o učinkovitom upravljanju lovištima i lovnoj proizvodnji • Broj poduprtih projektnih prijedloga prijavljenih na nacionalne natječajne te natječajne fondova Europske unije.
VRIJEME PROVEDBE	1.5.10.1. – 1.5.10.3. Tijekom pet godina.
Mjera 1.5.11.	Potpore očuvanju i proširenju stočnog fonda
SVRHA MJERE	Svrha mjere je potpora očuvanju i proširenju stočnog fonda ZŽ i podizanje konkurentnosti stočarske proizvodnje.
CILJ	Povećati isplativost stočarske proizvodnje kroz poticanje povećanja prosječne veličine stada u Zadarskoj županiji.
OPIS	1.5.11.1. Sufinanciranje troškova kupnje uzgojno valjanih grla 1.5.11.2. Poticanje udruživanja uzgajivača stoke 1.5.11.3. Potpore ulaganjima u poljoprivredne objekte (razvoj infrastrukture, legalizacije poljoprivrednih objekata i ishođenje prava za građenje) 1.5.11.4. Potpora za pripremu projektne dokumentacije za korištenje sredstava iz nacionalnih i EU izvora financiranja
REZULTAT	Veća prosječna veličina stada i veći broj jedinki hrvatskih izvornih pasmina
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za poljoprivredu
KORISNICI	HPA-Područni ured Zadar, Poljoprivredna savjetodavna služba, PG, trgovačka društva i obrti, zadruge, proizvođačke organizacije
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj kupljenih jedinki kroz potpore kupnji uzgojno valjanih grla • Broj jedinki hrvatskih izvornih pasmina. • Broj potaknutih stočarskih zadruga • Broj potaknutih uzgajivača stoke • Broj poduprtih zahtjeva za ulaganje u poljoprivredne objekte • Broj poduprtih projektnih prijedloga prijavljenih na nacionalne natječajne te natječajne fondova Europske unije
VRIJEME PROVEDBE	1.5.11.1. – 1.5.11.4. Tijekom pet godina.

PRIORITET 1.6.	OJAČANA KONKURENTNOST RIBARSTVA I RAZVIJENA RIBARSKA INFRASTRUKTURA
Mjera 1.6.1.	Razvoj infrastrukture za potrebe sektora ribarstva i marikulture sukladno EU standardima
SVRHA MJERE	Svrha mjere je osigurati infrastrukturu i suprastrukturu u ribarskim lukama i iskrcajnim mjestima u skladu sa potrebama sektora, te poticati izgradnju i rekonstrukciju pogona za uzgoj i preradu proizvoda ribarstva.
CILJ	Osigurati daljnji razvoj sektora ribarstva i marikulture kroz razvoj ribarske infrastrukture.

OPIS	<p>1.6.1.1 Daljnje financiranje izrade projektne dokumentacije za izgradnju infrastrukture i suprastrukture u ribarskim lukama Gaženica, Lamjana i Biograd n/M – Tkon te Vir/Mandre</p> <p>1.6.1.2. Izgradnja iskrcajnih mjesta</p> <p>1.6.1.3. Financiranje izrade stručnih podloga, potrebnih za unošenje potrebnih izmjena i dopuna prostornog plana Zadarske županije, u dijelu koji se odnosi na namjenu prostora i korištenje pomorskog dobra prema razvojnim potrebama ribarstva u Zadarskoj županiji</p> <p>1.6.1.4. Poticanje izgradnje Centra za uzgoj i distribuciju školjaka na mjestima propisanim u prostornom planu</p> <p>1.6.1.5. Potpore za pripremu projektne dokumentacije u ribarstvu i marikulturi</p> <p>1.6.1.6. Potpore za razvoj ribarstva i marikulture (oprema)</p>
REZULTAT	Poboljšana infrastruktura koja služi kao potpora subjektima u sektoru ribarstva.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za poljoprivredu i UO za more i turizam, Županijska lučka uprava, Zavod za prostorno uređenje, JLS
KORISNICI	Državna lučka uprava-Lučka uprava Zadar, ribari RH, uzgajivači ribe i drugih morskih organizama koji obavljaju iskrcaj na području Zadarske županije, gospodarski subjekti u ribarstvu, ribarske zadruge i organizacije proizvođača
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Izrađena projektna dokumentacija za izgradnju infrastrukture i suprastrukture u ribarskim lukama Gaženica, Lamjana i Biograd n/M – Tkon te Vir/Mandre • Broj iskrcajnih mjesta za ribarsku flotu • Izmijenjen prostorni plan ZZ sukladno razvojnim potrebama sektora ribarstva u ZZ • Izgrađen Centar za uzgoj i distribuciju školjaka • Broj poduprtih projektnih prijedloga prijavljenih na nacionalne natječaje te natječaje fondova Europske unije • Broj poduprtih projekata za izgradnju ili rekonstrukciju objekata i nabavljanje opreme u sektoru ribarstva
VRIJEME PROVEDBE	1.6.1.1. – 1.6.1.6. Tijekom pet godina
Mjera 1.6.2.	Daljnje poticanje udruživanja u sektoru ribarstva i potpora proizvođačkim organizacijama
SVRHA MJERE	Svrha mjere je potaknuti daljnje udruživanje ribara i pružiti potporu djelovanju proizvođačkih organizacija.
CILJ	Jačanje sektora ribarstva kroz različite oblike udruživanja.
OPIS	<p>1.6.2.1. Daljnje poticanje osnivanja zadruga u ribarstvu i akvakulturi</p> <p>1.6.2.2. Daljnje poticanje osnivanja proizvođačkih organizacija u ribarstvu i akvakulturi</p> <p>1.6.2.3. Potpore daljnjem razvoju i poslovanju proizvođačkih organizacija</p> <p>1.6.2.4. Potpore (udrugama, zadrugama, klasterima i organizaciji FLAG-a) za pripremu projektne dokumentacije u ribarstvu i marikulturi</p>
REZULTAT	Snažna udruženja ribara s boljom pregovaračkom pozicijom na tržištu i aktivna u povlačenju raspoloživih sredstava kroz nacionalne i EU izvore financiranja.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za poljoprivredu i UO za more i turizam
KORISNICI	Ribari RH, uzgajivači ribe i drugih morskih organizama koji obavljaju iskrcaj na području Zadarske županije, gospodarski subjekti u ribarstvu, ribarske zadruge i organizacije proizvođača
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj potaknutih novoosnovanih ribarskih zadruga • Broj novoosnovanih proizvođačkih organizacija u ribarstvu • Broj poduprtih zahtjeva za daljnji razvoj i poslovanje proizvođačkih organizacija • Broj poduprtih projektnih prijedloga prijavljenih na nacionalne natječaje te natječaje fondova Europske unije

VRIJEME PROVEDBE	1.6.2.1. – 1.6.2.4. Tijekom pet godina
Mjera 1.6.3.	Poticanje povećanja potrošnje ribe
SVRHA MJERE	Svrha mjere je osigurati ispitivanje tržišta i stavova potrošača prema proizvodima ribarstva u ZZ te potaknuti potrošnju ribe promotivnim aktivnostima.
CILJ	Povećanje potrošnje ribe i ribljih proizvoda domaćih potrošača.
OPIS	1.6.3.1. Organizacija edukacija/radionica/igraonica za potrošače svih uzrasta o važnostima konzumacije ribe 1.6.3.2. Poticanje i potpore za pripremu projektne dokumentacije projekata kojima je cilj povećati konzumaciju ribe 1.6.3.3. Poticanje marketinških aktivnosti i projekata sa ciljem promocije konzumacije lokalnih ribarskih proizvoda 1.6.3.4. Potpore ispitivanju domaćeg tržišta i stavova potrošača prema ribarskim proizvodima
REZULTAT	Povećana godišnja potrošnja ribe na području Zadarske županije.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za poljoprivredu, JLS, ribarske zadruge, FLAG, proizvođačke organizacije, srednje škole i vrtići
KORISNICI	Potrošači, ribari RH, uzgajivači ribe i drugih morskih organizama na području Zadarske županije, gospodarski subjekti u ribarstvu, ribarske zadruge i proizvođačke organizacije, srednje škole i vrtići
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj održanih edukacija/radionica/igraonica za potrošače svih uzrasta o važnostima konzumacije ribe • Broj polaznika edukacija/radionica/igraonica za potrošače svih uzrasta o važnostima konzumacije ribe • Broj poduprtih razvojnih projekata prijavljenih na različite izvore financiranja • Broj poduprtih marketinških aktivnosti s ciljem promocije konzumacije lokalnih ribarskih proizvoda • Broj poduprtih projekata istraživanja tržišta
VRIJEME PROVEDBE	1.6.3.1. – 1.6.3.4. Tijekom pet godina
Mjera 1.6.4.	Unaprjeđenje marketinga, certificiranja, označavanja i brendiranja proizvoda ribarstva i marikulture
SVRHA MJERE	Svrha mjere je poticanje ulaganja u razvoj marketinga, certificiranje, označavanje i brendiranje ribarskih proizvoda ZZ kako bi se osigurala njihova prepoznatljivost i pozicioniranje na tržištu.
CILJ	Jačanje sektora ribarstva kroz poticanje stvaranja proizvoda „više vrijednosti“ i povećanje prepoznatljivosti ribarskih proizvoda.
OPIS	1.6.4.1. Informiranje i edukacija gospodarskih subjekata u ribarstvu o važnosti promocije proizvoda u ribarstvu i prednostima njihovog certificiranja 1.6.4.2. Poticanje i potpore u provođenju marketinških aktivnosti gospodarskih subjekata u ribarstvu 1.6.4.3. Potpore organizaciji manifestacija i događanja za proizvode ribarstva 1.6.4.4. Poticanje i potpora zaštiti, certificiranju i označavanju proizvoda ribarstva
REZULTAT	Povećana prepoznatljivost i broj certificiranih proizvoda ribarstva na području Zadarske županije.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za poljoprivredu, JLS, ribarske zadruge, proizvođačke organizacije, FLAG
KORISNICI	HGK-ŽK Zadar, OKZZ, Poljoprivredna savjetodavna služba, domaći i strani potrošači, ribari RH, uzgajivači ribe i drugih morskih organizama na području Zadarske županije, gospodarski subjekti u ribarstvu, ribarske zadruge i proizvođačke organizacije, turisti

INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj održanih edukacija za gospodarske subjekte u ribarstvu o važnosti promocije proizvoda u ribarstvu i prednostima njihovog certificiranja • Broj educiranih gospodarskih subjekata u ribarstvu o važnosti promocije proizvoda u ribarstvu i prednostima njihovog certificiranja • Broj poduprtih marketinških aktivnosti za proizvode u ribarstvu • Broj poduprtih manifestacija i događanja za proizvode ribarstva • Broj poduprtih projekata zaštite, certificiranja i brendiranja proizvoda ribarstva
VRIJEME PROVEDBE	1.6.4.1. – 1.6.4.4. Tijekom pet godina

CILJ 2.	RESURSNO UČINKOVITA ZADARSKA ŽUPANIJA
----------------	--

PRIORITET 2.1.	UNAPRIJEĐEN SUSTAV ZAŠTITE OKOLIŠA I PRIRODE
Mjera 2.1.1.	Poticanje zaštite, povećanje kvalitete i unaprjeđenje sustava praćenja kakvoće okoliša (more, voda, tlo, zrak) i prirode (vrste i staništa)
SVRHA MJERE	Svrha mjere: osigurati provođenje mjera i aktivnosti iz Programa zaštite okoliša radi unaprjeđenja sustava praćenja kakvoće okoliša i prirode.
CILJ	Izgradnja sustava zaštite okoliša, povećanje kvalitete i unaprjeđenje sustava praćenja kakvoće okoliša i prirode kroz provođenje mjera Programa zaštite okoliša.
OPIS	<p>2.1.1.1. Izgradnja, obnova i nadogradnja postrojenja za prikupljanje otpadnih voda, pročišćavanje otpadnih voda i septičkih jama te postrojenja za obnovu mulja</p> <p>2.1.1.2. Osigurano kontinuirano mjerenje i/ili procjenjivanje kakvoće zraka; održavanje I. kategorije kakvoće zraka; smanjenje emisije štetnih tvari</p> <p>2.1.1.3. Nadogradnja i nabava novih kemijsko-laboratorijskih instrumenata za utvrđivanje kemijskog sastava lebdećih čestica i padalina;</p> <p>2.1.1.4. Uvođenje geoprostornog informacijskog sustava (GIS) za prikazivanje podataka o stanju okoliša i prirode</p> <p>2.1.1.5. Izgradnja/rekonstrukcija automatskih stanica za praćenje kakvoće vode i hidroloških podataka</p> <p>2.1.1.6. Zaštita izvorišta po zonama sanitarne zaštite, vođenje registra onečišćivača okoliša</p> <p>2.1.1.7. Ispitivanje zdravstvene ispravnosti izvorskih voda i voda za piće</p> <p>2.1.1.8. Uvođenje sustava praćenja kakvoće tla i pritisaka na tlo</p> <p>2.1.1.9. Inventarizacija i praćenje stanja morskih i kopnenih vrsta i staništa s prostornim podacima</p>
REZULTAT	Uspostavljen sustav zaštite, povećana kvaliteta i unaprijeđen sustav praćenja stanja okoliša i prirode.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za prostorno uređenje, zaštitu okoliša i komunalne poslove, NP Paklenica, PP Velebit, PP Vransko jezero, PP Telašćica, JU „Natura-Jadera“, Zavod za javno zdravstvo Zadarske županije
KORISNICI	JLS, stanovništvo
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj objekata za prikupljanje/pročišćavanje otpadnih voda i septičkih jama • Broj izvješća o kakvoći zraka temeljem Programa o zaštiti zraka • Broj nabavljenih kemijsko laboratorijskih instrumenata za utvrđivanje kemijskog sastava lebdećih čestica i padalina • Uveden i dostupan javnosti geo informacijski sustav za prikazivanje podataka o stanju okoliša i prirode • Broj izgrađenih/rekonstruiranih automatskih stanica za praćenje kakvoće vode i hidroloških podataka • Broj zaštićenih izvorišta • Broj ispitivanja uzoraka vode • Uspostavljen sustav za praćenje kakvoće tla i pritisaka na tlo • Broj odrađenih istraživanja vrsta i staništa • Uspostavljen inventar morskih i kopnenih vrsta i staništa
VRIJEME PROVEDBE	2.1.1.1. – 2.1.1.9. Kontinuirano

Mjera 2.1.2.	Održivo korištenje i valorizacija prirodne baštine
SVRHA MJERE	Svrha mjere: Revitalizirati, očuvati i zadržati visok stupanj biološke raznolikosti i održivog korištenja prirodne baštine prilagodljivim upravljanjem ⁸⁰ te odgovarajuća društvena i gospodarska valorizacija zaštićenih područja prirode.
CILJ	Očuvanje prirode, zaštićenih dijelova prirode i ostalih vrijednih dijelova prirodne baštine prilagodljivim upravljanjem, održivim korištenjem i valorizacijom.
OPIS	2.1.2.1. Poticanje aktivnosti u svrhu očuvanja i održavanja visokog stupnja krajobrazne, biološke i georaznolikosti 2.1.2.2. Ulaganje u objekte i infrastrukturu za obrazovanje o prirodi za posjetitelje 2.1.2.3. Uspostavljanje zelenog katastra JLS-a Zadarske županije 2.1.2.4. Izrada i provedba dokumenata upravljanja prirodnim vrijednostima 2.1.2.5. Razvoj inovativnog sadržaja i ideja na temelju jedinstvenih prirodnih znamenitosti
REZULTAT	Unaprijeđeni mehanizmi zaštite prirodne baštine te ažurirane i novo izrađene baze podataka; Provedene konkretne mjere na odabranim zaštićenim područjima.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za prostorno uređenje, zaštitu okoliša i komunalne poslove, Upravni odjel za provedbu dokumenata prostornog uređenja i gradnje, NP Paklenica, PP Velebit, PP Vransko jezero, PP Telašćica, JU „Natura-Jadera“, Zavod za prostorno planiranje Zadarske županije
KORISNICI	JLS, stanovništvo
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj potaknutih provedenih aktivnosti u svrhu očuvanja i održavanja visokog stupnja krajobrazne, biološke i geo raznolikosti • Broj izgrađenih/obnovljenih objekata i infrastrukture za obrazovanje o prirodi za posjetitelje • Broj JLS-a koji su napravili zeleni katastar • Uspostavljen zeleni katastar JLS-a Zadarske županije • Broj izrađenih dokumenata upravljanja prirodnim vrijednostima • Broj razvijenih sadržaja i ideja na temelju jedinstvenih prirodnih znamenitosti
VRIJEME PROVEDBE	2.1.2.1. – 2.1.2.5. Kontinuirano
Mjera 2.1.3.	Integralno upravljanje obalnim područjem
SVRHA MJERE	Svrha mjere: Implementacijom mjera navedenih u Studiji korištenja i zaštite mora i podmorja Zadarske županije unaprijediti sustav planiranja i upravljanja obalnim područjem i postići održivi razvoj obalnog područja županije.
CILJ	Utvrđivanje i registracija pomorskog dobra u svrhu postizanja IUOP.
OPIS	2.1.3.1. Utvrditi i registrirati granice pomorskog dobra 2.1.3.2. Praćenje stanja okoliša i onečišćenja obalnog područja Županije te ispitivanja kakvoće mora na morskim plažama 2.1.3.3. Uspostavljanje upravljačkog informatičkog sustava obalnog područja
REZULTAT	Utvrđene i registrirane granice pomorskog dobra, praćenje stanja okoliša i onečišćenja obalnog i morskog područja Županije te ispitivanje kakvoće mora na morskim plažama u kontinuitetu, uspostavljen upravljački informatički sustav obalnog područja.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za prostorno uređenje, zaštitu okoliša i komunalne poslove
KORISNICI	Stanovništvo, gospodarstvenici (koncesionari) i turistički djelatnici na obalnom području

⁸⁰ Prilagodljivo upravljanje podrazumijeva dinamičnost i promjenjivost planiranja i provedbe aktivnosti zaštite prirode.

INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj km obale sa utvrđenom granicom pomorskog dobra • Broj izdanih koncesija na pomorskom dobru • Broj točaka praćenja kakvoće mora • Uspostavljen upravljački informatički sustav obalnog područja
VRIJEME PROVEDBE	2.1.3.1. – 2.1.3.3. Kontinuirano
Mjera 2.1.4.	Podizanje svijesti o zaštiti okoliša i očuvanju prirode
SVRHA MJERE	Svrha mjere: uključiti cjelokupno stanovništvo u proces zaštite okoliša podizanjem svijesti o važnosti razvrstavanja otpada, očuvanje biološke i krajobrazne raznolikosti kao preduvjeta zdravog i sigurnog života.
CILJ	Podignuta razina osviještenosti stanovništva o važnosti razvrstavanja otpada te očuvanju biološke i krajobrazne raznolikosti.
OPIS	2.1.4.1. Podizanje javne svijesti s ciljem smanjenja stvaranja otpada, povećanja odvojenog sakupljanja i ponovnog korištenja 2.1.4.2. Provedba promotivnih aktivnosti s ciljem podizanja svijesti o problemima okoliša i prirode 2.1.4.3. Uključivanje stanovništva u aktivnosti zaštite i očuvanja okoliša i prirode (provođenje akcija vezanih uz zaštitu okoliša)
REZULTAT	Viši stupanj ekološke osviještenosti zajednice.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za prostorno uređenje, zaštitu okoliša i komunalne poslove, Čistoća Zadar, nevladine organizacije, Zavod za javno zdravstvo Zadar– Služba za zdravstvenu ekologiju
KORISNICI	Stanovništvo, turisti, izletnici
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj održanih edukacija s ciljem smanjenja stvaranja otpada, povećanja odvojenog sakupljanja i ponovnog korištenja • Broj polaznika koji su prisustvovali edukacijama s ciljem smanjenja stvaranja otpada, povećanja odvojenog sakupljanja i ponovnog korištenja • Broj održanih edukacija s ciljem podizanja svijesti o problemima okoliša i prirode • Broj polaznika koji su prisustvovali edukacijama s ciljem podizanja svijesti o problemima okoliša i prirode • Broj provedenih akcija zaštite okoliša i prirode • Broj sudionika u akcijama zaštite okoliša i prirode
VRIJEME PROVEDBE	2.1.4.1. – 2.1.4.3. Kontinuirano
Mjera 2.1.5.	Potpoma očuvanju Natura 2000 vrsta i staništa
SVRHA MJERE	Svrha mjere: Održavati postojeće stanje NATURA 2000 vrsta i staništa, nastaviti s održivim djelatnostima unutar NATURA 2000 i očuvati važne vrste i staništa u povoljnom stanju što je važan čimbenik održivog razvoja zaštićenih područja.
CILJ	Očuvati NATURA 2000 vrste i staništa
OPIS	2.1.5.1. Inventarizacija i monitoring NATURA 2000 vrsta i staništa 2.1.5.2. Izrada Planova upravljanja i ostalih dokumenata za kvalitetno upravljanje zaštićenim područjima 2.1.5.3. Provedba mjera zaštite NATURA 2000 vrsta i staništa
REZULTAT	Očuvana NATURA 2000 vrste i staništa.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za prostorno uređenje, zaštitu okoliša i komunalne poslove, NP Paklenica, PP Velebit, PP Vransko jezero, PP Telašćica, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode Natura-Jadera
KORISNICI	Stanovništvo, turisti, izletnici

INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj očuvanih vrsta i staništa • Broj inventariziranih vrsta i staništa • Broj vrsta i staništa na kojima se obavlja monitoring • Broj izrađenih dokumenata za kvalitetno upravljanje NATURA 2000 područjima • Broj provedenih mjera zaštite
VRIJEME PROVEDBE	2.1.5.1. – 2.1.5.3. Kontinuirano

PRIORITET 2.2.	UNAPRIJEĐEN I RAZVIJEN INFRASTRUKTURNI SUSTAV ZADARSKE ŽUPANIJE
Mjera 2.2.1.	Unaprjeđenje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda sukladno razvoju Županije
SVRHA MJERE	Svrha mjere je unaprijediti postojeći sustav odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda i osigurati njegov optimalni razvoj sustavnim planiranjem i korištenjem najnovijih tehnologija, povećati priključenost kućanstva i gospodarskih subjekata.
CILJ	Uspostavljen cjeloviti i efikasniji sustav odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda, povećana pokrivenost Županije kanalizacijskim sustavom, poboljšani uvjeti života žitelja ŽŽ.
OPIS	2.2.1.1. Izrada dokumentacije odvodnje otpadnih voda, analiza predloženih zahvata te planiranje faza sukladno sa planiranim razvojem Županije 2.2.1.2. Usklađivanje razvoja odvodnje s razvojem vodoopskrbe 2.2.1.3. Rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih dijelova mreže za prikupljanje i odvodnju otpadnih voda 2.2.1.4. Izgradnja, obnova i nadogradnja postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda, malih postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda i septičkih jama te postrojenja za obradu mulja (uključujući nabavu opreme potrebne za pravilno funkcioniranje postrojenja) 2.2.1.5. Poticanje korištenja najnovijih tehnologija u sustavu zbrinjavanja otpadnih voda 2.2.1.6. Rješavanje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda na otocima 2.2.1.7. Širenje sekundarne kanalizacijske mreže 2.2.1.8. Jačanje kapaciteta za unaprjeđenje, održavanje i upravljanje sustavom odvodnje otpadnih voda 2.2.1.9. Provođenje intervencija zaštite obalnog mora i vodocrpilišta 2.2.1.10. Poticanje korištenja otpadnog mulja iz uređaja za pročišćavanje komunalnih otpadnih voda u poljoprivredi
REZULTAT	Unaprjeđen sustav odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda te proširena mreža odvodnje.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo i UO za prostorno uređenje, zaštitu okoliša i komunalne djelatnosti; Komunalna poduzeća Zadarske županije
KORISNICI	Stanovništvo i gospodarstvo Zadarske županije, jedinice lokalne i regionalne samouprave
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj izrađenih dokumenata odvodnje otpadnih voda, analiza predloženih zahvata te isplaniranih faza sukladno sa planiranim razvojem Županije • Broj zajedničkih zahvata odvodnje i vodoopskrbe • Vrijednost uloženi sredstava u HRK za rekonstrukciju postojećih i izgradnju novih dijelova mreže za prikupljanje i odvodnju otpadnih voda • Duljina izgrađenih cjevovoda za sustav odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda • Broj projekata proširenja i unaprjeđenja sustava odvodnje • Broj novih uređaja za pročišćenje otpadnih voda • Broj novih priključaka na sustav odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda

	<ul style="list-style-type: none"> • Vrijednost uloženi sredstava za poticanje korištenja najnovijih tehnologija u sustavu zbrinjavanja otpadnih voda • Broj metara novoizgrađenog sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda na otocima • Broj metara saniranih sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda na otocima • Stopa povećanja sekundarne kanalizacijske mreže • Vrijednost uloženi sredstava za jačanje kapaciteta za unapređenje, održavanje i upravljanje sustavom odvodnje otpadnih voda • Broj edukacija s ciljem jačanja kapaciteta za unaprjeđenje, održavanje i upravljanje sustavom odvodnje otpadnih voda • Broj realiziranih intervencija zaštite obalnog mora i vodocrpilišta • Vrijednost uloženi sredstava za poticanje korištenja uređaja za pročišćavanje komunalni otpadnih voda u poljoprivredi
VRIJEME PROVEDBE	2.2.1.1. – 2.2.1.10. Tijekom pet godina
Mjera 2.2.2.	Razvoj i povećanje učinkovitosti vodoopskrbnog sustava Županije
SVRHA MJERE	Svrha mjere je omogućiti optimalni razvoj vodoopskrbnog sustava Zadarske županije sustavnim planiranjem i modernizacijom, smanjiti gubitke u prijenosu vode te omogućiti adekvatnu vodoopskrbu otoka.
CILJ	Osigurati svim dijelovima Županije kontinuiranu, sigurnu, kvalitetnu i dostatnu vodoopskrbu kroz unaprjeđenje i proširenje vodoopskrbnog sustava Županije, te smanjenje gubitka u transportu vode.
OPIS	2.2.2.1. Izrada dugoročnih planova potreba za vodom 2.2.2.2. Usklađivanje razvoja vodoopskrbe sa razvojem odvodnje 2.2.2.3. Snimanje karakteristika izgrađenih elemenata vodoopskrbnog sustava te sanacija gubitaka u distribucijskoj mreži 2.2.2.4. Izgradnja, rekonstrukcija i nadogradnja javne vodoopskrbne infrastrukture u cilju povećanja opskrbljenosti stanovništva pitkom vodom 2.2.2.5. Rješavanje vodoopskrbnog sustava na otocima 2.2.2.6. Izgradnja, rekonstrukcija i nadogradnja postrojenja za pročišćavanje vode za piće i postrojenja za desalinizaciju kako bi se udaljene otoke i udaljena naselja u unutrašnjosti opskrblilo pitkom vodom 2.2.2.7. Modernizacija sustava upravljanja vodnim resursima
REZULTAT	Efikasan vodoopskrbni sustav, smanjeni gubici vode, razvijeni dugoročni planovi vodoopskrbe, unaprjeđena opskrba otoka vodom, kvalitetniji uvjeti života žitelja Zadarske županije.
NOSITELJ	Zadarska Županija-UO za gospodarstvo i UO za prostorno uređenje, komunalne poslove i zaštitu okoliša; Vodovod d.o.o.; JLS, komunalna društva
KORISNICI	Stanovništvo i gospodarstvo Zadarske županije, turisti
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Izrađen plan • Broj zajedničkih zahvata vodoopskrbe i odvodnje • Postotak gubitaka vode • Broj izgrađenih objekata vodoopskrbne namjene • Broj obnovljenih objekata vodoopskrbne namjene • Duljina novoizgrađene, rekonstruirane i nadograđene vodovodne mreže • Broj metara novoizgrađenih vodoopskrbnih sustava na otocima • Broj metara saniranih vodoopskrbnih sustava na otocima • Broj izgrađenih, rekonstruiranih i nadograđenih postrojenja za pročišćavanje vode za piće • Broj izgrađenih postrojenja za desalinizaciju

	<ul style="list-style-type: none"> • Broj rekonstruiranih i nadograđenih postrojenja za pročišćavanje vode za piće • Postotak gubitaka vode • Broj primijenjenih novih rješenja u sustavu upravljanja
VRIJEME PROVEDBE	2.2.2.1. – 2.2.2.7. Tijekom pet godina
Mjera 2.2.3.	Poticanje razvoja i unaprjeđenja elektroenergetske i elektroničko komunikacijske mreže sukladno razvojnim potrebama Županije
SVRHA MJERE	Svrha mjere je zadovoljavanje preduvjeta za gospodarski i opći društveni razvoj Županije, osiguravanjem optimalne količine energije i telekomunikacijske dostupnosti gospodarstvu i stanovništvu u skladu s gospodarskim rastom Županije i potrebama žitelja.
CILJ	Razvoj i unaprjeđenje elektroenergetske i telekomunikacijske mreže sukladno razvojnim potrebama Županije.
OPIS	2.2.3.1. Planiranje i izgradnja dalekovoda i trafostanica sukladno dinamici i potrebama gospodarstva i stanovništva Županije 2.2.3.2. Obnova postojeće infrastrukture za proizvodnju i distribuciju električne energije 2.2.3.3. Donošenje dokumenata prostornog uređenja kojima se omogućuje izgradnja elektroenergetske infrastrukture 2.2.3.4. Nadogradnja elektroenergetskog informacijskog sustava 2.2.3.5. Izrada nacrtu plana razvoja širokopojasne infrastrukture (primijenjeni investicijski model temeljem mapiranja i analize potreba i mogućnosti provedbe projekata širenja širokopojasne mreže i stvaranja mreža za digitalno gospodarstvo) 2.2.3.6. Izrada projektne i tehničke dokumentacije te pribavljanje potrebne dozvole za ostvarenje plana razvoja širokopojasne infrastrukture 2.2.3.7. Donošenje dokumenata prostornog uređenja kojima se omogućuje izgradnja infrastrukture pokretnih i nepokretnih komunikacijskih mreža 2.2.3.8. Proširenje postojećih komutacija županijske razine korištenjem isključivo digitalnih sustava prijenosa po svjetlovodnim kabelima
REZULTAT	Elektroenergetska i telekomunikacijska mreža dostupna svima u dovoljnoj količini i pravovremeno (kada se radi o novoj izgradnji), obnovljena postojeća energetska infrastruktura, omogućena bolja komunikacija gospodarstvenika.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo, komunalna društva, JLS
KORISNICI	Stanovništvo i gospodarstvo Zadarske županije
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj novoizgrađenih dalekovoda (u km) i trafostanica • Broj obnovljenih dalekovoda (u km) i trafostanica • Broj donošenih dokumenata prostornog uređenja kojima se omogućuje izgradnja elektroenergetske infrastrukture • Godišnja potrošnja električne energije u kW/h • Izrađen nacrt plana razvoja širokopojasne infrastrukture • Vrijednost uloženi sredstava u izradu projektne i tehničke dokumentacije • Broj donesenih dokumenata prostornog uređenja kojima se omogućuje izgradnja infrastrukture pokretnih i nepokretnih komunikacijskih mreža • Površina područja pokrivenih novim telekomunikacijskim mrežama • Broj povećanja komutacija • Broj korisnika širokopojasnog interneta
VRIJEME PROVEDBE	2.2.3.1. – 2.2.3.8. Tijekom pet godina
Mjera 2.2.4.	Implementacija plana razvoja infrastrukture širokopojasnog pristupa u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes

SVRHA MJERE	Svrha mjere je omogućiti implementaciju plana razvoja infrastrukture širokopojasnog pristupa u područjima Zadarske županije u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes.
CILJ	Povećati dostupnost širokopojasnog pristupa Internetu na područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes.
OPIS	2.2.4.1. Izgradnja nove infrastrukture širokopojasnog pristupa prema planu razvoja u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes 2.2.4.2. Poticanje razvoja postojećih komunikacijskih mreža u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes 2.2.4.3. Povezivanje javnopravnih tijela na širokopojasni pristup u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes 2.2.4.4. Priprema projekata za financiranje razvoja infrastrukture širokopojasnog pristupa iz fondova Europske unije u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes
REZULTAT	Povećana dostupnost širokopojasnog Interneta kroz izgradnju infrastrukture.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo
KORISNICI	Stanovništvo, turisti, poslovni korisnici
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj novih priključaka na internet u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes • Vrijednost uloženi sredstava u pripremu projektne dokumentacije za projekt razvoja infrastrukture širokopojasnog pristupa u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes • Vrijednost uloženi sredstava za poticanje razvoja postojećih komunikacijskih mreža u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes • Broj javnopravnih tijela povezanih na širokopojasni pristup u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes • Broj prijavljenih projekata za financiranje razvoja infrastrukture širokopojasnog pristupa u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes
VRIJEME PROVEDBE	2.2.4.1. – 2.2.4.4. Tijekom pet godina
Mjera 2.2.5.	Poticanje plinifikacije županije
SVRHA MJERE	Svrha mjere je omogućiti nesmetan razvoj plinske mreže u Zadarskoj županiji te potaknuti stanovništvo i gospodarstvo na priključenje plinovodnoj mreži.
CILJ	Omogućiti opskrbu plinom područja Zadarske županije.
OPIS	2.2.5.1. Osiguranje svih pretpostavki za izgradnju trase i regulacijskih stanica vodeći računa o postojećoj infrastrukturi i planskoj dokumentaciji tj. odnosu prema postojećim izgrađenim strukturama naselja i krajobraznim vrijednostima 2.2.5.2. Pružanje podrške razvoju sekundarne mreže po naseljima 2.2.5.3. Promocija žiteljima Zadarske županije supstitucije postojećih energenata (električna energija, loživo ulje, UNP) prirodnim plinom
REZULTAT	Uspostavljena plinovodna mreža na području Županije, osigurani svi uvjeti za njeno nesmetano širenje i priključivanje na mrežu, poboljšani uvjeti života žitelja Zadarske županije, omogućen bolji razvoj gospodarstva.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo, EVN, JLS, trgovačka društva i obrti
KORISNICI	Stanovništvo i gospodarstvo

INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Vrijednost uloženi sredstava u izradu projektne dokumentacije • Vrijednost uloženi sredstava u izgradnju trase regulacijskih stanica • Broj izgrađeni regulacijskih stanica (potaknuti od strane ŽŽ) • Broj ugrađeni plinskih kondenzacijskih kotlova
VRIJEME PROVEDBE	2.2.5.1. – 2.2.5.3. Tijekom pet godina
Mjera 2.2.6.	Sanacija divljih odlagališta, sanacija i zatvaranje neusklađeni odlagališta, izgradnja Centra za gospodarenje otpadom te unaprjeđenje sustava za gospodarenje otpadom
SVRHA MJERE	Svrha mjere je unaprijediti sustav gospodarenja otpadom, izgraditi Centar za gospodarenje otpadom i sanirati i zatvoriti neusklađena i divlja odlagališta na području Zadarske županije.
CILJ	Unaprijeđen sustav cjelovitog gospodarenja otpadom u Zadarskoj županiji kroz izgradnju Centra za gospodarenje otpadom i sanaciju divljih i neusklađeni odlagališta.
OPIS	2.2.6.1. Izgradnja i upravljanje Centrom za gospodarenje otpadom 2.2.6.2. Izgradnja i organiziranje sustava za sakupljanje i recikliranje otpada 2.2.6.3. Uspostava sustava odvojenog sakupljanja i recikliranja otpada u pretovarnim stanicama 2.2.6.4. Izgradnja novih i proširenje postojećih postrojenja za oporabu i reciklažni centara 2.2.6.5. Nabava posebne opreme (valjci, specijalna vozila za prikupljanje otpada, buldožer i ostala oprema u funkciji postrojenja za dobivanje energije iz otpada) 2.2.6.6. Sanacija divljih odlagališta otpada i prevencija ilegalnog odlaganja otpada 2.2.6.7. Sanacija i zatvaranje neusklađeni odlagališta otpada 2.2.6.8. Unaprjeđenje sustava gospodarenja otpadom ulaganjem u infrastrukturu i opremu komunalnih poduzeća 2.2.6.9. Izgradnja i opremanje novih reciklažni dvorišta i transernih stanica, uspostava zelenih otoka
REZULTAT	Uspostavljen Centar za gospodarenje otpadom, sanirana divlja odlagališta otpada, sanirana i zatvorena neusklađena odlagališta otpada, uspostavljen sustav sakupljanja i recikliranja otpada kao i sustav odvojenog sakupljanja i recikliranja otpada u pretovarnim stanicama, ojačani kapaciteti komunalni poduzeća, izgrađena reciklažna dvorišta i uspostavljeni zeleni otoci.
NOSITELJ	Zadarska Županija-UO za prostorno uređenje, komunalne poslove i zaštitu okoliša, Komunalna društva Zadarske Županije, Eko d.o.o.
KORISNICI	Lokalno stanovništvo, turisti, komunalna društva
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljen Centar za gospodarenje otpadom • Vrijednost uloženi sredstava za izgradnju Centra za gospodarenje otpadom, izražena u HRK • Broj posebnih spremnika postavljenih na javnim površinama uz spremnike za odlaganje miješanog otpada • Broj reciklažni dvorišta • Broj zelenih otoka • Vrijednost sredstava u HRK uloženi u sustav odvojenog sakupljanja i recikliranja otpada u pretovarnim stanicama • Količina recikliranog otpada u pretovarnim stanicama • Vrijednost uloženi sredstava u postrojenja za oporabu i reciklažne centre • Broj novih postrojenja za oporabu • Broj novih reciklažni centara • Vrijednost izražena u HRK za ulaganja za posebnu opremu

	<ul style="list-style-type: none"> • Broj saniranih i zatvorenih divljih odlagališta otpada • Broj saniranih i zatvorenih neusklađenih odlagališta otpada • Vrijednost uloženi sredstava u izgradnju infrastrukture i nabavu opreme komunalnih poduzeća izražena u HRK • Broj intervencija namijenjenih unaprjeđenju sustava gospodarenja otpadom • Broj novih reciklažnih dvorišta i zelenih otoka • Vrijednost ulaganja u izgradnju novih reciklažnih dvorišta i transfernih stanica, uspostava zelenih otoka, izražena u HRK
VRIJEME PROVEDBE	2.2.6.1. – 2.2.6.9. Tijekom pet godina
Mjera 2.2.7.	Razvoj male komunalne infrastrukture
SVRHA MJERE	Svrha mjere: izgradnja i unapređenje svih raspoloživih oblika male komunalne infrastrukture. Pod malom komunalnom infrastrukturom podrazumijevamo nerazvrstane ceste, sustave vodoopskrbe, kanalizacijske sustave, sustave za pročišćavanje otpadnih voda, toplinsku energiju dobivenu iz organskog otpada, poljske i protupožarne šumske puteve.
CILJ	Unaprjeđenje male komunalne infrastrukture.
OPIS	2.2.7.1. Gradnja novih/rekonstrukcija postojećih i/ili opremanje nerazvrstanih cesta 2.2.7.2. Gradnja lokalnih novih/rekonstrukcija postojećih i/ili opremanje sustava za vodoopskrbu, odvodnju i pročišćavanje otpadnih voda 2.2.7.3. Uređenje poljskih i protupožarnih šumskih putova 2.2.7.4. Izrada projektne dokumentacije za navedenu infrastrukturu
REZULTAT	Izgrađena i unaprijeđena mala komunalna infrastruktura.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo, JLS, tvrtke, obrti
KORISNICI	Hrvatske šume, stanovništvo, tvrtke, obrti
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj km izgrađenih/obnovljenih i opremljenih nerazvrstanih cesta • Broj km izgrađenog/rekonstruiranog i opremljenog javnog sustava za vodoopskrbu • Broj km izgrađenog/obnovljenog i opremljenog kanalizacijskog sustava • Broj novih/obnovljenih uređaja za pročišćavanje otpadnih voda • Broj km izgrađenih/obnovljenih poljskih i protupožarnih putova • Broj izrađenih projekata za razvoj male komunalne infrastrukture
VRIJEME PROVEDBE	2.2.7.1. – 2.2.7.4. Kontinuirano

PRIORITET 2.3.	POVEĆANO KORIŠTENJE OIE I POVEĆANA ENERGETSKA UČINKOVITOST
Mjera 2.3.1.	Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije u sektoru industrije
SVRHA MJERE	Svrha mjere: osiguravanje implementacije mjera iz "Akcijskog plana energetske učinkovitosti Zadarske županije 2015.-2017." u sektoru industrije u svrhu povećanja energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije.
CILJ	Učinkovito korištenje obnovljivih izvora energije i povećanje energetske učinkovitosti u sektoru industrije.

OPIS	2.3.1.1. Podrška provođenju energetske pregleda i gospodarenju energijom u sektoru industrije 2.3.1.2. Uspostava strukture za upravljanje potrošnjom energije te uvođenje nadzora i analize potrošnje energije unutar sektora industrije 2.3.1.3. Obuka i obrazovanje energetske upravitelja u industrijskom sektoru
REZULTAT	Postignute uštede u potrošnji energije i novčane uštede kao posljedica smanjenja potrošnje energije; podignuta razina kompetencija energetske upravitelja.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo, Grad Zadar, Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA
KORISNICI	Sektor industrije
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj podržanih provedenih radionica o podizanju svijesti o energetske učinkovitosti i obnovljivim izvorima energije energetske upravitelja u industrijskom sektoru • Broj subjekata u kojima je uveden nadzor i analiza potrošnje energije • Broj radionica sa ciljem obuke i obrazovanja energetske upravitelja u industrijskom sektoru
VRIJEME PROVEDBE	2.3.1.1. – 2.3.1.3. Kontinuirano
Mjera 2.3.2.	Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije za sektor prometa
SVRHA MJERE	Svrha mjere: implementacija mjera i aktivnosti iz Akcijskog plana energetske učinkovitosti Zadarske županije koje će doprinijeti povećanju energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije u sektoru cestovnog prometa.
CILJ	Učinkovito korištenje obnovljivih izvora energije i povećanje energetske učinkovitosti u sektoru prometa.
OPIS	2.3.2.1. Potpora optimiranju gradske logistike prijevoza tereta, inteligentnom upravljanju javnim parkirnim površinama i uvođenju Car Sharing sheme 2.3.2.2. Financijski poticaji vlasnicima energetske učinkovite vozila 2.3.2.3. Uvođenje Inteligentnog prometnog sustava u JLS 2.3.2.4. Izgradnja brzih elektropunionica, solarnih elektro punionica, punionica za hibridna vozila i punionica vozila na stlačeni prirodni plin
REZULTAT	Povećana energetska učinkovitost i korištenje OiE kroz uveden Inteligentni prometni sustav i osigurane financijske poticaje te izgrađenu infrastrukturu za energetske učinkovite vozila.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo, Grad Zadar, Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA
KORISNICI	Sektor prometa
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj poduprtih inteligentno upravljanih javnih parkirnih površina • Uvedena Car Sharing shema • Broj odobrenih financijskih poticaja za energetske učinkovite vozila • Iznos odobrenih financijskih poticaja za energetske učinkovite vozila • Broj semafora zamijenjenih daljinski upravljanim semaforima • Broj uvedenih prometnih nadzornih točaka • Broj izgrađenih brzih elektropunionica, solarnih elektro punionica, punionica za hibridna vozila i punionica vozila na stlačeni prirodni plin
VRIJEME PROVEDBE	2.3.2.1. – 2.3.2.4. Kontinuirano

Mjera 2.3.3.	Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije u sektoru opće potrošnje
SVRHA MJERE	Svrha mjere: osigurati implementaciju mjera i aktivnosti iz Akcijskog plana energetske učinkovitosti Zadarske županije koje će doprinijeti povećanju energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije u sektoru opće potrošnje.
CILJ	Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije za sektor opće potrošnje temeljem Akcijskog plana energetske učinkovitosti Zadarske županije i Akcijskog plana energetski održivog razvitka grada Zadra (SEAP).
OPIS	<p>2.3.3.1. Sufinanciranje korištenja solarnih kolektorskih sustava kod fizičkih osoba</p> <p>2.3.3.2. Sufinanciranje provođenja mjera za povećanje energetske učinkovitosti obiteljskih kuća</p> <p>2.3.3.3. Sufinanciranje energetske obnove višestambenih zgrada</p> <p>2.3.3.4. Poticanje mjera koje osiguravaju povećanje energetske učinkovitosti i korištenja OiE na zgradama komercijalnog i uslužnog sektora</p> <p>2.3.3.5. Povećanje energetske učinkovitosti u zgradama javne namjene</p> <p>2.3.3.6 Korištenje toplinske energije iz bio mase (organski otpad)</p> <p>2.3.3.7. Izrada energetskih pregleda te identifikacija problema prekomjerne potrošnje zgrada u vlasništvu Županije</p> <p>2.3.3.8. Obnova tj.izgradnja niskoenergetskog objekta koji bi služio kao primjer dobre prakse</p> <p>2.3.3.9. Organizacija i sufinanciranje promotivnih aktivnosti</p>
REZULTAT	Postignute uštede u potrošnji energije, te novčane uštede kao rezultat smanjene potrošnje energije.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo, Grad Zadar, Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA
KORISNICI	Sektor opće potrošnje
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj ugrađenih solarnih kolektorskih sustava, rekonstruiranih vanjskih ovojnica, unaprijeđenih sustava grijanja kod fizičkih osoba kroz sustave poticaja • Broj obiteljskih kuća na kojima je podignuta energetska učinkovitost odnosno kojima je financirana projektna dokumentacija kroz sustave poticaja • Broj višestambenih zgrada na kojima je podignuta energetska učinkovitost odnosno kojima je financirana projektna dokumentacija kroz sustave poticaja • Broj zgrada komercijalnog i uslužnog sektora na kojima je rekonstruirana vanjska ovojnica, uvedeni sustavi za korištenje OiE kroz sustave poticaja (potaknutih od strane ZZ ili institucija) • Broj zgrada javne namjene na kojima je podignuta energetska učinkovitost odnosno kojima je financirana projektna dokumentacija kroz sustave poticaja • Količina proizvedene toplinske energije iz bio mase • Broj provedenih energetskih pregleda u zgradama u vlasništvu Županije • Izgrađen niskoenergetski objekt kao primjer dobre prakse • Broj organiziranih promotivnih aktivnosti korištenja OiE i povećanja energetske učinkovitosti
VRIJEME PROVEDBE	2.3.3.1. – 2.3.3.9. Kontinuirano
Mjera 2.3.4.	Povećanje i modernizacija energetske učinkovitosti javne rasvjete
SVRHA MJERE	Svrha mjere: osigurati provedbu mjera i aktivnosti koje će doprinijeti povećanoj energetske učinkovitosti javne rasvjete.
CILJ	Povećana energetska učinkovitost u sektoru javne rasvjete.

OPIS	2.3.4.1. Analiza mogućnosti poboljšanja javne rasvjete uz ekonomsko financijsku analizu primjene Master plana javne rasvjete Zadarske županije 2.3.4.2. Sufinanciranje energetskih pregleda javne rasvjete 2.3.4.3. Sufinanciranje projekata energetske učinkovitosti u svrhu modernizacije javne rasvjete 2.3.4.4. Kontrola provedenih mjera
REZULTAT	Modernizirana i obnovljena javna rasvjeta sa većim stupnjem energetske učinkovitosti.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo
KORISNICI	Stanovništvo, turisti
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Izrađena analiza mogućnosti poboljšanja javne rasvjete • Broj sufinanciranih energetskih pregleda javne rasvjete • Broj projekata u svrhu modernizacije javne rasvjete • Broj zamijenjenih rasvjetnih tijela • Broj novih ugrađenih energetskih učinkovitih sustava javne rasvjete
VRIJEME PROVEDBE	2.3.4.1. Tijekom dvije godine 2.3.4.2. – 2.3.4.4. Kontinuirano
Mjera 2.3.5.	Poticanje implementacije mjera iz strateških dokumenata Zadarske županije i grada Zadra na temu energetske učinkovitosti
SVRHA MJERE	Svrha mjere: osigurati provedbu mjera i aktivnosti iz Akcijskog plana energetske učinkovitosti Zadarske županije i Akcijskog plana energetske održivog razvitka (SEAP) grada Zadra koje će doprinijeti povećanju energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije.
CILJ	Povećanje energetske učinkovitosti kroz provedbu mjera strateških dokumenata Akcijskog plana energetske učinkovitosti Zadarske županije i Akcijskog plana energetske održivog razvitka (SEAP) grada Zadra.
OPIS	2.3.5.1. Uspostaviti mehanizam poticanja provedbe mjera iz strateških dokumenata Zadarske županije i grada Zadra na temu energetske učinkovitosti 2.3.5.2. Uspostaviti tijelo za kontrolu provedbe mjera 2.3.5.3. Kontrolirati provedbu mjera iz strateških dokumenata Zadarske županije i grada Zadra na temu energetske učinkovitosti
REZULTAT	Implementirane mjere iz strateških dokumenata Zadarske županije i grada Zadra na temu energetske učinkovitosti.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo
KORISNICI	Stanovništvo, tvrtke, obrti, JLS, zadruge, udruge
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljen mehanizam poticanja provedbe mjere iz strateških dokumenata Zadarske županije i grada Zadra na temu energetske učinkovitosti • Uspostavljeno tijelo nadležno za kontrolu provedbe mjera • Broj godišnjih izvješća o provedbi
VRIJEME PROVEDBE	2.3.5.1. Tijekom jedne godine 2.3.5.2. – 2.3.5.3. Kontinuirano

PRIORITET 2.4.	UNAPRIJEĐENA PROMETNA MREŽA I POVEĆANA INTERMODALNOST
Mjera 2.4.1.	Poboljšanje kvalitete kolnog, pješačkog i prometa u mirovanju te cestovne mreže i unaprijeđenje sustava za upravljanje i nadzor prometom
SVRHA MJERE	Svrha mjere: poboljšanje prometne komunikacije, prometna integracija i osiguravanje prometne protočnosti, poboljšanje ostale prometne infrastrukture i povećanje ukupne sigurnosti cestovnog prometa.
CILJ	Poboljšanje postojeće i izgradnja nove cestovne mreže sukladno najvišim pravilima prometne struke s krajnjim ciljem integracije prometnog sustava, protočnosti, te racionalne organiziranosti cestovne mreže.
OPIS	<p>2.4.1.1. Izgradnja dionica županijskih, lokalnih, nerazvrstanih, brzih cesta, zaobilaznica te povezivanje prometnih koridora kako bi se ostvarile jedinstvene prometne cjeline</p> <p>2.4.1.2. Izgradnja uličnih i cestovnih spojeva i osnovne ulične mreže, rekonstrukcija raskrižja i postojećih ulica i asfaltiranje makadamskih ulica</p> <p>2.4.1.3. Izgradnja nedostajućih parkirališnih kapaciteta</p> <p>2.4.1.4. Modernizacija signalne i sigurnosne opreme i uređaja</p> <p>2.4.1.5. Nova semaforizacija gradskih raskrižja - uvođenje pametnih semafora</p> <p>2.4.1.6. Izgradnja i opremanje pješačkih staza</p> <p>2.4.1.7. Unapređenje cestovne mreže rekonstrukcijom i dogradnjom s uvođenjem inteligentnog prometnog sustava (ITS) nadzora i upravljanja prometom</p> <p>2.4.1.8. Osiguravanje održive urbane logistike</p> <p>2.4.1.9. Implementacija pametnih prometnih rješenja upotrebom novih tehnologija i informacijskih i komunikacijskih tehnologija</p> <p>2.4.1.10. Sanacija točaka s najvećim brojem prometnih nezgoda i najvećim brojem nezgoda s poginulim i teško ozlijeđenim osobama</p> <p>2.4.1.11. Izrada masterplana održive mobilnosti funkcionalne regije i njegova provedba</p>
REZULTAT	Povezani prometni koridori, moderno izgrađene i opremljene ceste, spojevi, raskrižja, kolnici i ulice.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo, Grad Zadar, Županijska uprava za ceste, JLS
KORISNICI	Stanovništvo i gospodarski subjekti
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj km izgrađenih dionica županijskih, lokalnih, nerazvrstanih, brzih cesta, zaobilaznica te prometnih koridora za povezivanje kako bi se ostvarile jedinstvene prometne cjeline • Broj izgrađenih uličnih i cestovnih spojeva i osnovne ulične mreže, rekonstrukcija raskrižja i postojećih ulica i asfaltiranje makadamskih ulica • Broj novih parkirnih mjesta • Broj novih signalnih i sigurnosnih uređaja • Broj pametnih semafora • Broj km izgrađenih i opremljenih pješačkih staza • Broj JLS s uspostavljenim ITS nadzorom u upravljanju prometom • Uspostavljen logistički centar • Vrijednost u HRK za uvođenje modernog sustava za upravljanje parkingom • Broj saniranih kritičkih točaka • Izrađen master plan održive mobilnosti
VRIJEME PROVEDBE	2.4.1.1. – 2.4.1.11. Kontinuirano

Mjera 2.4.2.	Unaprjeđenje sustava javnoga prijevoza i stvaranje preduvjeta za razvoj intermodalnog prijevoza
SVRHA MJERE	Svrha mjere: podizanje kvalitete i modernizacija sustava javnog prijevoza te začetak razvoja intermodalnog prijevoza tereta i putnika.
CILJ	Podignuta efikasnost putničkog i teretnog prijevoza kroz unaprjeđenje sustava javnog prijevoza i kroz stvorene preduvjete za razvoj intermodalnog prijevoza.
OPIS	<p>2.4.2.1. Izgradnja i rekonstrukcija infrastrukture za javni prijevoz</p> <p>2.4.2.2. Poboljšanje povezanosti pojedinih JLS-a s dnevnim autobusnim linijama</p> <p>2.4.2.3. Povezivanje obalnog linijskog pomorskog prometa s drugim vidovima prometa</p> <p>2.4.2.4. Potpora modernizaciji željeznice i efikasno uključivanje Zadarske županije u državnu mrežu</p> <p>2.4.2.5. Nabava energetski učinkovitih vozila javnog prijevoza i izgradnja potrebne infrastrukture</p> <p>2.4.2.6. Modernizacija korištenja sustava javnog prijevoza: jedinstvena prijevozna karta, sustav obavještanja putnika</p> <p>2.4.2.7. Izgradnja i usklađivanje prometne infrastrukture za potrebe intermodalnog prijevoza i prilagodba logističkih i administrativnih procesa potrebama intermodalnog prijevoza te razvoj usluga koji promiču intermodalnost</p>
REZULTAT	Osigurana infrastruktura za javni prijevoz i prijevoz s niskom/nultom stopom emisije, moderniziran sustav javnog prijevoza, jeftinije i brže putovanje, dobra prometna povezanost.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo, Grad Zadar, JLS, Liburnija
KORISNICI	Stanovništvo i gospodarski subjekti
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Iznos uložениh sredstava u izgradnju/rekonstrukciju infrastrukture za javni prijevoz izraženo u HRK • Broj novih autobusnih linija u pojedinim JLS-ima • Broj povezanih linija obalnog linijskog pomorskog prometa s drugim vidovima prometa • Broj kilometara obnovljene i izgrađene željezničke infrastrukture (potaknutih od strane ZŽ ili institucija) • Broj nabavljenih energetski učinkovitih vozila za javni prijevoz • Uvedena jedinstvena prijevozna karta, sustav obavješćivanja putnika • Broj projekata koji promiču intermodalnost
VRIJEME PROVEDBE	2.4.2.1. – 2.4.2.7. Kontinuirano
Mjera 2.4.3.	Razvoj zračnog prometa kroz razvoj Zračne luke Zadar i mreže helidroma
SVRHA MJERE	Svrha mjere: razvijena i modernizirana Zračna luka Zadar i izgrađeni helidromi kao preduvjet prometnog razvoja županije u cjelini.
CILJ	Stvoriti preduvjete za održiv zračni promet.
OPIS	<p>2.4.3.1. Redovito održavanje postojeće infrastrukture</p> <p>2.4.3.2. Rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih poletno sletnih staza (povećanje manipulativnog prostora)</p> <p>2.4.3.3. Povećanje dostupnosti Zračne luke Zadar izgradnjom alternativnih pristupnih cesta</p> <p>2.4.3.4. Planiranje i izgradnja mreže helidroma</p>
REZULTAT	Stvoreni uvjeti te povećani kapaciteti za razvoj Zračnog prometa.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za prostorno uređenje, zaštitu okoliša i komunalne poslove, Zračna luka Zadar, Županijska uprava za ceste, JLS

KORISNICI	Stanovništvo, turisti, gospodarski subjekti
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Vrijednost U HRK za održavanje infrastrukture Zračne luke Zadar • Broj metara rekonstruiranih poletno sletnih staza • Broj novoizgrađenih poletno sletnih staza • Broj km izgrađenih alternativnih pristupnih cesta Zračnoj luci Zadar • Broj helidroma
VRIJEME PROVEDBE	2.4.3.1. – 2.4.3.4. Kontinuirano
Mjera 2.4.4.	Razvoj pomorske infrastrukture i usluga te potpora projektu luke Gaženica kao luke od međunarodnog značaja
SVRHA MJERE	Svrha mjere: unaprijeđenje pomorske infrastrukture i usluga koje će omogućiti sigurnija, češća i vremenski kraća putovanja i prijevoz te realizacijom luke Gaženica postati jedna od najznačajnijih luka na Mediteranu.
CILJ	Oснаživanje pomorskog prometa i luke Gaženica kao važne međunarodne prometne luke.
OPIS	<p>2.4.4.1. Izrada plana razvoja luka županijskog i lokalnog značaja</p> <p>2.4.4.2. Jačanje integralnog upravljanja lučkim sustavom na županijskoj razini</p> <p>2.4.4.3. Izgradnja, modernizacija i obnova lučke infrastrukture i suprastrukture u funkciji sigurnosti plovidbe i povećanja razine kvalitete usluga</p> <p>2.4.4.4. Razvoj nadzora luka i podizanje razine sigurnosne zaštite u lukama kroz opremanje odgovarajućom opremom i uređajima sigurnosne zaštite područjem</p> <p>2.4.4.5. Potpora razvoju luke Zadar/Gaženica kao specijalizirane Ro-Ro/putničke luke, luke za prihvata brodova na kružnim putovanjima, te luke polazišta (homeport), kao i razvoj luke u pogledu privlačenja novih tehnologija i posebnih tereta</p> <p>2.4.4.6. Ostvarivanje preduvjeta za prometno povezivanja kopnenog dijela Zadarske županije i otoka zadarskog arhipelaga podmorskim tunelskim mostovima</p> <p>2.4.4.7. Očuvanje i revitalizacija tradicijskih i povijesnih plovila i građevina, te promocija tradicijskih obrta i zanimanja u pomorstvu</p> <p>2.4.4.8. Ostvarivanje preduvjeta za povećanje kapaciteta u nautičkom turizmu kroz prostorno planske dokumente i provođenje postupaka davanja koncesije</p>
REZULTAT	Unaprijeđena pomorska infrastruktura, bolja prometna povezanost otoka sa kopnom i otoka međusobno, unaprijeđen sustav sprječavanja onečišćenja okoliša u lukama.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za more i turizam, Županijska lučka uprava, JLS, Lučka uprava Zadar
KORISNICI	Stanovništvo, turisti, gospodarski subjekti iz cijele Regije i RH
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Izrađen i usvojen plan razvoja luka županijskog i lokalnog značaja • Broj luka županijskog i lokalnog značaja u kojima je županijska lučka uprava uspostavila sustav upravljanja • Iznosi financijskih sredstava uloženi u lučku infrastrukturu i suprastrukturu • Broj luka u kojima se ulagalo u lučku infrastrukturu i suprastrukturu • Broj luka opremljenih uređajima sigurnosne zaštite • Broj poduprtih uređenih luka za trajektni i brodski promet • Broj putnika i vozila u lukama otvorenim za javni promet • Količine tereta(izražena u tonama) u lukama otvorenim za javni promet • Broj putnika na kružnim putovanjima • Iznosi financijskih sredstava uloženi u mostovnu infrastrukturu • Broj očuvanih i revitaliziranih tradicijskih i povijesnih plovila i građevina

	<ul style="list-style-type: none"> • Broj provođenja postupaka davanja koncesija
VRIJEME PROVEDBE	2.4.4.1. Tijekom prve godine 2.4.4.2. – 2.4.4.8. Kontinuirano
Mjera 2.4.5.	Promocija i razvoj biciklističkog prometa
SVRHA MJERE	Svrha mjere: izgradnja i prikladno opremanje biciklističkih staza i prateće biciklističke infrastrukture.
CILJ	Izgraditi infrastrukturu za nesmetani razvoj međusobno povezane i funkcionalne mreže biciklističkih staza.
OPIS	2.4.5.1. Gradnja i uređivanje biciklističkih staza i parkirališta 2.4.5.2. Izgradnja i unapređenje prateće biciklističke infrastrukture 2.4.5.3. Provođenje kampanje za popularizaciju biciklističkog prometa
REZULTAT	Povećana dužina biciklističkih staza, povećan broj parkirališta i povećan standard biciklističkih staza.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo, Grad Zadar, JLS
KORISNICI	Stanovništvo, turisti
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj km izgrađenih i uređenih biciklističkih staza i parkirališta • Broj novih parkirališta za bicikle i prateće biciklističke infrastrukture • Broj održanih kampanja za popularizaciju biciklističkog prometa
VRIJEME PROVEDBE	2.4.5.1. – 2.4.5.3. Kontinuirano

CILJ 3.	POVEĆANA I URAVNOTEŽENA KVALITETA ŽIVOTA STANOVNIŠTVA ZADARSKE ŽUPANIJE
----------------	--

PRIORITET 3.1.	RAZVIJENA DRUŠTVENA INFRASTRUKTURA I USLUGE
Mjera 3.1.1.	Poboljšanje uvjeta rada odgojno-obrazovnih ustanova
SVRHA MJERE	Svrha mjere je osiguravanje kvalitetnih uvjeta za pružanje usluga sustava odgoja i obrazovanja na svim razinama.
CILJ	Poboljšani uvjeti rada u odgojno-obrazovnim ustanovama u ZŽ.
OPIS	<p>3.1.1.1. Obnova i opremanje postojećih i izgradnja novih objekata odgojno-obrazovnih ustanova</p> <p>3.1.1.2. Osnaživanje kompetencija osoba zaposlenih u odgojno-obrazovnim ustanovama</p> <p>3.1.1.3. Osiguranje uvjeta za rad sa djecom s poteškoćama u razvoju</p> <p>3.1.1.4. Poboljšanje koordinacije između odgojno-obrazovnih ustanova</p> <p>3.1.1.5. Stvaranje preduvjeta za rad s darovitom djecom</p> <p>3.1.1.6. Usklađivanje školskih kurikuluma s tržištem rada</p>
REZULTAT	Osigurani bolji uvjeti za rad odgojno-obrazovnih ustanova u ZŽ i veća usklađenost škola s tržištem rada.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za društvene djelatnosti
KORISNICI	Upravni odjel za društvene djelatnosti Zadarske županije, odgojno-obrazovne ustanove, stanovnici Zadarske županije
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj obnovljenih i novih objekata odgojno-obrazovnih ustanova • Broj provedenih edukacija za osobe zaposlene u odgojno-obrazovnim ustanovama • Broj educiranih zaposlenika u odgojno-obrazovnim ustanovama • Broj programa za djecu s poteškoćama u razvoju • Broj ostvarenih suradnji/projekata između odgojno-obrazovnih ustanova • Broj programa/aktivnosti za darovitu djecu • Broj novih ili moderniziranih kurikuluma
VRIJEME PROVEDBE	3.1.1.1. – 3.1.1.6. Tijekom pet godina
Mjera 3.1.2.	Održivo korištenje i učinkovito upravljanje kulturnom baštinom Zadarske županije
SVRHA MJERE	Svrha ove mjere je očuvanje i valorizacija kulturno – povijesne baštine Zadarske županije te njena promocija na nacionalnoj i međunarodnoj razini.
CILJ	Valorizacija i održivo korištenje kulturne baštine.
OPIS	<p>3.1.2.1. Promocija kulturne baštine (materijalne i nematerijalne) korištenjem modernih tehnologija</p> <p>3.1.2.2. Podizanje kapaciteta institucija koje se bave očuvanjem kulturne baštine za korištenje EU/nacionalnih sredstava</p> <p>3.1.2.3. Povezivanje kulturnog i turističkog sektora radi bolje valorizacije kulturne baštine u svrhu kulturnog turizma – međusektorska suradnja</p> <p>3.1.2.4. Izrada katastra kulturne baštine Zadarske županije</p> <p>3.1.2.5. Priprema projektno tehničke dokumentacije za prijavu na natječaje za kulturnu baštinu</p> <p>3.1.2.6. Obnova i rekonstrukcija kulturnih znamenitosti i baštine te izgradnja prateće infrastrukture</p> <p>3.1.2.7. Subvencioniranje tradicijskih obrta i revitalizacija izumrlih obrta te njihovo uključivanje u turističku ponudu</p>

REZULTAT	Prepoznata i valorizirana materijalna i nematerijalna kulturna baština Zadarske županije.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za društvene djelatnosti,, UO za more i turizam, UO za prostorno uređenje, zaštitu okoliša i komunalne poslove, UO za gospodarstvo, ustanove u kulturi, Konzervatorski odjel Ministarstva kulture
KORISNICI	Zadarska županija, JLS, stanovnici županije i turisti
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj realiziranih projekata valorizacije kulturne baštine koje koriste ICT tehnologije • Broj educiranih osoba za korištenje EU/nacionalnih sredstava • Broj novih turističkih proizvoda temeljenih na kulturnoj baštini • Izrađen katastar kulturne baštine Zadarske županije • Broj prijavljenih projekata za zaštitu, održivo korištenje i valorizaciju kulturne baštine na nacionalne izvore financiranja i za natječaje za EU sredstva • Broj odobrenih projekata za zaštitu, održivo korištenje i valorizaciju kulturne baštine na nacionalne izvore financiranja i za natječaje za EU sredstva • Broj obnovljenih kulturnih znamenitosti te izgrađene prateće infrastrukture • Broj subvencioniranih gospodarskih subjekata koji se bave tradicijskim zanatima
VRIJEME PROVEDBE	3.1.2.1. – 3.1.2.7. Tijekom pet godina
Mjera 3.1.3.	Unaprijeđena infrastruktura u kulturi, ojačani kulturni programi i poboljšana koordinacija između institucija u kulturi
SVRHA MJERE	Svrha mjere: poboljšanje kvalitete kulturnog života stanovnika ZZ-a razvijanjem novih kulturnih sadržaja, efikasnijim i koordiniranim upravljanjem postojećim kulturnim programima, unaprjeđenjem međusobne suradnje između kulturnih institucija kao i suradnje sa JLS-ovima, koordiniranim upravljanjem kulturnim manifestacijama te infrastrukturnim poboljšanjima i modernizacijom objekata koji se koriste u kulturne svrhe.
CILJ	Unaprijeđen kulturni život Zadarske županije.
OPIS	<p>3.1.3.1. Modernizacija postojećih i osiguravanje novih adekvatnih prostora za kulturne djelatnosti (muzejsko – galerijske, izložbene, kazališne, bibliotekarske, arhivske i dr.)</p> <p>3.1.3.2. Prilagodba kulturnih ustanova za pristup osobama s invaliditetom: izgradnja adekvatnih pristupnih staza, ugradnja dizala za osobe s invaliditetom</p> <p>3.1.3.3. Umrežavanje kulturnih institucija</p> <p>3.1.3.4. Uspostavljanje sustava za koordinirano i efikasno upravljanje i financiranje kulturnih programa i aktivnosti</p> <p>3.1.3.5. Primjena IKT tehnologija za unaprjeđenje usluga i promociju kulture</p> <p>3.1.3.6. Poticanje digitalizacije knjižne i arhivske građe</p> <p>3.1.3.7. Unaprjeđenje suradnje s odgojno-obrazovnim institucijama kako bi se kontinuirano djelovalo na aktivnije uključivanje djece i mladih u kulturni život ZZ</p> <p>3.1.3.8. Poticanje mobilnosti kulturnih programa na području Zadarske županije</p> <p>3.1.3.9. Povezivanje amaterskih kulturnih udruga sa ustanovama u kulturi i obrazovanju</p> <p>3.1.3.10. Izgradnja i obnova knjižnica i drugih institucija u kulturi u Zadarskoj županiji</p>
REZULTAT	Unaprijeđena infrastruktura u kulturi i kulturni programi, te stanovništvo potaknuto na sudjelovanje u kulturnim manifestacijama.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za društvene djelatnosti, i UO za prostorno uređenje, zaštitu okoliša i komunalne poslove, JLS
KORISNICI	Zadarska županija, institucije u kulturi, stanovništvo, turisti

INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj kvadratnih metara novih i obnovljenih infrastrukturnih kapaciteta u kulturi ZŽ • Broj novoosnovanih poslovnih subjekata u sektoru kulturnih i kreativnih industrija • Broj kulturnih institucija dostupnih osobama s posebnim potrebama • Broj zajedničkih inicijativa kulturnih institucija • Broj iskoordiniranih kulturnih programa • Broj posjetitelja kulturnih manifestacija i kulturnih institucija • Broj digitaliziranih knjiga i ostalih dokumenata • Broj novih razvijenih zajedničkih programa odgojno-obrazovnih ustanova i ustanova u kulturi • Broj potaknutih mobilnih kulturnih programa na području Zadarske županije • Broj zajedničkih projekata amaterskih kulturnih udruga i ustanova u kulturi i obrazovanju • Broj izgrađenih i obnovljenih knjižnica i drugih institucija u kulturi u Zadarskoj županiji
VRIJEME PROVEDBE	3.1.3.1. – 3.1.3.10. Tijekom pet godina
Mjera 3.1.4.	Razvijena sportska infrastruktura i unaprijeđen sustav potpora za ravnomjeran razvoj sporta
SVRHA MJERE	Svrha ove mjere je uključiti u šport i športsku rekreaciju što veći broj građana, osobito djece i mladih, osoba s invaliditetom, turista i osoba treće životne dobi te ulagati u razvoj mladih sportaša radi stvaranja široke kvalitativne osnove kao uvjeta daljnjeg napretka i očuvanja dostignute razine kvalitete športa Zadarske županije.
CILJ	Poboljšana kvaliteta života žitelja Zadarske županije aktivnijim uključivanjem u sportske aktivnosti.
OPIS	3.1.4.1. Obnova i izgradnja sportsko-rekreacijskih centara i školskih dvorana te izgradnja i rekonstrukcija dječjih igrališta 3.1.4.2. Poboljšanje uvjeta rada sa sportašima s invaliditetom 3.1.4.3. Promoviranje sporta u odgojno-obrazovnim ustanovama 3.1.4.4. Razvijanje sustava potpore za ravnomjeran razvoj sporta u ZŽ 3.1.4.5. Poticanje organizacije sportskih događanja i aktivnosti, posebice za djecu i mlade 3.1.4.6. Promotivne aktivnosti za sudjelovanje stanovnika ZŽ u programima sporta i sportske rekreacije 3.1.4.7. Poticanje povezivanja turizma i sporta
REZULTAT	Poboljšana sportska infrastruktura i stanovništvo potaknuto za bavljenje sportom.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za društvene djelatnosti
KORISNICI	Zadarska županija, stanovništvo, turisti, sportske ustanove, udruge, klubovi, sportaši pojedinci
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj izgrađenih/uređenih/opremljenih dječjih igrališta, školskih dvorana te sportsko-rekreacijskih centara • Broj objekata prilagođenih osobama s invaliditetom • Broj sportskih djelatnika obučeni za rad s osobama s invaliditetom • Broj djece upisane u sportske aktivnosti • Broj potpora razvijenih za ravnomjeran razvoj sporta • Broj potaknutih organiziranih događanja i aktivnosti u području sporta i rekreacije za djecu i mlade • Broj potaknutih organiziranih aktivnosti JLS-a ZŽ u području sporta i rekreacije • Broj potaknutih projekata namijenjenih povezivanju turizma i sporta
VRIJEME PROVEDBE	3.1.4.1. – 3.1.4.7. Tijekom pet godina

Mjera 3.1.5.	Poboljššan i teritorijalno uravnotežen sustav zdravstva na području Zadarske županije
SVRHA MJERE	Svrha mjere je postizanje sveobuhvatnosti, kontinuiteta i dostupnosti zdravstvenih usluga na cjelokupnom području ZZ s posebnim težištem na cjelovitom pristupu u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, optimalnoj dostupnosti hitne medicinske pomoći i specijaliziranom pristupu u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti.
CILJ	Poboljšanje i ujednačavanje uvjeta pružanje javnih zdravstvenih usluga na različitim razinama zdravstvenih djelatnosti kako bi se postigla bolja kvaliteta zdravstvenih usluga.
OPIS	3.1.5.1. Obnova postojeće i ulaganje u novu zdravstvenu infrastrukturu 3.1.5.2. Razvijanje mreže zdravstvenih usluga 3.1.5.3. Razvijanje sustava promicanja zdravlja i prevencije bolesti
REZULTAT	Poboljšana i ujednačena dostupnost zdravstvenih usluga na području Zadarske županije.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za zdravstvo i socijalnu skrb
KORISNICI	Dom zdravlja Zadarske županije, psihijatrijska bolnica Ugljan, Specijalna bolnica za ortopediju Biograd na Moru, Zavod za javno zdravstvo Zadar, ordinacije privatne zdravstvene prakse, udruge iz područja zdravstva i socijalne skrbi, stanovnici i posjetitelji Zadarske županije
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj obnovljenih i izgrađenih objekata koji udovoljavaju standardima za provođenje zdravstvene djelatnosti • Postotak popunjenosti mreže javne zdravstvene službe na primarnoj razini zdravstvene zaštite • Broj liječnika specijalista na razini primarne zdravstvene zaštite • Broj standarda kvalitete koji se primjenjuju u zdravstvenim ustanovama • Broj stanovnika obuhvaćenih uslugama palijativne skrbi • Broj korisnika zdravstvene usluge hitnog medicinskog prijevoza morem • Broj oboljelih od malignih bolesti koji koriste cjelovitu medicinsku uslugu u zdravstvenim ustanovama ZZ • Broj provedenih kontrola nad čimbenicima okoliša koji utječu na zdravlje (voda, hrana, zrak...) • Broj osoba s invaliditetom obuhvaćenih specijaliziranim zdravstvenim uslugama (dentalna skrb, palijativna skrb, skrb za mentalno zdravlje...) • Broj osoba u ustanovama socijalne skrbi obuhvaćenih specijalističkim zdravstvenim uslugama (kardiološke, neurološke...) • Broj stanovnika obuhvaćenih ciljanim preventivnim programima • Broj volontera uključenih u aktivnosti promicanja zdravlja i prevencije bolesti
VRIJEME PROVEDBE	3.1.5.1. – 3.1.5.3. Tijekom pet godina
Mjera 3.1.6.	Poboljššan i teritorijalno uravnotežen sustav socijalne skrbi na području Zadarske županije
SVRHA MJERE	Svrha mjere je osigurati pravo na izbor i sudjelovanje u životu zajednice svim osobama sa smanjenim mogućnostima skrbi i brige o sebi, bez obzira na dob i uzroke smanjenja mogućnosti. To će se postići razvijanjem sustava socijalne skrbi u kojemu će se naglašavati partnerstvo različitih pružatelja usluga.
CILJ	Poboljšanje uvjeta za socijalnu zaštitu najranjivijih skupina stanovništva kako bi se pružanjem raznolikih usluga socijalne skrbi smanjio rizik od siromaštva i socijalne isključenosti.

OPIS	3.1.6.1. Pобољшanje infrastrukture u socijalnoj skrbi obnovom postojeće i ulaganjem u novu 3.1.6.2. Razvijanje mreže usluga socijalne skrbi (institucionalne i izvaninstitucionalne usluge socijalne skrbi za sve populacijske skupine) 3.1.6.3. Unaprjeđenje uloge i sposobnosti ustanova socijalne skrbi, civilnog društva i vjerskih organizacija u razvoju mreže usluga u zajednici
REZULTAT	Bolja dostupnost socijalne skrbi za sve žitelje Zadarske županije.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za zdravstvo i socijalnu skrb
KORISNICI	Centri socijalne skrbi; domovi socijalne skrbi; udruge iz područja socijalne skrbi, terapijske zajednice i vjerske organizacije, korisnici na stalnom smještaju u ustanovama socijalne skrbi, stanovništvo Zadarske županije
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj obnovljenih i izgrađenih objekata koji udovoljavaju standardima pružanja socijalnih usluga • Broj pružatelja socijalnih usluga • Broj stanovnika obuhvaćenih nekim od usluga socijalne skrbi • Broj osoba s invaliditetom koji koriste različite usluge socijalne skrbi • Broj starijih i nemoćnih smještenih u ustanove socijalne skrbi i obiteljske domove • Broj centara za pružanje usluga u zajednici • Broj dnevnih boravaka u odnosu na vrstu korisnika (Alzheimer, psihički bolesne osobe...) • Broj urbanog stanovništva u odnosu na broj ruralnog stanovništva obuhvaćenog programima skrbi za djecu, mlade i obitelj (rana intervencija) • Broj timova osposobljenih za pružanje specijaliziranih socijalnih usluga (mobilni timovi) • Broj volontera uključenih u programe sustava socijalne skrbi • Broj osoba uključenih u programe pomoći i njege u kući prema JLS
VRIJEME PROVEDBE	3.1.6.1. – 3.1.6.3. Tijekom pet godina
Mjera 3.1.7.	Razvoj ostale društvene infrastrukture
SVRHA MJERE	Svrha ove mjere je privesti svrsi javne prostore i objekte na atraktivnim lokacijama (zapuštene prostore i objekte društvene namjene) te korištenje istih za društvene namjene i kreiranje novih sadržaja za stanovništvo.
CILJ	Razvoj društvene infrastrukture.
OPIS	3.1.7.1. Obnova i revitalizacija zapuštenih prostora i objekata društvene namjene 3.1.7.2. Razvoj i održavanje infrastrukture koju koriste vjerske zajednice
REZULTAT	Razvijena društvena infrastruktura.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za društvene djelatnosti, JLS
KORISNICI	Zadarska županija, JLS, stanovnici, posjetitelji
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Izrađen pregled stanja zapuštenih prostora i objekata društvene namjene • Broj razvijenih i obnovljenih zapuštenih prostora i objekata društvene namjene • Broj obnovljenih vjerskih objekata
VRIJEME PROVEDBE	3.1.7.1. – 3.1.7.2. Tijekom pet godina
Mjera 3.1.8.	Unaprjeđenje sustava zaštite i spašavanja te prilagodbe na klimatske promjene
SVRHA MJERE	Svrha ove mjere je podizanje operativne spremnosti i osposobljenosti ljudskih resursa, skraćivanje vremena provođenja intervencija te poboljšanje efikasnosti i opremljenosti postojećih sredstava za intervenciju, kao i informiranost javnosti o

	postupanjima u slučaju rizika.
CILJ	Jačanje sustava zaštite i spašavanja te prilagodbe na klimatske promjene.
OPIS	<p>3.1.8.1. Unaprjeđenje sustava intervencija kod iznenadnih onečišćenja mora</p> <p>3.1.8.2. Unaprjeđenje suradnje svih nadležnih institucija u zaštiti od požara, prirodnih nepogoda i akcidenata</p> <p>3.1.8.3. Monitoring, prevencija i upravljanje sigurnošću, tehnološkim rizicima i rizicima vezanim uz korištenje velikih infrastruktura</p> <p>3.1.8.4. Izrada planova praćenja, prevencije i intervencije u slučaju svih vrsta rizika</p> <p>3.1.8.5. Nabava opreme i napredne tehnologije za prevenciju i sanaciju onečišćenja</p> <p>3.1.8.6. Informiranje i edukacija javnosti za postupanje u slučaju rizika</p> <p>3.1.8.7. Jačanje kapaciteta JLP(R)S za provođenje mjera i aktivnosti sustava civilne zaštite (preventivne, planske, organizacijske, operativne, nadzorne i financijske)</p> <p>3.1.8.8. Ulaganja za prilagodbu klimatskim promjenama: prikupljanje podataka, modeliranja, analize i predviđanja informacija vezanih uz klimu, uključujući sustav upozoravanja, izgrađivanje svijesti o utjecaju klimatskim promjenama na lokalnoj razini – izrada komunikacijskih strategija, radionice, javni događaji, izrada akcijskih planova za prilagodbu klimatskim promjenama (OP)</p> <p>3.1.8.9. Nabava i izgradnja opreme i infrastrukture za smanjenje štete od katastrofa, mjere za razvoj organizacijskih sustava i kapaciteta za zaštitu od svih katastrofa i organizacija upravljanja uključujući i sustav ranog upozoravanja, mjere planiranja i poboljšanja sustava za obranu; programi podizanja svijesti (OP)</p> <p>3.1.8.10. Razvoj i izgradnja vatrogasnih domova</p>
REZULTAT	Unaprjeđen sustav zaštite i spašavanja.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za prostorno uređenje, zaštitu okoliša i komunalne poslove
KORISNICI	Zadarska županija, JLS, stanovnici Zadarske županije, posjetitelji
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Vrijeme intervencije kod iznenadnih onečišćenja mora • Vrijeme intervencije kod kriznih događaja • Udio intervencija u incidentima izraženo u postocima • Izrađeni planovi praćenja, prevencije i intervencije u slučaju svih vrsta rizika • Vrijednost nabavljene opreme i napredne tehnologije za prevenciju i sanaciju onečišćenja u HRK • Broj održanih edukacija i kampanja za podizanje svijesti o prevenciji i sanaciji onečišćenja • Iznosi financijskih sredstava u HRK za jačanje kapaciteta JLP(R)S za provođenje mjera i aktivnosti sustava civilne zaštite (preventivne, planske, organizacijske, operativne, nadzorne i financijske) • Izrađena komunikacijska strategija • Broj održanih radionica, javnih događanja • Izrađeni akcijski planovi za prilagodbu klimatskim promjenama • Vrijednost nabavljene opreme za smanjenje štete od katastrofa izraženo u HRK • Vrijednost izgrađene infrastrukture za smanjenje štete od katastrofa izraženo u HRK • Vrijednost uloženi sredstava u sustav ranog upozoravanja i sustava za obranu od katastrofa izraženo u HRK • Broj edukacija i tribina u svrhu podizanja svijesti o važnosti zaštite svih katastrofa • Broj obnovljenih/izgrađenih vatrogasnih domova
VRIJEME PROVEDBE	3.1.8.1. – 3.1.8.10. Tijekom pet godina

PRIORITET 3.2.	POVEĆANA EFIKASNOST I VEĆA KOORDINACIJA INSTITUCIJA ZA UPRAVLJANJE RAZVOJEM
Mjera 3.2.1	Povećanje razine kompetencija i vještina djelatnika institucija u području upravljanja razvojem
SVRHA MJERE	Svrha mjere je postići cjelokupno povećanje razine kompetencija i vještina djelatnika, uključujući i segment edukacije voditelja projekata, kao niže jedinice u sustavu koji predstavlja planiranje i upravljanje razvojem.
CILJ	Povećati razinu kompetencija i vještina zaposlenika svih institucija koje se bave planiranjem i upravljanjem razvojem na lokalnoj razini.
OPIS	3.2.1.1. Organiziranje i održavanje radionica na temu planiranja i upravljanja razvojem sa svrhom prijenosa kompetencija i vještina zaposlenika institucija u području upravljanja razvojem 3.2.1.2. Nabavljanje IT alata za upravljanje poslovnim procesima i razvojem institucije te obučavanje osoba za njihovo korištenje 3.2.1.3. Omogućavanje djelatnicima institucija pohađanje postdiplomskih specijalističkih studija na temu planiranja i upravljanja razvojem ili certificiranih programa na temu upravljanja razvojem
REZULTAT	Povećana razina kompetencija i vještina djelatnika institucija u području upravljanja razvojem.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za razvoj i europske procese, Ured župana, UO za pravne i zajedničke poslove
KORISNICI	Djelatnici Upravnih odjela Zadarske županije, djelatnici Javne ustanove agencije za razvoj zadarske županije ZADRE NOVE, djelatnici Agencije za ruralni razvoja Zadarske županije AGRRA, djelatnici Ustanove za razvoj kompetencija, inovacija i specijalizacije Zadarske Županije INOVAcija, voditelji Razvojnih jedinica Zadarske županije
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj radionica na temu planiranja i upravljanja razvojem sa svrhom prijenosa kompetencija i vještina zaposlenika institucija u području upravljanja razvojem • Broj polaznika radionica • Broj institucija korisnika IT alata za upravljanje poslovnim procesima i razvojem institucije • Broj osoba educiranih za korištenje IT alata • Broj djelatnika institucija s diplomom ili certifikatom iz područja planiranja i upravljanja razvojem
VRIJEME PROVEDBE	3.2.1.1. Tijekom četiri godine 3.2.1.2. Tijekom tri godine 3.2.1.3. Tijekom četiri godine
Mjera 3.2.2	Povećanje razine osposobljenosti zaposlenika institucija u području pripreme i provedbe projekata sufinanciranih sredstvima Europske unije i ostalim dostupnim sredstvima
SVRHA MJERE	Svrha mjere je povećati razinu osposobljenosti zaposlenika institucija za vođenje projekata i svladavanje administrativnih i ostalih prepreka tijekom provedbe konkretnih projekata.
CILJ	Povećati razinu osposobljenosti zaposlenika institucija u području pripreme i provedbe projekata sufinanciranih sredstvima Europske unije i ostalim dostupnim sredstvima.
OPIS	3.2.2.1. Organiziranje budućim voditeljima projekata koji posjeduju diplomu i/ili certifikat najmanje mjesec dana aktivnog rada na postojećim projektima u svrhu njihovog dodatnog osposobljavanja 3.2.2.2. Organiziranje tečajeva pripreme i provedbe projekata za djelatnike koji će biti odabrani na temelju referenci i uz obvezu rada na projektima nakon završenog tečaja

	3.2.2.3. Poticanje postojećih voditelja projekata na korištenje mogućnosti boravka i učenja u zemljama Europske unije
REZULTAT	Povećana razina osposobljenosti zaposlenika institucija u području pripreme i provedbe projekata sufinanciranih sredstvima Europske unije i ostalim dostupnim sredstvima.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za razvoj i europske procese
KORISNICI	Djelatnici Upravnih odjela Zadarske županije, djelatnici Javne ustanove agencije za razvoj zadarske županije ZADRA NOVA, djelatnici Agencije za ruralni razvoj Zadarske županije AGRRA, djelatnici Ustanove za razvoj kompetencija, inovacija i specijalizacije Zadarske Županije INOVAcija.
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj djelatnika kojima će se omogućiti aktivan rad na postojećim projektima • Broj djelatnika osposobljenih za provedbu projekata • Broj potaknutih voditelja projekata na boravku i učenju u inozemstvu
VRIJEME PROVEDBE	3.2.2.1. - 3.2.2.3. Tijekom četiri godine
Mjera 3.2.3	Poboljšanje koordinacije i umreženosti dionika u sustavu upravljanja lokalnim razvojem
SVRHA MJERE	Svrha ove mjere je stvoriti mrežu svih dionika na lokalnoj razini koji bi razmjenjivanjem informacija i znanja poboljšali koordinaciju svih razvojnih procesa na lokalnoj razini. Time bi se dodatno pospješila prolaznost lokalnih projekata na svim otvorenim natjecajima i programima dostupnima dionicima s područja Zadarske županije.
CILJ	Poboljšati koordinaciju i umreženost svih dionika u sustavu upravljanja lokalnim razvojem.
OPIS	<p>3.2.3.1. Uspostavljanje komunikacijske mreže svih ključnih institucija na lokalnoj razini sa svrhom poboljšavanja sustava koordinacije i upravljanja lokalnim razvojem unutar Odsjeka za razvoj, Upravnog odjela za razvoj i EU procese Zadarske županije</p> <p>3.2.3.2. Organiziranje redovitih sastanaka Razvojnih jedinica Zadarske županije okupljajući što širi krug sudionika</p> <p>3.2.3.3. Uspostavljanje sustava praćenja stanja i trendova u području upravljanja razvojem s ciljem povećanja učinkovitosti rada institucija</p>
REZULTAT	Poboljšana koordinacija i umreženost svih dionika u sustavu upravljanja lokalnim razvojem.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za razvoj i europske procese
KORISNICI	Jedinice lokalne i područne samouprave sa područja Zadarske županije, sveučilište, obrazovne ustanove, trgovačka društva, udruge, javne ustanove s područja zdravstva i socijalne skrbi, poduzetnici, građanske inicijative, turističke zajednice
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj dionika uključen u proces planiranja lokalnog i regionalnog razvoja • Broj sastanaka Razvojnih jedinica Zadarske županije • Broj projektnih prijedloga Razvojnih jedinica Zadarske županije • Broj održanih koordinacijskih sastanaka prije prijave na natječaj
VRIJEME PROVEDBE	<p>3.2.3.1. Prve dvije godine</p> <p>3.2.3.2. Tijekom četiri godine</p> <p>3.2.3.3. Tijekom četiri godine</p>

Mjera 3.2.4	Unaprjeđenje rada Županijskog partnerskog vijeća i procesa donošenja odluka o integriranom razvoju Zadarske županije
SVRHA MJERE	Svrha mjere je pojačati ulogu ŽPV-a u procesu donošenja odluka o integralnom razvoju Zadarske županije. te uspostaviti sustav koordinacije koji bi doprinio kvalitetnijim projektima i boljoj suradnji razvojnih dionika, sve u kontekstu ograničenih ljudskih i financijskih kapaciteta.
CILJ	Unaprijediti rad Županijskog partnerskog vijeće te poboljšati proces donošenja odluka o integriranom razvoju Zadarske županije.
OPIS	3.2.4.1. Organiziranje redovnih sastanaka Županijskog partnerskog vijeća 3.2.4.2. Prikupljanje i analiza svih relevantnih zakonskih i ostalih akata vezanih uz područje planiranja i upravljanja razvojem te informiranje članova ŽPV-a 3.2.4.3. Redovno obavještanje regionalnog koordinatora, imenovanog poslovníkom ŽPV-a, medijima o radu i sastancima ŽPV-a 3.2.4.4. Uspostavljanje internog županijskog sustava za praćenje i koordinaciju prijave na natječaj
REZULTAT	Unaprijeđen rad Županijskog partnerskog vijeća te poboljšani proces donošenja odluka o integriranom razvoju Zadarske županije
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za razvoj i europske procese
KORISNICI	Jedinice lokalne i područne samouprave sa područja Zadarske županije, Sveučilište, obrazovne ustanove, trgovačka društva, udruge, javne ustanove s područja zdravstva i socijalne skrbi, poduzetnici, građanske inicijative, turističke zajednice, ustanove i trgovačka društva kojima je osnivač Zadarske županije
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj odluka Županijskog partnerskog vijeća Zadarske županije • Izrađena analiza svih relevantnih zakonskih i ostalih akata vezanih uz područje planiranja i upravljanja razvojem te informiranje članova ŽPV • Broj objava medijima • Broj održanih koordinacijskih sastanaka prije prijave na natječaj
VRIJEME PROVEDBE	3.2.4.1. - 3.2.4.4. Tijekom četiri godine
Mjera 3.2.5.	Poticanje širenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija u javnom upravljanju i poboljšanju javnih usluga
SVRHA MJERE	Svrha ove mjere je unaprijediti komunikaciju s građanima i privatnim sektorom korištenjem IKT tehnologija.
CILJ	Razvoj i jačanje e-uprave i GIS sustava u svrhu postizanja učinkovitosti, veće kvalitete i transparentnosti javne uprave.
OPIS	3.2.5.1. Poticanje digitalne interakcije između javne uprave i građana/privatnog sektora u svim segmentima javnoga upravljanja implementacijom novih IKT rješenja uz osiguranje sigurnosti korištenja 3.2.5.2. Poticanje digitalne interakcije između i unutar upravnih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, tijela državne uprave i pravnih osoba koje imaju javne ovlasti (javnopravna tijela) implementacijom IKT rješenja 3.2.5.3. Poticanje stručnih seminara, predavanja, programa razmjene iskustava i drugih specijaliziranih edukacijskih programa za djelatnike Županije, općina, gradova, razvojnih agencija i ostalih ustanova i trgovačkih društava u vlasništvu regionalne i lokalne samouprave te predstavnika izvršne i zakonodavne vlasti iz područja primjene i korištenja novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT) 3.2.5.4. Osiguravanje prihvatljive razine informacijskih, komunikacijskih i poslovnih znanja i vještina potrebnih za obavljanje poslova e-uprave 3.2.5.5. Provođenje promocija korištenja interneta i IKT tehnologija u svrhu e-uprave 3.2.5.6. Uspostavljanje GIS sustava Zadarske županije

REZULTAT	Podignuta razina učinkovitosti, kvalitete i transparentnosti javne uprave.
NOSITELJ	Zadarska županija- UO za prostorno uređenje, zaštitu okoliša i komunalne poslove, UO za pravne i zajedničke poslove, JLS, ustanove i trgovačka društva u vlasništvu regionalne i lokalne samouprave
KORISNICI	Stanovništvo, privatni sektor, civilni sektor, Županija, općine, gradovi, ustanove i trgovačka društva u vlasništvu regionalne i lokalne samouprave, tijela državne uprave, pravne osobe koje imaju javne ovlasti (javnopravna tijela)
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj potaknutih usluga koje se nude primjenom IKT tehnologije • Broj različitih vrsta usluga • Broj potaknutih implementiranih novih ili redizajniranih rješenja digitalizacije • Broj potaknutih korisnika usluge • Broj potaknutih polaznika stručnih seminara, predavanja, programa • Broj potaknutih održanih stručnih seminara, predavanja, programa • Broj potaknutih institucija koje su uvele pružanje javnih usluga implementacijom novih IKT rješenja • Broj polaznika stručnih seminara, predavanja, programa • Broj održanih stručnih seminara, predavanja, programa • Broj promocija korištenja interneta i IKT tehnologija • Broj izdavanja akata i informacija s uključenom prostornom komponentom • Uspostavljen GIS sustav Zadarske županije
VRIJEME PROVEDBE	3.2.5.1. – 3.2.5.6. Tijekom pet godina + 2
Mjera 3.2.6.	Obnova katastra i zemljišnih knjiga na području Zadarske županije – uspostava katastra nekretnina
SVRHA MJERE	Projektom obnove katastra i zemljišnih knjiga u svrhu izrade i uspostave Katastra nekretnina na području ZZ riješit će se problemi vezani za upis u zemljišni registar i katastarski sustav.
CILJ	Stvaranje ažurne evidencije o pravnom stanju nekretnina mjerodavnim za pravni promet.
OPIS	3.2.6.1. Obnavljanje katastra i zemljišnih knjiga u svrhu izrade katastra nekretnina na području Zadarske županije. Projektom su obuhvaćena sva područja (sve katastarske općine) svih jedinica lokalne samouprave na području Županije za koja nije izrađen niti je u tijeku izrada katastra nekretnina, a obuhvaća oko 3.160 km ²
REZULTAT	Uređenost i ažurnost vlasničkih i drugih stvarnih prava koja se vode u službenim evidencijama katastra i zemljišnih knjiga općinskih sudova
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za prostorno uređenje, zaštitu okoliša i komunalne poslove
KORISNICI	Cjelokupno stanovništvo i sve gospodarske aktivnosti na području Županije, sudovi, katastar
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj katastarskih općina sa provedenom izmjerom • Iznos ukupnih investicija u gospodarstvu
VRIJEME PROVEDBE	3.2.6.1. Tijekom pet godina
Mjera 3.2.7.	Stvoreni preduvjeti za zajedničku koordinaciju i suradnju institucija odgovornih za područje planiranja i upravljanja razvojem
SVRHA MJERE	Svrha ove mjere je omogućiti preduvjete koordinacije, suradnje i razmjene znanja institucija odgovornih za područje planiranja i upravljanja razvojem ZZ.
CILJ	Osigurati preduvjete za zajedničku koordinaciju i suradnju institucija odgovornih za područje planiranja i upravljanja razvojem u područje Zadarske županije.

OPIS	3.2.7.1. Obnova postojeće infrastrukture u vlasništvu Zadarske županije potrebne za smještanje institucija odgovornih za područje planiranja i upravljanja razvojem u jedinstven i adekvatan prostor za rad
REZULTAT	Osigurani tehničko prostorni preduvjeti za zajednički rad institucija odgovornih za područje planiranja i upravljanja razvojem na području Zadarske županije.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za razvoj i europske procese, UO za gospodarstvo, Ured župana i UO za poljoprivredu
KORISNICI	Upravni odjeli Zadarske županije, Agencija za razvoj zadarske županije ZADRA NOVA, Agencija za ruralni razvoj Zadarske županije AGRRA, Ustanova za razvoj kompetencija, inovacija i specijalizacije Zadarske Županije INOVAcija ostale relevantne institucije i odjeli
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj kvadratnih metara osiguranog prostora za rad i koordinaciju svih institucija odgovornih za područje planiranja i upravljanja razvojem
VRIJEME PROVEDBE	3.2.7.1. Prve dvije godine
Mjera 3.2.8.	Učinkovito upravljanje nekretninama Županije, ustanova i trgovačkih društava čije je Županija osnivač
SVRHA MJERE	Svrha ove mjere je učinkovitim upravljanjem imovinom stvoriti poticajne uvjete za razvoj strateški identificiranih razvojnih djelatnosti Županije.
CILJ	Učinkovito gospodarenje nekretninama Županije i ustanova i trgovačkih društava čiji je osnivač Županija sukladno definiranim strateškim smjernicama s krajnjom svrhom poticanja identificiranih razvojnih sektora Županije.
OPIS	<p>3.2.8.1. Normativno uređenje upravljanja i raspolaganja nekretninama u vlasništvu, suvlasništvu ili zajedničkom vlasništvu Županije i ustanova i trgovačkih društava čiji je Županija osnivač</p> <p>3.2.8.2. Donošenje strategije i jednogodišnjih planova upravljanja i raspolaganja imovinom kojom će se odrediti srednjoročni ciljevi, smjernice upravljanja i raspolaganja imovinom</p> <p>3.2.8.3. Izrada klasifikacije nekretnina prema uporabnim kategorijama (za vlastite potrebe, za potrebe vlastitih ustanova i trgovačkih društava te za druge namjene)</p> <p>3.2.8.4. Kontinuirano uređivanje imovinsko-pravnih odnosa na nekretninama</p> <p>3.2.8.5. Uspostavljanje registra imovine koji će obuhvatiti nekretnine u vlasništvu, suvlasništvu ili zajedničkom vlasništvu Županije odnosno ustanova i trgovačkih društava čije je Županija osnivač</p>
REZULTAT	Definirano strateško usmjerenje upravljanja nekretninama Županije, učinkovitije korištenje postojećih kapaciteta, Upravni odjel za proračun i financije.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za pravne i zajedničke poslove, ustanove i trgovačka društava čiji je osnivač Županija
KORISNICI	Županija, ustanove i trgovačka društva čiji je Županija osnivač, stanovništvo, privatni i civilni sektor, institucije i druge organizacije javnog sektora, korisnici nekretnina
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Donešena odluka o upravljanju i raspolaganju imovinom • Donešena strategija i jednogodišnji planovi upravljanja i raspolaganja imovinom • Izrađena klasifikacija nekretnina prema uporabnim kategorijama • Uređeni imovinsko-pravni odnosi na nekretninama • Uspostavljen registar imovine koji obuhvaća nekretnine u vlasništvu, suvlasništvu ili zajedničkom vlasništvu Županije kao i nekretnine ustanova i trgovačkih društava čije je Županija osnivač

VRIJEME PROVEDBE	3.2.8.1. – 3.2.8.5. Tijekom pet godina
-------------------------	--

PRIORITET 3.3.	JAČANJE KAPACITETA CIVILNOG SEKTORA
Mjera 3.3.1.	Potporna izgradnja civilnog društva te jačanje socijalnog i civilnog dijaloga
SVRHA MJERE	Svrha mjere je unaprijediti kapacitete civilnog sektora kako bi se doprinijelo povećanju efikasnosti u pripremi, donošenju i provođenju razvojnih prioriteta ŽRS.
CILJ	Potaknuti razvoj civilnog društva jačanjem ključnih dionika.
OPIS	<p>3.3.1.1 Izrada analize stanja i učinkovitosti rada organizacija civilnog društva te definiranje ključnih smjernica za unaprjeđenje njihovog djelovanja</p> <p>3.3.1.2. Poticanje osnivanja novih i jačanje djelovanja postojećih organizacija civilnog društva</p> <p>3.3.1.3. Omogućavanje financijskih potpora iz sredstava županijskog proračuna organizacijama civilnog društva za provedbu programa, projekata i aktivnosti koji su od interesa za opće dobro u Županiji</p> <p>3.3.1.4. Unaprjeđenje sustava financiranja i mjerenja učinaka programa i projekata civilnog društva financiranih proračunskim sredstvima</p> <p>3.3.1.5. Uključivanje u jedinstveni informacijski sustav za dodjelu financijskih sredstava udrugama na nacionalnoj razini</p> <p>3.3.1.6. Jačanje upravljačkih i stručnih kapaciteta organizacija civilnog sektora za pripremu i provedbu projekata financiranih nacionalnim, EU i međunarodnim sredstvima</p> <p>3.3.1.7. Jačanje svijesti građana o važnosti i mogućnostima djelovanja organizacija civilnog društva</p>
REZULTAT	Ojačani kapaciteti i povećana efikasnosti civilnog sektora u pripremi, donošenju i provođenju razvojnih prioriteta ŽRS, povećana transparentnost financiranja organizacija civilnog društva, unaprjeđen sustav financiranja i mjerenja učinaka projekata i programa organizacija civilnog društva te jačanje upravljačkih i stručnih kapaciteta.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za pravne i zajedničke poslove, organizacije civilnog društva, JLS, županijske institucije i organizacije, druge potporne institucije
KORISNICI	Stanovništvo, volonteri, Županija, JLS, organizacije civilnog društva, županijske institucije i organizacije i druge potporne institucije
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Izrađena analiza stanja i učinkovitosti rada organizacija civilnog društva te definirane ključne smjernice za unaprjeđenje njihovog djelovanja • Broj potaknutih novoosnovanih aktivnih udruga • Broj razvojnih projekata u županiji u koje su uključene udruge • Broj odobrenih potpora iz županijskog proračuna • Broj realiziranih projekata i programa financiranih ili sufinanciranih iz županijskog proračuna • Uspostavljen kriterij učinkovitosti praćenja financiranja i mjerenja učinaka programa i projekata • Broj udruga uključenih u jedinstveni informacijski sustav za dodjelu financijskih sredstava udrugama na nacionalnoj razini • Broj provedenih edukacija s ciljem jačanja kapaciteta udruga • Broj educiranih stručnjaka zaposlenih u udrugama • Broj provedenih aktivnosti (okrugli stolovi, tribine i sl.) o podizanju svijesti građana o važnosti i mogućnostima djelovanja organizacija civilnog društva

VRIJEME PROVEDBE	3.3.1.1. – 3.3.1.7. Tijekom pet godina
Mjera 3.3.2.	Razvoj partnerstva između javnog, civilnog i gospodarskog sektora
SVRHA MJERE	Svrha ove mjere je unaprijediti komunikaciju i stvoriti snažno partnerstvo između javnog, civilnog i gospodarskog sektora kako bi se unaprijedila priprema, donošenje i provođenje javnih politika od interesa za razvoj Županije.
CILJ	Veća uključenost, informiranost i zajednička suradnja javnog, civilnog i gospodarskog sektora u provođenju javne politike od interesa za razvoj Županije.
OPIS	3.3.2.1. Poticanje organizacije tribina, okruglih stolova i tematskih sastanaka o aktualnim javnim temama 3.3.2.2. Poticanje partnerstva organizacija civilnog društva, javnog i gospodarskog sektora na projektima financiranim iz nacionalnih, EU i međunarodnih sredstava 3.3.2.3. Poticanje umrežavanja organizacija civilnog društva, gospodarskog i javnog sektora u svrhu realiziranja programa i projekata od interesa za opće dobro Županiji
REZULTAT	Postignuta viša razina uključenosti, suradnje i informiranosti predstavnika javnog, civilnog i gospodarskog sektora u provođenju javne politike od interesa za razvoj Županije.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za pravne i zajedničke poslove, organizacije civilnog društva, JLS, županijske institucije i organizacije, druge potporne institucije
KORISNICI	Stanovništvo, Županija, JLS, organizacije civilnog društva, županijske institucije i organizacije i druge potporne institucije, gospodarski subjekti
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj provedenih aktivnosti (okrugli stolovi, tribine i sl.) o aktualnim javnim temama • Broj potpisanih sporazuma o suradnji i partnerstvu između organizacija civilnog društva na lokalnoj, regionalnoj i međunarodnoj razini • Broj nominiranih i provedenih projekata financiranih iz nacionalnih, EU i međunarodnih sredstava u partnerstvu javnog i civilnog sektora • Broj potaknutih aktivnosti, programa i projekata kao rezultat zajedničke suradnje udruga i Županije i/ili JLS • Broj uključenih dionika u potaknutim aktivnostima, programima i projektima umrežavanja
VRIJEME PROVEDBE	3.3.2.1. – 3.3.2.3. Tijekom pet godina

PRIORITET 3.4.	POTAKNUT RAZVOJ LJUDSKIH POTENCIJALA
Mjera 3.4.1.	Promicanje uključivanja ranjivih skupina na tržište rada i olakšavanje pristupa obrazovanju ranjivim skupinama
SVRHA MJERE	Svrha ove mjere je poticanje zapošljavanja i zapošljivosti osoba u nepovoljnoj poziciji na tržištu rada (osobe sa smanjenom sposobnošću za rad, osobe s invaliditetom, žene, mladi bez radnog iskustva, starije osobe, dugotrajno nezaposleni, osobe kojima prijeti socijalna isključenost i siromaštvo).
CILJ	Poboljšati položaj građana u nepovoljnom položaju na tržištu rada.

OPIS	3.4.1.1. Edukacija osoba u nepovoljnom položaju radi osnaživanja za izlazak na tržište rada 3.4.1.2. Subvencije za poslodavce 3.4.1.3. Unaprjeđivanje informatičke pismenosti osoba u nepovoljnom položaju radi lakšeg snalaženja na tržištu rada 3.4.1.4. Podizanje svijesti o potencijalima osoba koje spadaju u ranjive skupine u društvu
REZULTAT	Bolji položaj osoba u nepovoljnom položaju na tržištu rada i veća uključenost osoba u nepovoljnom položaju u politički i javni život zajednice.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za društvene djelatnosti i UO za zdravstvo i socijalnu skrb radna tijela Županijske skupštine, JLS, razvojne agencije, organizacije civilnog društva, HZZ
KORISNICI	Posebna skupina građana u nepovoljnijem položaju, ostalo stanovništvo, Županija, JLS, javni, privatni i civilni sektor
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj održanih edukacija za osobe u nepovoljnom položaju • Broj subvencija za poslodavce koji zapošljavaju osobe u nepovoljnom položaju – HZZ • Broj edukacija za osnove informatičke pismenosti osoba u nepovoljnom položaju na tržištu rada • Broj promotivnih događanja s ciljem podizanja svijesti o potencijalima osoba koje spadaju u ranjive skupine u društvu
VRIJEME PROVEDBE	3.4.1.1. – 3.4.1.4. Tijekom pet godina
Mjera 3.4.2.	Jačanje kapaciteta lokalnog partnerstva za zapošljavanje Zadarske županije te poticanje implementacije mjera SRLJPZZ
SVRHA MJERE	Partnerstvo za zapošljavanje Zadarske županije <u>bitan je čimbenik</u> u poticanju razvoja ljudskih potencijala u Zadarskoj županiji te je iz tog razloga nužan daljnji razvoj partnerstva, kao i poticanje dionika na implementaciju mjera SRLJPZZ.
CILJ	Ojačati kapacitete lokalnog partnerstva za zapošljavanje.
OPIS	3.4.2.1. Potpora pripremi projekata iz baze projektnih ideja 3.4.2.2. Izrada izvještaja o provedbi SRLJPZZ 3.4.2.3. Edukacija članova PVTRZZ-a 3.4.2.4. Mobilizacija resursa u cilju izrade Strategije za razvoj ljudskih potencijala Zadarske županije za iduće programsko razdoblje
REZULTAT	Ojačani kapaciteti lokalnog partnerstva za zapošljavanje u svrhu što kvalitetnijeg razvoja ljudskih potencijala na području Zadarske županije.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za razvoj i europske procese, radna tijela Županijske skupštine, JLS, razvojne agencije, organizacije civilnog društva, HZZ-PU Zadar
KORISNICI	Županija, JLS, javni, privatni i civilni sektor
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj pripremljenih poduprtih projekata u području jačanja ljudskih kapaciteta • Broj izrađenih izvještaja o provedbi SRLJPZZ • Broj održanih edukacija za članove PVTRZZ-a • Izrađena strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije za naredno razdoblje
VRIJEME PROVEDBE	3.4.2.1. – 3.4.2.4. Tijekom pet godina

Mjera 3.4.3.	Prevenција dugotrajne nezaposlenosti kroz jačanje sustava profesionalnog usmjeravanja
SVRHA MJERE	Jačanjem sustava profesionalnog usmjeravanja povećat će se mogućnosti za kvalitetnije definiranje potreba za obrazovanjem i uskladiti ih sa potrebama na tržištu rada.
CILJ	Smanjenje dugotrajne nezaposlenosti.
OPIS	3.4.3.1. Razvoj programa profesionalnog usmjeravanja u obrazovnim institucijama 3.4.3.2. Razvoj programa za usavršavanje stručnjaka u profesionalnom usmjeravanju 3.4.3.3. Uvođenje sustava razmjene podataka o razvoju karijere 3.4.3.4. Podrška radu Centra za informiranje i savjetovanje o karijeri
REZULTAT	Smanjena dugotrajna nezaposlenost kroz ojačan sustav profesionalnog usmjeravanja.
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za društvene djelatnosti, HZZ-PU Zadar
KORISNICI	Županija, JLS, javni, privatni i civilni sektor
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj programa profesionalnog usmjeravanja u obrazovnim institucijama • Broj osposobljenih stručnjaka za profesionalno usmjeravanje • Broj obuhvaćenih korisnika sustavom razmjene podataka • Iznosi financijskih sredstava izraženi u HRK • Broj zajedničkih projekata sa ZZ
VRIJEME PROVEDBE	3.4.3.1. – 3.4.3.4. Tijekom pet godina
Mjera 3.4.4.	Promovirano cjeloživotno učenje i njegovi programi
SVRHA MJERE	Svrha ove mjere je omogućiti građanima stjecanje i osuvremenjivanje svih vrsta sposobnosti, znanja i vještina potrebnih na tržištu rada.
CILJ	Promovirati cjeloživotno učenje.
OPIS	3.4.4.1. Osnivanje centara za cjeloživotno učenje 3.4.4.2. Promotivne aktivnosti u svrhu motiviranja stanovništva za cjeloživotno učenje 3.4.4.3. Potpora poboljšanju kvalitete ustanova za cjeloživotno učenje (edukacija nastavnog kadra)
REZULTAT	Promovirano cjeloživotno učenje
NOSITELJ	Zadarska županija-UO za gospodarstvo i UO za društvene djelatnosti, odgojno-obrazovne ustanove, HZZ-PU Zadar
KORISNICI	Županija, JLS, javni, privatni i civilni sektor
INDIKATORI (RELEVANTNI POKAZATELJI ISHODA)	<ul style="list-style-type: none"> • Broj novoosnovanih centara cjeloživotnog učenja • Udio stanovništva uključenog u cjeloživotno učenje • Broj poduprtih edukacija s ciljem poboljšanja kvalitete ustanova za cjeloživotno učenje • Broj educiranog nastavnog kadra
VRIJEME PROVEDBE	3.4.4.1. – 3.4.4.3. Tijekom pet godina

9. POLITIKA ŽUPANIJE PREMA TERITORIJALNOM I URBANOM RAZVOJU

Na razini Zadarske županije izrađen je niz planova koji se bave teritorijalnim razvojem, među kojima se ističe Prostorni plan Zadarske županije (Izmjene i dopune Prostornog plana Zadarske županije; Službeni glasnik 15/14). Na lokalnoj razini, problematika teritorijalnog razvoja razmatra se kroz PUR-ove gradova i općina te lokalne razvojne strategije LAG-ova.

Pri izradi ovog strateškog dokumenta vodilo se računa da sva planirana ulaganja budu usklađena s Prostornim planom Zadarske županije kao i sa prostornim planovima jedinica lokalne samouprave.

U Županijskoj razvojnoj strategiji Zadarske županije 2016. – 2020., politika Županije prema teritorijalnom razvoju istaknuta je kroz Mjeru 2.1.3. Integralno upravljanje obalnim područjem unutar Prioriteta 2.1. Unaprijeđen sustav zaštite okoliša i prirode (Strateški cilj 2. Resursno učinkovita Zadarska županija); Mjeru 3.2.5. Poticanje širenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija u javnom upravljanju i poboljšanju javnih usluga te Mjeru 3.2.6. Obnova katastra i zemljišnih knjiga na području Zadarske županije – uspostava katastra nekretnina unutar Prioriteta 3.2. Povećana efikasnost i veća koordinacija institucija za upravljanje razvojem (Strateški cilj 3. Povećana i uravnotežena kvaliteta života stanovništva Zadarske županije). Kroz provedbu Mjere 2.1.3. Integralno upravljanje obalnim područjem predviđena je aktivnost utvrđivanja i registriranja granica pomorskog dobra te uspostava upravljačkog informatičkog sustava obalnog područja. Provedbom Mjere 3.2.5. Poticanje širenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija u javnom upravljanju i poboljšanju javnih usluga predviđena je aktivnost uspostava geografskog informacijskog sustava (GIS) Zadarske županije. Uspostavom GIS-a Zadarske županije ustrojiti će se jedinstvena banka prostornih i alfanumeričkih podataka sa homogenim i jedinstvenim sadržajem prikupljenih podataka, osiguranim učinkovitim ažuriranjem i višestrukom upotrebom podataka (uspostava i provedba cjelovitog sustava upravljanja postupkom izdavanja službenih akata u djelokrugu provedbe dokumenata prostornog uređenja i gradnje te sustava upravljanja koncesijama na pomorskom dobru). Provedbom Mjere 3.2.6. Obnova katastra i zemljišnih knjiga na području Zadarske županije – uspostava katastra nekretnina predviđena je aktivnost obnove katastra i zemljišnih knjiga u svrhu izrade katastra nekretnina na području Županije. Nositelji provedbe ovih mjera su Zadarska županija te jedinice lokalne samouprave.

URBANA PODRUČJA

Zadarska županija uvažava i urbana područja kao važnog aktera regionalnog razvoja.

Europska unija razvila je novi mehanizam za razdoblje 2014.-2020. godine pod nazivom Integrirana teritorijalna ulaganja (ITU mehanizam) čiji je glavni cilj ojačati ulogu gradova kao pokretača gospodarskog razvoja. Najvećim urbanim centrima u Hrvatskoj, upravo putem integriranih teritorijalnih ulaganja, stoji na raspolaganju 345,5 milijuna eura, a sredstva će se dodjeljivati iz Europskog fonda za regionalni razvoj, Kohezijskog fonda te Europskog socijalnog fonda.

Mogućnost prijave za provedbu mehanizma ITU-a ponuđena je samo sedam najvećih gradskih središta s brojem stanovnika većim od 50 000 među kojima je i Zadar kao veliko urbano područje.

12. listopada 2015. godine Gradsko vijeće Grada Zadra donijelo je odluku o sastavu urbanog područja Zadar. 23. studenog 2015. godine Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU potvrdilo je prijedlog Gradskog vijeća Grada Zadra o sastavu urbanog područja Zadar te je time uspostavljeno Veliko urbano područje grada Zadra. Veliko urbano područje osim grada Zadra čine općine: Vrsi, Posedarje, Ražanac,

Novigrad, Sukošan, Zemunik Donji, Poličnik, Bibinje, Galovac, Škabrnja, Preko, Kali, Kukljica te grad Nin.

Slika 17: Prostorni obuhvat urbanog područja Zadar

Izvor: Strategija razvoja urbanog područja Zadar

Temeljni uvjet koji je Jedinica lokalne samouprave trebala zadovoljiti, uz teritorijalnu povezanost, je i 30% dnevnih migracija iz Jedinice lokalne samouprave prema centru urbanog područja.

Strategija razvoja urbanog područja Zadar je izrađena i prijavljena 15. srpnja 2016. godine na Poziv za odabir područja za provedbu mehanizma integriranih teritorijalnih ulaganja (ITU mehanizam). Obuhvat mjera koje će se provoditi u izabranim područjima temeljit će se na posebnim potrebama svakog područja te ciljevima u strategiji razvoja urbanog područja. Dostupna sredstva dodijelit će se za tri tematska područja:

1. Progresivni gradovi – gradovi kao pokretači održivog i pametnog gospodarskog rasta
2. Čisti gradovi – borba protiv klimatskih promjena, promicanje energetske učinkovitosti i zdravog okoliša
3. Uključivi gradovi – borba protiv siromaštva i podrška socijalnoj integraciji.

Unutar svakog tematskog područja alocirana su sredstva iz niza tematskih i specifičnih ciljeva Operativnog programa Konkurentnost i kohezija i Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali. U indikativnoj bazi projekata Strategije razvoja urbanog područja Zadar nalazi se 25 projekata koji odgovaraju određenim specifičnim ciljevima Operativnog programa Konkurentnost i kohezija i 21 projekt koji odgovara određenim specifičnim ciljevima Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali. Od ukupnog broja projekata 9 ih se odnosi na samo područje grada Zadra, a ostali se odnose na JLS koje ulaze u obuhvat urbanog područja Zadar.

Slijedeći korak je uspostava ITU Koordinacijskog mehanizma što znači da će grad Zadar kao središte urbanog područja biti izravno uključen u upravljanje ITU mehanizmom tj. zadužen za odabir projekata koji se mogu financirati iz Operativnih programa Konkurentnost i kohezija i Učinkoviti ljudski potencijali. Na taj način grad Zadar kao urbano središte postaje posredničko tijelo 1. razine ITU mehanizma.

Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA kao regionalni koordinator koordinirala je i izrađivala Županijsku razvojnu strategiju te Strategiju razvoja urbanog područja Zadar te je i na ovaj način postignuta usklađenost ciljeva, prioriteta i mjera spomenutih strategija. Pri izradi ovih dokumenata sastanci radnih skupina i fokus grupa su se odvijali paralelno te je i na ovaj način osigurana usklađenost dokumenata.

Razvoj urbanog područja Zadar je zastupljen kroz provedbu slijedećih prioriteta i mjera:

Prioritet 2.1 Unaprijeđen sustav zaštite okoliša i prirode; Mjera 2.1.2. Održivo korištenje i valorizacija prirodne baštine

Prioritet 2.2 Unaprijeđen i razvijen infrastrukturni sustav Zadarske županije; Mjera 2.2.1. Razvoj i unaprijeđenje sustava odvodnje sukladno razvoju Županije; Mjera 2.2.2. Razvoj i povećanje učinkovitosti vodoopskrbnog sustava Županije; Mjera 2.2.3. Poticanje razvoja i unaprijeđenja elektroenergetske i telekomunikacijske mreže sukladno razvojnim potrebama Županije

Prioritet 2.3 Povećano korištenje OiE i povećana energetska učinkovitost; Mjera 2.3.4. Povećanje i modernizacija energetske učinkovitosti javne rasvjete

Prioritet 2.4 Unaprijeđena prometna mreža i povećana intermodalnost; Mjera 2.4.1. Poboljšanje kvalitete kolnog, pješackog i prometa u mirovanju te cestovne mreže i unaprijeđenje sustava za upravljanje i nadzor prometom; Mjera 2.4.2. Unaprijeđenje sustava javnoga prijevoza i stvaranje preduvjeta za razvoj intermodalnog prijevoza; Mjera 2.4.4. Razvoj pomorske infrastrukture i usluga te potpora projektu luke Gaženica kao luke od međunarodnog značaja; Mjera 2.4.5. Promocija i razvoj biciklističkog prometa

Prioritet 3.1 Razvijena društvena infrastruktura i usluge; Mjera 3.1.2. Održivo korištenje i učinkovito upravljanje kulturnom baštinom Zadarske županije; Mjera 3.1.4. Razvijena sportska infrastruktura i unaprijeđen sustav potpora za ravnomjeran razvoj sporta; Mjera 3.1.5. Poboľššan i teritorijalno uravnotežen sustav zdravstva na području Zadarske županije; Mjera 3.1.6. Poboľššan i teritorijalno uravnotežen sustav socijalne skrbi na području Zadarske županije.

POTPOMOGNUTA I RURALNA PODRUČJA

U prosincu 2013. godine Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije je objavilo rezultate rangiranja jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema indeksu razvijenosti. Indeks razvijenosti je kompozitni pokazatelj koji se računa kao ponderirani prosjek više osnovnih društveno-gospodarskih pokazatelja radi mjerenja stupnja razvijenosti i to dohotka po stanovniku, stope nezaposlenosti, proračunskih prihoda jedinica lokalne odnosno područne (regionalne) samouprave po stanovniku, općeg kretanja stanovništva i stopa obrazovanosti.

Prema Odluci o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti, Zadarska županija je svrstana u III. skupinu razvijenosti s indeksom razvijenosti od 106,39% te stoga ne pripada potpomognutim područjima RH.

Kada promatramo kategorizaciju Jedinica lokalne samouprave na području Zadarske županije, vidljivo je kako ni jedna Jedinica lokalne samouprave ne pripada najniže rangiranoj skupini (I. skupina do 50% nacionalnog prosjeka) dok imamo 2 Jedinice lokalne samouprave (Kolan, Vir) koje pripadaju najviše rangiranoj skupini (V. skupina – iznad 125% nacionalnog prosjeka). 11 jedinica lokalne samouprave se nalazi u II. skupini (između 50 i 70% nacionalnog prosjeka): Gračac, Lišane Ostrovičke, Novigrad, Stankovci, Škabrnja, Poličnik, Obrovac, Posedarje, Benkovac, Vrsi i Polača. U III. skupini (između 75% i 100% nacionalnog prosjeka) se nalazi 12 jedinica lokalne samouprave: Ražanac, Bibinje, Zemunik Donji, Jasenice, Galovac, Pakoštane, Sukošan, Sveti Filip i Jakov, Privlaka, Pašman, Starigrad i Tkon. 9 jedinica

lokalne samouprave se nalazi u IV. skupini: Preko, Sali, Kali, Povljana, Pag, Zadar, Nin, Kukljica i Biograd na Moru.

Promatrajući pokazatelj prosječni izvorni prihodi po stanovniku, karakteristična su iznimno ekstremna odstupanja od hrvatskog prosjeka i to za Općinu Kolan (301%) i Općinu Vir (303,8%) dok s druge strane, značajno ispod prosjeka su Općina Gračac (21,9%), Općina Lišane Ostrovičke (11,6%), Općina Stankovci (18,3%) i Općina Galovac (16,6%).

Jedina Jedinica lokalne samouprave koja ima iznadprosječnu vrijednost pokazatelja dohotka po stanovniku je Grad Zadar (101,9%).

Prema pokazateljima stope nezaposlenosti najbolje vrijednosti imaju općine Kali (118,3%), Kolan (117,9%), Biograd na Moru (117,7%), Stankovci (117,7%) i Tkon (116,8%) dok znatnije zaostaje općina Gračac (55,9%) i Grad Obrovac (67,9%).

Općina Vir se izdvaja visoko u kategoriji općeg kretanja stanovništva (355,2%), potom slijede općine Kukljica (158,9%), Preko (131,9%), Kolan (131,8%), i Pašman (130,8%). U ovoj kategoriji zaostaje općina Lišane Ostrovičke (88,8%).

Najbolje pokazatelje za stopu obrazovanosti imaju gradovi Zadar (118%) i Biograd (108,5%), a zaostaju općine Lišane Ostrovičke (52,2%) i Stankovci (69,7%).

Zadarska županija spada u pretežito ruralnu županiju (primjenjujući kriterij OECD-a koji definira ruralna područja kao područja koja imaju gustoću naseljenosti manju od 150 stanovnika po km²) što je posebno istaknuto na otocima i zaleđu.

Kako se 11 Jedinica lokalne samouprave sa područja Zadarske županije nalazi u kategoriji potpomognutih područja, a županija spada u pretežito ruralnu regiju, posebnu pozornost potrebno je usmjeriti na ravnomjeran razvoj svih dijelova županije tj. poboljšavanje onih pokazatelja koji su izrazito negativni i najviše doprinose takvom stanju.

Posebna pažnja ovim područjima posvetit će se provođenjem svih prioriteta i mjera koji su navedeni u ovom dokumentu, od kojih ističemo:

Prioritet 1.5. Unaprijeđena konkurentnost poljoprivrednog sektora i poboljšana kvaliteta proizvodnje i trženja poljoprivrednih proizvoda; Mjera 1.5.2. Poticanje razvoja ruralnog turizma i turističke ponude na poljoprivrednim gospodarstvima.

Prioritet 2.2. Unaprijeđen i razvijen infrastrukturni sustav Zadarske županije; Mjera 2.2.1. Razvoj i unaprijeđenje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda sukladno razvoju Županije; Mjera 2.2.2. Razvoj i povećanje učinkovitosti vodoopskrbnog sustava Županije; Mjera 2.2.4. Implementacija plana razvoja infrastrukture širokopojasnog pristupa u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes; Mjera 2.2.7. Razvoj male komunalne infrastrukture

Prioritet 2.4. Unaprijeđena prometna mreža i povećana intermodalnost; Mjera 2.4.2. Unaprijeđenje sustava javnoga prijevoza i stvaranje preduvjeta za razvoj intermodalnog prijevoza.

Prioritet 3.1. Razvijena društvena infrastruktura i usluge; Mjera 3.1.4. Razvijena sportska infrastruktura i unaprijeđen sustav potpora za ravnomjeran razvoj sporta; Mjera 3.1.5. Poboljšani i teritorijalno uravnotežen sustav zdravstva na području Zadarske županije; Mjera 3.1.6. Poboljšani i teritorijalno uravnotežen sustav socijalne skrbi na području Zadarske županije.

U provedbu navedenih mjera uključit će se svi predstavnici važnih sudionika: Zadarska županija, jedinice lokalne samouprave, AGRRA, turističke zajednice, resorna ministarstva, komunalna poduzeća, lokalne akcijske grupe, poduzetnici, udruge, stanovništvo i mnogi drugi.

Veliki poticaj razvoju ruralnih područja predstavlja i mogućnost korištenja sredstava iz Programa ruralnog razvoja. Kako bi ova područja postala što atraktivnija, pogotovo udaljena, rijetko naseljena, aktivnosti se trebaju usmjeriti na obnovu sela, ulaganja u malu infrastrukturu te na obnovu i unapređenje kulturne i prirodne baštine. Ovdje naglašavamo važnost postojanja Lokalnih akcijskih grupa (LAG) i njihove uloge u rješavanju specifičnih lokalnih pitanja. Do sada je na području Zadarske županije pokrenuto pet LAG-ova; LAG Laura, LAG Bura, LAG Mareta, LAG Lika i LAG Mentorides te jedna lokalna akcijska grupa iz područja ribarstva LAGUR Lostura.

Potrebno je istaknuti kako će u narednom razdoblju, a kako bi pomogla razvoj ruralnih područja, Županija sustavno raditi na poboljšanju komunikacijskih kanala prema nositeljima razvoja kako bi se informacije o razvojnim mogućnostima mogle kvalitetno distribuirati. Također, Županija je formirala i provodi dodatne poticajne mjere, unutar svojih ovlasti, za razvoj ruralnih područja putem sufinanciranja razvojnih projekata poduzetničkog i javnog sektora.

OTOCI

Obalno područje i otoci zauzimaju 30% površine županije. Otočni prostor Zadarske županije je jedan od najosjetljivijih i najugroženijih dijelova Županije kojeg karakteriziraju kontinuirano raseljavanje, starenje stanovništva i odumiranje gospodarskih aktivnosti. Iznimku predstavljaju otoci Ugljan i Pašman koji se razvijaju kao prigradske zone obalnih gradova Zadra i Biograda na Moru.

Analizom stanja utvrđena su brojna ograničenja u razvoju otoka te će se posebna pažnja otocima posvetiti provođenjem svih prioriteta i mjera koji su navedeni u ovom dokumentu, od kojih ističemo:

Prioritet 2.2. Unaprijeđen i razvijen infrastrukturni sustav Zadarske županije; Mjera 2.2.1. Razvoj i unaprijeđenje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda sukladno razvoju Županije; Mjera 2.2.2. Razvoj i povećanje učinkovitosti vodoopskrbnog sustava Županije; Mjera 2.2.4. Implementacija plana razvoja infrastrukture širokopojasnog pristupa u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes; Mjera 2.2.7. Razvoj male komunalne infrastrukture.

Prioritet 2.4. Unaprijeđena prometna mreža i povećana intermodalnost; Mjera 2.4.2. Unaprijeđenje sustava javnoga prijevoza i stvaranje preduvjeta za razvoj intermodalnog prijevoza.

Prioritet 3.1. Razvijena društvena infrastruktura i usluge; Mjera 3.1.4. Razvijena sportska infrastruktura i unaprijeđen sustav potpora za ravnomjeran razvoj sporta; Mjera 3.1.5. Poboljšan i teritorijalno uravnotežen sustav zdravstva na području Zadarske županije; Mjera 3.1.6. Poboljšan i teritorijalno uravnotežen sustav socijalne skrbi na području Zadarske županije.

U provedbu navedenih mjera uključit će se svi predstavnici važnih sudionika: Zadarska županija, jedinice lokalne samouprave, komunalna poduzeća, resorna ministarstva, lokalne akcijske grupe, udruge, stanovništvo i mnogi drugi.

Lokalne jedinice s područja županije će i dalje moći koristiti poticajne mjere temeljem *Zakona o otocima*.

Mjere i aktivnosti iz Zakona o otocima se odnose na bolje, kvalitetnije i jeftinije povezivanje otoka s kopnom i otoka međusobno, zaštitu i upravljanje otočnim prostorom, brigu o zaštiti okoliša i zbrinjavanje otpada, potpore u poljoprivredi i ribarstvu, poticaje za razvoj turizma, potpore, subvencije i povoljnije kreditne programe, poboljšanje porezne i kreditne politike prema jedinicama lokalne samouprave na otocima, razvoj otočnog gospodarstva i dr. Planirano je donošenje novog Zakona o otocima te je predviđeno da se novom zakonskom regulativom, osim usklađivanja odredbi Zakona o otocima s pravnom stečevinom Europske unije, uklone uočene manjkavosti koje su evidentirane kroz dugogodišnju primjenu Zakona o otocima te da se dodatno usmjere njegovi učinci na iskorištavanje otočnih posebnosti kroz nove mjere održivog razvoja otoka i poboljšavanje postojećih.

Također, Županija će nastaviti s provedbom aktivnosti vezanih uz razvoj otoka kao što su npr. sufinanciranje izrade projektne dokumentacije kako bi se uskladila i revidirala postojeća tehnička rješenja iz Idejnog rješenja vodoopskrbe zadarskih otoka, sufinanciranje izrade projektne dokumentacije i izgradnje lokalnih sustava odvodnje, ali i druge aktivnosti usmjerene na razvoj otoka.

MINSKI SUMNJIV PROSTOR

Ograničavajući čimbenik razvoja Zadarske županije još uvijek predstavljaju minski sumnjiva područja. Minski sumnjivo područje u Zadarskoj županiji na dan 28. lipnja 2016. godine zauzima 39,4 km², a zahvaća područja gradova Benkovac i Obrovac te općina Gračac, Jasenice, Novigrad, Pakoštane, Polača, Posedarje, Stankovci, Sukošan, Škabrnja i Zemunik Donji. Najveće područje zagađeno minama nalazi se na području grada Benkovca (11,35 km²) te općina Stankovci (8,71 km²), Jasenice (7,68 km²) i Pakoštane

(5,69 km²). Krajnji rok za razminiranje minski sumnjivog teritorija je 2019. god., a do tada će minirana područja i dalje predstavljati ograničavajući faktor razvoja. Bit će potrebno učiniti maksimalne napore da se minski sumnjiv prostor reducira čim prije kako bi se osigurali uvjeti za normalan i siguran život i poslovanje na svim područjima Zadarske županije, stoga je razminiranje u ovom dokumentu i postavljeno kao jedan od horizontalnih prioriteta.

10. PROVEDBA ŽUPANIJSKE RAZVOJNE STRATEGIJE ZADARSKE ŽUPANIJE

Provedba Županijske razvojne strategije Zadarske županije do kraja 2020. godine oblikovana je razradom financijskog okvira za njenu provedbu, formiranjem mehanizama za provedbu mjera unutar njenog strateškog okvira te identifikacijom županijskih strateških projekata.

10.1. Financijski okvir za provedbu Strategije

Osiguranje financijskih sredstava za implementaciju mjera unutar strateškog okvira Županijske razvojne strategije od ključnog je značaja za njenu uspješnu provedbu. Procjena i izvori financijskih sredstava potrebnih za realizaciju svake pojedine mjere prikazani su u Akcijskom planu, koji čini sastavni dio ove Strategije i koji predstavlja zaseban provedbeni dokument za trogodišnje razdoblje njene provedbe.

Obzirom na mnogobrojnost mjera, u nastavku se opisuje financijski okvir s procjenom potrebnih sredstava i izvora financiranja na razini strateških ciljeva i razvojnih prioriteta. Jednom definiran financijski okvir omogućuje održavanje financijske discipline, odnosno sustavno praćenje toka novca kroz period provedbe ŽRS-a te pravovremeno uvođenje korektivnog mehanizma, kojim se u okvir unosi preciznija raspodjela planiranih sredstava.

Kako je vidljivo iz Tablice 115, planirani izvori financijskih sredstava po strateškim ciljevima i prioritetima za cijelo razdoblje provedbe Strategije odnose se na državni proračun, proračun Zadarske županije te proračune jedinica lokalne samouprave. Uz njih, planirani izvor su i Europski strukturni i investicijski (ESI) fondovi te programi teritorijalne suradnje i Programi Unije⁸¹. Za ESI fondove se u razdoblju do kraja 2020. godine na nacionalnoj razini očekuje mogućnost povlačenja više od 10 milijardi EUR-a, i to po alokaciji prikazanoj u Tablici 115.

Tablica 115: Alokacija sredstava iz ESI fondova za RH do 2020. godine

ESI fond	Alokacija (EUR)
Europski fond za regionalni razvoj	4.321.499.588
Kohezijski fond	2.559.545.971
Europski socijalni fond	1.516.033.073
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj	2.026.222.500
Europski fond za pomorstvo i ribarstvo	252.643.138
UKUPNO	10.675.944.270

Izvor: www.strukturnifondovi.hr

Procjena potrebnih sredstava i izvori financiranja za provedbu Županijske razvojne strategije Zadarske županije prikazana je u njenom financijskom okviru u Tablici 116..

⁸¹ Programi teritorijalne suradnje dijele se na Programe prekogranične suradnje (Italija-Hrvatska, Slovenija-Hrvatska, Hrvatska-Srbija te Hrvatska-Bosna i Hercegovina-Crna Gora), Programe transnacionalne suradnje (Dunav, Jadranko-jonski program, Mediteran i Središnja Europa) te Programe međuregionalne suradnje (ESPO, INTERACT III, INTERREG EUROPE i URBACT III), dok Programi Unije obuhvaćaju programe Obzor 2020., Erasmus+, Kreativna Europa, Europa za građane, Zapošljavanje i socijalne inovacije, Zdravlje za rast, Potrošač, LIFE+, COSME-Program za konkurentnost poduzetništva i MSP, HERKUL III, PERIKLO 2020, FISCALIS 2020, CARINE 2020, Pravosuđe te Temeljna prava i državljanstvo.

Tablica 116: Financijski okvir Županijske razvojne strategije Zadarske županije

Strateški ciljevi i prioriteta	Procjena potrebnih sredstava u trogodišnjem razdoblju (HRK)	Procjena potrebnih sredstava do kraja provedbe strategije (HRK)	Izvor financiranja				
			Lokalni proračun	Županijski proračun	Državni proračun	Fondovi EU	Ostalo
1. Gospodarski konkurentna i inovativna Zadarska županija							
1.1. Povećana konkurentnost i zastupljenost proizvodnog sektora u gospodarstvu Zadarske županije							
1.2. Ojačano malo i srednje poduzetništvo i unaprijeđeno poduzetničko okruženje							
1.3. Povećana uloga istraživanja i razvoja u gospodarstvu Zadarske županije							
1.4. Smanjena sezonalnost turizma te povećana kvaliteta turističkih sadržaja							
1.5. Unaprijeđena konkurentnost poljoprivrednog sektora i poboljšana kvaliteta proizvodnje i trženja poljoprivrednih proizvoda							
1.6. Ojačana konkurentnost ribarstva i razvijena ribarska infrastruktura							
2. Resursno učinkovita Zadarska županija							
2.1. Unaprijeđen sustav zaštite okoliša i prirode							
2.2. Unaprijeđen i razvijen infrastrukturni sustav Zadarske županije							
2.3. Povećano korištenje OiE i povećana energetska učinkovitost							
2.4. Unaprijeđena prometna mreža i povećana intermodalnost							
3. Povećana i uravnotežena kvaliteta života stanovništva Zadarske županije							
3.1. Razvijena društvena infrastruktura i usluge							
3.2. Povećana efikasnost i veća koordinacija institucija za upravljanje razvojem							
3.3. Jačanje kapaciteta civilnog sektora							
3.4. Potaknut razvoj ljudskih potencijala							
UKUPNO							

Izvor: ZADRA NOVA

Iz grafičkog prikaza alokacije financijskih sredstava po prioritetima ŽRS-a (**pretpostavka**) se jasno vidi kako je ukupno planirano ulaganje u Strateški cilj 2. *Resursno učinkovita Zadarska županija* financijski dominantno. Takva alokacija je rezultat zbroja planiranih sredstava namijenjenih infrastrukturnim prioritetima 2.2. *Unaprijeđen i razvijen infrastrukturni sustav Zadarske županije* i 2.4. *Unaprijeđena prometna mreža i povećana intermodalnost*, što potvrđuje i njihova korelacija s krupnim kapitalnim županijskim projektima. Ova dva razvojna prioriteta čine **xx%** sveukupne alokacije sredstava, čime se potvrđuje interes Zadarske županije za unaprijeđenjem infrastrukturnog sustava, koji predstavlja temelj za razvoj i podizanje konkurentnosti Županije. Uz to, infrastrukturni sustav određuje kvalitetu života stanovništva Županije dirigirajući način na koji se ljudi kreću i komuniciraju, imaju pristup čistoj vodi, njihovu energetske sigurnost i ostalo.

Graf xx. Alokacija financijskih sredstava po razvojnim prioritetima (izraženo u kunama)

10.2. Provedbeni mehanizmi

Prema Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/15) jedinica područne (regionalne) samouprave nositelj je planiranja razvoja za svoje područje te u planiranju razvoja surađuje s jedinicama lokalne samouprave sa svojeg područja i drugim jedinicama područne (regionalne) samouprave. Obzirom na to Zadarska županija, sa svojih 6 gradova i 28 općina, odnosno njihovim upravnim tijelima preko kojih se oblikuje i provodi razvojna politika, nositelj je provedbe Županijske razvojne strategije Zadarske županije do 2020. godine.

Mehanizam provedbe ŽRS-a sastavljen je od ključnih aktera, koji imaju definirane provedbene uloge. Glavna uloga, kroz usvajanje cjelovite Strategije i odgovornost za njenu provedbu, pripada Županijskoj skupštini Zadarske županije. Uz nju, Županijsko partnersko vijeće ima ulogu savjetodavnog tijela koje nadzire provedbu Strategije i realizaciju financijskih sredstava, dok su upravni odjeli Zadarske županije nositelji provedbe određenih mjera unutar strateškog okvira ŽRS-a.

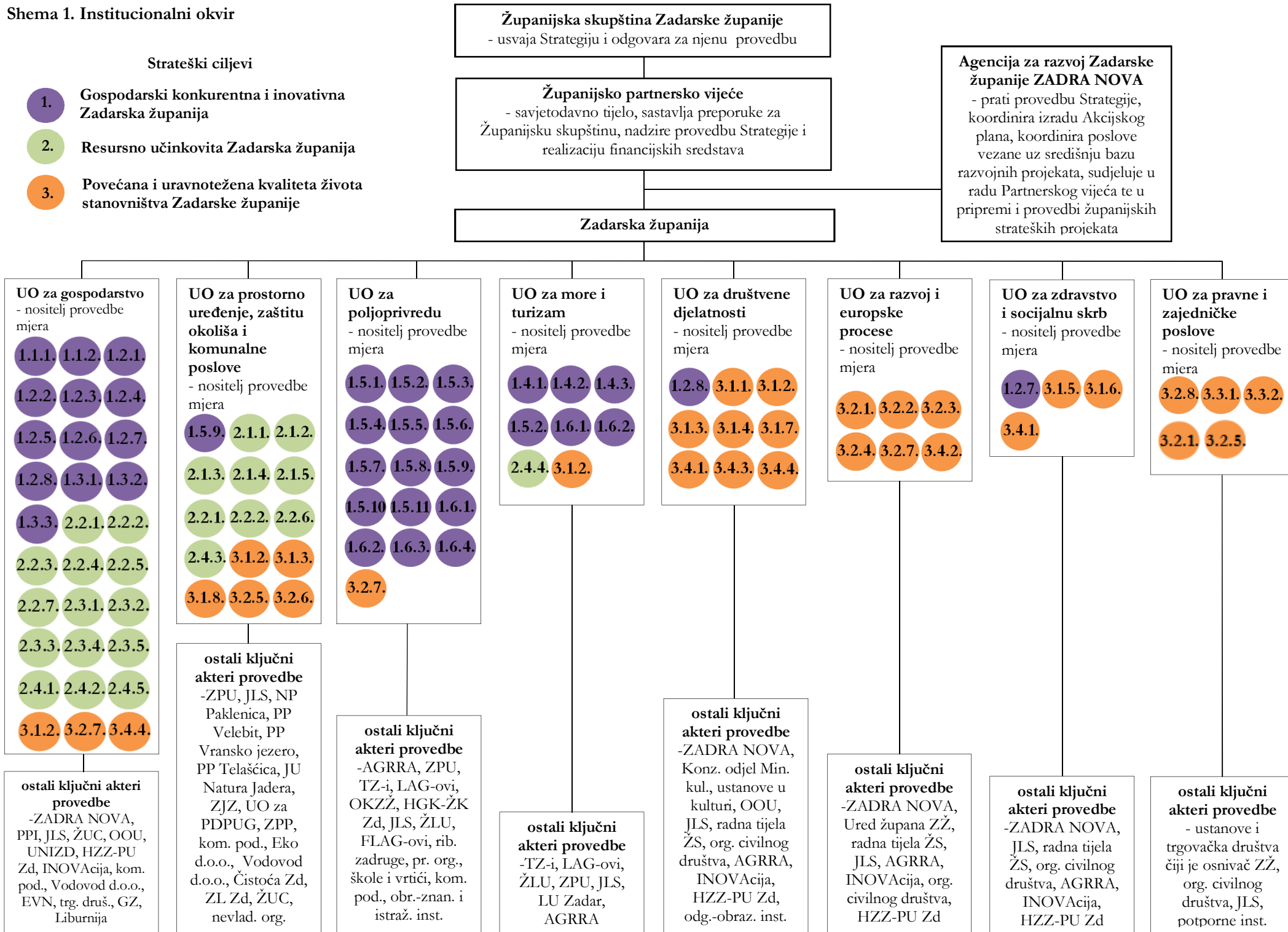
Osim Županijske skupštine i Županijskog partnerskog vijeća, bitnu ulogu za učinkovitu koordinaciju i poticanje županijskog razvoja ima Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA, čiji su osnivači Zadarska županija i Grad Zadar. Kao regionalni koordinator, ZADRA NOVA ima važnu ulogu unutar provedbenog mehanizma Strategije obzirom da ona prati njenu provedbu, koordinira izradu Akcijskog plana, koordinira poslove vezane uz središnju bazu razvojnih projekata, sudjeluje u radu Partnerskog vijeća te u pripremi i provedbi županijskih strateških projekata.

Važno je naglasiti kako uspješnost provedbe Strategije ne ovisi isključivo o Zadarskoj županiji i županijskim tijelima, već i o drugim institucijama na nacionalnoj, županijskoj i lokalnoj razini, odnosno o njihovoj usklađenosti i koordiniranosti tijekom procesa provedbe. Uz važne institucije iz javnog sektora, uspješnost provedbe Strategije ovisi i o subjektima civilnog sektora, koji ima snažnu prisutnost u Županijskom partnerstvu te privatnog sektora, čija se uloga najviše izražava kod vrlo složenih kapitalnih projekata, koji iziskuju međusobno djelovanje svih sektora na različitim razinama.

Prethodno opisana tijela, koja čine institucionalni okvir za provedbu Županijske razvojne strategije Zadarske županije do 2020. godine, prikazana su u Shemi 1.

Shema 1. Institucionalni okvir

10.3. Popis strateških projekata Županije

Uzimajući u obzir Smjernice za izradu županijskih razvojnih strategija, praćenje i vrednovanje njihove provedbe, u nastavku se opisuje 10 najvažnijih projekata koji se planiraju provesti u razdoblju provedbe Županijske razvojne strategije Zadarske županije do 2020. godine. Za opisane projekte, ali i za sve ostale projekte koje se nalaze u bazi županijskih projekata, na godišnjoj bazi izrađuju se izvješća o statusu pripreme i provedbe. Svakom projektu je dodana oznaka pripremljenosti projekta. Projekti neposredne realizacije („1“) su projekti koji su spremni za provedbu odmah nakon prihvatanja ŽRS-a, imaju svu potrebnu dokumentaciju za početak provedbe. Projekti realizacije u srednjoročnom planskom razdoblju („2“) su projekti čija provedba može započeti u periodu od 1 - 3 godine nakon donošenja ŽRS-a. Za ove projekte dokumentacija potrebna za početak provedbe može biti ishodena za maksimalno 3 godine od trenutka donošenja ŽRS-a. Projekti realizacije u dugoročnom planskom razdoblju („3“) su projekti čija provedba može započeti za više od 3 godine nakon donošenja ŽRS-a.

Centar kompetencija za preradu ribe i voća – Plavo-zeleni centar

Strateški cilj	1. Gospodarski konkurentna i inovativna Zadarska županija
	1.3. Povećana uloga istraživanja i razvoja u gospodarstvu Zadarske županije
	1.3.1. Jačanje znanstveno-istraživačke dimenzije poslovnog sektora
	Nositelj: Ustanova INOVAcija Partneri: Sveučilište u Zadru, Institut Ruđer Bošković, Prehrambeno-biotehnološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, partneri iz gospodarstva
	Izgraditi i uspostaviti Centar kompetencija za preradu ribe i voća (Plavo-zeleni centar), koji će unaprijediti konkurentnost prehrambeno – prerađivačke industrije Jadranske regije.
	<ul style="list-style-type: none"> • Provođenje projekata istraživanja i razvoja te razvoj kompetencija u preradi ribe (plavi dio) i preradi voća (zeleni dio) • Usmjerenje na razvojna i primijenjena istraživanja pokrenuta od strane industrije i/ili znanstvene zajednice i njihova komercijalizacija • Potpora i jačanje intelektualnog vlasništva • Provođenje procesa inkubacije i usluga poduzetništvu • Kontinuirano osposobljavanje i usavršavanje istraživača, studenata i učenika kroz specijalizirane edukacije i sudjelovanje u istraživanjima uz stručni nadzor • Kontinuirano provođenje edukacija za gospodarski sektor i stanovništvo • Pružanje konzultantskih usluga industriji (od osnutka tvrtke, unaprijeđenja kvalitete proizvoda, marketinške potpore, prijave projekata na EU fondove...) • Sudjelovanje u strateškom planiranju i upravljanju razvojem industrije prerade ribe i voća Jadranske regije.
	Jadranska Hrvatska; Lokacija objekta: Općina Bibinje
	Infrastrukturni projekt
	„1“
	46.000.000,00 HRK
	Vlastita sredstva nositelja projekta, sredstva EU, sredstva ostalih izvora

Centar novih tehnologija

Strateški cilj	1. Gospodarski konkurentna i inovativna Zadarska županija
	1.3. Povećana uloga istraživanja i razvoja u gospodarstvu Zadarske županije
	1.3.1. Jačanje znanstveno-istraživačke dimenzije poslovnog sektora
	Nositelj: Zadarska županija Partneri: Ustanova INOVAcija

Uspostaviti Centar za nove tehnologije (CeNT) koji će kao specijalizirani poduzetnički inkubator za tvrtke unaprijediti konkurentnost gospodarstva omogućavanjem razvoja i transfera novih tehnologija s težištem na primjenu metalne industrije s visokom dodanom vrijednošću u području razvoja sustava za prilagodljivu, individualiziranu proizvodnju (“custom made manufacturing”) i autonomne sustave.

Koncept rada CeNT-a osmišljen je na temeljima ideje "Obrazovne tvornice" koji je rasprostranjen diljem Europe s ciljem bržeg prevladavanja jaza između gospodarstva i znanstvene zajednice, tj. bržeg prijenosa novih tehnologija na tržište. Model je modificiran obzirom na specifičnosti regije. Indikativne aktivnosti projekta su:

- Razvoj proizvodnje i proizvoda primjenom modernih CAD/CAM sustava uz korištenje mehatroničkih principa
- Obrazovanje radne snage i kapitalizacija sinergije tehnološke platforme u Hrvatskoj
- Izgradnja i opremanje objekta CeNT ukupne neto površine 3.000 m², koji je predviđen za izgradnju u poslovnoj zoni Murvica jug (Općina Poličnik)

Jadranska Hrvatska; Lokacija objekta: Poličnik

Infrastrukturni projekt

„1“

36.000.000,00 HRK

Vlastita sredstva nositelja projekta, sredstva EU, sredstva ostalih izvora

---

Razvoj ribarske luke s pripadajućom suprastrukturom u Gaženici

Strateški cilj

1. Gospodarski konkurentna i inovativna Zadarska županija

1.6. Ojačana konkurentnost ribarstva i razvijena ribarska infrastruktura

1.6.1. Razvoj infrastrukture za potrebe sektora ribarstva i marikulture sukladno EU standardima

Nositelj: Državna lučka uprava Zadar

Partneri: Zadarska županija, Grad Zadar, Ribarska zadruga Omega 3, Ribarska zadruga Ribarska sloga, Nova luka Gaženica

Izgraditi Ribarsku luku Gaženica kao luku „III kategorije“, koja uključuje iskrcajno mjesto, privezište, mjesto prve prodaje, servisnu zonu, škver i sve dodatne sadržaje.

Projekt Ribarske luke Gaženica planira se u više faza. Prva faza podrazumijeva sljedeće aktivnosti:

- izgradnja potrebne infrastrukture i parkirališta u Zoni 1 na površini od 18.000 m²
- izgradnja dodatnog parkirališta i mini - pretovarne stanice u Zoni 2 na površini od 6.000 m².

U drugoj fazi planira se:

- izgradnja Odobrenog objekta ukupne površine 1000 m² sa sljedećim prostorijama: prostor za sakupljanje, sortiranje i pakiranje bijele ribe, hladno skladište, ledaru, hladnjaču za čuvanje smrznute ribe, tunel za smrzavanje, hladnjaču za prijem prodanih proizvoda, hladnjaču za riblji otpad, mjesto prve prodaje, aukcijsku salu s trakom i prostor za kupce, pomoćne instalacije koje uključuju sanitarne prostorije, čajnu kuhinju, veterinski i ostale urede, sitna skladišta i prihvatne koridore.

U trećoj fazi izgradnje potrebno je osigurati sljedeće dodatne sadržaje:

- poslovnu zgradu i urede za administraciju
  - transportnu bazu i garažu za tehnička pomagala
  - radionice za servis brodskih uređaja i trgovina opremom
-

- skladište za ambalažu za skladištenje kašeta
  - skladišta rezervnih dijelova, ribolovnih alata i ostale brodske opreme za potrebe 30-tak (5m x 10m) ribara
  - mini-pretovarnu stanicu za komunalni, neopasni proizvodni i opasni otpad
- U četvrtoj fazi izgradnje planirano je izgraditi operativnu obalu duljine 120 m za pristajanje 3 broda i benzinsku postaju s 3 kompresora.

Grad Zadar

Infrastrukturni projekt

„2“

44.300.000,00 HRK

Sredstva državnog proračuna i državnih ustanova, sredstva EU, sredstva putem kredita

Novi kampus – Centar novih tehnologija, edukacije i kulturnih resursa Sveučilišta u Zadru

Strateški cilj

1. Gospodarski konkurentna i inovativna Zadarska županija

1.3. Povećana uloga istraživanja i razvoja u gospodarstvu Zadarske županije

1.3.2. Poboljšanje kapaciteta Sveučilišta u Zadru kao jednog od nositelja gospodarskog razvoja

Sveučilište u Zadru

Osigurati najbolje okruženje za visoko obrazovanje i znanstveno-istraživački rad kvalitetnim studijskim programima, razvojem obrazovne i znanstveno-istraživačke infrastrukture u prostoru Novog kampusa Sveučilišta u Zadru.

- Izgradnja i opremanje studentskog dormitorija i studentskih paviljona s restoranom prilagođenim potrebama svih budućih korisnika, u svrhu povećanja smještajnih i kapaciteta prehrane za studente i gostujuće profesore;
- Izgradnja i opremanje obrazovne infrastrukture - zgrada odjela prirodnih, tehničkih, biotehničkih i biomedicinskih znanosti;
- Izgradnja i opremanje knjižnice s kulturnim centrom kao učilišno, znanstveno-istraživačko i kulturno središte;
- Izgradnja i opremanje istraživačke infrastrukture – Znanstveno - inovacijski centar s opremom potrebnom za stručno usavršavanje sveučilišnih odjela, znanstveno istraživački rad, transfer tehnologije i znanja kao podrška na znanju utemeljenom gospodarstvu;
- Edukacija i certificiranje za rukovanje sofisticiranom opremom (Nautički simulator itd.) u svrhu stručnog usavršavanja krajnjih korisnika.

Grad Zadar

Infrastrukturni projekt

„1“

458.275.856,50 HRK (*Izvor: Studija izvodljivosti - IPA 2011 WBIF New Campus and University Learning Resource Centre at the University of Zadar – infrastructure Project Facility Technical Assistance 3 / March 2013-04-03 WB6-HR-SOC-03*)

Vlastita sredstva nositelja projekta, sredstva državnog proračuna i državnih ustanova, sredstva EU

Sustav navodnjavanja Zadarske županije (Bašćica II. faze i Lišansko polje I. faze)

Strateški cilj	Gospodarski konkurentna i inovativna Zadarska županija
Razvojni prioritet	<p>1.5. Unaprijeđena konkurentnost poljoprivrednog sektora i poboljšana kvaliteta proizvodnje i trženja poljoprivrednih proizvoda</p> <p>1.5.6. Razvoj infrastrukture za potrebe poljoprivredne proizvodnje</p> <p>Nositelj: Zadarska županija Partner: Hrvatske vode</p> <p>Povećati kvalitetu korištenja područja u poljoprivredne svrhe, povećati površinu područja koju će biti moguće navodnjavati, omogućiti korištenje područja za uzgoj novih kultura te kao krajnji cilj, zadržati stanovništvo u ruralnom području.</p> <p>Proširenje sustava javnog navodnjavanja Bašćica kroz II. fazu (podsustav Smilčić), sa bruto površinom od 300 ha na dodatnih 150 ha, za koji je potrebno osigurati sljedeće elemente:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dovodni cjevovod od bazena Kašić do CS Kašić duljine 233,62 m • Povratni cjevovod u sustav Gornja Bašćica duljine 148,26 m • Tlačni cjevovod visoke zone 381,88 m • CS Kašić (13.10 x 5.8, 3 agregata) • Tlačni cjevovod duljine 6.765 m • Odvojke tlačnog cjevovoda • Objekte na trasi (zračni ventili, muljni ispusti, žablji poklopac, leptirasti zatvarač, okna na mjernim mjestima) <p>Planirani sustav navodnjavanja Lišansko polje I. faze (područje Žažvić) zamišljen je kao tlačni sustav potopnih crpki, dovodnog cjevovoda, akumulacije sa crpnim postrojenjem i distribucijskim cjevovodom na površini obuhvata od 232 ha za koji je potrebno izgraditi sljedeće objekte:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Priključak pristupnog puta na duljini od 34 m; • Dvije potopne crpke u bušotinama, svaka kapaciteta 20 l/s; • Tlačne cjevovode za dovod vode od bušotina do akumulacije, promjera DN200⁸² duljine 2.270 m i DN250⁸³ duljine 390 m; • Elektro kabele za napajanje potopnih crpki u bušotinama, ukupne duljine 2.850 m; • Trafostanicu „Akumulacija“; • Akumulaciju, korisnog volumena 80.000 m³, visine nasipa 4 m i nagiba pokosa 1:2; • Crpne stanice u akumulaciji kapaciteta do 200 l/s sa 6 vertikalnih pumpi snage 30 kW; • Distribucijski sustav zatvorenih tlačnih cjevovoda promjera od DN80⁸⁴ do DN400⁸⁵, ukupne duljine 7.700 m; • Priključni kabel do TS „Akumulacija“, ukupne duljine 1.523 m. <p>Grad Benkovac, Općina Lišane Ostrovičke</p> <p>Infrastrukturni projekt</p> <p>„1“</p> <p>55.000.000,00 HRK</p> <p>Vlastita sredstva nositelja projekta, sredstva državnog proračuna i državnih ustanova, sredstva EU</p>

⁸² DN-oznaka za svijetli promjer cijevi, odnosno cjevnih elemenata

⁸³ Ibidem

⁸⁴ Ibidem

⁸⁵ Ibidem

Centar za gospodarenje otpadom

Strateški cilj	2. Resursno učinkovita Zadarska županija
	2.2. Unaprijeđen i razvijen infrastrukturni sustav Zadarske županije 2.2.6. Sanacija divljih odlagališta, izgradnja Centra za gospodarenje otpadom te unaprjeđenje sustava za gospodarenje otpadom Nositelj: Zadarska županija Partneri: Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, Eko d.o.o. Zadar Izgraditi i uspostaviti Centar za gospodarenje otpadom Zadarske županije. Izgradnja i uspostava Centra za gospodarenje otpadom Zadarske županije provodi se kroz nekoliko faza: 1. Priprema i izrada projektne dokumentacije; 2. Odobrenje projekta – aplikacije; 3. Izrada natječajne dokumentacije za izgradnju Centra za gospodarenje otpadom, uključujući i pogon za mehaničko-biološku obradu otpada; 4. Izgradnja Centra za gospodarenje otpadom, uključujući i pogon za mehaničko-biološku obradu otpada; 5. Priprema i izrada projektne dokumentacije za izgradnju pretovarnih stanica; 6. Izrada natječajne dokumentacije za izgradnju pretovarnih stanica; 7. Izgradnja pretovarnih stanica; 8. Nabava opreme za uspostavu sustava gospodarenja otpadom; 9. Zatvaranje i sanacija službenih/neuređenih odlagališta na području Zadarske županije. Sve JLS na području Zadarske županije Infrastrukturni projekt „1“ 385.000.000,00 HRK Vlastita sredstva nositelja projekta, sredstva partnera, sredstva drugih izvora u JLS, sredstva državnog proračuna i državnih ustanova, sredstva EU

Unapređenje sustava valorizacije i interpretacije prirodne i kulturne baštine na području programa SPARC i temeljnog fenomena PP Velebit-Cerovačke špilje

Strateški cilj	2. Resursno učinkovita Zadarska županija
	2.1. Unaprijeđen sustav zaštite okoliša i prirode 2.1.2. Održivo korištenje i valorizacija prirodne baštine Nositelj: Javna ustanova „PARK PRIRODE VELEBIT“ Partneri: Zagrebački speleološki savez, Javna ustanova Natura Jadera, Općina Gračac, Zadarska županija, Sveučilište u Zadru Uspostava održivog sustava upravljanja prirodnom baštinom na području Parka prirode Velebit štiteći i unaprjeđujući prirodno naslijeđe doprinijeti gospodarenju prirodnim dobrima prema zanimanjima i potrebama lokalnog stanovništva Projektom je predviđena izgradnja i rekonstrukcija: <ul style="list-style-type: none"> • javne posjetiteljske infrastrukture na turistički atraktivnoj i posjećenoj lokaciji • prateće komunalne infrastrukture • provedba <i>soft</i> aktivnosti koje uključuju vođenje projekta i njegovu vidljivost te postavljanje osnova za daljnje upravljanje rezultatima projekta i predstavljanje destinacije speleološkog turizma. Općina Gračac Infrastrukturni projekt „1“ 44.900.000,00 HRK

Vlastita sredstva nositelja projekta, sredstva EU

Odvodnja i vodoopskrba aglomeracija Nin-Privlaka-Vrsi i Vir

Strateški cilj

2. Resursno učinkovita Zadarska županija

2.2. Unaprijeđen i razvijen infrastrukturni sustav Zadarske županije

2.2.1. Razvoj i unaprjeđenje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda sukladno razvoju Županije

2.2.2. Razvoj i povećanje učinkovitosti vodoopskrbnog sustava Županije

Nositelj: VODOVOD-VIR d.o.o.

Partneri: Grad Nin, Općina Vir, Općina Privlaka, Općina Vrsi

Pružiti usluge vodoopskrbe i odvodnje krajnjim korisnicima na području grada Nina te općina Vir, Privlaka i Vrsi.

- Izgradnja i sanacija vodovodne mreže ukupne dužine cca 164 km
- Izgradnja kanalizacijske mreže ukupne dužine cca 235 km
- Izgradnja UPOV Nin – 26.000 ES⁸⁶
- Izgradnja UPOV Vir – 62.000 ES⁸⁷
- Izgradnja podmorskog ispusta Nin – 3.150 m
- Izgradnja podmorskog ispusta Vir – 1.500 m

Grad Nin, Općina Vir, Općina Privlaka, Općina Vrsi

Infrastrukturni projekt

„2“

793.750.000,00 HRK

Sredstva partnera, sredstva državnog proračuna i državnih ustanova, sredstva EU

Razvoj urbane mobilnosti

Strateški cilj

2. Resursno učinkovita Zadarska županija

2.4. Unaprijeđena prometna mreža i povećana intermodalnost

2.4.1. Poboljšanje kvalitete kolnog, pješačkog i prometa u mirovanju te cestovne mreže i unaprjeđenje sustava za upravljanje i nadzor prometom

Grad Zadar

Stvoriti preduvjete za integraciju u transeuropsku prometnu mrežu (TEN-T) uz uspostavu dinamičnog prometnog menadžmenta primjenom inteligentnog prometnog sustava (ITS).

- Rekonstrukcija cestovne mreže gradskog prometnog sustava
- Izgradnja i implementacija inteligentnog prometnog sustava
- Rekonstrukcija **križanja**: "Zeleni val" A - Zagrebačka cesta i Ulica Ante Starčevića; "Zeleni val" B - Jadranska cesta (duljina dionice 3520 m); "Zeleni val" C - Ulica dr. Franje Tuđmana (duljina dionice 1750 m); "Zeleni val" C+ - Ulica dr. Franje Tuđmana i Put Dikla (duljina dionice 3900 m) te Obala kralja Tomislava (trajektna luka i parkirne površine, duljina dionice 650 m) te **ulica**: Ulica dr. Franje Tuđmana, Put Murvice, Put Stanova, Put Dikla, Bihacka-Bleiburških žrtava, Admirala Šubića Cezana, Biskupa Jurja Dobrile, križanje Put Biliga i Hrvatskog Sabora, križanje Splitske i Bihačke, Hrvoja Ćustića, proboj Put Bokanjca-Put Nina, Stanka Vraza, Kijevska, Riječka te zaobilaznica

⁸⁶ UPOV-krtica za „uređaj za pročišćavanje otpadnih voda“; ES-ekvivalent stanovnika; označava jedinicu opterećenja koja se primjenjuje u izražavanju kapaciteta uređaja za čišćenje otpadnih voda ili opterećenja vodotoka. Dobije se dijeljenjem ukupnog BPK₅ (biokemijska potrošnje kisika) sa vrijednosti koja otpada na jednog stanovnika.

⁸⁷ Ibidem

Roberta Frangeša Mihanovića.
Grad Zadar
Infrastrukturni projekt
„3“
187.500.000,00 HRK
Vlastita sredstva nositelja projekta, sredstva EU

Centar za mlade

Strateški cilj	3. Povećana i uravnotežena kvaliteta života stanovništva Zadarske županije
	3.4. Potaknut razvoj ljudskih potencijala
	3.4.4. Promovirano cjeloživotno učenje i njegovi programi
	Nositelj: Grad Zadar
	Partneri: Gradska knjižnica Zadar, Zadarska županija
	Promicati izvaninstitucionalno i neformalno obrazovanje i razvoj vještina među mladima Zadarske županije na području kulture, umjetnosti i aktivnog građanstva.
	<ul style="list-style-type: none"> • Upravljanje projektom (formaliziranje partnerstva, definiranje zadataka i odgovornosti partnera, praćenje i vrednovanje provedbe projekta, izvještavanje i revizija) • Izgradnja i opremanje Centra (rekonstrukcija i nadogradnja postojeće zgrade u bivšoj vojarni Stjepana Radića, odmah uz zgradu Gradske knjižnice. Centar je zamišljen kao dvoetažni prostor od ukupno cca 3100 m². U prizemlju je predviđen prostor za proširenje Gradske knjižnice, jedna velika multimedijalna dvorana, tri manje dvorane te uredi za udruge s pomoćnim prostorijama, dok su na katu predviđene još četiri manje dvorane za predavanja i radionice, 12 ureda za udruge te stan od 72 m² – rezidencija za umjetnike.) • Definiranje programa rada Centra (glavne djelatnosti bi bile provođenje programa nezavisne kulture te programa kulture mladih i za mlade; pružanje usluga informiranja i savjetovanja za potrebe mladih; internet klub; prezentacija i koordinacija edukacijskih, kulturnih i drugih programa; pružanje usluga klupskih, zabavnih i drugih srodnih sadržaja; provođenje tečajeva i programa neformalnog obrazovanja mladih; poticanje mladih na aktivno uključivanje u kulturne i druge aktivnosti; koordinacija i provođenje programa gostovanja i boravka domaćih i stranih umjetnika, volontera i djelatnika na području nezavisne kulture i mladih; međunarodna suradnja i poticanje mobilnosti mladih; prikupljanje i izdavanje publikacija, poput časopisa, biltena kao i stručne publikacije s tematikom vezanom za ostvarivanje ciljeva Centra te ostalih promotivnih materijala iz područja njegove djelatnosti) • Jačanje postojećih kapaciteta za upravljanje Centrom (definiranje i opis potrebnih radnih mjesta za upravljanje Centrom, edukacije...) • Promocija i vidljivost projekta (promidžbene aktivnosti u svrhu postizanja prepoznatljivosti Centra na regionalnoj i međunarodnoj razini)
	Grad Zadar
	Infrastrukturni projekt
	„1“
	40.000.000,00 HRK
	Vlastita sredstva nositelja projekta, sredstva EU

11. PRAĆENJE I VREDNOVANJE STRATEGIJE

Sustavno praćenje provedbe politike regionalnog razvoja određeno je Zakonom o regionalnom razvoju („Narodne novine“ broj 147/2014), člankom 47., 48. i 49. Pravilnikom o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija, određeno je da Županija podnosi godišnje izvješće o rezultatima provedbe ŽRS-a Ministarstvu regionalnog razvoja i fondova Europske unije RH (u daljnjem tekstu MRRFEU), najkasnije do 31. srpnja za prethodnu godinu. Izvješće o provođenju županijske razvojne strategije izrađuje Agencija za razvoj Zadarske županije – ZADRA NOVA u koordinaciji s Upravnim odjelom za razvoj i europske procese Zadarske županije.

Sustavno praćenje i vrednovanje provedbe ŽRS omogućuje transparentnu i učinkovitu provedbu strategije. Bez odgovarajućeg praćenja i izvještavanja nije moguće pratiti učinke provedbe ŽRS te rezultate različitih mjera i projekata.

Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA kao regionalni koordinator odgovorna je za praćenje provedbe ŽRS Zadarske županije, kao i za koordinaciju poslova vezanih uz središnju elektroničku bazu razvojnih projekata.

Tijekom provedbe ŽRS-a Županija prema Pravilniku o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija prati:

- Stupanj ostvarenja utvrđenih ciljeva, prioriteta i mjera;
- Ostvarene učinke na razvoj, učinkovitost i uspješnost u korištenju financijskih sredstava;
- Sudjelovanje i doprinos partnerstva;
- Učinkovitost rukovođenja i organizacije provedbe;
- Vidljivost ŽRS-a u javnosti županije i jedinica lokalne samouprave s područja županije.

Praćenje provedbe ŽRS-a obavlja se kontinuirano tijekom čitavog razdoblja provedbe, a o rezultatima provedbe najmanje jednom godišnje izvješćuje se Županijsko partnersko vijeće. Također, praćenje provedbe omogućuje akumulaciju novog znanja, odnosno unapređenje razumijevanja o tome što na koji način funkcionira i u kojim uvjetima te kako poboljšati učinke različitih mjera i programa.

ŽRS Zadarske županije uključuje pokazatelje učinka i pokazatelje ishoda kako bi bilo omogućeno prikupljanje dovoljne količine relevantnih podataka za praćenje provedbe. Svaki cilj povezan je s jednim ili više pokazatelja. Ciljevi se razrađuju na prioritete, a prioriteti na mjere. Ciljevi, prioriteti i mjere imaju indikatore učinka kojima su svima definirane početne vrijednosti, ciljane vrijednosti te vrijeme implementacije. Na taj način se osigurava maksimalna mjerljivost indikatora prema modelu SMART definicije ciljeva. Što znači da su ciljevi, prioriteti i mjere u ŽRS Zadarske županije specifični, mjerljivi, izvedivi, realni i pravovremeni. Time se omogućuje učinkovito praćenje.

Bitno je napomenuti da detaljna razrada pokazatelja praćenja provedbe na razini ciljeva, prioriteta i mjera te pripadajućih aktivnosti, programa i projekata prikazani su u Akcijskom planu.

Praćenje i izvještavanje temelji se na dva ključna elementa:

- Elektroničkoj bazi u kojoj se nalaze podaci o ostvarenim rezultatima;
- Izvještaju koji na sažet i jasan način pruža informacije o ostvarenim rezultatima.

Izvještaj o rezultatima provedbe koji se dostavlja MRRFEU izrađuje se temeljem Uputa za izradu i sadržaj izvještaja županija o provedbi županijskih razvojnih strategija. Izvješće o provedbi ŽRS se izrađuje temeljem dostave traženih podataka svih JLS u županiji, kojih ima ukupno 35 u Zadarskoj županiji, kao i poduzeća u vlasništvu gradova ili županije. Priprema redovitih godišnjih izvješća o provedbi ŽRS

predstavlja problem budući nadležni regionalni koordinatori ne uspijevaju osigurati da sva provedbena tijela dostavljaju tražene podatke potrebne za izradu kvalitetnog izvješća o provedbi ŽRS, a što bi trebalo postati zakonska obveza svih uključenih u provedbu ŽRS.

Temeljem Zakona o regionalnom razvoju „Narodne novine“ broj 147/2014., članak 48. (opisan u tekstu gore) planski dokumenti politike regionalnog razvoja podliježu postupku vrednovanja tijekom izrade, provedbe te nakon provedbe. Vrednovanje se obavlja temeljem Pravilnika o postupku i metodologiji vrednovanja politike regionalnog razvoja. Prethodnim vrednovanjem osigurava se da svaka ŽRS bude ocijenjena na temelju osnovnih kriterija utvrđenih u Pravilniku o postupku i metodologiji vrednovanja politike regionalnog razvoja, a njena svrha je da poboljša kvalitetu postupka izrade strategije.

Vrednovanje tijekom izrade ŽRS-a Zadarske županije (prethodno vrednovanje) provodilo se u svim fazama njene izrade. Provoditelj prethodnog vrednovanja je bio Ekonomski institut Zagreb, čiji se evaluacijski tim u svom radu u potpunosti vodio pristupom, načelima i kriterijima evaluacije koje propisuje Pravilnik. Prvotno je proveden postupak ocjene osnovne i SWOT analize te je uslijedila ocjena opravdanosti strateških odrednica budućeg razvoja Zadarske županije; vizije, ciljeva, prioriteta i mjera. Opravdanost postavljenog strateškog okvira provjerena je njegovom utemeljenošću na stvarnim razvojnim potrebama i potencijalima Županije, čime je utvrđena relevantnost, odnosno važnost Strategije. Uz to, vrednovanjem je utvrđena efektivnost Strategije, tj. realna ostvarivost postavljenih strateških ciljeva te njena koherentnost, odnosno unutarnja i vanjska usklađenost. Unutarnja usklađenost je utvrđena međusobnom komplementarnošću razvojnih prioriteta i mjera Strategije, dok je vanjska usklađenost osigurana povezanošću između ciljeva Strategije s ciljevima drugih javnih intervencija koje su s njom povezane. Tijekom čitavog procesa izrade ŽRS ex ante evaluator je gotovo na dnevnoj bazi surađivao s izvođačima.

12. ŽUPANIJSKO PARTNERSKO VIJEĆE

Županijsko partnersko vijeće Zadarske županije osnovano je 22. rujna 2010. godine Odlukom o osnivanju Županijskog partnerskog vijeća. Od dana osnivanja, Partnersko vijeće pratilo je cjelokupan proces izrade Županijske razvojne strategije Zadarske županije do 2020. godine. Sve cjeline Strategije pravovremeno su dane članovima Partnerskog vijeća na iskazivanje mišljenja i primjedbi, koje su se kontinuirano uvažavale tijekom cijelog procesa izrade. Kroz održane tri sjednice, Partnersko vijeće usvojilo je pojedine cjeline Strategije te je na zadnjoj, četvrtoj, sjednici usvojen kompletan strateški dokument.

Partnersko vijeće svoj rad temelji na načelima jednakosti, konsenzusa, transparentnosti te načelu ravnomojnerne zastupljenosti partnera. Zadnja dva načela ispoštovana su sastavom Partnerskog vijeća, kojeg čine ključni dionici razvoja Zadarske županije. Tako u Partnerskom vijeću djeluju predstavnici Zadarske županije (jedinice područne (regionalne) samouprave), predstavnici Županijske skupštine Zadarske županije, kao predstavničkog tijela građana u Županiji, zatim predstavnici Grada Zadra, administrativnog središta Županije te ostalih gradova sa županijskog područja. Također, ostale jedinice lokalne samouprave imaju svoje predstavnike iz svake skupine prema vrijednostima indeksa razvijenosti. U sastavu Partnerskog vijeća djeluju i predstavnici razvojnih agencija, dok je civilni sektor Zadarske županije zastupljen kroz udruge i lokalne akcijske grupe. Djelovanje privatnih gospodarskih subjekata zastupljeno je kroz predstavnike Županijske komore Zadar i Udruženja obrtnika Zadar.

U svom radu Partnersko vijeće u potpunosti primjenjuje načela jednakosti i konsenzusa na način da se u cjelokupnom procesu izrade Strategije o prijedlogu svakog pojedinog predstavnika transparentno raspravljalo i odlučivalo. Obzirom da ŽRS predstavlja krovni strateški dokument na području Županije za razdoblje do 2020. godine, Partnersko vijeće prepoznalo je različite potrebe sveobuhvatnog županijskog područja te ih uskladilo u svrhu ostvarivanja zajedničkih strateških ciljeva. Osim u radu Vijeća, partnerski pristup ispoštovan je i u radu radnih skupina i fokus grupa.

Sjednice Partnerskog vijeća saziva i predsjedava im Župan Zadarske županije. Da bi se sjednica mogla održati, potrebno je utvrđivanje kvoruma kojeg čini većina članova Vijeća te se odluke dalje donose većinom glasova svih prisutnih članova. Putem elektroničke pošte, svi članovi Partnerskog vijeća primali su službeni poziv na sjednicu sa svim materijalima zastupljenim po točkama dnevnog reda, sedam dana prije održavanja sjednice, kako bi se pripremili i isplanirali svoje sudjelovanje. Radom Partnerskog vijeća koordinira Agencija za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA, koja uz slanje poziva, oblikovanje materijala te prezentiranja aktivnosti, za potrebe Vijeća obavlja i sve ostale stručne, administrativne i tehničke poslove.

Prva sjednica Partnerskog vijeća održana je 23. srpnja 2015. godine te je na njoj članovima Partnerskog vijeća predstavljena metodologija izrade Strategije, kao i hodogram aktivnosti za njenu izradu. Uz to, Župan Zadarske županije je donio imenovanje članova radnih skupina za tematska područja Pametan rast, koji je obuhvatio teme gospodarstva, inovacija i turizma, zatim Održiv rast s uključenim temama okoliša, energetske efikasnosti, prometa i infrastrukture, Uključiv rast s temama obrazovanja, kulture, socijalne uključenosti i zdravlja te Poljoprivreda i ruralni razvoj, koja je obuhvatila teme poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja.

Nakon održanih prvih sastanaka radnih skupina i seta od 13 fokus grupa kreirane su osnovna analiza i SWOT analiza Strategije te je dana 21. prosinca 2015. godine održana druga sjednica Partnerskog vijeća na kojoj su iste predstavljene i prihvaćene. Nastavno na 1. sastanak radnih skupina uslijedili su 2. i 3. sastanak na kojima su definirani vizija, strateški ciljevi, prioriteti i mjere ŽRS-a te sastanak pročelnika upravnih odjela Zadarske županije za definiranje mjera i njihovih aktivnosti u sklopu izrade Strategije. Tako definiran strateški okvir predstavljen je Partnerskom vijeću na trećoj sjednici, 9. lipnja 2016. godine te je istog dana jednoglasno usvojen. Uz to je predstavljeno i usvojeno 10 strateških projekata ŽRS-a, od kojih

je Zadarska županija nositelj na pet, Grad Zadar na dva te Općina Vir, Državna lučka uprava Zadar i Sveučilište u Zadru na po jednom od njih.

Zadnja verzija Strategije predstavljena je na završnoj sjednici Partnerskog vijeća održanoj ____2016. godine. Obzirom da su svi prisutni članovi imali uvid u kompletiranu verziju Strategije prije održavanja sjednice i da su uvaženi svi komentari, prijedlozi i dopune, ista je na sjednici prezentirana te jednoglasno usvojena. Uz nju, članovima Partnerskog vijeća predstavljeni su i Akcijski plan ŽRS-a, Komunikacijska strategija te Studija o strateškoj procjeni utjecaja na okoliš, također jednoglasno usvojeni.

Važno je napomenuti kako su pri samom početku procesa izrade ŽRS-a, kao dodatan *input* za izradu osnovne analize, održana 33 intervjua s predstavnicima jedinica lokalne i regionalne samouprave, čija je analiza dodatak ovoj Strategiji. Tijekom intervjua su župan, gradonačelnici i načelnici odgovarali na standardizirani upitnik s pitanjima „otvorenog“ i „zatvorenog“ tipa te tako davali svoja mišljenja o razvojnim prioritetima i ograničenjima, suradnji s drugim gradovima, općinama, institucijama na području županije, civilnim i gospodarskim sektorom i sl. Obzirom na to, svi članovi Partnerskog vijeća, gradonačelnici i načelnici, predstavnici tematskih radnih skupina te sudionici fokus grupa participirali su aktivno u raspravama i dostavljanju prijedloga i podataka za osnovnu i SWOT analizu, viziju, ciljeve, prioritete i mjere te dostavljanju mišljenja za ostale sadržaje Strategije. Time je dosegnut širok raspon dionika pri planiranju, izradi i vrednovanju Strategije te slijedi njihovo daljnje aktivno sudjelovanje u provedbi i praćenju iste.

13. HORIZONTALNA NAČELA

Pametna, održiva i uključiva rast strateški je smjer Zadarske županije u kreiranju modernog društva koje uvažava različitosti i promiče jednake mogućnosti za sve svoje članove te koje poštuje prirodnu i kulturnu baštinu kojom raspolaže i čuva je za buduće naraštaje. U skladu s ovakvim razvojnim usmjerenjem u strateški okvir razvoja Zadarske županije utkana su i četiri horizontalna načela koja zbog svoje dodane vrijednosti razvoju imaju ključnu ulogu u ostvarenju vizije Zadarske županije kao privlačne i gospodarski konkurentne regije uravnoteženog i održivog razvoja, prepoznatljive kulturne i prirodne baštine te visoke kvalitete života. Sljedom navedenog, provedba mjera, odnosno identificiranje, priprema i provedba razvojnih projekata i programa Zadarske županije zasnivat će se na sljedećim horizontalnim načelima:

• Promicanje jednakih mogućnosti i ljudskih prava

Načelo nediskriminacije i promicanja jednakih mogućnosti pristupa obrazovanju, zapošljavanju i podizanje ukupne kvalitete života svih stanovnika Zadarske županije, neovisno o njihovom spolu, dobi, rasi, boji kože, jeziku, vjerskom opredjeljenju, seksualnom opredjeljenju, političkom mišljenju, socijalnom podrijetlu ili drugom statusu osnovno je načelo razvoja Zadarske županije koje vodi osnaživanju i razvoju socijalno pravednog i osviještenog društva. Ovo načelo integrirano je u sve prioritete i mjere strategije kako bi se, sukladno razvojnim ciljevima Zadarske županije, razvijao i položaj ugroženih skupina u društvu te pružile jednake mogućnosti svim stanovnicima Zadarske županije u ostvarenju njihovih razvojnih potreba i potencijala u društvu.

• Održivi razvoj

Cjelokupno strateško usmjerenje razvoja Zadarske županije zasnovano je na principima održivog razvoja čime se nastoji osigurati ravnoteža između gospodarskih, socijalnih i ekoloških zahtjeva nužnih za zadovoljavanje potreba društva današnjice, a bez da se pritom ugrožava mogućnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe. Kako bi se uspostavila ravnoteža između aktivnosti očuvanja okoliša i omogućavanja kontinuiranog gospodarskog i socijalnog napretka Zadarske županije, svi prioritete i mjere predviđeni strategijom moraju se provesti u skladu s načelom održivog razvoja. Strateški okvir razvoja Zadarske županije osobitu pozornost stavlja na potrebu očuvanja okoliša kao jedne od njezinih najosjetljivijih sastavnica. Osobit se naglasak pritom stavlja na potrebu definiranja nosivosti kapaciteta okoliša i uspostave sustava praćenja kakvoće okoliša u okviru prioriteta *unapređenja sustava zaštite okoliša i prirode* te povezivanje ovih sustava sa ostalim sektorima poput gospodarstva, prometa i komunalnih djelatnosti.

• Razminiranje

Kao minski sumnjivi prostor na području Zadarske županije na dan 28. lipnja 2016. godine tretira se površina od 39,4 km² ili 1,12% kopnenog teritorija Zadarske županije, a zahvaćeno je uglavnom šire područje Bukovice i Ravnih kotara. Minski sumnjivi prostor u Zadarskoj županiji još uvijek predstavlja ograničavajući faktor razvoja Zadarske županije zbog svog neposrednog utjecaja na smanjenje kvalitete života stanovništva koje živi u neposrednoj blizini, te sigurnosti posjetitelja i turista koji se kreću u blizini ovih područja. Opasnost od minsko-eksplozivnih sredstava (MES) i neeksplozivnih ubojitih sredstava (NUS) na ovim prostorima predstavlja ozbiljan sigurnosni, gospodarski i ekološki problem zbog čega je u okviru ove strategije razminiranje uključeno kao jedno od glavnih horizontalnih načela Zadarske županije.

• Usklađenost s načelima prostornog uređenja

Prostornim uređenjem te dokumentima prostornog planiranja (prostornim planovima) osiguravaju se uvjeti za korištenje, zaštitu i upravljanje prostorom županije kao osobito vrijednim i ograničenim dobrom, te se time ostvaruju pretpostavke za društveni i gospodarski razvoj, zaštitu okoliša i prirode, vrsnoću

gradnje i racionalno korištenje prirodnih i kulturnih dobara. Pri provedbi mjera, identificiranju i pripremi te provedbi svih razvojnih projekata i programa Zadarske županije mora se uvažavati načelo integralnog pristupa u prostornom planiranju i druga načela prostornog uređenja, a osobito radi postizanja uravnotežene prostorne održivosti u procesima kojima se utječe na preobrazbu prostora, korištenje prirodnih i kulturnih dobara, zaštitu prirode i okoliša te na razvoj djelatnosti i infrastrukture i njihova razmještaja u prostoru.

Horizontalna načela u cijelosti su integrirana u strateški okvir razvoja Zadarske županije, a njihova važnost istaknuta je i pri definiranju ciljeva Strategije gdje se gospodarski i društveni razvoj županije planira kroz pametan, održiv i uključiv rast. Primjena identificiranih horizontalnih načela u procesu provedbe Strategije odražavat će se pri planiranju i odabiru projekata i programa za financiranje, a naglasak će se staviti na one projekte i programe koji promiču jednake mogućnosti u svim aspektima, doprinose održivom razvoju, promiču obnovu i integraciju razminiranih prostora u gospodarski i društveni prostor Zadarske županije, te koji su u skladu s načelima prostornog uređenja i prostorno-planskom dokumentacijom Zadarske županije i nadležnih gradova i općina. U procesu praćenja provedbe Strategije, primjena horizontalnih načela pratit će se u izvješćima o napretku pojedinih projekata i izvješćima o napretku provedbe.

14. ODNOSI PRIORITETA ŽRS-a, SRUP-a I MJERA SRRRH-

a

Tablica 117: Odnosi prioriteta ŽRS-a, SRUP-a i mjera SRRRH-a

	Prioriteti ŽRS-a	Prioriteti SRUP-a	Mjere SRRRH-a
1. CILJ - Gospodarski konkurentna i inovativna Zadarska županija	1.1. Povećana konkurentnost i zastupljenost proizvodnog sektora u gospodarstvu Zadarske županije	1.1. Razvoj konkurentne industrije, poljoprivrede, ribarstva i marikulture	2.2.2. Aktiviranje lokalnog razvoja kroz podršku novim gospodarskim subjektima i inovativnim gospodarskim konceptima 2.2.3. Razvoj kolaborativne ekonomije kroz podršku udruživanju gospodarskih subjekata na regionalnoj i lokalnoj razini
	1.2. Ojačano malo i srednje poduzetništvo i unaprijeđeno poduzetničko okruženje	1.4. Osiguranje poticajnog poduzetničkog okruženja za razvoj poduzetništva i obrtništva	2.1.1. Definiranje i primjena jasnih kriterija za osnivanje i financiranje poduzetničkih zona 2.2.1. Jačanje lokalnih i regionalnih poduzetničkih potpornih institucija
	1.3. Povećana uloga istraživanja i razvoja u gospodarstvu Zadarske županije	1.2. Primjena znanja, novih tehnologija i inovacija u gospodarstvu	2.2.2. Aktiviranje lokalnog razvoja kroz podršku novim gospodarskim subjektima i inovativnim gospodarskim konceptima
	1.4. Smanjena sezonalnost turizma te povećana kvaliteta turističkih sadržaja	1.3. Održivi razvoj turizma kroz diversificiranu cjelogodišnju ponudu	2.2.5. Povećanje atraktivnosti regija kroz teritorijalno brendiranje
	1.5. Unaprijeđena konkurentnost poljoprivrednog sektora i poboljšana kvaliteta proizvodnje i trženja poljoprivrednih proizvoda	1.1. Razvoj konkurentne industrije, poljoprivrede, ribarstva i marikulture 1.4. Osiguranje poticajnog poduzetničkog okruženja za razvoj poduzetništva i obrtništva	2.2.2. Aktiviranje lokalnog razvoja kroz podršku novim gospodarskim subjektima i inovativnim gospodarskim konceptima 2.2.3. Razvoj kolaborativne ekonomije kroz podršku udruživanju gospodarskih subjekata na regionalnoj i lokalnoj razini
	1.6. Ojačana konkurentnost ribarstva i razvijena ribarska infrastruktura	1.1. Razvoj konkurentne industrije, poljoprivrede, ribarstva i marikulture 1.4. Osiguranje poticajnog poduzetničkog okruženja za razvoj poduzetništva i obrtništva	2.2.2. Aktiviranje lokalnog razvoja kroz podršku novim gospodarskim subjektima i inovativnim gospodarskim konceptima 2.2.3. Razvoj kolaborativne ekonomije kroz podršku udruživanju gospodarskih subjekata na regionalnoj i lokalnoj razini

2. CILJ - Resursno učinkovita Zadarska županija	2.1. Unaprijeđen sustav zaštite okoliša i prirode	3.2. Pобољшanje kvalitete urbanog okoliša, te proaktivno djelovanje u slučaju prirodnih i antropogenih rizika	2.2.4. Bolje iskorištavanje razvojnih potencijala zaštićenih područja prirode s naglaskom na nacionalne parkove i parkove prirode 1.2.3. Održivo korištenje i vrednovanje kulturne i prirodne baštine 1.2.4. Podrška primjeni mjera zaštite okoliša i energetske učinkovitosti na lokalnoj i regionalnoj razini
	2.2. Unaprijeđen i razvijen infrastrukturni sustav Zadarske županije	3.1. Unaprjeđenje prometne povezanosti i održive urbane mobilnosti 3.3. Unaprjeđenje komunalnih infrastrukturnih sustava	1.2.1. Razvoj javne infrastrukture od lokalnog značaja 1.2.2. Razvoj javne infrastrukture od regionalnog značaja
	2.3. Povećano korištenje OIE i povećana energetska učinkovitost	3.4. Poticanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije	1.2.4. Podrška primjeni mjera zaštite okoliša i energetske učinkovitosti na lokalnoj i regionalnoj razini
	2.4. Unaprijeđena prometna mreža i povećana intermodalnost	3.1. Unaprjeđenje prometne povezanosti i održive urbane mobilnosti	1.2.1. Razvoj javne infrastrukture od lokalnog značaja 1.2.2. Razvoj javne infrastrukture od regionalnog značaja

3. CILJ - Povećana i uravnotežena kvaliteta života stanovništva Zadarske županije	3.1. Razvijena društvena infrastruktura i usluge	2.2. Razvoj odgojno-obrazovne infrastrukture i usluga 2.3. Unaprijeđen i teritorijalno uravnotežen razvoj socijalne i zdravstvene infrastrukture i skrbi uz povećanje socijalne uključenosti 2.4. Unaprjeđenje uređenja i kvalitete stambenih i javnih zgrada 2.5. Unaprjeđenje kulturne infrastrukture i sadržaja 2.6. Unaprjeđenje sportsko-rekreacijske infrastrukture i sadržaja te sustava potpora za ravnomjerniji razvoj sporta	1.1.1. Unaprjeđenje regionalnih i lokalnih razvojnih kapaciteta u odgoju, obrazovanju i sportu 1.1.2. Unaprjeđenje usluga sustava zdravstvene i socijalne skrbi na regionalnoj i lokalnoj razini 1.1.3. Podrška afirmaciji kulturnog identiteta i razvoju civilnog društva 2.1.3. Razvoj lokalnih kapaciteta za programe održavanja starih gradskih jezgri i objekata kulturne baštine
	3.2. Povećana efikasnost i veća koordinacija institucija za upravljanje razvojem	4.3. Osnaženje kapaciteta i suradnje među svim akterima razvoja 4.1. Povećanje efikasnosti javne uprave 4.2. Jačanje komunikacije između građana i javne uprave	3.1.1. Unaprjeđenje ciklusa upravljanja javnim politikama na svim razinama upravljanja 3.1.2. Unaprjeđenje upravljanja regionalnim razvojnim projektima 3.1.3. Unaprjeđenje kvalitete javnih usluga kroz suradnju u procesima funkcionalne i fiskalne decentralizacije

			<p>3.1.4. Povećanje učinkovitosti upravljanja imovinom na svim razinama javnog upravljanja</p> <p>3.2.2. Pобољшanje vertikalne i horizontalne koordinacije dionika u regionalnom razvojnom upravljanju</p>
	3.3. Jačanje kapaciteta civilnog sektora	4.3. Osnaženje kapaciteta i suradnje među svim akterima razvoja	1.1.3. Podrška afirmaciji kulturnog identiteta i razvoju civilnog društva
	3.4. Potaknut razvoj ljudskih potencijala	<p>2.1. Povećanje zapošljivosti i razvoj obrazovnih programa usklađenih s potrebama gospodarstva</p> <p>4.3. Osnaženje kapaciteta i suradnje među svim akterima razvoja</p>	<p>1.1.1. Unaprjeđenje regionalnih i lokalnih razvojnih kapaciteta u odgoju, obrazovanju i sportu</p> <p>2.3.1. Podrška povećanju osposobljenosti radne snage na regionalnoj i lokalnoj razini</p> <p>2.3.1. Podrška povećanju osposobljenosti radne snage na regionalnoj i lokalnoj razini</p>

15. IZVJEŠĆE O PROVEDENOM PRETHODNOM VREDNOVANJU - SAŽETAK

16. IZVJEŠĆE O PROVEDENOJ STRATEŠKOJ PROCJENI UTJECAJA NA OKOLIŠ - SAŽETAK

ZAKLJUČAK

Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2016. – 2020. iznimno je kvalitetan strateški razvojni dokument. Izrađena sukladno Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske te prema Smjernicama za izradu županijskih razvojnih strategija, rezultat je rada temeljenog na partnerstvu i participativnosti velikog broja ključnih dionika svih razvojnih sektora Zadarske županije. Time strategija predstavlja potrebe i doprinose svih zainteresiranih strana, a uključivanje velikog broja dionika u budućnosti će imati veliku ulogu u samom procesu provođenja strategije.

Tijekom procesa izrade strategije uočile su se mnogobrojne snage i prilike Zadarske županije, ali također i slabosti te prijetnje koje dolaze iz okruženja. Na temelju tih saznanja definirao se pravac razvoja županije. Krajnja svrha razvojne strategije Zadarske županije je realizirati viziju Zadarske županije, a to je da Zadarska županija bude privlačna i gospodarski konkurentna regija uravnoteženog i održivog razvoja, prepoznatljive kulturne i prirodne baštine te visoke kvalitete života. Vizija mora biti misao vodilja svih ključnih sudionika razvoja Zadarske županije u narednom razdoblju. Pred njima stoji i zadatak da se svi navedeni ciljevi, a time i vizija, i ostvare.

Sa svoja tri glavna cilja te sa svojim prioritetima i mjerama, Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2016. – 2020. usklađena je sa svim relevantnim EU i nacionalnim strategijama i programima. Ona je razvojni dokument svih stanovnika Zadarske županije, kao i svih njenih gradova i općina.

POPIS KRATICA

AGRR	Agencija za ruralni razvoj Zadarske županije
APRR	Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju
APZ	Agencija za poljoprivredno zemljište
ARKOD	Sustav za digitalnu identifikaciju zemljišnih parcela
AUDIO	Agencija za upravljanje državnom imovinom
BDP	Bruto društveni proizvod
BDP per capita	Bruto društveni proizvod po stanovniku
BiH	Bosna i Hercegovina
Biograd n/M	Biograd na Moru
CEI	Centar za praćenje poslovanja energetskog sektora i investicija
CeNT	Centar novih tehnologija
CS	Crpna stanica
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DVD	Dobrovoljno vatrogasno društvo
DZIV	Državni zavod za intelektualno vlasništvo
DZS	Državni zavod za statistiku
EE	Energetska efikasnost
EFI	Estuarijski riblji indeks (Estuarine Fish Indeks)
EK	Europska komisija
ERDF	Europski fond za regionalni razvoj
ESI	Europski strukturni i investicijski fondovi
EU	Europska unija
EUROSTAT	Statistički ured Europskih zajednica
EU-27	Europska unija sastavljena od 27 zemalja članica (01.siječanj 2007 – 30. lipanj 2013)
EU-28	EU-27 + Hrvatska (od 1. srpnja 2013.)
FINA	Financijska agencija
FLAG	Lokalna akcijska grupa u ribarstvu
GFI	Godišnja financijska izvješća
GIS	Geografsko – informacijski sustav
GPS	Globalni položajni sustav
GT	Gross tonnage (bruto tonaža)
GZ	Grad Zadar
HAKOM	Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti
HAMAG INVEST	Hrvatska agencija za malo gospodarstvo i investicije
HBOR	Hrvatska banka za obnovu i razvitak
HEP	Hrvatska elektroprivreda
HGK	Hrvatska gospodarska komora
HGK ŽK	Hrvatska gospodarska komora, Županijska komora
HGSS	Hrvatska gorska služba spašavanja
HOK	Hrvatska obrtnička komora
HP	Hrvatska pošta
HPA	Hrvatska poljoprivredna agencija
HPK	Hrvatska poljoprivredna komora
HUP	Hrvatska udruga poslodavaca
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZ PS	Hrvatski zavod za zapošljavanje Područna služba
ICCAT	Međunarodne organizacije za zaštitu i upravljanje tunama
IKT (ICT)	Informacijska i komunikacijska tehnologija
INOVAcija	Ustanova za razvoj kompetencija, inovacija i specijalizacije Zadarske županije
IT	Informatička tehnologija
ITS	Inteligentni prometni sustav
ITU	Integrirana teritorijalna ulaganja

JI	Jugoistočno
JU	Javna ustanova
JVP	Javna vatrogasna postrojba
JLRS	Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave
JLS	Jedinica lokalne samouprave
JH	Jadranska Hrvatska
KV	Kvalificirani (radnik)
LAG	Lokalna akcija grupa
LU	Lučka uprava
MDK	Maksimalno dopustiva koncentracija štetnih tvari
MICE	Meetings, incentives, conferencing, exhibitions (sastanci, poticajna putovanja, konferencije, sajmovi)
MINGO	Ministarstvo gospodarstva
MINPO	Ministarstvo poduzetništva i obrta
MP	Ministarstvo poljoprivrede
MRREUF	Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije
MSP	Mali i srednji poduzetnici
NEET	Not in Education, Employment, or Training (osobe koje nisu zaposlene, nisu u sustavu obrazovanja, odnosno osposobljavanja)
NKD	Nacionalna klasifikacija djelatnosti
NN	Narodne novine
NP	Nacionalni park
NUTS	Nomenklatura prostornih jedinica za statistiku
OECD	Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OIE	Obnovljivi izvor energije
OKŽŽ	Obrtnička komora Zadarske županije
OOU	Odgojno obrazovne ustanove
OPG	Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo
OŠ	Osnovna škola
PAMS	Sustav upravljanja zaštićenim područjem (Protected Area Management System)
PDV	Porez na dodanu vrijednost
PET	Polietilen tereftalat
PG	Poljoprivredno gospodarstvo
POP	Područja očuvanja značajna za ptice
POVS	Područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove
PP	Park prirode
PP	Prostorni plan
PPDS	Područje posebne državne skrbi
PPI	Poduzetničke potporne institucije
PVTRŽŽ	Partnersko vijeće za tržište rada i razvoj ljudskih potencijala Zadarske županije
PZ	Poljoprivredna zadruga
RH	Republika Hrvatska
RHE	Reverzibilna hidroelektrana
ROP	Regionalni operativni program
RZ	Ribarska zadruga
SEAP	Sustainable Energy Action Plans (Akcijski plan energetske održivosti)
SEC	Solarni edukacijski centar
SI	Sjeveroistočno
SRLJPŽŽ	Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije
SN	Sustav navodnjavanja
SRRRH	Strategija regionalnog razvoja republike Hrvatske
SRUP	Strategija razvoja urbanog područja
STEM	Science, Technology, Engineering and Mathematics

SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (snage, slabosti, prilike, prijetnje)
TEN-T	Transeuropska prometna mreža
TIC	Turistički informativni centar
TZ	Turistička zajednica
UNDP	Program Ujedinjenih naroda za razvoj (United Nations Development Programme)
UNIZD	Sveučilište u Zadru
UO	Upravni odjel
UO PDPUG	Upravni odjel za provedbu dokumenata prostornog uređenja i gradnje
UR	Uprava ribarstva
UŠP	Uprave šuma Podružnica
VKV	Visokokvalificirani (radnik)
ZADRA NOVA	Agencija za razvoj Zadarske županije
ZJZ	Zavod za javno zdravstvo
ZL Zd	Zračna luka Zadar
ZPP	Zavod za prostorno planiranje
ZPU	Zavod za prostorno uređenje
ZRR RH	Zakon o regionalnom razvoju
ZŽ	Zadarska županija
ŽCGO	Županijski centar za gospodarenje otpadom
ŽLU	Županijska lučka uprava
ŽPP	Županijski prostorni plan
ŽPV	Županijsko partnersko vijeće
ŽRS	Županijska razvojna strategija
ŽS	Županijska skupština
ŽUC	Županijska uprava za ceste

POPIS TABLICA

Tablica 1: Prirodno kretanje stanovništva u Zadarskoj županiji od 2004.- 2015. godine	16
Tablica 2: Migracijska kretanja u Zadarskoj županiji 2009. - 2013. godine	17
Tablica 3: Stanovništvo prema starosti, spolu i tipu naselja na području Zadarske županije u 2011. godini.....	18
Tablica 4: Obrazovna struktura radno sposobnog stanovništva u Zadarskoj županiji 2011. godine	19
Tablica 5: Udio radno sposobnog stanovništva prema stupnju obrazovanja Zadarske županije i RH, 2011./2001. godina	19
Tablica 6: Osnovni razvojni problemi i potrebe u vezi sa stanovništvom.....	20
Tablica 7: BDP po stanovniku u RH i po županijama, 2013. godine	25
Tablica 8: Osnovna razvojna ograničenja i potrebe vezano uz konkurentnost regionalnog gospodarstva.....	32
Tablica 9: Robna razmjena Zadarske županije i udio u RH 2009. - 2015. godine	32
Tablica 10: Izvozni rezultati Zadarske županije 2010. – 2015. godine.....	33
Tablica 11: Podaci 20 najvećih izvoznika u Zadarskoj županiji u 2015. godini.....	34
Tablica 12: Osnovna razvojna ograničenja i potrebe vezano uz vanjskotrgovinsku razmjenu.....	35
Tablica 13: Osnovna razvojna ograničenja i potrebe vezano uz malo i srednje poduzetništvo	37
Tablica 14: Zaposlenost po područjima djelatnosti u Zadarskoj županiji i RH stanje 31. ožujka 2015. godine	41
Tablica 15: Dnevni i tjedni migranti.....	42
Tablica 16: Obrazovni programi u kojima treba povećati broj upisanih i stipendiranih učenika ili studenata	42
Tablica 17: Obrazovni programi u kojima treba smanjiti broj upisanih i stipendiranih učenika ili studenata	43
Tablica 18: Osnovni razvojni problemi i potrebe u vezi s radnom snagom i zaposlenošću na području Zadarske županije.....	43
Tablica 19: Regionalni indeks konkurentnosti (2007; 2010; 2013).....	44
Tablica 20: Pregled aktivnih poduzetničkih zona u Zadarskoj županiji u 2015. godini	45
Tablica 21: Osnovna razvojna ograničenja i potrebe vezano uz konkurentnost regionalnog gospodarstva.....	47
Tablica 22: Osnovna razvojna ograničenja i potrebe vezano uz istraživanje, tehnološki razvoj i inovacije.....	53
Tablica 23: Prikaz prostorno-razvojnih cjelina u turizmu za područje Zadarske županije	58
Tablica 24: Osnovna razvojna ograničenja i potrebe u turizmu	72
Tablica 25: Broj gospodarstava prema tipu na području Zadarske županije u razdoblju od 2011. do 2015. g.....	76
Tablica 26: Površina, broj poljoprivrednih gospodarstava, broj parcela, prosječna površina i prosječan broj parcela po županijama u 2015. godini	77
Tablica 27: Načini raspolaganja državnim poljoprivrednim zemljištem na području Zadarske županije do 2015. godine	78
Tablica 28: Broj PG-a, broj parcela i površina vinograda te prosječan broj parcela po PG-u i prosječna površina (ha) po PG-u po županijama Jadranske Hrvatske	81
Tablica 29: Proizvodnja grožđa i vina po županijama Jadranske Hrvatske i ukupna proizvodnja na razini RH.....	81

Tablica 30: Razvojne potrebe i ograničenja sektora	82
Tablica 31: Broj registriranih ekoloških proizvođača u ZŽ u razdoblju od 2011. do 2015. godine..	83
Tablica 32: Površine pod ekološkom proizvodnjom po godinama na području Zadarske županije	83
Tablica 33: Integrirana poljoprivredna proizvodnja po županijama u Dalmaciji u 2015. godini....	83
Tablica 34: Razvojne potrebe i ograničenja sektora	84
Tablica 35: Razvojne potrebe i ograničenja sektora	85
Tablica 36: Razvojne potrebe i ograničenja sektora	85
Tablica 37: Razvojne potrebe i ograničenja sektora	87
Tablica 38: Broj zadruga, zadrugara i zaposlenih u 2015. te ukupni prihodi u 2014. po djelatnostima u Zadarskoj županiji.....	87
Tablica 39: Razvojne potrebe i ograničenja sektora	88
Tablica 40: Razvojne potrebe i ograničenja sektora	89
Tablica 41: Skraćena bilanca djelatnosti A 01 (biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti povezane s njima) za 2015.	89
Tablica 42: Broj plovila, ukupni GT i snaga u kW u Zadarskoj županiji u usporedbi sa RH	92
Tablica 43: Struktura ribarskih plovila u RH i Zadarskoj županiji po duljini	93
Tablica 44: Broj plovila prema vrsti ribolovnog alata u Republici Hrvatskoj i Zadarskoj županiji	93
Tablica 45: Ukupan morski ulov u kg u 2015. godini u Zadarskoj županiji i Republici Hrvatskoj prema vrsti morskih organizama.....	94
Tablica 46: Broj uzgajivača bijele ribe, tune i školjkaša po županijama	95
Tablica 47: Proizvodnja u uzgoju morskih organizama u RH (u kg) za razdoblje 2011. – 2014.....	96
Tablica 48: Broj zadruga, zadrugara i zaposlenih te ukupni prihodi u 2013. po djelatnostima u Zadarskoj županiji.....	98
Tablica 49: Razvojne potrebe i ograničenja	98
Tablica 50: Skraćeni račun dobiti i gubitka djelatnosti A 03 (Ribarstvo) za 2014. godinu.....	99
Tablica 51: Rezultati analiza vode za ljudsku potrošnju u obimu redovnog i revizijskog monitoringa, provedenih u 2015. godini.....	104
Tablica 52: Popis privrednih subjekata s posljedicama koje bi eventualna nesreća izazvala u okruženju.....	117
Tablica 53: Razvojna ograničenja i potrebe za sektor zaštite okoliša.....	120
Tablica 54: Potrošnja vode u Zadarskoj županiji za 2015. godinu	123
Tablica 55: Razvojna ograničenja i potrebe za sektor komunalne infrastrukture.....	128
Tablica 56: Energetska bilanca Zadarske županije za 2012. godinu.....	129
Tablica 57: Popis elektrana na području Zadarske županije koje su u postupku ishođenja statusa povlaštenog proizvođača električne energije	131
Tablica 58: Hidroelektrane u Zadarskoj županiji	132
Tablica 59: Planirane hidroelektrane u Zadarskoj županiji	132
Tablica 60: Vjetroelektrane u Zadarskoj županiji	132
Tablica 61: Planirane vjetroelektrane u Zadarskoj županiji	133
Tablica 62: Planirane elektrane na biomasu u Zadarskoj županiji	133
Tablica 63: Razvojna ograničenja i potrebe za sektor energetska učinkovitost	134
Tablica 64: Vrijeme putovanja do najbližih gradova.....	136
Tablica 65: Ukupan broj prometnih nesreća i posljedice sudionika na svim županijskim cestama	137
Tablica 66: Razvojna ograničenja i potrebe za sektor prometna infrastruktura	142

Tablica 67: Razvojna ograničenja i potrebe vezano za predškolski odgoj.....	146
Tablica 68: Razvojna ograničenja i potrebe vezane za osnovnoškolski odgoj.....	148
Tablica 69: Razvojna ograničenja i potrebe vezane za srednjoškolsko obrazovanje	150
Tablica 70: Broj raspoloživih upisnih mjesta za upis na I. godinu preddiplomskih studija na Sveučilištu u Zadru u akademskoj godini 2015./2016.....	151
Tablica 71: Broj prvostupnika, magistara i doktora znanosti na Zadarskom sveučilištu u 2015. godini.....	152
Tablica 72: Razvojna ograničenja i potrebe vezane za visoko obrazovanje.....	154
Tablica 73: Ponuda programa daljnjeg obrazovanja i obrazovanja odraslih u Zadarskoj županiji u 2016. godini.....	155
Tablica 74: Razvojna ograničenja i potrebe vezane za cjeloživotno učenje.....	156
Tablica 75: Razvojna ograničenja i potrebe vezano uz kulturnu baštinu	162
Tablica 76: Pregled muzeja Zadarske županije	164
Tablica 77: Razvojna ograničenja i potrebe vezano uz kulturnu i sport	165
Tablica 78: Razvojna ograničenja i potrebe vezane uz kazališnu djelatnost	167
Tablica 79 : Razvojna ograničenja i potrebe vezano uz knjižničnu i arhivsku djelatnost	168
Tablica 80: Razvojna ograničenja vezano uz audiovizualne djelatnosti i nove medije	169
Tablica 81: Razvojna ograničenja i potrebe vezano uz kulturu i kreativne industrije	170
Tablica 82: Razvojna ograničenja i potrebe vezano uz civilni sektor	171
Tablica 83: Razvojna ograničenja i mogućnosti vezano uz sportske djelatnosti.....	173
Tablica 84: Sustav zdravstvene zaštite u Zadarskoj županiji 2016. godine - javne ustanove u mrežama zdravstvenih djelatnosti.....	175
Tablica 85: Specijalističko konzilijarne djelatnosti koja se obavljaju u Domu zdravlja Zadarske županije	176
Tablica 86: Broj doktora, broj kreveta, broj kreveta po doktoru, iskorištenost kapaciteta i prosječna dužina liječenja u 2015. godini.....	177
Tablica 87: Popunjenost mreže zdravstvene službe 2016. godine na razini primarne djelatnosti	178
Tablica 88: Odnos broja ordinacija opće/obiteljske medicine i specijalističkih ordinacije opće/obiteljske medicine.....	179
Tablica 89: Razvojna ograničenja i potrebe vezane za zdravstvenu skrb	182
Tablica 90: Stanovništvo prema glavnim izvorima sredstava za život	184
Tablica 91: Ustanove socijalne skrbi u Zadarskoj županiji 2015. godine	186
Tablica 92: Odnos gravitirajućeg broja stanovništva i socijalnih radnika zaposlenih u centrima (i podružnicama) socijalne skrbi ZZ 2016. godine	187
Tablica 93: Tablica pristupa i korištenja socijalnih usluga prema kategorijama u 2014. godini ..	189
Tablica 94: Razvojna ograničenja i potrebe vezane za socijalnu skrb	190
Tablica 95: Prikaz lokalnih akcijskih grupa i lokalnih inicijativa u ribarstvu registriranih na području Zadarske županije.....	199
Tablica 96: Pregled upravnih tijela i broja zaposlenih u gradovima/općinama Zadarske županije na dan 1. srpnja 2016. godine.....	200
Tablica 97: Razvojna ograničenja i potrebe u upravljanju razvojem	204
Tablica 98: Analiza ostvarenosti ROP-a prema materijalnim pokazateljima i pokazateljima izlaznih rezultata	208
Tablica 99: Ostvarenje financijskih pokazatelja po pojedinom prioritetu	210
Tablica 100: Strateški ciljevi	230

Tablica 101: Pokazatelji ishoda za prioritet: 1.1. Povećana konkurentnost i zastupljenost proizvodnog sektora u gospodarstvu ZZ	237
Tablica 102: Pokazatelji ishoda za prioritet: 1.2. Ojačano malo i srednje poduzetništvo i unaprijeđeno poduzetničko okruženje.....	238
Tablica 103: Pokazatelji ishoda za prioritet: 1.3. Povećana uloga istraživanja i razvoja u gospodarstvu Zadarske županije.....	240
Tablica 104: Pokazatelji ishoda za prioritet: 1.4. Smanjena sezonalnost turizma te povećana kvaliteta turističkih sadržaja.....	241
Tablica 105: Pokazatelji ishoda za prioritet: 1.5. Unaprijeđena konkurentnost poljoprivrednog sektora te poboljšana kvaliteta proizvodnje i trženja poljoprivrednih proizvoda	243
Tablica 106: Pokazatelji ishoda za prioritet: 1.6. Ojačana konkurentnost ribarstva i razvijena ribarska infrastruktura.....	244
Tablica 107: Pokazatelji ishoda za prioritet: 2.1. Unaprjeđen sustav zaštite okoliša i prirode.....	246
Tablica 108: Pokazatelji ishoda za prioritet: 2.2. Unaprjeđen i razvijen infrastrukturni sustav Zadarske županije	248
Tablica 109: Pokazatelji ishoda za prioritet: 3. Povećano korištenje OIE i povećana energetska učinkovitost	250
Tablica 110: Pokazatelji ishoda za prioritet: 2.4. Unaprijeđena prometna mreža i povećana intermodalnost	252
Tablica 111: Pokazatelji ishoda za prioritet: 3.1. Razvijena društvena infrastruktura i usluge.....	254
Tablica 112: Pokazatelji ishoda za prioritet: 3.2. Povećana efikasnost i veća koordinacija institucija za upravljanje razvojem.....	256
Tablica 113: Pokazatelji ishoda za prioritet: 3.3. Jačanje kapaciteta civilnog sektora.....	257
Tablica 114: Pokazatelji ishoda za prioritet: 3.4. Potaknut razvoj ljudskih potencijala	259
Tablica 115: Alokacija sredstava iz ESI fondova za RH do 2020. godine	320
Tablica 116: Financijski okvir Županijske razvojne strategije Zadarske županije.....	321
Tablica 117: Odnosi prioriteta ŽRS-a, SRUP-a i mjera SRRRH-a.....	337

POPIS GRAFOVA

Graf 1: Udio kontinentalnog, obalnog i otočnog područja Zadarske županije.....	10
Graf 2: Procjena broja stanovnika Zadarske županije od 2011.- 2014. godine.....	15
Graf 3: Među-popisno kretanje broja stanovnika (2001.- 2011.) u gradovima na području Zadarske županije	15
Graf 4: Dobno spolna struktura Zadarske županije u RH u 2013. godini.....	18
Graf 5: Kretanje bruto domaćeg proizvoda Zadarske županije u razdoblju 2002. do 2013. godine	24
Graf 6: Kretanje ukupnih prihoda i rashoda gospodarstva Zadarske županije od 2003. do 2015. godine (mil. kn).....	26
Graf 7: Pokazatelji razvijenosti županijskog gospodarstva 2015. u usporedbi s prethodnim godinama (mil. kn).....	27
Graf 8: Struktura ukupnih prihoda gospodarstva Zadarske županije u 2015. po područjima djelatnosti	27
Graf 9: Struktura ukupnih prihoda gospodarstva Zadarske županije u 2007. po područjima djelatnosti*	28
Graf 10: Struktura ukupnih prihoda prerađivačke djelatnosti gospodarstva Zadarske županije u 2015. godini – po odsjecima djelatnosti.....	29
Graf 11: Struktura obrtništva u Zadarskoj županiji po djelatnostima za 2015. godinu.....	31
Graf 12: Struktura izvoza po djelatnostima u 2015. godini	33
Graf 13: Struktura tvrtki Zadarske županije po veličini u razdoblju od 2011. do 2015. godine.....	35
Graf 14: Udio MSP-a u gospodarskoj aktivnosti Zadarske županije 2015. godini	36
Graf 15: Stopa registrirane nezaposlenosti RH i Zadarske županije 2010.-2015.....	38
Graf 16: Registrirana radna snaga u Zadarskoj županiji 2010.-2015.....	39
Graf 17: Registrirana nezaposlenost po dobi u Zadarskoj županiji 2013.-2016.* (svibanj 2016.)....	40
Graf 18: Struktura nezaposlenosti po obrazovnoj strukturi u Zadarskoj županiji (svibanj 2016. godine)	40
Graf 19: Registrirani žigovi u županijama Jadranske Hrvatske (2010.-2015.).....	51
Graf 20: Registrirani industrijski dizajni u Jadranskoj Hrvatskoj (2010.-2015.)	51
Graf 21: Dolasci i noćenja u Zadarskoj županiji za razdoblje 2011.-2015.	57
Graf 22: Prikaz broja noćenja po mjesecima za područje Zadarske županije u razdoblju 2012.-2015. godine	58
Graf 23: Prikaz broja kategoriziranih kreveta/mjesta u kampovima po kategorijama smještajnih objekata u Zadarskoj županiji 2015. godine	59
Graf 24: Ostvareni prihodi luka nautičkog turizma bez PDV-a u Zadarskoj županiji od 2011. do 2015. (u tisućama kuna).....	60
Graf 25: Dolasci i noćenja u Zadarskoj županiji prema vrstama smještajnih objekata	61
Graf 26: Posjetitelji nacionalnih parkova u RH 2010.-2014. godine.....	62
Graf 27: Primarni motivi dolaska u destinaciju za područje Zadarske županije	70
Graf 28: Poljoprivredne površine (ha) prema vrsti uporabe u ARKOD sustavu u Zadarskoj županiji.....	76
Graf 29: Nositelji OPG-a u Zadarskoj županiji i Republici Hrvatskoj prema godinama nositelja (po razredima) u %.....	77
Graf 30: Nositelji OPG-a u Zadarskoj županiji i Republici Hrvatskoj prema školskoj spremi nositelja u %	78

Graf 31: Uzgoj različitih povrtnih kultura na površinama u ha u Zadarskoj županiji u 2015. godini	79
Graf 32: Uzgoj različitih voćnih vrsta na površinama u ha u Zadarskoj županiji u 2015. godini.....	80
Graf 33: Površine u ha po županijama na kojima se uzgajaju masline	82
Graf 34: Broj gospodarstava i broj grla na području Zadarske županije.....	84
Graf 35: Broj lovišta Zadarske županije s glavnim vrstama divljači.....	86
Graf 36: Ukupan ulov u Republici Hrvatskoj i Zadarskoj županiji u periodu od 2010. do 2015. godine.....	93
Graf 37: Iskrcaj u kg u 2015. godini po iskrcajnom mjestu po županijama	94
Graf 38: Udio kopnenog teritorija u ekološkoj mreži Natura 2000 po županijama u 2013. god. ..	110
Graf 39: Broj putnika Zračne luke Zadar u razdoblju 2001. - 2015. godine	139
Graf 40: Ukupni promet teretne luke Gaženica po godinama	142
Graf 41: Broj djece upisane u dječje vrtiće na početku pedagoške godine; 2002. - 2015. godina..	146
Graf 42: Broj učenika u osnovnim školama Zadarske županije 2005. – 2015. godine.....	147
Graf 43: Sveukupni broj učenika u srednjim školama te broj učenika koji su završili srednju školu u Zadarskoj županiji na kraju školske godine u razdoblju 2003./'04. - 2014./'15. godine.....	149
Graf 44: Kretanje broja studenata na Sveučilištu u Zadru 2008.- 2015. godine	151
Graf 45: Struktura upisanih studenata po vrstama studijskih programa na preddiplomskom studiju 2015./2016. godine.....	153
Graf 46: Struktura kulturnih dobara prema registru kulturnih dobara RH, stanje 26. 6.2015. godine	159
Graf 47: Pregled broja posjetitelja muzeja Zadarske županije 2015. godine.....	164
Graf 48: Pregled broja posjetitelja i predstava kazališta Zadarske županije 2015./2016. godine..	166
Graf 49: Prikaz zaposlenih u kazalištima Zadarske županije za 2015./2016. godinu.....	167
Graf 50: Podaci Registra udruga republike Hrvatske po djelatnostima za Zadarsku županiju ..	171
Graf 51: Pregled naslova Hrvatskih klubova iz zadarske županije prema dobnim kategorijama za 2015. godinu.....	172
Graf 52: Broj kategoriziranih sportaša Zadarske županije u 2015. godini.....	173
Graf 53: Pregled naslova prvaka Hrvatskih klubova iz Zadarske županije prema sportovima za 2015. godinu.....	173
Graf 54: Deset najučestalijih prijavljenih zaraznih bolesti u Zadarskoj županiji u 2014. godini ..	180
Graf 55: Kretanje broja umirovljenika u Zadarskoj županiji u razdoblju 2009. - 2016. godine.....	185
Graf 56: Broj osoba obuhvaćenih stalnom socijalnom pomoći po podružnicama u razdoblju 2009.- 2016. godine	190
Graf 57. Odgovori na pitanje "Molimo Vas da procijenite zaokupljenost Općine navedenim aktivnostima"	202
Graf 58. Odgovori na pitanje "Molimo Vas da označite s kim najviše surađujete. Uz navedenu instituciju označite koliko intenzivno surađujete"	203
Graf 59: Usporedba planiranih i realiziranih sredstava za provedbu mjera ŽRS Zadarske županije za razdoblje od 2011. do 2015. godine.....	213

POPIS SLIKA

Slika 1: Položaj, gradovi i općine Zadarske županije	9
Slika 2: Prostorno-razvojne cjeline Zadarske županije.....	12
Slika 3: Klimatski dijagrami za odabrane meteorološke postaje u Zadarskoj županiji (1981. - 2011.)	13
Slika 4: Obnovljena vrata sv. Krševana u Zadru.....	65
Slika 5: Foto simulacije vizualnog identiteta Kneževe palače nakon obnove.....	66
Slika 6: Turističko-informativni centar Zadar, palača Cedulin.....	66
Slika 7: Oznaka kvalitete projekta Labelling.....	68
Slika 8: Ribolovne zone i podzone na području Republike Hrvatske.....	92
Slika 9: Karta Zadarske županije s prikazom konačnih ocjena kakvoće mora 2015. godine	106
Slika 10: Karta zaštićenih područja na području Zadarske županije	109
Slika 11: Karta NATURA 2000 područja u Zadarskoj županiji	111
Slika 12: Hidrografska mreža Zadarske županije.....	115
Slika 13: Shema vodoopskrbnog sustava Zadarske županije	122
Slika 14: Cestovna infrastruktura Zadarske županije	136
Slika 15: Ilustracija putničkog terminala luke Gaženica	141
Slika 16: Shematski prikaz specifičnog cilja sa prioritetima Regionalnog operativnog programa Zadarske županije.....	207
Slika 17: Prostorni obuhvat urbanog područja Zadar.....	314

IZVORI PODATAKA

UPRAVNA TIJELA/INSTITUCIJE

1. Agencija za poljoprivredno zemljište
2. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju - APPRRR
3. Agencija za razvoj Zadarske županije – ZADRA NOVA
4. Agencija za ruralni razvoj - AGRRA
5. Arheološki muzej Zadar
6. Centar za socijalnu skrb Benkovac
7. Centar za socijalnu skrb Biograd na Moru
8. Centar za socijalnu skrb Zadar
9. Dom za starije i nemoćne Zadar
10. Dom zdravlja Zadarske županije
11. Dragon teatar
12. Državni zavod za statistiku
13. FINA – Financijska agencija
14. Grad Zadar
15. Gradska knjižnica Zadar
16. Hrvatski centar za razminiranje- podružnica jug
17. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
18. Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
19. Hrvatski zavod za zapošljavanje – Područni ured Zadar
20. Hrvatsko narodno kazalište
21. INOVAcija
22. Kazalište lutaka Zadar
23. Ministarstvo socijalne politike i mladih
24. Ministarstvo poljoprivrede
25. Muzej antičkog stakla
26. Narodne novine
27. Narodni muzej Zadar
28. Natura Jadera
29. Opća bolnica Zadar
30. Psihijatrijska bolnica Ugljan
31. Specijalna bolnica za ortopediju Biograd na Moru
32. Stalna izložba crkvene umjetnosti
33. Sveučilište u Zadru
34. Športska zajednica Zadarske županije
35. Teatro Verdi
36. Turistička zajednica Zadarske županije
37. Ured državne uprave Zadarske županije
38. Zadarska županija - Upravni odjel za društvene djelatnosti
39. Zadarska županija - Upravni odjel za financije i proračun
40. Zadarska županija - Upravni odjel za gospodarstvo
41. Zadarska županija - Upravni odjel za more i turizam
42. Zadarska županija - Upravni odjel za poljoprivredu
43. Zadarska županija - Upravni odjel za pravne i zajedničke poslove

44. Zadarska županija - Upravni odjel za prostorno uređenje, zaštitu okoliša i komunalne poslove
45. Zadarska županija - Upravni odjel za provedbu dokumenata prostornog uređenja i gradnje
46. Zadarska županija - Upravni odjel za razvoj i europske procese
47. Zadarska županija - Upravni odjel za zdravstvo i socijalnu skrb
48. Zavod za javno zdravstvo Zadar
49. Znanstvena knjižnica Zadar

KNJIGE:

50. Bejaković, P. (2004): Konkurentnost hrvatske radne snage, Institut za javne financije, Zagreb
51. Faričić, J., Marelić, T. (2014): Potencijali društveno-gospodarskog razvitka Zadarske županije, Sveučilište u Zadru, Zadar
52. Graovac Matassi, V., Bacalja D. (2014): Potencijali društveno-gospodarskog razvitka Zadarske županije, Sveučilište u Zadru, Zadar
53. Jelić, R. (1978): Zdravstvo u Zadru i njegovu području, Zadar
54. Pejdo, A., Ikić, D. (2014): Potencijali društveno-gospodarskog razvitka Zadarske županije, Sveučilište u Zadru, Zadar
55. Petricoli, I. (2010): Zadar, Povijest, kultura, umjetnost, prirodne ljepote, Turistička naklada, Zagreb
56. Travirka, A. (2003): Zadar; povijest, kultura, umjetnička baština, Forum d.o.o., Zadar

PUBLIKACIJE I DOKUMENTI:

57. Bavčević, L., Vodopija, T., Lovrinov, M. (2001): Zoniranje obalnog pojasa za manikulturu – stanje, Ribarstvo, Vol. 59, No. 4, prosinac 2001., str.150-158, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/7586>
58. Bečić, E. i Dabić, M. (2008): Analiza ulaganja poslovnog sektora Republike Hrvatske u istraživanje i razvoj, Revija za sociologiju, Vol. 39. No. 1-2 str. 69-84, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/41964>
59. Bilić, N., Jukić, M. (2014): Nezaposlenost mladih - ekonomski, politički i socijalni problem s dalekosežnim posljedicama za cjelokupno društvo, Pravni vjesnik Vol.30 No. 2, 2014., str.485-505, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/195539>
60. Dželalija, B. i sur. (2008): Zadarsko zdravstvo u razdoblju od završetka Drugog svjetskog rata do danas (1945. – 2008.) – Med Jad 2008; 38 (3-4): str. 67-76, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/46353>
61. Erstić, M., Mikuš, O., Mesić, Ž. (2011): Uloga agroturizma u socioekonomskom razvoju zadarske županije – opažanja dionika ruralnih područja, Agronomski glasnik 4-5/2011., str. 245-262, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/118879>
62. Granić, G. i sur. (2012): Vizija mogućnosti energetskog razvoja, međusobnih odnosa i utjecaja u Hrvatskoj za razdoblje do 2050. godine, Energy Institute Hrvoje Požar, časopis Nafta, 05-06 lipanj 2012., str. 161-172, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/125521>
63. Horvat, G. (2008): Samoupravni djelokrug u zaštiti okoliša, Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave, Vol.8. No.3., rujan 2008., str. 631-645, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/199961>
64. Ivić, P. (2014): Mogućnost komplementarnoga gospodarskog razvitka Zadarske županije, u: Potencijali društveno-gospodarskog razvitka Zadarske županije, Sveučilište u Zadru, Zadar, str. 96-105
65. Jagić, S. (2009): Immanentnost interkulturalizma u turizmu, Sociologija i prostor, Vol. 42 No. 1/2 (163/164), str. 159-163, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/53988>
66. Jurđina Alibegović, D. (2007): Strateško planiranje i programski proračun: put do razvojnih rezultata na lokalnoj i regionalnoj razini, Hrvatska javna uprava, 7 (2), str. 395-421, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/200008>
67. Klempić Bogadi, S., Lajić, I. (2014): Suvremena migracijska obilježja statističkih jedinica Republike Hrvatske, Migracijske i etničke teme, broj 3, prosinac 2014., str. 437-477, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/200189>
68. Kožić, I. (2013): Kolika je sezonalnost turizma u hrvatskoj?, Ekonomski vjesnik: časopis Ekonomskog fakulteta u Osijeku, 26 (2013), 2; str. 470-480, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/172034>
69. Krajinović, A., Strenja, A., Bosna, J. (2013): Model za razvoj brenda u industriji hrane i pića – primjer zadarskog likera Maraschino, Oeconomica Jadertina 1/2013., str. 50-72, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/160083>

70. Marušić, L. (2014): Transfer znanja i tehnologija kao jedna od temeljnih zadaća modernoga sveučilišta – primjer Sveučilišta u Zadru, u: *Potencijali društveno-gospodarskog razvitka Zadarske županije*, Sveučilište u Zadru, Zadar, str. 129
71. McKeown, R. (2002): *Education for sustainable development toolkit*, dostupno na: <http://www.esdtoolkit.org/discussion/default.htm>
72. Milat, V. (2005): *Uloga Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva u razvoju maslinarstva*, *Pomologia Croatica*, 11, 1-2, str. 79-88, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/2996>
73. Petjak, K. (2011): *Pregled razvoja i obilježja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj*, *Ekonomski vjesnik*, Vol. 24 No. 2, prosinac 2011., str. 382-396., dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/113174>
74. Sudarić, Ž. (2012): *Obrazovanje + cjeloživotno učenje za poduzetništvo = zapošljivost*, *Učenje za poduzetništvo*, Vol. 2 No. 1, 2012, str. 71-75, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/192290>
75. Užar, J. (2012): *Gubici vode u vodoopskrbnom sustavu*, *Tehnički glasnik*, Vol.6. No.2, prosinac 2012., str. 213-218, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/139612>
76. Vrsaljko, A. (2010): *Taksonomska pripadnost maraske (Prunus Cerasus var. marasca)*, *Pomologia Croatica*, Vol. 16 No. 3-4, str. 109-119., dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/103011>
77. *Akcijski plan energetske učinkovitosti zadarske županije 2015. – 2017. Godine*, *Zadarska županija, Zadar, 2015.*, dostupno na: <http://www.zadarska-zupanija.hr/kolegij2015/36/72.pdf>
78. *Analički bilten 2014, br. 4*, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Zagreb, 2015., dostupno na: http://www.hzz.hr/UserDocsImages/Analiticki_bilten_20144.pdf
79. *Analiza financijskih rezultata poduzetnika Republike Hrvatske u 2015. godini*, FINA, Zagreb, lipanj 2016.
80. *Analiza financijskih rezultata poduzetnika Zadarske županije u 2015. godini*, FINA, Zagreb, lipanj 2016.
81. *Analiza stanja prirode u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2008. - 2012.*, Državni zavod za zaštitu prirode, dostupno na: http://www.dropbox.com/sh/1gktiq2c7r3n4mz/AADOGmz4eAes5xex9Xnbb_-a?dl=0
82. *Analiza udjela žena poduzetnica u vlasničkoj strukturi trgovačkih društava*, FINA, Zagreb, 2016.
83. *Analiza zadrugarstva u RH*, Hrvatski savez zadrugara
84. ARKOD, Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, dostupno na: <http://www.arkod.hr/>
85. AZUP baza podataka, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, dostupno na <http://www.asoo.hr/default.aspx?id=868>
86. *Broj i struktura poslovnih subjekata, po županijama (2010. – 2015.)*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2016.
87. *Bruto domaći proizvod – pregled po županijama*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, lipanj 2016.
88. *Ekološka poljoprivreda*, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo poljoprivrede, dostupno na: <http://www.mps.hr/default.aspx?id=6184>
89. *European bathing water quality in 2015*, EEA Report, 9/2016, dostupno na: <http://www.eea.europa.eu/publications/european-bathing-water-quality-2015>
90. *Glavni plan razvoja turizma Zadarske županije 2013.-2023.*, *Zadarska županija, Zadar, 2013.*, dostupno na: <http://www.zadra.hr/wp-content/uploads/2013/01/GP-turizma-Zadarske-zupanije.pdf>
91. *Godišnjak 2015.*, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Zagreb, svibanj 2016., dostupno na: http://www.hzz.hr/UserDocsImages/HZZ_Godisnjak_2015.pdf
92. *Gospodarska kretanja Zadarske županije br. 32*, HGK - Županijska komora Zadar, lipanj 2016., Zadar
93. *Hrvatska mreža za ruralni razvoj*, dostupno na: <http://www.hmrr.hr/hr/naslovna/>
94. *Hrvatski zdravstveno-statistički ljetopis za 2015. godinu*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2016., dostupno na: http://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2016/05/Ljetopis_2015_IX.pdf
95. *Industrijska strategija Republike Hrvatske 2014.-2020.*, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo gospodarstva, Zagreb, 2014., dostupno na: <http://eskills.hr/wp-content/uploads/2014/05/Industrijska-strategija-RH-2014-2020.pdf>
96. *Innovation Union Scoreboard 2015*, Europska komisija, Bruxelles, 2015., dostupno na: <http://bookshop.europa.eu/en/innovation-union-scoreboard-2015-pbNBAY15001/>
97. *Integrirana poljoprivreda*, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo poljoprivrede, dostupno na: <http://www.mps.hr/default.aspx?id=5879>

98. Izbor publikacija prema statističkim područjima: kultura i umjetnost, Državni zavod za statistiku
99. Izbor publikacija prema statističkim područjima: obrazovanje, Državni zavod za statistiku
100. Izravna strana ulaganja po županijama i RH za razdoblje 1993. – travanj 2015. , Hrvatska narodna banka, 2016.
101. Izvješće o globalnoj konkurentnosti 2015.-2016.: Pozicija Hrvatske, Nacionalno vijeće za konkurentnost, Zagreb, 2015.
102. Izvješće o lakoći poslovanja za 2016 - Razumijevanje propisa za mala i srednja poduzeća, Svjetska banka, 2016.
103. Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj , Hrvatski zavod za javno zdravstvo, ožujak 2015. godina
104. Izvješće o osobama s invaliditetom u republici Hrvatskoj, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, travanj 2016.godine
105. Izvješće o stanju okoliša Zadarske županije, Zadarska županija, Zadar, 2011.
106. Izvješće o žigovima, industrijskom dizajnu i patentima za Jadransku Hrvatsku 2015., Državni zavod za intelektualno vlasništvo
107. Kakvoća mora u Republici Hrvatskoj, Institut za oceanografiju i ribarstvo, Split, dostupno na:
http://baltazar.izor.hr/plazepub/kakvoća_statistika10?p_god=2015&p_filter=&p_zup_id=4&p_jezik=&p_grad=&p_ciklus=0&pobjs=
108. Lovstvo, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo poljoprivrede
109. Nacionalna strategija razvitka zdravstva 2006. – 2011., Vlada republike Hrvatske, Ministarstvo zdravlja republike Hrvatske, 2006.
110. Nacionalna strategija razvitka zdravstva 2012. - 2020., Vlada republike Hrvatske, Ministarstvo zdravlja republike Hrvatske, 2012.
111. Plan zdravstvene zaštite Zadarske županije, Zadarska županija, Zadar, 2013.
112. Popis stanovništva 2001. Godine, Državni zavod za statistiku, dostupno na: www.dzs.hr
113. Popis stanovništva 2011. Godine, Državni zavod za statistiku, dostupno na: www.dzs.hr
114. Preporuke za obrazovnu upisnu politiku, Hrvatski zavod za zapošljavanje – Područni ured Zadar, Zadar, prosinac 2015.
115. Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša od katastrofa i velikih nesreća-Zadarska županija, Zadarska županija, 2011., dostupno na: http://www.zadarska-zupanija.hr/skupstina/skupstina_17/6.1.pdf
116. Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara te okoliša od katastrofa i velikih nesreća, Zadarska županija, Zadar, 2015., dostupno na: <http://www.zadarska-zupanija.hr/sjednice2015/18.sjednica/12.2.pdf>
117. Procjene stanovništva RH u 2014. godini, Državni zavod za statistiku, dostupno na: www.dzs.hr
118. Program ruralnog razvoja Zadarske županije 2012.-2014., Zadarska županija, Zadar, 2012.
119. Program zaštite okoliša Zadarske županije, Zadarska županija, 2014., dostupno na: <http://www.zadarska-zupanija.hr/images/DOKUMENTI/program/Program%20zastite%20okolisa%20Zadarske%20zupanije.pdf>
120. Prostorni plan Zadarske županije, Zavod za prostorno planiranje, Zadarska županija, 2006., dostupno na:
http://www.zadarska-zupanija.hr/images/stories/p.planovi/PPZ_2006_procisc_ni_tekst.pdf
121. Prostorni plan Zadarske županije, izmjene i dopune, Zadarska županija, 2014., dostupno na: http://www.zadarska-zupanija.hr/images/stories/odredbe/Odredbe_za_provođenje.pdf
122. Regionalni indeks konkurentnosti 2013., Nacionalno vijeće za konkurentnost, Zagreb, lipanj 2014. , dostupno na:
www.konkurentnost.hr/lgs.axd?t=16&id=489
123. Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo kulture, dostupno na:
<http://data.gov.hr/dataset/registar-kulturnih-dobara>
124. Registar muzeja, galerija i zbirki u Republici Hrvatskoj, Muzejski dokumentacijski centar, dostupno na:
<http://www.mdc.hr/hr/mdc/zbirke-fondovi/registri/>
125. Registar udruga Republike Hrvatske, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo uprave, dostupno na:
<https://registri.uprava.hr/#udruge>
126. Službeni glasnik Zadarske županije, broj 2, 10. veljače 2016. godine, dostupno na: http://glasnik.zadarska-zupanija.hr/media/k2/attachments/2_2016.pdf
127. Socijalni plan Zadarske županije 2015.-2020. , Zadarska županija, 2015., dostupno na: <http://zadarska-zupanija.hr/kolegij2015/33/1.1.pdf>

128. Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, dostupno na:
<http://www.mirovinsko.hr/default.aspx/uvjeti/uvjeti/default.aspx?id=723>
129. Statistički pregled Obrtništvo u brojkama, HOK, Zagreb, ožujak 2016., dostupno na:
<http://www.hok.hr/content/download/23817/221679/file/OUB%20Ispravka%20grafova%20final.pdf>
130. Statistika, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo turizma, dostupno na: <http://www.mint.hr/default.aspx?id=976>
131. Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj, TOMAS ljetno 2014., Institut za turizam, Zagreb, 2015., dostupno na:
<http://www.iztg.hr/UserFiles/File/novosti/2015/Tomas-ljetno-2014-prezentacija-03-02-2015.pdf>
132. Strategija pametne specijalizacije Republike Hrvatske za razdoblje 2016. - 2020., Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo gospodarstva, Zagreb, 2016., dostupno na: <http://public.mzos.hr/fgs.axd?id=24709>
133. Strategija razvoja klastera u RH 2011.-2020., Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, Zagreb, 2011., dostupno na: http://www.europski-fondovi.eu/sites/default/files/dokumenti/Strategija_razvoja_klastera.pdf
134. Strategija razvoja ljudskih potencijala Zadarske županije 2014.-2020., Zadarska županija, Zadar, 2015., dostupno na:
http://www.zadra.hr/wp-content/uploads/2015/08/Strategija_razvoja_ljudskih_potencijala-2014-2020.pdf
135. Strategija razvoja poduzetništva u RH 2013.-2020., Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo poduzetništva i obrta, Zagreb, 2013., dostupno na: <http://www.europski-fondovi.eu/sites/default/files/dokumenti/Strategy-HR-Final.pdf>
136. Strategija razvoja poduzetništva žena u Republici Hrvatskoj 2014.-2020., Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo poduzetništva i obrta, Zagreb, 2014., dostupno na: <http://www.europski-fondovi.eu/sites/default/files/dokumenti/SRP%C5%BD%20%202014%20-%202020.pdf>
137. Strategija Sveučilišta u Zadru 2011.- 2017., Sveučilište u Zadru, Zadar, lipanj/srpanj 2011., dostupno na:
http://www.unizd.hr/Portals/0/pdf/Strategija_2011_2017_2.pdf
138. Strategija Europa 2020: europska strategija rasta, Europska komisija, 2010., dostupno na: http://www.europski-fondovi.eu/sites/default/files/dokumenti/Europa_2020.pdf
139. The Global Competitiveness Report 2015–2016, World Economic Forum, Ženeva, 2015., dostupno na:
http://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf
140. Ugovorni sadržaji zdravstvene zaštite, dostupno na : <http://www.hzzo.hr/zdravstveni-sustav-rh/zdravstvena-zastita-pokrivena-obveznim-zdravstvenim-osiguranjem/ugovoreni-sadrzaji-zdravstvene-zastite-u-rh/>
141. Upisnik poljoprivrednih gospodarstava, Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, dostupno na: <http://www.apprr.hr/upisnik-poljoprivrednih-gospodarstava-1149.aspx>
142. Uprava ribarstva, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo poljoprivrede, dostupno na:
<http://www.mps.hr/ribarstvo/>
143. Zdravstveno-statistički ljetopis za 2014., Zavod za Javno zdravstvo Zadar, Zadar, 2015., dostupno na:
<http://www.zjz-zadar.hr/app/download.php?file=Godisnjak%202014%20PDF%20merged.pdf>